Kur’an ve Rivayetler Açısından Velayet

Ayetullah Cevadi Amuli

Çeviri:
Kadri ÇELİK

Tatbik ve Tashih
Rıdvan M. ALTUN

Kum Uluslararası İslami İlimler Merkezi
Araştırma Yardımcılığı
Tel: (0098) 0251- 7749875

Çevirmenin Önsözü

Tüm ümmet, Resulullah'tan sonra Hz. Ali (a. s.) ve diğer Ehl-i Beyt İmamları'na (a.s) tabi olmakla yükümlüdür. Nitekim Resulullah (s.a.a) da *"Ali'nin taraftarları kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."* diye buyurmuştur. Ayrıca Allah-u Teala da Şura suresinin 23. ayetinde Resulullah'ın adına; **"(De ki) sizden tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, istediğim ancak yakınlara sevgidir."** diye buyurmuştur. Yani Resulullah 23 yıl boyunca çektiği zahmet ve çabalara karşılık sadece Ehl-i Beyt'ini sevmeyi istemektedir. Dolayısıyla Ehl-i Beyt'i sevmek bir meslek değil, dini bir görevdir.

Resulullah (s.a.a) Gadir-i Hum'da ise şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Sizin aranızda iki paha biçilmez şey bırakıyorum. Bu iki paha biçilmez şey Allah'ın kitabı ve Ehl-i Beyt'imdir."*

Bütün bu bilgiler ışığında anlıyoruz ki Resulullah'tan (s.a.a) sonra Ehl-i Beyt'i sevmek ve Kur'an'ın gerçek müfessirleri olan bu nurlu insanlara tabi olmak dini bir yükümlülüktür.

Dolayısıyla bazılarının, *"Ehl-i Beyt'i sevmek bir meslektir. Herkes bir mesleği seçebilir. Bazıları Ehl-i Beyt'i sevmeyi meslek edinmiştir. Ehl-i Sünnet ise ayrı bir mesleği seçmiştir."*demesi doğru bir düşünce tarzı değildir. Her Müslüman Resulullah'ı ve Ehl-i Beyt'ini sevmek zorundadır. Resulullah, risaleti karşılığında bizlerden sadece bunu istemiştir. Hz. Ali'yi sevmeyen bir insana Muaviye ve Yezid'i sevmek kalır. Zira her ikisini sevdiğini iddia etmek, nur ile zulmeti sevmek gibi saçma bir iddiadır. Bu hem şer'i hem de akli açıdan doğru bir inanç değildir.

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt kelimesi üç yerde kullanılmıştır.

1-Hz. Musa'nın (a.s) kıssasında. . .

Hz. Musa (a.s) bebek iken Allah'ın emri üzere annesi tarafından bir sandık içerisine bırakılıp Nil nehrine atılmış ve Firavun ailesi tarafından, Kur'an'ın ifadesiyle, kendilerine bir düşman ve üzüntü kaynağı olsun diye sudan alınmıştı. Bu küçük çocuk hiç bir kadının sütünü emmeyince Firavun ailesi şaşırıp kalmışlardı. O sırada Hz. Musa'nın (a.s) kız kardeşi gelerek onlara: **". . . Ben sizin adınıza onun bakımını üstlenecek ve onun hayrını isteyecek bir Ehl-i Beyt'i (ev halkını) size tanıtayım mı?"demişti."**

Bunun üzerine çocuk annesine iade edilmişti. Bunu Kur’an-ı Kerim şöyle açıklıyor:

“Böylece onu, annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin, Allah'ın verdiği sözün gerçek olduğunu bilsin diye, ona geri çevirdik. Fakat çoğu bilmezler.”[1] Bu ayet-i kerimede, Hz. Musa’nın (a.s) kız kardeşinin, Ehl-i Beyt tabirinden neyi kastettiğine açıklık getirecek herhangi bir açıklama yoktur. Acaba söz konusu beyt (ev) ile bir yakınlığı olan bütün şahısları mı, yoksa bazılarını mı veya yalnızca soy yakınlığı olanları mı, yoksa hem soy yakınlığını hem de evlenme yoluyla meydana gelen yakınlığı içeren bir anlamı mı veya bunlar ile birlikte “vela”(kölelik) ve terbiye yönünden bu evle ilgisi olan şahısları mı veya bütün bunlardan daha geniş bir anlamı mı kastetmiştir, bu belli değildir.

Ayrıca burada görüldüğü gibi zaten “Ehl-i Beyt”kelimesi Arapça metinde, harf-i tarif olan “elif-lam”takısı olmaksızın, nekire (belirsiz) olarak zikr olunmuştur.

2-Hz. İbrahim’in (a.s) kıssasında. . .

Melekler Hz. İbrahim’in hanımına Hz. İshak’ın ve ondan sonra da Hz. Yakub’un müjdesini verince şaşırmıştı. Melekler de ona şöyle demişlerdi: **“Allah'ın rahmeti ve bereketleri siz Ehl-i Beyt’in (ev halkının) üzerine olmuşken, nasıl Allah'ın işine şaşarsın? O, övülmeye layıktır, yücelerin yücesidir”**[2]

Bu ayet Hz. İbrahim’in zevcesinin de onun Ehl-i Beyt’inden olduğunu bildirmektedir. Çünkü ayette bizzat ona hitap edilmiştir. Elbette bu, “Ehl-i Beyt”kelimesinin her yerde, hatta maksadı belirtecek herhangi bir alametin bulunmadığı, yani mutlak olarak kullanıldığı yerlerde de zevce kelimesini kapsadığına delil teşkil edemez.

3-Tathir ayetinde. . .

“Ey Ehl-i Beyt! Allah ancak sizden her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister.”[3]

Şüphe yok ki Peygamber (s.a.a) Kur’an-ı Kerim’in anlamını, işaret ve maksadını herkesten daha iyi bilmektedir. Açıklama ve beyana ihtiyaç duyulan bu tür ayetler karşısında da Peygamber (s.a.a) yegane merci ve sığınak konumundadır.

---

[1] Kasas suresi, 13. ayet

[2] Hud suresi, 73. ayet

[3] Ahzab suresi , 33. ayet

Peygamber (s.a.a) aylarca ve özellikle de vefatı yaklaştığı sıralarda Tathir ayetinde geçen Ehl-i Beyt'ten maksadın, Ashab-ı Kisa (Yani Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) olduğunu ve bu ayet gereğince onların günahlardan uzak olduklarını önemle vurgulamıştır. Gerçekten mezkur ayette geçen Ehl-i Beyt'ten[1] maksadın Ashab-ı Kisa olduğuna dair bir çok hadis vardır. Bu hadisler Ehl-i Sünnet kitaplarında

[1] Gerçi Ehl-i Beyt, kelime olarak *"ev halkı"*anlamındadır. Ama İslami metinlerde ıstılah olarak İslam Peygamberinin hanedanı için kullanılmaktadır ve bu kelimenin belirgin ve açık bir anlamı vardır. Ehl-i Beyt'in kimler olduğu İslam Peygamberinden nakledilen onlarca rivayette açıkça belirtilmiştir. Aşağıda örnek olarak zikrettiğimiz şu bir kaç rivayette de Ehl-i Beyt'ten maksadın, her ne kadar bazıları Peygamber'in vefatından sonra doğmuş olsalar da Ali (a.s), Fatıma (a.s), Hasan (a.s) ve Hüseyin'in (a.s) soyundan gelen imamlar olduğu açıkça belirtilmiştir:

1-Safiyye binti Şeybe Ayşe'den şöyle dediğini nakletmektedir: Bir gün Peygamber, üzerinde bir rida (cübbe) olduğu halde evden çıktı. Bu esnada Hasan b. Ali geldi, Peygamber onu ridasının altına çağırdı. Sonra Hüseyin b. Ali geldi, Peygamber onu da ridasının altına çağırdı. Daha sonra Fatıma (a.s) geldi, Peygamber (s.a.a) onu da ridanın altına çağırdı. Sonra Ali (a.s) geldi, Peygamber (s.a.a) onu da ridasının altına çağırdı ve ardından da şu ayeti kıraat buyurdu: **"Ey Ehl-i Beyt! Allah ancak sizden her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."***(Ahzap/33)*

(Sahih-i Müslim, 4/1884/2424 el-Mustedrek a'le's-Sahiheyn, 3/159/4707 Tefsir-i Taberi, 12/22. Cüz/6 es-Sünen'ul Kübra, 2/212/2858)

2-Amir b. Saad b. Ebi Vakkas, babasından şöyle dediğini nakletmektedir: "Peygambere vahiy nazil olunca Ali, Fatıma ve iki çocuğunu (Hz. Hasan ve Hüseyin'i) ridasının altına alarak şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir."*

(Sahih-i Müslim, 4/1871/32 Sünen-i Tirmizi, 5/ 225/2999 Müsned-i İbn-i Hanbel, 1/391/1608 el-Mustedrek ale's Sahiheyn, 3/163/4719 Sünen'ul Kübra, 7/101/12392)

3-İsa b. Abdullah b. Malik, Ömer b. Hattab'dan şöyle dediğini nakletmektedir: "Peygamber'den şöyle buyurduğunu duydum: *"Ey İnsanlar! Ben çok geçmeden aranızdan ayrılacağım. Daha sonra siz kıyamette yanıma geleceksiniz. . ."*(Burada Peygamber Kur'an ve Ehl-i Beytinin hakkına riayet edilmesini tavsiye etmektedir."Ömer b. Hattab daha sonra şöyle diyor: "Peygamber'e, "Ey Resulullah İtretin/Ehl-i Beyt'in kimlerdir?"diye sordum, şöyle buyurdu: *"Ehl-i Beyt'im Ali, Fatıma, çocukları ve Hüseyin'in soyundan dokuz iyi imam benim itretimdir, onlar benim kanımdan ve etimdendir."*

(Kifayet'ul Eser, s. 91, Tefsir'ul Burhan, 1/9)

da mütevatirdir. Allame Tabatabai'nin de dediği gibi bu hususta yetmişten fazla hadis nakledilmiştir. Hatta bu konuda Ehl-i Sünnet kaynaklarından nakledilen hadisler, Şia yoluyla nakledilen hadislerden çok daha fazladır.

Bu hadisleri Ehl-i Sünnet alimleri; Ümmü Seleme, Ayşe, Ebu Said-i Hudri, Sa'd b. Vakkas, Vaile b. Eska, Ebu'l Hemra, İbn-i Abbas, Peygamber'in kölesi Sevban, Abdullah b. Cafer, Hz. Ali ve Hz. İmam Hasan'dan kırka yakın yolla nakletmişlerdir.

Peygamber'in (s.a.a) mübarek ömrünün son aylarında namaza gittiği her vakit Hz. Fatıma'nın (a.s) kapısına gelerek, "*Ey Ehl-i Beyt, namaza!"*diye seslenmesi ve ardından Tathir ayetini okuması da konuya apaçık bir örnek teşkil etmektedir.

Elbette Ehl-i Beyt'i sevmek hususunda kusur etmememiz gerektiği gibi, aşırı da gitmemeliyiz. Nitekim Peygamber (s.a.a) Ehl-i Beyt'ine aşırı sevgi gösterilmesini de yasaklamış ve Hz. Ali'ye hitaben şöyle buyurmuştur: *"Senin hususunda iki grup helak olacaktır: Seni sevmekte aşırı gidenler ve sana buğz edip düşmanlık besleyenler."*

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Ey Ali seninle İsa arasında bir benzerlik vardır, Yahudiler ona düşman kesildiler, hatta annesine bile iftirada bulundular. Hıristiyanlar ise onu hakkı olmayan makama ulaştıracak kadar aşırı sevdiler."*[1]

Dolayısıyla Kur'an ve sünnet esasınca Ehl-i Beyt'i sevmeli ve bu hususta ne ifrata ne de tefrite düşmeliyiz.

Peygamber (s.a.a), Ehl-i Beyt'in ilk imamı olan Hz. Ali (a.s) hakkında şu veciz ve ebedi ifadeyi kullanmıştır: *"Ey Ali! Sen hem dünyada efendi ve büyüksün hem de ahirette. . . Seni seven beni sevmiştir, sana buğz eden de bana buğzetmiştir. Senin dostun Allah'ın dostudur. Allah senin gazabınla gazab eder. Sana buğz edene eyvahlar olsun!"*

4-İbn-i Abbas, **"Burçlara sahip gökyüzüne. . ."***(Büruc/1)* ayeti hakkında Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ben göğüm, burçlar da Ehl-i Beyt'imden ve itretimden olan imamlardır. Bu imamların ilki Ali, sonuncusu ise Mehdi'dir ve onlar (toplam) 12 kişidir." (Yenabi'ul Mevedde 3/254/59)*

[1] Tarih''ul Hulefa, s. 173/Suyuti, Zehair'ul Ukba, s. 92 ve Sevaik'ul Muhrika, s. 74

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Ali'nin muhabbeti iman, buğzu ise nifaktır."*

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Biliniz ki her kim Ehl-i Beyt'in sevgisi ile ölürse şehit olarak ölmüştür. Biliniz ki her kim Ehl-i Beyt'in muhabbeti ile ölürse bağışlanmış olarak ölmüştür. Biliniz ki her kim Ehl-i Beyt'in sevgisi ile ölürse tövbe etmiş olarak ölmüştür. Biliniz ki her kim Ehl-i Beyt'in muhabbeti ile ölürse imanı kamil bir mümin olarak ölmüştür. Biliniz ki her kim Al-i Muhammed'in muhabbeti ile ölürse ölüm meleği onu cennet ile müjdeler."*[1]

Şafii de Ehl-i Beyt sevgisi ile şu ebedi şiiri söylemiştir:

"Ey Resulullah'ın Ehl-i Beyt'i, sizi sevmek
Allah tarafından Kur'an'da farz kılınmıştır
Size bu kadar büyüklük ve fazilet yeter ki
Size salavat göndermeyenin namazı batıldır."

Ferazdak adlı meşhur şair de "Mimiyye"kasidesinde şöyle diyor:

"Öyle bir topluluk ki onları sevmek iman,
Onlara düşmanlık ise küfürdür.
Onlara yaklaşmak da kurtuluş vesilesidir
Eğer takva ehlini sayarlarsa onlardır önderleri
Eğer "Yeryüzünün en hayırlıları kimdir?"denirse
Onlardır (Ehl-i Beyt'tir) diye cevap verilir."

Bütün bunlardan da anlaşıldığı üzere Ehl-i Beyt'i sevmek, hakikatte Peygamberi sevmektir ve Peygamberi sevmek de hakikatte Allah'ı sevmektir.

---

[1] Salebi, el-Kebir tefsiri, ilgili ayetin tefsirinde. Zemahşeri'nin el-Keşşaf tefsiri, Fahr'ur Razi'nin el-Kebir tefsiri, c. 7, s. 405 ve İhkak'ul Hak, c. 9, s. 486

Farsça Yayımcının Önsözü

Nübüvvet ve imameti bile kendi içinde geliştiren, bütün kemallerin kaynağı ve bütün hayırların esası olan dinin en belirgin çehresi, hiç şüphesiz velayet hakikatidir. Velayetin yüceliği hususunda İmam Bakır'ın (a.s), ismet dili ve imamet beyanıyla şöyle buyurmuş olması yeterlidir: "Hiçbir şey, velayet kadar konuşulmamıştır." [1]

Velayet bir yandan Hak Teala'ya yakınlaşmak ve rububi dergaha yakın olmaktır ve diğer yandan ise Rabbin feyzinin zuhuru ve ilahın hakiki velayetinin parlayış ve yayılışıdır. Bu açıdan varlık aleminin bu önemli hususunun hakkıyla tanınması ve incelenmesi gerekir.

Öte yandan bu hakikatin tecessümü ve belirgin hale getirilmesi oldukça karmaşık ve zor bir husustur. İlahi veliler ve hakikaten velayet nimetinden istifade eden kimseler, bir tür gizlilik ve batın içinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla onların siret ve metodu, kendilerinden kolayca ders alınabilecek ve doğru bir metot üzere birey ve toplumda hayata geçirilebilecek bir kolaylık içinde değildir. Peygamber'in (s.a.a) değerli şahsından sonra velayetin en kamil ve belirgin çehresi, şüphesiz Hz. Ali'nin (a.s) mübarek vücududur ve Hz. Ali (a.s) bütün hayırların tecessümü ve bütün kemallerin reel bir örneğidir. Hz. Ali hakkında bilgi sahibi olmak ve onun bireysel ve toplumsal yaşam biçimini öğrenebilmek, velayet aşamalarına yol bulmak, velayetin değerlerini ve yüce boyutlarını hayata geçirmek için en iyi araç konumundadır.

Ali (a.s) hayatın en açık çehresidir. Hz. Ali (a.s) öyle bir şahsiyettir ki velayetinin başlangıcından şehadetine kadar sürekli olarak insanların ilgisini kazanmıştır. Bütün bereketli hayatı boyunca bir tek karanlık nokta mevcut değildir. Hz. Ali (a.s) direkt olarak son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.a) nübüvvet kaynağından beslenmiş ve sürekli olarak rabbani inayetlere mazhar olmuştur. Savaş, barış, varlık aleminin

[1] Usul-i Kafi, c. 2, s. 18

iniş ve çıkışları ve din hususunda kendisinden geriye en kamil eserler ve en iyi örnekler bırakmıştır.

İran İslam Devrimi'nin yüce önderi Ayetullah Hamenei (gölgesi eksik olmasın) 2001-2002 yıllarını büyük Gadir-i Hum olayını, müminlerin emiri Hz. Ali'nin (a.s) velayetini ve bu olayın çeşitli boyutlarını anmak amacıyla tavsiyede bulunmuş ve dikkatleri çekmiştir, ki bu olay bir çok eserler vücuda getirmiştir.

Bu açıdan iş ve toplumsal işler bakanlığı kültür defteri ve destek yardımcılığının önerisiyle velayet konusunda ve özellikle de Hz. Ali'nin (a.s) şahsiyeti hakkında, üstat Cevadi Amuli'nin eserlerinden küçük boy olarak on ciltlik kitabı, adı geçen yıllarda yayımlandı. Bu yıl da İran İslam devrimi önderi Ayetullah Hamenei tarafından Hüseyni kıvanç ve izzet yılı olarak adlandırıldığı için bu on cilt kitap, iki ayrı bölüm halinde yeni bir düzenlemeyle, velayet aşıklarına, seçkin insanlara, alimlere ve tüm değerli okuyuculara sunulmaktadır. Hz. Ali'nin (a.s) imzasıyla birlikte olan Hak Teala'nın kabulü sayesinde herkesin sevap ve ecir elde etmesini ümit ediyoruz.

Bu baskıda var olan ayrıcalıklardan biri de önceki on kitabın tüm konularını içermesi belli bir düzene sokulması ve konuların bir mantık esasınca yan yana karar kılınmasıdır. Birinci bölümde velayet ile ilgili bütün konular söz konusu edilmiştir. İkinci bölümde ise, bu hakikatin Hz. Ali'nin (a.s) mübarek vücudunda gerçekleştiği miktarı imkan ve güç dahilinde incelenmiştir. Bu kitapta söz konusu edilen kitapların tümünde velayetin güzel kokusu ruhları okşadığı için bu kitap "Şemim-i velayet" (Velayet kokusu) olarak adlandırılmıştır.

Burada emeği geçen bütün dostlara teşekkür eder, özellikle de bu kitabın edit işini üstlenen Hüccet'ül-İslam Seyyid Mahmud Sadıki'ye takdir ve teşekkürlerimizi sunarız.

İsra Yayınları Merkezi

Kur’an ve Rivayetler Açısından Velayet…… ……. 9

Birinci Bölüm

Velayetin İspatı

Birinci Bölüm

Kur'an'da Velayet

Giriş

"Vela" –veleye- maddesinden türemiş olan veli, velayet, mevla, evliya, evla ve benzeri kavramlar, Kur'an-ı Kerim'de en çok kullanılan kavramlardan biridir ve çeşitli şekillerde –isim, fiil, tekil ve çoğul kalıplarında- toplam 233 defa kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu kavramın çok kullanılması da büyük önem taşıdığını göstermektedir. Bu yüzden bağımsız bir araştırmada bulunarak bu konunun çeşitli boyutlarını incelemek gerekir.

Velayet kavramı, bazen öyle bir anlamda kullanılmaktadır ki ilahi velilerin varlıksal makamını göstermektedir. Bazen de İslam ümmetini idare edenlerin ve toplum idarecilerinin itibari makamını ifade edecek bir anlamda kullanılmaktadır. Bu kitap da insanın "veliyullah" makamına erişmesi için Kur'an-ı Kerim'in kılavuzluklarını açıklama amacını taşıdığından, velayet ile ilgili bütün konulardan, özellikle de fıkhi ve toplumsal konularından söz etmemektedir. Aksine özel velayet konusunu ele almaktadır.

İlahi velilerin velayeti yüce nedenlere bağlı olduğu hasebiyle o sebeplerin zuhuruyla birlikte zaruret arz etmektedir. Bu açıdan velayet, beşeri itibar ve inşa ile ortaya konmamıştır ve dolayısıyla insanlık dışı saldırılarla da ortadan kalkmamaktadır. Dolayısıyla da hem beşeri itibar ve inşa ile ortaya konmuş olan ve hem de beşeri noksanlıklarla ortadan kalkması mümkün olan velilerin velayetinin tam tersi bir durum sergilemektedir.

1-Velayet Kelimesinin Anlamı

Velayet kelimesinin asıl anlamı bir şeyin başka bir şeyin yanında, aralarında mesafe olmaksızın yer almasıdır. Dolayısıyla iki şey, aralarında herhangi bir şey olmaksızın yan yana durduklarında veya iki

kimse birbirlerine bitişik bir halde oturduklarında, örneğin Hasan, Zeyd'in yanında bu şekilde oturduğunda, "celise zeydun ve yelihi hasenun" denmektedir. Yani "Zeyd oturdu ve hemen ardından Hasan onun yanına oturdu" anlamını ifade etmektedir. Bu açıdan bu kelime mekansal veya manevi yakınlık için kullanılmaktadır. Aynı zamanda dostluk, yardım, bir işi idare etme ve benzeri anlamlarda kullanılmaktadır. [1]

O halde velayet, bağlılık ve yakınlık anlamındadır. Bu kelime bazen manevi hususlarda kullanılmaktadır, bazen de maddi ve cismani işlerde kullanılmaktadır. Birbiri ardınca ortaya çıkan iki iş hususunda, aralarında "tevali" vardır, denmektedir. Birbiri ardınca meydana gelen iki olay arasında da "muvalat" vardır. Birbiri ardınca gerçekleşen bir dizi olayın halkaları da mütevalidir. O halde muvalat ve tevali, olayların birbiriyle ilişkisi ve bir hadisenin başka bir hadiseye yakınlığı anlamındadır.

Birbiri ardınca gerçekleşen olaylar arasında ilişkinin varlığı zaruridir. Öyleki eğer iki şey arasında hiçbir ilişki olmaz ve taş gibi yan yana olurlarsa bu iki şey arasında velayi bir ilişki anlamsızdır.

İlişkiler Çeşidi

İrtibat ve etkileme olayı iki kısımdır. Ya karşılıklı ve iki taraflıdır ya da tek taraflıdır. Eğer etkileme karşılıklı ve iki taraflı olursa; birincisi, ikincisinin velisidir ve ikincisi de birincisinin velisidir. Tıpkı kardeşlik gibi, ki eğer Hasan Hüseyin'in kardeşi ise Hüseyin de Hasan'ın kardeşidir.

Eğer etkileme ve tesir tek taraflı olursa; birincisi, ikincisinin velisidir, ikincisi ise birincisinin "müvella aleyhi"dir. Yani ikincisi birincisinin velayeti altındadır. Tıpkı babalık- evlatlık neden ve sonuç ilişkisi gibi, ki baba velidir, çocuk ise babanın müvella aleyhidir. Neden velidir, sonuç ise o nedenin müvella aleyhidir.

Rölatif bir anlama sahip olan velayet, eğer fethe (velayet) ile okunursa, etkisi ve tesiri tek taraflıdır ve veli olan kimse "vali" olarak anılmaktadır. Ama eğer ilişki iki taraflı olursa, kesre ile okunmaktadır ve

[1] Mufredat-i Rağib, s. 533

"vilayet" denmektedir. Allah-u Teala hem veli, hem de validir. Yani Allah yöneticidir, bütün varlıklar ve yaratıklar Onun velayeti ve idaresi altındadır. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: **"İşte burada velayet Hak olan Allah'a mahsustur."**[1] Yani eğer bir gün bir devlet adamı, malını kaybedecek olursa, o an insan için velayetin Allah'a ait olduğu ortaya çıkar.

Başka bir ifadeyle yakınlık anlamında olan velayet iki kısımdır:

1-İtibari yakınlık ki isnat ve göreceliği iki tarafa dayalıdır. Eğer bir kimse bir duvara yakınsa duvar da ona yakındır. Eğer bir taraf için herhangi bir hüküm var ise diğer taraf için de aynı hüküm vardır. Bir taraf belli bir sıfata sahip olduğu taktirde diğer tarafın o sıfata sahip olmaması da mümkündür. Mekansal yakınlık ve uzaklık bu türdendir, yani iki tarafa dayalıdır. Görecelik ve isnat ise iki tarafa bağlı değildir. Görecelik ve isnat, isnat ve göreceliğin iki tarafına bağlıdır.

2-Hakiki yakınlık ki buna da işraki görecelik denmektedir. Bu yakınlığın esası, "muzafun ileyhe" (kendisine isnat edilene) dayalıdır. Yani orada "muzafun ileyh" zuhur etmektedir. Dolayısıyla izafe (görecelik) gerçekleşmekte ve bu izafe sayesinde "muzaf" (izafe edilen) ortaya çıkmaktadır. Tıpkı güneş ve ışınları gibi ki burada izafe tek taraflıdır. Yani güneş nur saçmaktadır ve güneşten nurun zuhuruyla da nur vücuda gelmektedir ve güneşle ilişki kurmaktadır. Aynı şekilde ilmin nefis ve ruhla isnadı ve izafesi de bu türdendir. Yani nefis ve ruh bir yöneliş ve teveccüh sayesinde kendinde bir suret icad edip yaratmaktadır. Onu yarattığı zaman da o "muzaf"[2] (yani ilim) nefsin yaratılışı sayesinde, nefis ile irtibat kurmaktadır. Bu yüzden işraki izafede, muzafun ileyh[3] –güneş ve nefis gibi- asıldır, muzaf ise –ışın ve ilim gibi- izafenin bir koludur ve izafenin sayesinde vücuda gelmektedir.

Bu esas üzere itibari velayet iki esasa dayalı olduğundan, insanlar arasındaki var olan velayi ilişki gibi, emir ve nehiy kabiliyetine sahiptir.

---

[1] Kehf suresi, 44. ayet

[2] Gr: Başka bir isme katılmış ve onu tamamlamış olan isim. * "Evin kapısı" dediğimiz zaman; "kapı", "ev"i tamamlıyor. Bu muzâfdır.

[3] İsim tamlamasında (izâfet terkibinde) muzâfın (belirtenin) bağlı bulunduğu ismin hâli.Türkçe'de muzâf sonra gelir. "Evin kapısı" dediğimiz zaman, ev; muzâfun ileyh; kapı, muzâfdır.

Örneğin, müminlerin velayeti emredilmiş ve kafirlerin velayetinden sakındırılmıştır. Ama gerçek ve hakiki velayet hak mevlanın elindedir ve "müvella aleyh" mevladan sonra gelen bir makamda yer almaktadır.

Allah'ın insana yakınlığı ve velayeti, hakiki velayet türündendir. Bu yüzden, Allah tarafından yakınlık sürekli mevcuttur. Münezzeh olan Allah, mümin ve kafire eşit bir şekilde yakındır. "**Biz ona şah damarından daha yakınız."**[1]

Ama insan açısından bir yakınlığın olmaması mümkündür. Başka bir ifadeyle Allah, bütün kullarına yakındır. Ama kulları Allah-u Teala'ya yakınlık hususunda farklılık içindedir. Müminler Allah'a yakın, kafirler ise Allah'tan uzaktır.

Velayet, hakikatte yakınlık anlamında olduğu hasebiyle, bir şeye yakınlığın gereği, işlerin yöneticiliği veya yardım ve muhabbettir.

Yardım ve Sevgi Anlamında Velayet

"Yardım ve sevgi" anlamında olan "vela" kelimesi, iki şeyin birbirine yakınlığı sebebiyle birbirine dost olması, yar ve yardımcı olmasıdır. Bu anlamda bir velanın hem insanlar arasında birbirine karşı olduğu düşünülebilir ve hem de münezzeh olan Allah ile kulları arasında. Tıpkı birbirini gören iki insan veya biri gören, diğeri ise görmeyen iki insan gibi. Gören insan, gözleri görmeyen insanı görmekte, ama görmeyen insan, gören insanı müşahadeden mahrum bulunmaktadır.

"Veli" İlahi Güzel İsimlerden Biridir

Bu kitapta insanın "veliyullah" olması için Kur'an-ı Kerim'in beyan ettiği kılavuzlukları inceleme makamında olduğumuz dikkate alınarak, velayet kelimesinin anlamını beyan ettikten sonra bilmemiz gerekir ki münezzeh olan Allah'ın güzel isimlerinden biri de "veli"dir ve tek "veli" Allah'tır. **"Oysa dost ancak Allah'tır."**[2] Yani yöneticilik anlamında velayet, münezzeh olan Allah'a mahsustur. Zira, ef'ali tevhid ve de her şeyde gerçek etkili varlığın Allah olduğu esasınca Allah'tan

[1] Kaf suresi/16. ayet

[2] Şura/9

başka herhangi bir şeyin veya şahsın yöneticisi olması düşünülemez. Bu yüzden hakiki velayet, Allah'a mahsustur.

2-Reel Alemde Velayetin Gerçekleşmesi

Velayetin anlamını tanıdıktan sonra, velayetin reel alemdeki varlığını ele almak gerekir ki acaba velayet reel alemde mevcut mudur, değil midir?

İnsan, varlık düzeninin halkalarından biri olduğu ve de bütün varlıklarla ilişkide bulunduğu deliliyle, yani insan hem Allah ile ve hem de kendisiyle, hem tabiatla ve hem de diğer insanlarla irtibat halinde olduğundan, insan için de hem tek yönlü velayet ve hem de iki yönlü velayet ispat edilebilir.

Velayetin Varlığını İspat Etmenin Kolaylığı

Bütün insanlar için tek taraflı velayeti ispat etmek çok kolaydır. Zira her insan tekvini velayeti üzere yaşamaktadır. Bunun açıklaması da şudur ki insan istediği zaman bedenini hareket ettirmekte ve irade ettiği zaman bedenini yatağa uzatmakta ve sonra da bedenle olan ilişkisini bitkisel hayat veya hayvani hayatın en zayıf sınırına kadar indirebilmektedir. Ardından rüya alemine yolculuk etmekte ve kendi kabiliyeti ve salahiyeti mertebesine göre rüya aleminden güzel rüyalar veya perişan ve dağınık rüyalar suretinde algıladığı hususları armağan almaktadır. İnsanın hergün bedeninde yapmış olduğu tasarrufların tümü ruhun tekvini velayeti sayesindedir. Yani bu düşünce ve irade, beden organlarında tasarrufta bulunarak bu organları iş ve faaliyete zorlamakta ve bedenin organları da böylece istenilen işi yapmaktadır.

Bizim bu miktarda bir velayet ile ünsiyetimiz, balığın su ile ünsiyeti gibidir. Bu açıdan balık, hayatının suya bağlı olduğundan gafil olduğu gibi, insan da bedeninin ve düşüncesinin tekvini velayetine bağlı olduğundan gafildir.

Nefsin kuvveleri idare edişi ve nefsin deruni işleri, nefsin bedene oranla velayetini beyan etmektedir. Yani nefis velidir, kuvveler ve nefsin işleri ise müvella aleyhidir.

Allah'ın yaratılış alemi ve bu cümleden insanla olan oranı da Allah'ın insan ve evren üzerindeki tek yönlü velayet ve tedbirini isbat etmektedir. Zira insan, bir çok hususlarda kendisini aciz ve çaresiz görmektedir. Kendisini aciz gördüğü için de hakiki velilin velayeti ve tedbiri altında olması gerektiğini bilmektedir ki böylece onu idare etsin ve idaresini üstlensin. Bu velayet de nefsin, insanın kuvveleri ve işleri üzerindeki velayeti gibidir.

İnsan, kendi nefsi üzerindeki velayetini ve Allah'ın evren ve insan üzerindeki velayetini gördüğü gibi, tabiat ve diğerleri üzerindeki velayeti de müşahade etmekte ve insanın tabiatta nasıl tasarrufta bulunduğunu ve de diğerlerinin işlerini idare etmeyi nasıl üstlendiğini de görmektedir.

İki yönlü velayet, tek yönlü velayet gibi dış alemde mevcuttur. Zira insanlar, birbiriyle irtibat halinde oldukları için sevgi ve yardım velayetini mülahaza etmektedirler. Aynı zamanda bir insanın diğer bir insanı sevdiğini veya diğer bir insana yardımcı olduğunu görmektedirler. Böylece hem diğerlerinin sevgi ve dostluğundan ve hem de yardımından faydalanmaktadırlar.

O halde hem tedbir ve yöneticilik anlamında bir velayet ve hem de iki yönlü olan sevgi ve yardım anlamındaki velayet insanlar arasında mevcut bulunmaktadır.

Akli aydınlatıcı açıklamanın yanı sıra, Kur'an-ı Kerim de bir çok ayetinde velayetin reel alemde gerçekleştiğini haber vermektedir. Bazen münezzeh olan Allah'ın velayetinden, bazen insanın velayetinden, bazen de şeytan ve meleklerin velayetinden söz etmektedir. İnsanın velayeti hakkında da bazen olumlu ve müsbet velayetten ve bazen de olumsuz ve menfi velayetten söz etmektedir. Yani insan Allah'ın velayeti altına girmeli ve şeytanın velayetinden kurtulmalıdır ki Allah insanın velisi olsun. İnsan, müminlerin velayetini de kabul etmeli, kafir ve düşmanların velayetinden sakınmalıdır.

Bütün bunların yanı sıra Kur'an, Peygamber olsun veya olmasın, velayet makamına erişmiş olan ve kendilerinden varlık aleminde velayet eserlerinin zuhur ettiği kimseleri haber vermektedir.

Bu esas üzere velayetin dış alemde gerçekleştiğini haber veren ayetleri söz konusu edeceğiz.

Allah'ın Kur'an'daki Velayeti

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın evren ve insan üzerindeki özgün velayetinden söz etmekte ve velayetin Allah'a özgü olduğunu bildirmektedir: **"Oysa dost, ancak Allah'tır"**[1] Kur'an-ı Kerim bir ayette de şöyle buyurmaktadır: **"Sizler için Allah'tan başka bir veli ve yardımcı yoktur."**[2] Başka bir ayette ise şöyle buyurmaktadır: **"Allah, müminlerin velisidir."**[3] Hakeza: **"Allah, takva sahiplerinin velisidir."**[4] Hakeza bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"Onu bırakıp, kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?" de. De ki: "Allah'dan başkalarını, o kendi kendilerine ne bir fayda, ne de bir zarar verebilenleri dostlar mı ediniyorsunuz?"**[5]

Şeytanın Kur'an'daki Velayeti

Allah-u Teala Kur'an ayetlerinin bazısında şeytanın velayetini ve insanın şeytanın velayetinden sakınması gerektiğini beyan ederek şöyle buyurmaktadır: **"Şeytan yaptıklarını onlara hep güzel gösterdi. Bugün de dostları odur. Onlara can yakıcı azâb vardır."**[6] Şeytan, bir grup insana amellerini süslemekte ve onlara veli olmaktadır. Bugün de şeytan onların velisi ve yöneticisidir. Bu kimseler için acı bir azap vardır. Allah-u Teala başka bir ayette ise şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinirse şüphesiz açıktan açığa hüsrana uğramıştır."**[7] Şeytan bir grup insan üzerinde velayete sahip olduğu için onlara vahiy etmektedir. **"Doğrusu şeytanlar sizinle tartışmaları için dostlarına vahyeder."**[8] Hakeza Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Şüphesiz biz, şeytanları mümin olmayanlara veli kıldık."**[9] Kur'an-ı Kerim'de benzeri bir çok ayetler, şeytanın velayetinden söz etmektedir.

---

[1] Şura suresi, 9. ayet
[2] Bakara suresi, 107. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 68. ayet
[4] Casiye suresi, 119. ayet
[5] Ra'd suresi, 16. ayet
[6] Nahl suresi, 63. ayet
[7] Nisa suresi, 19. ayet
[8] En'am suresi, 121. ayet
[9] A'raf suresi, 27. ayet

Kur'an'da Müminlerin Velayeti

Kur'an, müminlerin birbirine karşı velayetinden söz etmekte ve şöyle buyurmaktadır: **"Şüphesiz müminler kardeştir."**[1] Hakeza müminler birbirine karşı velayet hakkına sahiptir. "**Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir; iyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar."**[2] Müminlerin, birbirine karşı velayeti vardır, velayetin bir neticesi olarak da onlar birbirlerini sevmekte, birbirlerini irşat ve hidayete çalışmakta ve birbirlerine iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktadırlar.

Kur'an'da Kafirlerin Velayeti

Kur'an ayetlerinden bir çoğu, kafirlerin velayetinden ve kafirlerin velayetini kabul etmekten sakınmanın gereğinden ve hakeza bunun neticelerinden söz etmektedir. Örneğin şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar, size gelen gerçeği inkar etmişken, onlara sevgi gösteriyorsunuz.** "[3]

Hakeza şöyle buyurmaktadır: **"Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri veli (dost ve yönetici) edinmesinler**"[4] Hakeza: **"Ey iman edenler! Yahûdileri ve Hıristiyanları dost olarak benimsemeyin, onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onlara dost olursa o da onlardandır. Allah zulmeden kimseleri doğru yola eriştirmez. "**[5] Allah-u Teala zalimlerin birbirine karşı velayeti hakkında da şöyle buyurmaktadır: **"Doğrusu zalimler birbirlerinin dostudurlar. Sakınanların dostu ise Allah'tır.** "[6]

---

[1] Hucurat suresi, 10. ayet
[2] Tevbe suresi, 71. ayet
[3] Mümtehine suresi, 1. ayet
[4] Al-i İmran suresi, 28. ayet
[5] Maide suresi, 51. ayet
[6] Casiye suresi, 19. ayet

İnsanın Veli Edinmede Uyanık Olmasının Gereği

Bu ayetlerin genelinden de istifade edildiği üzere, velayetin asıl varlığı kesindir. Ama burada gerekli olan insanın ister tek yönlü, ister iki yönlü velayette oldukça uyanık olması, bir hesap üzere amelde bulunması, kimin velayeti altında olduğunu bilmesi ve kimi veli olarak kabullendiğini görmesidir.

Bu uyanıklığı gerçekleştirebilmek için, akli delillere ve vahye dayalı öğretilere teveccüh etmeli ve bunların kılavuzluklarından istifade etmelidir. Kur'an-ı Kerim bizlere şöyle buyurmaktadır: Allah'ın velayetini kabul ediniz, kendinizi Allah'ın velayeti altına sokunuz. Zira Allah yaratıcı, malik, ilim ve salt kudret sahibidir. Aynı zamanda şeytanın velayetinden sakınınız ve eğer bir kimse Allah'tan başkasını veli edinecek olursa, kendisinin yok oluş ve helak oluş ortamını hazırlamış olur. Müminlerin gerçek velisi ve yöneticisi Allah'tır. Sadece Allah insandan kötülükleri uzaklaştırabilir. **"Bir topluluk kendinde olanı değiştirmedikçe Allah onlarda olanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur."**[1]

Eğer mümin bir insan, Allah'ın velayetini kabullenir ve şeytanın velayetinden uzaklaşırsa, bizzat ilahi velilerden biri haline dönüşür. Kur'an şöyle buyurmaktadır: "Allah müminlerin velisidir ve müminler, ilahi velilerdir."

Elbette Allah'ın müminler üzerindeki velayetinden maksat, Allah-u Teala'nın sevgi, lütuf ve yardımını müminlere ulaştırmasıdır. Müminlerin Allah'a oranla velayeti ise inanç, ahlak ve amellerini münezzeh olan Allah'ın iradesi altına sokmalarıdır.

O halde, münezzeh olan Allah'ın insanlara oranla velayeti, tedbiri ve yönetimsel bir velayettir. Tedbiri ve yönetimsel bir velayet olduğu için de hem onları sevmektedir ve hem de onlara yardımcı olmaktadır. İnsan da Allah'a oranla bir velayete sahiptir. Yani hem Allah'ı sevmektedir hem de Allah'a (dinine) yardım etmektedir. Netice olarak Allah da onun sevgilisi ve yardım ettiğidir.

Allah'ın mahbubiyet ve sevimliliğinden maksat, o mukaddes zatın kemallerinin sevimliliğidir. Allah'ın yardım görmesinden maksat ise

---

[1] Ra'd suresi, 11. ayet

Allah'ın dinine yardım edilmesidir. Yoksa, Allah'ın zatının yüksek-lerde uçan ankası, hiçbir salik kimseye av olmaz. Bu velayete ulaşmanın yolu da sadece farzları ve nafileleri yerine getirmekle mümkündür. İnsan farzları ve nafileleri yerine getirerek, sevgi ve yardım velayetine erişebilir ve Allah ve Allah ile birlikte olan her şey hak olduğu için de Allah'ın sevgi ve yardım anlamındaki velayeti de haktır. Allah'ın sevgi ve yardımı hak olduğu için de asla aksinin keşfedilmesi mümkün değildir. Yani Allah'ın sevgi ve yardımı hem dünyada haktır hem de ölümden sonra hakkaniyeti gelişip büyümektedir.

İnsanların Birbirine Karşı Velayetinin Gerçekleşme Niteliği

İnsanlar da eğer birbirlerinin velayetini kabullenmek ve birbirlerinin dostu ve yardımcısı olmak isterlerse uyanıklıklarını korumalı, müminler ve takva ehli kimseler ile velayi ilişkiler kurmalı, iman ve takva ehli olmayanlarla bu tür bir ilişkiye girmemelidirler. Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet, bu konuyu açık bir şekilde beyan etmiştir. Örneğin şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Kendilerine sizden önce Kitap verilenlerden, dininizi alaya ve eğlenceye alanları ve inkar edenleri dost olarak benimsemeyin."**[1] Çok açık olduğu üzere bu sözün anlamı gerçekten alemde biri hak, diğeri batıl olan iki yolun varolduğu değildir. Zira batıl, yol değildir. Aksine "yol"suzluktur. Yol, sonu ve hedefi olan bir geçittir. Günaha doğru hareket eden insan ise "yol"suzluğa doğru sürüklenir.

Hakeza Allah insanlara şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Benim ve sizin düşmanlarınızı veli edinmeyin."**[2]

Bu dostluktan uzaklaşmak o kadar önemlidir ki eğer babalarınız ve kardeşleriniz bile dininize aykırı bir yolda hareket ediyorsa, onlardan hemen uzaklaşmalı ve onlarla velayi bir ilişki içine girmemelisiniz. **"Ey iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz küfrü imana tercih ediyorlarsa onları dost edinmeyin"**. [3]

---

[1] Maide suresi, 57. ayet

[2] Mümtehine suresi, 1. ayet

[3] Tevbe suresi, 23. ayet

İnsan ilk önce kendisini batıl ve yalancı velayetlerden arındırmalı ve ruhunu temizlemelidir ki, tecelli ve ruhsal süslenme yolu açılabilsin, Hak Teala'nın gerçek velayeti insanın ruhuna yerleşsin. Başka bir açıklamayla, insan ilk önce batıldan uzaklaşmalıdır ki, içinde Hakka yöneliş haleti ortaya çıkabilsin.

Dünyada birbirinin velisi olanların kıyamet günü elinden hiçbir şey gelmez. **"O gün, dostun dosta hiç bir faydası olmaz, yardım da görmezler."** [1] Zira kıyamet günü onlar için tek bir Mevla vardır ve o da ateştir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: "**Bugün sizden ve inkar edenlerden fidye kabul edilmez. Varacağınız yer ateştir, layığınız orasıdır; ne kötü bir dönüştür!"**[2]

Maide Suresi'nde ise şöyle buyurulmuştur: **"Eğer Allah'a, Peygamber'e ve Ona indirilen Kur'an'a iman etmiş olsalardı, onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu fâsıktır. "**[3] Zira eğer Allah'a iman etmiş olsalardı, Allah'a yakın olur ve batıldan uzaklaşırlardı. Batıldan uzaklaşan kimse ise batıl bir şeyi asla veli edinmez. Nitekim şeytanın velayeti hakkında şöyle buyurulmuştur: **"Onun nüfuzu sadece, Onu dost edinenler üzerinedir."**[4]

Bu bölümdeki konuların genelinden de istifade edildiği üzere evvela velayet vardır. İkinci olarak insan, kimin velayetini kabullendiğini ve kimin velayetinden sakındığını akıllıca düşünmelidir ki hakkın ve Hak Teala'nın velayetinin zuhur günü olan kıyamet gününde velisiz ve korumasız kalmasın. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"Sizin dostunuz ancak Allah, Onun peygamberi ve namaz kılan, rüku halinde zekât veren müminlerdir. Kim Allah'ı, Peygamberini ve iman edenleri dost edinirse bilsin ki, şüphesiz hizbullah (Allah'tan yana olanlar) üstün gelecektir."**[5]

Elbette Kur'an-ı Kerim, Allah ve müminlerin velayetinin gerçekleştiğini beyan etmekle birlikte, dünyada velayet makamına ulaşan ve bu velayet makamının özelliklerini taşıyan, örneğin ilahi peygamberler ve velilerden, hakeza ilahi veliler ve Peygamberler dışında Hz. Meryem,

---

[1] Duhan suresi, 41. ayet
[2] Hadid suresi, 15. ayet
[3] Maide suresi, 81. ayet
[4] Nahl suresi, 100. ayet
[5] Maide suresi, 55-56. ayetler

Musa'nın annesi, Ashab-ı Kehf ve benzeri kimselerden haber vermektedir.

Burada önemli olan şudur ki insan Kur'an-ı Kerim'in öğretileri ışığında, delil makamında velayeti ispat etme yollarını tanımakla birlikte, aynı zamanda velayet makamına nasıl ulaşacağını ve nasıl veliyullah olacağını da bilmelidir. Gelecek bölümde insanın veliyullah oluş yollarını incelemeye çalışacağız.

3-Velayetin Gerçekleşme Nedenleri

Velayetin anlamını bildikten ve velayet ve türlerinin reel alemde gerçekleştiğini öğrendikten sonra bu bölümde, Allah'ın velayetinin insanın ruhunda gerçekleşme nedenlerinden söz etmeye çalışacağız. Bu bölüm, velayetin en önemli konularından biridir. Zira velayetin gerçekleşme nedenlerini tanımak, insana velayetin yüce makamına erişme yolunu göstermekte ve insanın veliyullah oluşuna ortam sağlamaktadır.

Münezzeh olan Allah, Kur'an'da öyle bir takım yollar beyan etmektedir ki eğer salik bir kimse bu yolu kat edecek olursa şüphesiz Allah'a yakınlaşır ve bu ilahi yakınlık sayesinde hem kendisi veliyullah olur ve hem de Allah onun velisi olur. Hadd-i zatında Allah'a yakınlaşma ehliyetine sahip olan bir ameli, sadece Allah için amel eden bir kimse yerine getirirse, yani hem fiili güzellik hem de faili güzellik bir araya gelirse, Allah'a yakınlık ortamı temin edilmiş olur. Eğer bir kul, Allah'a yakınlaşırsa, Allah'a yakınlıktan faydalanabilir. Başka bir ifadeyle mümin bir insan, salih amellerde bulunarak Allah'a yakınlaşırsa, Allah'ın velayeti altında yer alır ve Allah'a yakınlıktan nasiplenir.

Velayetin Başlatıcısı İnsan

Velayet, Allah'a yakınlığın sonucunda hasıl olduğu sebebiyle, velayetin başlatıcısı da insan olmalıdır. Zira münezzeh olan Allah tarafından bu yakınlık ister istemez mevcut durumdadır. Allah her şeyden ha-

berdardır ve bütün işleri ihata etmiş bulunmaktadır. Herhangi bir şeyden uzak olması makul değildir. Bu yüzden de şöyle buyurmuştur: **"Nerede olursanız olun, O, sizinle berâberdir."**[1]

Eğer bir insan, Allah'a yakınlığa sebep olan fiilleri yerine getirerek kendisini Allah'a yakın kılacak olursa, velayeti başlatmaya, yani sevgi ve muhabbete yol bulur.

İnsanın çaba gösterdiği taktirde Allah'a yakınlaşmasının ve münezzeh olan Allah'ın velayeti altında yer almasının sebebi de şudur ki insan, kendi zatında ihtiyaç ve fakirlik hisseder, dolayısıyla mutlak ihtiyaçsız ve zengin bir varlığa sığınmak ister. Aynı zamanda insan, kendini küçük hisseder ve aziz olan Allah'a yakınlık sayesinde izzete ulaşmayı ister. Zira izzet, münezzeh olan Allah'a özgüdür. **"Kudret isteyen kimse bilsin ki, kudret, bütünüyle Allah'ındır."**[2] İnsan, zilletini ortadan kaldırması ve kendinde izzeti var etmesi için Allah'a yakınlaşmalıdır.

İnsan İçin Velayetin Mümkün Oluşu

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "İnsan'ın Allah'a yakınlaşma ve ilahi velayete ulaşma imkanı var mıdır, yok mudur?

Cevap olarak söylemek gerekir ki, gerçi velayetin imkanı hususunda hem akli delile sahibiz ve hem de nakli ve Kur'ani deliller bunun gerçekleştiğine delalet etmektedir. Ama Kur'an-i delil, velayetin meydana geldiğini ispat ettiği için, bunun mümkün olup olmadığını tartışmanın yeri yoktur. Kur'an-ı Kerim, bazı kimselerin Allah'ın veli kulları olduğunu haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır: **"İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."**[3] Dolayısıyla bir grup kimseler Allah'ın veli kullarıdır ve bu velayetlerinin bir gereği olarak da onlar için hiçbir korku, hüzün ve keder yoktur. Zira eğer insan Allah'a yakınlaşırsa, sağlam tevhit kalesine sığınmış olur. Nitekim

[1] Hadid suresi, 4. ayet
[2] Fatır suresi, 10. ayet
[3] Yunus suresi, 62. ayet

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: "La ilahe illallah benim kalemdir…"[1] Tevhit kalesine sığınan bir kimse ise hiçbir şeyi kaybetmemiştir ki üzülsün ve hiçbir şeyi kaybetme ihtimali yoktur ki korkuya kapılsın.

Velayet ve yakınlığın insan tarafından başlatılması gerektiği ve bu makama erişmenin insan için mümkün olduğu gerçeği ifade edildiğine göre burada artık insanın velayet makamına nail olmasını sağlayan unsurları görmemiz gerekir.

Marifet ve ihlas

İnsanın velayet makamına ulaşması hususunda bir görev mesabesinde etkin rol oynayan önemli faktörlerden biri de amelde ihlas ve marifet meselesidir. Eğer insan, marifete ulaşır ve amelde ihlas sahibi olursa, şüphesiz inayet makamına da sahip olur ve bizzat veli olur.

Marifet ve amelde ihlas sahibi olmanın velayet makamına erişme seyrinin farzlarından biri oluşunun sırrı da şudur ki, insan iki makama sahiptir. Birincisi, teorik akıldır ve bu teorik akılla insan, önermelerin doğruluğunu ve yanlışlığını teşhis etmektedir. Diğeri de pratik akıldır ve bu pratik akıl sayesinde insan, yapması gereken her şeyi yapmaya koyulmakta ve sakınması gereken her şeyden ise uzaklaşmaktadır. Teorik aklın kemali Allah'ı tanımakta ve pratik aklın kemali ise Allah için amelde ihlas sahibi olmakta yattığı için, bu iki akıl, velayet makamına erişmenin farzlarından sayılmaktadır.

Marifet Asaleti

Velayet yolunda ihlas ve marifetin farizelerden olması hasebiyle, onların birbirinin enleminde olduğu düşünülmemelidir. Yani marifetin; irade, niyet ve ihlasla eşit olduğu anlaşılmamalıdır. Zira bu ikisi karşılıklı etkileşim içindedir, yani ihlas marifetten etkilenir ve ihlas üzere amel de marifetin yeşermesinde etkilidir ama aynı zamanda marifet ve tanımak asıldır; niyet, irade ve ihlas ise onun dalları konumundadır. Marifetsiz ihlas, köksüz dal gibi, asla ortaya çıkamaz.

---

[1] Tevhit, Bab-u Sevab'il-Muvahhidin, 23. hadis, s. 25

Başka bir ifadeyle marifet ve ihlas birbirinden farklıdır ve farklılıkları da şundadır ki evvela, marifet asıldır ve ihlas onun bir uzantısıdır. İkinci olarak marifet, ebedi olarak kalıcıdır ama ihlasın eseri insanın ölümüyle son bulmaktadır. Zira dünya aleminden göçen insanın amelinin tüm boyutları ve bu cümleden ihlası da sona ermektedir. Ama marifet, ölümden sonra yeşermektedir. Elbette amelin meyvesi ve ihlasın sonuçları da ebedi kalmaktadır.

Marifet ve İhlas Hususunda Hz. Ali'nin (a.s) Sözlerine Kısa Bir Bakış

Marifetin asıl, ihlasın ise onun bir dalı olduğu ve aynı zamanda da bu ikisinin karşılıklı etkileşim içinde olduğu meselesini daha fazla açıklamak için Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) şu rivayetine istinad edilmektedir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Azimetin aslı uzak görüşlülük ve zekiliktir. Meyvesi ise zaferdir." [1]

Bilindiği gibi azimet, (azmetmek) ve karar almak, pratik aklın bir işidir. Ama uzak görüşlülük, uyanıklık ve zekilik, teorik aklın işidir.

Bu esas üzere güzel anlayan bir kimse, azimet ve irade sahibidir. Başka bir ifadeyle, azimet ve karar pratik aklın işi olup, teorik aklın uzak görüşlülüğü ve kararının ipoteğinde bulunmaktadır. Uzak görüşlülüğün yanında olan azimetin semeresi ise deruni (iç) ve dış cihatta zafere erişmektir.

Bir çok konuları bilmeyen kimse ecveftir (içi boştur). Ecvef olan insan ise azimet ve karar sahibi olamaz. Azimet ve karar sahibi olmayan bir kimse ise asla zafere erişemez. Hz. Ali (a.s) ilmi boşlukları doldurmak hususunda herkesi teşvik etmek amacıyla şöyle buyurmuştur: "İnsanların en bilgini şevk ile ilmin peşinden giden ve de bu boşlukları doldurmaya çabalayan kimsedir."[2]

Pratik akla oranla, teorik aklın asaletini beyan eden Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinden biri de şudur: "Züht, yakinin meyvesidir." [3]

---

[1] Şerh-u Gurer'ul-Hikem, c. 2, 3095. hadis

[2] Şerh-u Gurer'ul-Hikem, c. 2, s. 3079. hadis (Üniversite baskısı)

[3] a. g. e. 458. hadis

Bilindiği gibi züht, pratik aklın işidir. Zira pratik akıl, insanın tahrik güçlerini dengelemeyi üstlenen bir güçtür.

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: "Kalbi ıslah etmenin esası, Allah'ın zikriyle meşgul olmasıdır."[1] Gerçi bir çok şeyler, nefsi temizleme hususunda etkilidir. Ama nefsi ıslah etmenin temeli, kalbin Allah'ı zikretmekle meşgul olmasıdır.

Elbette açık olduğu üzere Hak Teala'yı tanımak, Hak Teala'yı zikretme ortamını temin eder ve Hak Teala'yı zikretmek de kalbin ıslah olma nedenlerini temin eder.

Hz. Ali (a.s) zühdün pratik aklın bir işi, yakinin teorik aklın bir işi ve pratik aklın, teorik aklın ürünlerinden olduğuna teveccüh ederek şöyle buyurmuştur: "Eğer kendini tanırsan, marifete erişirsin. O halde dünyadan yüksel ve dünyada züht içinde yaşa."[2]

Zühdün marifetten sonra gelişinden anlaşıldığı üzere eğer züht marifet temellerine dayalı olursa kalıcı olur. Aksi taktirde zühdün baki kalacağından hiçbir ümit yoktur.

Allah'ı Tanımak

Marifetin önemini ve amelde ihlası beyan ettikten sonra, marifet ile ilgili hususlarda velayeti elde etmek, yani tanınması gereken şeyler konusunu ele almak gerekir. Marifetin ait olduğu hususlardan biri Allah'tır ki insan, Allah'ı bütün güzel isimleri, celal ve cemal sıfatlarıyla tanımalı, Allah'ı tanıma yoluyla ona yaklaşmalı ve Allah'ın mazharı olmalıdır. İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Dinin evveli O'nu tanımak, O'nu tanımanın kemali O'nu tasdik etmek, O'nu tasdik etmenin kemali O'nu bir bilmek, O'nu bir bilmenin kemali, O'na karşı ihlaslı olmaktır. O'na karşı ihlaslı olmanın kemali, O'ndan sıfatları nefyetmektir."*[3]

---

[1] a. g. e. 3083. hadis

[2] a. g. e. c. 3, 3733. hadis

[3] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe

Allah'ı Tanımanın İmkanı

Burada insan şöyle sorabilir: "Allah'ı tanımak mümkün müdür yoksa değil midir? Eğer mümkünse yolu nedir ve eğer mümkün değilse, o halde nasıl olur da Allah'ı tanımak, dinin başı olarak sayılmıştır?"

Kur'an-ı Kerim'de bir grup kimse bu sebeple Allah tarafından kınanmış ve Allah'ı hakkıyla tanımadıkları dile getirilmiştir. Bu konudan da anlaşıldığı üzere Allah'ı hakkıyla tanımak, mümkün olmaktan da öte, vaki bile olmuştur ve bir grup kimse Allah'ı hakkıyla tanımıştır. "Hakkıyla" ifadesi, insan için mümkün olan ve neticede insanın mükellef olduğu miktar anlamındadır. Yoksa imkan sınırının ötesi, ne kudreti ilgilendiren bir husustur ve ne de insanın mükellef olduğu bir konudur. Başka bir ifadeyle, insan için lazım ve zaruri olan marifet miktarı, herkes için mümkün olan bir miktardır ve bunun kabiliyeti, insanın içine yerleştirilmiştir. İnsanın fıtratıyla iç içe girmiştir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: **"Allah'ı hakkıyla değerlendiremediler. Doğrusu Allah kuvvetli ve güçlüdür."**[1]

Bu ayette geçen "hakkıyla değerlendiremediler" ifadesinden de anlaşıldığı üzere, diğerleri Allah'ı hakkıyla değerlendirmiş ve tanımışlardır. Hz. Ali (a.s) rububiyet sıfatlarını beyan ettiğinde şöyle buyurmuştur: "*Akılları sıfatlarının sınırlarından haberdar kılmamıştır. (Zira sıfatları da zatı gibi sınırsızdır.) Ama O'nu kendilerine farz olduğu kadarıyla tanımaktan hiç kimseyi alıkoymamıştır."*[2]

Allah-u Teala bilgin insanların aklını ve düşüncesini kendi hakikatinden, sıfatlarından ve derinliğinden haberdar kılmamıştır. Zira insanın sınırlı aklı, sınırsız sıfatları derk etmeye kadir değildir. Sınırlı bir akıl hiçbir zaman sınırsız bir sıfatı düşünemez. Yani sınırlı bir akıl hiçbir zaman sınırsız bir marifete sahip olamaz veya sınırsız bir varlığı tanıyamaz. İster akıl ve fikir yoluyla hareket etmiş olsun, ister irfan vasıtasıyla şuhud ve huzu mertebesine ulaşsın, hiç fark etmez.

Dolayısıyla vacib'ul-vucud olan Allah'ı sınırlandırmak ve hakikatine ermek, akıl için mümkün değildir ve akıl için mümkün olmadığı için de insanın mükellef olduğu bir husus değildir. Ama idrakinin ge-

---

[1] Hac suresi, 74. ayet

[2] Nehc'ül-Belağa, 49. hutbe

rekli olduğu kadarıyla yolu açıktır. Bu yüzden de devamında şöyle buyurmuştur: "*Bütün varlık alemi, hatta (diliyle) inkar edenlerin bile kalben O'nu ikrar ettiğine tanıklık etmektedir. Allah kendini yarattıklarına teşbih edenlerin veya inkarcıların söylediklerinden münezzehtir, çok daha yücedir, büyüktür."*[1] Dolayısıyla Allah'ı tanımak insanlar için mümkün olduğundan, insan akli istidlal yolu veya irfani şühud vasıtasıyla, kendisi için mümkün olduğu ölçüde Allah'ı tanımaya nail olmaktadır.

Samediyyet, Allah'ın Velayet Kaynağıdır

Bağımsız ve asil bir velayet Allah'a ait olduğu için bilmemiz gerekir ki Allah'ın velayet kaynağı "samediyet"tir. Yani Allah, samed olduğu deliliyle velidir.

Bu konuyu açıklamak için ilk önce samed kelimesinin anlamını açıklamak gerekir. Dolayısıyla şöyle diyoruz: "Samed kelimesi hakkında lügat, rivayetler ve müfessirlerin sözlerinde çok çeşitli anlamlar zikredilmiştir. Rağib, Müfredat adlı kitabında şöyle yazmaktadır: "Samed, insanların işlerini görmesi için yanına gittikleri büyük kimse anlamındadır. Bazıları ise şöyle demiştir: Samed, içi boş olmayan, dolu olan şey anlamındadır."[2] İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Samed, içi boş olmayan şey demektir."[3]

O halde samed, aslında dolu ve kamil olan bir varlık demektir. Dolu olmanın gereği de ilim ve kudret hususunda kamil olmak ve sonuç olarak da zengin ve ihtiyaçsız olup bütün varlıkların ona muhtaç olmasıdır ve Allah "samed"dir, yani onda boşluk yoktur. Bütün kemallere sahiptir, her türlü noksanlıktan münezzehtir. Allah samed olduğu için de kemalleri sınırsızdır.

Kur'an-ı Kerim, Allah hususunda özgün velayeti ispat etmek için, Allah'ın sonsuz ilim ve kudretine dayanarak şöyle buyurmaktadır: "Velayet, Allah-u Teala'nın zatına mahsustur. Zira mutlak kudret Allah'a aittir, Allah her şeyi ihata etmiştir ve bütün alemi bilmektedir. **"Demek**

[1] a. g. e.
[2] Müfredat-i Rağib, s. 294
[3] Bihar'ul Envar, c. 3, s. 220

onlar Allah'tan başka dostlar edindiler? Oysa dost, ancak Allah'tır. O, ölüleri diriltir. Her şeye kadirdir."[1]

Oysa insanlar, kendilerine Allah'tan gayrisini veli edinmektedirler. Oysa, gerçek veli sadece Allah'tır. Ölüleri dirilten odur ve her şeye gücü yetendir. Ayetlerin devamında ise şöyle buyurmuştur: **"Göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. Dilediğine rızkı yayar ve isterse kısar, bir ölçüye göre verir. Doğrusu O her şeyi bilendir."**[2] Başka bir ifadeyle yer ve göklerin anahtarı Allah'ın elindedir. Zira o her şeyi bilmektedir. Nerenin genişleme ve nerenin darlık yeri olduğunu, nerede yaratması ve nerede öldürmesi gerektiğini bilmektedir. Bu açıdan, zahiri ve manevi rızıklar (yiyecek, içecekler, ilim ve kemaller) Allah'ın elindedir.

Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere münezzeh olan Allah'ın velayetini ispat etmek için sadece Allah'ın kudretine dayanmamak gerekir. Aksine bu velayet, Onun ilmine de bağlıdır. Sonuç olarak Allah'ta velayeti ispat ve gerçekleştirmek için, ilim ve kudretin hadd-i vasatı[3] delil olarak gösterilmektedir. Bu esas üzere Allah kadirdir ve her kadir olan varlık velidir. Dolayısıyla Allah da velidir. Allah, ilim sahibidir, her ilim sahibi de velidir. O halde Allah da velidir. Sonsuz ilim ve kudretinden faydalanan ve her türlü ayıptan ve noksanlıktan münezzeh olan zat "samed"dir ve "samed" olduğu için de velayet sahibidir.

Tevhit Temelini Tanımak

Velayetin esas ve temelini teşkil eden marifet, ef'ali, sıfati ve zati tevhit ile sonuçlanmaktadır. Öyle ki insan, her fiil, sıfat ve zatı; münezzeh olan Allah'ın fiil, sıfat ve zatında fani görür, böyle bir marifet, insanın Allah'ın velisi olmasına neden olur.

---

[1] Şura suresi, 9. ayet

[2] Şura suresi, 12. ayet

[3] Mantık ilminde hadd-i asgar ile hadd-i ekberden çıkartılan diğer bir hüküm veya netice. Meselâ: "Âlem hâdistir" önermesini isbat için, "Çünkü alem değişkendir ve her değişken hâdistir" dediğimizde, cümlede yer alan "alem", "hadd-i asgar"; hâdis, "hadd-i ekber"; değişken ise, "hadd-i vasat" olur. (müt.)

Ama düzen, imkan veya hüdus[1] ve diğer akli delillerin ürünü olan bir marifet, ef'ali, sıfati ve zati tevhit ile birlikte olma gücüne sahip değildir. Bu yüzden insanı velayet makamına yükseltmemektedir. En fazla ibadet, züht ve diğer ahlaki kemallerin kaynağı olmaktadır.

[1] Usul-üd din ve İlm-i kelâmın dâhi ulemâsının ve Hükemâ-i İslâmiyyenin gördükleri ve hadsiz bürhanlar ile isbat ettikleri hudus ve imkân hakikatları. (Onlar demişler ki: Mâdem âlemde ve her şeyde tegayyür ve tebeddül var, elbette fânidir, hâdistir, kadim olmaz. Mâdem hâdistir elbette onu ihdâs eden bir Sâni' var. Ve mâdem her şeyin zâtında vücudu ve ademi, bir sebep bulunmazsa müsâvidir. Elbette vâcib ve ezeli olamaz. Ve mâdem muhal ve bâtıl olan devir ve teselsül ile birbirini icâdetmek mümkün olmadığı kat'i bürhanlarla isbat edilmiş. Elbette öyle bir Vâcib-ül Vücudun mevcudiyeti lâzımdır ki, naziri mümteni, misli muhal ve bütün mâadâsı mümkin ve mâsivâsı mahluku olacak. Evet hudus hakikatı, kâinatı istilâ etmiş. Çoğunu göz görüyor. Diğer kısmını akıl görüyor. Çünkü; gözümüzün önünde her sene güz mevsiminde öyle bir âlem vefât eder ki, her birisinin hadsiz efradı bulunan ve her biri zihayat bir kâinat hükmünde olan yüzbin nevi nebatât ve küçücük hayvanat o âlem ile beraber vefât ederler. Fakat o kadar intizamla bir vefattır ki; haşir ve neşirlerine medar olan ve rahmet ve hikmetin mu'cizeleri, kudret ve ilmin harikaları bulunan çekirdekleri ve tohumları ve yumurtacıkları baharda yerlerinde bırakıp, defter-i a'mâllerini ve gördükleri vazifelerin programlarını onların ellerine vererek, Hafiz-i Zülcelâlin himayesi altında hikmetine emânet eder. Sonra vefat ederler. Ve bahar mevsiminde haşr-i a'zamın yüzbin misâli ve nümune ve delilleri hükmünde olarak o vefat eden ağaçlar ve kökler ve bir kısım hayvancıklar, aynen ihya ve diriliyorlar. Ve bir kısmının dahi kendi yerlerinde emsalleri ve aynen onlara benzeyenleri icad ve ihya olunuyor ve geçen baharın mevcudatı, işledikleri amellerin ve vazifelerin sahifelerini ilânat gibi neşredip âyetinin bir misalini gösteriyorlar. Hem hey'et-i mecmua cihetinde her güzde ve her baharda büyük bir âlem vefat eder ve tâze bir âlem vücuda gelir. Ve o vefat ve hudus o kadar muntazam cereyan ediyor ve o vefat ve hudusda gayet intizam ve mizanla o kadar nevilerin vefiyatları ve hudusları oluyor ki; güya dünya öyle bir misafirhânedir ki, zihayat kâinatlar ona misâfir olurlar ve seyyah âlemler ve seyyar dünyâlar ona gelirler, vazifelerini görürler, giderler. İşte bu dünyada böyle hayatdar dünyâları ve vazifedar kâinatları kemâl-i ilim ve hikmet ve mizanla ve müvâzene ve intizam ve nizamla ihdâs ve icad edip, Rabbanî maksadlarda ve İlâhî gayelerde ve Rahmanî hizmetlerde kadirâne istimal ve rahimane istihdam eden bir Zât-ı Zülcelâl'in vücub-u vücudu ve hadsiz kudreti ve nihayetsiz hikmeti bilbedahe, güneş gibi akıllara görünüyor. Gelelim imkân bahsine: Mütekellimîn demişler ki: İmkân mütesâviyy-üttarafeyn'dir. Yâni, adem ve vücud ikisi de müsâvi olsa, bir tahsis edici, bir tercih edici, bir mucid lâzımdır. Çünkü, mümkinat birbirini icâd edip teselsül edemez. Yâhut, o onu, o da onu icad edip devir suretinde dahi olamaz. Öyle ise, bir Vâcib-ül Vücud vardır ki, bunları icad ediyor. İmkân ciheti ise; o da kâinatı istilâ ve ihâta etmiş. Çünkü

Velayetin temeli olan böyle bir marifete ulaşmak için Kur'an-ı Kerim'in değerli ayetleri üzerinde düşünmek ve derinleşmek gerekir.

Kur'an ayetlerinden birinde şöyle buyurmaktadır: **"Size gelen her nimet Allah'tandır."**[1] Ayet-i şerifenin manası, bütün nimetlerin ortaya çıkış kaynağının Allah olduğu anlamında değildir. Yani bu nimetlerin sadece ortaya çıkış anında münezzeh olan Allah'a istinat etmesi ama beka makamında Allah'tan kopuk olması düşünülemez. Aksine maksat şudur ki, varlık aleminde gerçekleşen her nimet, ortaya çıkış ve beka açısından Allah'a mensuptur. Zira her nimetin varlığı, münezzeh olan Allah'ın mülküdür ve Allah onun malikidir. Onun üzerinde tasarrufta bulunmak da sadece Allah'a aittir. Münezzeh olan Allah sahip olduğu için de, bu sulta ve tasarrufu Allah'a has kılan, **"mülkün sahibi"**[2] ayet-i kerimeye istinaden, Allah'ın mutlak mülküdür.

Bu bakış açısı, insanı bütün nimetlerin kendine emanet olarak verildiği ve insanın nimetlerin emanetçisi olduğu hususunda uyarmaktadır. İnsana bu nimetlerin maliki olmadığını söylemektedir. Bu açıdan da emanetleri bir an önce, sahibine münezzeh olan Allah'a geri vermesi

---

görüyoruz ki, herşey, külli ve cüz'i bulunsun, büyük ve küçük olsun, arştan ferşe, zerratdan seyyârâta kadar her mevcud, mahsus bir zat ve muayyen bir suret ve mümtaz bir şahsiyet ve has sıfatlar ve hikmetli keyfiyetler ve maslahatlı cihazlar ile dünyaya gönderiliyor. Halbuki, o mahsus zâta ve o mâhiyete, hadsiz imkânat içinde o hususiyeti vermek, hem suretler adedince imkânlar ve ihtimâller içinde o nakışlı ve fârikalı ve münâsib o muayyen sureti giydirmek; hem hemcinsinden olan eşhâsın mikdarınca imkânlar içinde çalkanan o mevcuda o lâyık şahsiyeti imtiyazla tahsis etmek; hem sıfatların nev'leri ve mertebeleri sayısınca imkânlar ve ihtimaller içinde şekilsiz ve müteredd bulunan o masnua, o has ve muvafık maslahatlı sıfatları yerleştirmek, hem hadsiz yollar ve tarzlarda bulunması mümkün olması noktasından, hadsiz imkânat ve ihtimalât içinde mütehayyir, sergerdan, hedefsiz o mahluka, o hikmetli keyfiyetleri ve inâyetli cihazları takmak ve techiz etmek, elbette külli ve cüz'i bütün mümkinat adedince ve her mümkinin mezkur mâhiyet ve hüviyet, hey'et ve suret, sıfât ve vaziyetinin imkânatı adedince, tahsis edici, tercih edici, tâyin edici, ihdas edici bir Vacib-ül Vücud'un vücub-u vücuduna ve hadsiz kudretine ve nihâyetsiz hikmetine ve hiçbir şey ve hiçbir şe'n O'ndan gizlenmediğine ve hiçbir şey O'na ağır gelmediğine ve en büyük bir şey en küçük bir şey gibi O'na kolay geldiğine; ve bir baharı bir ağaç kadar ve bir ağacı bir çekirdek kadar sühuletle icad edebildiğine işaretler ve delâletler ve şehadetler, imkân hakikatinden çıkıp, kâinatın bu büyük şehadetinin bir kanadını teşkil ederler. (Omanlıca lügatten naklen. müt.)

[1] Nahl suresi, 53. ayet

[2] Al-i İmran suresi, 26. ayet

gerekmektedir. **"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder."**[1]

İnsanın varlığı da ilahi bir emanettir. Velayetin yüce makamına ulaşmanın şartı da, bu emaneti ölmeden önce sahibine geri vermesidir. Zira ölüm anında ister istemez bu emanet kendisinden alınacaktır. Dolayısıyla bu durumda emaneti eda etmek, bu zorunlu alınışa delalet etmemektedir. Ama velayet sokağının saliki olan bir kimse, sahip olduğu her şeyden el çekince, ilahi velilerin başı ve Peygamberlerin sonuncusuna (s.a.a) uyarak şu hakikati terennüm etmektedir. **"Allah'ın dilemesi dışında ben kendime bir fayda ve zarar verecek durumda değilim."**[2] İnsan, hiçbir şeyin maliki değildir, ne bir malın, ne faydanın, ne de faydalanmanın maliki değildir.

İnsan, ya bir şeyin kendisine malik olmaktadır, örneğin bir halıyı satın alması gibi, veya bir şeyin menfaatlerine sahip olmaktadır, tıpkı o halıyı kiralaması gibi, veya bir şeyin ne kendisine ne faydasına sahiptir, sadece faydalanmaya malik olmaktadır, o halıyı kullanmak üzere sahibinden ödünç alması gibi. Bu durumların dışında, ne bir şeyin kendisine, ne menfaatine, ne de faydalanmasına maliktir. Çünkü insan bir şeyin sahibi değildir. Nitekim münezzeh olan Allah, Peygamber'e (s.a.a) şöyle demesini emretmektedir: "Ben hiçbir şeyin maliki değilim, en küçük bir fayda elde etmek veya en küçük bir zararı defetmek benim elimde değildir."

Eğer insan, marifet açısından bu makama ulaşacak olursa, ne kendisini bir işin merkezi görür ve ne de başka birisini. Aksine bütün işlerin alemlerin rabbinin idaresi altında olduğunu görerek Allah'a şükreder ve şöyle der: **"Övülmek, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."**[3] Bu ayet-i kerimede "Rabb" kelimesi üç defa tekrar edilmiştir ki bu ayetin özelliklerinden biridir ve de onun azametini göstermektedir.

Ef'ali tevhidin anlamı hususunda dediklerimiz esasınca, münezzeh olan Allah'ın, kafirleri katletme isnadını zafere ermiş savaşçılardan nef-

[1] Nisa suresi, 58. ayet
[2] A'raf suresi, 88. ayet ve Yunus suresi, 49. ayet
[3] Casiye suresi, 36. ayet

yetmesinin ve kendine isnat etmesinin sırrı da açığa çıkmaktadır. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **"Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü."**[1]

Konunun izahı da şudur ki eğer biz, savaş cephesine, savaşçıların görüntüsünü yansıtması için bir ayna koyacak olursak, bu görüntüleri seyretmeye koyulan bir kimse, onları muhatap karar kılarak şöyle diyebilir: "Sizler savaşmıyorsunuz. Savaşan ve galip olan bu suret değil, suretin sahibidir." Bu misale teveccüh ederek denilebilir ki savaş cephesinde hazır bulunan bir savaşçı, Hak Teala'nın aynasal suretidir. Bu yüzden de, onun hakkında şöyle demek doğrudur: "Ey Hak Teala'nın sureti! Düşmanı ortadan kaldıran sen değildin. Aksine senin sahibin olan münezzeh Allah bunları ortadan kaldırmıştır." İşte bu ispat ve nefiy hakikidir, mecazi değil. Elbette Hak Teala'nın fiili, cihat ve savaşa özgü değildir, aksine Allah-u Teala'nın bütün hayır, itaat ve ibadet işleri, Hak Teala'nın çeşitli mazharlarda zuhur eden fiilidir. Ama günah, noksanlık ve kötülük ise münezzeh olan Allah'ın mukaddes dergahından uzaktır. Noksanlık ve kötülük, Allah'ın mukaddes dergahından uzak olduğu için de Allah'a isnat edilmemektedir. Bu açıdan münezzeh olan Allah, günahlardan bazısını saydıktan sonra şöyle buyurmaktadır: **"Rabbinin katında bunların hepsi beğenilmeyen kötü şeylerdir."**[2]

Kullar ve Allah'tan Gayrisinden Malikiyetin Reddedilmesi

Her türlü milk[3] ve mülkün Allah'tan gayrisinden alındığı ve sadece Allah için ispat edildiği konusu açıklığa kavuştuğu zaman burada söz konusu edilmesi gereken önemli bir konu şudur ki evvela insan kendisinin ve diğerlerinin malikiyetini reddetmeli ve daha sonra da malikiyetin Allah'a ait olduğunu ispat etmelidir. İnsanın marifeti tıpkı bir aynanın üzerindeki tozları silmek gibidir. Bu iş, Allah'ın mutlak malikiyetinin zuhuru için gerekli ortamı temin etmektedir.

---

[1] Enfal suresi, 17. ayet

[2] İsra suresi, 38. ayet

[3] Mal cinsinden olan yer. Birisinin tasarrufu altında bulunan yer.

Allah'ın malikiyeti de, Allah'ın varlığı gibi kesin ve değişmez bir gerçektir. Bu özellik her insanın fıtratına yerleştirilmiştir. Hakkı talep eden her insanın görevi de basiret gözü karşısında bu hakikati görmesine engel olan engelleri bir kenara itmesi ve fıtrat evinin içinde bu hakikatin güzelliğini seyre koyulmasıdır.

Bu söz aslında tevhidin aslı olan "la ilahe illallah" kelimesinin anlamında yer etmiş bulunmaktadır. Yani bu güzel kelime, birisi tağutu reddeden diğeri de hakkı ispat eden iki bağımsız cümle ve önermeye ayrılmamaktadır. Zira insanın canının sahnesi tevhit sahnesidir ve bir olan Allah bütün insanların fıtratında hazır ve zahirdir. Bu açıdan la ilahe illallah cümlesindeki, "illa" edatı, gayrisi (başkası) anlamındadır. Bu temiz kelime sadece bir tek önermeye dönmektedir ki onun anlamı da fıtratın gereklerini ispat etmektir ve bundan maksat da fıtratın derk ettiği ve kabullendiği münezzeh olan Allah dışında başka bir ilahın olmamasıdır.

Allah'ın malikiyet konusu da işte böyle bir özelliğe sahiptir. Münezzeh olan Allah, Resulüne şöyle buyurmaktadır: "De ki ben hareket, idrak, zat, sıfat ve fiillerimde hiçbir malikiyete sahip değilim. Bu konuda ne bağımsız bir malikiyet hakkına sahibim ve vücudumun bir parçasına müstakil bir mülk olarak sahibim ve ne de başkasıyla ortak bir mülkiyet şeklinde bir malikiyete sahibim, ne de ipotek hakkı gibi ve benzeri şekilleriyle herhangi bir malikiyete sahibim. Benim varlığımın sahibi, mutlak şekliyle gök ve yerlerin maliki olan Allah'tır.

O halde salik insanın görevi, kalp haremini Allah'tan gayrisini varlık pisliğinden temizlemesi, vücut sahnesini her türlü gaspedici kimselerin elinden korumasıdır. Öyle ki ilahi nurların tecellisi için ve münezzeh ve yüce olan Hak Teala'nın rububiyyet ve tedbirinin zuhuru için hiçbir engel ortada kalmasın.

Nefis Marifeti

Allah'ın marifeti hususunda velayetin elde edilmesinde, nefsi tanımak çok büyük bir öneme sahiptir. Zira nefsi tanımak, bütün kemallerin köküdür ve nefsi tanımamak ise bütün rezaletlerin menşei ve kaynağı-

dır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Nefis marifeti en faydalı marifettir."[1] Nefsi tanımak bütün marifetlerin en faydalı olanıdır ve Hz. Ali buna karşı olarak da şöyle buyurmuştur: "En büyük cehalet, insanın nefsi hakkında cahil olmasıdır."[2] Yani en büyük cehalet insanın kendi kendini tanımamasıdır. Zira eğer insan kendisinin ebedi bir hakikat olduğunu tanımayacak olursa, onu dünyanın küçük bir değerine satacaktır. İnsan kendisini tanıdığı zaman kendisine malik olacaktır. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "En büyük sahiplik, nefse sahip olmaktır."[3] Yani insanların en güçlüsü, kendi nefsine egemen olan, ilmi ve ameli güçlerine üstün gelen ve istidlal makamında his, hayal ve vehmini teorik akıl egemenliği altına sokan ve pratikte de şehvet ve gazabını dizginleyen ve aklın hakimiyeti altına geçiren kimsedir.

İnsan kendini tanıdığı zaman, her türlü aşağılık ve pislikten uzak durur. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "İnsanların en akıllısı, her türlü pislikten uzak olanıdır."[4]

Nefis marifetinin bütün kemallerin kökü olduğuna teveccüh ederek, eğer insan velayet makamına ulaşmak isterse, kendisini mutlaka tanımalı, her türlü ayıplardan arındırmalı ve kemalleri elde etmelidir ki nefsini tanıma yoluyla çaba ve gayret göstererek mutlak velinin mazharı olabilsin.

Amelde İhlas

Marifeti inceledikten ve hakikatin gereğini beyan ettikten sonra amelde ihlası incelemeye koyulacağız. İhlas, yani insanın kalbini Hak Teala'ya özgü kılmasıdır. Öyle ki kalp hareminde "mukallib'ul-kulub" (kalpleri değiştiren Allah) dışında hiç kimsenin olmaması ve yaptığı her işi sadece Allah için yapmasıdır. Bu yüzden Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmekle emrolunmuşlardı."**[5]

---

[1] Gurer'ul-Hikem, c. 6, 9865. hikmet, s. 148
[2] A. g. e. c. 2, 2936. hikmet
[3] A. g. e. 2966. hikmet
[4] Şerh-u Gurer'ul-Hikem, c. 2, 3073. hikmet
[5] Beyyine suresi, 5. ayet

İnsanların dini emirleri ihlas üzere yerine getirmesi dışında hiçbir görevleri yoktur. Yani insanın anlayışı ve ilmi sadece Allah için olmalıdır.

İşlerini ihlas üzere yapan bir insanın işlerinin ürünü, cennete girmektir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Herkim ihlas üzere la ilahe illallah derse cennete girer. İhlas'ı ise la ilahe ilallah'ın insanı aziz ve celil olan Allah'ın haram kıldığı şeylerden alı koymasıdır."[1]

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ise şöyle buyurmuştur: "Her kim kırk gün Allah için ihlas üzere olursa, Allah hikmet çeşmelerini kalbinden diline akıtır."[2]

Allah Sevgisi, İhlasa Erişmenin Yoludur

Eğer bir insan nefis sayfasının halis olmasını istiyorsa, Allah'ı sevmelidir. Allah'ı seven bir insan ise Allah'tan başkası için çalışmaz. Nitekim Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır."**[3] Müminler, Allah'ın dostlarıdır ama kafirler ve müşrikler ise putların dostlarıdır. Aynı zamanda müminlerin Allah sevgisi, müşriklerin put sevgisinden daha fazladır. Zira Allah kamildir ve güzeldir. İnsan ise güzellik ve kemale aşıktır. O halde Allah'ı sevmekte ve Ona ulaşmaktadır. Bu sevgi ve aşka ulaşmanın yolu ise Hak Teala'yı ve Hak Teala'nın celal ve cemal isimlerini tanımaktır.

Gerçek ve Yalancı Sevgi

Sevgi iki çeşittir:

1-Gerçek sevgi. Gerçek sevgi insanın kemali doğru bir şekilde tesbit ve teşhis etmesidir. Elbette insan kemal hakkında bir bilince erince, ona gönül bağlar. Tıpkı Allah sevgisi gibi.

---

[1] Tevhit-i Seduk, bab-u Sevab'il-Muvahhidin, s. 27

[2] Bihar'ul-Envar, c. 67, s. 249

[3] Bakara suresi, 165. ayet

2-Yalancı sevgi. Yalancı sevgi ise insanın noksan ve kusurlu olan bir şeyi kemal sanmasıdır. Böylesine batıl bir düşünce esasınca o hayali kemale ilgi duyar. Tıpkı Allah'tan gayrisinin sevgisi gibi. Elbette Allah'tan gayrisinin sevgisi batıl, yalan ve yok olucudur.

Dolayısıyla marifet sahibi olan bir insan, ilahi sevgiye nail olur. Ama insan, Allah'ı sevmenin yanı sıra, Allah'ın sevgilisi olabilmek için de çaba sarfetmelidir. Zira, Allah'ı seven ve Allah'a sevgili olan bir insan, hem bütün işlerini Allah için yapar hem de münezzeh olan Allah, insanın derk ve hareket yollarını (hidayete erdirmeyi) üstlenir.

Kur'an Allah'ın sevgili olma yolunu insana göstermiş ve şöyle buyurmuştur: "**Eğer Allah'ı seviyorsanız, o halde bana tabi olunuz ki Allah da sizi sevsin."**[1]

Allah'ın sevgilisinin, yani Resulullah'ın (s.a.a) yoluna uymak da insanı Allah'ın sevgilisi kılar.

Diğer ayetlerde de tevbe, temizlik, eşitliğe riayet, adalet, Allah yolunda cihat, ihsan ve takva gibi özellikler, Allah'ın sevgilisi olma faktörleri olarak tanıtılmış ve şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Allah tevbe edenleri sever ve temiz olanları sever."**[2]

Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Allah adaletli davrananları sever."**[3]

Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Doğrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, sıra halinde savaşanları sever."**[4]

Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Allah ihsan sahiplerini sever."**[5]

Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Allah takva sahiplerini sever."**[6]

---

[1] Al-i İmran suresi, 31. ayet
[2] Bakara suresi, 222
[3] Maide suresi, 42. ayet
[4] Saf suresi, 4. ayet
[5] Bakara suresi, 195. ayet
[6] Al-i İmran suresi, 76. ayet

İhlas Hakkında Bir Takım Ayetler

İhlas'ın anlamı, hakikati ve gereği beyan edildikten sonra şimdi de ihlas ile ilgili ayetleri incelemeye koyulalım.

1-Allah-u Teala Zumer suresinde şöyle buyurmuştur: **"Biz sana Kitab'ı gerçekle indirdik. Öyle ise dini Allah için halis kılarak O'na kulluk et."**[1] Bu kitap, hak kisvetinde ve hak ile nazil olmuştur. O halde, sadece ibadette değil, dinin bütününde İhlas'a riayet et ve öyle bir şekilde amel et ki, nefsani istekler ve Allah dışındaki arzular, ameline sızmasın. Bilin ki, halis din Allah'a özgüdür.

Dini halis olarak nitelendirmek, baştan sona dinin bütününde Allah'ın isteği dışında bir şeyin olmayışıdır ve din, halis olmalıdır. Din, Allah'ın iradesi altında olduğu için Allah halis dini insana teslim etmiştir. Dinin bütün kurallarını, farzları, müstehapları, ibadetleri, ticari ilişkileri ve diğer alanları, Allah-u Teala insan için açıklamıştır. **"Din de yalnız onundur."**[2] Din bütünüyle Allah'ın olduğu için, Allah'ın bütün emirleri, kanunları ve hükümleri ihlas üzere yerine getirilmelidir. Dinin sadece ihlas ile yerine getirilmesi gerektiği için Allah Peygamberine şöyle buyurmaktadır: **"De ki: "Dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum."**[3] Bu ayetten de istifade edildiği üzere insan, bütün dua ve ibadetlerinde ihlas üzere olmalı ve bütün inanç, ahlak ve işlerinde Allah'tan gayrisine yol vermemelidir.

Marifet ve İhlas, İnsanın Velayet ve Samediyetine Ortam Hazırlamaktadır

İnsan, Allah'ın velisi olmak için kendi batınını ve içini marifet ve ihlas ile doldurmalıdır ki Allah'ın, es-Samed mübarek adının mazharı olabilsin ve de Hak Teala'nın güzel isimlerinden biri olan yüce "veli" ismi insanda tecelli edebilsin. Zira daha önce de söylendiği gibi ilahi velayetin menşei ve kökeni Hak Teala'nın samediyetidir.

Marifetler hususunda vehim ve hayale maruz kalmayan, kendi içini boş kılmayan insanlar, marifet hususunda "lebib" (akıllı) kimselerdir,

---

[1] Zumer suresi, 2. ayet
[2] Nahl suresi, 52. ayet
[3] Zümer suresi, 11. ayet

amelde de ya muhlis veya muhles[1] kimselerdir, başka bir ifadeyle onlar, hem ilim ve hem amel boyutunda "samed" isminin mazharı olmuşlardır. İlim ve amel, kamil ruhun fiillerinden iki fiil olduğu hasebiyle de onların ruhu samedin mazharı olmuştur. Samed'in mazharı olan bir ruh ise aynı miktarda veli isminin de mazharı olabilir.

Kur'an-ı Kerim samed olan Allah'ın mazharı makamındaki insanları ulu'l-elbab, yani akıl sahibi kimseler olarak tanıtmaktadır. Bunun karşısında yer alan beyinsizler hakkında ise şöyle buyurmaktadır: **"Yüreklerinin içi bomboş hevâ kesilmiştir."** [2] Bu kimselerin yüreklerinin boş olmasının sebebi ise şeytanın onların düşünce ve amellerine sızmasıdır. Bu yüzden ne onların bakışları burhani ve şuhudidir ve ne de amelleri halistir. Sonuç olarak da ne ilim ve ne de amel boyutunda samed isminin mazharı konumundadırlar.

İnsanın Samediyyet Dereceleri

İnsanın samediyyeti ve sonuçta velayeti, bir takım derece ve mertebelere sahiptir. Bu dereceler şunlardan ibarettir:

1-Kendi üzerinde velayet. Bazen insanın samed oluşu öyle bir aşamadadır ki insan sadece ilim ve amel alanını şeytanın müdahalesinden ve dokunuşundan korumaktadır. Neticede böyle bir insan sadece kendi üzerinde velayet hakkına sahiptir.

2-Şeytanı diğerlerinin ruhundan uzaklaştırmak. Bazen insanın samediyeti öyle bir şekildedir ki bu dereceye sahip olan insan, sadece kalp haremini korumakla kalmamakta, marifet ve ihlası, parlak yıldızlar gibi, şeytanı bir grubun ruh ufkundan uzaklaştırır. Sonuç olarak böyle bir insanın velayet alanı daha geniştir.

3-Kamil insan. Bazen insan bu makamdan daha yüce makamlara erişir ve o da münezzeh olan Allah'ın samediyyetinin tam mazharı olan kamil insanın makamıdır. Münezzeh olan Allah'ın samediyetinin tam mazharı olan bir kimse ise Allah'ın izniyle evrenin idaresini üstlenir.

---

[1] İhlâsı dâimi olan. Devâmlı hâlis olan

[2] İbrahim/43

Velayetin Ortaya Çıkış ve Bekası Hususunda Marifet ve İhlas'ın Rolü

Burada gaflet edilmemesi gereken önemli bir nükte de şudur ki ilahi velayet mazhariyeti makamına nail olmak, ortaya çıkış makamında ilim ve amele dayalı olduğu gibi bekası hususunda da bu iki temele dayanmaktadır. Zira eğer bir kimse, kötü marifeti ve ameli sebebiyle Allah'ın velayeti altında değilse, şeytanın velayeti altında yer alır. Zira amel ve cezanın aynı oluşu esasınca bazen günah, kalp aynasının tozu ve pisliği suretine bürünür. Nitekim Kur'an'da şöyle yer almıştır: **"Hayır, hayır; onların kazandıkları kalplerini paslandırıp körletmiştir."**[1] Bazen de şeytanın velayeti suretinde zuhur eder. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Allah kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslam'a açar, kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah böylece, inanmayanları pislik içinde bırakır."**[2] Münezzeh olan Allah, teşrii iradesiyle bütün insanlara hidayet etmiş ve doğru yolu göstermiştir. Ama bir grup özel kimseye ise özel hidayette bulunmuştur. O kimseler ise Allah'ın emirlerini işiten ve Allah'ın emirlerine itaat etme amacında olan kimselerdir. Bunların karşısında ise ilahi hidayet kendilerine geldiği ve hüccet üstlerine tamamlandığı halde, Allah'ın dinini arkalarına atan kimseler yer almıştır. Bunlar Allah'ın dinini arkalarına attığı için de Allah onların kalbini (ilahi nurlara) kapamıştır.

Siret ve tabiatları imansızlık üzere olan kimselere ve kendilerine hangi delil sunulursa sunulsun kabul etmeyen insanlara gelince… Allah, bunların kalbine de pisliği yerleştirir, başka bir ifadeyle kötü seçimi sebebiyle kalbini kapatan ve ilahi nurun kalbine yansımasından mahrum kalan bir insanın kalbinde şeytan yer eder. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Şeytan gönüllerinde yuva yaptı, yumurtladı, civciv çıkardı, onları kendi eteğinde terbiye etti, büyüttü. Böyle-ce onların gözleriyle baktı, dilleriyle söyledi."*[3]

---

[1] Mutaffifin suresi, 14. ayet
[2] En'am suresi, 125. ayet
[3] Nehc'ül-Bekağa, 7. hutbe

Kur'an ise önceki ayetin devamındaki ayetlerde şöyle buyurmaktadır: **"Rabbinin dosdoğru yolu işte budur. İbret alan kimselere ayetleri uzun uzadıya açıkladık. Rablerinin katında selamet yurdu onlarındır. O, işlediklerinden ötürü onların dostudur."**[1] Allah'ın doğru yolu işte budur. Allah-u Teala öğüt alan kimselere ayetlerini açık bir şekilde beyan etmektedir. Onlar için Allah nezdinde esenlik yurdu vardır ve Allah onların yaptığı ameller sebebiyle, onların velisi ve idarecisidir. Yani onların ameli, salim ve doğru olduğu için Allah'ın velayeti altındadırlar. Nitekim eğer bir kimsenin ameli, içeride eksik ve dışarıda noksan olursa, şeytanın velayeti altına girer.

Ayetin devamında ise şöyle yer almıştır: **"Allah hepsini toplayacağı gün, "Ey cin topluluğu! İnsanların çoğunu yoldan çıkardınız" der, insanlardan onlara dost olanlar, "Rabbimiz! Bir kısmımız bir kısmımızdan faydalandık ve bize tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık" derler. "Cehennem, Allah'ın dilemesine bağlı olarak, temelli kalacağınız durağınızdır" der. Doğrusu Rabbin hikmet sahibi ve bilendir. Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece mûsallat ederiz."**[2]

İbadet ve Velayet

Velayetin gerçekleşmesinin yollarından biri de Allah'a ibadet etmektir. Zira insan, Allah'a kulluk ve ibadet yoluyla Allah'ın sevgilisi olur ve Allah'ın sevgilisi olan insan, ilahi velayet makamına ulaşabilir. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette (ki okunduğu zaman farz olarak secde edilmelidir) Peygambere hitaben şöyle buyurulmuştur: **"Sakın ona uyma; sen secde et, Rabbine yaklaş."**[3]

Gerçi bu ayette secdeden söz edilmiştir ama secdeden maksat namaz ve ibadettir. İbadetin çok geniş bir anlamı vardır ve bütün ilahi emirlere sarılma anlamını kapsamaktadır. Hakikatte de ilahi velayet makamına nail olmanın yolu, tüm boyutlarıyla ilahi emirlere bağlanmaktır.

Bu açıklama Kur'an-ı Kerim'in dengi olan Ehl-i Beyt'in (a.s) hadislerinde de yer almıştır. Örneğin Şii ve Sünni yoluyla Resulullah'tan

---

[1] En'am suresi, 126-127. ayetler

[2] En'am suresi, 128-129. ayetler

[3] Alak suresi, 19. ayet

(s.a.a) bir rivayet nakledilmiştir ve bu rivayet de, kurb-i nevafil, nafilelerle Allah'a yaklaşma hadisi olarak meşhurdur. Bu rivayeti Eban b. Tağleb, kudsi hadis olarak İmam Bakır'dan (a.s) şöyle nakletmiştir: "Peygamber (s.a.a) İsra gecesi, miraca götürülünce şöyle buyurdu: "Ey Rabbim! Senin nezdinde müminin durumu nedir?" Allah, Peygamber'e şöyle buyurdu: "Ey Muhammed! Herkim, bir velime ihanet ederse, şüphesiz bana açıkça savaş ilan etmiş olur ve ben, velilerime yardım için her şeyden daha hızlıyım."

İmam Bakır (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: "*Hiçbir kul, kendisine farz kıldığım şeyden daha sevimli bir vesileyle bana yakınlaşmamıştır. Şüphesiz o, nafile namazlarla bana yaklaşır ve böylece onu severim. Sevince de duyduğu kulağı, gördüğü gözü, konuştuğu dili, darbe vurduğu eli olurum. Eğer beni çağırırsa ona icabet ederim, eğer benden dilerse ona veririm."*[1]

Salik kul, nafileler vesilesiyle Allah'a yakınlaşır. Öyle ki sonunda Allah'ın sevgilisi olur. Zira bu nafileyi evvela Allah'ın sevgisi üzere yerine getirir, kötülüklerini ortadan kaldırmak veya farzların eksikliklerini gidermek için değil. İkinci olarak da sevgi vadisinde o kadar gezinir ki sonunda Allah'ı seven kimsenin makamından Allah'ın sevgilisi olma makamına erişir. Salik bir insan Allah'ın sevgilisi olunca ve Allah kendisini sevince de bizzat Allah-u Teala'nın kendisi onun idrak ve hareket kanallarının tümünü (ilahi nurun yansıması için) üstlenir. Eğer o anlayacak olursa, Allah'ın ilminin nuruyla anlar, eğer bir iş yapacak olursa, Allah'ın kudretiyle yapar. Eğer işitirse, Allah'ın kulağıyla işitir ve eğer görürse, ilahi basiret ile görür, eğer konuşur ise ilahi dil ile konuşur. Böyle bir insan, ne ilmi konularda aciz kalır, ne yanlış anlar, ne acizliğe düşer ve ne de günaha bulaşır. Söz bu makama gelince de eğer Allah'a seslenirse, Allah ona icabet eder ve eğer Allah'tan bir şey isterse, Allah o şeyi kendisine bağışlar.

Bu rivayetten de istifade edildiği üzere salik bir kul Allah'ın sevgilisi olmalıdır ki bir nasibe erişebilsin. Nice salikler vardır ki Allah'ı sevmektedirler ama Allah'ın sevgilisi olamamışlardır. Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Eğer Allah'ı seviyorsanız, o halde bana tabi olunuz ki Allah da sizi sevsin."**[2] Zira Allah'ın sevgilisinin ardı sıra gitmek, insanı

[1] Usul-i Kafi, c. 2, s. 352

[2] Al-i İmran suresi, 31. ayet

Allah'ın sevgilisi kılar ve bu mertebeye ulaşmak da velayet makamına giriş mesabesindedir.

Evet, ya cehennemden korkmak vadisinde veya cennete iştiyak çölünde ikamet edip kalmış ya bu makamdan geçmiş ama Allah sevgisini ve Allah'ı sevmeyi bir yer olarak sanmıştır. Böyle bir insan bu yüce makama erişemez. Aksine daha yüce bir himmet, sürekli bir çaba ve dayanılmaz bir mücahedede bulunmayı gerektirir ki, bu ilahi ve değerli hediyeyi elde edebilsinler. Elbette bir kul, yüreği kan ağlamadan da hakkın meczubu olabilir ve bir salikin kalbi kan ağlamadan da Allah'ın sevgilisi olma makamına erişebilir.

İbadet Yakinin Merdivenidir

İbadetin değerini beyan eden ayetlerden biri de şu ayettir: **"Rabbini hamt ile an, secde edenlerden ol ve yakine erinceye kadar Rabbine kulluk et."**[1]

Bu ayette yer alan bir takım ince hususlar, açıklanması gereken hususlardır. Evvela Allah-u Teala bu ayette ibadeti marifet ve yakine erişme vesilesi olarak saymıştır. Bu ayet-i mübarekede yer alan yakin kelimesi lügavi (sözlükte yer aldığı) anlamda kullanılmıştır ve eğer bir rivayette yakin, ölüm olarak tefsir edilmişse, bu tatbik ve uyarlama babındandır; yakinin anlamını tefsir etme babından değil.

Yakinin ölüm anlamını ifade etmesinin sebebi de, o durumda tabiat aleminin karanlık perdelerinin kenara çekilmesi ve berzahi keskin görüşlerin hakikatlerin yüzünü seyretmesi hasebiyledir. Bu açıdan bütün şüpheler ortadan kalkmıştır ve bütün bu şüphelerin yerini yakin almıştır. Dolayısıyla ayette yer alan, (arapça'sında geçen)"hatta" kelimesi de son ve nihayeti ifade etmemektedir. Aksine bu kelimeden menfaat anlamı anlaşılmaktadır.

O halde, bu ayetin anlamı yakine ulaşmanın, ibadetin nihayeti ve sonu olduğu anlamında değildir. Öyleki eğer bir kimse yakine ulaşacak olursa ibadeti terk edebilir, demek kesinlikle doğru değildir. Aksine maksat şudur ki, ibadetin faydalarından biri de yakindir. Yakini elde etmek ise ibadet ve kulluk dışında mümkün değildir. Yani ibadet et ki

[1] Hicr suresi, 98-99. ayetler

yakine erişesin. Örneğin eğer, şöyle denirse: "Merdivenin basamaklarından yukarı çık ki o yüksek dala erişesin" Bunun anlamı, o dala erişir erişmez, merdiveni terk et, demek değildir. Zira merdiveni terk etmek, insanın kesin düşüşüne ve helak oluşuna neden olacaktır. O halde ayeti kerimenin anlamı şudur ki yakin, ibadet merdiveninin basamakları üzerine dayalıdır. Dolayısıyla da bu yükseliş aracından el çekmek, insanı helaket ve düşüş vadisine sürükler. **"Allah'a ortak koşan kimse, gökten düşüp de kuşların kaptığı veya rüzgarın bir uçuruma attığı şeye benzer."**[1]

Ef'ali Tevhit İbadetin Ürünüdür

Bu ayetten anlaşılan çok önemli bir husus da yakinin ait olduğu şeyin ne olduğu ve bu ayetin bizleri hangi yakine erişmek için ibadete çağırdığı gerçeğidir.

Şüphesiz bu yakin Allah'ın varlığına yakinen inanmak ile ilgili değildir. Zira böyle bir yakin, ibadetin kökeni konumundadır; ibadetin seçkin bir ürünü konumunda değil. Aynı zamanda bu yakin, ilahi velilerin makamlarından biridir. Hatta bu yakin, bütün mutlak sıfatlarıyla münezzeh olan Allah'ın varlığına yakin etmektir. Münezzeh olan Allah'ın mutlak rububiyetine yakin etmek ise başka bir rububiyet ve tedbir konusunu düşünmeye dahi yer bırakmamaktadır. Nitekim, Allah'ın mutlak malikiyetine yakin etmek de Allah'tan gayrisinin malikiyet hakkını reddetmektedir. Herhangi bir kimse yakinin bu mertebesine ulaşacak olursa, Allah'ın varlığına yakin etmenin yanında alem hakkında Allah'ın mutlak malikiyetine ve rububiyetine de yakin içinde bulunuyorsa, bu durumda kendisinden itibari mülkiyet hakkını reddetmekle birlikte bunun da Allah'ın mülkü olduğunu, hatta kendisinin ve kendisine ait tüm işlerin de Allah'a ait olduğunu görür.

Eğer bir kimse, bütün derk ve hareket güçlerinin Allah'ın milk ve mülkü olduğunu açık bir şekilde anlayacak olursa, böyle bir kimse, bu güçleriyle yapmış olduğu her hayır ve iyiliğin de Allah'ın milk ve mülkü olduğunu kabullenir. Bu yüzden de eli, gözü ve diğer organlarıyla herhangi bir hayır ve iyiliği yapabildiği için de Allah'a şükreder.

---

[1] Hac suresi, 31. ayet

Zira, evvela bütün alem Hak Teala'nın memurları ve askerleri konumundadır. **"Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır."**[1]

İkinci olarak o hayır ve iyilik işinin varlık düzenindeki zaruretine teveccüh ederek münezzeh olan Allah söz konusu iyiliği başka bir şahsın gözü, kulağı ve diğer organlarıyla yapabilirdi. Bu yüzden eğer insan, herhangi bir iyilik ve hayır işleme hususunda başarı elde edecek olursa, kendisini mutlak malike, mutlak rabbe ve mutlak Kadir'e borçlu hissetmeli ve Ona can-u gönülden şükranda bulunmalıdır.

İnsanın Mazhariyeti

Bu görüş esasınca insan, bütün kemallere sahip olan bir zatın mazharı konumundadır. İnsan bütün kemalleri barındıran bir zatın mazharı olunca da velayetin münezzeh olan Allah'ın mukaddes zatına ait olduğu konusu, açıklığa kavuşur. Zira eğer, **"Oysa dost, ancak Allah'tır."**[2] ve hakeza, **"O, övülmeğe layık olan dosttur."**[3] ayeti şerifeleri esasınca Allah'ın mutlak veli olduğunu kabullendiği taktirde, kendisi veya herhangi bir kimse için bu alemin herhangi bir köşesinde bir velayet hakkını tanıyamaz. O halde, "Ben idrak ve hareket güçlerim üzerinde bir velayet hakkına sahibim" diyen veya, "Ben çok sıkıntı çektim, bizzat kendim ilim öğrendim" diyen bir kimse, henüz marifetin ilk sokaklarında kalmıştır ve tevhidin hakikatine erişememiştir. Dolayısıyla da insanın, bütün boyutlarında, Hak Teala'nın aynası, mutlak kemalin ve "o veli'dir" ayetinin mazharı olduğunu derk eden insan, gerçek anlamıyla ef'ali tevhit mertebelerini katetmiş sayılır.

Eğer, aynadaki suret ve şekil konuşacak olursa şöyle der: "Ben, suretimin sahibinin mazhar ve ayetiyim." Bu yüzden bütün bu marifetlere erişmiş bulunan kamil insan "Ben, "o veli'dir" ifadesinin mazharıyım" der. Yani işi bir başkası yapmaktadır, ben sadece onun nişanesiyim ve bu işi onun yaptığını göstermekteyim. Eğer marifet bu mertebeye ulaşacak olursa, insan sadece kulağı ve gözü hakkında "**O, kulaklara ve gözlere hükmeden kim?"** demekle kalmaz, aksine münezzeh olan Al-

[1] Fetih suresi, 4 ve 7. ayetler
[2] Şura suresi, 9. ayet
[3] Şura suresi, 28. ayet

lah'ın Resulullah'a demesini emrettiği şu ifadeyi dile getirir: **"Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir."**[1] Yani benim hayatım, ölümüm ve insanın bütün ibadetleri, Allah'ın milk ve mülküdür. Velhasıl bu da insanı Cebir ve tefviz tuzağına düşmekten kurtaran ve de velayetin gerçek anlamını kabullenmek için ortan hazırlayan doğru yolun beyanıdır. Her ne kadar bu yol, kıldan ince ve kılıçtan keskin olsa da.

Allah'tan Dilemek

İnsanın Allah'a yakınlaşmasında etkili olan faktörlerden birisi de Allah'tan dilemek ve insanların elinde olan şeylere ümit bağlamamaktır. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah'a yakınlaşmak, Allah'ı istemekledir ve insanlara yaklaşmak ise insanların (elinde olan şeyleri) terk etmekledir."*[2] Eğer bir kimse, toplumda sevimli olmak ve insanlar nezdinde yakın görülmek istiyorsa onlardan bir şey istememelidir. Ama eğer, Allah'a yakınlaşmak istiyorsa, Allah'ın nezdinde olan şeyleri dilemelidir. Allah'tan bir şey dilemek insanı Allah'a yakınlaştırır.

Allah'tan bir şey dilemek mutlaka insanı Allah'a yakın kılar. Nitekim Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "İnsanlardan Allah'ı en çok bilen kimse, Allah'tan en çok dileyen kimsedir."[3] Bu cümlenin de ifade ettiği gibi pratik aklın işi, teorik aklın işi olan marifet ile ilgilidir.

Eğer bir kimse Allah'ı tanır ve arifane bir şekilde Allah'tan bir şey dilerse, Allah o şeyi kendisine bağışta bulunur. "Herkim Allah'tan bir şey dilerse, Allah o şeyi kendisine bağışlar."[4] Evet, gerçekten de herkim Allah'tan bir şey dilerse, Allah o şeyi kendisine bağışta bulunur. Zira Allah'tan bir şey dilemek, Allah'ın da sevdiği bir şeydir. *"Hiçbir şey münezzeh olan Allah'a kendisinden bir şey dilenmesi kadar sevimli değildir."*[5] Allah'tan bir şey dilemenin Allah için en sevimli şey olduğunun sırrı ise istemenin dua ve ibadet olmasıdır ve ibadet de şüphesiz insanı Allah'a yakınlaştırmaktadır.

---

[1] En'am suresi, 162. ayet
[2] Şerh-i Gurer'il Hikem, c. 2, 1801. hikmet
[3] A. g. e. 3260. hikmet
[4] A. g. e. c. 5, 8073. hikmet
[5] Şerh-u Gurer'ul-Hikem, c. 6, 9604. hikmet

Ali (a.s), Allah'tan güzel bir şekilde bir şeyi dilemenin Allah'a yakınlık vesilesi olduğunu belirtmiştir. Nitekim bazı yerlerde, Allah'tan neler istenilmesi gerektiğini de belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan bağış, afiyet ve güzel başarı dileyiniz."*[1]

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Münezzeh olan Allah'tan şehitlerin makamını, mutlu kimselerin hayatını ve de Peygamberler ve iyiler ile arkadaşlığı dilerim."*[2] Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Münezzeh olan Allah'tan tam nimeti ve Allah'ın ipine sımsıkı sarılmayı dilerim."*[3] Hakeza Hz. Ali (a.s) bir başka yerde şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan istediğin şey, öyle bir şey olmalıdır ki senin için güzelliği kalsın ve senden vebalini ortadan kaldırsın."*[4]

Allah'tan bir şey dilemek ise, şüphesiz gerekli şartlarıyla yapıldığı taktirde icabete yakın olacaktır. Bu şartlardan biri de hiç şüphesiz ihlas şartıdır. Eğer bir insan, Allah'tan ihlas ile herhangi bir şey dileyecek olursa, Allah da ona mutlaka cevap verir ve icabette bulunur.

Hz. Ali (a.s) bir cümlesinde ise ihlasın kökü hakkında şu şekilde buyurmuştur: *"İhlas'ın aslı insanların elinde olan şeylerden ümidini kesmektir."*[5] Evet gerçekten de hikmetin kökü, insanın halkın elinde olan şeylerden ümidini kesmesi ve Allah nezdinde olan şeylere ümit bağlamasıdır.

Peygamberin Velayet Elde Etmesi İçin Ebuzer'e Yaptığı Tavsiyeler

Kur'an-ı Kerim'de velayet elde etme yollarının açıklanmasından sonra şimdi de Peygamber'in (s.a.a) bu bağlamda Ebu Zer'e yapmış olduğu söz ve öğütler çok güzel bir kılavuzlukta bulunacaktır. Ebu'l-Esved şöyle diyor: "Ebu Zer ile görüşmek için sürgün yeri olan Rebeze'ye gittim. Ebu Zer bu görüşmede benim için şu hadisi nakletti ve şöyle

---

[1] A. g. e. c. 4, 5597. hikmet
[2] A. g. e. c. 6, 10007. hikmet
[3] A. g. e. 9979. hikmet
[4] A. g. e. c. 5, 7379. hikmet
[5] Şerh-u Gurer'ul-Hikem, c. 2, 3088. hikmet

dedi: "Ben bir gün Peygamber'in (s.a.a) mescidine girdim. Allah Resulü'nün (s.a.a) ve Hz Ali'nin (a.s) yan yana oturduğunu ve onlardan başka hiç kimsenin olmadığını gördüm. Bu fırsatı ganimet sayarak, Allah Resulü'ne şöyle arzettim: "Annem ve babam sana feda olsun, bana öyle bir takım tavsiyelerde bulun ki Allah beni o tavsiyeler vasıtasıyla faydalandırsın." Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "Evet, sana ikramda bulunacağım. Ey Ebuzer! Şüphesiz sen, biz Ehl-i Beyt'tensin ve şüphesiz sana bir takım tavsiyelerde bulunacağım. O halde bu tavsiyelerimi unutma. Şüphesiz bu tavsiyelerim, bütün hayır yollarını beyan edicidir. Şüphesiz sen bu tavsiyeleri unutmaz ve korursan, senin için iki nasip olacaktır." İşte Resulullah'ın (s.a.a) Ebu Zer'e yaptığı bu vasiyetlerin bir bölümünde şöyle yer almıştır: "Ey EbuZer! Sen cennete girmeyi istiyor musun?" Ben (Ebuzer) şöyle arzettim: "Evet, babam sana feda olsun" Peygamber şöyle buyurdu: "O halde, arzu ve emellerini azalt ve ölümü sürekli gözünün önünde bulundur ve Allah'tan hakkıyla utan." Ebu Zer şöyle arzetti: "Ey Allah'ın Resulü! Biz hepimiz Allah'tan hayâ ediyoruz." Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Bu hayâ değildir, lakin hayâ, Allah'tan utanmak, senin kabirlerde çürümeyi unutmaman, karnını ve yiyeceklerini kontrol etmen, başını ve içindeki fikirleri dikkatle incelemendir. Bil ki midene indirdiğin her yiyeceği, kalbinde olan her türlü isteği Allah görmekte ve blmektedir. Dolayısıyla kabri ve kabirde çürümeyi unutma.

O halde herkim ahiret yüceliğine erişmek istiyorsa, dünya ziynetini terk etmelidir. Eğer eğer bu merhaleleri katedersen, Allah'ın velayetine ulaşırsın."[1]

Allah Resulü (s.a.a) konuşmasının başka bir yerinde ise Ebu Zer'e hitaben şöyle buyurmuştur: *"Ey Ebuzer! Şüphesiz sakınan ve dünyada züht içinde yaşayan kimseler gerçekten Allah'ın veli kullarıdır."*[2] Elbette züht ve vera (şiddetli sakınma) ilahi velayetin nişanesidir. Herkim Allah'ın veli kulu olursa, günahlardan şiddetle sakınır ve züht ehli olur. Yoksa herkim Allah'tan şiddetle sakınır ve züht ehli olursa, Allah'ın veli kulu olur anlamında değildir.

[1] Bihar'ul-Envar, c. 74, s. 83
[2] A. g. e. s. 87

Velayetin Engelleri

İnsanda velayetin gerçekleşmesi için, bir takım şartları temin etmek gerektiği gibi bu velayetin gerçekleşmesine engel olan bir takım şeyleri de tanımak ve bu engelleri ortadan kaldırmak için çaba göstermek gerekir ve insan, bu engelleri ortadan kaldırdığı taktirde şüphesiz velayetin hakikatine erişir. Bu engeller ise dünyaya yönelmek ve günah işlemektir.

1-Dünyaya Yönelmek, Velayetin Gerçekleşmesine Engel Olmaktadır

İnsanda velayetin gerçekleşmesine engel olan en büyük şeylerden birisi, insanın tabiat alemine ve dünyaya yönelmesidir. Kur'an ilahi ayetlere sahip olan ama bu ilahi feyizlerden nasiplenmeyen ve sonuçta sapıklığa düşen ve ilahi velayetten nasipsiz bir hale gelen kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: **"Onlara, şeytanın peşine taktığı ve kendisine verdiğimiz ayetlerden sıyrılarak azgınlardan olan kişinin olayını anlat. Dileseydik, onu ayetlerimizle üstün kılardık; fakat o, dünyaya meyletti ve hevesine uydu. Durumu, üstüne varsan da, kendi haline bıraksan da, dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumu gibidir."**[1] Hümeze Suresi de insanın münezzeh olan Allah'a yaklaşmasına engel olan en önemli şeyin dünya malına kalben bağlanmak, ebedileşmeyi bunda görmek olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: **"Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip alay eden kimsenin vay haline! Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanır."**[2] Oysa bu batıl düşünce, insanın münezzeh olan Allah'a yakınlaşmasına ve yücelmesine en büyük engel teşkil etmektedir.

---

[1] A'raf suresi, 175-176. ayetler

[2] Hümeze suresi, 1-3. ayetler

2-Velayetin Gerçekleşmesine Engel Olan Faktörlerden Biri de Günahtır

İnsanda velayetin gerçekleşmesine engel olan ikinci faktör ise Allah karşısında günah ve isyan içinde bulunmaktır. Zira günah da insanın Allah'tan uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Kur'an, Mutaffifin Suresi'nde günahın insanın hakikatleri görmesine engel olduğunu belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır: **Ona ayetlerimiz okunduğu zaman "Öncekilerin masalları" der. Hayır, hayır; onların kazandıkları kalplerini paslandırıp körletmiştir."**[1] Yani kıyameti inkar eden kimseye Allah'ın ayetleri okununca, "bunlar geçmişlerin efsanesi ve hurafeleridir" demektedir. Ama Kur'an bu kimselere cevap olarak şöyle buyurmaktadır: "Asla bunlar efsane değildir, aksine bunlar, ilahi hikmetlerden sayılmaktadır. Lakin kusur ve eksiklik, bunları anlamayan kimsededir. Böylesi bir şahsın yanlış ve eğri düşünmesinin sebebi ise günah sebebiyle kalp sayfasını karartan paslardır. Böyle bir kimsenin kalbi, karartmasaydı, alemdeki sırların tecelli edeceği şeffaf bir ayna konumunda olacaktı.

Burada söylemek gerekir ki günahın da çeşitleri vardır. Bir iş haddı zatında günah olabilir. Tıpkı gıybet, yalan, başkalarının haklarına tecavüz etmek ve benzeri günahlar gibi. Bazen de bir iş günah olmasa bile, amel eden bir kimse yaptığı bu işi Allah'tan gayrisi için yaptığı taktirde günah sayılmaktadır. Tıpkı riya üzere kılınan namaz gibi.

Günah her ne olursa olsun, insanın samediyetine ve ebediyetine engel teşkil etmektedir. Samed olmayan ve kalbi heves ile dolu olan bir kimse ise asla ilahi velayet makamına ulaşamaz. İlahi velayet makamına ulaşamayan bir kimsenin ise velayetini şeytan üstlenir.

Allah-u Teala Muhammed Suresi'nde şöyle buyurmaktadır: **"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalpleri kilitli midir? "**[2]

Bu ayetten de anlaşıldığı gibi insanların kalbi, günah vesilesiyle kilitlenmekte ve kalpler kilitlenince de marifetler bu kalbe giriş yolunu bulamamaktadır. Bu marifetler kalbe girmeyince de kalp; hayal, batıl düşünceler ve abartmaların dolaştığı bir yer olur. Vehim, hayal ve batıl düşüncelere bulaşan bir insan ise ilahi velayetten mahrum kalır.

---

[1] Mutaffifin suresi, 13-14. ayetler

[2] Muhammed suresi, 24. ayet

Ahireti Hatırlamak, Günahlar Karşısında Bir Seddir

İnsan, kendini günahlardan korumak ve ihlas makamına ulaşmak istiyorsa, sürekli olarak ahireti hatırlamalıdır. Nitekim Kur'an da şöyle buyurmaktadır: İbrahim ve İbrahim'in ailesi, ahireti sürekli hatırlama sebebiyle ihlas makamına ulaşma mükafatını elde ettiler. **"Güçlü ve anlayışlı olan kullarımız İbrahim, İshak ve Yakup'u da an. Biz onları ahiret yurdunu düşünen, içten bağlı kimseler kıldık."**[1]

Neticede günah, insanın basiret gözü karşısında bir perde konumundadır ve insan için Hak Teala'nın sırlarının tecelli etmesine engel teşkil etmektedir. Eğer bir insan, kendi varlığı çerçevesinde veli olmak ve kendini şeytanın velayetinden kurtarmak istiyorsa kalbini heva ve hevesten temizlemeli ve amel makamında da günahlardan sakınmalıdır.

Velayeti Keşfetmenin Yolları

İnsanın velayet makamına ulaşma, Allah'ın velisi olma gücüne sahip olduğu konusunu açıkladıktan ve de velayetin gerçekleşme nedenlerini ve engellerini açıkladıktan sonra şu soru ortaya çıkmaktadır ki Allah'ın velisi olan bir kul kendi velayetini nasıl anlayacaktır.

Kur'an ve rivayetler bu soruya açık bir şekilde cevap vermişlerdir. Bir takım nişaneler ve özellikler beyan edilerek insana şu hakikat öğretilmiştir ki insan, kendisine ve düşüncelerine teveccüh ettiği taktirde bu hakikati kendisinde keşfetmektedir ve bu özellikler şunlardan ibarettir:

1-Korku ve Hüznün Olmayışı

Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."**[2]

---

[1] Sad suresi, 46-47. ayetler

[2] Yunus suresi, 62. ayet

Allah'ın veli kulları, kendileriyle Allah arasında hiçbir ayrılık ve engelin olmadığı kimselerdir. Onlar kalplerindeki örtüleri kenara itmişlerdir ve marifet, iman, ihlas ve temiz amel ışığında Allah'ı kalp gözleriyle hiçbir şek ve şüpheye yer vermeyecek şekilde müşahade etmektedirler. Allah'ın sonsuz varlık, sonsuz kadir ve mutlak kemal olduğu hakkındaki marifetleri sebebiyle de Allah'tan gayrisi onların gözünde küçük ve değersiz bir konumdadır.

Okyanusu tanıyan bir kimsenin gözünde, damlaların hiçbir değeri kalmaz. Güneşi gören bir kimse, ışıksız bir mum karşısında hiçbir itina göstermez. Bu konunun açıklanmasıyla birlikte Allah kullarının neden hüzün ve korku içinde olmadıkları konusu da açıklığa kavuşmaktadır. Zira korku, insanın sahip olduğu nimetleri kaybetmesinden veya gelecekte kendisini tehdit eden düşüncelere kapılmasından kaynaklanmaktadır. Gam ve hüzün de insanın geçmişte sahip olduğu imkanları kaybetmesi endişesinden ortaya çıkmaktadır.

Allah'ın gerçek dostları ve veli kulları ise maddiyata hiçbir bağlılık içinde değillerdir ve dünyadan özgür haldedirler. Hakiki manada bir züht, bütün varlıklarına hükmetmektedir. Bu açıdan onlar, bir şeyi kaybettikleri taktirde gam ve hüzün içine düşmemektedir ve aynı şekilde bir şeyi kaybedecekleri sebebiyle de hiçbir korkuya kapılmamaktadırlar. Başka bir ifadeyle, gam, hüzün ve korku, genel olarak dünyaya tapma ruhundan kaynaklanmaktadır. İşte bu dünyaya tapma ruhuna sahip olmayan kimseler ise hüzün ve korku içinde olmayacaklardır.

Marifet ehlinin beyanıyla Allah'ın veli kulları, öylesine Allah-u Teala'nın cemal ve celal sıfatlarına gömülmüşlerdir ki Allah'tan gayrisini unutmuşlardır. Açıkça bilindiği üzere gam, hüzün, korku ve dehşet, herhangi bir şeyi kaybetme veya herhangi bir düşman ve tehlikeyle karşı karşıya gelme ihtimaline bağlıdır. Kalbinde Allah'tan gayrisinin yer etmediği kimsenin, başka bir ifadeyle, marifet hususunda kemale ermiş, amellerinde ihlas yoluna girmiş bir kimsenin kalbinde Allah'tan gayrisi yer etmediği ve bu kimse Allah'tan gayrisini kalbine sokmadığı için herhangi bir şeyi kaybetmek veya herhangi bir tehlikeyle karşılaşmak korkusu ve hüznü içinde değildir. Zira böyle bir kimse, herhangi bir şeye sahip olmamıştır ki onu elden verme korkusuna kapılsın.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) yukarıdaki ayeti tilavet buyurduktan sonra dostlarına şöyle buyurdu: "Allah'ın veli kullarının kimler oldu-

ğunu biliyor musunuz?" Onlar şöyle arzettiler: "Siz buyurun, onlar kimlerdir?" İmam şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah'ın veli kulları bizleriz ve bizden sonra gelip, bize tabi olan kimselerdir. Bizlere ve bizden daha çok onlara ne mutlu!" Bazıları şöyle sordular: "Neden bizden daha çok? Bizler ve onlar, aynı mektebe tabi olan kimseler değil miyiz ve işlerimiz bir değil midir?" Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Hayır, onlar sizin sahip olmadığınız bir takım sorumluluklara sahiptirler. Onlar sizin çekmediğiniz bir takım sıkıntılar çekeceklerdir."[1]

Burada, hatırlatılması gereken önemli bir husus da şudur ki sözü edilen Allah'ın veli kullarının sahip olmadığı hüzün ve korkudan maksat, maddi üzüntüler ve dünyevi korkulardır. Yoksa, Allah'ın dostları baştan aşağı Allah korkusuyla dolup taşmaktadır. Onlar da görevlerini, sorumluluklarını yapmama korkusu ve de kaybettikleri başarıların hüznü içindedirler. Zira bu korku ve hüzün, onların kemale ermesine ve yücelmesine sebep olmaktadır.

2-Allah'ı Görme İştiyakı

Allah'ın velisi ve yaratıcının dostu olan bir kimse, Allah'ı görmeye iştiyak duyar. Zira dost, her zaman için kendi dostunu görmeyi arzular. Bu açıdan Allah-u Teala kendisini Allah'ın veli kulları sayan bir gruba şöyle buyurmuştur: **"Bütün insanlar bir yana, yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bunda samimi iseniz, ölümü dilesenize! Yaptıklarından ötürü, ölümü asla dileyemezler. Allah, zalimleri bilendir."**[2]

Eğer Allah'ın velileri olduğunu iddia ediyorsanız, Hak Teala'yı görmeye iştiyak duymanız, ölümden korkmamanız ve ölümü arzulamanız gerekir. Ama eğer ölümü temenni etmiyorsanız ve hatta ölümden korkuyorsanız, o halde sizler Allah'ın veli kulu değilsiniz ve bu iddianızda doğru ve sadık kimseler sayılmazsınız.

Kur'an işte bu ayetin ardından da şöyle buyurmaktadır: "Ama sizler asla ölümü temenni etmezsiniz. Zira önceden kötü ameller gönderdiniz ve Allah da zalim kimseleri bilmektedir." Ölümü hayatın sonu kabul

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 2, s. 309
[2] Cum'a suresi, 6-7. ayetler

etmeyen ve hatta daha geniş bir yurtta ebedi yaşamanın ön şartı olarak gören kimseler, ölüme ilgi duyar ve sonuçta da ebedi alemde yaşama arzusu içinde olur. Ama ölümü yokluk sayan veya yaptıkları amellerin kötü sonuçları olacağını bilen kimseler, ölümden kaçarlar. Ama Allah'ın veli kulları, ne ölümü hayatın sonu, fena ve yokluk olarak kabul ederler ve ne de kötü ameller göndermişlerdir ki onun akıbetinden korksunlar. Bu yüzden de onlar asla ölümden çekinmezler.

3-Rızayet ve Teslim

Mehasin-i Berki'de rivayet edildiğine göre bir şahıs İmam Sadık'a (a.s) şunu sordu: "Peygamberler, kendilerinin peygamber olduklarını nereden biliyorlar?" Yani onlar müşahade ettikleri şeyin nübüvvet olduğunu, nefsani düşünceler ve şeytani hayaller olmadığını nereden biliyorlar? İmam Sadık (a.s) bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Onların gözlerinden perde kaldırılmıştır. Onlar, hiçbir belirsizlik ve ibham noktası olmayan bir keşif ve şuhud ile, nübüvveti ve elde ettiği şeylerin hakkaniyetini anlarlar."

Uyanık ve zeki olan ravi, mevlasına şunu sordu: "Mümin, hangi ölçüyle kendi imanını tartmakta ve mümin olduğunu bilmektedir?" İmam (a.s) şöyle cevap verdi: "Allah'a teslim oluyorsa ve başına gelen sevindirici veya üzücü olaylar karşısında hoşnutluk içinde bulunuyorsa (mümin olduğunu anlamaktadır)."[1]

İmam Sadık'ın (a.s) bu yüce sözü de Kur'an-ı Kerim'in hayat verici kaynağından alınmış berrak bir nur konumundadır. Nitekim Kur'an da şöyle buyurmuştur: **"Hayır; Rabbine ant olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe iman etmiş olmazlar."**[2] Yani gerçek mümin, ruhunda ilahi emirlere karşı salt teslimiyet içinde olan ve peygamberin hükümleri karşısında kendisinde hiçbir darlık ve sıkıntı hissetmeyen kimsedir. Aksi taktirde o insan mümin değildir."

---

[1] Mehasin-i Berki, c. 2, s. 53, 85. hadis

[2] Nisa suresi, 65. ayet

4-Allah Vesilesiyle Hareket ve İdrak Güçlerinin İdaresi

Hz. Ali (a.s) münezzeh olan Allah vasıtasıyla ilahi velilerin hareket ve idrak güçlerinin idaresiyle ilgili bir takım nişaneler ve ayrıcalıklar hakkında şöyle buyurmuştur: "*Şüphe hakka benzediği için "şüphe" olarak adlandırılmıştır. Allah dostlarının şüphelerdeki aydınlığı, iman ve yakinleridir. Yolları hidayet-kurtuluş yollarıdır. Ama Allah'ın düşmanlarını şüphelerde, dalalet ve sapıklık davet eder. Kılavuzları da körlük ve şaşkınlıktır."*[1] Başka bir ifadeyle Allah'ın düşmanları yakin nurundan nasipsiz oldukları için, her taraftan körlük ve sapıklık içinde kalmışlardır ve onları dehşet verici bir sapıklık, helak ve yokluk çukuruna doğru itmektedir.

5-Dünyayı Tanımak ve Dünyanın Zararlarından Sakınmak

İlahi velilerin üstünlüklerinden ve doğru görüşlerinin nişanelerinden biri de dünyayı iyi tanımalarıdır. Bu açıdan da bu veli kullar, dünyanın zarar ve ziyanlarından kendilerini korurlar. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*İnsanlar dünyanın zahirine bakarken, Allah'ın velileri onun batınına bakarlar; insanlar dünyanın bugünüyle meşgul olurken (çabuk elde edilen şeyler peşinde koşarken), onlar dünyanın sonuyla (ahiret hazırlığıyla) meşgul olurlar; onlar dünyanın kendilerini öldürmesinden çekindikleri şeyleri öldürürler; kendilerini terk edecek olanları bilir, onları terk ederler; başkalarının dünyadan elde ettiği çok şeyi (ahiret nimetine oranla) az görürler; onu elde etmelerini kaybetmek sayarlar; insanların uzlaştığı şeye düşman, düşmanlık ettikleri şeye de dostturlar. Kitap onlarla bilinir; onlar Kitab'ı bilirler; Kitap onlarla ayakta durur; onlar da Kitab'la ayakta dururlar; umdukları şeyden daha üstün bir şey ummazlar; korktukları şeyden daha üstün bir şeyden korkmazlar."*[2] Allah'ın veli kulları, halk, dünyanın zahirine baktığında,

[1] Nehc'ül-Belağa, 38. hutbe
[2] Nehc'ül-Belağa, 432. hikmet

kendileri dünyanın batınına bakan kimselerdir. Dünyanın zahiri şehvetlerle ve nefsani isteklerle doludur. Ama batını ise yakıcı bir ateştir. Zira, "*Cennet dünyada hoşa gitmeyen şeylerle, cehennem ise nefsani arzularla kaplanmıştır* "[1] Nefisle mücadele etmek ve ilahi yolu kat etmenin zahiri çok zordur, ama bu zorlukların içinde cennet yatmaktadır. Bu açıdan da imam şöyle buyurmuştur: "Cennet, zorluklarla çepeçevre kuşatılmıştır. Ateş ve cehennem ise şehvetler ve nefsani isteklerle çepeçevre kuşatılmıştır.

Diğerleri zahire ve dünyanın nakit ve geçici boyutuna bakarken bunlar, geleceğe ve de çok sonradan gelecek olan batına yönelirler. Çünkü bunlar, dünyanın aldatıcı debdebesinin insanı helak ettiğini çok iyi biliyorlar. Bu açıdan da dünyayı isteme ve nefsani isteklerine tapma sebebiyle zarar görmeden önce dünya debdebesini bir kenara itmiş ve reddetmişlerdir. Dünya makamı kendilerini azletmeden önce onlar, bu makamı bir kenara itmişlerdir.

İlahi veliler şu gerçeği görmektedirler ki dünya malını toplayanları meşgul eden ve onların gözünde çok ve değerli gözüken şeyler, hakikatte az ve değersizdir. Zira dünya metası azdır ve az bir dünya malını elde etmek ise ilahi veliler ve mana ehli kimseler gözünde bir çok hayrı kaybetmekle eşit değerdedir.

İlahi veliler, insanların barış halinde olduğu ve uzlaştığı şeylerle savaş halindedir ve halkın düşman olup öfkelendiği şeyler hakkında ise barış ve sefa içindedir.

Kur'an marifetleri onlar vesilesiyle anlaşılmaktadır. Nitekim ilahi velilerin ilmi de Kur'an'dandır. Kur'an hükümleri bunlar vasıtasıyla ayakta durmaktadır. Bunların kıvamı da Kur'an'ı tanıma ve Kur'an'la amel etme bereketiyledir.

6-Olağanüstü Olayların Zuhuru

Velayet makamına erişmenin nişane ve sonuçlarından biri de harici tabiat aleminin onların iradesi ve nüfuzu altında oluşudur. Onlar, tabiatta tasarrufta bulunarak mucizemsi olağanüstü bir takım olaylara imza

[1] A. g. e. 176. hutbe

atabilmektedirler veya dua ettikleri taktirde bu duaları kabul olmaktadır. Elbette bazen, velayet makamına ulaşmayan hatta Allah'tan uzak olan kimseler de bir takım olağanüstü şeyler sergileyebilirler. Bu konuyu izah etmek için de olağanüstü olayların türlerini açıklamak gerekir.

Olağanüstü Olayların Çeşitleri

Olağanüstü olaylar bir takım bölümlere ayrılmaktadır. Burada mucize ve keramet olarak iki bölüme işaret etmeye çalışacağız.

1-Mucize, nübüvvet iddiasında bulunan bir kimsenin, nübüvvet iddiasını ispat etmek için ortaya koyduğu bir iştir.

2-Keramet ise Allah'ın veli kullarının yaptığı bir takım işlerdir.

Mucize ve Keramet Arasındaki Fark

Olağanüstü işlerden iki kısım olan mucize ve keramet; her ikisi de Peygamber veya İmam vasıtasıyla tekvini velayet esasınca gerçekleştiği için birbirine benzemektedir. Bu iki şey arasındaki fark şudur ki mucize, nübüvvet iddiasında bulunmak ve meydan okumakla birliktedir. Yani nebi olan kimse, nübüvvet iddiasında bulunmaktadır ve mucize göstererek meydan okumaktadır ki eğer bir kimse yapabiliyorsa bu işin bir benzerini yapsın ve o da bu işi yapmaktan aciz kalsın. Lakin keramet; nübüvvet iddiasıyla meydan okuma ve savaşa çağırma ile birlikte değildir.

Mucize hakkında söz etmek de tıpkı keramet hakkında olduğu gibi velayet konusunun altında yer almaktadır. Lakin nübüvvet konusuyla ilgisi bulunduğu hasebiyle, bu konu da nübüvvet meselesine döndürülmektedir. Nübüvvet konusunda anlaşıldığı üzere Peygamber olan bir kimsenin bir iddası vardır ve bir de daveti. Peygamber'in davası, mucize ile birlikte, nübüvvettir ve daveti de tevhide ve ilahi marifetlere yapılan bir davettir.

Velilerin Kerametinin Zuhuru Hakkındaki Şüpheler ve Bunların Cevapları

Evliyadan kerametlerin zuhuru hususunda birkaç hususta münakaşa etmişlerdir. En önemli münakaşa ise şudur ki keramet türünden olağanüstü bir olay ilahi velilerden zuhur ettiği taktirde mucize gibi bir hakikat, kendi özelliklerini kaybedecek ve dolayısıyla da peygamber olan ve peygamber olmayan kimseler arasında hiçbir fark kalmayacaktır, sonuç olarak da peygamberi, peygamber olmayan bir kimseden ayırt etmek mümkün olmayacaktır.

Bu sorunun cevabı şudur ki bu iki kimse arasındaki fark, nübüvvet iddiasında bulunmak ve meydan okumaktır. Bu fark, sabit bir farktır. Zira velayete ulaşmayan bir kimse, keramete sahip değildir. Veli de peygamberin buyruklarıyla amel etme dışında herhangi bir yolla velayete ulaşamaz. O halde keramet sahibi olan bir kimse peygambere uymalı, peygamberin nübüvvetini itiraf etmeli, asla herhangi bir iddiada bulunup meydan okumamalıdır. Neticede peygamber olmayan bir kimseden kerametin zuhur etmesi mümkündür. Bunun mümkün olduğunun en güzel delili ise bu keramet zuhurunun vaki olmasıdır. Zira, tarih akışı o kadar rivayet ve hadiselerle doludur ki bütün bunlar, peygamber olmayan ilahi veliler tarafından bir çok kerametlerin zuhurunun canlı bir tanığı konumundadır. Tıpkı kitabı bilen bir kimsenin, Belkıs'ın tahtını Sebe bölgesinden Süleyman'ın yanına getirmesi gibi.

4-Velayet Çeşitleri

Geçen konularda velayetin niteliği, varlığı ve de bu makama ulaşmanın yolu hakkında açıklamalarda bulunduk. Şimdi bu konunun devamında velayet çeşitlerinin, yani tekvini velayet ile teşrii velayetin açıklamasına geçiyoruz. Lakin bu konuya girmeden önce önsöz olarak bir takım bilgiler vermek gereğini hissediyoruz.

Birinci Önsöz – İtibari ve Hakiki Anlamı: İtibar kelimesi bazen hakiki bir meselede ve bazen de varlığın itibari oluşu hakkında kullanılmaktadır. Bu itibari olma kavramında, yani bi'l-araz (ilineksel) oluşunda, örneğin, "mahiyet, itibari bir şeydir, vücut ise hakiki bir şeydir" denilince bunun anlamı şudur ki, oluşum ve varlık ilk etapta ve

bizzat vücuda (varlığa) aittir. İkinci olarak ve ilineksel olarak mahiyete ait bulunmaktadır. Örneğin, "nehir akmaktadır" denmektedir. Oysa hakikatte akan şey sudur.

İkinci Önsöz – İtibari İşlerin Sebebe Olan İhtiyacı: Alemde hiçbir şey neden ve sonuç düzeni dışında ve faili bir sebebi olmaksızın, tesadüfen vücuda gelmemektedir. Bu yüzden, bütün hakiki ve itibari işler, bir sebebe dayanmaktadır ve bu sebep, o sonucu icad veya itibar etmektedir.

Üçüncü Önsöz – Her Şeyin Allah'a Dayanması: Rububi tevhit esasınca her şeyin ortaya çıkışı, münezzeh olan Allah'a dayanmaktadır ve varlık aleminden bir payı olan her şey, hakiki olsun veya itibari, mutlaka Allah ile irtibatlıdır ve Allah onları icat edip yaratmıştır.

Dördüncü Önsöz – Velayet-i Tekvini ve Velayet-i Teşrii'nin Dönüş Noktası: Velayetin, teşrii velayet ve tekvini velayet diye ikiye ayrılması şu anlamdadır ki teşri ve tekvin (yasama ve yaratma) üzerindeki velayet, sadece veliye aittir. Zira sebebin sonuç üzerinde gölgesi vardır ve sonucun yöneticisidir. Sonuç ise nedenin yönetileni ve terbiyesi altında olanıdır. Eğer neden, hakiki bir şey yapacak olursa, örneğin bir ağaç veya insan yaratacak olursa, bu durumda neden, o tekvini işin velisi sayılır, yani tekvin aleminin velisidir ve eğer itibari bir iş yapacak olursa, örneğin herhangi bir şeyi emredecek veya sakındıracak olursa, bu durumda da itibar velisi olacaktır. Başka bir ifadeyle, teşri (yasama kanunu) velisi sayılacaktır.

Bununla birlikte tekvini velayetin tekvin üzerinde velayete dönüşü tekvin velisi olarak ve teşrii velayetin, teşrii üzerindeki velayete dönüşü ise teşrii velisi olarak ifade edilecektir.

Allah'ın Tekvini ve Teşrii Velayeti

Bu ön bilgiler ışığında anlaşıldığı üzere münezzeh olan Allah hem tekvini velayete sahiptir ve hem de teşrii velayet sahibidir. Zira, rububi tevhit esasınca velayet uygulamasıyla varlık alemini idare eden sadece Allah'tır. Allah, her zaman çeşitli şekilleriyle kendi rububiyetini hayata

geçirmektedir. Aynı şekilde nübuvveti kabul etmek ve vahyi ispat ettikten sonra yegane kanun koyma ve yasama yetkisine sahip olan ve de bu yasanmış kanunları Peygamber (s.a.a) vasıtasıyla insanlara bildiren tek varlık Allah'tır.

Kur'an'da Allah'ın tekvini ve teşrii velayetini beyan eden ayetler iki kısımdır. Bu ayetlerden bazısı, hem Allah'ın tekvini velayetini hem de teşrii velayetini ispat etmektedir. Bazı ayetler ise sadece teşrii velayetini ispat etmektedir. Teşrii ve tekvini velayeti kapsayan ayetlerden biri de meşhur Ayet'el-Kürsi ayetidir ki şöyle buyurmaktadır: **"Allah iman edenlerin velisidir, onları karanlıklardan nura çıkarır."**[1] Teşrii velayetin açıklaması ise şu şekildedir ki Allah, nurani kanunlar yasayarak insanları karanlıklardan nura doğru hidayet etmektedir. Nitekim Allah Kur'an'ı da bir nur olarak adlandırmış ve şöyle buyurmuştur: **"Bu, Allah'ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övülmeğe layık Allah'ın yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz Kitap'tır."**[2] Kur'an Peygamber'e indirilmiştir ki insanları nura ve aydınlığa hidayet etsin.

O halde Allah, nurani hüküm ve kanunlar yasayarak ve bu kanunları insanlara bildirerek müminler üzerindeki velayetini pratize etmektedir. Bu hüküm ve kanunlardan bazısı farz, haram, müstahap, mekruh gibi teklifi hükümlerdir. Diğer bazı hükümler ise sıhhat, butlan (batıl oluş), teharet ve necaset gibi vaz'i[3] hükümlerdir.

Tekvini velayetin açıklaması ise şu şekildedir ki Allah-u Teala insanın deruni yönelişleri ve başarıları üzerinde de velayet hakkına sahiptir. Namaz, oruç ve benzeri farz ibadetler, bütün insanlar için aynı şekilde yasanmıştır. Ama bir kimse, bu hükümlere yönelmekte ve cezb olmaktadır. Diğer bir kimsenin ise bu yöneliş ve cezbesi yoktur. Tekvini bir iş olan bu deruni yönelişin dizginleri, münezzeh olan Allah'ın elindedir. O halde, bu ayet Allah-u Teala'nın teşrii kanunlar üzerindeki teşrii velayetini ve de insanların kalpleri üzerindeki tekvini velayetini beyan etmektedir.

---

[1] Bakara suresi, 257

[2] İbrahim suresi, 1. ayet

[3] Koyma, yerleştirme vaz' etme ile ilgili

Aşağıdaki şu ayet ise Allah-u Teala'nın teşrii velayet makamını beyan ederek şöyle buyurmaktadır: **"Allah ve Peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, iman eden erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygamber'e baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur."**[1] Her ne kadar insanlar, yaratılış ve tekvin aleminde, irade ve ihtiyar üzere yaratılmışsa da Allah ve Resulünün verdiği hükümden sonra hiç kimse bu hükme itiraz etme, başka bir hüküm seçme hakkına sahip değildir. Herkim isyan ederse, şüphesiz apaçık bir sapıklık içindedir.

Bu ayetin Allah ve Resulü'nün emrine muhalefet edenlere isyan sıfatını isnat etmesinden de anlaşıldığı üzere bu ayet Allah'ın teşrii emri ve velayetini dile getirmektedir. Zira Allah'ın tekvini velayeti karşısında hiç kimsenin isyan ve muhalefet etme gücü bile yoktur. Kur'an'da teşrii velayeti dile getiren ayetlerden biri de şöyle buyuran Ulu'l-Emr ayetidir: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin."**[2] Müminler, Allah'a, Resulüne ve emir sahiplerine itaat etmelidir. Zira itaat, iradenin olduğu yerde geçerlidir ve insanın irade sınırları teşrii işler hususundadır. Bu açıdan bu ayet de Allah'ın teşrii velayetini dile getirmektedir.

Velayetin Allah'a Mahsus Olduğunun Beyanı

Kur'an ayetleri, ilahi velayet ile ilgili olarak iki kısma ayrılmaktadır. Velayeti münezzeh olan Allah'a özgü kılan ve Allah'tan gayrisinin velayetini reddeden ayetler. Allah'tan gayrisinin velayetini reddeden ayetler de yine kendi içinde iki kısma ayrılmaktadır. Allah'tan gayrisinin elinden hiçbir şeyin gelmediğini beyan eden ayetler ve Allah'tan gayrisine teveccühün boş ve etkisiz, hatta zararlı olduğunu beyan eden ayetler, bu tür ayetlerdir. Velayetin münezzeh olan Allah'a özgü olduğunu ve Allah'tan gayrisinin elinden hiçbir şeyin gelmediğini açık bir şekilde dile getiren ayetler de birden fazladır. Bu ayetlerden biri şudur: **"Zalimlerin ise bir dost ve yardımcısı olmaz. Demek onlar Allah'tan**

[1] Ahzap suresi, 36. ayet
[2] Nisa suresi, 59. ayet

başka dostlar edindiler? Oysa dost, ancak Allah'tır. O, ölüleri diriltir. Her şeye kadirdir."[1]

Bu ayet-i şerife açık bir şekilde zalimlerin velayet ve yardımını reddetmektedir ve bunun gereği de velayetin Allah için ispat edilmesidir. Sonraki bölümde ise velayetin Allah'a özgü olduğunu ifade etmektedir. Zira haberin (yüklemin) marife (bilinen) yani, "el-veli" diye ifade edilmesi ve bu marife haberin (muhatap tarafından bilinen yüklemin) zamir-i fasl'dan (ayrı olarak da kullanılabilen zamirlerden) sonra yer alması hasr'ı (özgünlüğü) ifade etmektedir. Yani Allah'tan başka var olan her şey batıldır ve velayetten hiçbir nasibi yoktur. Bu açıdan Allah'tan gayrisini veli olarak benimseyenler, batıl ve faydasız bir işe başvurmuşlardır. Velayetin Allah'a özgü olduğunu beyan ettikten sonra da bunun delilini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Sadece Allah, ölülere hayat vermekte ve mutlak kudret sadece Allah'a özgü bulunmaktadır."

Başka bir ayette ise Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: **"Umutsuzluğa düşmelerinin ardından yağmuru indiren, rahmetini yayan O'dur. O, övülmeğe layık olan dosttur."**[2] Allah insanlar her şeyden ümitlerini kestikleri bir anda yağmur yağdırmakta, rahmetini yaymaktadır. Şüphesiz Allah, mutlak övülen bir velidir. Bu ayet de velayetin Allah'a özgü olduğunu açık bir şekilde dile getirmektedir.

Allah-u Teala: "**Allah, düşmanlarınızı çok iyi bilir. Allah size dost olarak da yeter, yardımcı olarak da yeter."**[3] ayetinde de şunu beyan etmektedir: Allah, sizlerin düşmanlarınızı bilmektedir ve Allah sizlere kifayet etmektedir. Allah, hem velayet ve hem de yardım hususunda yeterli ve kafidir. Allah'tan gayrisine ihtiyaç söz konusu değildir.

Bazı ayetler de Allah'tan gayrisinin elinden hiçbir şeyin gelmediği hakikatini beyan etmektedir. Örneğin Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: **"Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümceğin yuvasıdır. Keşke bilseler. "**[4] Allah-u Teala, bu ayette Allah'tan başkasını veli olarak seçen kimselerin halini beyan etmektedir

[1] Şura suresi, 8-9. ayetler
[2] Şura suresi, 28. ayet
[3] Nisa suresi, 45. ayet
[4] Ankebut suresi, 41. ayet

ve bu kimselerin durumunun örümcek ağlarına sarılan kimseye benzediğini beyan etmektedir. Örümcek ağları, gevşek, titrek ve de insan için herhangi bir yapıcılığa sahip olmadığı gibi Allah'tan gayrisinin elinden de hiçbir şey gelmez. Zira Allah'tan gayrisinin velayeti yoktur ki herhangi bir iş yapabilsin.

Tekvini Velayetin Allah'a Özgü Olduğunun Delilleri

Velayetin Allah'a özgü olduğunun açıklaması hususunda bir takım deliller ortaya konulmaktadır ki bu delillerden istifade edilerek Allah'tan gayrisinin velayetinin olmadığı ispat edilmektedir.

Birinci Delil – Allah'ın Mutlak İlmi: Veli, üzerinde velayet sahibi olduğu şey hakkında haberdar olan kimse demektir. Başkalarından habersiz olan bir kimsenin, habersiz olduğu şey üzerinde velayeti yoktur. Allah mutlak ilim sahibidir. O halde, Allah için velayet sabit olmaktadır.

Kur'an şöyle buyurmaktadır: "Şeytanı ve onun soyunu kendinize veli kılmayınız. Zira onlar, yaratılış düzeninin ve kendilerinin yaratılmasına tanık olmamışlardır ve tanık olmadıkları için de bu konuda hiçbir bilgiye sahip değillerdir. Dolayısıyla onları asla veli olarak seçmeyiniz. **"Beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz? Halbuki onlar size düşmandır. Kendilerine yazık edenler için bu ne kötü değişmedir! Oysa Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdum."**[1] Bu ayetten de anlaşıldığı üzere şeytan ve şeytanın soyu varlık alemi yaratıldığı zaman orada hazır olmadıkları için bu alem hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildir ve herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları için de herhangi bir velayeti bulunmamaktadır ki işleri idare etmeyi ve yönetmeyi üstlenebilsin ve eğer onlar böyle bir iddiada bulunurlarsa, şüphesiz bu iddiaları yalandır.

[1] Kehf suresi, 50-51. ayetler

İkinci Delil – Mutlak Kudret: Şüphesiz veli, üzerinde velayet hakkına sahip olduğu kimseyi yönetme gücüne de sahip olmalıdır. Yalancı veliler, yaratılış hususunda hiçbir katkıya sahip olmadıkları için asla veli değillerdir ve Allah kadir olduğu için her şey üzerindeki velayet hakkı, sadece Allah'a mahsustur ve bu yüzden de şöyle buyurmuştur: **"Saptıranları hiç bir işte asla yardımcı da edinmedim."**[1] Yani: Ben, asla sapan kimseleri yardımcı edinmem.

Üçüncü Delil – İlahi Mutlak Malikiyet: Başkaları üzerinde velayet hakkına sahip olan bir kimse, ilk olarak onları yaratmış olmalı, ikinci olarak da onların fayda ve zararının sahibi ve maliki olmalıdır. Allah-u Teala hem varlık aleminin ve insanların yaratıcısı ve hem de onların yarar ve zararının maliki ve sahibi olduğu hasebiyle, her şey üzerinde mutlak bir velayet hakkına sahiptir. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle buyurmaktadır: **"De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" , "Allah'tır" de." Onu bırakıp, kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?" de."**[2]

Bazen insan, kendisinin veya başka birinin kendi işlerini idare etme gücüne sahip olabildiğini sanmaktadır. Ama Kur'an şöyle buyurmaktadır: "Yaratılış alemini idare eden kimse, şüphesiz sadece münezzeh olan Allah'tır. Zira o sizlerin kar ve zararınızın malikidir."

Bu konunun devamında ise Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: **"De ki: "Her şeyi yaratan Allah'tır. O, her şeye üstün gelen tek ilahtır."** [3] Evet Allah, her şeyin yaratıcısıdır. Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu gerçeğini müşrikler de kabul etmiştir. Ama onlar, Allah'ın ezici üstün vahdetini inkar etmişlerdir. Bu yüzden de ayetin sonunda şöyle buyrulmuştur: "Allah hem her şeyin yaratıcısıdır ve hem de üstün bir vahdet ve birliğe sahiptir ve eğer Allah'ın birliği üstün ve ezici ise onun karşısında hiçbir şey yoktur ki insan o şeyi rab olarak kabul edebilsin."

---

[1] Kehf suresi, 51. ayet
[2] Ra'd suresi, 16. ayet
[3] Ra'd suresi, 16. ayet

Teşrii Velayetin Allah'a Özgü Olduğunun Delili

İnsan, ilahi hikmet gereğince belli bir hedef üzere yaratılmıştır. İnsanın dünyada yaratılışının hedefi ise burası izdiham ve çatışma yurdu olduğu deliliyle bu dünyada gerçekleşmemektedir. Bu açıdan yaratılış hedefi, sadece ebedi bir hayatla pratize olmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için de bir yol gerekmektedir ki insan bu yolu katederek o hedefe ulaşabilsin. İnsanı bu hedefe ulaştıran yol ise din ve ilahi doğru yoldur. Din bu yaratılış hedefleriyle uyum içinde olan bir takım kanunlar dizisidir. İnsan için bir dini yasama yetkisi olan kimse de bu hedefi, yani insanın ahiretini ve akıbetini bilen kimsedir ve Allah insanın ahiretinden ve akıbetinden haberdar olan yegane varlıktır. Dolayısıyla sadece Allah, bu söz konusu hedeflere ulaşma bağlamında, insanı terbiye etmek için bir takım kanunlar yasayabilir.

İnsanın ahiret ve kıyamet hakkındaki cehaleti, Allah'ın kendi Resulünü bütün insanlar için göndermesine neden olmuştur. **"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik."**[1] ve Peygamber, insanlara tek başlarına öğrenmeleri mümkün olmayan bir takım gerçekleri öğretmektedir. Nitekim Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik."**[2] Yani Peygamber, bütün insanlara asla öğrenmeleri mümkün olmayan gerçekleri öğretmektedir. Zira beşeri ilimler her ne kadar ilerlerse ilerlesin, tabiat aleminin sınırları dahilindedir. Ama ahiret ve eşyanın hakikatleri hakkındaki ilim, kıyamet ve berzah aleminde ortaya çıktığı şekliyle insani ilimlerin ve tecrübi bilgilerin elde edebileceği bir ilim değildir. Bu ilimleri öğrenmenin yegane yolu ise vahiy ve ilahi ilham ile hasıl olan gayb şuhududur. Örneğin insan, Kur'an'ın beyan ettiği şekliyle gıybetin haram oluşunun tecessümünün[3] ölü eti yemek şeklinde olduğunu nereden derk edebilir? Nitekim Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır**

[1] Sebe suresi, 28. ayet
[2] Bakara suresi, 151. ayet
[3] Cisimlenmek. Bir şeyin bir yerde suret ve mahiyetinin aksetmesi.

mı?"[1] Gıybet eden insanda ölü eti yemenin etkilerini derk etmenin asla beşeri ilimlerle bir irtibatı yoktur ki bu ilimlerin ilerlemesiyle söz konusu hakikat keşfedilebilsin. Bu hakikati keşfetmenin yolu, berzah işlerini ve kıyamet duraklarını müşahade etmektir. Bu yüzden insan, asla kendi yanından eşyanın helal veya haram oluşu hakkında bir görüş belirtemez. Hatta bütün bilginler ve düşünürler bile, Peygamber'in tebliğ etmekle görevli olduğu şeyler hususunda cahil ve bilgisiz kalmaktadır. Hatta bundan da öte, ilahi ilimlerden haberdar olan kamil insanın öğretmesi dışında melekler de cahil ve bilgisiz kalmaktadır. Nitekim melekler, Adem'in isimleri öğretmesinden sonra bir takım hakikatlere ermişlerdir. Nitekim Kur'an şöyle buyurmuştur: **"Ve Adem'e bütün isimleri öğretti"**[2] Allah-u Teala Adem'e burada bütün isimleri ve hakikatleri haber vermiştir ve daha sonra da şöyle buyurmuştur: **"(Bunun üzerine:) Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat, dedi."**[3] Böylece Adem, melekleri bütün bu hakikatlerden haberdar kıldı.

O halde Allah'tan ve ilahi ilimlerden haberdar olan kimseler dışında hiç kimse, bir insanı yetiştirme ve idare etme gücüne sahip değildir. Zira Allah'tan başka hiç kimse, insanın sırlarını, akıbetini ve işinin sonunu bilmemektedir. Nitekim Hz. İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: **"Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk edin. İşte bu doğru yoldur."**[4]

Allah'ın rububiyeti, insanın idare ve terbiyesi için bir kanun koyma liyakati hakkında ortaya konan delillerden de istifade edildiği üzere insanı doğru yola hidayet edebilme gücü sadece Allah'a özgüdür. Kurtuluşunu isteyen bir insan, bu doğru yolu kat etmeli ve sadece Allah'a ibadet etmelidir.

Önceki delillerin yanı sıra Kur'an'da bir çok ayetler de vardır ki hidayetin Allah'a özgü olduğunu dile getirmektedir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: **"De ki: Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur."**[5] Hidayet, sadece Allah'ın hidayeti olduğu hasebiyle de onun dışında her şey

---

[1] Hucurat suresi, 12. ayet
[2] Bakara suresi, 31. ayet
[3] Bakara suresi, 33. ayet
[4] Al-i İmran suresi, 51. ayet
[5] Bakara suresi, 120. ayet

sapıklıktır. **"O halde nasıl (sapıklığa) döndürülüyorsunuz?"**[1] Bu açıdan bir kimse vahye dayanmadan herhangi bir şeyi helal veya haram edecek olursa, Allah'a iftirada bulunmuş olur. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"De ki: Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"**[2]

Allah-u Teala başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: **"Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin, "**[3]

Müşrikler, peygamberlik iddiasında bulunarak herhangi bir hükmü yalan yere Allah'a isnat etmiyorlardı. Aksine onlar, Allah'ın yaratıcılığına ve tekvini velayetine inanmaktaydılar. Ama Allah'ın teşrii velayetini ve kanun yasamasını, Allah'tan başkasına isnat etmekteydiler ve onlar Allah'ın kendisine ulaşma imkanları olmadığı için böyle yaptıkları bahanesini öne sürmekteydiler.

O halde Kur'an mantığında kanun yasama hakkı sadece Allah'a aittir. Bu açıdan eğer bir kimse, beşeri düşüncelerle insanların ihtiyacına cevap vermek isterse, Allah'a iftirada bulunmuş olur. Yani Allah'a özgü olan bir işi Allah'tan almış ve Allah'tan gayrisine isnat etmiş olur.

Allah'ın Teşrii ve Tekvini Velayetinin Niteliği ve Farklılığı Hakkında

Teşrii veya tekvini her türlü velayetin Allah'a mahsus olduğu gerçeği açıklığa kavuştuktan sonra dikkat edilmesi gerekir ki teşrii ve tekvini velayet arasında büyük bir fark vardır. Zira Allah'ın teşrii velayeti geneldir ve mümin ve kafire oranla eşit ve kuşatıcı bir velayettir. Ama Allah'ın tekvini velayetinin bazısı genel, bazısı özel ve bazısı da çok daha özeldir.

---

[1] Yunus suresi, 32. ayet
[2] Yunus suresi, 59. ayet
[3] Nahl suresi, 116. ayet

1-Genel Velayet

Allah'ın genel velayeti, Allah'ın mutlak rububiyeti ile birliktedir. Allah'ın rububiyeti genel olduğu ve bütün varlıkları kuşattığı gibi Allah'ın velayeti de geneldir ve bütün varlıkları kuşatmaktadır. Müminler, kafirler, hatta şeytan ve varlık aleminde bütün varlıklar, Allah'ın velayeti altında bulunmaktadır ve yaratık oldukları deliliyle de Allah'a ihtiyaç duymaktadırlar ve Allah karşısında zelil ve hakir bir durumdadırlar.

Başka bir ifadeyle, genel velayet, Allah'ın mutlak rububiyetinin ürünüdür. Elbette, insanı ve insan dışındaki varlıkları örtüsü altına alan bu tekvini velayet, genel bir velayettir.

Ama Allah'ın teşrii velayeti insana özgüdür. Genelliği ise mümini ve mümin olmayan diğer insanları kapsadığı hasebiyledir. Başka bir ifadeyle Allah'ın teşrii velayeti, kafir veya mümin bütün insanlara oranla eşittir. Yani akıllı ve büluğa ermiş her insan Allah'ın teşrii velayeti altındadır. Zira kafir ve münafıklar da tıpkı iman ehli kimseler gibi, dinin temel inançları karşısında inanmakla ve fer'i hükümleri karşısında ise teslimiyetle mükelleftirler.

2-Özel Velayet: Bu velayet, müminlere has olan bir velayettir. Zira müminlere teşrii velayet esasınca sunduğu yolu katetme başarısını Allah vermektedir. Şer'i görevleri yerine getirmeye ilgi duymak da özel bir nedenden kaynaklanan varlıksal bir iştir. O neden ve sebeple irtibat kurmaktan mahrum olan kimseler, asla bu hedefe ulaşma başarısını gösteremez. Ayet'el-Kursi'de şöyle buyurulmaktadır: **"Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürürler."**[1] Bu ayet, özel velayete işaret etmektedir. Zira Allah müminlerin velisidir. Onları, karanlıklardan nura çıkarmaktadır. Bunun karşısında yer alan tağut ve şeytan ise kafirlerin velisidir ve onları nurdan zulmete doğru sürüklemektedir.

Kur'an bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: **"Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir."**[2] Şüphesiz Allah, onların kalbini temizlemeyi irade etmemiştir. Bu iradeden maksat ise teşrii

[1] Bakara suresi, 257. ayet
[2] Maide suresi, 41. ayet

irade değildir. Zira şer'i açıdan herkes temizlik ile mükelleftir. Dolayısıyla iradeden maksat, tekvini iradedir.

Başka bir yerde ise şöyle buyrulmuştur: **"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım."**[1] Yani Allah'ın tekvini ve tedvini ayetleri (yaratışsal ve yazılı ayetleri) defalarca bir grubun gözleri önüne sunulduğu halde onlar itinasızlık ve gaflet içinde kibre kapılarak bu ayetlerin yanından geçmektedirler ve küfranda bulunmaktadırlar. **"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler."**[2] Netice olarak da Allah bu kimselerden ayetler üzerinde düşünme başarısını almaktadır. Öyle ki artık alemin sırları üzerinde düşünme tatlılığını ve inceleme lezzetini alamamaktadırlar.

Özel velayete işaret eden ayetlerden biri de şu ayettir: **"Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermezler. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah da takvâ sahiplerinin dostudur."**[3] Onlar, asla Allah karşısında seni savunamazlar. Zalimlerin bazısı, diğer bazılarının yardımcıları ve dostlarıdır. Ama Allah, şüphesiz sakınan ve takva sahibi kimselerin velisidir. Bu ayet de şüphesiz Allah'ın takva sahipleri üzerindeki özel velayetini dile getirmektedir.

Başka bir ayette ise şeytanın velayetinden söz edilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: **"Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler). İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır."**[4] Peygamberler, insanların hidayeti için gönderildikten ve bu vesileyle insanlar, teşrii velayet ile Allah'a doğru davet edildiklerinde şeytan, onların düşünceleri üzerinde tasarrufta bulunarak dünyayı kendilerine güzel göstermektedir. Onlar da dünyayı bir süs olarak düşünmektedirler. Dolayısıyla şeytan onların velisi olmaktadır ve bu kimseler için şüphesiz elem verici bir azap vardır.

Bu ayetin ilahi özel velayete delaleti ise şu açıdandır ki şeytanın velayeti münezzeh olan Allah'ın özel velayeti altında olan iman ehlinin

---

[1] A'raf suresi, 146. ayet
[2] Yusuf suresi, 105. ayet
[3] Casiye suresi, 19. ayet
[4] Nahl suresi, 63. ayet

yolundan dışarı çıkmış ve sapmış kimseler ile ilgilidir. Araf Suresi'nde ise şöyle buyurulmuştur: **"Ey Âdem oğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık."**[1] Yani ey Ademoğulları! Sakın şeytan sizleri fitneye düşürmesin. Nitekim şeytan sizin anne ve babanızı da cennetten dışarı sürdü, elbiselerini üzerlerinden soydu, onların avret mahallini ortaya çıkardı, hakikatte o ve kabilesi sizleri kendilerini görmediğiniz yerden görmektedirler. Biz şeytanın velayetini iman ehli olmayan kimseler üzerinde karar kıldık. Elbette şeytanın mümin olmayan kimselere veli olarak taktir edilmesi, münezzeh olan Allah'ın akıl ve vahiy vasıtasıyla onlara hücceti tamamlaması ve her türlü bahaneyi ortadan kaldırmasından sonradır.

Direkt ve Endirekt Özel Velayet

Allah'ın özel velayeti bazen direkt olarak Allah'a isnat edilmektedir. Öyleki daha önceki ayetlerde buna işaret ettik ve dedik ki, Allah-u Teala, müminlerin ve takva sahiplerinin velisidir. Allah'ın özel velayeti bazen de endirekt yolla Allah'a isnat edilmektedir. Örneğin şu ayette buyrulduğu gibi: **"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin derler."**[2] Yani istikamet ve sebat gösteren müminler, Allah'ın özel feyzini özel bir takım melekler vasıtasıyla Allah'tan elde etmektedirler.

3-Daha Özel Velayet

Münezzeh olan Allah'ın Peygamberler ve ilahi veliler üzerindeki velayeti bu türden bir velayettir. İlahi veliler ve Peygamberler, bu çok daha özel velayete sahip bulunmaktadır. Nitekim münezzeh olan Allah, Resulünün dilinden şöyle buyurmaktadır: **"Şüphesiz ki, benim koruyanım, Kitab'ı indiren Allah'tır. Ve O bütün salih kullarını görüp**

[1] A'raf suresi, 27. ayet
[2] Fussilet suresi, 30. ayet

gözetir."[1] Yani şüphesiz benim velim, Kur'an'ı indiren Allah'tır ve o Allah, salih kimselerin de velisidir.

Elbette bu çok özel velayet sıradan ve normal insanlar arasında yaygın olan bir velayet değildir. Aksine özel bir inayet ve rahmettir ve münezzeh olan Allah, bu velayetini peygamberlere ve velilere özgü kılmıştır.

Bu ayette şöyle buyrulmaktadır: "Benim velim, Kur'an'ı indiren Allah'tır." Bu ayette hüküm sıfata ait bulunmaktadır. Hükmün sıfata ait oluşu da sebeplilik ve illiyeti ifade etmektedir. Yani ilahi velayet yolu, Kur'an yoludur ve ben Kur'an'a ve Allah'ın ipine sarılarak salih bir kul oldum. Herkim salih olursa şüphesiz Allah'ın velayeti altında olur.

İlahi Evliya ve Enbiya'nın Velayeti

Velayet konusunda önemli olan bir husus, ilahi evliya ve Peygamber için velayetin ispat edilmesidir. Yani acaba Allah'ın resulü, hidayet imamları ve müminler için de velayet sabit midir, değil midir? Eğer velayet sabit ise acaba bunun çeşitli dereceleri ve mertebeleri var mıdır, yoksa yok mudur?

İlahi evliyanın ve peygamberlerin velayetini incelemeden önce, şu hususu söz konusu etmek zaruridir ki eğer gerek teşrii ve gerekse de tekvini velayet, evliya ve enbiya için sabit ise bu velayet, ne Allah'ın velayetinin enleminde ve ne de boylamındadır.

Allah'ın velayetinin enleminde hiçbir velayetin yer almadığının delili ise hiç kimsenin velayetinin asil ve bağımsız bir velayet olamayışıdır. Bu yüzden eğer, herhangi bir kimse için asil ve bağımsız olmayan bir velayet ispat edilecek olursa, bu velayet şüphesiz asil ve bağımsız olan Allah'ın velayetinin enleminde ve yanında yer almayacaktır.

[1] A'raf suresi, 196. ayet

Evliyanın ve enbiyanın velayetinin Allah'ın velayetinin boylamında olmadığının sebebi ise "ahed"[1] ve "samed"[2] olan Allah'ın velayetinin sonsuz olması, her türlü sınırdan uzak bulunmasıdır. Dolayısıyla Allah'ın velayeti sonsuz olduğu için de belli bir zamanla sınırlı olmamaktadır. Dolayısıyla da o zamandan sonra başkasının velayetinin söz konusu olması mümkün değildir. Allah, samed olduğundan başkaları için herhangi bir boşluk bırakmamaktadır. Dolayısıyla Allah'tan gayrisinin ikinci mertebede yer alması mümkün değildir. **"Gökte de ilah, yerde de ilah olan sadece Odur."[3]** Yani Allah-u Teala hem gökte, hem de yeryüzünde tek bir ilahtır. Gök ve yerlerde Allah'ın mukaddes dergahında başka bir renk söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle Allah için ispat edilen seçkin sıfatlardan birisi, sınırsız oluşudur. Allah'ın sınırsız oluşunun ispatı ile de münezzeh olan Allah'ın yüceliği ve kibriyası, sınırlı oluş sebebiyle ortaya çıkan her türlü noksanlıktan münezzeh ve müberradır.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Herkim Allah'ı sınırlandırırsa onu saymış olur ve herkim Allah'ı saymış olursa, şüphesiz Allah'ın ezeliyetini iptal etmiş olur."*[4] O halde, sübut makamında açıkça bilindiği gibi ilk sebep, sınırsız olduğu deliliyle, bütün varlık silsilesinde hazır ve mevcut bulunmaktadır. Varlıklardan hiç birisi, Allah'ın enleminde veya boylamında yer almamaktadır.

Allah'tan gayrisinden enlem ve boylam olarak her türlü velayetin reddedilmesi ışığında, eğer başkalarına bir velayet isnat ediliyorsa, mecburi bir şekilde Allah'ın velayetinin mazharı olacaktır. Yani her veli kulun teşrii ve tekvini velayeti, hakikatte Hak Teala'nın velayetinin

---

[1] Ahadiyyet Allah'ın (c. c) her bir şeyde kendine âit birlik tecellisi. Ahadiyyet, her bir şeyde her şeyi yaratıcı Allah'ın çoğu esmâsı tecelli ediyor demektir. Meselâ: Güneşin ziyası, bütün zemin yüzünü ihata ettiği haysiyeti ile vahidiyyet misâlini gösterir ve her bir şeffaf cüz'de ve su katrelerinde, güneşin ışığı ve harareti ve ziyasındaki yedi rengi ve bir nevi gölgesi bulunması ahadiyyet misâlini gösterir. Ve her bir şeyde, hususen zi-hayatta ve bilhassa her bir insanda o yaratıcının çoğu esması onda tecelli ettiği cihetle ahadiyeti gösterir.

[2] Her şeyin kendine muhtaç olup, kendisi hiç kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmayan. (Allah). Pek yüksek, dâim. . Refi' ve âli ve içi dolu şey. Kavmin ulusu.

[3] Zuhruf suresi, 84. ayet

[4] Nehc'ül-Belağa, 152. hutbe

mazharıdır ve o kul, Allah'ın velayetinin cilve ettiği bir yerdir ve Allah'ın velayeti orada tecelli etmiştir.

Velayetin Tecelli Etmesinin Örneği

İlahi velayetin tecelli yerlerinde zuhur ettiğinin en iyi misali ise ayna misalidir. Ayna karşısında yer alan her şeyin suretini yansıtır. Dolayısıyla ayna, karşısında yer alan her şeyin tecellisi için bir tecelli mekanıdır.

Eğer aynada suret sahibinin karşısında yer alan aynadaki suret, sahibiyle mukayese edilecek olursa, açıkça görüleceği gibi bu suret, sahibinin ne enleminde (yanında) ve ne de boylamında (altında) olmayacağı açıktır. Gerçi ilk başta bu suretin, suret sahibinin boylamında (altında) yer aldığı düşünülebilir. Ama dikkat edildiği taktirde açıkça anlaşılacağı üzere aynada herhangi bir şey yoktur ki suret sahibinin karşısında herhangi bir iş yapabilsin. Aynada var olan şey, sadece suret sahibinin alamet ve işaretidir ve sadece suret sahibini göstermektedir.

Alem, ef'ali tevhit esasınca Kur'an-ı Kerim'in ince ve zarif ifadesiyle Hak Teala'nın ayetidir ve ayet ve alamet ise kendiliğinden bir şeye sahip değildir. Zira eğer kendi özelliklerinden herhangi bir özelliğinde bir şeye sahip olacak olursa, artık o şey alamet ve ayet olmaz, aksine hicap olur. Oysa alem, bütün boyutlarıyla Allah'ın ayetidir. Bütün alemde boyutların herhangi birinde örtü olan ve hak Teala'nın aynası olmayan hiçbir şey mevcut değildir.

Velayet ve Velayetin Tefviz ve Tevkilden Farkı

Burada bir hususu da açıklamak zaruret arzetmektedir ve o da şudur ki bir kimse, şöyle bir düşünceye kapılabilir: Eğer bir kimse Allah'ın velisi olur ve velayet makamına ulaşırsa, münezzeh olan Allah bizzat üstlendiği yaratılış alemindeki bir işi veya işleri, Allah'ın velisine tefviz etmekte, bırakmaktadır. Öyle ki o veli, Allah'tan bağımsız ve kendi başına hareket etmektedir. Veya eğer bir kimse, ilahi velayet sahibi değilse, bu velayet makamına ulaşmamışsa ve günah işleyerek Allah'tan

uzak düşmüşse, Allah da onu kendi haline bırakır, işlerini kendisine havale eder ve onu tek başına salıverir. Hatta bu konuda bir takım duaları da delil olarak göstermek mümkündür. Örneğin bir duada şöyle diyoruz: *"Allah'ım bizleri başkasına havale etme"*[1] veya şöyle demekteyiz: *"Allah'ım beni kendi nefsime bırakma."*

Bu düşünceye cevap olarak şöyle diyoruz: İşlerin Allah'ın veli kullarına tefviz edilmesi ve işlerin Allah'ın düşmanlarına tevkil (havale) edilmesi, akli ve nakli deliller açısından imkansızdır.

Tefviz ve tevkilin imkansız olduğu hususunda iki akli delil sunmak mümkündür.

Birinci Delil: Bu delil Allah'ın sınırsız rububiyetinin hadd-i vasat[2] karar kılınmasıyla açıklığa kavuşmaktadır. Allah'ın rububiyeti sınırsız olduğu sebebiyle, gerek tekvini, gerekse teşrii işlerden herhangi birisinde evrendeki işlerin bir parçasını başkasına bırakması imkansızdır. Bu düzlemde Allah'ın mutlak rububiyetinin hudus veya beka boyutunda (ortaya çıkış veya varlığını sürdürme aşamasında) herhangi bir fonksiyona sahip olmaması mümkün değildir. Zira bu durumda Allah'ın rububiyeti sınırlı olacaktır ve ilahi rububiyette sınırlılığın olması mümkün değildir. O halde, Allah'ın işinin tekvin ve teşri' aleminde meleklere, peygamberlere ve velilere tefviz edilmesi imkansızdır.

İkinci Delil: Bu delilin hadd-i vasatı, mümkün varlıkların zati yoksunluğudur. Bu delilin açıklaması da şudur ki, fakirlik, mümkün varlıkların zati dayanağıdır. Dolayısıyla zatı gereği fakir olan bir varlığın kendi haline bırakılması ise onun yok oluşu demektir. Başka işlerin böyle bir varlığa havale edilmesi ise bir kayyime (yöneticiye, kıvam verene, yaratana) sürekli ihtiyacı ve yoksunluğu sebebiyle mümkün değildir

O halde bu iki delilden de istifade edildiği üzere bir işin Allah'tan gayrisine havale ve tevkil edilmesi mümkün değildir. Ama, "Allah'ım!

---

[1] Mefatih'ul-Cinan

[2] Mantık ilminde hadd-i asgar ile hadd-i ekberden çıkartılan diğer bir hüküm veya netice. Meselâ: "Âlem hâdistir" önermesini isbat için, "Çünkü alem değişkendir ve her değişken hâdistir" dediğimizde, cümlede yer alan "alem", "hadd-i asgar"; hâdis, "hadd-i ekber"; de-ğişken ise, "hadd-i vasat" olur. (müt.)

Beni, bana veya benden başkasına havale etme" duasının anlamı ise şudur: "Allah'ım! Benden özel lütfünü ve inayetini esirgeme ki, şeytanın tedbir ve idaresi altına girmeyeyim ."

Bu konunun açıklaması da şudur ki, münezzeh olan Allah'ın iki türlü rahmet ve rububiyeti vardır. Birincisi mutlak rububiyet ve rahmet, ikincisi ise özel rububiyet ve rahmettir.

1-Genel tedbirdir ki bu da mutlak rububiyetin kendisidir ve bu mutlak rububiyet o kadar yaygındır ki Allah'tan başka her şeyi; melekleri, ilahi velileri, şeytanı, cenneti, cehennemi ve her şeyi kuşatmaktadır.

2-Allah'ın özel rububiyetidir ki bu da Allah'ın özel tedbir ve rahmetini ifade etmektedir. Sadece ilahi velilerden bazısı bu makama sahiptir. Yani bu Hz. Musa-i Kelim'in beyan ettiği hakikatin bizzat kendisidir. **"Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir."**[1] Veya Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz Allah bizimledir."**[2] Yani Allah'ın özel lütfu, bizim halimizi de kuşatmış bulunmaktadır. O halde, "Allah'ım beni göz açıp kayıncaya dahi kendi halime bırakma" hadisinin anlamı şudur: Allah'ım! Sürekli beni özel lütfuna mazhar kıl ve bir an olsun rahmetini benden esirgeme.

Bununla birlikte Kur'an'da, "Melekler, tevhit ehline ve istikamet sahibi müminlere nazil oluyor, onlara müjde veriyor ve onları imanlarında sabit kılıyor" diye buyrulmuş ve yine şöyle buyrulmuştur: **"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler."**[3] veya, "İlahi velilerin velayeti vardır" deniliyorsa bunun anlamı şudur ki onlar, Allah'ın velayetinin mazharlarıdırlar. Velayet ise Allah'ın fiili sıfatlarından bir sıfat oluşu hasebiyle imkani mazharlar (yaratılmış varlıklar) istediği için bu ilahi veliler, o mutlak veli olan Allah'ın velayetinin mazharlarıdır.

---

[1] Şuara suresi, 62. ayet
[2] Tevbe suresi, 40. ayet
[3] Fussilet suresi, 30. ayet

Kur’an ve Rivayetler Açısından Velayet…… ……. 75

İkinci Bölüm

Velayet Bayramı

Giriş

Kamil insan, münezzeh olan Allah'ın en kamil tekvini kitabıdır. Böyle bir kitabın gerçek tanımı ve derin tefsiri ise tıpkı Allah'ın tedvini (yazılı) kitabının tefsiri gibi, sadece yazarı (yani Allah) ve seçkin elçileri için mümkündür. Allah'ın kitaplarının tefsiri, eğer ehli olmayan ve namahrem insanların eline düşecek olursa, tarif (tanımlama ve yorumlama) yerine tahrif edilmiş olur. O halde, Peygamber'in gerçek tanımı, sadece Peygamber'i yaratan Allah için mümkün olduğu gibi –"**Allah, risaleti nereye koyacağını bilir"**[1] - Peygamberin vasisinin gerçek tefsiri de sadece vasiyi yaratan Allah'ın gücü dahilindedir.

Bu açıdan vasilerin seyyidi, ilahi velilerin emiri, velayetin fatihi, risaletin yadigarı ve hidayetin önderi olan Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (namaz kılanların en üstün selamları Onun üzerine olsun) mübarek vücudunun en iyi tanıtıcısı da ilk etapta varlığının büyük feyzini yaratan münezzeh olan Allah'tır, ikinci aşamada ise Resul-i Ekrem (s.a.a) gibi elçiler ve de Hemmam olan imamın kendisidir.

1-Kur'an'da Velayet Bayramı

En Üstün Manevi Nimet

Bütün bir varlık aleminde, maddi ve manevi nimetlerin hepsi münezzeh olan Allah tarafındandır. **"Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır"**[2] Bu nimetleri sıradan insanlar, asla sayamazlar. **"Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız"**[3] Münezzeh olan Allah Kur'an-ı Kerim'de bazen gökyüzü, yeryüzü, güneş ve ay gibi bir takım zahiri rızıkları ve maddi nimetleri hatırlatmaktadır ve bazen de batını ve manevi nimetlerini dile getirmektedir. Nitekim İsa Mesih'e (a.s) şöyle buyurmuştur: "Sana ve annen Meryem'e verdiğim rızıkları hatırla. Hani seni beşikteyken Ruh'ul-Kudüs ile teyit ettim, orta yaşa eriştiğinde ise insanlarla konuştun, sana o zaman kitap, hikmet, Tevrat ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle topraktan kuş yarattın, ona

[1] En'am suresi, 124. ayet
[2] Nahl suresi, 53. ayet
[3] Nahl suresi, 18. ayet

üfleyince benim iznimle bir kuş oldu. Anadan doğma körleri ve alaca hastalığına yakalanan hastaları benim iznimle iyileştirdin ve ölüleri benim iznimle kabirden dışarı çıkardın. **"Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim; (bu sayede) sen beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölüleri benim iznimle (hayata) çıkarıyordun."**[1] Allah-u Teala İsrailoğulları hakkında da bir takım belli nimetleri zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Benim size verdiğim nimetleri hatırlayınız." **"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın."**[2] Manevi nimetlerin bir takım derece ve mertebeleri vardır ki o nimetlerin en üstünü risalet ve imamet nimetidir. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim her iki nimeti de "minnet" (taşınması, hazmedilmesi dayanılmaz ve ağır olan nimet, dille minnet değil) olarak anmaktadır. Peygamberlerin risalet ve bi'seti hakkında ise şöyle buyurmaktadır: **"Andolsun ki içlerinden, kendilerine bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur."**[3] Allah-u Teala imamet hakkında ise şöyle buyurmaktadır: **"Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk."**[4] Zira Peygamberler ve imamlar, insanların ebedi saadetini temin etmektedir.

Melekler, sahip oldukları bütün kutsallık ve şerafetle birlikte sadece feyiz aracıdırlar ve direkt olarak insanlık toplumunu hidayete eriştirme konumunda değillerdir. İlahi feyiz ve ihsanı masumane bir şekilde Allah'tan alan ve masumane bir şekilde beşeri toplumlara tebliğ eden ve

---

[1] Maide suresi, 110. ayet

[2] Bakara suresi, 47. ayet

[3] Al-i İmran suresi, 164. ayet

[4] Kasas suresi, 5. ayet. Nübuvvet sona ereceği için de önceki ayette geçmiş zaman fiili olarak "menne" anılmıştır. Ama kıyamet gününe kadar sürecek olan imamet hakkında ise ikinci ayette gelecek zaman fiiliyle "yemunnu" olarak ifade edilmiştir ve bu da devamlılığın nişanesidir.

kendisi de masumane bir şekilde bununla amel edebilen kamil ve kapsamlı varlık; imam ve Peygamber gibi kamil insandır. Bu açıdan münezzeh olan Allah, Kur'an-ı Kerim'de, kapsamlısı velayet olan imamet ve nübüvvete dayanmakta ve onu minnet vesilesi kılmaktadır. Oysa gökler, yer, cennet ve kıyametin yaratılışı hususunda ise "minnet" kelimesini kullanmamaktadır. Zira gökler ve yeryüzü her ne kadar büyük de olsa, Allah'ın dayanılmaz[1] ve ağır nimetleri olan risalet ve imamet karşısında çok küçük kalmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de sadece Gadir-i Hum ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) velayeti hakkında, "nimeti tamamlamak" özgün tabiri kullanılmıştır. **"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım"**[2] Burada "sizlere nimet verdim" ifadesi kullanılmamıştır. Aksine Allah burada **"sizlere olan nimetimi tamamladım"** diye buyurmaktadır. Yani, nasıl ki Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) risalet ve nübüvveti, risalet ve nübüvvetlerin en kamilidir ve ondan sonra hiç kimseye nübüvvet makamı verilmeyecektir, Hz. Ali'nin ve evlatlarının imamet ve velayeti de, velayet ve imametlerin en kamilidir ve dolayısıyla onlardan sonra hiç kimseye imamet makamı verilmeyecektir.

Kur'an-ı Kerim'e göre büyük velayet bayramı olan Gadir-i Hum günü, ilahi manevi nimetler en üstün sınırına ve en yüce derecesine ulaşmış bulunmaktadır. Ali'nin ve Ali'nin evlatlarının (a.s) velayetinden daha üstün bir nimet olmadığı için de Gadir bayramı, İslam ümmetinin en üstün bayramlarından biridir. Masum imamların teşrii ve tekvini velayetine inanmak ve onların aracı, şefaat ve vesile olduğuna iman etmek, İslam ümmetine nasib olmuş olan en önemli bereketlerden biridir.

İmamet, Risaletin Devamıdır

Münezzeh olan Allah imameti, risaletin devamı ve eşi kılmıştır. Bu açıdan evrensel Gadir-i Hum olayında Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "Eğer Ali b. Ebi Talib'i (a.s) kendi ellerinle tayin

[1] Bütün insanlar için imamet ve nübuvvete tahammül etmek ve onları hazmetmek mümkün değildir. Peygamberi tanımak, imamı tanımak, o ilahi seçkin insanların mesajını doğru algılamak ve bu mesajlar doğrultusunda amel etmek oldukça zordur.

[2] Maide suresi, 3. ayet

etmezsen ve velayetini açıklamazsan, asla bu ilahi risaletinle amel etmemiş olursun." Yani imameti olmayan bir risalet, risaleti olmayan risalete denktir. Zira risaletin esasını koruyan şey, imametin bizzat kendisidir.

Gadir gününün azametini ve bu evrensel olayın yüceliğini en iyi tanıtabilecek olan şüphesiz Kur'an ve itrettir (Ehl-i Beyt'tir). On sekiz Zilhicce günü, Gadir-i Hum topraklarında nasıl bir olay meydana geldi ki bu günü ebedi olarak bayram haline getirdi? Münezzeh olan Allah, Maide Suresi'nde Resul-i Ekrem'e şöyle buyurmaktadır: "**Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır."** Gerçi peygamber nübüvvet makamına sahiptir ama bu semavi mesajda, Peygamber'in risaleti söz konusu edilmiştir. Bu yüzden de "ya eyyuhe'n-nebi" (ey nebi) hitabıyla başlamamıştır. Bir taraftan "risalet" ünvanının seçilişi, bir taraftan konunun öneminin nişanesi olan fiilin meçhul olarak ifade edilmesi (unzile), aynı şekilde bir taraftan da "Sen o Rabbin kulusun, O senin Mevla'ndır ve sen Ona itaat etmelisin" anlamının nişanesi olan "rabbuke" (senin Rabbin) ifadesinin seçimi, bu konunun çok önemli olduğunun açık göstergeleridir.

Bu ayette yer alan iki risalet ve rububiyet başlığı Peygamber'in risaletinin ve Allah'ın rububiyetinin evrensel Gadir-i Hum olayının yaratılışında büyük bir rolü olduğunun nişanesidir. Yani insanın rabbi olan Allah, onları terbiye edip yetiştirmelidir. İnsanın şeriat ve şeraiti icra eden birisi olmadan terbiye edilmesi mümkün değildir. Sen ise bu mesajı ulaştıran kimsesin, sen resul sıfatınla ve insanlarla irtibat halinde bulunduğun için bu konuda görevlisin; nebi olduğun için değil![1]

Bu yüzden bu ayet-i kerimede hem "resulün risaleti" söz konusu edilmiştir ve hem de "Allah'ın rububiyeti". Resul'ün risaleti, Allah'ın mesajını doğru bir şekilde algılamasını ve tebliğ etmesini gerektirmektedir. Eğer bu mesajı insan topluluklarına ulaştırmazsa, adeta hiçbir şey yapmamış sayılmaktadır. Bu açıdan Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Eğer Rabbin tarafından sana nazil olan şeyleri insanlara

[1] Nebi, yani bir haberi veya raporu Allah'ın mukaddes zatından alan kimse demektir. Resul ise ilahi mesajları beşeri toplumlara ileten kimsedir. Kamil insanın Allah ile irtibatı nübüvvet, beşeri toplumlarla irtibat çehresi ise risalettir.

tebliğ etmezsen, Allah'ın risaletini asla tebliğ etmemiş olursun. "**Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."**

Eğer bu ayette "in lem tef'el fe ma belleğtehu" (eğer yapmazsan o halde onu tebliğ etmemiş olursun) diye buyrulmuş olsaydı, şu anlamı ifade ederdi: "Eğer sana nazil kıldığım şeyleri tebliğ etmemiş olursan o nazil kıldığım şeyleri insanlara ulaştırmamış sayılırsın ve bu da mukaddem ve tali[1] ile mevzu ve mahmul[2]'ün birliğidir ve bu tür önermeler, ilmi olmayan önermeler olup, hiçbir fayda sağlamamaktadır. Allah'ın peygamberine verdiği her emirde, eğer Peygamber onunla amel etmezse, o emir pratize edilmemiş olur. Ayrıca Allah-u Teala şöyle de buyurmamıştır: "Eğer yapmazsan risaletini tebliğ etmemiş olursun" yani, eğer bu ilahi mesajı insanlara ulaştırmazsan, o iş hususunda kendi risaletini yerine getirmemiş sayılırsın. Zira bu cümle, her ne kadar mukaddem ve talinin[3] çirkinliğine sahip değilse de, faydalı bir koşullu önerme değildir.

Bu nurani cümle, şu anlamı ifade etmektedir ki; sen Allah'ın elçisisin ve senin risaletin sona ermektedir. Eğer şimdi Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) hilafetini ve imametini tebliğ etmemiş olursan, o ilahi risaleti insanlara hiç bildirmemiş sayılırsın ve dolayısıyla da Allah'ın elçilerinin safında yer alamazsın. "**Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."** Bu cümlede Rabb'in risaleti mutlaktır, hiçbir kaydı ve şartı yoktur. Dolayısıyla da şu manayı ifade etmektedir ki imamet ve imam tayini konusu açıklanmadığı taktirde, artık risalet makamına sahip olamazsın. Kesinlikle ilahi risalet ve görevinle amel etmiş sayılmazsın. Zira imam ve imamet, dinin aslını garantilemektedir.

Dolayısıyla maksat, eğer yerine imam tayin etme risaletini görmezlikten gelecek olursan, sadece bu risaletini yerine getirmemiş olursun demek değildir. Aksine maksat şudur ki eğer Hz. Ali'nin velayet ve hilafet risaletini tebliğ etmezsen, kendi risaletini asla yerine getirmemiş olursun.

---

[1] Mantık ilminde birbirine bağlı iki önerme (müt.)

[2] Özne ve yüklem (müt.)

[3] Mantık ilminde birbirine bağlı iki önerme. (müt.)

İlahi Koruma Vaadi

Allah-u Teala bu ayetin devamında şöyle buyurmaktadır: Allah, şüphesiz seni insanların zararından ve kötülüğünden koruyacaktır: **"Allah seni insanlardan korur."** Münezzeh olan Allah'ın, "Allah seni insanların kötülüğünden koruyacaktır" diye buyurmasının maksadı nedir?

Evvela, Peygamber (s.a.a) yalnız olduğu ve düşmanlarının silahlı bulunduğu bir zamanda bile korkmamıştı. Münezzeh olan Allah Ona şöyle buyurmuştur: "**Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle) sorumlu tutulmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar (güçleriyle size zarar vermelerini önler). Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir."**[1] Yani sen, dinini korumak için savunmakla görevlisin ve eğer hiç kimse sana bu cihat ve savunmada yardım etmezse, sen tek başına kalsan bile bu meydana çıkmak ve de usanmadan mücahede etmekle görevlisin. Müminleri de cihada teşvik et. Umulur ki Allah, küfredenlerin zararını müminlerden uzaklaştırır. Şüphesiz gücü büyük ve cezası şiddetli olan Allah'tır.

Resul-i Ekrem, halktan korkmayan ilahi davetçiler safında yer almaktadır. Dolayısıyla da halktan korktuğu için tarihi Gadir olayında, daveti hususunda müsamaha göstereceği düşünülemez. Zira Kur'an-ı Kerim'in de tanıklığı ettiği üzere bütün düşmanlarının silahlı ve Resul-i Ekrem'in silahsız olduğu günde bile Peygamber hiç kimseden korkmamıştır.

Büyük günahlardan biri olan cihat meydanlarından kaçmanın, fıkhi açıdan sıradan insanlar için bir haddi vardır. Başlangıçta bunun haddi bir kişinin on kişi karşısında direnmesiydi. Ama daha sonra bu sayı indirilerek bir mücahidin mukavemetinin, iki kişi karşısında olması taktir edilmiştir. [2] Ama savaş meydanından kaçmak, Resul-i Ekrem (s.a.a) için haram kılınmıştı ve bunun hiçbir haddi ve sınırı da yoktu. Yani Peygamber savaş meydanını terk etmek hususunda izin ve ruhsatlı değildi. Her ne kadar yeryüzündeki bütün insanlar ona düşman olsa ve onun aleyhine savaşa katılsa bile Peygamber'in kaçma yetkisi yoktu.

---

[1] Nisa suresi, 84. ayet

[2] Enfal suresi, 65-66. ayetler

Ayrıca Resul-i Ekrem'in (s.a.a) fıkhi hükmü de şuydu ki savaş meydanında kaçma hakkına sahip olamazdı. Ayrıca Peygamber'in kesin sünnet ve sireti de hiç kimseden korkmamaktı. Dolayısıyla kaçması ve savaş meydanını terk etmesi asla düşünülemez. Herkesin silahlı olduğu, büyük bir düşman ordusu tarafından ihata edildiği, Peygamber'in yalnız ve silahsız bulunduğu ve kendisine sadece Müminlerin Emiri Ali'nin (a.s) yardım ettiği o günde bile Peygamber hiç kimseden korkmamıştır.

İkinci olarak o günkü Hicaz'da özellikle de Peygamber'in risalet döneminin sonlarında, yani Veda Haccı'nda bütün herkes teslim olmuştu ve Hicaz bölgesi büyük bir sükunete ermişti. Peygamber-i Ekrem'in resmi mektupları, İran ve Rum imparatorlarına ulaştırılmıştı. Dolayısıyla hiç kimseden korkmayan ve yalnız olduğu zaman bile hiç kimsenin korumasına ihtiyaç duymayan ve sadece koruyucu Allah'ın gaybi kudretine dayanan bir Peygamber, bugün artık Mekke'nin fethinden sonra Hicaz'daki güçlerin genel komutanı olduğu halde ve İran ve Rum İmparatorluklarına resmi mektup gönderebildiği bir durumda neden korkacaktı ki? Bir taraftan Hicaz atmosferini açıkladıktan ve diğer taraftan Mekke'nin fethinden sonraki dönemin atmosferini yorumladıktan sonra, Peygamber'in askeri savaşlarda hiç kimseden korkmadığı gerçeği apaçık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ayetin son bölümünde, "Allah seni insanlardan koruyacaktır" ifadesinden de anlaşıldığı üzere Peygamber'in endişesi, askeri bir tehlike sebebiyle değildi. Aksine önemli olan Hicaz halkının söylenti çıkarması ve siyasi tehlikesiydi ve bu halkın kültürel zayıflık sebebiyle şüpheye düşüp şöyle demelerinden korkuyordu: Resul-i Ekrem, kendi risaletine davet etti ki halkı, kendi ailesine esir etsin, amcası oğlunu ve damadını kendi yerine geçirsin ve insanlar üzerindeki yöneticiliği kendi ailesine miras bıraksın"

Bu korku sürekli vardır ve de bu askeri bir korku değildir. Dolayısıyla bir kimsenin, "Ben korkmuyorum ve şehidin kanı etkilidir" demesinin yeri yoktur. Eğer halk cahil ve sıradan kimseler olur ve de tahlil gücüne sahip olmazsa, ilahi önder de işini ilerletemez ve başarı elde edemez.

Musa Kelim'in (a.s) Halkın Cehaletinden Endişe Duyması

İlahi önderler için en kötü sorun, halkın kültürel zayıflığıdır. Büyük ulu'l-azm peygamberlerinden biri olan Musa Kelim de denizden ve kılıçtan korkmayan bir kimseydi. Allah-u Teala, ona denize doğru hareket etmesini emrettiği zaman, İsrailoğulları itiraz ederek Ona şöyle dediler: "Ey Musa! Önümüzde deniz ve arkamızda da Firavun'un kılıcı bulunmaktadır. Bizi iki ölümün arasında bıraktın." Musa (a.s) şöyle dedi: Hayır, öyle değil. Zira Rabbim benimledir ve çok yakında beni hidayet edecektir. "**Musa: Asla! dedi, "Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir."**[1] Allah-u Teala reddetmeyi ifade eden, "kella" edatıyla onları susturdu ve onlara deniz dalgalarının ve Firavunların kılıcının Allah'ın elinde olduğunu hatırlattı. Yani eğer Allah dön derse dönerim ve zafere erişirim. Ama eğer, denize git derse denize giderim. Bazen komutan savaş meydanlarında kendi askerlerine direnmeyi emretmektedir ve Allah yolunda şehadetin bir fazilet olduğunu beyan etmektedir. Ama bazen de kızmakta ve şöyle demektedir: "Kella!" yani biz, eman ve güven içindeyiz.

Musa Kelim'in (a.s) takipçileri, "iki ölüm arasında kaldık" deyince, Allah'ın Kelimi olan Musa (a.s), "Sabrediniz, Allah sabredenleri sever, eğer şehit olursak ecrimiz Allah'a kalmıştır" demedi. Musa aksine şöyle dedi: "Biz, iki ölüm arasında bile kurtuluş yolunu bulacağız ve zafere erişeceğiz." Allah şöyle buyurdu: **"Asanı denize vur"**[2] Musa (a.s) asasını denize vurdu ve deniz, topraktan bir yatak haline dönüştü. Onlar bu yataktan geçtiler. Ama Firavun ve Firavun'un askerleri geldikleri zaman denizin dev dalgaları arasında kalarak boğuldular. "**Deniz onları gömüp boğuverdi."**[3] İki ölüm arasında bile Allah'ı hatırlayan ve güvenliğini Allah'tan almış olan Musa Kelim, hiçbir korku hissetmedi. Ama Firavun'un sihirbazları, sopa ve iplerini yarış meydanına attıkları zaman, "**insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular."**[4] Bu

[1] Şuara suresi, 62. ayet
[2] Şuara suresi, 63. ayet
[3] Ta-Ha suresi, 78. ayet
[4] A'raf suresi, 116. ayet

yarışma meydanını seyreden kimseler, bu sahnede bir çok yılanların hareket halinde olduğunu gördü ve dolayısıyla da asasını ejderha yapan ve bizzat ejderhalar yaratan Musa bile bu sahneyi görünce korktu. "**Musa, birden içinde bir korku duydu."**[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Hz. Musa'nın bu korkusunu yorumlarken şöyle buyurmuştur: "Musa Kelim, kendisi için korkmadı, aksine onun korkusu, cahillerin galip gelip insanları saptırması hususunda idi. Musa Kelim'in korkusu, şu sebepten ötürü idiydi ki sihirbazlar, asa ve ipleriyle yarışma meydanını yılanlarla doldurmuşlardı ve eğer o asasını atar, asası da bir yılana dönüşürse ve insanlar sihirbazların sihiriyle kendisinin mucizesinin farkını derk etmezlerse o zaman ne yapacaktı?"[2] Yani eğer insanlar, sihir ve mucizenin farkını derk etmezlerse, artık onlara ne yapılabilirdi? Zira o sahne, insanın nasihat üzere, "sihir, mucizeyle kıyaslanamaz, gönlün hoş olsun" diyebileceği bir yer değildi. Zira, halkın fikirsel zayıflığı sebebiyle, sihir mucizeyle yan yana gelecekti ve Musa Kelim işte bu yüzden insanların fikirsel zayıflığından korkuyordu.

Değerli İslam Peygamberi'nin korkusu da insanların Gadir-i Hum olayında Ali b. Ebi Talib'in (a.s) velayetinin Allah'ın bir hükmü ve tayini olduğunu teşhis etmemesiydi. Yoksa Hz. Ali'nin (a.s) şahsiyeti eşsiz bir şahsiyetti ve asla saltanat ve yöneticilik söz konusu değildi.

Münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Allah seni insanlardan koruyacaktır"** Yani, öyle bir şey yapacağım ki insanların düşünme tarzı bile değişsin, insanlar senin işini komplo saymasın ve seni itham etmesin. Nitekim Allah, Musa Kelim'e de şöyle müjde vermiştir: **"Korkma! dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin. Sağ elindekiniatda,onlarınyaptıklarınıyutsun.Yaptıkları,sadecebirbüyücü hilesidir.Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz."**[3] Yani, sen korkma, zira sen üstün ve galipsin, elinde olan şeyi at ki onların yapmış olduğu her şeyi yutsun. Hakikatte onların ortaya attığı şeyler, sihirbazların bir sihiriydi ve sihirbaz nereye gidecek olursa olsun, asla kurtulamaz.

---

[1] Ta-Ha suresi, 67. ayet

[2] Nehc'ül-Belağa, 4. hutbe

[3] Ta-Ha suresi, 68-69. ayetler

İnsanlar, yarışma alanında ejderhanın hareket ettiğini görecektir ve kurumuş sopalar, ruhsuz ve soğuk ipler dışında hiçbir şeyin olmadığını derk edeceklerdir. İnsanlar artık, sopa ve ip olarak görecektir; yılan olarak değil. Senin yaptığının özelliği ise sihirbazların yaptığı şeyleri yutacak olmasıdır; sopa ve ipleri değil. Münezzeh olan Allah da Gadir olayını, Resul-i Ekrem için böylesine önemli bir tarzda tahlil ve beyan etmiştir.

Kafirlerin Ümitsizlik Günü

Peygamber (s.a.a) Gadir günü insanlara şunu sordu: "Acaba ben, ilahi risaletimle amel ettim mi ve acaba ben size oranla daha evla ve vali miyim?" Onlar, "evet" dediler. Daha sonra Peyamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ben herkimin valisi ve yöneticisiysem, Ali (a.s) de onun valisidir." "Ben kimin mevlasıysam, Ali de onun mevlasıdır" Bu konuda, mübarek Maide Suresi'nin 3. ayeti nazil oldu ve şöyle ilan etti ki bugün kafirler, sizin dininizde bozgunluk çıkarmaktan ümitlerini kesmişlerdir. O halde onlardan korkmayınız ve benden korkunuz. Bugün sizin dininizi sizler için kamil kıldım ve sizler üzerindeki nimetimi tamamladım ve İslam'ı sizlere din olarak seçtim. "**Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim."**[1] Bu ayette görüldüğü gibi iki defa, **"el-yevm" (bugün)** ifadesi yer almıştır. Kur'an-ı Kerim'de, **"yevm"** veya, **"yevmeizin"** kelimesi genellikle ahiret hakkında kullanılmıştır. Bu ayette ise "yevm" kelimesi velayet ve imametin zuhuru hakkında kullanılmıştır.

Kur'an, çok önemli konuların beyanına, **"ela"** veya **"el-yevm"** kelimeleriyle başlamaktadır. Hükümler hakkında nazil olan bir çok ayetlerde Allah-u Teala **"el-yevm"** diye buyurmamıştır. Ama bu tür önemli konularda, **"el-yevm"** ifadesini kullanmıştır. Yani, bugün çok önemli bir haber gelmiştir ve o da velayet haberidir. Dostlar, Hak Teala'nın

[1] Maide suresi, 3. ayet

velilerinin velayeti vasıtasıyla kemal ve tamama erişmişlerdir ve sevinçlidirler. Düşmanlar ise ümit ve tamahları kesildiğinden dolayı büyük bir ümitsizlik içindedirler.

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) düşmanları şöyle diyorlardı: **"Zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyor**uz"[1] Yani biz, Peygamber'in ölümünü beklemekteyiz, Peygamber ölünce onun düzeni de altüst olacaktır. Zira onun kitabına ve kanununa karşı savaş açmak mümkündür. Ama kanunları ihya ve icra eden bir kimseye karşı koyabilmek mümkün değildir.

Gadir-i Hum'da öylesine önemli bir olay meydana geldi ki, kafirler artık ümilerini kestiler, nitekim mübarek Kevser Suresi esasınca da Allah-u Teala, düşmanların ümitsizliğe kapılacağı bir şeyi Peygamber'e ihsanda bulunmuştur. Kevser Suresi'nin mesajı şudur ki Allah Peygamberine, nübüvvetinin devamını ve bekasını sağlayan bir Kevser vermiştir. Bu açıdan, Allah-u Teala Peygamber'e şöyle buyurmuştur: "Sen ebter değilsin". Yani senin soyun kesik ve sonuçsuz değildir. Aksine senin düşmanlarının soyu kesiktir ve işlerinin akıbeti yoktur. **"Doğrusu sana kin besleyendir soyu kesik olan!"**[2] İşleri hedefsiz olan ve belli bir hedefe ulaşamayan kimse ebter ve soysuzdur.

Kevser'in en açık bir örneği, Hz. Fatıma'nın (a.s) mübarek vücududur. Dolayısıyla Fatıma dünyaya gözlerini açtığı zaman ve Hz. Ali (a.s) Gadir-i Hum'da hilafet makamına tayin edildiği zaman dinin beka ve devamı garantilenmiş oldu ve düşman, o gün soyu kesik ve ümitsiz bir halde kaldı.

Bu ayette yer alan **"el-yevm"** kelimesi ilahi feyzin zuhur ettiği gün ve "yevmullah" olarak adlandırılan gündür. Yani, özel ilahi feyzin tecelli ettiği bir gündür. **"Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçip-beğendim."** Yani o gün nakıs olan din, kemale ermiş ve eksik kalan nimet tamamlanmış ve Allah'ın beğendiği İslam insanlara tanıtılmıştır.

Maide Suresi'nin 3. ayetinin başlangıcında, ölü eti, kan ve domuz etinin haram oluşu gibi bir takım hükümler beyan edilmiştir. **"Ölü eti, kan, domuz eti… size haram kılındı"** Bu fıkhi hükümler, Nahl, En'am ve Bakara surelerinde de vardır. Mekke'de nazil olmuş olan

[1] Tur suresi, 30. ayet

[2] Kevser suresi, 3. ayet

Nahl Suresi'nde şöyle buyurulmuştur: **"Allah ölü etini, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kılmıştır"**[1]

Mekki surelerden biri olan En'am Suresi'nde ise Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış birşey bulamıyorum."**[2]

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Medine'ye hicretinden sonraki ilk yılda Peygamber'e nazil olmuş olan Bakara Suresi'nde şöyle yer almıştır: "**Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı."**[3]

Acaba Mekke ve Medine'de defalarca söylenmiş olan ölü eti, kan ve domuz etinin haram oluşu gibi birkaç hükümle din kemale erer mi? Yakinen bu doğru değildir. Bir çok fıkhi hükmü kafirler birer efsane saymış ve hakkında şöyle demişlerdi: "Biz, bunu çok güzel işittik, eğer isteseydik şüphesiz biz de bunun bir benzerini söylerdik. Bunlar öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." **"Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: «(Evet) işittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir. »"**[4]

O halde bu ayetler nasıl olur da kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olabilir? Oysa, tam bir ilmihal yazmak ve yayınlamak bile kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olmamaktadır, nerede kaldı ki birkaç fıkhi hüküm kafirleri ümitsizliğe düşürmüş olsun. Öte yandan, Allah-u Teala, "bugün kemale erdirdim" cümlesinden önce şöyle buyurmuştur: "Dini ortadan kaldırma komplosunu hazırlayan kafirler, ümitsizliğe düşmüşlerdir."

Kur'an'ın burada söylemiş olduğu kafirlerden maksat, sadece Hicaz bölgesindeki kafirler değildir. Zira onlar Mekke fethedildikten sonra,

---

[1] Nahl suresi, 115. ayet
[2] En'am suresi, 145. ayet
[3] Bakara suresi, 173. ayet
[4] Enfal suresi, 131. ayet

silahlarını bırakarak gruplar halinde Allah'ın dinine yöneldiler. **"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit"**[1]

Onlar, ya Müslüman oldular ya da teslimiyet içine girdiler ve dolayısıyla da din düzenini ortadan kaldırmak hususunda ümitsizliğe kapıldılar. "Bugün küfredenler ümitsizliğe kapıldı." ifadesinde yer alan kafirlerden maksat, Rum, İran ve Hicaz kafirleridir. Önceden de birkaç defa nazil olmuş olan sayılı bir takım fıkhi hükümler, kafirlerin ümitsizliğe düşmesine sebep olur mu? Anlaşılmaktadır ki Yevmullah olan Gadir gününde yeni bir haber ortaya çıkmıştır ve de ümmet ve din için sağlam bir üs tesis edilmiştir.

Gadir günü Kur'an'ın müfessiri ve öğretmeni, dinin savunucusu, insanları tezkiye eden ve eğiten, İslam düzenini ve beyt'ul-malı koruyan, ülkenin sınırlarını gözetleyen ve neticede dinin sahibi olan bir kimse tayin edilmiş oldu. O halde, kağıt üzerine karalanmış birkaç satır veya deri, kağıt ve tahta üzerine kazılmış olan birkaç hüküm söz konusu değildir ki kendisiyle baş edilebilsin.

Gadir günü vali, imam ve halife geldi. Pusuda bekleyen ve dini ve dini sistemi ortadan kaldırmayı amaçlayan kötü niyetli kafirler, ümitsizliğe kapıldı. Zira, dinin bir sahibi, yöneticisi, icra edicisi ve yorumcusu olduğunu anladı. Allah-u Teala bunun üzerine şöyle buyurdu: "O halde onlardan korkmayın". Artık kafirlerden sakın korkmayın. Zira sizin bir önderiniz ve valiniz vardır. Ümitsizlik içinde çırpınan düşmanlardan korkuya kapılmayın.

O halde, imamet, velayet ve önderlik makamı, Müslümanların ümit kaynağı ve kafirlerin ümitsizlik nedenidir. Burada belli bir mezhep ve fırkadan söz edilmemektedir. Aksine İslam'ın aslından söz edilmektedir. Eğer imamet ve velayet korunursa, din de canlı ve diri kalır.

Münafıklar Tehlikesi

Bazı Ehl-i Sünnet müfessirleri şöyle demişlerdir: "Eğer Ali b. Ebi Talib'in velayet ve imameti, Allah ve Peygamber-i Ekrem (s.a.a) tara-

[1] Nasr suresi, 1-2. ayetler

fından beyan ve tebliğ edilmiş olsaydı, **"Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun."**[1] gereğince hiç kimsenin, bunu inkar etmeye ve değiştirmeye gücü yetmezdi ve herkes bunu kabullenirdi. Lakin ümmetin bunu kabul etmemesinden anlaşıldığı üzere Hz. Ali'nin imameti, Allah ve Peygamber'in emri esasınca olmamıştır."[2]

Söz konusu müfessir, Allah-u Teala'nın, "bugün kafirler ve münafıklar sizin dininizden ümitlerini kesmişlerdir" demediğini ve sadece kafirlerin (Hıristiyan, Yahudi ve putperestlerin) ümitsizliğinden söz ettiği gerçeğinden gaflet etmektedir. Dinin esasını ve yeni kurulmuş olan İslam devletinin temelini yıkmak isteyen kafirler, din ve ümmet masum bir öndere dayanınca ümitsizliğe düştüler. Ama iç düşmanların en kötüsü olan münafıkların tehlikesi olduğu gibi duruyordu. Bu açıdan münezzeh olan Allah, ayetin devamında şöyle buyurmuştur: **"Benden korkunuz."**

Ama iç düşmanlar Allah'tan korkmadılar ve hakkı gizleyerek yalan söylediler. Bununla birlikte bu ayet, münafıkların tehlikesinin ortadan kalktığını beyan etmemektedir. Hatta bu ayette müfessirin iddiasının tam tersine bir takım deliller vardır. Zira Kur'an, kafirlerin ümitsizliğe kapıldığını haber verdikten ve münafıkların adını zikretmedikten sonra şöyle buyurmaktadır: "Şimdi kafirler ümitsizliğe kapıldılar, o halde benden korkunuz."

Bu da Müslümanlara, münafıkların ve nifak ehlinin tehlikesi karşısında uyanık olmaları gerektiğini bildiren bir uyarı konumundaydı.

O halde eğer Müslümanlar Allah'tan korkmaz, nifaka bulaşır ve iç savaşlar ateşini yakarak fitne çıkarırlarsa din ve İslam nizamı zarar görür. O halde bu ayet, dış düşmanın ümitsizliği ile ilgilidir; münafıkları da kapsayacak şekilde bütün düşmanlar ile ilgili değil.

"Benden korkunuz" cümlesi de göstermektedir ki eğer Müslümanlar, Allah'tan korkmaz ve kendi dinlerini korumazlarsa, bu büyük nimet onlardan alınır. Bu gün de eğer Müslümanlar, dahili zayıflığa ve nifaka düşmezlerse, kafirler dini ve dini sistemi ortadan kaldırmak hususunda şüphesiz ümitsizliğe kapılacaklardır. İslam ve İslam dünyasını tehdit

[1] Maide suresi, 3. ayet
[2] Tefsir-i Kebir, c. 6, s. 141

eden her tehlike, İslami toplumların içindeki nifak ve zayıflık sebebiyledir.

Nimet içinde yüzenlerin nankörlüğüyle karşı karşıya kalan nimet gidicidir. Münezzeh olan Allah Enfal suresinde şöyle buyurmaktadır: İnsanlara verilen herhangi bir nimet, onlardan alınmaz ve azap haline dönüşmez; meğer ki o topluluk kendini değiştirmiş olsun. **"Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır."**[1]

Münezzeh olan Allah, nimet ve emanetini koruma hususunda bir topluluğu layık görmezse onları götürür ve onların yerine daha layık kimseleri getirir ki ilahi dinin hürmetini korusun ve ayakta tutsunlar. **"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar."**[2]

Allah-u Teala Maide Suresi'nde ise şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar)."**[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) münafıklar hakkında kendi dostlarına şöyle demektedir: *"Tohumu yarana, insanı yaratana and olsun ki onlar (Muaviye ve taraftarları) Müslüman olmadılar, zahiren teslim oldular. Küfürlerini gizlediler, kendilerine yardımcılar bulunca da açığa vurdular."*[4]

Emeviler, Mekke'nin fethinden önce kafir idiler ve Mekke fethedildikten sonra ise zahirde Müslüman oldular. Ama kendi içlerinde kafir ve münafık kimseler olarak kaldılar. Sürekli olarak yavaş yavaş imamet ve hilafeti saltanat haline dönüştürmeye çalışıyorlardı ve kendi hedeflerine de ulaştılar.

Müslümanlar, Resul-i Ekrem'e (s.a.a) uydukları, akıllı oldukları ve düşmanı iyi tanıdıkları sebebiyle en kısa bir müddet zarfında iki süper

---

[1] Enfal suresi, 53. ayet
[2] Muhammed suresi, 38
[3] Maide suresi, 54. ayet
[4] Nehc'ül-Belağa, 16. mektujp

güç olan İran ve Roma İmparatorluklarını kendilerine teslim kılacak bir güce ulaştılar. İslam Fransa'ya, Avrupa'nın kalbine ve bir çok Orta Asya ülkelerine kadar yayıldı. Öyle ki artık her yerde ezan sesi işitiliyordu.

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra da Alevi siyasi görüş esasınca, dahili bir iç savaş ortaya çıkmadı. Zira Hz. Ali (a.s) hakkı gasp edildiği ve eşi saygısızlığa uğradığı halde, İslam toplumu için ortaya çıkan her sorun karşısında din ve halk için gerekli olan her türlü kılavuzluk ve yardımını esirgemiyordu.

Bugün de dünyada bir milyardan fazla insan, İslam'a inanmaktadır. Bu da şüphesiz Alevi siyasi görüşün bereketiyle oluşmuştur. Zira eğer, Sakife olayından sonra bir iç savaş başlamış olsaydı, dinin aslı ve esası tehlikeye düşmüş olurdu.

Allah'ın veli bir kulu olan Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Peygamber-i Ekrem (s.a.a) gibi nerede sabretmesi ve nerede kılıca sarılması gerektiğini biliyordu. Allah Resulü (s.a.a) Mekke'de on üç yıl, en zor şartlarda sabretti. Ali (a.s) ise, yirmi beş yıla yakın bir zaman boyunca, yani bir çeyrek asır müddetince gözünde diken, boğazında kemik sabretti. Peygamber'in (s.a.a) mübarek vücudu, Medine'deki on yıl boyunca hükümet kurdu ve kafirlerle savaştı. Ali (a.s) da beş yıllık hilafeti müddetince münafıklarla savaştı.

Velayet-i Fakih, İmametin Devamıdır

Kafirler, dinin temelini ortadan kaldırmak için, Peygamber'in (s.a.a) ölümünü bekliyorlardı. Ama Kevser ve Gadir hakikatleri, onları bu hedeflerinden alıkoydu, aynı şekilde Hz. Ali'nin velayetinin ve imametinin düşmanı kimseler de, on dokuz Ramazan tarihli olayı tertiplediler ki Ali b. Ebi Talib'in (a.s) vefatıyla kendi sorunlarını halletmiş olsunlar. Onlar, velayet gökyüzünde her yıldızın batışıyla birlikte başka bir yıldızın doğduğunu ve parladığını bilemiyorlardı. Nitekim İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz bizler, gökteki yıldızlar gibiyiz. Bir yıldız görünmez olduğunda başka bir yıldız doğar."*[1]

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 338

Gökyüzündeki bütün yıldızlar, bir anda görünmez hale gelmemektedir ve batmamaktadır. Eğer, ölümün batı kıyısında bir imam vefat edecek olursa, hayatın doğu kıyısında başka bir imam doğar.

Gaybet-i Kübra çağında da düşmanlar, bu gaybetten kötü istifade ederek, "İmam-ı Zaman'ın (ruhumuz ona feda olsun) gaybetiyle, "biz gaybet şüphesini gözetmekteyiz" diyemez. Zira, gaybet çağında da veliyy-i fakihin önderliği ve yöneticiliği İslami düzenin ve din sınırlarının koruyucusudur.

Fakih kimsenin bir hakiki şahsiyeti vardır ki bu açıdan diğerlerinden üstünlüğü yoktur ve hatta onlarla eşit konumdadır. Ama bir de hukuki şahsiyeti vardır ve o da fakihlik, adalet, müdüriyet, cesaret ve yürekliliktir. O, bu açıdan diğerleri gibi değildir. Aksine Allah'ın veli kuludur. Allah'ın kulunun hukuki şahsiyetinin ise bir çok üstünlükleri vardır ki bunun sonucu olarak hakiki şahsiyetler ona uymalıdır. Örneğin eğer Veliyy-i Fakih bir taklit mercisi ise herhangi bir şeyin farz veya haram olduğuna dair fetva verdiği taktirde, bu fetva üzere amel etmek herkese farzdır. Eğer İran ve İsrail ilişkilerinin kesilmesi gibi yönetimsel (egemenlikle ilgili) bir hüküm verecek olursa, bu velai hükümle amel etmek de farzdır. Bununla amel etmek kendisine farzdır ve bunu çiğnemek, hatta kendisine bile, haramdır. Eğer hüküm ve yargı kürsüsüne oturacak ve hakemliği ile bir sanığı mahkum, diğer bir sanığı ise beraat ettirecek olursa, verdiği bu yargı hükmüyle amel etmek de hem diğerlerine, hem de kendisine farzdır. Bu hükmü çiğnemek, hem diğerlerine ve hem de kendisine haramdır. O halde velayet-i fakih, fıkhi fetvalar bölümünde, hakemlik ve yargı hususunda ve aynı şekilde İslami düzeni idare etmekte, adalet ve fakihliğin velayetinin ta kendisidir. Bu esas üzere Mirza-i Şirazi (r.a), "Bugün tütün kullanmak haramdır"[1] diye bir fetva verince, o velai hüküm bütün herkese farzdı. Bu hatta kendisi için de farzdı. Bunu çiğnemek de hem diğerlerine hem de kendisine haramdı.

Ali b. Ebi Talib'in (a.s) de velayeti işte böyledir. Ali b. Ebi Talib (a.s) fıkhi veya yargı ile ilgili bir hüküm verdiği zaman Allah'ın veli bir kuluydu. Ama, fetva ve yargı hükmüne itaat etmesi açısından o Ali b. Ebi Talib (a.s) idi. Fakih'in hukuki bir şahsiyeti vardır ki diğerlerinden seçkindir ve hakikatte bu hukuki şahsiyet; fakihlik, adalet ve cesaret gibi bir takım melekelere geri dönmektedir. Ama fakih bir kimse, hakiki

[1] Tarih-i Siyasi-i Muasır-i İran, c. 1, s. 29

bir şahsiyete de sahiptir ki bu şahsiyeti diğer insanlarla aynı konumdadır.

Velayet-i Fakih, vekalet işi değildir. Çünkü hiç kimse dinin kayyımı ya da ihtiyarının sahibi değildir ki fakihi vekil kılmış olsun. Şer'i haklar da insanların iradesi altında değildir ki kendileri için bir vekil tayin etsinler. Vekalet, insanın kendi yetkileri dahilinde bir kimseye vekalet vermesi şeklindedir. Ama hiç kimse dinin irade ve yetkisine sahip olmadığı için vekalet verme hakkına sahip değildir. Dolayısıyla hakikatte Peygamber için olan şey, niyabet şekliyle veliyy-i fakihin hukuki şahsiyetine, yani fekahet ve adaletine verilmektedir.

Düşmanları ümitsiz kılan ve dostları sevindiren şeylerden biri de önderin velayetidir. Öndersiz bir toplum, Bosna-Hersek'in akıbetine uğrayacaktır. Avrupa'nın kalbindeki Bosna'ya acımayan düşmanlar, asla İslami İran'a merhamet etmezler. Bu arada şu farklılık da göze çarpmaktadır ki Bosnalılar, etrafta güvenilir ülkeler bulunduğundan oraya kaçabildiler. Ama İran İslam Cumhuriyeti ne yazık ki her taraftan kan içici düşmanların (Irak, Türkiye, Afganistan…) kuşatması altında bulunmaktadır.

Düşman, her şeyini toplayıp gitmiş değildir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan iki ayet sürekli olarak kulaklarımıza tehlike çanlarını çalmaktadır. **"Fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, "**[1] Hakeza: **"Yine (Peygamber'e düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz."**[2] Bu iki ayetin bizlere vermek istediği mesaj şudur ki, eğer sizler dönecek olursanız biz de döneriz ve eğer sizler yolda olursanız, biz de feyzimizi devam ettiririz.

Gadir bayramı günü, müminlerin birbirleriyle karşılaştıklarında şöyle demeleri müstehaptır: "el-hamdülillah'il-lezi ce'elna min'el-mütemessikin bi velayet-i emir'el-müminin ve'l-eimme (a.s)"[3] Zira en önemli konu rehberlik konusudur. Şartları haiz olan ve güçlü bir önder bulabilmek kolay bir iş değildir. İdarecilik gücü ve önderlik sadece ilim elde etmekle ortaya çıkmamaktadır. Elbette ilim sahibi olmak da rehber ve önder olmanın şartlarından biridir.

---

[1] İsra suresi, 8. ayet

[2] Enfal suresi, 19. ayet

[3] Yani bizleri müminlerin emirinin ve imamların (a.s) velayetine sarılanlardan kılan Allah'a hamdolsun. (İkbal'ul-A'mal, s. 777-778)

Afganistan, Lübnan ve Irak gibi ülkelerin sorunu silah ve direniş sorusu değildi. Aksine bir rehber ve önderlerinin olmayışıydı. Bu ülkede savaşçı, silahşör, silah ve fedakar insanlar vardır. Bu ülkelerde mücahitler bir çok şehitler de vermişlerdir. Onların en büyük sorunu önderlik sorunuydu. Hakikatte bir Kevser mesabesinde olan layık ve zahit bir önder olmadan, bir toplum oluşturmak mümkün değildir. Allah korusun yakın bir gelecekte veya uzak bir tarihte bizim gafletlerimiz ve düşmanların uyanıklığı sebebiyle İran İslam Cumhuriyeti de bu sorunla karşı karşıya gelebilir. Gadir-i Hum hakikatini ihya etmenin bir yolu da İslam düzeninin kadrini bilmemiz, can ve malımızla bu düzeni korumamız ve İmam gibi olan İran İslam Devrimi önderinin velayet ve yöneticiliği sayesinde İslami kamil bir düzene doğru hareket etmemiz ve bu ilahi yolda sapıklıklara karşı direnç içinde olmamızdır.

Münezzeh olan Allah, dinin kemale ermesini ve nimetin tamamlanmasını Ehl-i beyt'in (a.s) velayeti şartıyla kabul etmektedir. Velayeti olan bir din, kamil ve Allah'ın beğendiği bir dindir. Bu yüzden dini kemale erdirdikten ve nimeti tamamladıktan sonra şöyle buyurmuştur: **"ve size din olarak İslam'ı beğendim"** Yani bugün ben, din olarak size İslam dinini seçtim, şimdiye kadar İslam, Allah'ın tüm boyutlarıyla hoşnut olduğu bir din değildi. Ama bugün velayet makamı, dinin kemale ermesine ve nimetin tamamlanmasına ortam sağladığı için böyle bir İslam, Allah'ın beğendiği bir İslam haline gelmiştir.

Allah nezdinde din bu İslam'dan ibarettir. **"Allah nezdinde hak din İslâm'dır."**[1] İslam, bütün ilahi peygamberlerin dini olmuştur ve farklı şartlarda ilahi Peygamberler çeşitli şekillerde gelmişlerdir. Ama kamil ve tam olan İslam, bir velayeti olan İslam'dır. Velayetsiz bir İslam ve itretsiz (ehl-i beytin olmadığı) bir Kur'an, yabancıların ümitlendiği ve tamaha kapıldıkları bir hususdur. Zira yabancılar, böyle bir dine kolayca üstün gelebilirler. Ama din bir yöneticiye ve dindar valilere sahip olduğu müddetçe yabancılar ümitlerini kesecektir.

[1] Al-i İmran suresi, 19. ayet

2-Tarihte Velayet Bayramı

Peygamber-i Ekrem, H. 10. yılda Allah tarafından bizzat Hac merasimine katılmak ve kamil haccı Müslümanlara öğretmekle görevlendirildi. Peygamber'in emriyle, Zi'l-Ka'de ayında, Medine'de ve kabileler arasında Peygamber'in hacca gitmek istediği haberi yayıldı.

Bu haberin yayılması üzere Medine'nin etrafında binlerce kişi çadır kurdular ve hepsi Peygamber'in hareket edeceği anı beklediler. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Zi'l-Ka'de ayının sonlarında Ebu Dücane'yi Medine'de kendi yerine bıraktı ve yanındaki altmış kurbanla birlikte Mekke'ye doğru hareket etti. Zü'l-Huleyfe'de (Mescid-i Şecere'nin bulunduğu bölgede) ihrama girdi ve Mekke'ye doğru harekete geçti. Zi'l-Hicce ayının dördüncü günü, Allah'a hamd ederek ve İbrahim'e (a.s) selam göndererek Mekke'ye girdi. Peygamber-i Ekrem (s.a.a.) tarafından Yemen halkını İslam'a davet etmekle görevlendirilmiş olan Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de Peygamber'in Mekke'ye doğru harekete geçtiğini işitince, yanındaki otuz dört kurbanlık ile birlikte, hac merasimine katılmak için Yemen'den geri döndü ve Mekke yakınlarında Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ile görüştü.

Peygamber-i Ekrem o yıl, Müslümanlara kamil Hacc'ı öğretti ve Zi'l-Hicce'nin 9. günü (Arefe günü), öğle ve ikindi namazını Arefe topraklarında Müslümanlardan yüz bin kişi ile birlikte eda etti. Daha sonra tarihi hutbesini irad etti ve bu hutbesinin başında Müslümanlara şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Sözümü işitiniz, belki bundan sonra bu bölgede sizi göremem."*

Sonunda da işaret parmağıyla göklere doğru işaret ederek şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Ben mesajlarını ilettim." Daha sonra da, "Allah'ım! Sen şahit ol!" diye üç kez tekrarlayarak sözlerini sona erdirdi. [1]

Tarih ve hadis dilinde bu Hac; Veda, Belağ ve İslam Haccı olarak adlandırılmıştır. Bu hac merasimi sona erdikten sonra Peygamber-i Ekrem Mekke'yi terk ederek Medine'ye doğru yola koyuldu. Kervan Rabuğ (Kufe'nin üç mil ötesinde) denilen bir yere vardı. Burada Cebrail nazil oldu ve şu ayetle Peygamber'e şöyle hitap etti: **"Ey Resûl! Rab-**

[1] Bihar'ul-Envar, c. 21, s. 405

binden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."[1] Orası, Gadir-i Hum topraklarıydı ve o günkü dünyanın adeta dört yolu konumundaydı. Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) dur emrinden sonra bütün herkes yerinde durdu ve bir yere toplandı. Hava oldukça sıcak idi, öyle ki insanlar ridalarının[2] bir bölümünü başlarına ve bir bölümünü de ayaklarının altına sermişlerdi.

Bir ağacın üzerine atılan bir çarşaf vasıtasıyla Peygamber (s.a.a) için bir gölgelik oluşturuldu. Peygamber öğle namazını orada cemaatle kıldı. Daha sonra cemaat etrafında halka oluşturmuş bir halde otururken, develerin mahfesinden oluşan yüksek bir yerde durdu ve yüksek bir sesle, tarihi hutbesini irad etti. Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Ben yakında Hak Teala'nın davetine icabet edeceğim ve aranızdan gideceğim. Ben sorumluyum ve sizler de sorumlusunuz. Benim hakkımda ne düşünüyorsunuz?"

Orada hazır bulunanlar şöyle dediler: "Biz şehadet ediyoruz ki sen risaletini yerine getirdin ve çaba gösterdin. Allah sana mükafat versin." Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ın bir olduğuna, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna, cennet, cehennem ve öte alemde ebedi bir alem olduğuna şehadet ediyor musunuz?" Oradakiler şöyle dediler: "Şehadet ediyoruz." Daha sonra Peygamber şöyle buyurdu: "Ben sizlerin aranıza iki değerli emanet bırakıyorum. O iki değerli emanete nasıl davranacağınıza bakmak gerekir." Orada bulunanlardan biri yüksek sesle şunu sordu: "Bu iki değerli ve nefis şeyden maksadınız nedir?" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Birisi Allah'ın kitabı, diğeri ise benim Ehl-i Beytim ve itretimdir. Allah bana bu iki emanetin asla birbirinden ayrılmayacağını haber vermiştir. Ey insanlar! Kur'an'dan ve itretimden öne geçmeye çalışmayınız ve her ikisi ile amel hususunda kusur etmeyiniz ki helak olursunuz."

Bu arada Ali'nin (a.s) elinden tutarak, koltuğunun altındaki beyazlık görülünceye kadar elini yukarı kaldırdı ve Ali'yi (a.s) orada bulunan herkese tanıtarak şöyle buyurdu: "Müminlere kendilerinden daha evla olan kimdir?" Onlar şöyle dediler: "Allah ve Peygamber'i bunu daha iyi bilir." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Allah benim mevlamdır, ben de müminlerin mevlasıyım. Ben onlara kendi nefislerinden daha

[1] Maide suresi, 67 ayet

[2] Örtü, belden yukarı örtülen şey, çar ve şal. Hırka.

evla ve layık kimseyim." Daha sonra da emin olmak ve yanlıştan kaçmak için şu cümleyi üç defa tekrarladı: "Ben kimin mevlasıysam, bu Ali de onun mevlasıdır." Peygamber daha sonra şöyle dua etti: "Allah'ım! Ali'nin velayetini kabul eden ve onu seven kimseyi sen de sev. Ali'ye düşmanlık eden kimseye sen de düşmanlık et. Allah'ım! Ali'nin yardımcılarına yardım et, Ali'nin düşmanlarını hor ve hakir kıl ve Ali'yi hakkın merkezi kıl."[1]

Peygamber, daha sonra halka şöyle buyurdu: "Şimdi vahiy meleği nazil oldu ve şu ayeti indirdi: **"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim."**[2] Bu esnada Peygamber'in tekbir sesleri yükseldi ve Peygamber şöyle buyurdu: *"Kendi dinini kemale erdiren ve nimetini sona kavuşturan, benden sonra Ali'nin hilafet, velayet ve vesayetinden hoşnut olan Allah'a hamdolsun."*

Daha sonra Peygamber bu yüksek yerden aşağı indi ve Ali'ye (a.s) şöyle buyurdu: "Çadırın altında otur da İslami büyük şahsiyetler ve önde gelenler seninle tokalaşsın ve seni tebrik etsinler. Herkesten önce şeyheyn (Ebubekir ve Ömer) Ali'yi (a.s) tebrik ettiler, onu şu ifadelerle

---

[1] Bazı rivayetlerde nakledildiğine göre ise Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ben kimin velisi isem, Ali de onun velisidir." (Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 137) Artık burada, "Mevla" kelimesi söz konusu değildir ki bazıları bunu tevil ederek şöyle diyebilsinler: "Mevla kelimesi, yardımcı ve dost anlamındadır, rehber değil." Onlar, "Allahumme valin men valahu ve adin men adahu, vensur men neserehu, vehzul ben hezelehu." (Allah'ım! Onu seveni sen de sev, ona düşman olana sen de düşman ol, ona yardım edene sen de yardım et ve onu yardımsız bırakanı sen de yardımsız bırak) diye buyuran hadisin devamındaki sözlerin delili üzere, hadiste yer alan Mevla kelimesinin rehber değil dost ve yardımcı anlamına geldiğini ifade etmektedirler. Onlar, kanıt göstermek hususunda ölçünün, sözün başlangıç akışının önemli olduğu ve sözün zuhur dizginlerinin, sözün sonuna değil, başına bağlı olduğu hususunda gaflet etmişlerdir. Sözün asıl hedefini gösteren tablo, sözün giriş bölümüdür. Sözün giriş bölümünde ise Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) önderliği ve velayeti hususunda kanıtlar söz konusu edilmektedir. Zira Peygamber, Ahzab suresi, 6. ayet "**Peygamber; mü'minler için kendi öz nefislerinden daha evladır"** esasınca insanlardan kendilerine oranla daha evla ve layık olduğu hususunda söz almış ve daha sonra da şöyle buyurmuştur: "Eğer ben daha evla isem, herkim velayetimi kabullenirse Ali'nin (a.s) velayetini de kabullenmelidir."

[2] Maide suresi, 3. ayet

kendilerinin mevlası olarak adlandırdılar: "Ne mutlu sana İbn-i Ebi Talib, şüphesiz sen benim ve her mümin erkek ile mümine kadının mevlası oldun."[1] Hassan b. Sabit de Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) izin alarak şiir yazdı ve Peygamber'in (s.a.a) huzurunda okudu. [2]

Tarihe müracaat edildiği taktirde açıkça anlaşılmaktadır ki 18 Zi'l-Hicce günü Müslümanlar arasında Gadir-i Hum Bayramı olarak meşhur olmuştur. [3] Bu İslami bayramın kökleri bizzat Gadir gününe dönmektedir. Zira o gün Peygamber Muhacirlere, Ensara ve kendi eşlerine, Ali'nin (a.s) yanına varıp böyle büyük bir fazilete erdiği hasebiyle kendisini kutlamalarını emretti. Zeyd b. Erkam şöyle diyor: "Muhacirlerden Ebu Bekir, Ömer, Osman, Talha ve Zübeyr, Ali'ye (a.s) biat eden ilk kimselerdi ve bu tebrik ve biat merasimi güneş batıncaya kadar devam etti."[4]

Tarihi Gadir olayını sahabeden 110 kişi ve tabiinden 89 kişi naklet-mişlerdir ki bu kimselerin adları Ehl-i Sünnet kaynaklarında da kaydedilmiştir. Gadir hadisinin ravileri sonraki asırlarda da oldukça büyük bir rakamdaydı. Ehl-i Sünnet alimlerinden 360 kişi bu hadisi kendi kitaplarında kaydetmişlerdir. Büyük bir grubu da bu hadisin sıhhat ve sağlamlığını itiraf etmişlerdir. Bazı kimseler ise Gadir hadisi hakkında, bağımsız bir kitap yazmışlardır. Şia alimleri de evrensel Gadir günü hakkında çok değerli kitaplar yazmışlardır ki bu kitapların en kapsamlısı, Allame Mücahit Emini'nin (r.a) yazmış olduğu el-Gadir kitabıdır.

Dinde Velayetin Yeri

Gerçi Resul-i Ekrem, bi'setin başlangıcından itibaren çeşitli münasebetlerle defalarca Ali'nin (a.s) hilafet ve imametini beyan etmiş idi. Ama Gadir-i Hum günü ortaya çıkan bu hadise evrensel bir bildiri ve kalıcı bir senet konumunda olmuştur ki, dünyanın dört bir tarafından oraya toplanmış olan yüz binden fazla müslümanın huzurunda bu evrensel bildiri açıkça okunmuştur. Bu tarihi senet bizzat Peygamber-i

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 142

[2] Bihar'ul-Envar, c. 21, s. 378-413 ve c. 37, s. 108-253 ve el-Gadir, c. 1, s. 9-12 ve Sire-i Halebi, c. 3, s. 289

[3] El-Gadir, c. 1, s. 267

[4] A. g. e. s. 270

Ekrem'in mübarek eliyle imzalanmıştır ve tarihe kaydedilmiştir. Masum önderlerin ve velayet aşıklarının tarih boyunca ameli ve ilmi siretinde bu tarihi senet tecelli etmiştir.

İmamlar (a.s) sürekli olarak velayet ve imametin aslının çok önemli ve merkezi bir konu olduğunu önemle vurgulamışlardır. Nitekim İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "İslam beş esas üzere kuruludur: Namaz, zekat, oruç, hac ve velayet. Bu esaslardan hiç birisi, velayet esası kadar önemli değildir."[1]

Bazı rivayetlerde de Gadir-i Hum gününde velayetin söz konusu edildiği açık bir şekilde yer almıştır: "İslam beş esas üzere kuruludur… Gadir günü velayete davet edildiği gibi hiçbir şeye davet edilmemiştir."[2]

Zürare ise şöyle diyor: "İmam Bakır (a.s) İslam'ın beş temel esasını beyan ettikten sonra ben kendisine şunu sordum: "Bu esaslardan hangisi daha üstündür?" İmam Bakır (a.s) şöyle buyurdu: "En üstün esası ve temeli velayettir. Zira velayet, dinin esasları arasında kilit rol oynamaktadır ve İmam, dinin önderidir."[3]

Hadisin devamında ise İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "İşin yüceliği, yüce zirve, onun kilidi, her şeyin anahtarı, rahman olan Allah'ın rızayeti, İmam'ı (a.s) tanıdıktan sonra ona uymaktır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!"**[4] Eğer bir kimse bütün gece namaz kılar ve bütün gündüzleri oruç tutar, bütün varlığını sadaka verir ve her yıl hacca gider ama Allah'ın veli kulunun velayetini tanımazsa, onu kabullenip bütün işlerini İmam'ın kılavuzluğuyla yapıncaya kadar Allah tarafından hiçbir ecre sahip değildir ve İman ehlinden sayılmaz."[5]

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 65, s. 329
[2] a. g. e. s. 332
[3] Bihar'ul-Envar, c. 65, s. 332
[4] Nisa suresi, 80. ayet
[5] Bihar'ul-Envar, c. 65, s. 333

Gadir Sahnesinde Şahit Tutmak

Münezzeh olan Allah, özel yerlerde insanlardan söz alarak, onları bizzat kendilerine şahit kılmış ve şöyle buyurmuştur: **"Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şâhit olduk, dediler."**[1] Halifetullah ve kamil insan, yani Allah'ın eserlerinin kendisinde tecelli ettiği Resuli Ekrem de Gadir günü Allah'ın büyük ayeti olarak insanlardan söz aldı ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Acaba ben sizlere kendi nefsinizden daha evla değil miyim?" Onlar, "evet" dediler.

İlahi söz alma hususunda yapılan şey, Allah'ın rububiyetini ve insanların kulluğunu itiraf etmek, ikrar etmek ve şahit olmaktı. Gadir-i Hum günü ise hilafet, rehberlik ve velayet için şahitlik söz konusuydu.

Şahit tutmak, insanın bir realite üzerine karar alması ve teslim olması içindir. Allah, rububiyetini ve bizim kulluğumuzu bizlere gösterdi ve de itaat sözünü almak ve teklif ve şeriati kabullenmemiz için, bizlere şöyle sordu: "Acaba ben sizin rabbiniz değil miyim?", biz ise "Evet" dedik. Peygamber de insanları kendi nübüvvetine şahit kıldı ve Gadir sahnesinde hazır olan kimseler "Evet" dediler. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Benim nübüvvet ve velayetimi kabul etmenin gereği, vasim olan Ali'nin (a.s) velayet ve imametini kabul etmektir. İmamlar'dan (a.s) bir çoğu, Gadir olayı hakkında bir takım delil ve hüccetler beyan etmişlerdir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de hilafet hadisesinden sonra bu olayı şahit göstererek şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar, sizler Gadir günü ve diğer yerlerde Peygamber'in beni vasi kıldığına şahit olmadınız mı? O halde benim önderliğimi kabul etmeniz gerekir."

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da şöyle buyurmaktadır: "Allah'a yemin olsun ki ben bütün insanlardan, hatta bizzat kendilerinden, kendi nefislerine daha evlayım."[2]

---

[1] A'raf suresi, 172. ayet

[2] Nehc'ül-belağa, 118. hutbe

Bu evla olma gerçeği, tayini bir evleviyyettir; tafzili değil. [1] Hz. Ali'nin (a.s) bu Nehc'ül-Belağa hutbesinde beyan buyurduğu hakikatler, Peygamber'in (s.a.a) Gadir hutbesinden istifade edilerek beyan edilmiştir.

İlahi Velinin Evleviyyeti (Evla Oluşu)

"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır. Akraba olanlar, birbirlerine daha yakındırlar; "[2] ayeti nazil olduktan sonra insanlar bu ayetin anlamını Resuli Ekrem'e (s.a.a) sordular. Peygamber şöyle buyurdu: "İşitmek ve itaat etmek"[3] Yani, benim iki makamım vardır: Birincisi risalet makamıdır ki bu makam esasınca ilahi hükümleri naklediyor ve bizzat kendim de bu hükümlerle amel ediyorum. İkinci makamım ise velayet, imamet ve toplumun önderlik makamıdır. Ben, savaş ve barış komutanıyım. Ülkenin idari ve askeri işlerinden ben sorumluyum. Dolayısıyla emrime itaat edilmelidir. "Müminlere daha evla" ifadesi, yani bütün müminlerin her alanda velayetini dile getirmektedir. "Nefisleri, malları ve hakları hususunda"

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Gadir-i Hum günü ilk önce dinin marifet ve temel ilkelerini dile getirdi. Bütün herkes bu esasları ikrar etti. Daha sonra **"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır."**[4] ayetini tilavet buyurdu ve orada hazır bulunanlardan, "Ben müminlere kendi nefislerinden daha evla değil miyim?"[5] diye ikrar ve itiraf aldı. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Herkes, kendi iradesinin sahibidir. Ama Peygamber vali, mütevelli, veli ve herkesten daha evla konumdadır. Ahzab Suresi'nin ayetinde ve Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a)

---

[1] Bir şeyi üstün kılmak. Birisini ötekisinden mühim görmek. Gr: Bir şeyi "en üstün, daha üstün daha çok, en iyi, daha iyi" gibi mânâ ifâde etmesi için mukayese ve üstünlük gösteren ismini söylemek ki, buna "ism-i tafdil" denir. Ef'al vezninde; efdal (daha faziletli), ekber; (en büyük), ahsen; (en güzel, daha güzel) gibi. Dolayısıyla burada belirtilen evleviyet, ötekisinden üstün görülen bir evleviyet değildir, özellikle tayin edilmiş ve tesbit edilmiş bir evleviyettir. (müt.)

[2] Ahzab suresi, 6. ayet

[3] Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 127

[4] Ahzab suresi, 6. ayet

[5] Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 23 ve 123

sözlerinde evleviyet (evla oluş) meselesi, tayini bir meseledir; tafzili değil. Yani, "diğeri de bu işi yapabilir, ama Zeyd'in yapması daha evladır" denildiğinde bu iş tafzili bir iştir. Ama tayini bir iş ise şu ayette olduğu gibidir: **"Akraba olanlar, birbirlerine daha yakındırlar; "**[1] Bu ayetin anlamı herkesin mirasta eşit olduğu değildir. Lakin birinci sınıf, buna daha layıktır. Hatta şu anlamdadır ki birinci sınıfın varlığıyla miras ikinci sınıfa intikal etmez. Aynı şekilde ikinci sınıfın oluşuyla da miras üçüncü sınıfa intikal etmez.

O halde, evleviyyet meselesi de tayini olduğu için peygamber olduğu taktirde artık insan kendi iradesinin sahibi değildir. Yoksa bu hem bizim kendi irademize sahip olduğumuz ve hem de Peygamber'in bizim irademize sahip olduğu anlamında değildir. Dolayısıyla tayini değil de tafzili bir evleviyyet ifadesi olarak işlerimizi Peygamber'in yapmasının sadece daha iyi olduğu anlamına gelmemektedir. O halde manası şudur ki, Peygamber bir şeyi irade ettiği taktirde insan onun karşısında hiçbir hak ve hukuka sahip değildir. İnsanlar kendi şahsi işlerinde, kendi üzerlerine hakim konumdadır. Ama Resul-i Ekrem'in (s.a.a) önderliği altına girdikleri taktirde ilk ve son sözü Peygamber-i Ekrem (s.a.a) söylemektedir. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Gadir'de bu hususu, Ahzab Suresi, 6. ayetten istifade ederek hayata geçirmiştir.

3-Kendi Dilinden Velayet Fatihi

Yüce Kemal Zirvesi

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) mübarek vücudu sadece kamil bir insan değildi, insani ve ilahi kemallerin yüce zirvesi konumundaydı. Nitekim Hz. Ali (a.s) Şıkşıkiyye hutbesinde şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a andolsun ki falan kimse, hilafete göre yerimin, değirmen taşının mili gibi olduğunu bildiği halde hilafeti bir gömlek gibi giyindi. Oysa sel benden akar ve hiç bir kuş benim uçtuğum yerlere uçamazdı."*[2] Yani ben sıradan bir dağ gibi değilim ki sıradan insanlar bu dağın zirvesini fethedebilsin. Ben, eteklerinden azgın sel sularının döküldüğü yüce bir

[1] Ahzab suresi, 6. ayet
[2] Nehc'ül-Belağa, 3. hutbe

dağım. Her dağdan seller boşalmaz, eteklerinden sel suları boşalan dağ, sadece yüce zirvesi bulunan bir dağdır.

İlim seli, Ali'nin ve Ali'nin evlatlarının (a.s) velayet zirvesinden akmaktadır. Herkim onların velayetinden bir nasip almak istiyorsa, bir kenarda durmalı ve kendi kapasitesi oranında bundan istifade etmelidir. Ama eğer sel yolu üzerinde duracak olursa, onun adeta ruhuna işler. Nitekim İmam'ın meşhur öğrencilerinden Hemmam b. Şureyh İmam'a (a.s) şöyle arzetti: "Bana takva sahiplerini anlat." İmam (a.s) bundan imtina etti. Ama o ısrar edince İmam (a.s), takva sahiplerinin niteliği hakkında sel gibi sözler söyledi ve sonunda Alevi ilim seli, Hemmam'ı sürükleyip götürdü.[1] Hemmam feryat ederek canını teslim etti.

Söz emiri Hz. Ali'nin öğüt seli karşısında duran bir kimse şüphesiz boğulur. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin olsun ki ben bu neticeden korkuyordum…" İmam daha sonra şöyle buyurdu: "Yetkin ve açık öğütler, öğüt ehli olan kimselere işte böyle etki eder."

İmamet makamından haberdar olmayan bir kimse, Hz. Ali'ye (a.s) şöyle arzetti: "Peki, neden bu öğütler sizi etkilemedi?" İmam (a.s) onun anlayacağı bir şekilde şöyle cevap verdi: "Asıl cevap şudur ki herkes sel sularına tahammül edemez. Ama kendi kucağında sel sularını akıtan dağ, bu sele tahammül gücüne de sahiptir."

Herkes, Ali'nin (a.s) velayetini kendi ruhuna yerleştiremez. Eğer bir kimse Ali'yi (a.s) sevdiğini iddia ederse, bu yolda baş vermelidir. Sehl b. Huneyf Ensari, Sıffin'den dönerken Kufe'de vefat edince ve vefat haberi Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) ulaşınca Hz. Ali (a.s) münezzeh olan Allah'ın Kur'an-ı Kerim hakkında söylemiş olduğu sözü, kendi hakkında beyan ederek şöyle buyurdu: "Allah, Kur'an hakkında şöyle buyurmuştur: **"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün."**[2] Yani eğer Kur'an bir dağa inecek olsaydı, dağ, dağılıp giderdi. Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s), "Sehl b. Huneyf Kufe'de ve-

[1] Nehc'ül-Belağa, 193. hutbe

[2] Haşr sures, 21. ayet

fat etti" diye arzettiklerinde İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Eğer dağ, benim velayet ve sevgime tahammül etmek isterse, yerle bir olur." "Eğer bir dağ beni sevecek olursa, darmadağın olup gider". [1]

Eğer bir düşünürün düşünce kuşu, Ali'nin (a.s) makamının zirvesine ulaşmak isterse kanatları yanar, bu yüce dağ kuşun kanatlarını yorar, nitekim Hz. Ali (a.s), "Hiç kimse benim velayet makamıma ulaşamaz" diye buyurmuştur. Elbette bu, bizim Hz. Ali'yi (a.s) tanımadığımız ve tanıyamayacağımız anlamında değildir. Aksine, bu tanıma hususunda elimizden gelen hiçbir şeyi esirgememeliyiz. Hz. Ali'yi münezzeh olan Allah'ın veya Resul-i Ekrem'in veya kendisinin dilinden tanımalı ve de tanıtmalıyız.

Velayetin Güçlü Temelleri

Hz. Ali (a.) hilafetin sağlam bir temeliydi. Ali (a.s) Müslümanların velisi olduğu zaman İslami hükümet ve velayet binası, kurşundan bir bina olur ve eğer olmazsa, taş ve çamurdan bir bina olur. Nitekim Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da şöyle buyurmuştur: "Hilafeti sağlam temelinden ayırdılar ve kendi yerinden ayrı bir yerde bina ettiler."[2]

Eğer kurşundan bir bina yapılacak olursa, sağlam bir bina olur. Ama onlar bu binayı, buradan alıp başka bir yerde yaptılar, tehlikeli ve bina için uygun olmayan bir yere diktiler. İmam (a.s) bu yüzden şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar! Hilafet ve velayete en layık olan kimse, o konuda en güçlü olan ve Allah'ın emri hakkında en çok bilgili olandır."[3] Hz. Ali (a.s) daha sonra kendisini şöyle tanıtmaktadır: "Allah'a yemin olsun ki ben, insanlara kendilerinden daha evlayım."[4] Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: "İnsanlar, marifet ve Kur'an'ı istemektedir." Hz. Ali (a.s) kalbi ve şuhudi marifetler hakkında ise şöyle buyurmaktadır: "Bana hak gösterildiği zamandan beri asla Hak hakkında şekke düşmedim."[5] Hz. Ali (a.s) Kur'an'ın hakikati hakkında da şöyle buyurmuştur: "Allah'ın kitabı benimledir. Allah'ın kitabını tanıdığım zamandan

[1] Nehc'ül-Belağa, 111. hikmet
[2] a. g. e. 150. hutbe
[3] Nehc'ül-Belağa, 173. hutbe
[4] a. g. e. 118. hutbe
[5] a. g. e. 4. hutbe

beri asla ondan ayrılmadım."[1] Baştan beri Kur'an'ın hizmetinde oldum ve şimdiye kadar da asla Kur'an'dan ayrılmadım." Peygamber'in (s.a.a) Hz. Ali (a.s) hakkındaki nurani duası da şudur: "Ali nerede olursa, hakkı da orada karar kıl."[2] Yani, "Ey Allah'ım! Ali'yi (a.s) öylesine masum bir şekilde terbiye et ki Ali nerede olursa hak ve gerçek de onunla birlikte olsun; hak nerede olursa Ali (a.s) de orada olsun anlamında değil. Hak Ali'ye (a.s) tabi olsun, Ali (a.s) hakka tabi değil."

Biz hangi söz, fetva, sünnet ve siretin hak olduğunu görmek istiyorsak, Ali'nin (a.s) ne yaptığına bakmalıyız. Yoksa önce hakkı inceleyip daha sonra da Müminlerin Emiri'nin (a.s) işini hakla değerlendirmek doğru değildir. Zira Hz. Ali (a.s) masumdur ve sünnet ve sireti de bizler için hüccettir(Her türlü bahaneyi ortadan kaldırmaktadır). Hiç kimse, Hz. Ali'nin mübarek vücudunu tanımamaktadır ki başkalarına da tanıtabilsin.

Mülk ve Melekutun Şahidi

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Kasıa hutbesinde şöyle buyurmaktadır: *"Allah Resulü her yıl Hira dağına çekilirdi, onu sadece ben görürdüm, benden başkası görmezdi. O gün İslam, Resulullah ve Hatice'nin evinden başka hiç bir evde yoktu; ben de onların üçüncüsüydüm. Vahyin ve risaletin nurunu görür, nübüvvetinin kokusunu duyardım.*

Gerçekten de O'na (s. a. v) vahiy geldiği zaman, şeytanın inlemesini duydum da "Ya Resulullah! Bu inleme nedir?" dedim. "Bu kendisine kulluk edilmesinden ümidini kesen şeytandır. Benim duyduğumu duyuyor, gördüğümü görüyorsun. Ancak sen nebi değilsin, vezirsin ve hayır üzeresin" dedi."[3]

Ali (a.s) şeytanı tanıyor, onun sesini iştiyor ve konuşan meleği de tanıyordu. Bu esas üzere hem Peygamber onu melekut ehli olarak tanıtmıştır ve hem de kendisi şöyle buyurmuştur: "Ben şeytanın ve meleklerin sesini işitmekteyim."

Hz. Ali (a.s) bir yerde de şöyle buyurmaktadır: *"O'nu (s. a. v) yıkamayı üstlendim, melekler de bana yardım ediyordu… O'nu yatacağı*

[1] a. g. e. 122. hutbe
[2] Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 148
[3] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe

yere koyuncaya kadar, meleklerin selam ve dua sesleri, feryat ve figanları kulağımdan gitmemişti." [1] Hz. Ali (a.s) dost ve düşmanın sesini tanımaktaydı.

İmamlar (a.s) her ne kadar teşrii vahiy hususunda Peygamber'e tabi olsa da, bir çok hakikatler kendilerine bildirilmekteydi ve bir çok teyidi ve hayırlı işe doğru yöneltme vahiylerinde pay sahibi idiler. Yüce imamlar, Kur'an-ı Kerim'in beyanı esasınca, münezzeh olan Allah'tan haber alıyor ve haber iletiyorlardı. Nitekim Mübahele[2] ayetinde, münezzeh olan Allah, Resulüne şöyle buyurmuştur: **"Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."**[3] [4] Mübahaleye davet hususunda da her iki tarafta çoğul kipi kullanılmıştır; tekil değil: **"Sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim."** Sizler, bir iddiada bulunmaktasınız ve bizler de ayrı bir iddiada bulunmaktayız. Ya bizler doğruyuz ve sizler yalancısınız ya sizler doğrusunuz ve bizler yalancıyız." Yalancı ve doğru sözlü sıfatları, evvela haber verme hakkına sahip olan ve ikinci olarak da haber verip bir iddiada bulunan kimse için geçerlidir. Aksi taktirde işiten kimse ne doğru söylemektedir ve ne de yalan. Doğru sözlü olmak ve yalan konuşmak, meleke ve melekenin olmamasıdır; Reddedilmeleri (ortadan kaldırılmaları) imkansız olan iki mütenakize şey değildir. Mesajı olmayan bir seyirci de ne doğrudur ve ne de yalancıdır. Burada da Hz. Peygamber (s.a.a) çoğul kipini kullanmış ve "ya ben yalancıyım ya da sizler" dememiştir. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki Peygamber'in Ali b. Ebi Talib'in, Fatımat'uz-Zehra'nın, Hz. Hüseyin ve Hasan'ın mübarek vücutları, alemin hakikatlerinden haberdardır ve diğerlerine haber vermektedir ve belli bir iddia sahibidirler. Onların or-

---

[1] a. g. e. 197. hutbe

[2] Mübahele 24 Zilhicce gününde yer almıştır; Zi'l-Hicce ayının büyük bir bölümü velayet ve imamete özgüdür

[3] Al-i İmran suresi, 61. ayet

[4] Küçük bir hususta yalan söyleyen bir kimsenin bu mübahale ayetinin kapsamına girdiği anlamında değildir. Elbette yalan büyük günahlardan biridir. Ama Mübahale ayetinde velayet, nübÜvvet, risalet ve dinin esas ve temeli söz konusu edilmiştir.

tak ve tek iddiaları da göstermektedir ki, onlar bir tek yerden haber almaktadırlar. Nitekim Hz. Ali (a.s) Peygamber'in (s.a.a) dilinden naklederek şöyle buyurmuştur: "Benim gördüğüm her şeyi sen de görmektesin ve benim işittiğim her şeyi sen de işitmektesin." Bizzat Hz. Ali'nin kendisi de şöyle buyurmuştur: "Ben vahiy ve risalet nurunu görüyorum ve nübuvvet kokusunu alıyorum."[1] Buradan da anlaşıldığı üzere Ehl-i Beyt bir haber verme ve iddiada bulunma ehlidir; sadece duyan kimseler değil. Bu da onların alemin melekutunu müşahade etmesinin bir ürünüdür.

Peygamber'e (s.a.a) İlk İman Eden Kimse

Esbağ b. Nebate şöyle diyor: "Bir gün Haris-i Hemedani, Şiiler'den bir grupla birlikte Müminlerin Emiri'nin (a.s) yanına vardılar. Haris Hz. Ali'ye (a.s) şöyle arzetti: "İnsanlar sizin ve önceki üç halife hakkında ihtilafa düşmüş ve düşmanlığa kapılmışlardır." İmam (a.s) bir konuşmadan sonra şöyle buyurmuştur: "Ey Haris! Bil ki ben Allah'ın kulu, Resulü'nün kardeşi ve Peygamber'i ilk tasdik eden kimseyim. Adem, henüz ruh ve ceset arasındayken, ben Peygamber'i tasdik ettim. O halde, ben ümmet arasında Hak Teala'yı tasdik eden ilk kimseyim."[2] Yani henüz Adem, iki mülk ve melekut alemi arasında bulunmaktaydı. Varlık nasibi henüz kemale ermemişti ki ben Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) iman ettim. Bu fazilet Peygamber'in (s.a.a) bütün hanedanı için geçerlidir. Ama Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) mübarek vücudunun özel bir hesabı vardır. Çünkü Hz. Ali (a.s) alemde Peygambere (s.a.a) iman eden ilk kimseydi ve bu alemde de Peygambere iman eden ilk kimse olmuştur. Ali (a.s) münezzeh olan Allah'a şöyle arzetmektedir: "Ey Allah'ım! Şüphesiz ben, inabe[3] eden, işiten, cevaplayan ilk

[1] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe

[2] Bihar'ul-Envar, c. 6, s. 179

[3] İnabe ya, "nabe yenubu" kökünden türemiş olup nöbet tutmak anlamında olmaktadır veya "nabe yenibu" kökünden türemiş olup kesilme, kopma anlamındadır. Münib kimse ise birinci anlama göre Allah'la irtibat halinde olan ve gidip gelmekle ve sürekli müracaatta bulunarak nöbet almaya çalışan kimsedir. Yani Allah, herkese yol vermemektedir. Nöbet almak için çok ağlamak ve sürekli müracaatta bulunmak gerekir.

kimseyim. Allah'ım! Peygamber'den başka hiç kimse benden önce namaz kılmamıştır." Gerçi tarih esasınca Hz. Hatice'nin (a.s) meselesi söz konusudur. Ama dikkatle bakacak olursak, Ali'nin (a.s) Hatice'den önce Müslüman olduğunu görürüz. Ali (a.s) o ilk alemde mümin idi, bu alemde de kendisini ilk Müslüman olarak bizlere tanıtmaktadır.

Ümmetin Rabbanisi

Hz. Ali (a.s) sır sahibi arkadaşı Kumeyl b. Ziyad Neh'î'ye şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar üç kısımdır: Biri, rabbani alim; diğeri kurtuluş yolu için ilim öğrenen öğrenci; geriye kalanlar ise her seslenene (bilmeden) uyan, her esintiye kapılıp giden değersiz sineklerdir; ne ilim nuruyla aydınlanmışlar ve ne de sağlam bir desteğe sığınmışlardır. "*[1] Hz. Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da yer alan hutbelerin birinde de kendisini, "ümmetin rabbanisi" olarak tanıtmış ve şöyle buyurmuştur: "Rabbaninizin sözüne kulak verin ve kalplerinizi ona hazır kılın."[2] Rabbani alim ise hem Rab ile olan irtibatı hem de ümmete oranla tedbir ve terbiyesi güçlü olan kimse demektir.

Münezzeh Olan Allah'ın Terbiye Ettiği Kimse

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) siyaset bildiğini ve insanları güzel idare ettiğini iddia eden Muaviye'ye yazdığı bir mektubunda şöyle buyurmuştur: "Biz, Rabbimizin terbiye ettiği kimseleriz ve insanlar da bizim terbiye ettiğimiz kimselerdir." Yani biz, Allah'ın dergahında terbiye olmuş kimseleriz, insanlar da bizim velayet dergahında terbiye edilmelidirler. İbn-i Ebi'l-Hadid Mutezili bu cümleyi şerhederken, çok güzel bir açıklamada bulunmuştur. [3]

Hz. Bakiyyetullah (herkesin ruhu ona feda olsun) da aynı ifadeyi buyurmuştur. Hz. Bakiyyetullah (a.s), İmam Askeri'nin (a.s) yerine geçen

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 147. hikmet

[2] A. g. e. 108. hutbe

[3] Şerh-u Nehc'ul-Belağa, c. 8, s. 132

kimse hususunda, ihtilafa düşen kimselere cevap olarak kendi el yazısıyla şöyle yazmıştır: "Biz Rabbimizin ürettiği ve terbiye ettikleriyiz, yaratıklar da bizim ürettiğimiz ve terbiye ettiklerimizdir."[1] Yani biz, Allah'ın feyiz yolu ve Allah'ın fabrikasının ürünleriyiz. İnsanlar ise bizim velayet fabrikamızda üretilmişlerdir. Bütün insanlar, bu hanedandan yardım dilemektedir. İlk İmam ile son İmam'ın sözü aynıdır. Dolayısıyla ortada yer alan İmam'dan da bir örnek aktaralım ki böylece velayetin ilk, orta ve sonunun sözünün aynı ve bir olduğu ortaya çıksın.

Beşinci İmam vefat ettikten sonra, öğrencilerinden biri olan Salim b. Ebi Hafsa kendi dostlarına şöyle dedi: "Ben, başsağlığı dilemek için Cafer b. Muhammed'in (a.s) yanına gidiyorum." Salim b. Ebi Hafsa şöyle diyor: "Altıncı İmam'ın huzurunda beşinci İmam'ın vefatı için başsağlığı dileyerek şöyle arzettim: "Öyle bir kimse vefat etti ki, "Peygamber şöyle buyurmuştur" dediği vakit herkes onu kabullenirdi ve hiç kimse ona "Siz Peygamber (s.a.a) zamanında yoktunuz. O halde nasıl ondan söz naklediyorsunuz?" diye sormuyordu. Allah'a yemin olsun ki onun bir benzeri görülemez." İmam Sadık (a.s) bir an sustuktan sonra şöyle buyurdu: *"Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kullarımdan bir hurma parçası ile dahi sadaka verenler için ben o hurma tanesini çoğaltırım."* Salim b. Ebi Hafsa geri döndükten sonra dostlarına şöyle dedi: "Biz, direkt olarak vasıtasız bir şekilde Peygamber'den nakleden bir İmam'ı kaybettik. Ama şimdi onun yerine geçen İmam, vasıtasız olarak Allah'tan nakletmektedir."[2] Bunlar (Ehl-i Beyt) okula gitmeden, okuma yazma bilen kimselerdir. Bu mektebin öğrencileri olan diğerleri ise bu yol dışında nübüvvet ve risalete yol bulamazlar.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ali b. Ebi Talib'in velayeti benim için ondan doğmamdan (onun torunu olmaktan) daha sevimlidir."[3] Yani ben, Hz. Ali'nin (a.s) hem oğlu, hem velisi, hem de velayetinin varisiyim. Lakin bu velayet, o veladetten (doğumdan, soydan) daha iyidir. Ben, Ali ile hem zahiri bir irtibat halindeyim, hem de manevi bir ilişki içindeyim. Lakin benim manevi ilişkim, zahiri irtibatımdan çok daha değerlidir. İbadet, cesaret ve benzeri sıfatlar, Hz. Ali'nin (a.s) yüce makamının dallarından biridir. Hz. Ali (a.s) ibadet, züht ve

[1] Bihar'ul-Envar, c. 53, s. 178
[2] Bihar'ul-Envar, c. 47, s. 337
[3] A. g. e. c. 39, s. 299

cesaret gibi sıfatlarının beyan edilemeyeceği çok yüksek bir makamda bulunmaktadır.

Peygamber'in (s.a.a) İlim Şehrinin Kapısı

Cabir, İmam Bakır'dan (a.s) şöyle nakletmektedir: "Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Nehrevan'dan dönünce, Kufe'de bir hutbe irad etti. Muaviye'nin sövdüğünü ve ashabını şehadete ulaştırdığını işitince, Hz. Ali (a.s) Allah'a hamdettikten ve Resul-i Ekrem'e (s.a.a) selam gönderdikten sonra şöyle buyurdu: "Eğer Allah'ın kitabında **"Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an."**[1] ayeti olmasaydı, asla kendi faziletlerimi saymazdım."

İmam (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Bana bir takım haberler ulaşmıştır ve ben ecelimin yaklaştığını biliyorum. Ben sizlerin aranızda Allah Resulü'nün (s.a.a) ümmeti arasında bıraktığı şeyi bırakıyorum ve onlar kitap ve Peygamber'in itretidir (ehl-i beytidir)."

Daha sonra Hz. Ali (a.s) faziletlerini sayarak şöyle buyurmuştur: "Ben ilim şehrinin kapısı ve Resulullah'ın ilim yurdunun hazinesi ve varisiyim."[2]

Hz. Ali (a.s) bu hutbede Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kendisi hakkında kulandığı bir takım ifadeleri göz önünde bulundurmuştur. Peygamber-i Ekrem, Ali'ye (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben ilim şehriyim ve sen ise ey Ali, bu ilim şehrinin kapısısın."[3]

Resul-i Ekrem (s.a.a) bu yüce beyanında Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) risalet ilmi şehrinin kapısı olarak tanıtmıştır; kapıcısı olarak değil. Bu ikisi arasındaki fark oldukça büyüktür. Kapıcı, hem örtendir ve hem de örtülendir. Zira hem kendisinin hareme girme hakkı yoktur hem de başkasını hareme sokma yetkisi yoktur. Ama kapının iki çehresi vardır. Bir çehresi haremin içine, bir çehresi ise haremin dışına bakmaktadır. Dolayısıyla kapı her ne kadar diğerleri için perde ve örtü olsa da, kendisi örtülü değildir. Peygamber'in ilim şehrine girebilmek, Ali ve Ali'nin evlatları (a.s) dışında bir yolla, hiç kimse için mümkün de-

---

[1] Zuha suresi, 11. ayet
[2] Bihar'ul-Envar, c. 33, s. 283
[3] A. g. e. c. 10, s. 120

ğildir. Eğer onlar birine yol vermezlerse ve onlarla irtibat halinde değillerse, şehrin içine asla giremezler. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) başka bir beyanında şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Cennet kapısının tokmağı altın bir plaka üzerinde kırmızı yakuttan yapılmıştır. Bu tokmak kapının plakasına değince çınlar ve "Ya Ali!" der."[1] Bu hadis-i şerifi Üstat Allame Tabatabai (r.a) ders meclisine şöyle açıklamışlardır: "Cennette kapının sesinin "ya Ali" olmasının sırrı da şudur ki normalde bir eve girmek isteyen kimse kapıyı çalmakta ve ev sahibini çağırmaktadır ki onun izniyle evin içine girebilsin. Cennetin sahibi de Ali (a.s) olduğu için kapının sesi de "ya Ali" şeklinde olacaktır. Bu makam Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e (a.s) mahsustur.

Halis Alevi Tevhit

İtikadi meselelerin en önemlileri, tevhit, nübüvvet ve ahiret inancıdır. Marifetlerin en önemlisi, bu üç temel inancı tanımaktır. Ama imamet, nübüvvetin devamıdır ve nübüvvete dönmektedir. Adalet de Allah'ın sıfatlarından biridir. Hakikatte dinin esasları, bu üç temel esastır. Hiçbir mesele bu üç mesele kadar önemli değildir. Müminlerin Emiri Ali (a.s) bu üç hususta, iç duyguların üstünde olan bir duyguya sahiptir. Öyle ki cesaret, korkusuzluk ve züht duyguları, bu duygunun karşısında oldukça küçük kalmaktadır.

Hz. Ali (a.s) tevhit hakkında şöyle buyurmaktadır: "Ben görmediğim bir Rabbe ibadet etmiyorum."[2] Yani benim Allah hakkındaki inancım hikmet sahibi ve kelam alimi kimselerin delille Allah'ı ispat etmesi ve kabul etmesi gibi bir tanıma değildir. Ben görmekteyim ve ibadet etmekteyim. Zi'leb-i Yemani Hz. Ali'ye şöyle arzetti: "Acaba rabbini gördün mü?" Hz. Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Ben görmediğime mi ibadet ediyorum?" Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Münezzeh olan Allah'ı normal gözlerle görmek mümkün değildir. Kalp ve iman hakikatiyle müşahade etmek mümkündür."[3] O halde, tanımaların en yücesi olan Allah'ı şuhud etmek, Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) nasip olmuştur.

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 39, s. 235

[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 97

[3] Nehc'ül-Belağa, 179. hutbe

Hz. Ali (a.s) kıyamet ve ahiret hakkında da şöyle buyurmaktadır: *"Eğer perdeler, kenara itilecek olsa, yine de yakinim artmaz."*[1] Yani eğer, insanların gözünün önündeki perdeler bir kenara itilir ve varlık aleminin hakikatleri, örneğin ahiret, berzah ve kıyamet aleminin gerçekleri onlara görünecek olursa, yine de benim için hiç fark etmez, benim yakinim artmaz (yakinimde herhangi bir değişiklik olmaz). Bu söz, mevzu ve konunun reddedildiğini göstermektedir. Yani benim için zaten hiçbir perde ve örtü söz konusu değildir. Dolayısıyla, "Benim gözlerimde de perde vardır. Eğer o perdeler kenara itilecek olursa benim için fark etmez" demek istememektedir. Zira bir perde olduğunda bu perde kenara itildiği zaman şuhud ve görmenin güçlenmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin, "Eğer perdeler kenara itilecek olsa yine de yakinim artmaz" sözünün anlamı şudur ki, eğer günahkar insanların gözünden perde kalkacak olursa, benim yakinimde herhangi bir değişiklik olmaz.

Allah-u Teala bütün alemi ayet olarak kabul etmektedir. Bu da şu anlamı ifade etmektedir ki, alemde hiçbir şey örtülü değildir. Zira eğer örtülü olursa artık ayet olmaz. Bu yüzden kıyamette, sadece günahkar kimselerin gözündeki perde kenara itilecektir; alemin sırlarının üzerinden değil. Alemde perde diye bir şey yoktur, perdeler biz günahkarların gözüne gerilmiş haldedir. Kıyamette de günahkar kullara şöyle denilecektir: "Biz bugün, senin günahla gözlerine gerdiğin perdeleri kenara ittik. Dolayısıyla, "evrenin sırlarından perdeyi kaldırdık ve bugün senin gözlerin her şeyi görmektedir" anlamında değildir. **"Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir)."**[2] Alemde hiçbir perde yoktur. Gözlerin perdesi sadece günahtır. Hz. Ali'ye (a.s) şöyle sordular: "Neden gece namazını kılmak bizlere de nasip olmamaktadır?" Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Sen öyle bir kimsesin ki günahların seni bağlamıştır." [3] İbn-i Ebi'l-Evca İmam Sadık'a (a.s) şöyle arzetti: "Beni görülmeyen Allah'a mı havale ediyorsun?" İmam Sadık (a.s) ona şöyle buyurdu: "Eyvahlar olsun sana! Nasıl olur da o gaip olabilir? O Allah insanlara şah

[1] Bihar'ul-Envar, c. 40, s. 153
[2] Kaf suresi, 22. ayet
[3] Bihar'ul-Envar, c. 84, s. 152

damarından daha yakındır, onların konuştuklarını duymaktadır, onları görmektedir ve onların sırlarından haberdardır."[1]

Zındık bir kimse, İmam Rıza'ya (a.s) şöyle arzetti: "Neden Allah örtülü ve gizlidir?" İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Şüphesiz yaratıkların örtülü olması, onların günahları sebebiyledir. Ama Allah'a gecenin karanlığında ve gündüz vakti hiçbir şey gizli değildir."[2] Yani Allah'ı müşahade etmemek kulların günahlarının neticesidir. Yoksa Allah'ın cemal ve celali perdesizdir. O halde, alemin sırları Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) için perdesiz ve açıktır. Başkalarının gözünde perde vardır ve onların gözünden perdelerin çekildiği an, perdesiz gören Hz. Ali için hiçbir şey fark etmemektedir. Dolayısıyla Hz. Ali (a.s) alemin başlangıcını ve sonucunu, yani tevhit ve ahireti sadece anlamakla kalmamakta, husuli bir ilimle[3] idrak etmekte ve hatta görmektedir.

Yaratılış ve ahiret alemi arasındaki vahyi risalet, nübüvvet, velayet ve imameti anlamaktan da öte bizzat görmektedir. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Ben vahiy ve risalet nurunu görmekteyim ve nübüvvet kokusunu almaktayım."[4] O halde Hz. Ali (a.s) dinin bu üç esasını görmektedir ve onun için hiçbir belirsizlik söz konusu değildir. Bu açıdan da Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ben, Allah'tan apaçık bir delil üzereyim ve Peygamber'in apaçık yolu üzerinde yürümekteyim ve aydınlık bir yol üzereyim ve bu yolda bilinçli bir şekilde yürümekteyim. *"Ben Rabbimden apaçık bir delil üzereyim ve nebimin yoluna uymaktayım. Ben, apaçık bir yol üzerinde bilinçlice ilerlemekteyim."*[5] Dünya görüşünün bu üç temel esasını beyan edip açıkladıktan sonra da Hz. Ali (a.s) ülke idaresi, hükümet, insanların işini yönetmek, savaş, barış, mali ve iktisadi bir takım meseleleri söz konusu etmektedir.

---

[1] Tevhid-i Seduk, s. 254

[2] a. g. e. s. 252

[3] Bilinenin, bilenin yanındaki huzuru, ilm-i huzurî ve bilinenin zihnî suretinin, bilenin yanındaki huzuru ise ilm-i husulidir. Başka bir ifadeyle akıl, his/tecrübe ve nakil gibi epistemolojik araçların bizlere kazandırdığı ilimler, husulî ilimlerdir. Vahy, ilham, keşif, şuhud ve vicdan/fıtrat gibi epistemolojik araçların kazandırdığı ilimler ise huzurî ilimlerdir. Dolayısıyla Allah, husulî ilimle bilinebilir, ama huzurî ilimlerle ihata edilemez. (Müt.)

[4] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe

[5] a. g. e. 97. hutbe

Batını Gören ve Dünyayı Tanıyan Kimse

Melekut alemine teveccüh etmenin özelliklerinden birisi de insanın, eşyanın batıni ve zahiri çehresine bakmasıdır. Mülk ve dünya ehli olan bir kimse, uykudayken götürülen bir kimse gibidir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Dünya ehli, uykuda oldukları halde götürülen biniciler gibidir."[1] Yani dünya ehli kimseler, uyur bir halde götürülen kimselerdir. Ama ben ise uyanık bir kimseyim.

Ali (a.s) alemin sırlarına baktığı zaman, rüşvetin batınını adeta engerek yılanının zehiriyle karışmış olan nefret edilir bir macun olarak görmekte ve onu şöyle beyan etmektedir: *"Bundan daha da ilginç şey oldu: Bir gece yarısı, birisi (Eşas b. Kays el-Kindi ki dinden döndüğü, sonradan Harici olduğu rivayet edilir.) kapalı bir kab içinde helva getirdi. O helvadan tiksindim. Adeta yılan kusmuğu veya zehiriydi. "Bu hediye midir, yoksa zekat veya sadaka mıdır?"diye sordum. "Eğer sadaka veya zekat ise bu biz Ehl-i Beyt'e haram kılınmıştır." dedim. "Bu ne zekattır ve ne de sadakadır; bu bir hediyedir" dedi. "Anan ağlasın sana! Allah'ın diniyle gelip beni tuzağa mı düşüreceksin? Aklını mı kaybettin, şeytan mı çarptı, yoksa sayıklıyor musun!" dedim."*[2] Dolayısıyla hiçbir akıllı insan, iki defa zehir kanalından geçmiş olan bir yiyeceği yemeye yanaşmaz, masumun bu sözü, tecessüm etmiş bir vahiy ve hakikatin beyanıdır; en güzeli, en büyük yalan olan şairane bir söz değildir.

Böyle bir yiyecek kıyamet günü, "gıslin" şeklinde zuhur edecektir. **"Ancak günahkârların yediği kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur."**[3] Diliyle diğerlerine zarar veren kimse, kıyamet günü, "zeri'" (diken) yiyecektir. **"Semirtmeyen, açlığı gidermeyen kötü kokulu bir dikenden başka yiyecekleri yoktur."** [4] Bu ayet ifadesince ne insanı şişmanlatan ve ne de insanın açlığını gideren kıyamet zeri'i (dikeni), dünyada insanın diliyle başkalarına verdiği zararlardır. Bunlar insanın işlerinin sırlarıdır ve insan, bu makama erişmedikçe de günahlardan el çekemez.

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 54. hikmet
[2] a. g. e. 224. hutbe
[3] Hakka suresi, 36-37. ayetler
[4] Gaşiye suresi, 6-7. ayetler

Bir grup kimse haram mala ulaştığı zaman, "telhun mensut ve furus'un merfue"[1]ye ulaşmış gibidirler. Onlar, bunun içinin zehir olduğunu bilmemektedirler. Ali'nin (a.s) hükümeti ele geçirinceye kadar yapmış olduğu bir çok hutbeler, eleştiriler ve aralıksız sürdürdüğü bir mücadele vardır. Ama Hz. Ali (a.s) bizzat şöyle buyurmaktadır: "Makamın batını zehirdir. Makam aslında ilahi hadleri uygulamak ve hakları eda etmek içindir. Bundan başka bir şey değildir. Eğer bir kimse kendisini makama satacak olursa, adeta kendisini bir keçinin aksırığına satmıştır.

Hz. Ali (a.s) meşhur Şıkşıkiye hutbesinin sonunda, dünya hakkında ve dünyevi makamlarla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: *"Sizler de biliyorsunuz ki şu dünyanızın değeri bir keçinin aksırığından daha değersizdir bence."*[2]

Eğer Hz. Ali'nin (a.s) bu sözü beşeri toplumlarda ihya edilecek olursa, hiçbir çatışma ortaya çıkmaz. Hz. Ali (a.s) şöyle tavsiye etmektedir: *"Canlarınızın değeri cennettir; o halde onları ondan düşüğüne satmayın.""*[3] Yani eğer bir başarı elde eder ve işler elimize verilecek olursa, Allah'ın rızası için yapalım. Eğer başka bir kimse hayır işi yapmakla meşgul olursa, ondan razı olalım ki ona nasip olan bütün sevapları hiçbir eksiklik olmaksızın Allah bize de versin.

İşte bu taktirde alemin hiçbir yerinde herhangi bir çatışma meydana gelmez. Eğer bir kimse başkalarının yaptığı hizmeti doğru bir şekilde değerlendirir ve kalben ondan razı olursa, Allah bu şahsa da ondan daha az sevap vermez. Zira o da, bencilliğini, yani batındaki pusuya yatmış sürekli düşmanını ezmiştir. Bu düşman ki sürekli insana vesvese etmekte ve şöyle demektedir: Neden sen söz konusu olmadın? Neden senin adını anmamaktadırlar?"

Bu kuruntu ve düşünceler, bir kimsede boğulur ve zelil hale getirilecek olursa, Allah hizmetçilerine verdiği bütün sevapları, o hizmetten razı olan kimselere de verir. "Şüphesiz topluluk, hoşnutluk ve öfkeyi bir araya toplamıştır."[4]

---

[1] Bu sıfatlar, Allah-u Teala'nın Vakıa suresinde cennet nimetleri için zikrettiği sıfatlardır.

[2] Nehc'ül-Belağa, 3. hutbe

[3] Nehc'ül-Belağa, 456. hikmet

[4] Bihar'ul-Envar, c. 60, s. 213

Zira o, sadece vahdeti korumakla kalmamıştır, bencillik duygusuna da boyun eğdirmiştir. Bir sorumluluğu olan kimseler de, tehlike ve tuzağın eşiğinde bulunmaktadırlar. Şeytan sürekli olarak pusu kurmak ve pusuya düşürmek niyetindedir, ama bir kimse için salavat gönderildiğinde veya ona saygı olarak ayağa kalktıklarında veya onu övdüklerinde meydan saldırıya açık hale gelmektedir. Zavallı övülen kimse, kendisini o durumdan korumalı, Allah'a sığınmalıdır. Bu durumda kendini koruyan kimse çok azdır. Tehlikenin eşiğinde olan kimseler, zavallı kimselerdir ve bu zavallı kimselere acımak gerekir.

Vahdetin En Üstün Savunucusu

Hiç kimse imamet hususunda Ali'den (a.s) daha layık değildi. Nitekim Hz. Ali (a.s), Şıkşıkiye hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Benim hilafete olan nisbetim, değirmen taşının değirmene olan nisbeti gibidir."*[1] Ama Onu evinde oturmak zorunda bıraktıklarında ve hilafet ve imametten mahrum kıldıklarında hiç kimse onun kadar insanları vahdete davet etmedi. Nitekim Ebu Musa'ya yazdığı mektubunda, şöyle buyurmuştur: *"Muhammed (s. a. v) ümmetinin birliğini, uzlaşmasını benden daha çok isteyen hiç kimse yoktur."* [2]

Zira Hz. Ali (a.s) İslam'ın tehlikede olduğunu biliyordu. Bu yüzden de hiç kimse onun kadar insanları vahdet ve birliğe davet etmedi. Eğer düşman saldıracak olsaydı, İslam ve Müslümanlardan bir eser kalmazdı. Bugün de böyledir. Eğer dünyanın evrensel sömürgecileri galip gelecek olursa, ilk tehlike Meşhed ve Kum'un da tıpkı Baki mezarlığına dönüşecek olmasıdır. Artık o zaman ne velayet kalacaktır ne de risalet.

Devrimin zaferinden önce de İmam'ların (a.s) mübarek adı, hüseyniyelerde, tekke ve zaviyelerde, yaşlılar arasında sürekli söz konusu ediliyordu, ama bugün İslami İran'ın her tarafında İmam'ların adı, hatırası ve buyrukları hakim haldedir. Bizim ülke ve sistemimiz bu hanedana (Ehl-i Beyt'e) bağlıdır ve ülkemiz bugün velayetle idare edilmektedir. Halk şehadet aşkı ve Kerbela şehitleriyle haşr olma ümidiyle şehit vermektedir. Onlar şehitlerin efendisi Hz. Hüseyin (a.s) dışında hiç

[1] Nehc'ül-Belağa, 3. hutbe
[2] a. g. e. 78. mektup

kimse için şehit vermezler. Bizim İslami ülkemiz ve düzenimizi tehlikeler karşısında, özellikle de bize zorla yüklenen savaş döneminde Hüseyin bin Ali (a.s) korudu. Bizim savaşçılarımız bu hanedanın (Ehl-i Beyt'in) aşkı ile silaha sarıldılar. Halk, Ehl-i Beyt ile sağlam ve kopmaz ilişkiler kurmak için cephelere gittiler. Onların bunun dışında bir hedefleri yoktu.

En Yalnız Önder

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), idareciliği döneminde defalarca güçlü ve güvenilir valilerinin yokluğundan dolayı şikâyette bulunmuştur. Şehadetinden birkaç gün önce, Kufe'de bir hutbe irad etmiş ve bu hutbenin sonunda şöyle buyurmuştur: *"Cihada çağrıldığında icabet eden, kumandanlarına bağlanıp itaat eden kardeşlerime! Ey insanlar! Size peygamberlerin ümmetlerine verdikleri öğütleri verdim. Vasilerin kendinden sonrakiler için yaptığı şeyleri yaptım. Kamçı zoruyla terbiye etmeye çalıştım, doğrulmadınız, sakındıran şeylerle sizi öne sür-düm, bir araya gelmediniz. Allah için, sizinle birlikte yol kat edecek ve size yol gösterecek benden başka bir imam mı bekliyorsunuz?*

Dikkat edin, dünyadan size yönelenler yüz çevirdi, yüz çevirenler ise yöneldi. Hayırlı kişiler, dünyadan göçmeye hazırlandılar. Dünyanın baki olmayan az nimetlerini, ahiretin yok olmayan bol nimetleri için sattılar. (Sıffin'da) Kanlarını feda eden kardeşlerimiz bugün hayatta olmadıkları için zarar etmediler. Zira ne boğazlarında kalan bir lokma yiyorlar, ne de bulanık su içiyorlar. Vallahi Allah, onların ecirlerini tam olarak verdi de korkudan sonra on-ları emniyet diyarına yerleştirdi

Nerede doğru yolda yürüyüp hak üzere giden kardeşlerim? Ammar nerede? İbn-i Teyhan nerede? Nerede iki şahadet sahibi (Huzeyme b. Sabit el-Ensari)? Nerede onlar gibi ölüm için ahitleşen ve (şahadetlerinden sonra) başları zalimlere gönderilen kardeşleri?

Ravi diyor ki: "Sonra eliyle mübarek sakalını tuttu, uzun bir müddet ağladı ve şöyle devam etti:

Ah olsun Kur'an'ı okuyup hükümlerini uygulayan, farzlarını düşünüp ifa eden, sünnete hayat verip bidati öldü-ren, cihada çağrıldığında icabet eden, kumandanlarına bağlanıp itaat eden kardeşlerime!

Sonra yüksek sesle nida etti:

Cihad, cihad, ey Allah'ın kulları! Bugün ordu hazırla-madayım, Allah'a gitmek isteyenler çıkıp gelsin!"[1]

Nehc'ül-Belağa'da Hz. Ali'nin sorumlulara ve Alevi hükümetinde makam sahibi olanlara gönderdiği mektuplar üç kısımdır: Bu mektupların bir kısmı Malik-i Eşter gibi sorumlu makamlı olan kimselere yazdıkları mektuplardır. İkinci kısmı ise Kumeyl bin Ziyad Nek'i gibi idareciler için yazdığı mektuplardır. Üçüncü grup mektuplar ise Ziyad bin Ubeyye ve Munzir bin Carud gibi kimseler için yazdığı mektuplardır. Hz. Ali (a.s) güçlü, idareci ve akıllı bir kimse olan Malik'i yücelikle övmekte ve geniş Mısır topraklarını Malik'e teslim etmektedir. Hz. Ali (a.s), Malik'in şehadet haberini işittiği zaman şöyle buyurmuştur: *"Malik, ne Malikti! And olsun Allah'a ki, eğer bir dağ olsaydı, apayrı yüce bir dağ olurdu; bir taş olsaydı, sert bir kaya olurdu; hiçbir hayvan onun tepesine ayak basamazdı ve hiçbir kuş onun üzerine konamazdı."*[2]

Hz. Ali (a.s) Kumeyl'i ise marifetler boyutunda yetiştirmeye çalışmış ve onu kendi sırlarının ashabı olarak kabul etmiştir. Gece yarısı Kumeyl'in elinden tutarak onu şehir dışına götürüyor ve ona sırlarını, marifetleri ve Dua-ı Kumeyl gibi bir takım duaları öğretiyordu. Kumeyl bin Ziyad şöyle diyor: "Müminlerin Emiri Ali (a.s) elimden tuttu ve beni mezarlığa götürdü. Çöle vardığımız zaman içler acısı bir şekilde feryat etti ve şöyle buyurdu: "*Ey Kumeyl! Bu kalpler bir çeşit kaplardır; en hayırlısı içindekini en iyi koruyandır. Sana söylediklerimi iyi belle ve aklında tut."*[3]

Ama Kumeyl bin Ziyad'a bir makam verince, kendisine yazdığı şikayet dolu mektubunda şöyle yazmaktadır: *"Seni oradakı ordunun komutanı kıldım, ama Emevi çapulcuları karşısında orayı idare edemedin."* Kumeyl, yüce bir makama sahip olan arif bir kimseydi ama güçlü bir idareci değildi.

Üçüncü kısım mektuplar ise Ziyad bin Ubeyye gibi kimselere yazmış olduğu mektuplardır. Eğer Hz. Ali (a.s), Malik-i Eşter gibi bir çok komutanlara sahip olmuş olsaydı, Ziyad bin Ubeyye gibi kimselere asla makam vermezdi. İmam (a.s) hain valisi Munzir bin Carud'a yazdığı

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 182. hutbe

[2] Nehc'ül-Belağa, 443. hikmet

[3] a. g. e. , 147. hikmet

mektupta şöyle buyurmuştur: *"Hakkında öğrendiklerim doğruysa ehlinin devesiyle çarıklarının bağı bile senden hayırlıdır."*[1] Yani sen büyük bir ihanet içinde bulunduğundan dolayı bir ayakabı bağına bile değmezsin. Eğer Alevi hükümette layık, idareci ve akıllı kimseler olsaydı, Hz. Ali (a.s) asla böylesine şikayette bulunmazdı.

Aslında hem iyi anlayan ve hem de iyi idare eden kimseler (Şehit Beheşti ve Şehit Kuddusi gibi) çok azdırlar. Allah korusun eğer bir yerde aksilik varsa da bu yetkin bir gücün olmayışının delilidir.

Savaş Meydanlarının Galibi

Hz. Ali (a.s), Muaviye'nin yanına gönderdiği zaman Cerir bin Abdullah Beceli'ye bir mektupla şöyle buyurmuştur: "*"Mektubum sana ulaştıktan sonra, açık hükmünü sana bildirmesi ve bu konudaki görüşünü tam olarak açıklaması için Muaviye'yi zorla. Sonra ondan "ya vatanından sürüp çıkaran savaşı, ya da zillete düşüren barışı" seçmesini iste. Savaşı seçerse kabul et, barışı seçerse biatini al. Ve's-Selam.*"[2]. Yani ben ne savaştan korkuyorum ne de savaş istiyorum. Ben barıştan asla korkmuyorum. Eğer Muaviye savaşmak istiyorsa biz de savaşırız, eğer barış istiyorsa biz de barışırız. Ama bizim savaş ve barışımızın bir ölçüsü vardır. Eğer o savaşmak isterse biz ocakları söndüren bir savaşa girişiriz ki, düşmanın vatandan sürülmesine ve sahneden itilmesine neden olur.

Ali (a.s) hangi sahnede yer aldıysa, mutlaka galibiyet Hz. Ali (a.s) ile birlikte olmuştur ve Hz. Ali (a.s) yenilgiyle dönmemiştir.

Eğer Muaviye barışmak istiyorsa biz asla savaş hususunda ısrar etmemekteyiz, ama bizim barışımızın asıl bir şartı ve bir takım da fer'i şartları bulunmaktadır. Bizim asıl şartımız Emevi hükümetinin çöküşüdür. Biz su ve toprak hakkında daha sonra konuşuruz. Barışın ilk şartı Emevi hükümetinin yıkılışını kabullenmesi ve teslim olmasıdır. Bugün de bu söz Ali'nin (a.s) takipçilerinin ve Ali'nin (a.s) taraftarlarının söylediği sözdür.

Haricilerden biri olan Burc b. Mushir Tai, İmam'ın sözlerini işiteceği yüksek bir sesle şöyle dedi: "Hüküm sadece Allah'a aittir" İmam şöyle buyurdu: "Sus! Allah seni iyilikten uzak kılsın ey dişleri kırılmış

[1] Nehc'ül-Belağa, 71. mektup

[2] a. g. e, 8. mektup

kimse! Allah'a yemin olsun ki hak ortaya çıkmıştır. Batıl ortaya çıkıncaya kadar sen bir değer taşımıyordun ve sesin çıkmıyordu. Ama batıl ortaya çıktığı zaman keçinin boynuzu gibi ortaya çıktın. Ben kılıca sarıldığım gün sizden haber bile yoktu.

"Batıl nara attığı zaman, erkek keçinin boynuzu gibi ortaya çıktın."[1]

Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Bana o kadar itaatsizlik gösterdiniz ve beni yardımsız bıraktınız ki sonunda Kureyş, "Ebu Talkib'in oğlu cesur bir kimsedir ama savaşın tekniklerinden habersizdir." Dedi. Allah onlara hayır versin. Acaba onlardan hiç birisi bu meydanda benden daha ileri gidebilmiş midir? Daha yirmi yaşıma gelmemiştim ki savaşa hazırlandım. Şu anda altmış yaşımı aştım. Ama itaat edilmeyenin tedbiri bir şey ifade etmez*" [2]

Peygamber'in (s.a.a) Veziri

Hz. Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da şöyle buyurmaktadır: *"Tebük Savaşı'nda Allah Resulü'ne (s.a.a) şöyle arzettim: "Ey Allah'ın Resulü! Neden beni Medine'de kendi yerine bırakıyorsun (ve savaş cephelerine katılmama izin vermiyorsun)?" Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: "Medine'nin işleri benim ya da senin dışında bir kimseyle asla düzelmez. Sen bana oranla, Harun'un Musa'ya oranı gibisin. Sadece benden sonra Peygamber gelmeyecektir."*[3]

Resul-i Ekrem (s.a.a) Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey Ali… Sen bana oranla, Harun'un Musa'ya oranı gibisin."*[4] Nitekim Şia ve Ehl-i Sünnet kaynaklarında da yer aldığı üzere Peygamber, yapmış olduğu duasında Allah'a şöyle arzetti: *"Ey Allah'ım! Kardeşim Musa'nın senden istediği şeyi ben de istiyorum, şöyle ki göğsüme genişlik ver, işlerimi kolaylaştır ve dilimdeki düğümü çöz ki sözlerim anlaşılsın ve ehlimden benim için bir yardımcı kıl ki, o kardeşim Ali'dir. Sırtımı onunla güçlendir ve onu benim işimde ortak kıl; ta ki sana çok*

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 184. hutbe
[2] Nehc'ül-Belağa, 27. hutbe
[3] Bihar'ul-Envar, c. 33, s. 149
[4] a. g. e. c. 8, s. 1

tesbih edelim, seni çok zikredelim. Şüphesiz sen bizi gören ve gözetleyensin."[1]

Kur'an-ı Kerim, Harun'un Musa'ya olan oranını ve nisbetini beyan etmiştir. Musa Kelim, Allah'a şöyle arzetmiştir: **"Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver, Kardeşim Harun'u. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir. Ve onu işime ortak kıl."**[2] "Ey Allah'ım! Onu benim işimde ortak kıl." demiştir. "Ben ondan, işime ortak olmasını istiyorum" dememiştir.[3] Münezzeh olan Allah ise Harun'a şöyle buyurdu: "Musa ile birlikte ol." İşte burada da Allah, Ali b. Ebi Talib'e şöyle buyurdu: "Peygamber ile birlikte ol." Bu açıdan Kasıa hutbesinde, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah Resulü'nün duyduğu her şeyi ben de duyuyordum. Vahiy ve risalet nurunu görüyordum ve nübüvvet kokusunu alıyordum." Peygamber-i Ekrem (s.a.a) de ona şöyle buyurdu: *"Ey Ali! Şüphesiz sen benim duyduğumu duyuyor ve gördüğümü görüyorsun, fakat sen nebi değilsin, lakin yardımcı ve vezirsin ve şüphesiz sen hayır üzeresin."*[4]

Görüldüğü gibi Allah-u Teala, Ali b. Ebi Talib'e, "Peygamber ile birlikte ol" diye buyurmuştur. Nitekim Harun'a da, "Musa ile birlikte ol ve Musa'nın hilafetini kabul et." diye buyurmuştur. Musa (a.s) Allah'ın mukaddes zatına şöyle arzetti: **"Onu işimde ortak kıl."** Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Ey Musa! Sana istediğin her şey verilmiştir."**[5] Sana Yed-i Beyza ve ejderha kesilen asa gibi mucizeler verdim ve kardeşini işinde ortak kıldım. Onu sana vezir ve halife kıldım.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ise Ali b. Ebi Talib'e (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey Ali! Sen bana oranla Harun'un Musa'ya oranı gibisin." Yani Allah sana da benimle olmanı emretmiştir. Burada risalet, Kur'an'ın hakikatinde ve vaside tecelli etmektedir. Bu açıdan Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) gibi masum bir imam, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) işinde ortak kılınmıştır.

---

[1] Durr'ul-Mensur, c. 5, s. 566

[2] Ta-Ha suresi, 29-32. ayetler

[3] Burada Musa (a.s) kardeşinden kendi işinde ortak olmasını istememektedir. Aksine bu ortaklığı bizzat Allah'ın karar kılmasını istemektedir. (müt.)

[4] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe

[5] Ta-Ha suresi, 36. ayet

Üçüncü Bölüm

Alevi Velayet

1-Ayetin Tefsiri

a-Ayetin Nüzul Sebebi

Mecme'ul-Beyan tefsirinde Ebu Zer-i Gaffari'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Ey insanlar! Günlerden bir gün Allah Resulü (s.a.a) ile camide namaz kılıyordum. Camiye bir fakir geldi ve insanlardan yardım diledi. Ama hiç kimse ona bir şey vermedi. O fakir, ellerini gökyüzüne kaldırdı ve şöyle arzetti: "Ey Allah'ım! Sen şahit ol ki ben Allah Resulü'nün mescidinde yardım istedim. Ama hiç kimse bana yardım etmedi." Bu anda Hz. Ali (a.s) rüku halindeydi ve sağ elinin küçük parmağındaki yüzüğe işaret etti. Fakir kimse yanına gelerek o yüzüğü Hz. Ali'nin elinden çıkardı.

O anda namaz kılmakta olan Peygamber-i Ekrem (s.a.a) namazdan sonra bu olaydan haberdar olunca da başını göklere kaldırdı ve şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Kardeşim Musa senden, göğsünü genişletmeni, işlerini kolaylaştırmanı ve insanların sözünden anlaması için dilindeki düğümü çözmeni diledi. Hakeza Musa (a.s) kardeşi olan Harun'u kendisine vezir ve yardımcı kılmanı istedi. Onunla gücünü artırmanı ve işlerinde ona ortak olmasını diledi. Ben, senin seçtiğin Muhammed Peygamber olarak göğsümü genişletmeni, işlerimi kolaylaştırmanı ve hanedanımdan Ali'yi (a.s) bana vezir kılmanı, böylece onun vesilesiyle sırtımı güçlendirmeni diliyorum."

Ebu Zer daha sonra şöyle diyor: "Henüz Peygamber'in duası sona ermeden Cebrail nazil oldu ve Peygamber'e (s.a.a) şöyle buyurdu: "Oku" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ne okuyayım?" Cebrail şöyle buyurdu: "Şunu oku: Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve iman

edenlerdir…"[1] Bir çok İslami kitaplarda ve Ehl-i Sünnet kaynaklarında yer alan çeşitli rivayetlerde, "şüphesiz sizin veliniz" ayetinin Ali (a.s) hakkında nazil olduğu beyan edilmiştir. Bu rivayetlerden bazılarında Hz. Ali'nin rüku halinde yüzüğünü bağışladığı olaya da işaret edilmiştir. O halde, bu ayetin Ali'nin (a.s) velayeti hakkında nazil olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur.

Ayetin Nüzul Sebebi Hakkında İki Önemli Husus

1-Ehl-i Sünnet ve Şia yoluyla bir çok rivayetler, velayet ayetinin Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olduğunu söylediği halde ve Peygamber'in ashabı olan bu raviler arasında Ebu Zer gibi kimselerin bulunmasına rağmen bazı kimseler bağnazlıktan dolayı bu söz konusu rivayetler karşısında gözlerini yummuşlar ve bu ayetin Ebu Bekir hakkında nazil olduğunu söyleyen İkrime adlı bir kimseden nakledilen mürsel[2] rivayete sarılmışlardır. Oysa, Ebu Bekir'in rüku halinde sadaka verdiği ve bu ayetin de onun hakkında nazil olduğu hususunda hiçbir delil yoktur. Hatta Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir: "Kırk defa rüku halinde sadaka

[1] Bu rivayeti İbn-i Abbas, Ammar Yasir, Abdullah b. Selam, Seleme b. Kuheyl, Enes b. Malik, Utbe b. Hekim, Abdullah b. Ubey, Abdullah b. Galib, Cabir b. Abdullah Ensari ve Ebu Zer Gaffari nakletmişlerdir. (bkz. İhkak'ul-Hak, c. 2, s. 399 ila 410) Bu şahısların yanı sıra, bizzat İmam Ali'den (a.s) da bu rivayet Ehl-i Sünnet kitaplarında nakledilmiştir. (el-Muracaat, s. 155) Gayet'ul-Meram kitabında da bu konuda Ehl-i Sünnet yoluyla 24, Şia yoluyla da 19 rivayet nakledilmiştir. (Minhac'ul-Berae, c. 2, s. 350) Bu hadisi nakleden meşhur kitaplar otuzdan fazladır ki hepsi de Ehl-i Sünnet kaynaklarıdır. Örneğin Muhibuddin Taberi, Zehair'ul-Ukba s. 88'de; Allame Gazi Şevkani, Feth'ul-Kadir, c. 2, s. 50'de; Cami'ul-Usul, c. 9, s. 478'de; Esbab-u Nuzul-i Vahidi, s. 148'de; Lubab'un-Nukul-i Suyuti, s. 90'da; Tezkire-i Sıbt b. Cevzi, s. 18'de; Nur'ul-Ebsar-i Şeblenzi, s. 105'da, Tefsir-i Taberi, s. 165'te; Kitab'ul-Kafi, eş-Şaff-i İbn-i Hacer-i Asgelani, s. 56'da; Mefatih'ul-Gayb-i Razi, c. 3, s. 431'de; Durr'ul-Mensur tefsiri, c. 2, s. 393'te; Kenz'ul-Ummal, c. 6, s. 391'de; Müsned-i İbn-i Merduye ve Müsned-i İbn'uş-Şeyh'de. Bunların yanı sıra, Sahih-i Nesai, el-Cem' Beyn'es-Sihah'is-Sünne ve diğer çeşitli kaynaklarda da bu hadisler yer almıştır. Daha fazla bilgi için, İhkak'ul-Hak, c. 2, el-Gadir, c. 2 ve el-Müracaat kitaplarına müracaat edilsin.

[2] Ravilerin tümünün zikredilmediği, bir ravinin direkt olarak "Ma'sum (a.s) şöyle buyurdu" dediği hadîs-i şerîfler. (müt.)

verdim ki Ali hakkında nazil olan ayet, benim hakkında da nazil olsun ama hakkımda hiçbir ayet nazil olmadı."[1]

Şiiler'in, Ehl-i Beyt'in (a.s) hadis ve marifetlerini yaymasının engellendiği bir zaman olan Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra, rivayet uydurma olayı çok yaygınlaştı. Öyle ki Ehl-i Beyt (a.s) hakkında var olan her faziletin bir benzeri veya daha üstünü diğer kimseler için uyduruldu. Örneğin Hz. Ali (a.s) İmam Hasan ve İmam Hüseyin'e (a.s) yaptığı vasiyetinde şöyle buyurmuştur: "Benim cenazemi teşyii ederken sadece tabutun arkasından tutunuz, onun ön tarafı kendiliğinden hareket edecektir." Bu rivayet, cinayetkar olan Ömer b. Sa'd hakkında da uydurulmuştur!

Açıkça bilindiği gibi tevatür haddine ulaşmış olan bir çok rivayetler ışığında, bu uydurulmuş nüzul sebeplerine itina etmemek gerekir.

2-Fıkhi birbiriyle çelişen rivayetler hususunda tercih sebeplerinden biri (hüccetin, hüccet olmayandan tayin ölçüsü) şudur ki, Ehl-i Sünnet'in sözüyle uyuşan bir rivayet kenara bırakılmalı ve buna muhalif olan rivayetle amel edilmelidir. Kelami meseleler ile ilgili rivayetlerde de bu mesele söz konusudur. Bu esas üzere eğer Ehl-i Beyt'ten (a.s), biri Ehl-i Sünnet görüşüyle uyuşan, diğeri de bunun mukabilinde yer alan iki çeşit rivayet nakledilmiş ise uyum arzeden rivayet, takiyye olarak değerlendirilmelidir. Örneğin İmam Bakır'dan (a.s) velayet ayeti hakkında, "Acaba bu ayet, Ali b. Ebi Talib hakkında mı nazil olmuştur?" diye sorulunca, İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ali, müminlerdendir."[2] Bu rivayet, senet açısından çok güçlü olan ve de Şia'nın görüşüyle uyum içinde bulunan bir çok rivayetlere muhaliftir. Bu yüzden de takiyye olarak değerlendirilmelidir.

Şimdi teberrük için, velayet ayetinin gerçek örneğini beyan eden Ehl-i Beytten iki rivayeti nakletmekle iktifa ediyoruz.

-İmam Bakır'dan (a.s) nakledildiği üzere Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Allah Tebareke ve Teala bu hususta kitabından bir ayet indirmiştir: "**Sizin dostunuz (veliniz), ancak Allah, O'nun Re-**

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 648

[2] Tefsir-i Cami-i Kurtubi, c. 3, s. 161

sulü, rükû' ediciler olarak namaz kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir." Ali b. Ebi Talib, namazını kıldı, rüku halinde zekat verdi, aziz ve celil olan Allah'ı her halinde dilemektedir."[1]

-İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Aziz ve celil olan Allah, Resulüne, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) velayetini emretmiş ve ona şu ayeti nazil buyurmuştur: "**Sizin dostunuz (veliniz), ancak Allah…"** [2]

B- Ayetin Kelimeleri

"innema" (şüphesiz) edatı, gerçek bir hasretme ve özgün kılma içindir. Bazen delil olduğu taktirde, izafi (hakiki olmayan) bir iş hususunda da kullanılmaktadır. (Hakiki hasretme ve özgün kılmada azalma ve çoğalma imkanı yoktur. Ama izafi hasr ve özgün kılmada, bu durumun tersi söz konusudur.)

"Veliyyukum" (sizin veliniz). Veli kavramı, "veliye" kelimesinden türemiştir ve de iki şeyin birbiriyle ilişkisi ve yakınlığını ifade etmektedir. Öyle ki o iki şey arasında hiçbir fasıla ve ayırım söz konusu değildir. Bazen bu irtibat ve yakınlık, insanlar arasında muhabbet ve karşılıklı yardımlaşmaya dönüşmektedir ve bazen de daha üst bir düzeyde önderlik, idarecilik ve tek taraflı tasarruf ile sonuçlanmaktadır. Bu açıdan veli; seven, yardım eden, yöneten, tasarrufta bulunan ve İmam anlamında kullanılmaktadır. Elbette, karşılıklı muhabbet ve yardımlaşma ilişkisi "velayet" kelimesiyle ve önderlik ve imamet ilişkisi ise "vilayet" kelimesiyle eda edilmektedir.

"Veliye" kökü ve türevleri, isim, fiil, çoğul ve tekil olarak Kur'an-ı Kerim'de 233 defa yer almıştır ki bu çok kullanım da velayet konusunun önemini göstermektedir."

"Amenu" (iman edenler). İman ise huzur, korkuyu giderme, ızdırabı dindirme ve dehşeti ortadan kaldırma anlamındaki "emn" kökündendir. İmanın akide olarak adlandırılmasının sebebi de, müminin inançlarını, inançların afeti olan şek ve ızdıraptan kurtarması ve ona güven vermesinden dolayıdır. Bu açıdan inançların kalpte kökleşmesine iman denmiştir.

---

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 644

[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 289

“Yukimune” (ikame ederler, eda ederler). İkame kelimesi de kıyam ve kıvam kelimelerinden türemiştir. Kıyam bazen oturmak, secde etmek, yüz üstü yatmak ve sırt üstü uzanmak karşıtı olan ayakta durmak anlamındadır. Örneğin, **“Onlar, ayakta dururken, (her vakit) Allah'ı anarlar.”**[1]

Hakeza: **“Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler”**[2]

Bazen de hareket karşıtı olan durmak anlamındadır. Örneğin: **“Onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar.”**[3] Bu ayette yer alan “kamu” kelimesi “kalırlar” anlamındadır. Bazen de kıyam, sapma ve eğrilik karşıtıdır. Bu durumda da direnmek anlamındadır; zahiri durmak anlamında değil. Örneğin, **“Allah Kâbe'yi, o saygıya lâyık evi, insanların belini doğrultmaya sebep kıldı.”**[4]

Namazı ikame etmek, namazın hakikatini, namaz kılan kimsenin ruhunda ayakta tutmak anlamındadır. Zira namaz, din çadırının direğidir. *“Namaz dinin direğidir.”*[5] Dinin direği ise ayakta tutucudur. Bu açıdan, namaz farizesini eda etmek, namazı ikame etmek olarak anılmıştır.

“Yu’tune” (verirler). İta ise vermek ve bağışlamak anlamındadır.

“ez-Zekat” (zekat). Zekat lügatte gelişmek ve rüşt anlamındadır. Kur’an-ı Kerim’de müstehap olan sadaka anlamında da kullanılmıştır: **“Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.”**[6]

“Rakiun” (rüku ederler). Rüku, orta derecede eğilmek anlamındadır ve tam olarak eğilmek anlamındaki secdenin karşıtıdır.

C-Ayetin Anlamları

Ayette yer alan veli kelimesinden maksat

---

[1] Al-i İmran suresi, 191. ayet
[2] Furkan suresi, 64. ayet
[3] Bakara suresi, 20. ayet
[4] Maide suresi, 97. ayet
[5] Bihar’ul-Envar, c. 79, s. 218
[6] Rum suresi, 39. ayet

"Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resûlüdür, iman edenlerdir; "[1]

Ayetinde yer alan "veli" kelimesinin anlamı hakkında bir takım ihtimaller söz konusu edilmiştir ve bunlara işaret edeceğiz.

1- "Veli" kelimesi; seven, yardım eden, önder ve imam anlamındadır. Bu ihtimal reddedilmiştir. Zira bu esas üzere bir kelime aynı zamanda üç anlamda kullanılmış oluyor ve bu doğru değildir.

2- Veli kavramı önceki velayet ayetlerinde yani **"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır."**[2] ve hakeza sonraki ayetlerde **"Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin."**[3] seven ve yardım eden kimse anlamında olduğu için bu velayet ayetinde de seven ve yardım eden kimse anlamındadır. Ve böylece de ayetler arasında bir uyum sağlanmış ve korunmuş olmaktadır.

Ehl-i Sünnet alimleri bu inancı taşımaktadırlar. Lakin bu ihtimal de doğru değildir. Zira ayetler arasındaki uyum belli değildir. Ayetlerin sadece yan yana olması da onların bir defada nazil olduğunun delili olamaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim tedrici bir şekilde ve yirmi üç yıl boyunca nazil olmuştur. O halde bu ayetlerde siyak birliği[4] elde edilmiş değildir. Aksine bu ayetlerin tek bir parça olmadığı hususunda deliller vardır. Zira Ehl-i sünnet ve Şia yoluyla nakledilen bir çok rivayette "**Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resûlüdür, iman edenlerdir"** ayetinin nüzul sebebi olarak Al-i b. Ebi Talib'in (a.s) infak hikayesi gösterilmiştir. Bu nüzul sebebi de göstermektedir ki velayet ayeti, kendinden önceki ve sonraki ayetlerle bir irtibat içinde değildir. Aksine bağımsız bir konuyu beyan etmektedir. Ayrıca velayet ayetinden önceki ve sonraki ayetlerde yer alan "evliya" kelimesi çoğuldur ama velayet ayetinde "veli" kelimesi yer almıştır ki bu da tekildir. Ve bu da bu ayetlerin birlikte nazil olmadığını göstermektedir.

---

[1] Maide suresi 55. ayet
[2] Maide suresi 51. ayet
[3] Maide suresi 57. ayet
[4] Söz gelişi, ifade tarzı. Üslub, tarz, yol

O halde bu ayetlerin siyak birliği ve bir anda nazil olduğu hususunda delil yoktur. Dolayısıyla da söz konusu ayette yer alan"veli" kavramının anlamını beyan etmek için buna isnat edilemez, bu yüzden velayet ayetinde seven ve yardım eden anlamının ispat edilmesi için ayrı bir delil göstermek gerekir.

3-"Veli" kelimesi önder ve tasarrufta bulunan kimse anlamındadır. Şia araştırmacıları bu inancı taşımaktadır ve bu hususta ayette yer alan bir takım ifadeleri de delil olarak göstermişlerdir.

Velayetin önderlik anlamına geldiği ve bunun delilleri

Şia, ayette yer alan "veli" kelimesinin önder ve tasarrufta bulunan anlamına geldiğini kabul etmektedir. Bu iddia hususunda da bir takım deliller ortaya koymuşlardır:

1-Velayet ayetinin başında yer alan "innema" edatı hakiki ve mutlak hasr (özgünlük, ihtisas) içindir. O halde bu ayette yer alan velayetten maksat özel bir velayettir; genel bir velayet değil. Bilindiği gibi özel velayet ise önderlik ve tasarrufta bulunma anlamıyla uyum içindedir; sevgi ve yardım anlamıyla değil. Zira sevmek ve yardımcı olmak genel velayet türündendir ki Allah-u Teala **"Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir."**[1] ayetinde Allah Resulü'nün de (s.a.a) içinde bulunduğu bütün müminler için karar kılmıştır. Karar kılınan bu velayet esasınca sevgi ve yardım Allah Resulü'ne (s.a.a) veya namaz kılan ve namazın rüku halinde sadaka veren müminlere özgü olamaz.

Söylenmesi gerekir ki "innema" edatı delil olduğu taktirde izafi ve kıyasi hasr (özgünlük, ihtisas) anlamında da kullanılmaktadır. **"Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir."**[2] Çünkü Kur'an-ı kerim dünya için başka bir takım örnekler de vermiştir ve bu da göstermektedir ki ayette yer alan hasr edatı hakiki anlamda değildir. İzafi bir hasr anlamını ifade etmektedir. Oysa velayet ayetinde yer alan

[1] Tevbe suresi 71. ayet
[2] Yunus suresi 24. ayet

"innema" edatının izafi hasr için olduğu hususunda bir delil yoktur. Sonuç olarak **"Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resûlüdür, iman edenlerdir"** ayetindeki velayet; Allah'a, Peygamber'e ve müminlerden özel bir gruba hasr olan bir anlam ifade etmelidir ve bu da yöneticilik ve tasarrufta bulunma anlamındaki velayetten başka bir anlamla uyum içinde değildir.

2- İkinci delil ise ayetin devamında yer alan **"Onlar ki namaz kılar ve rüku halinde zekat verirler"** ifadesidir. Bu ifade de ayetin nüzül sebebinin yardımıyla, sadece Ali (a.s) ile örtüşmektedir; müminlerin geneliyle değil. Açıkça bilindiği üzere sevgi ve yardım anlamındaki velayet sadece müminlerden bir kimse için karar kılınmış değildir. Aksine bütün müminler birbirlerini sevmeli ve birlerine yardımcı olmalıdırlar. O halde bu insanın velayetinden maksat önderlik ve tasarrufta bulunma olmalıdır.

3- "**Namaz kılan ve rükû' halinde zekâtı veren mü'minlerdir"** ayetinde İslam ümmetine hitaben; Allah, Resulü ve bazı has müminlerin onların velisi oldukları beyan edilmiştir. Bu hitap da Allah Resulü ve bu özel müminlerin İslam ümmetinin içinde olmaması farzını gerektirmektedir. Aksi taktirde veli ve müvella aleyhin (üzerine velayet edilen kimsenin) birliği lazım olur. Eğer Allah Resulü ve bu müminler tıpkı Allah gibi muhatapların içinde yer almazsa onların velayeti de özel bir velayet olmalıdır; yardım ve muhabbet anlamındaki mutekabil velayet değil. Zira bunun karşısında yer alan velayet **"Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir."**[1] ayetin hükmüyle bütün müminler için karar kılınmıştır. Dolayısıyla Allah-u Teala bağımsız bir şekilde insanları idare etmekte, onlar üzerinde tasarrufta bulunmakta ve onların velisi konumunda bulunmaktadır. Allah-u Teala işte bu velayeti Allah Resulü ve Ali (a.s) için de karar kılmıştır.

Sonuç olarak "veli" kelimesinin anlamını anlamak için nüzul sebebinin yardımıyla velayet ayetinin içinde yer alan ifadelerden istifade etmek gerekir. Bu ikisi de göstermektedir ki ayette yer alan "veli" kavramı önder, yönetici ve tasarruf eden kimse anlamındadır; seven ve yardımcı olan anlamında değil.

[1] Tevbe suresi , 71. ayet

Zekattan Maksat

"Zekat" kavramı Mekki ve Medeni surelerde ya gelişim ve çoğalma anlamındadır; tıpkı şu ayet gibi **"Onlar ki, zekâtı verirler; "**[1] ya da müstehap sadaka anlamındadır; fikhi açıdan farz olan zekat değil. Tıpkı şu ayet gibi **"Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin"**[2] hakeza **"Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım."**[3]

Aynı şekilde önceki peygamberlerin zekat konusunu hatırlatan ayetlerde de zekat müstehap sadaka anlamındadır. Örneğin, **"Yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti."**[4] Hakeza, **"Kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik."**[5] Zira ayetlerin nazil olduğu asırda fıkhi farzolan zekat kavramı henüz mevcut değildi. Sonraları Müslümanlar arasında yaygınlaşmıştı. Bu zekattan maksat da Medine'de şu ayet ile teşri edilmiş olan farz sadakadır. **"Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et."**[6] O halde "zekat" kavramı fıkhi bir kavram olarak farz zekat anlamında deildir. Aksine gelişme çoğalma ve müstehap zekat anlamlarını ifade etmektedir.

Bundan da öte, eğer "zekat" kavramı "salat" (namaz) kavramı gibi Kur'an'ın nazil olduğu asırda yeni bir kavram olarak teşri edilmiş idiyse, bu kavram lügavi anlamının karşıtı olarak farz ve müstehap mutlak sadaka anlamındadır. Tıpkı özel bir ibadet anlamında olan "salat" kavramı gibi; bu anlamda salat hem farz namaz hakkında kullanılmaktadır ve hem de müstehap namaz hakkında.

Bu esas üzere **"Onların mallarından sadaka al"**[7] ayeti ile **"Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere mahsustur."**[8] ayetinde yer alan "sadaka" kelimesinden mak-

---

[1] Müminun suresi, 4. ayet
[2] Müzzemmil suresi 20. ayet
[3] A'raf suresi, 156. ayet
[4] Meryem suresi, 31. ayet
[5] Enbiya suresi, 73. ayet
[6] Tevbe suresi, 103. ayet
[7] Tevbe suresi, 103. ayet
[8] Tevbe suresi, 60 ayet

sat farz zekattır. **"Tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini bilmezler mi?"** ve **"Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir."**[1] ayetlerinde yer alan sadaka kelimeleri ise müstehap sadakayı da içine almaktadır. Aynı şekilde içinde zekat lafzının yer aldığı bu tür ayetler, müstehap sadakaları da içine almaktadır. Gerçi ileride söyleyeceğimiz gibi velayet ayetinde yer alan sadaka sadece müstehap sadaka anlamındadır.

Bazı Ehl-i Sünnet alimleri şöyle demişlerdir:

Velayet ayetinde yer alan zekat, fıkhi olan farz zekattır. Ve Hz. Ali (a.s) fakirlik sebebiyle farz zekata muhatap olmamıştır ya da asla farz zekatını namaz vaktine kadar ertelememiştir. Dolayısıyla da velayet ayeti Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olmamıştır. Geçen konulardan da anlaşıldığı üzere Kur'an-ı Kerim'de yer alan zekat kavramı gelişme, büyüme, çoğalma veya müstehap sadaka anlamındadır ya da farz ve müstehap sadakaları içine almaktadır. Bundan da öte, tevatür haddinde olan ayetin nüzül sebebini inkar etmek ve bu ayetin Ali (a.s) hakkında nazil olmadığını söylemek de mümkün değildir.

Rüku Edenlerin Anlamı

Velayet ayetinde yer alan rüku kelimesinin anlamı ve hakeza "vehum rakiun" cümlesi hakkında bir takım ihtimaller zikredilmiştir ve biz bunlara kısaca işaret edeceğiz.

1- Rüku kelimesi namaz kılmak anlamındadır ve "vehum rakiun" (ve onlar rüku edenlerdir) ayeti bağımsız bir cümledir. Yani zekat verenlerin halini beyan etmemektedir. Aynı şekilde bu ayette yer alan "vav" harfi de atfetmek içindir; hal beyanı için değildir. Bu esas üzere "rakiun" kelimesi namaz kılanlar anlamındadır. Tıpkı şu ayet gibi **"Rükû edenlerle beraber rükû edin."**[2]

Elbette bu ihtimal reddedilmiştir. Zira namaz kılmak meselesi ve **"namaz kılan kimseler"** cümlesinde yer alan namaz kılanlar konusu bu ayette yer almıştır, bunun ikinci defa tekrarı ise faydasızdır. Dolayısıyla burada yer alan rüku namaz kılmak anlamında değildir.

---

[1] Tevbe suresi, 104. ayeti ile Bakara suresi, 276. ayet

[2] Bakara suresi, 43. ayet

2- Rüku; huzu ve eğilmedir yani müminler zekat verirler ve Allah karşısında eğilirler. Ya da rüku kelimesinden maksat fakirlik sebebiyle insanın eğilmesidir. Dolayısıyla bunun anlamı şudur ki müminler fakirlikten dolayı iki büklüm oldukları halde diğerlerine yardım etmektedirler. Elbette ki bu ihtimal de doğru değildir. Zira bu anlamda bir rüku kelimesi beyan edilmemiştir ve bu anlamlarda kullanılması da mecazidir ve mecazın da mutlaka bir delile ihtiyacı vardır.

3- "Vehum Rakiun" cümlesinden maksat namaz kılanlardan ve zekat verenlerden apayrı üçüncü bir gruptur. Yani namaz kılan bir grup, zekat veren bir grup ve rüku halinde namaz kılan bir grup… Bu ihtimal de doğru değildir. Zira ayetin zahirine aykırıdır ve mütevatir olan nüzul sebepleriyle de uyuşmamaktadır.

4- Rüku kelimesinden maksat namazda rükudur. "vehum rakiun" cümlesi zekat verenlerin haletini beyan etmektedir. Ve terim olarak hal beyan eden bir cümledir. O halde muhtemelen ayetin anlamı şöyledir: İslam ümmetinin önderliğini ve yöneticiliğini üstlenen kimseler namaz kılarlar ve namaz kılarken rüku halinde müstehap sadaka verirler.

Geçen ihtimaller arasında sadece bu ihtimal hem ayetin zahiriyle uyuşmaktadır ve hem de ayetin nüzul sebebiyle uyum içindedir. Bu açıdan sadece bu ihtimal kabul görmekte ve de kabul edilir konumda bulunmaktadır.

Bil fiil ve Bil kuvve Velayet[1]

Daha önce de beyan edildiği üzere **"Şüphesiz sizin veliniz Allah…"** ayetindeki velayet kelimesi önderlik ve tasarrufta bulunma anlamındadır. Şimdi de şu nükteye işaret edelim ki Allah'ın müminlere oranla tekvini ve teşyii velayeti bilfiil (aktif) bir velayettir. Onları zulmetten çıkarmakta ve nur ve aydınlığa iletmektedir. **"Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."[2]**

[1] Aktif ve Potansiyel velayet (müt.)

[2] Bakara suresi, 257. ayet

Aynı şekilde Resul-i Ekrem (s.a.a) de kendi zamanında idareci, hakim ve bilfiil tasarrufta bulunan bir kimseydi. **"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır."**[1] ayeti ile **"Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur."**[2] ayeti de bunun en büyük kanıtıdır. Lakin **"İman edenler"**in velayeti ise yani Hz. Ali'nin (a.s) velayeti bilfiil (aktif) velayet değildi. Zira Allah Resulü (s.a.a) olduğu zaman Hz. Ali'ye (a.s) sıra gelmemektedir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin velayeti potansiyel bir velayetti ve Peygamberin (s.a.a) vefatından sonra aktivite (fiiliyet) derecesine ulaşmıştır. Zira **"Şüphesiz sizin veliniz Allah…"** ayetinin konusu Allah, Resulü ve Hz. Ali'nin (a.s) özel velayetidir. Dolayısıyla da Peygamber-i Ekrem'in vefatından sonra insanların başkasının egemenliğini kabul etmesi meşru değildir. Hz. Ali'yi (a.s) dördüncü veli olarak kabul etmek sorunu halletmemektedir. Zira ayette velayet Hz. Ali'ye (a.s) münhasırdır ve halifeler gibi diğer kimselerin bunda herhangi bir ortaklığı yoktur. Allah Resulü (s.a.a) de Gadir-i Hum'da kendi velayeti hususunda insanlardan itiraf ve onay aldıktan sonra şöyle buyurmuştur: "Ben size kendi nefsinizden daha evla değil miyim?" Orada bulunanlar da "Evet" dediler."[3] Peygamber (s.a.a) bu vesileyle Hz. Ali'ye (a.s) münhasır olan potansiyel velayeti ilan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "*Ben kimin mevlası isem o halde Ali'de onun mevlasıdır."*[4] Zira Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) varlığı, Hz. Ali'nin (a.s) velayetinin geleceğe ait olduğunu ilan eden bir nişanedir.

Söylenmesi gerekir ki **"Şüphesiz sizin veliniz sadece Allah, Resulü ve iman edenlerdir"** ayeti üç bağımsız cümleden oluşmaktadır ve "vav" edatı ile birbirine atfedilmiştir. Kısaltma amacıyla da veli kavramı ikinci ve üçüncü cümlelerde yer almamıştır. O halde veli kavramı ayette üç defa kullanılmış olmaktadır ki birinci ve ikinci mertebede bilfiil veli anlamındadır. Üçüncü mertebede ise potansiyel veli anlamındadır.

---

[1] Ahzab suresi, 6. ayet
[2] Ahzab suresi, 36. ayet
[3] Tevhid-i Saduk, s. 212
[4] A. g. e

Bu esas üzere velayet ayetinde yer alan veli kavramı bir defa üç anlam için veya bir defa hakiki (bil fiil) ve mecazi (bil kuvve) olarak kullanılmamıştır. Dolayısıyla da herhangi bir mahzuru yoktur. Aksine veli kavramı üç defa ayrı olarak kullanılmıştır ve üçüncü defa da potansiyel (bil kuvve) veli anlamındadır ve bu kullanımın da herhangi bir mahzuru yoktur. Nitekim **"Tarafından bana bir veli (oğul) ver. Ki o bana vâris olsun; Ya'kub hanedanına da vâris olsun."**[1] ayetindeki veli kavramı da potansiyel veli anlamındadır. Zira Hz. Zekeriya (a.s) kendisinden sonra veli olması için Allah'tan bir çocuğunun olmasını diledi. Yoksa Hz. Zekeriya (a.s) kendisi üzerinde de velayeti olan bir evlat istememiştir. Nitekim bu anlam **"Yerisuni"** (bana varis olsun) cümlesinden de anlaşılmaktadır. Hakeza Allah Resulü'nden (s.a.a) sonra ulul emre itaatin farz olduğunu bildiren **"Allah'a itaat ediniz, Resule itaat ediniz ve sizden olan emir sahibine de itaat ediniz."**[2] ayetinde yer alan veli kavramı da Kur'an'da "veli" kavramının potansiyel veli anlamında kullanıldığının bir başka delili konumundadır. Bu esas üzere gelecekte idareci ve tasarruf sahibi olacak biri hakkında veli kavramının kullanılmasının hiçbir mahsuru yoktur.

Ayette velayetin sınırları

"Şüphesiz sizin veliniz Allah ve Resulü…" ayetinde Allah'a isnat edilmiş olan velayet, hem teşrii ve hem de tekvini velayeti kapsamaktadır. Yani Allah muhabbet ve sevgi esasınca kanun teşri etmeyi ve bu kanunların nasıl icra edileceğini insanlara açıklamayı üstlendiği gibi, tekvini olarak da onlar üzerinde tasarrufta bulunmaktadır. Örneğin diriltmek, öldürmek, müdahale ve tasarrufta bulunmak, genişletmek ve daraltmak, ağlatmak ve güldürmek, ihtiyaçsız kılmak ve güçlü kılmak hususlarında da etkinliğe sahiptir.

Allah Resulü (s.a.a) ve Ali'nin (a.s) velayeti de hem teşrii velayeti ve hem de tekvini velayeti kapsamaktadır. Zira ayetin içindeki siyak birliği, Allah Resulü (s.a.a) ve Ali'nin (a.s) velayetinin de Allah'ın velayetinin türünden bir velayet olmasını iktiza etmektedir. Aksi taktirde onların velayetinin başka bir şekilde açıklanması gerekirdi.

---

[1] Meryem suresi, 5. ayet

[2] Nisa suresi, 59. ayet

Bu esas üzere Allah Resulü (s.a.a) ve İmam Ali (a.s) kanunları teşri etmeyi, kanun koymayı ve bu kanunları insanlar üzerinde uygulamayı üstlenmiştir ve aynı zamanda insanlar üzerinde tekvini bir velayete sahiptir.

Söylenmesi gerekir ki, **"Şüphesiz sizin veliniz Allah ve Resulüdür"** ayeti insanlar üzerinde tekvini ve teşrii velayeti beyan etmektedir. Lakin tekvini velayet, insanlar üzerindeki velayete özgü bir şey değildir. Aksine Allah, Resulü ve masum imam bütün varlık alemi üzerinde tasarruf sahibidir.

Her asırda velinin bir kişi olması

Bazı şeyleri ispat etmenin delili onların bir olduğunun da delilidir. Bu söz asaleten tevhit hakkında ve buna bağımlı olarak da hilafet ve imamet hususunda geçerlidir.

Dolayısıyla da eğer alemde ilah varsa şüphesiz bu ilah bir tek ilahtır. Çünkü sıfatları zatının aynısı olan; yani iki ilim, iki kudret ve iki yönetim sahibi iki ilah söz konusu olsa, bu durumda gökler ve yeryüzü ortadan kalkar. **"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti."**[1] Bu durumda iki ilahın da hak esasınca çalıştığı söylenemez. Zira Allah'tan başka alemde bir hak yoktur. Diğer varlıklar salt yokluktur. Vaki olan ve meydana gelen her şey ne olursa olsun tümü Allah'ın fiilidir. O halde eğer Hak Tela'nın zatı mevcut ise şüphesiz tektir ve ortağı yoktur. **"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir, kayyûmdur."**[2]

Allah Resulü (s.a.a) hakkında da bu, söz konusudur. Yani bir toprak üzerinde ve aynı zamanda iki peygamber bir toplumu ıslah edemez. Aynı şekilde her biri ilahi isimlerin tam mazharı olan masum imamların da özel bir programı vardır. Bu açıdan aynı zamanda yaşamakta olan iki masumdan biri imam diğeri ise memumdur (imama uyandır).

Bu tümel ölçü esasınca velayet ayetindeki "ellezine amenu" **"İman edenler"** ifadesinin muhatabının rüku halinde zekat veren bütün müminler veya bir grup müminler olduğu da söylenemez. Zira bu durumda

[1] Enbiya suresi, 22. ayet

[2] Bakara suresi , 255. ayet

kargaşa vücuda gelir ve noksanlık ortaya çıkar. Veli tayin etmenin hedefi bu karmaşıklığın ortaya çıkmasını engellemektir. Eğer rüku halinde sadaka veren herkes imam ve önder olacaksa ve böyle bir iddiada bulunacaksa şüphesiz bu, karmaşıklığa ve anarşiye sebep olur.

Bu açıdan **"iman eden kimseler"** ifadesinden maksat sadece Hz. Ali (a.s) dir. Diğer imamların (a.s) velayeti için diğer ayetlerden istifade edilmektedir. Zira ayetin zahiri nüzul sebebiyle birlikte, velayetin Hz. Ali'ye (a.s) özgü olduğu anlaşılmaktadır. Bu ihtisas ve özgünlük, İslam'ın ilk yıllarındaki Müslümanların genelinin zihninde mevcut idi. Nitekim Ömer kırk defa hakkında ayet insin diye sadaka vermiş ama ayet nazil olmamıştır. Ömer'in ameli de göstermektedir ki bu işi yaptığı için, kendisinin de velayet ayetinin kapsamına girdiğini kabul etmemekteydi. Aksi taktirde bir ayetin inmesini istemezdi ve bu ayete istinat ederek kendisini veli olarak tanıtırdı.

Çoğul Kelimesinin Tekil Olarak Kullanılması

"Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim"[1] ayetinde toplam olarak yedi çoğul kelime kullanılmıştır: **"ellezine"**, **"amenu"**, **"ellezine"**, **"yukimune"**, **"yu'tune"**, **"hum"** ve **"rakiun"**. Lakin bu çoğullardan hiçbirisi tekil hakkında kullanılmamıştır, dolayısıyla da bu kullanım tarzı mecazi değildir.

Bunun açıklaması da şudur ki bir kelimenin bir anlam için kullanılması ile reel aleme uyarlanması arasında farklılık vardır. Mecaz ise bir kelimenin gerçek anlamda, anlamının dışında bir anlamda kullanılmasıdır. Örneğin çoğul anlamını ifade eden **"ellezine"** kelimesi tekil anlamda kullanılırsa bu kullanım mecazdır ama eğer çoğul bir kelime kendi anlamında (çoğul anlamda) kullanılırsa, lakin bu çoğulun bireyleri dış alemde bir veya iki tane olursa bu kullanım mecazi değildir. Örneğin örf ve gelenekte de "caminin masraflarını üstlenen kimselerin sevabı vardır." denmektedir. Burada "kimselerin" kelimesi çoğuldur ve tekil anlamda kullanılmamıştır. Bu hal üzere sadece bir kimsenin caminin giderlerinin ödemiş olması mümkündür, sadece teşvik için çoğul tabiriyle ifade edilmiştir. Bu esas üzere kelimenin anlamının reel örneği

[1] Al-i İmran suresi, 61. ayet

ile anlamı arasında farklılık vardır. Hakikat ve mecaz bir kelimenin bir anlamda kullanılması alanına girmektedir; reel alemle uyarlanması anlamında değil.

Kur'an'ı Kerim bu tür bir açıklamayı başka hususlarda da örneğin ahlaki faziletleri ve rezaletleri beyan ettiği esnada da kullanmıştır. Buna örnek olarak Mübahele ayetini göstermek mümkündür: **"Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim"** [1] Bu ayette geçen **"ebnaena"**, **"nisaena"** ve **"enfusena"** kelimeleri çoğul olan kelimelerdir. Lakin bunun reel örnekleri sırasıyla İmam Hasan, İmam Hüseyin (a.s), Hz. Zehra (a.s) ve Hz. Ali (a.s)'dır ve bunların tümü de mübahele olayında hazır bulunmuşlardır.

Aynı şekilde infak hakkında inmiş olan **"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, "**[2] ayetinin tek reel örneği de Hz. Ali'dir (a.s) ki bir defa gece, bir defa gündüz, bir defa insanların huzurunda, bir defa da gizlice bütün mallarını Allah yolunda infak etmiştir ve bu ayet Hz. Ali (a.s) hakkında inmiştir.

"Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da, açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim."[3] ayetinde yer alan **"tusirrune"**, **"ekfeytum"** ve **"e'lentum"** fiilleri de çoğul olan fiilerdir. Oysa bu ifadelerin reel örneği, yabancılarla gizlice anlaşan ve onlara meyleden Hatip bin Ebi Belta'a'dır.

"Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı"[4] ayetinde yer alan **"yekulune"** ve **"rece'na"** kelimeleri de çoğuldur ama bu sözleri söyleyen kimse sadece Abdullah bin Ubey idi.

---

[1] Al-i İmran suresi, 61. ayet
[2] Bakara suresi, 274. ayet
[3] Mümtehine suresi, 1. ayet
[4] Münafikun suresi, 8. ayet

Aynı şekilde **"Kalblerinde hastalık bulunanların: «Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz» diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır."**[1] ayetinde de, birden fazla çoğul kelime vardır ama bu ayetin de Abdullah bin Ubey hakkında indiği söylenmiştir.

O halde hem ahlaki faziletler hakkında ve hem de ahlaki rezaletler beyanında bir takım ayetler vardır ki çoğul şeklinde kullanılmıştır ama bu ayetlerin nüzulunun reel örnekleri bir veya iki kişidir. Oysa Araplar İslam'ın ilk yıllarında henüz yazılarında hareke, i'rap ve benzeri şeyleri bilmiyorlardı. Buna rağmen bu nükteleri nakletmişlerdir ve herhangi bir eleştiride de bulunmamışlardır.

Çoğul Kelimesinin Azamet ve Yüceltme İçin Kullanılması

Bazen söylendiği üzere reel örneğinin bir kişi olduğu yerlerde çoğul edatını getirmek azamet ve yüceliği belirtmek içindir. Bu iddianın delilini ortaya koyma makamında ise **"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."**[2] ayetinde yer alan çoğul ifadeleri şahit olarak gösterilmektedir. Bu ayette münezzeh olan Allah kendisi hakkında çoğul ifadesini kullanmıştır. Lakin bu söz sadece azamet ve büyüklüğü sebebiyle kendisini çoğul olarak ifade eden konuşmacılar ile ilgilidir. Ama fasih Arapça'da muhatabını veya bir kimseyi gıyabında çoğul edatıyla ifade etmek yaygın değildir ama bu kullanım tarzı Farsça'da yaygındır.

Bu açıdan Peygamber ve İmamlar'ın (a.s) ziyaretnamesinde şöyle yer almamıştır: **"Esselamu aleykum ya Resulellah"** veya şöyle de denmemiştir: **"Esselamu aleykum ya Emirel Muminin"** veya herkesten çok azamet ve yüceliğe layık olan Allah hakkında da; **"İyyakum na'budu ve iyyakum nestein"** şeklinde de denilmemiştir. Bundan da öte hatta konuşmacı kimse tarafından azamet ve yücelik ifadesi için ço-

[1] Maide suresi, 52. ayet
[2] Hicr suresi, 9. ayet

ğul ifadesinin kullanılmasının mahzuru da vardır. Zira Allah'u Teala'nın kendisini çoğul olarak ifade ettiği yerler ile Allah'u Teala'nın **"La ilahe illa ene"** [1]**, "Fe iyyaye fe'budun"** [2]**, "İyyaye fettekun"**[3] gibi Allah'ın kendisini tekil olarak beyan ettiği yerler arasında büyük bir farklılık vardır. Zira çoğul olarak ifade edilen yerlerde işlerin yapılması meleklere havale edilmiştir ve onlar söylenen işi yapmaktadır. [4] Hakeza: **"İnna e'teynakel Kevser"**[5]. Bu yüzden bu tür yerlerde çoğul veya mütekellim-i meel gayr (konuşmacıyı da içe alan çoğunluk kipi) kullanılmıştır ama işin Allah'a özgü olduğu yerlerde sadece tekil ifadesi kullanılmıştır. Bu esas üzere **"ellezine amenu"** (iman eden kimseler) ifadesinin velayet ayetinde çoğul olarak beyan edilmesi, Hz. Ali'nin azamet ve yüceliğini belirtmek için değil, teşvik içindir.

İlahi Velilerin Akıldan Geçen Düşünceler Üzerindeki Hakimiyeti

İlahi şahsiyetler, ilahi olmayan heveslere, isteklere, sözlere ve amellere karşı alakasızdırlar. Onlar sadece Allah'a, ilahi mazharlara ve ilahi düşünce, söz ve amellere teveccüh ederler. Bu yüzden kalpleri Allah'a teveccüh ettiği halde, Allah'ın gönderdiği bir fakirin sesini de duyarlar. "*Fakir, Allah'ın elçisidir."*[6] Bu işitmek ve isteklere icabet etmek her ne kadar namaz halinde de olsa, onlar için ayrı ayrı birer ibadettir.

İlahi sünnet de şu esasa dayalıdır ki münezzeh olan Allah bir taraftan insanın mali durumunu güçlendirmektedir, öte taraftan da onu denemek için kendisine bir fakir göndermektedir. Nitekim Hac günlerinde, Arafat dağının eteklerindeki avlara, ihrama girmiş hacıların eli altında olmalarını emretmektedir. **"Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avlanma ile (onu yasak ederek) dener"**[7]. Bir taraftan da

---

[1] **Benden başka ilah yoktur** (Enbiya suresi, 25. ayet)

[2] **Sadece bana ibadet edin** (Ankebut suresi, 56. ayet)

[3] **Sadece benden korkun** (Bakara suresi, 41. ayet)

[4] Örneğin Allah şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz biz sizlere apaçık bir nur indirdik."** (Nisa suresi, 174. ayet)

[5] **"Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik."** (Kevser suresi, 1. ayet)

[6] Nehc'ül-Belağa, 304. hikmet

[7] Maide suresi, 94. ayet

ihrama girmiş hacıları avlanmaktan sakındırmaktadır. **"İhramlı iken avı öldürmeyin."**[1] Bu vesileyle Allah hacı olan kimseleri denemektedir. Eğer işin bu aşaması olmasa ilahi imtihan da gerçekleşmemektedir.

Dolayısıyla Allah'a ibadete gömülmüş bir kimse Allah'ın elçisinin sözünü de işitir. Lakin bedeni ve nefsani bir iş olan okun ayaktan çıkarılmasını, asla hissetmez.

Allah'ın halifesi olan kamil insan, kendi düşünceleri üzerinde de egemenlik sahibidir ve nefis riyazeti ve takva vesilesiyle düşüncelerini toparlar. *"Nefsimi şimdiden takva ile meşakkate alıştırmalıyım."*[2] Düşünceleri kontrol altında olduğu için de istediği yerde onu bir şeye yönlendirir ve istediği yerde de bir şeyden alıkoyar ve istediği şekilde hareket eder. Yani eğer Allah'ın sözünü işitmek isterse, Kur'an okuyan veya fakir bir kimsenin sesini işitir ve eğer bedeni ve maddi işleri derketmemeyi irade ederse ayağından oku çıkardıkları halde asla bunu hissetmez.

Bu açıklamalardan da açıklığa kavuştuğu gibi fakirin sesini işitmek ve isteklerine namaz halinde icabet etmenin, Hz. Ali'nin (a.s) namazda huşu ve huzu içinde olmasıyla hiçbir aykırılığı yoktur.

Allah'ın Velayetinin Mazharları

Gerçi Kur'an'ı Kerim'in bazı ayetleri esasınca Allah-u Teala kemalleri kendisinden gayrisine isnat etmektedir; ama tevhit esasınca bu kemalleri başka bir yerde kendisine özgü kabul etmektedir. Örneğin **"Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir."**[3] ayetinde Allah-u Teala izzeti, Resulüne ve müminlere isnat etmişse de **"İzzet ve şerefin hepsi Allah'ındır"**[4] ayetinde ise izzetin sadece Allah'a ait olduğunu ifade etmektedir. Bu esas üzere Allah-u Teala velayeti, **"Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve İman edenlerdir"** ayetinde Resulü ve masum İmam (a.s) için ispat etmişse de **"Halbuki**

[1] Maide suresi, 95. ayet
[2] Nehc'ül-Belaga, 45. mektub
[3] Münafikun suresi, 8. ayet
[4] Nisa suresi, 39. ayet

veli yalnız Allah'tır."[1] ayetinde ise Allah-u Teala velayeti sadece kendisine isnat etmiştir.

Bu ayetlerin ortasını bulmanın yolu da şudur ki Allah Resulü ve Masum İmam (a.s), mutlak velinin ayeti ve mazharı ünvanıyla velayet sahibidir. Aksi taktirde velayet sadece Hak Teala'nın zatına özgüdür. Bu inhisar ve özgünlük ise ayetteki zamir-i fasl'dan (**"hüve"**den), haberin (yüklemin) marife (başında elif lam takısının olmasından) olmasından anlaşılmaktadır. O halde bütün kemaller asaleti itibariyle Allah'a ve buna uyumlu olarak da gayrisine aittir.

Ali'nin (a.s) Velayet Ayetini Delil Göstermesi

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) kendi imameti için Gadir-i Hum hadisesini, Mübahele destanını ve benzeri şeyleri delil olarak gösterdiği gibi, velayet ayetini de delil olarak göstermiştir. Bu Ehl-i Sünnet kitaplarında da mevcuttur. Örneğin İbn-i Merduye'nin (Ebi Şeyh'in) müsnedinde ve Kenz'ul-Ummal'da nakledilmiştir.

Velayet ayetinin delil olarak gösterilmesi hakkında söylemek gerekir ki Hz. Ali'nin (a.s) mübarek adı, velayet ayetinde Allah ve Resulü'nün adının yanında yer almamıştır. Aksine, **"iman eden kimseler"** ifadesinde zikredilmiştir. Bu mezkur cümlenin tefsir, yorum ve açıklaması ise rivayetlerle, yani ayetin nüzul sebepleriyle gerçekleşmektedir. Gerçi Hz. Ali'nin 120, 000 kişiden fazla kimsenin şahit olduğu Gadir-i Hum hadisesini kabul etmeyen kimseler, hiç şüphesiz velayet ayetini ve nüzul sebebini şahit olarak göstermesini de kabul etmeyeceklerdir. Ama buna rağmen, merhum Seduk'un naklettiğine göre, Hz. Ali (a.s) Ebu Bekir ile yaptığı tartışmasında bu ayeti delil göstererek şöyle buyurmuştur: "Seni Allah'a ant içiririm, yüzüğü bağışlama ayetinde Allah tarafından Resulullah'ın velayeti hakkında zikredilen velayet senin için midir?"[2] Ebu Bekir şöyle dedi: "Hayır, aksine senin için nazil olmuştur."

---

[1] Şura suresi, 9. ayet

[2] Tefsir-i Nur'us-Sekaleyn, c.1, s.645

Diğer Masum İmamların Velayeti

Daha önce de söylendiği gibi, **"İman eden kimseler"** velayet ayetinde, "iman eden kimseler" ifadesinin reel örneği sadece Hz. Ali'dir (a.s). Diğer imamların velayeti ise diğer naslarla ve delillerle ispat edilmektedir. Bu ayet hakkında nakledilen rivayetler de bu ayeti te'vil etmektedir; tefsir değil. Şimdi masum imamların velayeti hakkında bir takım rivayetlere işaret edelim:

1-İmam Bakır'dan (a.s) **"Hakikatte onlar bize değil sadece kendilerine kötülük ediyorlardı."**[1] ayeti hakkında sorulunca şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah-u Teala, zulmetmekten çok daha aziz ve yücedir. Lakin bu ayetle bizi de kendi nefsinden saymıştır. Böylece bize yapılan zulmü kendine yapılan zulüm kabul etmiştir. Bizim velayetimizi de kendi velayeti saymıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sizin veliniz, Allah Resulü ve iman eden kimselerdir." Yani bizden olan imamlar"[2]

2-İmam Rıza (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Hakeza itaat hususunda Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Ey iman eden kimseler! Allah'a itaat ediniz, Resule ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz."** Allah-u Teala önce kendisiyle başlamış, sonra Resulünü ve sonra da Resulün Ehl-i Beytini zikretmiştir. Hakeza velayet ayetinde ise şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz sizin veliniz Allah Resulü ve iman eden kimselerdir. Onlar ki namaz kılar ve rüku halinde zekat verirler"** Böylece Allah-u Teala Ehl-i Beyt'e itaati, Resul'e itaat ile birlikte kendi itaatine yakın kılmıştır. Aynı şekilde onların velayeti de Resul'ün velayeti ile birlikte Allah'ın velayetine yakın kılınmıştır. [3]

3-İmam Bakır (a.s), **"Şüphesiz sizin veliniz Allah Resulü ve iman eden kimselerdir."** [4] ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Onlar imamlardır"[5]

4-İbn-i Ebi'l-Ala İmam Sadık'a (a.s), "Vasilere itaat farz mıdır, değil midir?" diye sorunca İmam Sadık (a.s) şöyle cevap vermiştir: "Evet farzdır, onlar aziz ve celil olan Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu

---

[1] Bakara suresi, 57. ayet
[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 146
[3] Uyun-i Ahbar'ir-Rıza, c. 1, s. 215
[4] Maide suresi, 55. ayet
[5] Bihar'ul-Envar, c. 9, s. 35

kimselerdir. "Allah'a itaat ediniz ve Resule ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz." Hakeza onlar Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir: "Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve iman eden kimselerdir. Onlar ki namaz kılar ve rüku halinde zekat verirler."[1]

5-İmam Sadık (a.s) ise, "Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü ve iman eden kimselerdir." ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bunun anlamı şudur ki sizlere daha evla olan, yani sizlere, işlerinize, nefislerinize ve mallarınıza daha hak sahibi olan Allah Resulü ve iman eden kimselerdir. Yani Ali ve kıyamet gününe kadar İmam olan evlatlarıdır."[2]

Mezkur rivayette yer alan evleviyyet "evla bikum" ifadesi tayin ve tespite gayit bir evleviyettir; tafzil ve üstünlüğe ait bir evleviyet değildir. Yani insan ilahi irade ve kararlar karşısında hiçbir iradeye sahip değildir. İtaat dışında bir vazifesi de olmayacaktır. Yoksa bu hem insanın hem de Allah'ın ihtiyar ve irade sahibi olduğu, ama Allah'ın bu irade ve ihtiyar hususunda daha üstün ve layık olduğu anlamında değildir.

Allah Resulü'nün (s.a.a) ve masum imamların velayeti hakkında da bu evleviyyet (evla ve daha çok hak sahibi oluş) tayin ve teşhise dayalı bir evleviyyettir; tafzil ve üstünlüğe ait değil. O halde onların karar aldığı, söz veya teşebbüste bulunduğu yerlerde, velayeti altında olan kimseler sadece itaat ederler, kendileri hiçbir görüş ve fikir belirtmezler.

2-Ayette Geçen Veli Kavramının Özellikleri

Velayetin yüce makamına erişmenin şartı, namaz kılmak ve infakta bulunmaktır. Nitekim velayet ayetinde buna işaret edilmiştir. Bu açıdan velayet bahsinde, namaz kılma ve infak etme konusunu özet bir şekilde incelemek gerekir.

---

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 647

[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 288

A-Namaz Kılmak

Namaz ikame etmek, namaz kılmaktan ayrı bir mana ifade etmektedir. Namaz kılmak ve namazı devam ettirmek farz bir ameldir ve müminlerin sıfatlarından biridir. **"Onlar, namazlarını da (titizlikle) koruyanlardır."**[1] Ama namazı ikame etmek, namazın hakikatini diriltmek ve ihya etmektir.

Namazın ruh ve hakikatini ihya etmek için de; hamd ve sure okumak, rüku ve secde zikirlerini söylemek, teşehhüd ve benzeri amelleri yerine getirmek; ayakta durmak, rükuya eğilmek, alnını secdede toprağa dayamak, oturmak ve benzeri fiillerde bulunmak, yani zihinde namazın zikirlerinin anlamlarını şekillendirmek gibi şeylerin ötesinde namazın asıl mesajı; lafız ve zihin varlığından dışarı çıkarılmalı, reel ve aynî bir varlık derecesine ulaştırılmalı ve namaz kılan kimsenin ruh çerçevesinde şekillenmelidir. Dolayısıyla bu hakikat; onun sürekli siret ve sünnetiyle toplumda tecelli etmelidir ki diğerlerinin kabiliyetli nefislerinin tezkiyesi, eğitimi ve tebliği sayesinde onlar da namazın tecelli eden ruhuna ulaşabilsin ve onunla miraca yükselebilsin. Kötülükten ve fesattan insanı alıkoyan bir hakikat, hırs, tamah, sabırsızlık ve cimrilik gibi hastalıkların şifası, beşeri toplulukların bağrında tecessüm etsin.

Namazı İkame Etmenin Dini İkame Etmekle İrtibatı

İlahi din, genel hatlarıyla insanları adalet için kıyam etmeye ve Allah için kıyam etmeye davet etmektedir. **"Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik."**[2] Hakeza: **"(Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için kalkınız."**[3] Dinin mazharlarından biri olan Kabe de insanların kıyamı içindir. **"Allah, Kabe'yi, o dokunulmaz evi, insanlar için güvenli bir**

[1] Müminun suresi, 9. ayet
[2] Hadid suresi, 25. ayet
[3] Sebe suresi, 46. ayet

barınak kıldı."[1] Kıyam etmiş ve ayağa kalkmış insan, kendi varlık alanından inanç, ahlak ve ameli bozuklukları ve çöküşü uzaklaştırmış kimsedir. Fıtri ilham ve dini kılavuzlukla böylesine kıyam etmiş bir insan, dinin sütunu olan namazı da ayakta tutabilir ve böyle bir namaz, insan için kıyamın en üst derecelerini temin edebilir. Zira, ayakta tutulmuş ve ihya edilmiş bir namaz, fesat ve kötülüklerden alı koyucudur. **"Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar."**[2] Namaz insanı; zorluklar ve yokluklar anında kararsızlıktan, tekelcilikten ve zengin olduğu zaman da cimrilikten kurtarmaktadır. **"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder."**[3] Ama yere düşmüş bir namaz ise cehenneme düşüş ile uyum içindedir. **"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar."**[4] Büyük ilahi Peygamberler de dini ikame etmek ve ayakta tutmakla görevli idiler. **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin, diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı."**[5] Aynı zamanda namazı ikame etmekten de sorumlu tutulmuşlardır. Nitekim Hz. İsa Mesih de (a.s) kendisinin namazla görevli olduğunu ifade etmiştir. **"Yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti. »"**[6] Hakeza Musa Kelim (a.s) de namazı ikame etmekle görevlendirilmişti. **"Beni anmak için namaz kıl"**[7] Hz. İbrahim Halil (a.s) de münezzeh olan Allah'tan kendisi ve çocukları için namazı ayakta tutma başarısını talep etmiştir." **Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle"**[8] Dini ikame etmek ile namazı ikame etmek arasındaki münasebet ve irtibat şudur ki, dinin ilk kılavuzluklarından, fıtri hidayetinden nasiplenmek ve küfür ve şirk karşısında direnmek, namazı ikame etmenin bir gereğidir ve namazı ikame etmek de dini kamil bir şekilde ikame sebebidir.

---

[1] Maide suresi, 97. ayet
[2] Ankebut suresi, 45. ayet
[3] Mearic suresi, 19. ayet
[4] Maun suresi, 4-5. ayetler
[5] Şura suresi, 13. ayet
[6] Meryem suresi, 31. ayet
[7] Ta-Ha Suresi, 14. ayet
[8] İbrahim suresi, 40. ayet

O halde eğer insanlar, adalet ve Allah için kıyam ederler ve küfür ve şirk karşısında direnirlerse, din çadırının direği olan namazı da ayakta tutabilir ve din çadırının kamil bir şekilde yükseltilmesine vesile olabilirler.

Din çadırının direğini yükseltmek, namazın özel konumunu tanımak ve namazı doğru bir şekilde bilmekle mümkündür ki kısaca beyan etmeye çalışacağız.

Namaz Kalplere İtminan ve Güven Vermektedir

Münezzeh olan Allah, namazı ikame etmeyi emretmiştir ki, Allah'ın zikri kalplerde zuhur etsin ve kalp, Allah'ın zikriyle ihya olsun. **"Beni anmak için namaz kıl."**[1] Allah'ı anmak kalplere itminan ve güven vermektedir. **"Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."**[2] Bu yüzden namaz kılan bir kimse asla Allah'tan gayrisinden korkmaz. İç ve dış düşmanlar onun korkmasına sebep olamaz. Hiçbir hadise böyle bir insanın kalp huzurunu ortadan kaldıramaz.

Namaz Bütün Dertlerin Şifasıdır

İnsan tabiatı gereği ihtiraslıdır ve zorluklar karşısında tahammülsüzlük göstermektedir. Eğer kendisine bir iyilik yetişecek olursa o iyiliği kendi tekeline geçirmeye çalışmakta ve diğerlerine vermek istememektedir. Ama namaz kılan kimseler bunun dışındadır. **"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır."**[3] Zira namaz kılan bir kimse, namazıyla tabiatını reddetmiş ve fıtratını ihya etmiş olur. Namaz kılan bir kimse, namazdan elde ettiği güven ve itminan sayesinde haya-

[1] Ta-Ha Suresi, 14. ayet
[2] Ra'd suresi, 28. ayet
[3] Mearic suresi, 19-22. ayetler

tın iniş ve çıkışlarında gevşemez, zorlukları ve sıkıntıları karşısında inlemez, eğer kendisine bir hayır ulaşacak olursa onu diğerlerinden asla esirgemez.

Namaz Ehlinin Sıfatları

1-Kıyamete İnanmak

Namaz kılan kimseler, kıyamete iman etmişlerdir: **"Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar."**[1]

İnsanın bütün sorunları, hiç şüphesiz kıyameti unutmasındandır. Ahireti hatırlamak bu yüzden insanı temizlemektedir. Kur'an-ı Kerim suçlu kimseleri hesap gününü unuttukları için azaba müstahak görmektedir. **"Hesap gününü unutmalarına karşılık onlara çetin bir azap vardır."**[2]

Namaz kılan kimse, asla kıyameti unutmamaktadır ve sürekli olarak ahireti hatırlamaktadır. Aynı zamanda, münezzeh olan Allah'ın azabından korkmaktadır. **"Onlar, Rablerinin azabına karşı (daimi) bir korku duymaktadırlar."**[3]

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) de şöyle buyurmuştur: *"Ve bilin ki şüphesiz Allah-u Teala namaz kılan ve secdeye kapanan kimselere azap etmeyeceğine dair izzetine yemin etmiştir."* Aynı zamanda münezzeh olan Allah, insanların alemlerin rabbi huzurunda ayakta duracakları gün, onlara ateşin sesini işittirmeyeceğine dair izzetine yemin içmiştir.[4]

Yani bütün insanların sıkıntıda olduğu gün, namaz kılanlar ve secde eden kimseler asla korkmamaktadır. Zira onlar, cehennem ateşinin sesini bile duymamaktadırlar. **"Bunlar onun uğultusunu duymazlar."**[5] Büyük kıyamet korkusu onları üzmemektedir ve melekler onları karşılamaktadır. **"En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini karşılar: "**[6]

---

[1] Mearic suresi, 26. ayet
[2] Sad suresi, 26. ayet
[3] Mearic suresi, 27. ayet
[4] Erbein-i Şeyh Behai, s. 179
[5] Enbiya suresi, 102. ayet
[6] Enbiya suresi, 103. ayet

2-Söz ve Emanete Riayet: Namaz kılan kimseler, mali veya mali olmayan emanetlerine riayet ederler. Kendisiyle Allah ve kendisiyle diğerleri arasındaki sözleşmelere bağlı kalırlar. **"Emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler; "**[1] İbn-i Sina gibi büyük alimlerden bazısı, "Ahit (söz vermek) risalesi" adında kitaplar yazmışlardır. Bu kitaplarda, Allah'ın zikri dışında ağızlarını açmayacaklarına, günah toplantılarına ve faydası olmayan celeselere katılmayacaklarına dair yemin içmişlerdir. Bu sözleşmelerde, kendileriyle Allah arasındaki sözleşme maddelerini beyan edip açıklamaktadırlar. Dolayısıyla müminin Allah ile bir sözleşmesi vardır ve Allah o kadar yakındır ki mümin onunla sözleşebilmektedir.

3-Şehadette Sebat Göstermek: Namaz kılan kimseler, Hak Teala'nın vahdaniyetine ve peygamberlerin risaletine tanıklık etmek hususunda güçlüdürler. Aynı zamanda hukuki meselelerde de hak üzere tanıklık etmektedirler ve bu konuda sebat göstermektedirler. **"Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar"**[2]

4-Namaz Vakitlerini Gözetmek: Namaz kılan kimseler, namazlarına çok dikkat ederler ve vakitlerini gözetirler. **"Ve onlar ki; namazlarını muhafaza ederler"**[3]

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kul, namazı vaktinde kılınca ve bu konuda özen gösterince, beyaz ve temiz bir nur göğe yükselir ve şöyle der: "Beni koruduğun için Allah da seni korusun." Eğer namazı vaktinde kılmazsa ve namazın vaktine önem vermezse, siyah bir karanlık yukarı çıkar ve şöyle der: "Sen beni zayi ettin, Allah da seni zayi etsin."[4] Bu rivayetten de anlaşılmaktadır ki ilk vaktinde kılınan namaz, nurlu bir iş olarak tecelli etmektedir, diri ve ebedi bir hakikati ifade etmektedir. Böyle bir kimse dua edince duası da kabul görür.

---

[1] Mearic suresi, 32. ayet
[2] Mearic suresi, 33. ayet
[3] Maric suresi, 34. ayet
[4] Men la Yehzuruh'ul-Fakih, c. 1, s. 209, 627. hadis

Namaz Kılan Kimsenin Üstünlükleri

İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Namaz kılanın üç hasleti vardır: "Namaz kılan kimse, namazda ayakta durunca, melekler ayaklarından göklerin ufuklarına kadar onu çepe çevre sarar, iyilik göklerin ufuklarından başına dökülür ve müvekkel bir melek şöyle nida eder: "Eğer namaz kılan kimse, kiminle münacat ettiğini bilseydi, asla namazdan el çekmezdi."[1]

Yani namaz kılan kimsenin üç hasleti vardır:

1-Namaza durduğu zaman, melekler göklerin ufuklarından onu çepeçevre kuşatır ve namaz kılan kimse, meleklerin safları arasında yer alır, onlar şeytanın vesvesesi, vehim ve hayal, namaz kılan kimseyi hiçbir yolla kendisine çekmesin diye onu korumakla görevlidirler. Zira şeytan, namaz ve diğer hayırlı işler hususunda pusuda beklemektedir. **"And içerim ki, onlar(ı saptırmak) için senin doğru yolunun üstüne oturacağım."**[2] Bunlar insanı namazda gafil kılar. Öyle ki insan bir an, namazının bittiğini ve namazın selamını vermek üzere olduğunu fark eder.

2-Hayırlar, göklerin ufuklarından sürekli olarak namaz kılan kimsenin başına dökülür ve namaz bitinceye kadar bu hal üzere kalır. Hayır ise bereketli ömür, iyi dost, güzel üstat, iyi öğrenci, salih evlat ve ihlas sahibi olmaktır ki hepsi de namaz sayesinde elde edilir ve namaz kılan kimse bu ibadetin yardımıyla hayır ve iyiliklerin inişine hak kazanır.

3-Münezzeh olan Allah bir melek vekil kılar ki namaz kılan kimseye şöyle desin: Eğer kiminle münacat ettiğini bilecek olsaydın, asla namazı sona erdirmezdin.

Namazın Faydaları

1-Alevlenmiş Ateşlerin Namaz Kevseriyle Sönmesi:

Allah Resulü (s.a.a) namaz hakkında şöyle buyurmuştur: "Her namazın vakti geldiğinde bir melek insanlara şöyle nida eder: Ey insanlar! Kalkın ve arkanızda yaktığınız ateşleri namazla söndürünüz."[3] Uygunsuz

[1] Men la Yehzuruh'ul-Fakih, c. 1, s. 210, 636. hadis
[2] A'raf suresi, 16. ayet
[3] Men La Yehzuruh'ul-Fakih, c. 1, s. 208, 624. hadis

işler yapmak, kötü söz söylemek ve sapık yollara saplanmak, insanın kendi eliyle yaktığı ve omuzlarına yüklediği birer ateştir. Öyle ki insanın kendisi ateş ve yakılmış odun haline gelmektedir. **"Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır."**[1] O halde namaz, sadece günaha engel olmakla kalmamakta, aksine insanın yaktığı ateşleri de söndürmektedir.

Namaz, bütün geride bırakılan ateşleri söndüren bir Kevser çeşmesi ve akan bir nehirdir. Aynı zamanda insanın sonradan ateşe mübtela olmasına da engel olmaktadır. Namaz, bütün kötülüklerin önünü almaktadır ve aynı zamanda da geçmiş günahları ortadan kaldırmaktadır. **"Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı zikretmek ise muhakkak ki en büyüktür. Ve Allah; yaptıklarınızı bilir."**[2]

2-Namazda Bereketlerin İhsan Edilmesi: İmam Sadık'tan (a.s) nakledildiği üzere eğer Allah insana bir bereket ihsan etmek isterse, onu insana en iyi halinde ihsan buyurur. İnsan için en iyi hal ise mihrapta olmak ve iç düşmanla savaşta bulunmaktır. Örneğin eğer münezzeh olan Allah, Zekeriyya'ya Yahya'yı merhamet buyurduğunda bu müjdeyi kendisine ibadet halinde vermiştir. "Şüphesiz aziz ve celil olan Allah'a itaat; Allah'a yeryüzünde hizmet etmektir ve hiçbir şey, Allah'a hizmet hususunda namaza denk değildir ve bu açıdan melekler, Zekeriyya'ya (a.s) mihrapta namaz için ayakta durduğu bir halde, seslendiler."[3] Allah'a itaat, yeryüzünde Allah'a hizmet etmektir. Hiç bir şey namaz kadar Allah'a hizmet sayılmamaktadır.

Zahit ve şehit Hz. Yahya'nın geliş müjdesi bu açıdan ibadet halinde Hz. Zekeriyya'ya (a.s) verilmiştir ve Yahya (a.s) hem akıl ve marifet kuvvetiyle hem de beden kuvvetiyle semavi kitabı almıştır. **"Ey Yahya! Kitab'a (Tevrat'a) vargücünle sarıl!» (dedik)"**[4] Hz. Yahya (a.s) bu kitabı savunmuş ve sonunda da şehadet şerbetini içmiştir ve bütün bunlar, Zekeriyya'nın (a.s) namazının bereketlerindendir.

---

[1] Cin suresi, 15. ayet
[2] Ankebut suresi, 45. ayet
[3] Men la Yehzuruh'ul-Fakih, c. 1, s. 208, 623. hadis
[4] Meryem suresi, 12. ayet

3-Ruhun Temizlik Sebebi: Nakledildiği üzere İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "İnsanın hesaba çekildiği ilk şey namazdır. Eğer namazı kabul olursa, namaz kılan kimsenin diğer ibadetleri de kabul olur. Aksi taktirde diğer amelleri de reddedilir. O halde namaz kıldığın zaman kalbinle aziz ve celil olan Allah'a teveccüh et. Şüphesiz mümin bir kul, kalbiyle aziz ve celil olan Allah'a namaz ve duasında teveccüh edecek olursa, Allah da müminlerin kalbiyle ona teveccüh eder ve onu müminlerin kendisini sevmesiyle birlikte cennetle teyit eder."[1]

Kur'an-ı Kerim, insanın dünyaperest tabiatını tanıtırken ilk önce insana tabiatın fesatlarını beyan etmektedir ve namaz kılan kimseyi bu rezaletlerden sakındırmaktadır. **"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır."**[2] Zira namaz, insanı bu rezaletlerden korumakta ve temizlemektedir.

Bu esas üzere namaz, insana bir çok faziletler armağan etmekte ve insandan bir çok rezaletleri gidermektedir. Müminlerin Emiri Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da Peygamber'den (s.a.a.) şöyle buyurduğunu naklet-miştir: "Kapısının önünde bir çeşme olduğu halde ve günde beş defa bu çeşmede yıkandığı halde buna rağmen yine de kirli olan kimseye şaşarım. Zira namaz, tertemiz bir çeşme gibidir ki namaz kılan insan beş vakit o çeşmede yıkanmaktadır."[3] Namazın kevseri, insanı temizlemektedir. Batıni teharet elde etmemek ise gerçek ve makbul bir namaz kılmayışın nişanesidir. Çünkü bazen namaz sahihtir ama makbul değildir. Zira makbul olan namaz, insanın ruhunu temizler.

4-Müminlerin Duasından Faydalanmak: Allah-u Teala müminlerin kalbini namaz kılan kimseye döndürür ve onu diğerlerine sevdirir. Müminlerin kalbinin insana yönelmesinden daha üstün bir azık ne olabilir! Zira müminlerin duası ve insan hakkında bu müminlerin mağfiret dilemesi çok etkilidir. İnsanın bir çok sorunlarını

[1] Usul-i kafi, c. 3, s. 268
[2] Mearic suresi, 19-22. ayetler
[3] Nehc'ül-Belağa, 199. hutbe

halledebilir. O halde özellikle namazda insan kalbini Allah'a yöneltmelidir ki bu büyük nimetten istifade edebilsin. Namazda kalbini dizginlemek ise namazın dışında göz ve kulağını dizginlemeye bağlıdır.

Peygamberlerin Namazı Tavsiye Etmesi

İmam Sadık (a.s) Maviye b. Veheb'in sorusuna cevap olarak kulların Allah'a yaklaşmasının ve sevimli olmasının en iyi yolu hususunda şöyle buyurmuştur: "Allah'ı tanımaktan sonra, herhangi bir şeyin namazdan daha üstün olduğunu bilmiyorum. (Çünkü Allah'ı tanımak ve marifet, inançların temellerinden biridir. Bu esas üzere namaz vasıtasıyla Allah'a yakınlaşmak mümkün olmaktadır.) Acaba Allah'ın salih kulu olan Hz. İsa b. Meryem'in (a.s) şöyle buyurduğunu görmüyor musun: "Allah bana namazı tavsiye etmiştir""[1]

B-İnfak

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren, Kitap'tır. Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar."[2] ayetleri esasınca infak da takvanın temel esaslarından biridir. Hem kulların Allah ile ilişkisini güçlendirmektedir ve hem de Allah'a teveccüh sayesinde kulların birbiriyle ilişkilerinin güçlenmesinde etkili rol oynamaktadır.

Şu gerçeğe de dikkat etmek gerekir ki infak hakikati sadece mal bağışında bulunmaya özgü değildir. Aksine Allah yolunda canından geçmek de bu hükmün kapsamındadır. Gerçi infak ünvanı, örf olarak buna denmemektedir. Zira canını bağışlama hususunda daha çok, "bey'" (ticaret), "şira" (satmak) ve "iştira" (almak) ifadeleri kullanılmaktadır. İnfak, uyumlu ve hedefi olan her topluluk için zaruri ve gereklidir. Toplumsal hayat, bireylerin birbiriyle yardımlaşması, ihsan ve fedakarlığı dışında başka bir şeyle gerçekleşemez. Toplumsal hayat sayesinde ortaya çıkan bireysel kemal de ancak bu sayede elde edilebilir.

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 75

[2] Bakara suresi, 3-4. ayetler

Örneğin, "**Kendilerine verilen rızıktan bir miktarını infak ederler"** ayetinden birkaç önemli husus anlaşılmaktadır.

1-Takva sahibi kimseler, kendilerine verilen rızıktan bir miktarını infak ederler; tümünü değil: Bu, infakta ifrat ve tefritten sakınmak gerektiği hususunda Kur'an-ı Kerim'in emirlerinden biridir ve şu ayette de buna işaret edilmiştir: **"Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun."**[1]

2-Takva ehli olan kimseler, infak ettikleri şeyi, Allah'ın rızkı olarak kabul etmelidirler; kendi malı değil: Bu tevhidi görüşü de Kur'an-ı Kerim insanlara vermiştir. **"Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır"**[2] Hakeza Allah şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin."**[3]

İnsan, hiçbir şeyin gerçek maliki değildir. Aksine gerçek malikin temsilcisidir ve dolayısıyla da onun emri doğrultusunda o malda tasarrufta bulunmalıdır. **". Sizi, üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden harcayın."**[4] Eğer bir kimse, "ben kendi zahmetimle bu malı kazandım" derse onun bu sözü, **"O (servet) bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi."**[5] diyen Karun'un batıl mantığı ve sözüdür. Münezzeh olan Allah, teşri açısından insanın itibari malikiyetini imzalamıştır. Bir çok iktisadi ayetlerde; örneğin ticaret, miras ve şer'i borçlarını ödeme ile ilgili ayetlerde insanları malın maliki olarak kabul etmiştir ve malları o sahiplerine isnat etmiştir.

Lakin tekvini ve itikadi görüş açısından bir takım muhkem ayetler indirmiştir ki bu ayetler, insanın hakiki ve tekvini malikiyetini reddetmektedir. O halde insanların malikiyetini tesbit eden ayetler, itikadi ve sözleşmeye dayalı malikiyeti ifade etmektedir ve aynı şekilde insanların

[1] İsra suresi, 29. ayet
[2] Nahl suresi, 53. ayet
[3] Nur suresi, 33. ayet
[4] Hadid suresi, 7. ayet
[5] Kasas suresi, 78. ayet

malikiyetini reddeden ayetler ise tekvini ve hakiki malikiyetten söz etmektedir.

3-İnfak Helal Maldan Olmalıdır: Çünkü şer'i açıdan haram mal, Allah'ın rızkı değildir, aksine Allah'ın nefret ettiği bir şeydir. Gerçi malın aslı Allah'ın rızkıdır, ama herkesin helal malı kendisine has olan rızıktır. Allah-u Teala da infak eden kimsenin kendine has rızıktan infakta bulunmasını emretmiştir.

4-İnfak, Temiz ve Güzel Maldan Olmalıdır: Bu açıdan Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Kazandıklarınızın iyilerinden ve hayra harcayın."**[1]

5-İnfak, Mal ile Sınırlı Olmamalıdır: Aksine infak; ilim, akıl, kudret, makam, can ve benzeri şeylerden de olmalıdır. Zira bunlar, Allah'ın kuluna verdiği ilahi rızık örneklerindendir. Dolayısıyla takva sahipleri, sadece mallarından değil, Rezzak olan Allah'ın her şeyinden infakta bulunurlar ve işte böylesine bir infak, Kur'an'i hidayetten faydalanmaya ortam sağlamaktadır.

İnfakın, Namazı İkame Etmekten Sonra Gelişinin Sebebi

Kur'an-ı Kerim, namazı ikame etmekten (ihya ederek kıldıktan) sonra hemen infakı zikretmektedir. **"Onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler."**[2] Allah mal ve makam sevgisi, cimrilik ve infakta bulunmama tabiatından insanı sakındırmaktadır ve sadece gerçek namaz kılan kimseler canlarını bu bağlardan ve esaretlerden kurtarmıştır ve infak gücüne sahiptir. Münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Ona bir hayır dokunduğunda engelleyici olur (veya cimrilik eder). Ancak namaz kılanlar hariç."**[3]

Gerçek namaz kılan kimseler pek hırslı ve sabırsız olma zararından korunmuşlardır. Bu açıdan daha ayetin devamında şöyle buyurmaktadır: **"Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa**

[1] Bakara suresi, 267. ayet
[2] Maide suresi, 55. ayet
[3] Mearic suresi, 21-22. ayetler

belli bir hak tanıyanlar."[1] Bu halde namaz kılmak, cimrilik hasletinin ortadan kaldırılması hususunda büyük bir etkiye sahiptir.

İnfakın Diğer Faziletler Yanında Zikredilmesi

Kur'an'ı Kerim infakı, diğer ahlaki faziletlerin yanı sıra zikretmektedir ta ki geceyi ibadetle geçiren, istiğfarda bulunan ve namaz kılan kimseler, kıldıkları bu gece namazının kendileri için yeterli olduğunu ve artık infakta bulunmaya ihtiyacı olmadığını sanmasın ve aynı zamanda da cömert bir zengin kimse de yaptığı bu bağışların kendi kemali için yeterli olduğunu ve geceyi ibadetle geçirmeye ihtiyacı olmadığını zannetmesin. Bu yüzden insanın kamil olması; bütün kuvvelerde, kabiliyetlerde ve sıfatlarda en yüce makamda bulunması ve uyumlu olarak gelişmesi için o sıfatları bir arada zikretmektedir. **"Sabredenler, doğru olanlar, gönülden boyun eğenler, infak edenler ve 'seher vakitlerinde' bağışlanma dileyenlerdir."**[2] Bütün bu faziletler, bir arada insanın ruhunda toplandığı zaman, büyük bir mağfiret ve sevabı da kendiliğinden getirir. **"Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar… işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."**[3]

İnfaka Teşvik

Muhtaç olan insan dünyada kendi sorunlarını sebep ve soyu ile veya etki sahibi ve ihsan sahibi kimselerden yardım dilemekle halletmektedir. Nitekim bazen insan ihtiyacını ortadan kaldıran bir iş sayesinde sorunlarını halletmektedir ve bazen de iş yapabilme gücüne sahip olmadığı için akrabaları, yakınları ve kendisiyle bir nisbeti olan çocukları o şahsın ihtiyaçlarını giderir. Akrabaları ve yakınları olmadığı zaman ise dostları ve tanıdıkları toplumsal bir sebep olarak onun sorununu gidermek için teşebbüste bulunur. Nitekim bir şahsın dost ve tanıdığı da

[1] Mearic suresi, 24-25. ayetler
[2] Al-i İmran suresi, 17. ayet
[3] Ahzab suresi, 35. ayet

yoksa bağış ve ihsan sahibi bir kimseden ihtiyacını dileyerek bu sorununu halledebilir.

Bu zikredilen yollar, insanın dünyevi sistemde ve sıradan sebeplerde sorunlarını halletme yoludur. Ama dünyevi sistemin ortadan kaldırıldığı kıyamet günü, mübtela olan ve ihtiyaç içinde çırpınan insan, artık çalışarak ve emek harcayarak sorununu halledemez. Zira kıyamet, artık amel yeri değildir. Sözleşmeler ve anlaşmalar gibi toplumsal ilişkiler orada mevcut değildir. Aynı şekilde kıyamette neseb ve sebep ilişkileri de yoktur ki insan akrabaları vasıtasıyla ihtiyaçlarını gidersin veya dostları vasıtasıyla sorunlarını ortadan kaldırsın. Aynı zamanda insan kıyamet günü bedava bir beklenti ve ihsan dileme yoluyla da, yani dünyevi şefaat vasıtasıyla da sorunlarını halledemez. **"Kendisinde artık alışveriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın."**[1] Kur'an-ı Kerim diğer ayetlerde de kıyamet durumunu bütün sebeplerin ortadan kalktığı **"nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır."**[2] ve hakeza her türlü soyun ortadan kalktığı **"artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır."**[3] ifadeleriyle anmıştır ve insan, amel yeri olan dünyada Allah yolunda infakta bulunarak bir vesile temin etmelidir ki ahirette onunla ihtiyaç ve sıkıntılarını ortadan kaldırabilsin. Söz konusu ayet, insanları işte buna teşvik etmektedir.

İnfak Adabı

1-İnfakta İhlas: İnfak, sadece Allah'ın rızasını elde etmek için olmalıdır, başkalarının değil: **"Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağ-**

[1] Bakara suresi, 254. ayet
[2] Bakara suresi, 166. ayet
[3] Muminun suresi, 101. ayet

mur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir."[1] Münezzeh olan Allah bu ayette ihlas üzere infakta bulunan kimseleri, yücelerde bulunan bir bağa benzetmiştir.

Yüksek mekan; çok ve derin toprak, sürekli nur ve kendi yerinde çeşme suyundan daha iyi olan sürekli bir yağmur, güzel ve iç açıcı bir manzara ve sürekli yeşil olma gibi bir takım üstünlüklere sahiptir ve aynı zamanda sellerin yıkıcı etkilerinden de korunmuş bulunmaktadır. Böyle bir bağ; şiddetli ve fazla yağmurdan, sahip olduğu fazla kabiliyetler sebebiyle daha çok nasiplenir ve iki kat ürün verir. Eğer bu bağa şiddetli yağmur yağmasa bile havanın harareti, rutubeti ve yağmurun nem ve şebnemi de o bağın ürün vermesi hususunda yeterlidir. Böyle bir bağa benzetilen ihlas sahibi infak eden kimse, ihlas ve ameli miktarınca infakın ürününden, etkisinden ve sevabından nasiplenir.

2-İnfakta Eziyet ve Minnet: İnfak, her türlü minnetten ve eziyetten uzak olmalıdır. Zira bu iki haslet, infakın batıl olmasına sebep olmaktadır. **"Ey iman edenler! Başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın."**[2]

İnfak amelinden sonra minnet ve eziyet, o infakın batıl olmasına neden olur ve bu durumda infak ameli makbul değildir. Eğer bu ikisi, infak ile birlikte olacak olursa infakın batıl olmasına neden olmaktadır.

Amelin minnet ve eziyetle batıl olduğu ölçüsünü ortaya koyan **"Başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın."**[3] ayeti şerifesinin de şahitliğiyle, bu minnetin amel esnasında veya amelden sonra olması hususunda hiçbir farklılık yoktur. Aynı şekilde eğer infak, minnet ve eziyet niyetiyle yapılacak olursa, böyle bir niyet, Allah'a yakınlaşma niyetine zarar vereceği için infakın kabul olmasına engel teşkil eder.

3-Değerli Maldan İnfakta Bulunmak: Kur'an-ı Kerim müminlere, değerli mallarından infakta bulunmalarını emretmektedir. **"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden hayra harcayın"**[4] Yani Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: "Sizler, arada

[1] Bakara suresi, 265. ayet
[2] Bakara suresi, 264. ayet
[3] Bakara suersi, 264. ayet
[4] Bakara suresi, 267. ayet

bir mağazasını veya evini temizleyen, eski ve kötü mallarını dışarı döken, bunu başkalarına veren, güzel malları ise koruyan kimse gibi olmayınız. Aksine kötü ve değersiz mallardan infakta bulunmak niyetinde bile olmayınız.

İnfakta kötü ve istenilmeyen malların bağışta bulunulması sakındırılmıştır. Zira:

-Malı alan Allah'tır. **"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini hâla bilmezler mi?"**[1]

-Bu amel, o malı alan kimsenin duygularını yaralamaktadır.

-Sadaka hediyenin dengidir. Kötü ve uygun olmayan malların verilmesi ile uyum içinde değildir.

-İnfakın hedefi, Allah'a yakınlaşmaktır. **"Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler."**[2]

-Hakeza infakın bir hedefi de nefsi sabitleştirmektir. **"Kendilerinde olanı kökleştirip-güçlendirmek için"**[3]

-Hakeza cimrilik hastalığını tedavi etmektir. **"Nefisler ise 'kıskançlığa ve bencil tutkulara' hazır (elverişli) kılınmıştır."**[4]

-Genel fakirliğin ilacı toplumun duygularını incitmeden gerçekleşmektedir ve bu hedef, sadece güzel maldan infakta bulunmakla hasıl olmaktadır.

Bu açıdan münezzeh olan Allah sürekli reddederek şöyle buyurmaktadır: "İyiliğe ve iyilik sahiplerinin makamına erişmek için insanın sevdiği şeylerden infakta bulunması gerekir." **"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça «iyi»ye eremezsiniz."**[5] İyi ve temiz mal, sevilen maldır. Değersiz ve pis mal ise, tıpkı eski elbiseler ve kalmış yiyecekler gibi sevimli değildir. Gerçi kalan elbise ve yemekleri de israf etmemek gerekir. Onları da doğru bir şekilde tüketmek icab eder.

4-İnfak, Saygı Üzere Olmalıdır; Acıma Hissi Üzere Değil: Tahir imamlar, sadaka verirken ve infakta bulunurken bazen kendi ellerini kokluyor, bazen öpüyor veya onu başının üze-

---

[1] Tevbe suresi, 104. ayet
[2] Bakara suersi, 265. ayet
[3] Bakara suresi, 265. ayet
[4] Nisa suresi, 128. ayet
[5] Al-i İmran suresi, 92. ayet

rine koyuyordu. Zira onlar, infakta bulunmanın saygı ve edeple gerçekleşmesi gerektiğini biliyorlardı. Eğer infakta asıl olan şeyin edep ve saygı üzere infakta bulunmak olduğunu, bu ihsanın acıma, şefkat ve duygu üzere infakta bulunmaması icab ettiğini görecek olursa, fakirlere yüce bir şekilde davranır.

Merhamet üzere infakta bulunmak, fakir kimsenin karnını doyurur, ama duygularını incitir. İnfak sahnesinde şahsiyeti aşağılandığı için de onu ayaklanmaya ve intikam almaya zorlar.

Sadakayı Harcamanın En İyi Yolları

İnfak edilen hususlardan biri fakirler gibi hakiki şahsiyetler olursa, onların derecesine teveccüh etmek gerekir. Zira bir takım kimseler dilenmekte ve isteklerinde ısrar etmektedirler. Öyle ki bir şey almadıkça insanı bırakmamaktadırlar. Bu grup, temiz fakirler değillerdir.

Diğer bir grup ise hiçbir şeyi istememekte ve zaruret esnasında da sadece şer'i göreviyle amel etmek için müstahak olduklarını ilan etmektedirler. Ama buna rağmen sadaka almak hususunda ısrar etmemektedirler. Bu grup fakirler temiz kimselerdir. Onların bu tür bir zaruret içinde olmalarını bildirmeleri de, farz olduğu hasebiyledir. Zira diğerlerinin onun zekata müstahak olduğunu bilmediği yerlerde ve bildirmediği taktirde de kendisine bir şey verilmeyeceğini gördüğünde zekata müstahak olduğunu izhar etmesi farzdır.

Üçüncü grup kimseler ise asla bir şey istemeyen kimselerdir. Bunların müstahak oluşu da, yaşlılıkları, acizlikleri ve hastalıkları sebebiyle değildir. Ama ömürlerini Allah yolunda harcadıkları için, ticaret ve kazanç gücüne sahip değillerdir. Tıpkı cephede savaşan savaşçılar, ilim elde etmeye çalışan kimseler veya sürekli İslam'ı savunmak için hazır duran Suffe ehli kimselerdir. Bu grup fakirler, sadakalar hususunda birinci derecede müstahak konumundadırlar. Nitekim şu ayette bu gerçeğe işaret edilmiştir: **"(Sadakalar) Kendilerini Allah yolunda adayan fakirler içindir ki, onlar, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremezler. İffetlerinden dolayı cahil olan (kişi,) onları zengin sanır. (Ama)**

Sen onları yüzlerinden tanırsın. Yüzsüzlük ederek insanlardan istemezler."[1]

İnfakın Etkileri

1-Mal Sevgisi Hastalığını Tedavi Etmek: Münezzeh olan Allah, mal sevgisi ve tehlikeli cimrilik hastalığını mümkün olan her yolla bizlere bildirmiştir. Öyle ki bazen güzel bir tartışmayla, bazen öğütle, bazen delil üzere, bazen de tehdit, teşvik ve sevindirerek insanı mal sevgisi hastalığını tedavi etmeye ve kendini düzeltmeye davet etmiştir. Çeşitli yollar arasında da bu hastalığı tedavi etme yolunun Allah yolunda infakta bulunmak olduğunu bildirmiştir. Örneğin bazen şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda infak edin ve kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah, iyilik edenleri sever."**[2] Bu ayetten de istifade edildiği üzere eğer bir kimse malını Allah yolunda infak etmezse, şüphesiz batıl yolda harcayacaktır. Zira infaktan sakınmanın kendisi batıl bir iştir ve günah sayılmaktadır. Aynı şekilde tanıklık edilmesi gereken yerde tanıklık etmemek, hakkı gizlemek, hak sözü ifade etmemek de bir tür günahtır.

Bir yerde de Kur'an-ı Kerim, tehlike ilanında bulunarak şöyle buyurmaktadır: **"Onların bu dünya hayatındaki harcamaları kendi nefislerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinine isabet eden kavurucu soğukluktaki bir rüzgâra benzer ki, onu (ekini) helak etmiştir. Allah, onlara zulmetmedi, fakat kendi nefislerine kendileri zulmetmektedirler."**[3] Yani malını dünya hayatı yolunda harcayan kimselerin örneği, bütün ekin, tarla ve ürünleri kasıp kavuran soğuk ve şiddetli bir rüzgar gibidir. Dünya yolundan maksat ise mallarını batıl yolda harcamaktır. Örneğin bir makama ulaşmak, heveslerini tatmin etmek veya nefsani lezzetlerde aşırıya gitmek yolunda harcamaktır.

---

[1] Bakara suresi, 273. ayet
[2] Bakara suresi, 195. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 117. ayet

Zira, makul ve bilinen bir sınırda, ev eşyası almak ve nafakasının kendisine farz olduğu ailesinin ihtiyaçlarını temin etmek, malını batıl yolda harcamak değildir.

Hakeza münezzeh olan Allah, her türlü hayra engel olan ve nifak için zemin hazırlayan mal sevgisi hastalığını tedavi etmek için şöyle buyurmaktadır: **"Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın."**[1]

İnsan, tıpkı Karun gibi malının kendi elinde olduğunu ve bu malları kendisinin kazandığını düşünmemelidir. Allah-u Teala insana şöyle buyurmaktadır: "Mal sevgisi ve nifak kötülüğünü ortadan kaldırmak için Allah'ın sana emanet verdiği maldan infakta bulun ve bu yolla kendini tedavi etmeye çalış. Ölüm gelip çatmadan önce fakirlerin elinden tutmak için teşebbüste bulun ki ölüm anında bir an olsun ölüm ertelenmez ve sen de bir daha bunu asla tedavi edemezsin."

2-İnsanın Temizlenmesi ve Gelişmesi: Farz veya müstehap malların zekatı, bedenlerin zekatı, yani fıtır zekatı, infakta bulunan kimsenin temizlenmesi içindir. Zira Allah'ın hakkını veya insanın boynunda olan insan haklarını eda etmemek insanın ruhsal kirlenmesine neden olmaktadır. Ama eğer insan infakta bulunur ve zekatını öderse bunun da iki etkisi vardır:

-Ruhun temizlenmesi.

-Daha önce ruhsal bağlılık sebebiyle kirli olan mal böylece bereketli olmaktadır.

Bu açıdan münezzeh olan Allah Peygamber-i Ekrem'e şöyle buyurmuştur: **"Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizlersin."**[2] Ayette geçen, **"tutehhiruhum"** (**onunla kendilerini temizlersin**) cümlesi, "nasb" (fethe) mahallindedir ve de **"sadakaten"** kelimesinin sıfatı konumundadır. Yani sadaka ameli, sadakayla amel eden kimseyi temizlemektedir.

İnfak da insanın temizlik sebebidir. Aynı zamanda da insanın gelişmesine ve kemale ermesine ortam sağlamaktadır. **"Ki o, malını vererek temizlenip-arınır."**[3] Başka bir ayette ise insanın tezkiyesi, zekat

[1] Münafikun suresi, 10. ayet
[2] Tevbe suresi, 103. ayet
[3] Leyl suresi, 18. ayet

ödemek hasletine uyarlanmıştır. Örneğin: **"Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir."**[1] Bu ayetleri müfessirler, bayram namazından önce ödenen fitre zekatına uyarlamışlardır.

3-Allah Velisinin Duasının Kazanılması: İnfakın değerli etkilerinden biri de Allah'ın yeryüzündeki halifesinin müstecap duasından faydalanmaktır. Onlar, Allah'ın izni olmaksızın dua etmezler ve Allah'ın izniyle yapılan bir dua ise şüphesiz kesin olarak müstecap olacaktır. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ve her asrın imamı (a.s) infak eden kimseler hakkında dua etmektedir ve bu duanın en azından üç seçkin etkisi vardır:

-İnsanı karanlıklardan çıkarmakta ve nurani kılmaktadır. **"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize melekleriyle beraber rahmetini gönderen Allah'tır."**[2]

-İnsanın Allah'a yakınlaşmasına sebep olmaktadır. **"İnfak ettiğini Allah katında bir yakınlaşmaya ve Peygamber'in dua ve bağışlama dileklerine (bir yol) sayar. Haberiniz olsun, bu gerçekten onlar için bir yakınlaşmadır. Allah da onları kendi rahmetine sokacaktır. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir."**[3] Zira Peygamber'in duası da Allah'a yakınlığın hasıl olması içindir. Bu ayetin devamında **"selavat-i resul" (Peygamber'in duaları)** ifadesi tekrar olmamıştır ve sadece **"illa inneha kurbetun lehum" (gerçekten bu onlar için bir yakınlıktır)** ibaresiyle iktifa edilmiştir. Çünkü Peygamber'in duaları da onlar için Allah'a yakınlık vesilesidir.

-Peygamber'in (s.a.a) duası, müminler için ruhi bir sükunet ve kalbi bir güvenliktir. **"Onların mallarından sadaka al, bununla onları temizlemiş, arındırmış olursun. Onlara dua et. Doğrusu, senin duan, onlar için 'bir sükûnet ve huzurdur. '"**[4]

---

[1] A'la suresi, 14-15. ayetler
[2] Ahzab suresi, 43. ayet
[3] Tevbe suresi, 99. ayet
[4] Tevbe suresi, 103. ayet

İnfakın Sevabı

Kur'an-ı Kerim, nifakın sevabını farklı ifadeler ve mertebelerle beyan etmiştir.

1-Bazen Allah, infak eden kimseye, yaptığı infak sebebiyle malından bir şey eksilmeyeceğini ve Allah'ın kendisine bunun yerine inayette buyuracağını vaad etmiştir. Allah'ın bu yerine koyma ve telafi etme ölçüsü ise en azı bir kat, en fazlası ise sayılamayacak kadardır.

Burada infak örneği, akan sudan su alma örneğidir ki o sudan ne kadar alınırsa alınsın, alınan suyun yeri dolmakta ve boş kalmamaktadır. Yani, yerden çıkarılan ve yeri boşluk kalan taşın tam aksi bir durum söz konusudur. **"De ki: «Şüphesiz benim Rabbim, kullarından rızkı dilediğine genişletir-yayar ve ona kısar da. Her neyi infak ederseniz, O (Allah), onun yerine bir başkasını verir; O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. »"**[1] Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmaktadır: *"İlahi mükafata yakin eden, bağışta cömert davranır."*[2]

2-Bazen Kur'an-ı Kerim, infak eden kimselere şöyle müjde vermektedir ki sizin ihlas üzere yaptığınız infakların örneği, yüksek ve seçkin bir yerde bereketli topraklarda, sabahtan akşama kadar güneş gören bir konumda, olan, çok yağmur ve şebnem alan ve de ürünleri kat kat olan bir bağ örneğidir. **"Yalnızca Allah'ın rızasını istemek ve kendilerinde olanı kökleştirip-güçlendirmek için mallarını infak edenlerin örneği, yüksekçe bir tepede bulunan, sağnak yağmur aldığında ürünlerini iki kat veren bir bahçenin örneğine benzer ki ona sağnak yağmur isabet etmese de bir çisintisi (vardır) ."**[3]

3-Bazen de münezzeh olan Allah, insana şu müjdeyi vermektedir ki herkim infak eder veya diğer herhangi bir hayırlı iş yapacak olursa, o kimsenin hayırlı işi Allah'a verdiği bir borç mesabesindedir ve şüphesiz herkim de Allah'a güzel bir borç verirse, münezzeh olan Allah da onun sevabını kat kat artırır. **"Allah'a karşılığını çok arttırma ile kat kat arttıracağı güzel bir borcu verecek olan kimdir?"**[4]

---

[1] Sebe suresi, 39. ayet
[2] Nehc'ül-Belağa, 138. hikmet
[3] Bakara suresi, 265. ayet
[4] Bakara suresi, 245. ayet

4-Kur'an-ı Kerim bazen de şöyle buyurmaktadır: "İnfakın örneği, yedi yüz kat ürün veren bir tohum örneğidir. Allah, hikmete dayalı iradesinin gerektirdiği herkese işte böyle bir sevap verir. Ya da Allah dilediği kimseye bu yedi yüz katı, iki kat artırır. (Yani 1400 kat sevap verir.)

5-Kur'an-ı Kerim infak eden kimseleri, infakın sevabının hiçbir sınır ve miktarının olmadığını belirterek teşvik etmektedir. Zira Allah'ın kudret ve rahmeti geniştir ve mükafat vermek için de belli bir sınır yoktur. **"Çünkü (o günde) Allah, onları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır."**[1]

3-Tevella ve Teberra

Önceki bölümlerde velayetin anlamı, kavramı, reel örneği ve de ayette veli için belirtilen özellikler beyan edilmeye çalışıldı. Bu bölümde ise özetle İslam ümmetinin Allah-u Teala tarafından tayin edilen önder karşısındaki pratik görevi aydınlığa kavuşacaktır.

Kur'an-ı Kerim ve masumların (a.s) hadisleri esasınca Müslümanlar, Allah'a, Resulü'ne ve emir sahiplerine itaat etmelidir. Onların velayetini kabullenmeli ve pratik olarak tevella sahibi olmalıdırlar. Düşmanlarından uzaklaşarak hayatın iniş çıkışlarında, savaş ve barış zamanlarında onlara tabi olmalıdırlar. Asla onlardan öne geçmemeli ve itaatinden çıkmamalıdırlar.

İslam, bu emirleri bir düzene koymuş ve bunu da tevella ve teberra diye beyan etmiştir. Tevella ve teberra dinin fer'i esaslarından biri olup Şia'nın da önemli meselelerinden biri konumundadır. Öyle ki bazı rivayetlerde diğer amellerin kabul şartı olarak telakki edilmiştir. Bu konunun değer ölçüsünü anlayabilmek için kısaca ele almaya çalışacağız.

Varlıkların Çekim ve İtim Kanunu

Evrende var olan her varlık iki boyuta sahiptir. Bu boyutlar, çekicilik ve iticilik, olumsuzluk ve olumluluk haletidir. Hace Nasıruddin Tusi

[1] Nur suresi, 38. ayet

(r.a) kendisine mensup olan bir risalesinde şöyle yazmaktadır: "Cansızlar türünde iticilik ve çekicilik adında var olan şey, bitkiler hususunda da vardır."[1]

Bir toprak veya taş, eğer "Bedehşan'da[2] bir yakut veya Yemen'de akik taşı olmak" istiyorsa, mecburen elverişli ve uygun toprakları cezp etmeli ve uyumsuz maddeleri ise def etmelidir. Her toprak, yakut veya akik olma liyakatine sahip değildir. Uygun olanı cezp etme ve uygun olmayanı def etme sistemi, bütün madenlerde ve bitkilerde mevcuttur. Bitki her yiyeceği cezp etmemektedir, aksine kendisine münasip olan yiyecekleri cezp etmekte ve münasip olmayanları ise defetmektedir.

Bu cezb ve def (çekicilik ve iticilik) sistemi, hayvanlarda, şehvet ve gazap şeklinde tecelli etmektedir. Lakin insanda bundan daha ince bir surette sevgi ve düşmanlık olarak tecelli etmektedir. Bazen de bu miktardan daha da yukarı çıkarak incelmekte ve isteme ve hoşlanmama şeklinde zuhur etmektedir. Eğer daha da incelecek ve latif olacak olursa o zaman da tevella ve teberra olarak zahir olmaktadır ki bu da Hak Teala'nın veli kullarının ve ilahi müminlerin özelliklerinden biridir.

Mümin bir insan, içinde taşıdığı sevgi ve düşmanlığa ruh verir, onu tevella ve teberra aşamasına yükseltir. Sevginin batını tatlılığını ona tattırır ve böylece muhabbet içinde zinde olur. Aksi taktirde zaten insanların çoğu bu sevgi ve düşmanlık hislerine sahiptir. Ama bu ikisi sıradan insanların vücudunda ince ve latif bir halde değildir.

Allah'ın Tevellası

İnsan, ebedi bir varlık olduğu için ve de sevgisiz yaşamasının mümkün olmadığı hasebiyle, kalben bağlanacağı ve sadece kendisini seveceği daimi olan ve zevale ermeyen bir varlığın da olması gerekir. Şüphesiz madde ve maddi olan şeyler, daimi ve sürekli olamaz.

Kur'an-ı Kerim, hak ve batıl sevgilerin etkilerini beyan etmektedir. Daimi bir sevgili seçen kimseler, bu muhabbetlerinden nasiplenirler ama fani sevgiliye gönül bağlayan kimseler, bu muhabbetlerinden asla istifade edemezler, hatta zarar görürler ve de görmüşlerdir.

---

[1] Risale-i Tevella ve Teberra, Zemime-i Ahlak-i Muhteşemi, s. 562

[2] Afganistan'ın Türkmenistan sınırında bir yer adı

Furkan Suresi'nde şöyle buyurulmaktadır: **"O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp"**[1] Kıyamet günü, zalimlerin iki elini birden ısırdığı bir gündür. Ayette geçen "azz" kelimesi, ısırmak anlamındadır ve bu da pişman olan ve şiddetli bir pişmanlık içinde kalan insanın haletini beyan etmektedir. Bu insan, neden falan şahısla birlikte olduğu için ömrünü boş yere yaşadığına dair üzülmektedir. Hakeza zalim insan ise şöyle demektedir: **"Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim!"**[2]

O halde anlaşıldığı üzere dostluk o kadar önemli bir şeydir ki bazen, insan bütün ömür sermayesini batıl kılmakta ve boş bir dost uğruna heba etmektedir.

Eğer insan Allah'tan korkar ve Allah'a bağlanacak olursa, cennet kendisine farz olur. İnsan, bazen Allah'ı cennete ulaşmak için vesile kılmaktadır. Bu, aşağılık himmetlerden kaynaklanmaktadır ve Allah bunu beğenmemektedir. Bazen de insan Allah'tan bir şey istememektedir. Sadece Allah'ı dilemektedir. Allah'ın sevgisini ve likasını (mülakatını, görüşmeyi) istemektedir. Burada münezzeh olan Allah onu bu büyük nimete eriştirmektedir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kalbinde, Allah'a karşı bir rağbet ve Allah korkusu olan bir kimseye cennet mutlaka farz olur."[3]

Hakeza İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kalbinizin denizine gömülünüz. Bu kalbin, temiz olup olmadığına bir bakınız. Eğer bu kalbinizde Allah'a ilgi ve alakadan başka bir şeyin olmadığını görürseniz, Allah'tan artık ne isterseniz şüphesiz Allah size onu verir."[4] Muvahhit kimsenin duası müstecaptır. Muvahhit ise kalbinde Hak Teala'ya inançtan başka hiçbir şeyin olmadığı ve tevhid sırrına erişmiş kimse demektir.

---

[1] Furkan suresi, 27. ayet
[2] Furkan suresi, 28. ayet
[3] Men la Yehzuruh'ul-Fakih, c. 1, s. 205, 11. hadis
[4] Emali, Şeyh Mufid, s. 673, 7. meclis

Allah Resulü'nün Tevellası

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) lakaplarından biri de Habibullah'tır. Peygamber Allah'ın sevgilisidir. O halde eğer bir kimse dost seçmek istiyorsa, Resul-i Ekrem (s.a.a) ile irtibat kurmalıdır. Ama eğer şahıslara veya batıl işlere gönül verecek olursa, onu zor ve karanlık bir gelecek beklemektedir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Şabaniye hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Herkim mübarek Ramazan ayında bana çok salavat gönderirse, insanların ameller terazisinin hafif geldiği gün onun ameller terazisi ağır gelir."[1]

Dünyada her varlığın ve metanın belli bir terazisi vardır. Örneğin havanın soğukluk ve sıcaklık derecesi, özel bir aletle ölçülmektedir. Nehirdeki su baskısı da özel bir aletle tartılmaktadır. Edebi konularda da bir şiiri değerlendirmek için özel bir takım vezinler vardır. İnsanların amellerinin de kıyamet günü özel bir terazisi vardır. Amellerin nitelik ve niceliği özel bir metotla hesaplanmaktadır. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"O gün tartı haktır."**[2] Bu ayette hak kelimesi, elif-lam takısı ile yer almıştır, yani kıyamet günü insanların amel, inanç ve ahlakı hak ile ölçülmektedir, bir kefesinde hak, diğer kefesinde ise ameller, inançlar, ahlak vb. yer almaktadır ki hangi amelin hak ve hangi amelin ise hak olmadığı ortaya çıksın. Amelleri ağır olan kimseler saadet ehli olacaktır. Amelleri hafif olan kimseler ise saadetten mahrum kalacaktır.

Hz. Ali'nin (a.s) ve Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurdukları nakledilmiştir: "Sizi tartmadan önce siz kendinizi tartın"[3] Kendinizi hak olan terazi ile ve Kur'an-ı Kerim ölçüsüyle tartınız ki acaba siz, hakikat üzere mi çalışmaktasınız yoksa batıl üzere mi? Elbette ki bu iş, pek de zor değildir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "Bana gönderilen salavat, sizin ameller terazinizi ağırlaştırmaktadır." Yoksa bizim gönderdiğimiz salavatlar Peygamber'e hiçbir fayda sağlamamaktadır. Münezzeh olan Allah zaten Peygamber'e, layık kemalleri vermiş ve ihsan buyur-

---

[1] Erbein-i Şeyh Behai, s. 179

[2] A'raf suresi, 8. ayet

[3] Nehc'ül-Belağa, 80. hutbe

muştur. Bizim talep ettiğimiz şey ise feyiz vasıtası ve faili neden ünvanıyla bir hayır sebebi değildir. Aksine bizim gönderdiğimiz selamlar vasıtasıyla sadece kemalleri zahir olmaktadır. O halde bizlerden Peygamber'e hiçbir hayır ulaşmamaktadır. Biz her neye sahip isek, Peygamber'in terbiyesinin bir ürünüdür. Tıpkı bayram günü bağdan bir demet gül toplayıp onu sahibine veren bağcı konumundayız. Acaba bu bağcı, bağ sahibine kendisinden bir şey mi vermiştir? Allah Resulü'nün (s.a.a) bostanından bizlere bir çok güller nasip olmuştur. O halde eğer biz bu güllerden bir demet gülü sunacak olursak bu Peygamber'in bizzat kendi bahçesinden topladığımız güller olacaktır. Lakin bizler için Allah'a yakınlaşmaya ve kemale ulaşmaya neden olmaktadır.

Allah'ın Velisini Sevmenin Değeri

Birgün Bedevi Araplar'dan birisi Allah Resulü'nün huzuruna vardı ve kendisine kıyamet ve mahşer sahnesi hakkında bir takım sorular sordu. Peygamber ona, "Kıyamet için ne hazırladın?" diye sordu. O ise şöyle arzetti: "Hiçbir şeyi hazırlamadım ama Allah ve Resulü'nü seviyorum." Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "İnsan sevdiği kimse ile birliktedir."[1] Yani eğer senin muhabbetin sadıkaneyse, sevdiğinle haşrolursun.

Nasıl olur da onları sevdiğin halde, onların yaptığı şeyleri yapmazsın? Eğer onları seviyorsan ve buna rağmen onların sahip olduğu sıfatlara sahip değilsen, o halde onlarla değilsin. İtaatin olmadığı bir dostluk gerçek dostluk değildir, sadece bir temennidir. Çünkü sevgi ve muhabbet iradenin yüce bir merhalesidir. Nasıl olur da insan, sevdiği halde sevgilisinin razı olduğu şekilde değil de kendi istediği şekilde hareket edebilir.

Sıcak bir öğle vaktinde bir şahıs, Hz. Ali'nin (a.s) huzuruna vararak şöyle arzetti: "Bana öğütte bulun." Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Bir çok toplantıda birlikte olduk ve bizden bir çok öğütler işittin. Şimdi bu öğle sıcağında benden öğüt dinlemeye ihtiyacın neden?" O şöyle arzetti: "Bana bir söz söylemedikçe sizi asla bırakmayacağım." Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Sen sevdiğin kimse ile birliktesin." Yani sen, sevgilin

[1] Bihar-ul Envar, c. 17, s. 13

ile haşrolacaksın. O halde kime gönül bağladığına bir bak. Sen kime karşı ilgi duyuyorsun, sen kimi istiyorsun?

İnsan bir şey hakkında bilgi ve marifet elde etmedikçe şüphesiz sevgi de elde edemez. İnsanın değeri, sevgisi kadardır. Herkes sevdiği ile haşrolur.

Resmi olarak tanımak, sevmekten apayrı bir şeydir. Bazen insan, askeri bir program veya kanuni bir esas üzere herhangi bir kimseye saygı göstermekle yükümlüdür ama sevmek apayrı bir şeydir. İnsan bir çok kimsenin yanında ders okur ama bazen üstatlardan sadece birini sever. Sevmek; yüceltmek, saygı göstermek ve saygı duymaktan apayrı bir şeydir. Teslim olmak ve gönül bağlamak ise apayrı bir şeydir.

Sevmek, dinin "velayet" adındaki temel esaslarından biridir. Farzlardan biri de namazda otururken, "allahumme selli ala Muhammed ve ali Muhammed"[1] cümlesini söylemektir. Peygamber'e ve Ehl-i Beytine selam göndermek, ibadet metninin içinde, şehadeteynin[2] kenarında yer almıştır. Nitekim Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Herkim bana selam gönderir ve Ehl-i Beytime selam göndermezse, şüphesiz cennetin kokusunu duyamaz. Oysa cennetin kokusu, beş yüz yıllık mesafeden işitilir."[3]

Burada söz konusu olan, o ne derse itaat edelim anlamında bir kanuni yüceltme ve saygı duyma değildir. Zira bu itaat etmenin ilk aşamasıdır. Aksine bize şöyle demişlerdir: "Onlarla dost olunuz, onlarla dost olmak ise herkese kolay kolay nasip olmaz. Zira sevgi ve dostluk sadece marifetle elde edilir. Marifet ise ibadetin batınıdır."

Velayetin Nurani Çehresi

İmam Sadık ve İmam Bakır'ın (a.s) tanınmış öğrencilerinden biri olan Ebu Basir şöyle nakletmektedir: "Mümin kul, kabir ve berzah alemine girdiği zaman, onunla birlikte altı nurani çehre ve yüz bulunur. Bu altı yüz arasında onlardan birisi diğerlerinden daha nurani ve daha güzeldir. Onlardan biri kabirde sağ tarafında durur, diğeri ise sol tarafında, üçüncüsü karşısında, dördüncüsü arkasında, beşincisi ayaklarına yakın

[1] Allah'ım Muhammed'e ve Muhammed'in Ehl-i Beytine selam gönder (müt.)

[2] "La ilahe illallah ve muhammeden abduhu ve resuluhu" ifadesi. (müt.)

[3] Sefinet'ul-Bihar, c. 5, s. 171

bir yerde durur. Daha sonra hepsinden daha nurani olan yüz ise başının üzerinde durur.

Bu altı yüz, kendisine zarar verebilecek her türlü olay karşısında bu şahsı korur. Eğer sağ tarafından bu mümine zarar vermek isterlerse, sağ tarafında bulunan yüz, onu korur. Aynı şekilde sol tarafından, karşısından, arkasından, ayaklarının altından ve başının üzerinden onu korumaya çalışırlar.

Bu durumda berzah aleminde bu nurani suretler arasında tanışma olayı başlar. Onlar, birbirlerini tanıtırlar. Hepsinden daha nurani olan yüz, diğerlerine, "Sizler kimlersiniz? Allah sizlere hayırlı mükafatlar versin." diye sorar. Bu mümin kulun sağ tarafında olan nurani yüz şöyle der: "Ben onun namazıyım." Ebu Basir daha sonra şöyle diyor: "Sağ tarafında olan nur, namazın batını ve hakikatidir. Sol tarafında duran nurani yüz ise şöyle der: "Ben de onun zekatıyım."

Ayaklarının alt tarafında olan nurani yüz ise şöyle der: "Ben de onun mümin kardeşlerine yaptıkları iyiliğim. İnsanın yaptığı iyilikler, bir nur suretinde tecessüm etmekte ve herhangi bir yerden bu insana zarar gelmesin diye ayaklarının altında yer almaktadır.

Tam karşısında duran nurlu yüz ise şöyle der: "Ben de onun orucuyum." Böylece oruç da kabirde nurani bir surette tecelli eder. Arkasında duran nurani yüz ise bu mümin kula arkadan bir zarar gelmemesi için onu korur ve şöyle der: "Ben de onun haccı ve umresiyim."

Böylece bu birbirini tanıtan beş suret, müminin başının üzerinde duran surete şöyle sorar: "Hepimizden daha nurani olan sen kimsin?" O şöyle der: "Ben, Peygamber'in Ehl-i Beytinin (a.s) velayetiyim."[1]

Evet, Ehl-i Beyt'e dost olmak, Ali ve Ali'nin evlatlarına karşı sevgi beslemek, bu şekilde tecessüm etmektedir. Onlara itaat etmek, bu şekilde tecelli etmektedir. Hepsinden daha nuranidir ve de kabirde insanın başının üzerinde durmaktadır.

İşte bu, sevginin hikmetidir. Zira bazen insan, Ehl-i Beyt'i (a.s) düşünmekte ve ona zahiri bir ilgi duymaktadır. Bazen de onlara susamaktadır ki işte bu velayetin sırrıdır.

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 6, s. 234

Müminlerin Emiri'nin (a.s) Bazı Faziletleri

Sa'd b. Ebi Vakkas, Mekke yolunda karşılaştığı iki kişiye şöyle dedi: "Ben, Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında dört haslet ve fazilet işittim ki eğer o dört haslet ve faziletten biri bende olacak olsaydı, benim için bütün dünyadan daha değerli olurdu. O dört haslet ve fazilet şunlardır:

1-Ali Peygamber'den ve Peygamber de Ali'dendir.

Müslümanların kafirlerden beraat ettiğini ilan eden mübarek Tevbe Suresi nazil olduğu zaman, Allah Resulü bu sureyi Ebu Bekir'e Mekke'de insanlara okuması için verdi. Ebu Bekir bir miktar yol katettikten sonra Allah Resulü (s.a.a) Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) gönderdi ve şöyle buyurdu: "Beraat Suresi'ni ondan al ve yanıma getir ki bu işe layık olan birini göndereyim."

Müminlerin Emiri (a.s) gidip Tevbe Suresi'ni Ebu Bekir'den aldı, Peygamber'e getirdi ve şöyle sordu: "Neden Ebu Bekir bu sureyi Mekke halkına okumasın? Acaba bir şey mi oldu?"

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Cebrail münezzeh olan Allah tarafından şu mesajı getirdi: "Senden taraf, ya sen ya da senden olan bir kimse (bu mesaj iletmeyi) eda etsin." Yani ey Peygamber! Bu sureyi ya sen bizzat Mekke halkı için oku veya senden olan bir kimseyi gönder. "Şüphesiz Ali bendendir ve ben de Ali'denim."[1] Yani Beraat Suresi'ni benden taraf sadece Ali (a.s) müşriklere okuyabilir.

Nitekim Peygamber (s.a.a) Hüseyin b. Ali (a.s) hakkında da şöyle buyurmuştur: "Hüseyin bendendir ve ben de Hüseyin'denim."[2] Bu ifade aynı şekliyle Ali b. Ebi Talib hakkında da yer almıştır.

Abdullah b. Cafer, babası İmam Sadık'a (a.s) şöyle arzetti: "Ben ve kardeşim Musa b. Cafer (a.s) eşit konumdayız. Babamız ve dedemiz birdir. O halde neden sen Musa b. Cafer'e karşı daha çok sevgi besliyorsun. Oysa her ikimizin de babası ve dedesi birdir. O halde neden kardeşim sizin yanınızda daha değerlidir."

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 26, s. 3

[2] a. g. e. c. 43, s. 261

İmam Sadık (a.s) oğlu Abdullah'a (a.s) şöyle buyurdu: "Şüphesiz o benim nefsimdendir ve sen ise benim oğlumsun."[1] Yani sen ve kardeşin arasında bir fark vardır, sen benim oğlumsun ama senin kardeşin Musa benim canımdan ve ruhumdandır. Senin ortaya çıkman hususunda bedenim rol oynamıştır. Ama onun zuhur ve tecellisi hususunda benim can ve ruhum etkili olmuştur. Dolayısıyla, "Ben de İmam Sadık'ın (a.s) oğluyum" deme. Zira evlatlığın ayrı bir anlamı vardır, makamın varisi olmanın ise apayrı bir anlamı vardır.

2-Ali'nin (a.s) Evinin Kapısı Dışında Bütün Kapıların Kapatılması

Hatırladığım kadarıyla hepimiz Medine mescidinde hazır bulunuyorduk. Tavanı olmayan bir yerdi. Etraftaki evlerden mescide yol gidiyordu. Dolayısıyla onlar, bu mescitte geceleyebilir ve orayı evi gibi kullanabilirlerdi. Hepimiz Peygamber'in mescidinde bulunuyorduk. Ali, Ebu Bekir ve Ömer'in ailesi orada hazır bulunuyordu. Geceleyin Resuli Ekrem'in Ehl-i Beyti ve Ali'nin (a.s) Ehl-i Beyti dışında herkesin mescitten dışarı çıkması emredildi. Onların dışında mescitte hiç kimsenin kalmaya hakkı yoktur. Dolayısıyla hepimiz dışarı çıktık. Sabah olunca Peygamber'in amcası Hamza şöyle arzetti: "Ey Allah Resulü! Bizim tümümüzü dışarı çıkardın ve bu genci (Ali b. Ebi Talib'i) mi oraya yerleştirdin? Biz sizin amcanızız, size tabi olanlardan ve sizin Ehlinizdeniz.

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ben sizleri dışarı çıkarmadım. Allah, Ali b. Ebi Talib'in (a.s), evinden istifade ettiği gibi bu mescitten istifade edebileceğini emretti.

Meryem (a.s) de anne olduğu zaman kendisine, "Evinden ve mukaddes merkezden dışarı çık" emri verildi. Ama Fatıma binti Esed'e (a.s) şöyle hitap edildi: "İçeri gir." Böylece Ka'be'nin duvarı yarıldı. Nitekim Nudbe duasında da şöyle yer almıştır: "Peygamber, Ali'nin kapısı dışında bütün kapıları kapattı." Bu ifade de söz konusu hakikati beyan etmektedir.

---

[1] a. g. e. c. 48, s. 18

3-Hayber'in Bayraktarı

Başkaları için değil de sadece Ali b. Ebi Talib (a.s) için var olan faziletlerden biri de Hayber Kalesi'nin fethidir. Resul-i Ekrem (s.a.a) bu kaleyi fethetmek için bir takım kimseleri gönderdiyse de onlar bir türlü galip gelemediler ve kaleyi fethedemediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) kızgın bir şekilde şöyle buyurdu: "Yarın bu bayrağı, Allah ve Resulü'nün kendisini sevdiği ve kendisinin de Allah ve Resulü'nü sevdiği bir kimseye vereceğim. O sürekli saldırıya geçen ve asla kaçmayan bir kimsedir."

Herkes, Allah Resulü'nün (s.a.a) bu kadar övdüğü kimsenin kim olduğunu merak etmeye başladı. Ertesi gün Peygamber şöyle buyurdu: "Ali b. Ebi Talib'i çağırın." Hz. Ali (a.s) Peygamber'in huzuruna vardı. O sırada göz hastalığına yakalanmıştı. Allah Resulü mübarek tükürüğünü Hz. Ali'nin (a.s) gözlerine sürdü. Sonra bayrağı eline verdi ve böylece Hz. Ali (a.s) o büyük zafere erişti.[1]

Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ben, ölüme gitmekten veya ölümün bana gelip çatmasından korkmuyorum."*[2] Yani benim için ölüme gitmem ile ölümün bana doğru gelmesi arasında hiçbir fark yoktur. Gerçekten de Hz. Ali (a.s) hiçbir savaş sahnesinden kaçmamış ve de sırtına zırhını bile giymemişti. Bu yüzden Allah Resulü (s.a.a) onun hakkında şöyle buyurmuştur: "O, sürekli saldıran, asla kaçmayan ve de Allah onun eliyle kaleyi ferhedinceye kadar geri dönmeyecek olan bir kimsedir." Yani Hz. Ali (a.s) kaleyi fethetmeden ve galibiyete ulaşmadan asla dönmeyecektir.

Savaşların birinde Ali'nin (a.s) askerleri esir düştü. Bunun üzerine Hz. Ali'ye (a.s) şöyle arzettiler: "İzin verirseniz, bu esirleri kurtarmak için Beyt'ul-Mal'den bir bütçe alalım." Bunun üzerine Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Esirleri azad etmek güzel bir şeydir ve savaşı devam ettirmektir. Ama en küçük bir olay karşısında hemen ellerini kaldırarak teslim olan kimselerin cesareti yoktur. Dolayısıyla yaralı halde esir düşen ve ön tarafından yaralanan kimseleri azad ediniz. Çünkü onların son ana kadar direndikleri, sonra esir düştükleri anlaşılmaktadır. Ama arka-

[1] El-Emali ve'l-Mecalis, Seduk, s. 415
[2] Nehc'ül-Belağa, 55. hutbe

dan yaralanan kimselerin kaçtıkları ve daha sonra esir düştükleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yaralanmadan esir düşen kimseler için Beyt'ul-Mal'den bir fidye ödemeyiniz."[1] Yani savaş meydanlarını terk eden kimseler, bizim işimize yaramamaktadır. Çünkü onlar şehadeti tanımamışlardır. Onlar ölümü bir yokluk olarak düşünmekte ve hayatta kalmalarının daha iyi olduğunu sanmaktadırlar. Onlar, ölümün sadece bu dünyadan ebedi dünyaya geçiş için bir köprü olduğunu bilmiyorlar.[2]

Evet, Hz. Hüseyin b. Ali'nin (a.s) ölümü bir köprü sayması ve bu köprü sayesinde cennete ulaşılacağını beyan etmesi gerçekten de çok güzel bir ifadedir.

Hz. Ali (a.s) kendi iftarını bile esirlere verdiği halde, esir düşen askerleri hakkında, arkadan yaralanan kimselere Beyt'ul-Malden bir fidye verilmesini reddetmektedir. Zira arkadan yaralanan bir esirin kaçmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla da savaş meydanlarına sırt çevirip kaçan bir kimse, bizim sevdiğimiz bir kimse değildir. Zira o kimse kendisini dinden daha iyi görmektedir ve şehadetin bizzat saadet cenneti olduğunu bilmemektedir.

İmam Ali (a.s) Sehl b. Huneyf Ensari'ye yazdığı bir mektubunda şöyle buyurmuştur: "*Ben, Hayber Kalesi'ni yiyeceklerden sağladığım bir enerjiyle yerinden söküp koparmadım. Aksine melekuti bir güç ve ilahi nurla nurlanmış bir nefis bana bu başarıyı sağladı."*[3]

"Cebrail'in gücü mutfaktan değildir
Sevgili yaratıcıyı görmektendir."[4]

İmam Sadık (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Beden asla iradenin gücü karşısında zayıflık izharında bulunmaz."[5] Zira eğer irade güçlü olursa, beden tabi olur ve irade zayıfladığı oranda da bedene tabi olmaktadır. Ali'nin (a.s) iradesi güçlüdür ve bedeni de ona bağımlı olarak fevkalade bir güç elde etmiştir.

---

[1] Vesail'uş-Şia, c. 15, s. 86

[2] Nitekim Hüseyin (a.s) da şöyle buyurmuştur: *"Yüce insanların çocukları, sabredin. Şüphe*siz ölüm; darlık ve yokluktan, geniş cennetlere ve daimi nimetlere geçiş köprüsüdür." (Mean'il-Ahbar, s. 288)

[3] Emali ve'l-Mecalis, Seduk, s. 415

[4] Mesnevi-i Mevlevi, 3. defter

[5] Vesail'uş-Şia, c. 1, s. 53

4-Peygamber'in (s.a.a) Kalbinin Sevgilisi

Tebük Savaşı'nda Resul-i Ekrem (s.a.a) Medine'den dışarı çıktı ve Hz. Ali'yi (a.s) Medine'de kendi yerine halife tayin etti ve Medine'yi koruma görevini kendisine verdi. Bir grup kimse bunu kıskandılar ve dolayısıyla da bu büyük fazileti bir zayıflık noktası sayarak şöyle dediler: "Peygamber (s.a.a) Ali'nin bu savaşa katılmasını istememektedir." Müminlerin Emiri Ali (a.s) bu sözleri duyduğu zaman Allah Resulü'nün yanına gelerek şöyle buyurdu: "Ben sizleri terk etmeyeceğim." Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sen neden geldin?" Hz. Ali (a.s) şöyle arzetti: "Kureyş sizin, benim savaşa katılmamı istemediğinizden dolayı beni Medine'de bıraktığınızı söylemektedir." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Hemen halkı toplayınız." Peygamber'in münadisi herkese seslendi. Böylece orada olanlar bir araya toplanınca da Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Şüphesiz sizin hepinizin özel bir ehli ve ailesi yok mudur?" Onlar "Evet" dediğinde ise Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Şüphesiz Ali b. Ebi Talib de benim özel ehlim ve ailemdir ve kalbimin sevgilisidir."

Allah Resulü (s.a.a) Allah'tan başka hiçbir şeyi düşünmemekte ve Allah'tan başka hiçbir şeye ilgi duymamaktadır. O halde neden Ali b. Ebi Talib'e (a.s) ilgi duymaktadır? Çünkü Ali (a.s) Allah'ın mahzarıdır ve dolayısıyla da onu sevmek, Allah'ı sevmektir. O yabancı değildir.

Daha sonra Resul-i Ekrem (s.a.a) insanların huzurunda şöyle buyurdu: "Tıpkı Harun'un Musa'nın veziri olduğu gibi."

Daha sonra Peygamber (s.a.a) Hz. Ali'ye şöyle buyurdu: "Sen bana oranla, Harun'un Musa'ya oranı gibi olmaya razı değil misin? Sadece benden sonra Peygamber yoktur."

Hz. Ali (a.s) bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ben Allah'tan ve Resulü'nden razıyım."[1]

5-Peygamber'in Halifesi

Daha sonra Sa'd b. Ebi Vakkas şöyle diyor: "Ben Hz. Ali'nin (a.s) beşinci faziletini de biliyorum. Biz Allah Resulü ile Veda Haccı'nda idik. Gadir-i Hum denen bir yere vardığımız zaman münadiye insanları

[1] Bihar'ul-Envar, c. 40, s. 41

toplamasını emretti. İnsanlar bir araya toplandığı zaman da şöyle buyurdu: "Ben kimin mevlasıysam o halde bu Ali de onun mevlasıdır. Allahım! Kim onu severse sen de onu sev, kim ona düşman olursa sen de ona düşman ol, ona yardım edene yardım et ve onu yardımsız bırakanı sen de yardımsız bırak."[1]

Ali (a.s) bütün ibadet boyutlarında en yüce örnek konumundaydı. Hz. Ali (a.s) nitekim tevhit hususunda şöyle buyurmuştur: "Ben görmediğim Rabbe ibadet etmem."[2] Hz. Ali (a.s) ahiret hakkında ise şöyle buyurmuştur: "Eğer perdeler bir kenara itilecek olsa dahi benim yakinimde bir artış olmaz."[3]

Cennetin Ev Sahibi

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz cennet kapısının altın sayfalar üzerine kırmızı yakutlarla işlenmiş bir halkası vardır. Bu halka kapının üzerine vurulduğu zaman çınlamakta ve, "Ya Ali!" demektedir." [4] Cennet ehli kimseler cennete girdikleri zaman cennetin kapısındaki halkayı çalmaktadırlar. Zira kapıyı çalmak misafir için bir tür edebe riayettir. Bir yere giren kimsenin, kapı kapalı olmasa bile, kapıyı çalması daha iyidir.

Cennet kapısı açıktır ama oraya giren cennet ehli müminler kapıyı çalmaktadırlar. Kapının halkasını çaldıkları zaman, "Ya Ali!, Ya Ali!" sesi işitilmektedir. Kapı, "Ya Ali!" diye bir ses çıkarmaktadır.

Merhum Ayetullah Tabatabai (r.a) bu hadisi şerh ederken cennet kapısının tokmağının neden "Ya Ali!" diye ses çıkardığı hususunda şöyle buyurmuştur: "Misafir bir eve girdiği zaman ev sahibine seslenir. Eğer ev sahibinin özel bir adı varsa misafir olan kimse o belli olan isimle seslenir. Cennetin sahibi ve cennetin ev sahibi Ali b. Ebi Talib'tir (a.s). Bu yüzden cennet kapısının tokmağının çıkardığı ses de, "Ya Ali!"dir. Çünkü her kim cennete girerse Ehl-i Beyt'in önderliği ve hidayeti sayesinde girmektedir. Eğer bu tertemiz nurlar olmasaydı hiç kimse cennet yolunu kat edemezdi. Dolayısıyla biz çok kolay bir şekilde cennette

---

[1] a. g. e, c. 2, s. 226
[2] Tevhid-i Seduk, s. 308, 43. Bab
[3] Bihar'ul Envar, c. 4, s. 153
[4] Emali ve'l Mecalis, Saduk, 471

olup olmadığımızı anlayabiliriz. Cennet kapılarının yüzümüze açık olup olmadığını teşhis edebiliriz.

7-Hikmet Şehri

Allah Resulü (s.a.a) Müminlerin Emiri'ne (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz biz hikmet şehriyiz ve bu hikmet cennettir. Ey Ali sen de bu cennetin kapısısın." [1]

Bu cümle şehrin etrafında bir duvar olduğu ve sadece bir köşesinin kapı olduğu anlamında değildir, aksine bu şehrin bütün etrafı kapıdır ve herkim bana ulaşmak isterse, senden geçmedikçe bana ulaşamaz. Dolayısıyla önce senin huzuruna gelmeli, daha sonra bana yol bulmalıdır. Tıpkı Allah'ın kıyamet koptuğu zaman bütün gökleri kapı olarak sayması gibi **"Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur. "**[2] Bütün gökyüzü insanların geçmesi için birer kapıdır yoksa göklerin bir bölümünün kapı olduğu anlamında değildir.

Cennet olan hikmet şehrine ulaşmak ise ismet ve taharet Ehli-Beyt'inin velayetinden yardım almaksızın mümkün değildir.

8-Baba ve Evlatlık Hadisi

Hz. Ali'nin (a.s) özel öğrencilerinden biri olan Esbağ b. Nebate şöyle diyor: "Hz. Ali (a.s) mübarek başından darbe alınca ashaptan bir grubu evin içinden gelen ağlama sesini işitti. Böylece onlar da dayanamayarak ağlamaya başladılar. Hüseyin b. Ali (a.s) evden dışarı çıkıp şöyle buyurdu: "Ne oldu?" Hz. Ali'nin ashap ve öğrencileri şöyle dediler: "Biz, evin içinden bir ağlama sesi işittik ve buna dayanamadık, dolayısıyla mevlamız Hz. Ali'yi (a.s) ziyaret etmek istiyoruz." Hz. Hüseyin b. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Hz. Ali (a.s) sizinle görüşebilecek bir durumda değildir, gidiniz."

Esbağ b. Nebate şöyle diyor: "Bunun üzerine hepsi gittiler ve ben orada kaldım. Yeniden evin içinden bir ağlama sesi yükseldi ve ben de ağladım. Yine Hasan b. Ali (a.s) evden dışarı çıkarak şöyle buyurdu:

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 40, s. 200

[2] Nebe' suresi, 19. ayet

“Size gitmenizi söylemedim mi?” Ben şöyle arzettim: “Allah’a yemin olsun ki, ey Resulullah’ın oğlu! Nefsim bana tabi olmadı.” Yani Allah’a yemin olsun ki ben gidemem, kalbim buradadır. Mutlaka Hz. Ali’yi (a.s) görmeliyim ve imamı ziyaret etmeliyim. İmam Hasan (a.s) şöyle buyurdu: “O halde sabret de izin alayım.” Bir müddet sabrettim. İmam (a.s), “Gel” diye buyurdu.

İçeri girdiğim zaman Hz. Ali’nin (a.s) mübarek başına sarı bir parça sardığını ve sürekli başından kanlar aktığını gördüm. Mübarek yüzleri sararmıştı. Mübarek yüzüyle o sarı bez birbirinden ayırt edilmiyordu. Böylece ben, kendimi Hz. Ali’nin (a.s) kucağına attım, onu öptüm ve ağladım. Hz. Ali (a.s) bana şöyle buyurdu: “Ağlama ey Esbağ! Allah’a yemin olsun ki ben cennete gideceğim.” Şüphesiz bu yakin ehlinin sözüdür.

Esbağ b. Nebate şöyle arzetti: “Ey Müminlerin Emiri! Ben de sizin cennet ehli olduğunuzu biliyorum. Ama ben sizi kaybettiğime ağlıyorum. Bizim görevimiz nedir?” (Esbağ b. Nebate de Hz. Ali’nin (a.s) öğrencisiydi. Kur’an-ı Kerim’de yer aldığı üzere bir grup kimse, cennete doğru hareket etme yerine, bizzat cennet olmaktadır.)

Esbağ b. Nebate şöyle arzetti: “O halde bana Peygamber’den bir hadis buyurunuz. Zira ben artık sizi göremeyeceğim ve sizin aktaracağınız bu hadis, Peygamber’den naklettiğiniz son hadis olacaktır.”

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: “Bir gün Peygamber (s.a.a) beni çağırdı ve bana şöyle buyurdu: “Ey Ali! Mescide git, insanları mescide davet et, daha sonra Allah’a hamd-u senada bulunduktan ve bana selam gönderdikten sonra, hutbene şu sözlerle başlayarak insanlara şöyle de: “Ben (Peygamber) Allah’ın elçisiyim, Allah’ın elçisi olan Peygamber de beni, sizlere bir mesaj iletmek üzere göndermiştir. Allah Resulü’nün gönderdiği mesaj şudur: “Allah’ın, Allah’a yakın meleklerin ve gönderilen Peygamberlerin tümünün laneti, kendisini, babasından başkasına isnat eden, mevlasıyla başkasından irtibatta bulunan veya bir işçiye ücreti hakkında zulmeden kimsenin üzerine olsun.” Şimdi bu intisab (kendisini başkasına isnat etmek) ne demektir? Burada baba, hangi anlamdadır? Buradaki mevla, hangi anlamı ifade etmektedir? Herkes bundan belli bir şekilde istifade etti.

Esbağ b. Nebate şöyle devam ediyor: “Hz. Ali (a.s) daha sonra bana şöyle buyurdu: “Ben de gelip onları insanlara aktardım. Onun üzere

orada bulunanlardan biri ayağa kalkarak şöyle dedi: "Bunu bize açıklayınız." Kendisini babasından ve mevlasından başkasına isnat eden, onlardan başkasına iddiada bulunan veya işçinin hakkını vermeyen ve işçiye zulmeden kimseye Allah'ın, Resulü'nün ve meleklerinin lanet etmesinin anlamı nedir?

Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurdu: "Ben onların bu isteğini Peygambere ulaştırınca Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Mescide git, bu sözleri tefsir et ve de ki: "Ey insanlar! Şüphesiz sizlere getirdiğimiz her şeyin tevili ve tefsiri bizim yanımızdadır." Yani ey insanlar! Biz, belirsiz ve anlamsız bir şey söylemiş değiliz. Bu sözün tevil ve tefsiri de bizim yanımızdadır. "Kendisini babasından başkasına isnat etmenin anlamı, şudur: Bilin ki ben, şüphesiz sizin babanızım. Herkim babasıyla irtibat halinde olmazsa, yani Peygamberle ilişkisi olmazsa, bu lanete hak kazanacaktır." Daha sonra ise bu bağlamda, "Ben ve Ali bu ümmetin babasıyız" sözü ele alındı. Dolayısıyla her kim bu babayla irtibat halinde olmazsa ve bu babanın evladı olmazsa, Allah ve meleklerinin lanetine maruz kalacaktır.

İnsan muhabbet yolu dışında peygamber ile bir babalık ve evlatlık bir ilişkisinde bulunabilir mi? Acaba sevgi ve muhabbet, marifet olmaksızın ve marifet de itaat olmaksızın vücuda gelebilir mi? Allah'a ibadet ve itaatler ise insanı arif kılan ve arifi de muhib (seven) kılan ise Peygamberin emirleridir.

Daha sonra ise şöyle buyurmuştur: "Bilin ki şüphesiz ben sizin babanızım, bilin ki şüphesiz ben sizin mevlanızım, ve bilin ki şüphesiz ben sizin işçinizim." Dolayısıyla benim ücretimi veriniz. Peygamber'in ücreti ise Ehli-Beyti'ini sevmekten başka bir şey değildir. Nitekim Kur'an'da şöyle yer almıştır: **"De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum."**[1] Kaç yıllık zahmetimin ürünü, sizin Ali ve Ali'nin evlatlarını sevmenizdir. Ehli-Beyt'e dost olmanızdır. Sizler bu isimleri andığınız zaman kalbiniz açılacak ve ruhunuzda bir genişlik hissedeceksiniz. Emirleri bunlardan alınız ve sadece bunlara uyunuz. Benim risaletimin mükafatı ve ücreti bunları sevmektir. Sevmek ve muhabbet ise marifetin ürünüdür ve marifet de itaatin ürünüdür." [2]

---

[1] Şura suresi, 23. ayet

[2] Emali, Şeyh Mufid, s. 402

Mutlak Velayetin En Seçkin Mazharı

Allah Resulü'nden (s.a.a) sonra eşi ve benzeri olmayan Hz. Ali (a.s) kendisini tanıtırken şöyle buyurmaktadır: "Bilin ki ben Allah'ın kulu ve Peygamberinin kardeşiyim. Ben Allah Resulü'ne ilk yardım eden ve onu ilk onaylayan kimseyim. Ben Allah Resulü'nün risaletini ve kendisine inen vahyi onayladığım zaman henüz Adem'in yaratılışı tamamlanmamıştı ve Adem gayb ile şahadet alemleri arasında bulunuyordu.

"Bilin ki şüphesiz ben Allah'ın bir kuluyum, Allah Resulü'nün kardeşi ve onu ilk onaylayan kimseyim. Ben onu onayladığım zaman Adem ruh ile ceset arasında bulunuyordu."[1] Anlaşıldığı üzere eğer Ebu-l Beşer Hz. Adem (a.s), bütün meleklerin secde ettiği bir makama ulaşmışsa bu Hz. Adem'in bizzat mazharlarından olduğu mutlak velayetin yüzü suyu hürmetinedir. Ondan daha seçkini ise Ali (a.s) ve Ali'nin (a.s) Ehli- Beyt'idir.

Allah Resulü (s.a.a) Ali (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur: "*Ali bendendir ve ben de Ali'denim."*[2]

Hakeza Allah Resulü (s. a.) şöyle buyurmuştur: "*Ey Ali! Şüphesiz seni öldüren beni öldürmüştür ve şüphesiz seni öfkelendiren beni öfkelendirmiştir."*[3] İşte bu esas üzere merhum Muhakkık Tusi ve öğrencisi merhum Allame'nin (r.a) kelami kitaplarında şöyle yer almıştır: "Ali'ye karşı savaş açanlar kafirlerdir ve ona muhalefet edenler ise fasıklardır." Zira Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Seninle savaşan benimle savaşmıştır."* Ali'ye (a.s) muanid (inat eden) değil de muhalif olan kimseler fasıktır.

Velayetten İrtidat Etmek

Münezzeh olan Allah Hz. Ali'yi (a.s) İslam ümmetinin önderi kıldığı halde ve Peygamber-i Ekrem (s.a.a) değişik yerlerde Hz. Ali'nin (a.s) velayetini açıkça beyan ettiği halde Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra İslam ümmeti Hz. Ali'nin (a.s) velayetini kabul etmedi. Öyle ki Şia'nın rivayetlerine göre Allah Resulü'nden (s.a.a) sonra bütün halk

---

[1] a. g. e. , s. 17

[2] Bihar'ul Envar, c. 26, s. 3

[3] a. g. e, c. 2, s. 190

birkaç kişi dışında irtidat ettiler: *"Peygamberden sonra üç kişi dışında bütün halk irtidat etti. Bu üç kişi ise Ebuzer, Selman ve Miktat idi."*[1]

Bu rivayette irtidattan maksat velayeti kabul etmemektedir, İslam'dan dönmek değil. Dolayısıyla da velayetten irtidat eden kimse hakkında necaset, savaşın farz oluşu ve benzeri fıkhi hükümler geçerli değildir. Zira bu hükümler dinden irtidat eden kimseler için geçerlidir; velayetten irtidat eden kimseler hakkında değil. Elbette velayetten irtidat etmenin de kelami bir hükmü vardır ve bu da kıyamette geçerlidir.

"Sizin veliniz (dostunuz) ancak Allah, Resulü ve namazı kılan müminlerdir." ayeti imameti sabit kılmaktadır ve bu imameti kabul etmeyen kimseler velayetten irtidat etmişlerdir ama bu kimseler, dinin aslından irtidat eden ve genel çizgisinden çıkan kimseleri beyan eden **"İçinizden kim dininden dönerse"**[2] ayetinin kapsamında değillerdir. Bu açıdan da kafirlerin hükmüne sahip olmazlar.

Bu esas üzere Hanefi, Maliki, Hanbeli ve Şafii mezhepleri kendisini İslami birer mezhep olarak kabul etmektedir ama onlar velayetten irtidat etmişlerdir, çünkü İslam, Caferi mezhebidir.

Şu önemli nükteyi de hatırlatmak gerekir ki *"Peygamber'den sonra üç kişi dışında bütün insanlar irtidat etti."* rivayetinde yer alan (istisna) izafi bir istisnadır, hakiki değil. Dolayısıyla da izafi istisnada bireylerin sayısı azaltılıp çağaltılabilir ve bu rivayet de imanın muhtelif derecelerriyle ilgilidir. Dolayısıyla da rivayette yer alan sayı tayin edici bir sayı değildir ve de velayetten irtidat edenlerin sayısı bu esas üzere bu miktardan fazla veya az olabilir.

Velayeti kabul etmenin ürünü

Allah'ın, Allah Resulü'nün (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'inin (a.s) velayetini kabul eden kimseler Allah'ın hizbindendir ve bu hizip galip gelecek olan yegane hiziptir. **"Kim Allah'ı, O'nun Resulünü ve iman edenleri dost (veli) edinirse, hiç şüphe yok, galib gelecek olanlar Allah'ın taraftarlarıdır."**[3] Ayette yer alan bu hizipten maksat ise belli bir esas ve hedef üzere hareket eden grup demektir ve dolayısıyla da hak veya batıla özgü değildir ve nitekim münezzeh olan Allah bir

[1] a. g. e, c. 28, s. 239
[2] Maide suresi , 54. ayet
[3] Maide suresi, 56. ayet

grubu da şeytanın hizbinden saymıştır. **"İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar."**[1]

Velayet ehli olan kimse Allah'ın hizbindendir. Çünkü Allah'ın taraftarı dünya ve ahirette galiptir. **"Allah: Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır."**[2] Şüphesiz Allah'ın hizbi her zaman galip gelen hiziptir. **"Allah'ın taraftarları galip geleceklerdir"**[3] Allah'ın hizbinin üyelerinin özelliklerinden biri de rıza makamına ulaşmaları ve de ilahi programlar hususunda endişe içinde olmamalarıdır. **"Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır."**[4]

Zira bir çok olaylar ya imtihan içindir ya da insanın amelinin acı bir sonucudur. Velhasıl ilahi kaza ve kader olan bu olaylardan razı olmak gerekir ki Allah da insandan razı olsun.

Allah-u Teala kendisinden razı olan kimselerin ruhuna hitap ederek ilahi lika (Allah ile görüşme) cennetine girmelerini ve o cennetin nimetlerinden istifade etmelerini emretmektedir. **"Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"**[5]

Sonuç olarak dünya ve ahirette zafere erişebilmek, Allah'ın hizbine katılmakla gerçekleşir ve bu hizbe girmenin şartı da Allah'ın, Allah Resulü'nün (s.a.a.) ve Masum İmamların (a.s.) velayetini kabul etmektir.

---

[1] Mücadele suresi, 19. ayet
[2] Mücadele suresi, 21. ayet
[3] Maide suresi, 56. ayet
[4] Mücadele suresi, 22. ayet
[5] Fecr suresi, 27-30. ayetler

Dördüncü Bölüm
Gadir-i Hum Sahnesinde Velayetin Zuhuru
Giriş

İnsan diğer hayvanlarla bir çok ortak yönleri bulunan canlı bir varlıktır. Bütün canlı varlıkların kendi tabiatları hasebiyle bir takım ihtiyaçları vardır ve dolayısıyla da bu canlı varlıkların sergiledikleri başlıca ve en önemli çabaları bu ihtiyaçlarını gidermek amaçlıdır.

Hayvanların ihtiyaçları genel anlamda yiyecek temin etmek ve cinsel içgüdülerini tatmin etmekte özetlenmektedir. Oysa insan, Allah vergisi kabiliyeti hükmünce kendisinde daha üstün ve daha yüce bir takım ihtiyaçlar hissetmektedir. Hayvanın ihtiyaçları maddi temennilerde ve nefsani isteklerde duraklamaktadır. Ama insanın ihtiyaçlar sahası maddi istekler ufkunu geçmekte ve maneviyat ufkuna doğru yayılım göstermektedir.

Bu esas üzere insanı diğer hayvanlardan seçkin kılan şey, bu yönelimleri ve temayülleridir. Ve bu yönelim ve temayülleri ise insanın varlık alemine bakışından ve görüşünden etkilenmektedir.

Eğer insan bu bakışında maddiyat ufkunu aşamaz ve de nefsani isteklerini tatmin ile yetinecek olursa diğer hayvanlar mertebesinde baki kalır. Nitekim Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ben, temiz şeyleri yemekle meşgul olmak için yaratılmadım. Ben derdi/tasası yiyeceği olan, bağlı veya işi gücü çöplükler arasında yiyecek aramak olan, sahibinin maksadından haberi bile bulunmayan bir hayvan değilim."*[1] Yani yaratılış hedefinden gaflet eden ve tek düşüncesi yemek olan bir insan tek çabası ot yemek olan besili bir hayvan gibidir veya otlamaktan ve karnını doyurmaktan başka bir şey düşünemeyen sersem bir hayvan gibidir. Hz. Ali (a.s) beyt'ül malı zayi eden ve haksız yere yiyen kimseler hakkında da şöyle buyurmuştur: *"İki yanı şişmiş bir halde kalktı. Yediği yerle kirlettiği yer arasında yaşadı."*[2]

Hayvan doğal bir cebir (zorlama) esasınca kendisini karnı (midesi) ve şehveti ile meşgul etmektedir. Bu açıdan da kınanmaması gerekir ama bazı insanlar insani bir kabiliyete sahip oldukları ve melek olma

[1] Nehc'ul Belağa 45. Mektup (Hz. Ali'nin Osman b. Huneyf'e yazdığı mektup)
[2] Nehc'ul Belağa, 3. Hutbe (Şıkşikiye hutbesi)

gücüne sahip bulundukları halde sadece midelerini ve şehvetlerini düşünmektedirler ve bütün himmetleri bu çizgiden öteye geçememektedir. Kur'an-ı Kerim böylesi insanları nitelendirirken şöyle buyurmaktadır: **"Bunlar hayvanlar gibidir, hatta daha aşağılıktırlar."**[1]

İmam Ali (a.s) bu tür insanlar hakkında ise şöyle buyurmuştur: *"Tek tasası midesine giren şeyden ibaret olan kimsenin değeri de çıkardığı şey olur."*[2]

İnsanın diğer hayvanlardan üstünlüğü ve de özel bir takım kabiliyetleri; insanın hidayeti ve doğru yolu bulması ve kemal mertebelerini kat etmesi için bir takım özel programların düzenlenmesini gerektirmektedir. Böylece insan bu program sayesinde kendi gücünden gaflet etmeyecek, kendisini hayvani mertebeye düşme tehlikesinden kurtaracak, insani mirac ve yükseliş yoluna girecektir. Bu görev ve farizeler asla münezzeh olan Allah'ın ihtiyacını giderme durumunda değildir aksine insanın kabiliyetlerini tomurcuklandırmakta ve insana hedefine ulaşma yolunda yardımcı olmaktadır. Nitekim insanın yaratılış esası da Allah için hiçbir fayda sağlamamaktadır. Nitekim İmam Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: "*Münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: Ey Adem oğlu! Seni bir fayda elde etmek için yaratmadım. Aksine seni, benden faydalanasın diye yarattım."* [3]

Kur'an-ı Kerim kültüründe de işbu özel program "din" olarak adlandırılmıştır.

Öte yandan layık, kararlı ve azimli bir takım kimseler de seçilmiştir ki ilahi vahiy mesajını ulaştırsın ve bu kanunları tefsir etsin, açıklasın, savunsun ve uygulasın. Bu bireyler de ilahi nebiler ve de onların hak vasileridir. Bunlar insanın insanlık zirvesinin birer örnekleri ve insanlığın istisnai hüccetleri konumunda olmuşlardır. Bu ilahi hüccetlerin başı son peygamber Nebiyyi Ekrem'dir (s.a.a).

"*Bu yolda Peygamberler kervancılar gibidir*
Kervanın kılavuzu ve rehberidir
Ve onlardan seyyidimiz bize baş oldu
Bu işte hem o evvel ve hem o son oldu

---

[1] A'raf suresi, 179. ayet

[2] Şerh-u Nehc'ul Belağa-i İbn-i Ebi'l Hadid c. 19 ve 20, s. 470; Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 5, s. 377, 8830. hadis

[3] Şerh-u Nehc'ul Belağa-i İbn-i Ebi'l Hadid c. 19 ve 20 s. 470;

Bu yolun sonu onunla bitti
***"Allah'a davet ediniz"** o makamda olmuştur*
Ferahlatıcı makamı cem-i cem'dir[1].
Can veren cemali cem'in[2] *nurudur.* [3]

Tevhidi dünya görüşünde teşri ve kanun koyma makamı asalet olarak varlık alemini yaratan Allah'a mahsustur. **"Şüphesiz hüküm sadece Allah'a aittir."**[4]

İlahi bir elçi olan peygamberi tayin etmek hakkı da şüphesiz Allah-u Teala'ya mahsustur. **"Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir."**[5] O halde peygamber seçmek ve bu seçilen kimseye risalet görevini vermek sadece münezzeh olan Allah'a özgü bir iştir ve insanların peygamber seçme hususunda hiçbir etkisi ve rolü yoktur. İnsanların peygamber ve ilahi elçiler hususundaki tek rolü iman etmek ve bu imanını canlı tutmaktır.

Bu esas üzere Şia, peygamberin vasisi olan kimselerin de Allah tarafından tayin edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Zira peygamberin vasisi (halifesi) olmanın başlıca şartlarından olan ismet ve ilim gibi sıfatlar hakkında bilgi sahibi olmak sıradan insanlar için mümkün değildir. Bu büyük nimeti kime verdiğini sadece Allah bilmektedir. Diğer kimselerin ise böyle bir ilim ve bilgiye ulaşma imkanı yoktur.

Şia, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a.) münezzeh olan Allah tarafından bu ilahi seçimi bir çok hususlarda insanlara bildirdiğine inanmaktadır ve nitekim Gadir-i Hum olayı da bu hususlardan bir örnek konumundadır.

Bu mübarek günde Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) aziz ve celil olan Allah tarafından imamet ve önderlik silsilesinin başı olarak seçilmiştir.

---

[1] Halkı Hak ile görme, yani Hakk'ı varlıklar arasında müşahede etme makamıdır. Bu makamı "fark-i bad'el cem", "fark-i sani" ve "fark-i bad'el mahv" olarak da adlandırmaktadırlar. Bu makam cem makamından daha kamildir. Zira cem makamı, Allah vesilesiyle eşyayı müşahede etme ve başka güçlerden uzak durmaktır. Cem'ul cem ise Allah'tan gayrisinden tümel fena makamıdır. Özetle vücud eğer "bi şart-i la" (bir itibar olmaksızın) mülahaza edilecek olursa; "ehediyet", "cem'ul cem", "hakikat'ul hakayik" ve "âma" makamı olarak adlandırılmaktadır ki bütün isimler ve sıfatlar onda fani haldedir. (Müt.)

[2] Bütün eşyayı Cenab-ı Hak ile görerek kendi havl ve kuvvetinden teberri etmek.

[3] Arif Şebusteri

[4] En'am suresi, 57. ayet

[5] En'am suresi, 124. ayet

Buna karşı Ehl-i Sünnet ise Peygamber'in (s.a.a) vasiliği makamını yüce imamet konumundan hilafet mertebesine düşürmüş ve onu bir sultan mertebesinde değerlendirmiştir. Ehl-i Sünnet, insanların temelsiz bir Sakife gölgesi altına toplanabileceğine ve Peygamber için bir vasi tayin edebileceğine inanmaktadır. Nitekim halifenin yapacağı bir vasiyet veya zahiri bir şura da Ehl-i Sünnet'e göre bu önemli görevi yerine getirebilir. Oysa Şia'nın inancına göre Sakife ve benzeri yerlerin kısa eli imamet doruğuna ulaşamaz ve dolayısıyla da böylesine kısa bir elin herhangi bir kimseyi bu makama tayin etmesi veya o makamdan indirmesi düşünülemez.

Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayetler de Şia'nın bu görüşünü teyit etmektedir ve İmamiye mezhebinin düşüncesinin ve hedeflerinin doğruluğuna tanıklık etmektedir. İkmal ayeti de işte bu açık örneklerden biridir. Nitekim Allah-u Teala bu ayette şöyle buyurmaktadır. **"Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim."**[1] Şeytani vesvesenin delalet ve anlamını soru altına aldığı bu tür ayetlerin hakikatini ortaya çıkarmak, doğru yolu arayan kimseler için bir hüccet ve hakikat peşinde olan kimseler için bir kılavuz konumundadır.

1-Kur'an'da Gadir-i Hum

Şaşırtıcı ve bir o kadar da huzur verici Gadir hamaseti [2] İslam tarihinde bir dönüm noktasıdır ve bu dönüm noktası bir grup için tatlı ve bir grup için ise acı konumdadır.

Kurtuluşa eren fırka ve Alevi ekolu takipçileri için kesin bir hüccet konumundadır ve hiçbir kimse için artık özür ve bahane yeri bırakmamıştır. Nitekim Hz. Sıddıka-i Tahire (a.s), *"Eğer Ebu Bekir'e biat et-*

[1] Maide suresi, 3. ayet

[2] Gadir lugat açısından içinde yağmur ve sel sularının toplandığı gölcük anlamındadır. (Ferhengi Muin, c. 2, s. 2393) Gadir-i Hum, Mekke ve Medine arasında Cufe bölgesinde, Cufe'ye iki mil uzaklıkta bir gölcük adıdır ve bu gölcüğe bir çeşme suyu akmaktaydı. Hz. Ali'nin (a.s) velayet olayı da orada insanlara bildirilmiştir. (Ferhengi Muin, c. 6, s. 1244)

meden önce bu sözleri işitmiş olsaydık onu Ali'ye tercih etmezdik" diyen ensarın bahane uydurmalarına cevap olarak şöyle buyurmuştur: *"Acaba babam Gadir-i Hum günü hiç kimse için bir özür ve bahane kapısı bırakmış mıdır?"*[1]

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir çok ayetler de bu büyük olaydan ortaya çıkan sonucu, yani Hz. Ali'nin (a.s) velayetini teyit etmektedir. İkmal ayeti de bu hemasetten elde edilen sonuçları haber vermektedir.

Bu ayetin içeriğini incelemek için bu ayette yer alan bir takım kilit kavramların dakik bir şekilde incelenmesi gerekir.

Ayette yer alan terimlerin açıklaması

Ayette yer alan "yevm" kelimesi dört anlamda kullanılmıştır.

1-Güneşin doğuşundan başlayan ve güneşin batımında sona eren zaman manasına gelmektedir. O halde "yevm" kelimesi "nehar" kelimesi ile eş anlamlıdır. Ve de gece anlamının karşıtı olan gündüz anlamındadır. Örneğin **"Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi."**[2]

Hakeza **"Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. "**[3]

2-Gece ve gündüzün bütünü anlamındadır. Nitekim gece gündüz kılınan namazların geneline de "yevmiye" (günlük) namazları denmektedir.

3-Asır ve zamanın belli bir kesiti anlamındadır. **"O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz.)"**[4]

Hakeza **"**Dünya iki gündür: Bir gün lehine, bir gün de aleyhinedir."[5]

---

[1] Hısal-i Saduk, c. 1, s. 173

[2] A'raf suresi, 163. ayet

[3] Bakara suresi, 184. ayet

[4] Al-i İmran suresi, 140 ayet

[5] Nehc'ul Belağa, 396. hikmet

4-Aşama anlamındadır. Nitekim yer ve göklerin yaratılışı hakkında Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: **"Gökleri ve yeri altı günde yaratandır"**[1] Yeryüzünün yaratılışı hususunda ise şöyle buyurulmuştur: **"yeri iki günde yaratan"**[2]

Kur'an-ı Kerim'de bu kavramın kullanılması daha çok kıyamet günü ile ilgilidir. Kıyametin "yevm" olarak ifade edilmesi de varlık düzeninin başka bir aşaması ve son merhalesi oluşundandır.

Hatırlatma:

Bu tür yerlerde merhale anlamına geldiğini söylememizin sebepleri ise şunlardır:

1-Önceki üç anlamda zaman ve vakit anlamı yer almaktadır.

2-Zaman ve vakit hareketten kaynaklanmaktadır. Böylece eğer varlık aleminde hiçbir hareket olmazsa zamanın da hiçbir anlamı olmaz.

3-Gökyüzü ve yeryüzünün yaratılışından önce herhangi bir hareket yoktu ki zaman ve vakitin de bir anlamı olsun. Bu yüzden önceki üç anlamın hedeflenmiş olması düşünülemez.

"elyevm" kelimesindeki "elif- lam" edatı, ahit (belli bir zaman) anlamını ifade etmek içindir. Dolayısıyla da konuşmacı ve işiten kimse nezdinde belli olan bir güne işaret etmektedir. Bu tertip üzere **"elyevm"** terimi dün ve yarın karşısında yer alan bugün anlamındadır. **"Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun"**[3] ve hakeza, **"Bugün de onların dostudur."**[4] Zemahşeri bazı kimselerden şöyle dediğini nakletmiştir: "Söz konusu ayette geçen "elyevm" kelimesi bu ayetin nazil olduğu özel güne işarettir. Yani Cuma günü olan Veda Haccı'nın arefesinin ikindi vaktine işaret etmektedir." Ama Zemahşeri'nin kendisine göre "elyevm" kelimesi bir zaman dilimi anlamındadır ve de belli bir güne işaret etmemektedir. Nitekim "el an" terimi de bazen zamanı işaret etmektedir. [5]

---

[1] A'raf suresi, 54. ayet

[2] Fussilet suresi 9. ayet

[3] Ta-Ha suresi, 126. ayet

[4] Nahl suresi, 63. ayet

[5] Keşşaf, c. 1, s. 604, ilgili ayetin tefsirinde

Lakin doğru olan şudur ki ayet bir zaman dilimine işaret etmektedir ve bu zamanın başlangıcı da şüphesiz bu ayetin nazil olduğu günün zamansal parçasıdır. Bu açıdan da ayetin nazil olduğu on iki veya yirmi dört saat zaman zarfına özgü değildir.

O günün önemini göstermek için ayette tekrarlanmış olan ikinci el yevm kelimesi de aynı anlamdadır. Bu önemli günün tayini ise sonraki sayfalarda ele alınacaktır.

Ümitsizliğin Çeşitleri

Ayette geçen "ye's" kelimesi tamah ve ümit karşıtı olup Farsça'da ümitsizlik diye tercüme edilmektedir. Ümit ise iki çeşittir ve dolayısıyla ümitsizlik de iki çeşittir. Ümidin iki çeşidi şunlardan ibarettir:

1-Bir şey veya kimseden faydalanmak isteği. Nitekim Hz. Salih'in (a.s) kavmi kendisine şöyle demiştir: **"Onlar: « Ey Salih, bundan önce sen, içimizde ümit beslenen bir kişiydin" dediler."**[1] Bu ümidin karşıtı ise faydalanmaktan ümidini kesmektir.

2-Birşeyi ortadan kaldırmak için onu etkilemeyi istemek. Bu etkiden ümidi kesmek, ümit etmenin karşıtıdır. İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Hira mağarasında vahy nazil olunca, şeytanın inlediğini duydum. Allah Resulü'ne (s.a.a) şöyle sordum: "Bu ses kimdendir ve ne içindir?" Peygamber şöyle buyurdu: "Bu ses artık tanrı ve mabud olmaktan ümidini kesmiş olan şeytanın sesidir. Şüphesiz bu şeytan, ibadet edilmekten ümidini kesmiştir."[2] Gerçi Hz. Ali'nin (a.s) ifadesinde **"Yeise"** yerine **"Eise"** kelimesi yer almıştır ama Feyyumi bazı kimselerden, şöyle dediklerini nakletmiştir: "**"Eise"** kelimesi **"Yeise"**'nin ters çevrilmişidir."[3]

Açıkça bilindiği gibi kafirler İslam'dan istifade etme ümidini taşımıyorlardı ki belli bir olay çıktığında, yani ayetin bu bölümünün nazil olduğu zaman ümitsizliğe kapılmış olsunlar. Aksine onlar da tıpkı şeytan gibi dine sızmayı ve böylece dini ortadan kaldırmayı ümit etmekteydiler. Onların bu teşebbüsten asıl hedefleri kendi hedef ve inançlarıyla birlikte kendi şevket ve kudretlerini koruyabilmek olmuştur, ama bu

[1] Hud suresi, 62. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe (Kasıa hutbesi)
[3] Misbah'ul Munir, **"Eise"**

ümitleri ümitsizliğe dönüşmüştür. Böylece etkileme kapılarının yüzlerine kapandığını anladılar ve dini ortadan kaldırmak için yaptıkları çabaların hiçbir sonucunun olmayacağını gördüler.

Kafirlerin İhtiras Çerçevesi

"Bugün kafirler ümit kesmişlerdir" cümlesinde yer alan kafirlerden maksat, sadece Mekke veya Hicaz müşrikleri değildir. Aksine mutlak olarak ifade edildiği için müşrikleri, putperestleri, Yahudileri, Hıristiyanları ve benzeri kimseleri de kapsamaktadır.

Önceki satırlarda yazılan konular; yani kafirlerin dini yok etmek için dine sızma ümidiyle gösterdikleri çabalar, Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinden de anlaşılmaktadır. Münezzeh olan Allah, kafirlerin hedeflerini şu noktalarda beyan etmektedir:

1-Evvela dinin ışığını tümüyle söndürmek ve bu filizi kökünden söküp atmak için çaba gösteriyorlardı. **"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler. Kafirler istemese de Allah nurunu mutlaka tamamlayacaktır. Puta tapanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır."**[1]

Müşriklerin ve kafirlerin ortak hedefi, bu ilahi nuru söndürmek olduğu için de şöyle buyurmaktadır: "Allah nurunu kemale erdirecektir ve kafirler ve müşrikler istemese de kendi dinini bütün dinlere üstün kılacaktır."

Fiil-i Muzari' (şimdiki zaman fiili) olarak ifade edilen "yuridune" (irade ediyorlar) fiili sürekliliğe delalet etmektedir. Bunun anlamı da şudur ki bunlar, sürekli olarak ilahi nuru söndürmek için çaba göstermektedirler. Bu nur ise risalet, nübüvvet ve Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim Allah-u Teala bu nuru beyan etme makamında şöyle buyurmaktadır: **"Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi."**[2]

2-Kafirler ve müşrikler, dini ortadan kaldırmak ve ilahi nuru söndürmek hususunda başarılı olmadıklarını gördükleri zaman en azından Müslümanları dinlerinden döndürmek için çaba gösterdiler. **"Güçleri**

[1] Tevbe suresi, 32-33. ayetler
[2] Maide suresi, 15. ayet

yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler."[1]

"la yezalune" fiilinin heyet ve maddesi de sürekliliğe delalet etmektedir. Bu esas üzere ayetin anlamı şudur: "Onların saldırısı sadece kültürel bir saldırı değildir. Onlar, sizi dininizden döndürmek için sürekli olarak size karşı savaşırlar."

Bu askeri ve kültürel çabalar, sadece müşriklere has değildir. Kitap ehli olan kimseler de böyle bir çaba içinde bulunmaktadırlar. **"Ehl-i kitaptan çoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler."**[2]

Hakeza **"Ehl-i kitaptan bir kısmı istediler ki, ne yapıp edip sizi saptırabilsinler."**[3]

Hakeza: **"Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır."**[4]

3-Önceki iki aşamada gösterdikleri çabanın faydasız kalmasının ardından, kafirler ve müşrikler, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinine girme teklifinde bulunarak hakikatte sahte bir din uydurmaya çalıştılar ve böylece onların dine yöneliş hislerini tatmin etmeye çalıştılar. Bu yüzden de avam halka şöyle dediler: **"Bir de «Yahudi ve Hıristiyanlar'dan başkası asla cennete giremeyecek"**[5]

Hakeza: **"(Yahudiler ve Hıristiyanlar, Müslümanlar'a:) Yahudi ya da Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız."**[6] Küfrün önde gelenleri de direnme ve dayanmayı tavsiyede bulunarak şöyle diyorlardı: **"Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, "**[7]

Gerçi düşmanların kin ve öfkesi bazen Müslümanlar'a karşı düşmanlık sergilemekle ortaya çıkmaktaydı. **"Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır."**[8] Ama onların asıl düşmanlığı Allah'a, resullerine ve ilahi elçilere karşıdır. **"Allah'a meleklerine, peygamberlerine, Ceb-**

---

[1] Bakara suresi, 217. ayet
[2] Bakara suresi, 109. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 69. ayet
[4] Bakara suresi, 120. ayet
[5] Bakara suresi, 111. ayet
[6] Bakara suresi, 135. ayet
[7] Sad suresi, 6. ayet
[8] Nisa suresi, 101. ayet

rail'e ve Mikail'e düşman olan kimse inkar etmiş olur. Allah şüphesiz, inkar edenlerin düşmanıdır."[1] Kafirler, onların adının dahi olmamasını istemektedir. Bu açıdan tevhid ve nübüvveti tahrif ederek dinin aslını ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı.

Dini ortadan kaldırmaya çalışan ve sürekli bu arzu içinde bulunan kafirlerin, bu ayet nazil olduğu gün, ki tarihte bir dönüm noktası teşkil etmiştir, bu ümitleri ümitsizliğe dönüştü.

Haşyetin Anlamı ve Havf (korku) Kelimesiyle Farklılığı

"Haşyet" kelimesi, dikkat ve kendini korumakla birlikte olan korku anlamındadır. Yani insanın, sürekli korkarak ve mülahaza ederek amellerine dikkat etmesi ve kendisini kontrol etmesidir.

"Havf" ve "haşyet" kelimelerinin ikisi de Farsça'ya korku olarak tercüme edilmektedir. Bu yüzden örfi müsamahalarda, birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Bazı kimseler, aralarında hiçbir farklılığın olmadığını sanmışlardır. Ama hakikat şudur ki bu iki kelime, lügat açısından birbirinden farklılık arzetmektedir. Zira haşyet, kalbi etkilenme ve bir şeyi etkilemeye inanmaktır. Yani insanın bir şeyi etki sahibi olarak görmesi ve ondan etkilenerek korkmasıdır. Oysa korku, her türlü zararlı şeyden sakınmak ve pratik etkiler sergilemektir. Her ne kadar o şeyin zararlı olmadığına kalbi bir inanç ve etkilenme olmasa dahi, zarar etkeninden sakınmasıdır. Tıpkı insanın yılan ve akrepten korkması ve ondan sakınması gibi.

İlahi veli ve nebiler ise Allah'tan başka hiçbir şeyi etki sahibi olarak kabul etmezler. Bu açıdan da Allah'tan gayrisinden haşyet içinde olmazlar. **"O'ndan korkarlar, Allah'tan başka kimseden korkmazlardı."**[2] Zira onlar bütün varlıkların Allah'ın emrini icra ettiklerini ve hiçbir varlığın Allah'ın tekvini emri olmaksızın bir iş yapmadığını bilmektedirler. Ama onların korkusu sadece Allah'a özgü değildir. Onlar,

[1] Bakara suresi, 98. ayet
[2] Ahzab suresi, 39. ayet

Allah'tan gayrisinden de korkarlar. **"O'nu kurdun yemesinden korkarım."**[1] Hakeza: **"Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım."**[2] Bunun sebebi de şudur ki, ameli bir takım etkiler sergilemek ve eziyet edici bir şeyin tehlikesinden kaçmak, halis tevhit ile aykırılık içinde bulunmamaktadır. [3]

O halde "havf" ve "haşyet" kelimelerinin birbirinden asıl farklılığı şudur ki haşyet, etkilemeye inanmakla birliktedir. Ama korkuda bu birliktelik söz konusu değildir.

Haşyet ve İlmin İlişkisi

Rağıb-i İsfahani şöyle diyor: "Haşyet, her zaman ilim ve marifet iledir. İlim arttıkça haşyet de artmaktadır. **"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar."**[4] İmam Sadık (a.s) bu ayeti delil göstererek şöyle buyurmuştur: *"Haşyet ilmin mirasıdır, haşyetten mahrum olan bir kimse alim olamaz. Her ne kadar zor marifetler ve ilimler hususunda araştırmacı olsa dahi, ilim sahibi olamaz."*[5]

Söz konusu ayette bütün Müslümanlar; enbiya, evliya ve ulemanın sahip olduğu bu sıfatla nitelenmeye davet edilmişlerdir. O halde bu hedefe ulaşmak için ilim ve marifetlerinin artması yönünde çaba göstermelidirler.

Gerçek Tehlike

Allah-u Teala, kafirlerin ümitsizliğini haber verdikten sonra, ortaya çıkan olaylara teveccüh ederek, onların elinden hiçbir şeyin gelmediğini müjdelemektedir. O halde onların hilesinden korkmak, yersizdir. **"O halde onlardan korkmayın."** Buna karşılık hatırlatmada bulunmaktadır ki, Allah-u Teala'nın mukaddes zatından korkmak, makul, hatta lazım ve zaruri bir korkudur. Zira bu korkunun ortamı da bulunmaktadır. Bu yüzden de şöyle buyurmuştur: **"ve benden korkunuz…"**

---

[1] Yusuf suresi, 13. ayet
[2] Şuara suresi, 21. ayet
[3] bkz. El-Mizan, c. 11, s. 343, Ra'd suresi, 21. ayetin tefsirinde
[4] Fatır suresi, 28. ayet
[5] Bihar'ul-Envar, c. 2, s. 52

Bildiğimiz gibi Allah'tan korkmak sürekli farz olan bir görevdir ve belli bir zamana özgü bir şey değildir. Ama burada Allah-u Teala kafirlerden korkmanın makul olmadığına işaret ederek ve bundan sakındırarak şöyle buyurmuştur: **"Benden korkunuz."** Bu söz, terim olarak bir tür "izrab"[1]dır ve burada emredilen haşyetin, özel bir haşyet olduğunu göstermektedir.

Bu özel haşyetin makul oluşunun sırrı ise şudur ki o tarihi günde ortaya çıkan büyük olay sebebiyle, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) için bir güven ve kafirler için ise ümitsizlik vücuda gelmişse de Allah'ın sünneti sadece, insanlar kabiliyetler ve liyakatlerini koruduğu zamana kadar, feyizini insanlara ulaştırma esasına dayalıdır. **"Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır."**[2]

Bu yüzden Allah-u Teala nimetlere karşı nankörlük eden kimseleri şöyle tehdit etmiştir: **"Kim mucizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini (âyetlerini) değiştirirse bilsin ki Allah'ın azabı şiddetlidir."**[3] Hakeza: **"ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!"**[4]

Önemle vurguda bulunmak ve tekit etmek için de bir örnek suretinde şöyle buyurmaktadır: "Bir kavim, nimetlere küfranda bulunduğu için o nimetin aksi bir şeyle cezalandırılmıştır. **"Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı."**[5] Oysa İbrahim (a.s) ilahi nimetlere şükrettiği için dünya ve ahiret hayrına erişmiştir. **"Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, ahirette de sâlihlerdendir."**[6]

---

[1] (Darb. dan) Rüc'u etmek, vaz geçmek. Bir şeyi yapmaktan yüz çevirmek. Anlamındadır. Burada da bir konudan vaz geçip, başka bir konuya girmeyi ifade etmektedir.

[2] Enfal suresi, 53. ayet

[3] Bakara suresi, 211. ayet

[4] İbrahim suresi, 7. ayet

[5] Nahl suresi, 112. ayet

[6] Nahl suresi, 121-122. ayetler

Bu açıdan nimete karşı nankörlük etme tehlikesinden kaygı duymak gerekir. Zira nimetlere küfredildiği zaman düşman ihtirasa kapılmakta, geri dönmekte, İslam ve İslam Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırma düşüncesine kapılmaktadır. Gerçi münezzeh olan Allah da bu durumda dinini koruma görevini buna layık olan başka bir gruba verecektir.

Nimetlere küfranda bulunma korkusunun zarureti ve etkileri hakkında uyanık olmanın gerekliliği için kullanılan **"Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun."**[1] hakeza: **"Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır."**[2] ifadeleri, faiz ve kafirlerle gizlice anlaşma gibi büyük günahlar hakkında kullanılmış ifadelerdir. Bu tür ayetler, en büyük tehditleri içermektedir. Zira varlık aleminin birer askeri olduğu Allah-u Teala'ya karşı çıkmaya ve mukabelede bulunmaya davet etmektedir. **"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır."**[3] Söz konusu ayette de velayet hususunda nifak ve iki yüzlülük tehlikesi bulunduğu için tehdit ederek şöyle buyurmuştur: **"Benden korkunuz"** Aksi taktirde ümitsiz düşmandan korkmanın hiçbir anlamı yoktur. Bu esas üzere şöyle söylenebilir ki Kur'an-ı Kerim'in ciddi bir şekilde önemsediği konular arasında hiçbir şeye velayet kadar önem verilmemiştir ve velayetten sapma karşısında yapılan tehditler, diğer hiçbir şey hakkında yapılmamıştır.

Buna karşı olarak Allah ile görüşmeye davet de en büyük teşviktir. Bu açıdan **"Artık kullarımın arasına gir. Ve cennetime giriver."**[4] ayetleri **"Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar"**[5] ayetinden çok daha yüce ve teşvik edicidir.

---

[1] Bakara suersi, 279. ayet
[2] Al-i İmran suresi, 28. ayet
[3] Fetih suresi, 7. ayet
[4] Fecr suresi, 29-30. ayetler
[5] Muhammed suresi, 12. ayet

İrşadi Yasak ve Mevlevi Emir[1]

Daha önceki konular ışığında söylemek gerekir ki, **"Onlardan korkmayınız"** ifadesindeki yasaklama, irşadi bir yasaklamadır. **"Benden korkunuz"** ifadesindeki emir ise Mevlevi bir emirdir. Gerçi, siyak birliği de her ikisinin Mevlevi veya irşadi olmasını gerektirmektedir.

Bu ihtilaf, şundan dolayıdır ki Mevlevi emir ve yasak, Mevleviyet makamından emir ve yasaklamanın zemininin olduğu yerlerde geçerlidir. Oysa o büyük olaydan ve İslam ve Müslümanlar'ın düşmanlarının ilahi dini ortadan kaldırma ve nurani ışığı söndürme hususunda ümitsizliğe kapılmasından sonra artık onlar tarafından korkulacak bir tehlike söz konusu değildi. Bu açıdan da münezzeh olan Allah'ın Mevlevi yasaklaması için gerekli ortam yoktu.

Ayetin içinde yer alan delil, siyak birliği kaidesine hakimdir. Yani eğer bu delil olmasaydı bile her ikisini Mevlevi emirler ve yasaklar olarak kabul edip şöyle derdik: "Siyak birliği esasınca kafirlerden korkmak haramdır ve Allah'tan korkmak ise farzdır. Nitekim **"Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar"**[2] ve hakeza, **"O halde insanlardan korkmayın, benden korkun, "**[3] ayetlerinde de bu siyak birliği hakim durumdadır.

Evet, irşadi emir için gerekli ortam vardır. Zira bazı Müslümanlar, kafirlerin ümitsizliğe kapıldığı hususunda güven içinde olmayabilirler. Dolayısıyla da onlardan korkunun yersiz olduğunu düşünmeyebilirler. Bu yüzden hatırlatılmaktadır ki kafirler ve takipçileri bu akıbete uğradıktan sonra, onlardan korkmanın hiçbir anlamı kalmamaktadır.

---

[1] Emir ve yasaklar, Mevlevi ve irşadi diye iki kısma ayrılmaktadır. Mevlevi emir ve yasaklar, mevleviyet makamından ortaya koyulan emir ve yasaklardır. Bu emir ve yasaklara uymak farzdır ve mükafata neden olmaktadır. Muhalefet ise haramdır ve cezayı gerektirmektedir. Tıpkı namaz kılmak, oruç tutmak ve camiyi necis etmekten sakınmak gibi. İrşadi emir ve yasaklar ise, mevlecviyet makamından ortaya konmuş emir ve yasaklar değildir. Sadece emir ve yasağın ilgili olduğu şeylerde var olan zarar ve faydaya irşad etmektir ve akıl da bunu derk etmektedir. Bu emirden maksat, emredilen menfaate ulaşmak ve yasaklanan zararlardan korunmaktır. Tıpkı bir doktorun emir ve yasakları gibi.

[2] Al-i İmran suresi, 175. ayet

[3] Maide suresi, 44. ayet

Söylenmesi gerekir ki siyak birliği Allah'tan korkmanın ve kafirlerden korkmanın konusunun aynı şey olmasını gerektirmektedir. Nitekim, **"onlardan korkmayınız"** ifadesi hakkında şöyle demiştir: "Kafirlerin eliyle Allah'ın dininin ortadan kalkacağını düşünmeyiniz. Aksine nefsinize uyarak dininizin ortadan kalkma zeminesini bizzat hazırlamaktan korkunuz. "**benden korkunuz**." O halde dinin ortadan kalkması her iki bölümün, yani emir ve yasağın konusudur.

Kafirlerin Ümitsizlik Sebebi

Gerçi **"Bugün ümit kesmişlerdir. . .** cümlesi ile **"Bugün dininizi. . . tamamladım."** cümlesinin kendisinden öncesi ve sonrasıyla bir irtibatı bulunmamaktadır ama bu ikisinin birbiriyle irtibatı tümüyle korunmuş haldedir. Nitekim müseffirlerin tümü de bu ikisini birbiriyle irtibatlı olarak kabul etmişlerdir ve ayeti bu esas üzere tefsir etmişlerdir. Böylece her iki bölümde de **"el-yevm"** kelimesinden maksat aynı gündür ve ikinci cümle, birinci cümlenin delili konumundadır. Yani kafirlerin bu dinden ümitlerini kesmesinin sebebi, dinin kemale ermiş olmasıdır.

Nahiv ilmi kaideleri esasınca fiilin ilgili bulunduğu zarf[1] veya mefulun fihi[2] bizzat kendi fiilinin yanında zikredilmektedir. Lakin zarf olan ve hakikatte özne görevini ifa eden **"el-yevm"** kelimesinin takdimi (önce zikredilmesi) o büyük güne önem verildiği içindir. Bu esas üzere anlamı şöyle olmaktadır: Bu gün aynı o gündür ki…

Bu önemsemenin sırrı ise şudur ki önemli bir olay meydana geldiğinde o olayın zaman ve mekanı da bu önemden etkilenmektedir. Bu açıdan o zaman ve mekan, sözün başında zikredilmektedir. Nitekim Ehli Sünnet'in naklettiğine göre Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şaşırmasına sebep olan önemli ayetleri ilahi bir izinle surenin başına yerleştirmiştir. [3] Hakikatte herkesin dikkatini çeksin diye önemli ayetleri seçkin ve gözde kılmaktaydı.

---

[1] Gr: Bir fiilin veya bir sıfatın veya başka bir zarfın mânasına "yer, zaman, mâhiyet" (Nicelik, nitelik) gibi cihetlerden başkalık katan vasıflarını belirten kelime.

[2] Gr: Fâilin fiilinin te'sir ettiği yeri ifade etmektedir. "Nuri kitabını evde okudu" cümlesinde, "evde" kelimesi mef'ulun fihi'dir

[3] Durr'ul Mensur, c. 3 s. 17, söz konusu ayetin tefsirinde

Dinin Kemale Ermesi ve Nimetin Tamamlanması

Zıtları noksanlık olan "İkmal" ve "İtmam" kelimeleri **"Kemule"** ve **"Temme"** köklerinden türemiş olup anlam açısından da birbirine yakın bir anlam taşımaktadırlar. Gerçi bazen örfi musamahalarda "İtmam" ve "İkmal" kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Lakin lügat açısından dakik bir gözle bakıldığı zaman birbirinden farklı anlamlar içermektedirler. Rağıb Isfahani bu iki kavramın farklılığı hususunda şöyle demektedir: "Bir şeyin tamamlanması, bütün parçalarının kendisine katıldığı bir dereceye ulaşması ve başka bir şeye ihtiyaç duymaması anlamındadır. Oysa noksan bir şey kendisi dışında bir takım şeylere ihtiyaç duymaktadır. [1] Bir şeyin kemali ise kendisinden amaçlanan bir hedefin hasıl olduğu bir dereceye ulaşması demektir."[2] O halde kemal, "tamam"'dan daha yüce bir makamda bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle her kamil varlık tamdır ama her tam varlık, kamil değildir. Bu açıdan bazıları şöyle demişlerdir: "Kemal genellikle nitelikler hakkında kullanılmaktadır ve eczaların tamamlanmasından sonraki merhalede bulunmaktadır. Dolayısıyla kemal; parçaların tamamlanmasından sonra kendisine bir takım güzelliklerin ve özelliklerin eklenmesinden sonra ortaya çıkmaktadır." [3]

Örneğin ana rahminde bir çocuğun nutfesi oluştuğunda ve bu nutfe kan pıhtısı, et parçası, kemik, etin oluşması ve benzeri merhaleleri geride bıraktıktan sonra tamamlanmaya doğru gitmektedir. Organlar açısından nihayi dereceye ulaşınca da insanın bedeni, yaratılışı ve eczaları tam bir hale gelmektedir. Böylece ruh ve kemale erme haletini kabullenmeye hazır hale gelmektedir. Kur'an-ı Kerim bu aşamayı yeni bir yaratılış olarak adlandırmaktadır. **"Sonra bir başka yaratışla onu inşa ettik. Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir."**[4] Ama insan bilfiil (aktif olarak) kamil değildir; bilkuvve (potansiyel olarak) kemal

---

[1] Müfredat-i Rağib, "Temme" maddesi
[2] a. g. e , "Kemule" maddesi
[3] et-Tehkik, "Kemule" maddesi
[4] Müminun suresi, 14. ayet

sahibidir. Yani kamil olabilen bir varlıktır ve insan yaratılış hedefleri gerçekleştiği zaman kamil mertebeye ulaşmaktadır. Yani vehim ve hayal mertebesini geçmeli, düşünce ve akıl mertebesine ulaşmalıdır. İnanç, ahlak ve amel açısından yeterli bir makama gelmelidir. Kur'an'ı Kerim'in tabiriyle ilahi marifet, ubudiyet ve ibadetten ibaret olan yaratılışın hedefine ulaşmalıdır. **"Ben, cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım."**[1]

Dinin Anlamı

"Din" kelimesi lügat açısından belirli bir kurallar ve programlar karşısında teslim olmak ve boyun eğmek anlamındadır. [2] Burada ise münezzeh olan Allah tarafından insanların hayat programları olsun diye indirilen marifetler ve hükümlerin geneli hakkında kullanılmaktadır.

Dine ikmal kelimesinin isnad edilmesi de şunu göstermektedir ki bu genel mecmuaya sonradan bir şey eklenmiştir. Lakin bu diğer eklentiler türünden değildir. Aksine dinde temel değişiklikler yapan ve bu boyut açısından ilerleten işlerdendir.

Zikredilmediği takdirde cümleye bir zarar vermeyen **"Lekum"** kelimesi de şu ince noktaya işaret etmektedir ki dinin ikmali hususunda mükelleflerin maslahatları ve menfaatleri mülahaza edilmiştir. Nitekim **"Biz, senin göğsünü yarıp-genişletmedik mi?"**[3] ayetinde de bu nükte gözönünde bulundurulmuştur. [4]

Koşullu ve Koşulsuz Nimet

"*Fi'let***"** veznindeki diğer kelimeler gibi türe delalet eden "nimet" kelimesi; nimet içinde yüzmenin, imkan sahibi olmanın ve güzel yaşamanın özel bir türünü beyan etmektedir. [5]

---

[1] Zariat suresi, 56. ayet

[2] et-tehkik, "Din" maddesi

[3] İnşirah suresi, 1. ayet

[4] bkz. , Tefsir-i Ebi's-Suud, c. 2, s. 8 ilgili ayetin tefsirinde

[5] bkz. et-tehkik, **"Niem"** maddesi. **"Niem"** kelimesinin kökü mutluluk ve iyi hal üzere olmak, güzel yaşamak ve güzel hal üzere olmak anlamındadır.

Alemdeki varlıklar mecmuasının yaratılışı insanın hizmetinde olması içindir ve hakiki saadet yolunu kat etmek ve bizzat münezzeh olan Allah'a yakınlaşmasında insana yardımcı olmaktadır. **"Görmüyor musunuz ki, şüphesiz Allah, göklerde ve yerde olanları emrinize amade kılmış, açık ve gizli sizin üzerinizdeki nimetlerini genişletip-tamamlamıştır."**[1]

"Bulut, rüzgar, sis, güneş ve felek çalışmaktadır
Ta ki sen bir ekmek kazanıp gaflet içinde yemeyesin
Herkes senin nasibinden şaşkın ve emrine itaatkardır
Sana itaat etmemek insafın şartından değildir."[2]

Bu açıdan insanın bu yolda yapmış olduğu tasarruflarından her birisi birer nimettir. Aksi takdirde birer azap olacaktır. Başka bir ifade ile varlık aleminde var olan her şeyin insanın güzel yaşamasında etkin bir rolü olmasına rağmen bütün bu şeylerin nimet oluşu saadet ve kemal nedeni olmasına bağlıdır. Örneğin Allah'u Teala insana mal, evlat ve eş vermiştir ki insan bütün bunlarla güzel bir hayat sürdüre bilsin. Eğer bir kimse bütün bu nimetlerden doğru bir şekilde istifade ederek kendi mutluluğunu temin edecek olursa, bütün bunlar kendisi için birer nimet haline dönüşür, aksi takdirde birer azap sayılır. Bu açıdan Kur'an'ı Kerim bazı eş ve evlatları insanın ve saadetinin düşmanı olarak nitelendirmiş ve böyle bir düşmandan sakınmasını emretmiştir. **"Ey iman edenler, gerçek şu ki, sizin eşlerinizden ve çocuklarınızdan bir kısmı sizler için (birer) düşmandırlar. Şu halde onlardan sakının."**[3] Daha sonra da tümel bir kaide olarak şöyle buyurmuştur: **"Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir fitne (bir deneme) dir. Allah ise, büyük ecir (en güzel karşılık) O'nun katında olandır."**[4] O halde dikkat ediniz ki eğer bu imtihanı başarıyla geçecek olursanız, Allah katında çok büyük bir mükafata erişirsiniz.

Sonraki iki ayette Allah'u Teala bu imtihanı başarıyla geçmenin yolunu beyan etmiştir. Önce şöyle buyurmaktadır: "Sahip olduğunuz her şeyde, Allah'tan korkunuz ve Allah'ın emirlerine kulak veriniz, Allah'a

[1] Lokman suresi, 20. ayet
[2] Gülistani Sa'di, dibaçe
[3] Tegabun suresi, 14. ayet
[4] Tegabun suresi, 15. ayet

itaat ediniz ve mallarınızı Allah yolunda infak ediniz ki bu sizler için daha iyidir." Ama malını infak etmek cimrilik ve hırs gibi kötü sıfatlarla mücadeleyi gerektirdiği için de Allah'u Teala şöyle buyurmuştur: "Sadece bu rezil sıfatlarla mücadele eden kimseler kurtuluşa erebilir." **"Öyleyse güç yetirebildiğiniz kadar Allah'tan korkup-sakının, dinleyin ve itaat edin. Kendi nefsinize hayır (en büyük yarar) olmak üzere infakta bulunun. Kim nefsinin bencil-tutkularından (ya da cimri tutumundan) korunursa; işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır."**[1] Daha sonra da Allah'u Teala şöyle buyurmaktadır: **"Eğer Allah'a güzel bir borç verecek olursanız, onu sizin için kat kat artttırır ve sizi bağışlar, Allah Şekûr'dur (şükrü kabul edip çok ihsan eden), Halim'dir (cezayı vermekte acele etmeyendir) ."**[2]

Nitekim az bir farklılıkla diğer iki ayette Peygamber'i Ekrem'e (s.a.a) hitaben şöyle buyurmuştur: **"(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor."**[3]

Evet, ilahi velayet ve Allah'ın veli kullarının velayeti sürekli nimettir ve asla bir azap haline dönüşmemektedir. Zira eğer bu velayet ortaya çıkacak olursa kesinlikle Allah'a yakınlaşmanın ve göz nurunun ta kendisidir. İnsanın hayali ve vehmi bir şeyi ilahi bir velayet saymış olursa başka. (bu durumda azap olacaktır).

Din Büyük İlahi Bir Nimettir

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) yirmi üç yıl boyunca münezzeh olan Allah tarafından getirdiği şeyler iki boyuta sahiptir.

1-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) getirdiği şeyler insanın yaratıklarla, yaratıcıyla ve varlık alemiyle ilişkilerini düzenleyip insan için ibadet ve ubudiyet ortamını temin ettiğinden "Din" olarak ifade edilmiştir.

2-Peygamber-i Ekrem'in getirdiği şeyler ilahi velayetin cilvesi olduğu için de "nimet" sayılmıştır.

---

[1] Tegabun suresi, 16. ayet

[2] Tegabun suresi, 17. ayet

[3] Tevbe suresi, 55 ve 85. ayetler (az bir farklılıkla)

Öte yandan kullar üzerindeki ilahi velayet Resul'ünün dışında mümkün olmadığı hasebiyle, Allah Resulü'nün velayeti de vasisinin ve halifesinin velayetiyle mümkündür. O halde resulü tayin etmek ve resul için velayeti karar kılmak, ilahi velayeti hayata geçirmenin sadece bir parçasıdır ve peygamber için vasi tayin edilmediği takdirde bu ilahi mutlak özel nimet de kemaline erişemeyecektir. Başka bir ifadeyle peygamberin vasisinin velayeti, peygamberin velayetini kemale erdirmektedir ve peygamberin velayeti de münezzeh olan Allah'ın velayetinin mazharıdır. Bu esas üzere bu ayette kullanılan nimet ifadesi, burada nimetten maksadın velayetin karar kılınmasıyla ilgili olduğunu göstermektedir ki bu sürekli bir nimettir. Aksi takdirde şartlı ve koşullu olarak beyan edilmesi ve örneğin şöyle denilmesi gerekirdi: Bu nimetten doğru bir şekilde istifade edebildiğiniz takdirde…

Allah'u Teala'ya irca eden mütekellim zamirine[1], yani "y" (…im) takısına, nimet kelimesinin izafe[2] edilmesi ve "nimetim" denilmesi, bu nimetin şerafet ve üstünlüğünü ifade etmektedir. Nitekim **"Ona ruhumdan üflediğim zaman"**[3] ayetinde ruh kelimesinin mütekellim, "y" (…um) zamirine izafe edilmesi (ruhum diye ifade edilmesi de) bu şerafeti dile getirmektedir.

Seçkin Din

"Rezitu" kelimesi, "reziye" maddesindendir. Reziye kelimesi ise herhangi bir şeye meyletmek ve başarılı olmak anlamını ifade etmektedir. [4] Müfessirlerden çoğu da bu kelimenin seçmek ve irade etmek anlamında olduğu beyan etmiştir. [5]

İslam da, husumet ve düşmanlık karşıtı olan "Silm (barış, barışmak, sulh, barışıklık)" kökünden olup zahiri ve batıni şiddetli bir uyum ve muvafakat anlamındadır. Öyle ki arada hiçbir aykırılık ve ihtilaf olmamalıdır. [6]

---

[1] Mütekellim zamiri, yani konuşanın isminin yerini tutan zâmir. ("Ben" gibi)

[2] Bir şeyi bir kimseye veya bir şeye nisbet etmek, yakın etmek. İsnâd etmek. Katmak, katıştırmak. Bir şey üzerine meylettirmek, havale olmak, bağlanmak. Mal etmek. Gr: İki isimden meydana gelen bağlılık tamlaması.

[3] Hicr suresi, 29. ayet

[4] et-tehkik, reziye maddesi

[5] bkz. , tefsiri Ebu Suud ve Keşşaf, ilgili ayetin tefsirinde

[6] et-Tehkik, Silm maddesi

Tefsir ve itaat anlamında olan İslam kavramının iki reel örneği vardır.

1-Hz. Muhammed bin Abdullah'ın (a.s) bildirmek ve tebliğ etmekle görevli olduğu şeriat. Bu itibarla Peygamber'in takipçilerine de Müslüman denilmiştir. Nitekim Musa bin İmran'ın şeriati Yehud ve takipçileri de Yahudi ; İsa bin Meryem'in şeriatı Mesih veya Nasrani ve takipçileri de Mesihi veya Nasrani olarak adlandırılmıştır. İslam kavramının en açık reel örneği budur.

2-Bütün ilahi dinlerin ortak ve kapsamlı adıdır ve münezzeh olan Allah katında kabul edilen din de budur. **"Hiç şüphesiz din, Allah katında İslâm'dır."**[1] Bu dinden başkası hiç kimseden kabul edilmeyecektir. **"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa asla ondan kabul edilmez. O, ahirette de kayba uğrayanlardandır."**[2] Bu ifade ve adlandırmanın sırrı da şudur ki bütün dinlerin tümel çizgisi ve ortak paydası münezzeh olan Allah'ın ve emirlerinin karşısında teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmektir. Söz konusu ayette ise birinci anlam kastedilmiştir.

İlahi dinlerin tümel ve asli çizgilerde ortak paydası hususunda bir çok deliller vardır ki onlardan birisi de şudur: Her peygamber kendisinden sonra gelecek olan peygamberi müjdelemiş ve önceki peygamberi ise tasdik etmiş ve onaylamıştır. [3] **"Bir zamanlar Meryem oğlu İsa da: «Ey İsrail Oğulları, ben size gönderilmiş Allah elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak geldim» demişti."** [4]

Bu seyir çizgisi daha çok kamil bir eğitim dönemine benzemektedir ki ilkokulun ilk yıllarından hatta ondan daha önce yani ana okulunda başlamakta ve üniversitenin son aşamalarına kadar devam etmektedir. Bu aşamalardan her biri şeriat ve apaçık yol olarak adlandırılmıştır. **"Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol-yöntem kıldık."**[5]

---

[1] Ali-İmran suresi, 19. ayet

[2] Ali-İmran suresi, 85. ayet

[3] Hatem'ul-Enbiya (s.a.a) kendinden önceki bütün peygamberleri tasdik etmiştir, ama son peygamber olduğu için kendisinden sonraki bir peygamberi müjdelememiştir.

[4] Saf suresi, 6. ayet

[5] Maide suresi, 48. ayet

Şeriatlerde Tekamül

Daha önce de işaret edildiği gibi din, insanın dünyevi hayatta hakiki saadete yani insanlık makamına ve ilahi yakınlığa ermesi için insani süluk ve yaşayış biçimini beyan etmektedir. Bu açıdan dünyevi işlerin, uhrevi kemallerle uyum içinde olduğunu beyan etmektedir.

Tarih boyunca insan ve insanlık toplumları, kültürel, siyasi, ahlaki, içtimai ve benzeri boyutlarda tekamül halinde olduğu için ilahi şeraitler de sürekli bu tekamülle birlikte ve uyum içinde olmuştur. Yani insanlar, insanın ilk yaşama döneminde fikri ve kültürel sadelik içinde yaşamaktaydı ve insanlık toplumları bu tam toplumsal sadelik dönemini geçtikten sonra, kendilerine bu sadelikle uyum içinde olan uygun bir şeriat karar kılındı ve bildirildi. Daha sonra da insanın tekamülü ile birlikte daha kamil bir şeriat tebliğ edildi ve böylece insanın ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışıldı. Sonunda da şeriatlerin en kamili karar kılınarak ve bildirilerek şeriatlerin tekamül dosyası, ebedi olarak kapatılmış oldu. Zira bu şeriatte var olan bir takım özellikler ve hususiyetler, kıyamete kadar insanlığın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir. **"Sana bu kitabı her şeyi açıklayan bir bilge olarak indirdik."**[1]

Açıkça bilindiği üzere, "şeriatlerde tekamül" ifadesinden maksat, bir şeriatin belli bir kemal çerçevesinde nazil olduğu, daha sonra zaman süresince tekamül yolunda ilerlediği ve gerekli olan kemaline erdiği anlamında değildir. Aksine bundan maksat şudur ki bir şeriat, kendi dönemindeki insanların bütün ihtiyaçlarına cevap verecek bir ölçüde kemal üzere, belli bir dönemde ilahi peygamberlerden birisine nazil olmuş ve o peygamberden sonra da belli bir zamana kadar insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmiştir. Daha sonra da bu şeriat, kemalden daha çok nasibi olan başka bir şeriat vesilesiyle nesh edilmiştir. Bu yeni şeriat de insanların ihtiyaçlarına cevap verebildiği sürece resmi olarak kalmıştır ve daha sonra kendisinden sonra gelen daha kamil bir şeriatle neshedilmiştir. O halde geçen zaman sürecinin şeriatleri tekamüle erdirdiği ifadesini kullanmak doğru değildir. Aksine daha kamil olan yeni bir şeriat, kendinden önceki şeriati neshetmiştir. Zira o şeriat artık, yeni çağda yaşayan insanların ihtiyaçlarına cevap veremez bir konuma gelmiştir ve bu yüzden de yeni bir şeriatle neshedilmiştir.

---

[1] Nahl suresi, 89. ayet

Kur'an Tahriften Münezzehtir

Öte yandan, daha kamil bir şeriati sunmanın yanı sıra peygamberlerin asıl görevi, önceki şeriati tahrif pisliklerinden temizlemektir. Kur'an-ı Kerim, kötü kimselerin tahrif elinin uzanamayacağı yüce bir makamda olduğundan ve Kur'an marifetleri de her türlü fesat ve zevaldan uzak olduğu için **"Oysa o, aziz (şerefli yüksek, üstün) bir Kitaptır. Geçmişte ve gelecekte ona batıl karışmaz. Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övülmeye layık Allah katından indirilmiştir."**[1] Kur'an-ı Kerim, Peygamber-i Ekrem'i, peygamberlerin sonuncusu olarak tanıtmıştır. **"Ancak o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur."**[2] Zira işaret edildiği gibi Peygamber-i Ekrem'in bi'setiyle ve şeriatlerin en kamilinin zuhuruyla artık şeriatlerde tekamülün bir anlamı kalmamıştır ve artık bu şeriatte fesat, zeval ve tahrif de mümkün değildir. Elbette Kur'an ayetlerinin kelimelerini tahrif etmek, Kur'an'ı azaltmak veya çoğaltmak hiç kimse için mümkün değildir. Lakin, kıraat-i cedid (yeniden okuma) adı altında, manevi ve muhtevayla ilgili tahrif mümkündür. Elbette, Sıffin çölünde usta hilekar ve cinayetkar oğlunun yaptığı ve de kendisinin ve insan ciğerini yiyen Hind'in kötü oğlunun kurtuluşuna neden olan Kur'an'ı kalkan edinme olayı, mümkün veya etkili olmasa da kıraat-ı cedid (yeniden okuma) felsefesini, mızrakların ucuna takmak veya bunu kalkan edinmek, oldukça kolay ve bazen de etkilidir. Böyle bir tahrife karşı koymak ise Peygamber-i Ekrem'in vasilerinin ve İslam alimlerinin görevidir.

İslam Şeriatinin Tedricen Tebliğ Edilmesi

Önceki şeriatlerin kemale ermiş hali olan ve de en gelişmiş toplumlar için kararlaştırılmış olan İslam şeraiti, ilan ve tebliğ aşamasında tedrici bir şekilde tekamüle ermiştir. Şu anlamda ki, vahiy emininin tecellisi ve Hira mağarasında Alak Suresi'nin ilk ayetlerinin nüzuluyla birlikte son ilahi elçinin (s.a.a) risaleti başlamıştır ve sürekli olarak yeni

[1] Fussilet suresi, 41-42. ayetler
[2] Ahzab suresi, 40. ayet

bir takım hükümler ve ayetler nazil olmuştur ve sonunda **"Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım"** ayetinin nazil olmasıyla birlikte nihai ve istenilen kemaline ermiştir ve bu din, alemlerin rabbinin insanlar için seçtiği ve bu dine tabi olanlardan ve hidayet bulanlardan razı olduğu bir din olarak tanıtılmıştır "**ve size din olarak İslâm'ı seçip-beğendim."**

Bu da münezzeh olan Allah'ın Müslümanlar'a ve müminlere verdiği ilahi bir vaattir. **"Allah, içinizden iman edip salih amellerde bulunanları yeryüzünde 'güç ve iktidar sahibi' kılacak diye vadetmiştir. . . kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine yerleşik kılıp sağlamlaştıracak."**[1]

Bu rızayet, tebliğ ve bildirmek ile ilgilidir. Yani bu din tebliğ aşamasında münezzeh olan Allah'ın razı olduğu bir kemal ve tamam derecesine ulaşmıştır ve böyle bir din, insanlık dini karar kılınmıştır. Yoksa zaten Allah her zaman böyle bir şeyden razı olmuştur.

"el-Yevm" Kelimesinden Maksat

Bütün bu söylediğimiz şeyler, bu ayet-i şerifenin bir bölümünün tefsiri hususunda söylenen tümel konulardı, yani kelami boyutunu ilgilendiren sözlerdi. Bu sözler ışığında açıklığa kavuştuğu üzere İslam'ın ilk yıllarında çok önemli bir olay meydana gelmiştir. Kur'an-ı Kerim bu büyük olayın özelliklerini şöyle beyan etmektedir:

1-İslam'ı yok etmek için bütün güçlerini kullanan düşmanların bütün ümitleri, ümitsizliğe dönüşmüştür. **"Küfredenler ümitsizliğe düştü."**

2-Ümitlerinin ümitsizliğe dönüşmesinin yanı sıra düşmanların faaliyet ortamlarını da etkisiz hale getirmiş ve Müslümanların onlardan korkusunun yersiz olduğunu bildirmiştir: **"O halde onlardan korkmayınız."**

3-Müslümanlar, bu büyük nimeti görmezlikten gelerek ve ayaklarıyla teperek bu nimete karşı nankörlük içinde olabilirlerdi. Böylece bu nankörlük, ilahi gazaba ortam sağlayacak ve kafirlerin egemenliğinin geri dönüşüne neden olacaktı. Böylece de onların içinde yeni bir ümit

[1] Nur suresi, 55. ayet

vücuda gelecekti. Bu açıdan Allah-u Teala bu tehlikeyi önlemek için şöyle buyurmuştur: "Benden korkunuz."

4-Bu olay, bu ilahi dinde niteliksel bir ilerleme (kemal) icad etmiştir ve de tekamüle ermesine neden olmuştur. **"Sizler için dininizi kemale erdirdim."**

5-Bu olay, ilahi mutlak nimette (velayette) niceliksel ilerleme (tamamiyyet ve bütünsellik) icad etmiştir ve de bu nimeti son merhalesine erdirerek tamamlamıştır. **"Sizlere olan nimetini tamamladım."**

6-Tebliğ merhalesinde de Allah-u Teala İslam dininin insanların ebedi dini olmasından razı olmuştur. **"Sizin için din olarak İslam'ı seçtim."** Bu esas üzere o gün İslam tarihinde yepyeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Dolayısıyla da İslam tarihinde bu altı hususiyete sahip olan bir günü aramak gerekir.

İslam tarihinde var olan ve bu belirtilen gün olması mümkün olabilecek seçkin günler şunlardır:

1-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) doğum günü

2-Bi'set günü. Nitekim, **"ve'l-Asr, İnne'l-İnsane lefi husr" (Asr'a yemin olsun ki muhakkak ki insan hüsrandadır.)** [1] ayetinde yer alan asr kelimesi de bi'set asrı olabilir.

3-H. 3. yılda, Yevm'ul-İnzar diye meşhur olan, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) tarafından genel davetin yapıldığı gün.

4-Mekke'den hicret edilen ve müşriklerin eziyetinden kurtuluşa erilen gün.

5-Medine'ye girilen ve İslami hükümetin teşkil edildiği gün.

6-Bedir savaşının meydana geldiği, müşriklerin şiddetli bir yenilgiye uğradığı ve Mekke'nin önde gelen müşriklerinin helak olduğu gün.

7-Uhut savaşının meydana geldiği, ilk aşamasında müşriklerin yenildiği ve üçüncü aşamasında ise -ki Hemra'ul-Esed diye meşhurdur- korkarak ve zillet içinde kaçtığı gün.

8-Hendek savaşının meydana geldiği, büyük bir grubun Arap yarım adasının muhtelif kesimlerinden gelerek Medine'yi muhasara ettiği -bu açıdan Ahzap savaşı olarak adlandırılmıştır- ama, Amr b. Abduved'in öldürülüşüyle zillet içinde kaçmayı tercih ettikleri ve Peygamber-i Ekrem'in de (s.a.a) hakkında, "Şimdiye kadar onlar bize geliyordu, bize

[1] Asr suresi, 1-2. ayetler

saldırıyorlardı ve biz de savunuyorduk ama şimdi artık biz onlarla savaşacak ve onlara saldırabilecek konuma geldik: *"Bugün biz onlarla savaşıyoruz ve onlar bizimle savaşamıyor."*[1] dediği gün.

9-Medine'deki Yahudi kabilelerin, yani Beni Kinka', Beni Nadir ve Beni Kureyza gibi kabilelerin yenildiği gün. Bu kabileler, iç düşmanlar konumunda olup Müslümanlar'ın yenindeki bir yılan gibiydiler. Onların yenilmesi ve Medine'den çıkarılmasıyla Müslümanlar bir çok ganimetler de elde ettiler.

10-Hayber'in fethedildiği gün, ki o gün Medine'nin etrafındaki Yahudiler'in sağlam kalelerinin yerle bir edildiği gündür.

11-H. 7. yılda yapılan Umret'ul-Kaza'nın yapıldığı gün. Müslümanlar o gün, müşriklerin şaşkın bakışları karşısında Mekke'ye girmiş ve Umre ibadetinin merasimlerini kendi dinlerince yerine getirmişlerdir.

12-Mekke'nin fethedilmesine ortam sağlayan ve Fetih Suresi'nin inmesine neden olan Hudeybiye barışının gerçekleştiği gün.[2] Zuhri'nin dediğine göre İslam'da hiçbir fetih olayı, bu barıştan önce, bu kadar büyük olmamıştır. [3]

13-Mekke'nin fethedildiği gün, ki Mekke müşriklerinin burnu yere sürtüldü ve kafirlerin kudretinin yerle bir olmasına neden oldu.

14-Beraat Suresi'nin ilk ayetlerinin nazil olduğu ve H. 9. yılında ilan edildiği gün, ki Arap yarım adasını müşrikler için güvensiz hale getirdi, onları aşağıladıktan sonra da darlık ve sıkıntı içinde bıraktı. Öyle ki onlar artık kendi cahili adetleri üzere hareket edemez hale geldiler, hatta Mescid'ul-Haram'a girme hakkında bile sahip değillerdi. **"Ey müminler. Allah'a ortak koşanlar birer somut pisliktirler. Bundan dolayı bu yıldan sonra bir daha Mescid- i Haram'a yaklaşmasınlar."**[4]

15-Arefe günü. Yani H. 10. yılın Zi'l-Hicce ayının 9. günü. O gün İslam kemaline erdi, tümüyle tecelli etti, bir çok Müslümanlar ibadi Hac merasimini Allah Resulü (s.a.a) ile birlikte yerine getirdiler ve Hac menasikini bizzat Peygamber'den öğrendiler. Ehl-i Sünnet kitaplarında ikinci halifeden ve diğerlerinden bu konuda birçok rivayetler nakledilmiştir. Bu ayet hakkında Ehl-i Sünnet tefsirlerinin asli merkezi de bu

---

[1] Hilyet'ul-Evliya, c. 4, s. 345

[2] Sire-i İbn-i Hişam, c. 3, s. 334

[3] Sire-i İbn-i Hişam, c. 3, s. 336

[4] Tevbe suresi, 28. ayet

ihtimaldir ve onlar bu ayetin Arafat topraklarında nazil olduğunu iddia etmektedirler.

16-Bu ayette ifade edilen hükümlerin nazil olduğu gün.

17-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefat ettiği gün, ki o zaman şüphesiz bütün ilahi ayetler ve hükümler nazil olmuş idi.

İhtimallerin İncelenmesi ve Kritiği

Bu ihtimallerden hiç birisi kabul edilebilecek nitelikte değildir. Zira ayetin tefsirinde işaret ettiğimiz altı özellik bu günler hakkında bir araya gelmemektedir. Bu açıdan da bunlardan bir çoğu sadece birer ihtimal olmaktan öteye geçememektedir ve buna inanan kimse bile mevcut değildir. Şimdi bu ihtimallerden her birisini ele almaya ve incelemeye çalışalım.

1-Gerçi Peygamber-i Ekrem'in doğum günü beşer tarihinde çok önemli bir başlangıç noktası olmuştur, zira Kisra sarayının sütunlarının yıkılmasına, Save gölünün kurumasına, Fars ateşkedesinin[1] sönmesine… neden oldu. Lakin, bu olayların hiç birinde dinin kemale ermesi, nimetin tamamlanması ve düşmanların ümitsizliğe kapılması gibi özellikler mevcut değildir.

2-Bi'set günü de kastedilmiş olamaz. Zira, bi'set sadece Ali'nin (a.s) ve Hatice'nin (a.s) haberdar olduğu bir hadiseydi. Kafirler bu büyük olaydan haberdar değillerdi ki ümitsizliğe kapılmış olsunlar. Bundan da öte, bi'set günü dinin başladığı ve zuhur ettiği gündür ve sadece Alak Suresi'nin bir bölümü Peygamber'e vahyedilmiştir. Dolayısıyla da dinin kemale erdiği gün olamaz. Öte yandan bi'setten önce Arap yarımadasında bir din mevcut değildi ki kafirler bu dini tahrif veya yok etme niyetinde olsunlar ve de bi'set günü kemale ermiş olsun.

3-Yevm'ul-İnzar, yani risaletin genel ilanının yapıldığı gün de kastedilmiş değildir. Zira bu ilan ve tebliğ, müşriklerin önde geleninin ümitsizliğe kapılmasına neden olmadığı gibi, onları İslam'ı yok etme amacıyla harekete geçirmiştir. Bu amaçla da Müslümanlar'a eziyet et-

[1] Zerdüştilerin tapınağı (müt.)

tiler, iktisadi ambargo uyguladılar… Öte yandan, dinin çok az bir bölümü o güne kadar tebliğ edilmişti ve kemale erme mertebesine henüz çok büyük bir mesafe vardı.

4-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) hicret günü de kastedilmiş olamaz. Zira, birinci olarak hicret, eziyet korkusu ve Mekke müşriklerinin baskısı sebebiyle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla da kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına sebep olmuş olamaz. Ama eğer hicretin İslami bir hükümet kurmaya ortam sağladığı, Evs ve Hazrec kabilelerini birleştirdiği ve bu yüzden de müşrikleri ümitsizliğe sevkettiği söylenecek olursa, bu da makbul değildir. Çünkü İslami bir devletin oluşumuyla birlikte kanlı savaşlara ortam hazırlanmış oldu.

İkinci olarak, hicret günü dinin kemale erdiği gün değildi. Zira Mekke'de dinin sadece tümel bir takım detayları ve ilkeleri nazil olmuştu. Dinin tikel ve tümel bir çok konuları, Medine'de nazil olmuştur.

5-Medine'ye giriş ve İslami bir hükümet kurma olayı da müşriklerin ümitsizliğe kapılmasına neden olmamıştır. Zira müşrikler, bu durumda komplodan el çekmedikleri gibi, H. 3. yılda, Müslümanlarla savaşmak için Medine'ye gelmişlerdir. Nitekim Hendek savaşı bu yüzden meydana gelmiştir. Bundan da öte bir çok ayetler, bu olaydan sonra nazil olmuştur.

6-Bedir, Uhut ve Hendek savaşlarının hiçbiri; Beni Kinka', Beni Nadir ve Beni Kureyze Yahudilerinin yenilgisi, Hayber fethi, Umret'ul-Kaza ve Hudeybiye barışı gibi İslam tarihi içinde Müslümanlar için çok büyük önem taşıyan olayların hiçbirisi kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olmamıştır. Öte yandan bir çok ayetler de bu olaylardan sonra nazil olmuştur. Bu esas üzere, bu olaylardan hiç birisi dinin kemale ermesine, nimetin tamamlanmasına ve kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olmamıştır.

7-Şüphesiz Mekke'nin fethedildiği gün de kastedilmemiştir. Zira H. 8. yılda meydana gelen Mekke fethinden sonra da bir çok hüküm ve ayetler nazil olmuştur. Dolayısıyla din, Mekke'nin fethedildiği gün kemale ermemiştir. Bundan da öte Mekke'nin fethedilmesi de kafirlerin tümüyle ümitsizliğe kapılmasına neden olmamıştır. Zira saldırmama sözleşmesine bağlı kalmış ve bununla amel ediyorlardı. Nitekim, kadınların çıplak olarak hacca gitmesi gibi cahili sünnetler ile de henüz amel ediyorlardı. Müminlerin Emiri'nin (a.s) ifadesiyle her ne kadar İslam izharında bulundularsa da onlar asla Müslüman olmadılar, aksine

mecburen teslim oldular, küfürlerini gizlediler, uygun gördükleri bir zamanda da birey ve güçlerini toparlayarak açığa çıktılar. *"(Muaviye ve taraftarları), Müslüman olmadılar, belki zahiren teslim oldular. Küfürlerini gizlediler, kendilerine yardımcılar bulunca da açığa vurdular."*[1]

8-Şüphesiz Beraat Suresi'nin ilk ayetlerinin nazil olduğu ve ilan edildiği gün de kastedilmiş değildir. Zira her ne kadar beraat ilanı Mekke müşriklerini ve hatta Hicaz müşriklerini ve putperestlerini baskı altına almış, dünyayı kendilerine dar kılmış ve onları zillet ve horluk içine düşürmüşse de bu sadece, Hicaz'daki müşrik ve putperestlerin uğradığı bir hal idi. Oysa söz konusu ayette bütün kafirlerin dinden ümitlerini kestiği belirtilmiştir. **"ellezine keferu"** (küfreden kimseler): Bu tabir, Mekkeli müşrikleri, Yahudiler'i, Hırsitiyanlar'ı, İran ve Rum gibi güçlü imparatorları da kapsamaktadır.

Nitekim o gün, din henüz kemale ulaşmamıştı. Zira Peygamber-i Ekrem'in ömründen bir yıl baki kalmış idi ve bir çok ayet ve hükümler de özellikle de bir çok İslami hükümleri kapsayan, mübarek Maide Suresi, bu müddet zarfında nazil olmuştur.

9-Arefe günü, yani Veda Haccı'nın yapıldığı yılın Zilhicce ayının dokuzuncu günü de kastedilmiş olamaz. Zira o gün, h. 10. yılın Arefe gününde dikkate değer bir olay meydana gelmemiştir ki kafirlerin ümitsizliğine ve dinin kemale ermesine neden olmuş olsun. Kureyş müşriklerinin ümitsizliği Mekke'nin fethedildiği 8. yılda ortaya çıkmıştır. Hicaz müşriklerinin ümitsizliği ise Beraat ayetlerinin nazil olduğu ve bu ayetlerin, H. 9. yılda Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) eliyle ilan edildiği yıl meydana gelmiştir. Ama Yahudiler, Hıristiyanlar ve Mecusiler gibi geriye kalan kafirler ise o gün, yani H. 10. yılın Arefe gününde henüz İslam'a bir darbe indirebilecekleri ve ortadan kaldırabilecekleri hususunda ümitvar idiler.

Burada, "H. 10. yılın Arefe gününde meydana gelen, dinin kemale ermesine ve kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olan aynı zamanda da ilmi eğitim ile ameli eğitimin bir araya geldiği Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ile birlikte yapılan Hac farizesi de çok büyük olay sayılabilir ve çok büyük bir olaydır." denilebilir.

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 16. mektup

Gerçi, bu ihtimal de diğer ihtimaller gibi ayetin bu bölümünün, haramlarla ilgili olan ayetin baş ve son kısımlarından ayrı nazil olduğunu teyit etmektedir. Lakin bu ihtimal de makbul bir ihtimal değildir. Zira:

1-Böyle bir Hac, sadece Hacc'ın kemale ermesine neden olur, dinin kemale ermesine değil. Zira bir gün puthane, bir gün meyhane[1] ve bir gün de onun bunun elinde esir olan bir evi tavaf etmek, tek başına herhangi bir etkinliğe sahip değildir. Ali (a.s) Ka'be'yi, faydası ve zararı olmayan taşlar olarak anmaktadır. *"Allah'ın Adem'in (a.s) zamanından beri bu dünyada ilk ve son bütün insanları, ne kimseye zararı ve ne de faydası dokunan, görmeyen ve duymayan taşlarla denediğini görmüyor musunuz?"*[2] Hac her ne kadar azametli olsa da tek başına kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına sebep olamaz. Evet, bu Hac ziyareti, itaati farz olan imamı tanımakla birlikte olursa böyle bir etkiye sahip olabilir. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar, emredilmişlerdir ki, bu taşlara gelsinler, onları tavaf etsinler, sonra bize gelsinler ve bizim velayetimizi kabul ettiklerini ilan ederek bize yardımlarını sunsunlar."[3]

Düşmanın yıkma gücünü kendinde bulduğu bir Ka'be -nitekim Abdullah b. Zübeyr, iki defa Ka'be'ye sığınmıştır. Her ikisinde de Ka'be mancınıkla taşlanmıştır ve Ka'be bu ikinci taşlanış esnasında yıkılmış ve İbn-i Zübeyr de öldürülmüştür. [4]- masum bir imamın huzuru olmaksızın nasıl bir fayda ve zarara sahip olabilir ki bu evi tavaf etmek, kafirlerin ümitsizliğine sebep olabilsin?

İkinci olarak Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Veda Haccı'nın Arefe'sinden sonra yaklaşık seksen gün yaşamıştır ve bu müddet zarfında da bir takım hükümler ve ayetler nazil olmuştur. Bu esas üzere Arefe günü din, kemal haddine ulaşmış olamaz.

10-Arefe olsun veya olmasın, ayetin başında yer alan hükümlerin nazil olduğu gün de, "el-yevm" kelimesinden kastedilmiş gün olamaz. Zira, ayetin kelamî ve fıkhî bölümleri bir biriyle irtibat halinde değildir. Hatta, ayrı bir zamanda da nazil olmuş olabilir. Nitekim, nüzul sebebini

---

[1] Tarihte yer aldığına göre Ebu Gabeşan, sarhoş olduğu bir zamanda Kabe'nin anahtardarlığını ve yönetimini bir kırba dolusu şaraba satmıştır. (el-Kuney ve'l-Elkab, c. 1, s. 128)

[2] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe

[3] Bihar'ul-Envar, c. 96, s. 374

[4] Kamil-i İbn-i Esir, H. 64 ve 73. yıllarda meydana gelen olaylar bölümünde

beyan eden rivayetler de bu bölüme işaret etmiştir. Ayetin baş ve son taraflarıyla ilgili bir ifadede bulunmamıştır. Bundan da öte, muhtevası daha önce Bakara, En'am ve Nahl gibi surelerde nazil olmuş olan birkaç fıkhi ahkamın nazil olması da o kadar büyük bir öneme sahip değildir ki, dinin kemale ermesine ve kafirlerin ümitsizliğe kapılmasına neden olmuş olsun. Aksi taktirde bu surelerde de bu ayetlerin benzerlerinin nazil olması gerekirdi.

11-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefat günü de kastedilmiş olamaz. Gerçi o gün, din kemale ermiş, nimet tamamlanmış ve ilahi son elçi, vahyi algılamada ve iletmede hiçbir şeyi eksik bırakmamıştır. **"O, gayb (haberlerin) e karşı (söylediklerinden dolayı) suçlanamaz (ya da cimrilikte bulunup kıskançlık yapmaz)."**[1] Nitekim bizzat Peygamber de Veda Haccı'nda bir hutbe okuyarak şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki sizleri cennete yaklaştıran ve sizleri ateşten uzaklaştıran her şeyi ben sizlere emrettim ve sizleri, ateşe yaklaştıran ve cennetten uzaklaştıran her şeyden de sizleri mutlaka sakındırdım."[2] Lakin o gün, düşmanlar büyük bir ihtirasa kapıldılar ve dolayısıyla da bu düşmanların komplo düzenleme tehlikesi ciddi bir şekilde hissediliyordu. Bundan da öte, o büyük ve tarihi gün, kesinlikle Peygamber-i Ekrem'in hayatta olduğu bir gün olmalıdır. Sonuç olarak bu olaylardan hiç birisi "el-yevm" kelimesinin reel bir örneği olamaz. Zira bunlardan bazısı, bu altı özellikten hiçbirine sahip değildir, diğer bazısı ise bu özelliklerden sadece bir kaçına sahip olmaktadır. Aynı zamanda ayetin bildirdiğine teveccühen, hiç şüphesiz İslam tarihinde böylesine kader tayin edici bir gün var olmuştur. Bu yüzden bu günün reel bir örneğini bulabilmek için daha fazla inceleme ve araştırmada bulunmak gerekir.

Makul bir İhtimal

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) zuhuru ve Arap yarımadasında davetinin resmi ve açıkça ilanı, çeşitli tepkilere yol açmıştır. Bazı temiz insanlar, tam bir sefa, samimiyet ve kalbi bir inançla Peygambere iman emişlerdir. Bazı kimseler, zahiri ve dilsel iman izharında bulunarak küfürlerini gizlemişlerdir. Üçüncü grup kimseler ise inatçı, düşmanca ve

[1] Tekvir suresi, 24. ayet
[2] Bihar'ul-Envar, c. 67, s. 96

kin dolu bir tavır takınarak Peygamber'e iman etmemekle kalmamış, diğerlerine de yol dikeni olmuş ve insanların iman etmelerine engel olmuşlardır. **"Onlar, hem ondan alıkoyarlar hem kendileri kaçarlar."**[1]

Bu üçüncü grup kimseler, kendi uğursuz hedefleri bağlamında, Müslümanlara eziyet etmenin yanı sıra, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) için de bir takım engeller oluşturmuş ve davet yolunu taşlamaya koyulmuşlardır. Bunlar bütün güçleriyle Peygamber'in tebliğ çalışmalarını etkisiz hale getirmeye koyulmuş ve hatta Peygamber'in dinini ve getirdiği inançları ortadan kaldırmak için sürekli desiseler kurmuşlardır. İstihza, alaya alma, kınama, dille yaralama, Peygamber'i şair veya deli olarak adlandırma, vaadlerde bulunma, tehditler savurma, insanları tamaha sürükleme, iktisadi ve toplumsal ambargo, Müslümanları Şi'b-i[2] Ebu Talib'e sürgün etme, taşlama, Peygamber'in başına deve işkembelerini savurma ve sonuç olarak Peygamber'i geceleyin Mekke'den Medine'ye hicrete mecbur etme yollarına başvurarak hicretten önce bu tür olumsuz tavırlar sergilemişlerdir.

Peygamber-i Ekrem'in daveti ciddileştikçe, resmileştikçe ve açığa çıktıkça, zulüm ve şirkin önde gelenleri daha çok tehlike hissediyor ve yaptıkları baskıları artırıyorlardı. Bu açıdan Medine'de İslami devlet kurulduktan sonra, İslam ilerleme kaydedince ve Müslümanlar'ın sayısı hızla artınca bunların komploları ve engellemeleri de savaşa ve askeri saldırılara dönüştü. Öyle ki bu savaşların sayısı yetmişten fazladır. Lakin onlar, bu çabaları gösterdikçe, çektikleri bütün bu zahmetlerin ürününü çölde bir serap veya göklerde bir toz olarak görüyorlardı.

Bütün bu çabaların yanı sıra İslam devletinin içinde düşmanın beşinci kolu rolünü üstlenen münafıklar da bir çok faaliyetlerde bulunuyor, gizli ve açık engellemelere baş vuruyorlardı. Bu münafıkların yaptıkları faaliyetlerin bir kısmı şöyle idi:

1-Münafıklar Abdullah b. Ubeyy'in önderliğinde Uhud savaşına katılmayarak üç yüzden fazla bir güçle haince geri döndüler. Oysa onların bu sayısı, yaklaşık olarak Medine'de bulunan müslümanların üçte birini teşkil ediyordu. [3]

---

[1] En'am suresi, 26. ayet

[2] Çoğulu şiâb olup, keçiyolu, dar yol, dağ yolu anlamındadır. .

[3] bkz. Sire-i İbn-i Hişam, c. 3, s. 68

2-Abdullah b. Ubeyy başkanlığında bir grup münafık da Tebük Savaşı'na katılmaktan sakınmışlardır. [1] Bu münafıklardan bir grubu da İslam askerlerinin ruhunu zayıflatmak ve moralini çökertmek için çaba göstermişlerdir. [2] Bu münafıklar savaştan dönerken, Peygamber'in devesini ürküterek, Peygamber-i Ekrem'i (s.a.a) öldürmeye çalışmışlardır ve bu olay İslam tarihinde *"Leylet'ul Akabe"*[3] diye meşhur olmuştur. [4]

3-Münafıklar, müşriklerle istihbarat ilişkisi içine girmiş ve gizli bir takım siyasi ilişkilerde bulunmuşlardır. **"Kalpleri hasta olanların onlara koştuklarını görürsün."**[5]

4-Münafıklar, Müslümanlar'ın inançlarıyla alay etmiş, onları bir takım söylentiler yayarak İslam'ın hakimiyetine karşı kötümser kılmaya çalışmışlardır. **"Andolsun, eğer münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve şehirde kışkırtıcılık yapan (yalan haber yayan) lar (bu tutumlarına) bir son vermeyecek olurlarsa, gerçekten seni onlara saldırtırız, sonra orada seninle pek az (bir süre) komşu kalabilirler."**[6]

5-Müslümanlar'ın iktisadi ambargo altına alınması için teşvik etmişlerdir. **"Bunlar: 'Allah'ın Peygamberinin yanında bulunanlara bir şey vermeyin de dağılıp gitsinler» diyen kimselerdir."**[7]

6-Münafıklar, Müslümanlar'ı aşağılayarak onların şahsiyeti ve toplumsal birliği aleyhine komplolar düzenlemişlerdir. **"Şerefli kimseler alçakları and olsun ki oradan çıkaracaktır."**[8]

7-Münafıklar, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) aleyhine utanmazca ve haince komplolar düzenlemiş ve meşhur ifk olayında Peygamber'in eşlerinden birine iffetsizlik ithamında bulunmuşlardır. **"Doğrusu, uydurulmuş bir yalanla gelenler, sizin içinizden birlikte davranan bir**

---

[1] a. g. e. c. 4, s. 162

[2] a. g. e. s. 179 ve Mecme'ul-Beyan, c. 5, s. 71, Tevbe suresi, 65. ayetin tefsirinde

[3] (C. : Akabât) Bâdire. Sarp ve çıkılması müşkül yokuş. Tehlikeli geçit. Dar ve iki tarafı pusu yeri olan boğaz.

[4] Bihar'ul-Envar, c. 21, s. 247 ve Mecme'ul-Beyan, a. g. e.

[5] Maide suresi, 52. ayet

[6] Ahzab suresi, 60. ayet

[7] Münafıkun suresi, 7. ayet

[8] Münafikun suresi, 8. ayet

topluluktur; siz onu kendiniz için bir şer saymayın, aksine o sizin için bir hayırdır."[1]

Münafıkların Peygamber (s.a.a) aleyhine yapmış oldukları bütün bu komploların hiç birisi başarıyla sonuçlanmamıştır. Münafıklar bütün bu komploların yanı sıra, sürekli olarak Peygamber'in ölmesini bekliyor ve kendi kendilerine şöyle diyorlardı: "Peygamber de diğer padişahlar gibidir."[2] ki onun ölümüyle ortaya attığı tüm iddialar unutulacaktır. Zira ondan sonra yolunu devam ettirecek bir oğlu yoktur. Bu yüzden de Peygamber'e, Ebter (soyu kesik) lakabını takmışlardı.

Kevser Suresi'nin nüzulu hakkında şöyle demişlerdir: "As b. Vail adında şirk ekolünün önde gelenlerinden biri, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ile karşılaştıktan sonra, Mescid'ul-Haram'a girdi. Bu şahıs, mescitte kendisine, "Kiminle konuşuyordun" diye sorulunca, "Bu ebter şahısla" diye cevap vermiştir. [3] Zemahşeri de bu olaya işaret ederek şöyle demektedir: "Müşrikler şöyle diyorlardı: "Muhammed zayıf, zelil, soyu kesik ve yardımcısız bir kimsedir, ki ölümünden sonra adı ve hatırası da ölecektir."[4]

Elbette hiç şüphesiz melik ve sultan ölünce saltanat ve mülk de ölmektedir. Hatta bundan da öte, her ne kadar kamil, adil ve hak olsa bile, bir kanun ve din sahibi kimse öldükten sonra onun getirdiği şeyler de bu tehditle karşı karşıya bulunmaktadır. Zira zamanla ortaya çıkan bir takım olaylar ve insanların sahip oldukları yeni bir takım ihtiyaçlar karşısında, insanların bu ihtiyaçlarına cevap vermek ve o olayları dinin tümel çizgilerine ve kanun esaslarına uyarlamak, herkesin yapabileceği bir iş değildir.

Eğer din ve kanun için belirli bir sorumlu kimse olursa, olaylar ve toplumsal buhranlar karşısında korunabilir. Elbette bu şahsın belirli bir şahıs olması ile liyakat ölçülerinin ve şartlarının beyan edilmesiyle iktifa edilmesi arasında fark yoktur. Ama eğer genel olarak da olsa böyle bir sorumlu kimse tayin edilmemişse ve dinin bir yöneticisi yoksa, hatta

---

[1] Nur suresi, 11. ayet

[2] "Nübüvvete saltanat olarak bakış" hakkında "nükteler" bölümünde açıklamada bulunacağız. (bkz. s. 160)

[3] Mecme'ul-Beyan, c. 10, s. 836, surenin tefsirinde

[4] Keşşaf, c. 4, s. 808, surenin tefsirinde

bizzat bu dinin takipçileri tarafından bile tehditle karşı karşıya kalacaktır ve dolayısıyla da düşmanların saldırısına ve tehdidine bile ihtiyaç kalmayacaktır. Eğer yabancıların düşmanlığı da buna eklenecek olursa bu din ve kanun çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaktır.

Bu açıdan devletlerin anayasası ve toplumsal düzeni hususunda yapılan ciddi tartışmalardan biri de anayasa için resmi bir yorumcunun tayini ve bu hakimin ölümü veya kenara çekilmesi karşısında yerine geçecek bir kimsenin tayini durumudur. Hatta belirli bir vasi ve yönetici seçilinceye kadar geçici bir yönetici tayin etme yolunu da düşünmüşlerdir.

Bu esas üzere İslam'ı ortadan kaldırmaya ant içmiş düşmanların bu beklenti ve yorumları doğal bir beklenti olup, toplumsal sünnetlerle de uyumlu bir yorumdur. Bu esas üzere eğer Peygamber-i Ekrem (s.a.a) için bir vasi tayin ederek dini önderlik hakiki bir bireyden ismet hakikatine intikal etmiş olsaydı, aşağıdaki sonuçlar elde edilirdi:

1-Düşmanın düzenlediği bütün komplolar etkisiz hale gelir, hileleri boşa çıkar ve son ümitleri de ümitsizliğe dönüşürdü.

2-Dinde niteliksel bir değişim ve büyüme ortaya çıkarak bu dinin kemale ermesine sebep olurdu. Zira din, resmi bir yorumcu ve yönetici elde etmiş olurdu. Bu kimse, yeni gelişen olayları dinin tümel çizgilerine uyarlayarak tahrif olmasına engel olur ve bu dini candan savunarak yabancılar karşısında dinin ayakta durmasının nedenlerini temin etmiş olurdu.

Bu hüküm, diğer hükümler türünden olmadığı için, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ömrünün geri kalan bölümünde bir takım ayet ve hükümlerin nazil olması da bu dinin kamil olmasıyla aykırılık içinde değildir. Aksine diğer hükümler türünden olmuş olsaydı, bu aykırılık içinde bulunurdu.

3-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) velayetinde tecelli eden ilahi velayet nimeti, Peygamber-i Ekrem'in vasisi için velayetin karar kılınmasıyla kemale ve tamamiyete erişmiş olurdu.

4-Bu şartlar altında artık Müslümanlar'ın, düşmanın desiselerinden korkması da yersiz sayılırdı.

5-İslam, böyle bir takım yöneticilere sahip olmakla, tarih boyunca her zaman beşeri toplum için ilahi seçkin bir din konumunda olurdu.

6-Şüphesiz kıskançlık ve şahsi sevgi ve kinler, hakkı kabul etmenin temel engellerinden biridir. Bu açıdan Allah'tan korkmak gerekir. Böylesine yöneticileri ve vasileri kabul etme veya reddetme hususunda şahsi sevgi ve kinleri bir tarafa bırakmak gerekir. Dolayısıyla da sadece ilahi istek ve hükümler üzere hareket etmek icab eder.

O halde, ayette söz konusu olan altı hususiyetin tümü, Peygamber için (s.a.a) vasi tayin etme hususunda mevcut haldedir. Bu esas üzere eğer, "el-yevm" kelimesinin İslam tarihinde reel bir örneği varsa, -ki ayet-i kerimenin haber vermesine teveccühen kesinlikle böyle bir reel örneğinin olduğu anlaşılmaktadır- Peygamber-i Ekrem'in münezzeh olan Allah'ın emriyle, Ali'yi (a.s) kendisine vasi ve halife olarak tayin ettiği, h. 10. yılın Zilhicce ayının on sekizinci gününden başka bir gün olamaz.

Sonuç olarak ayetin içinde bulunan deliller de şöyle diyen kimselerin sözünü teyit etmektedir: "Bu ayet, Gadir-i Hum macerası ve Peygamber-i Ekrem için vasi tayin etme olayı ile ilgilidir ve bunun reel örneğini tayin etmek için de rivayetlere ihtiyaç duyulmamaktadır."

Ayetin Nazil Olma Niteliği

Şia alimlerinden bazıları rivayetlerin zahiri gereğince, ayetin bu bölümünün diğer bölümlerinden ayrı olarak nazil olduğuna ve Kur'an bir araya toplatılırken buraya yerleştirildiğine ihtimal vermişlerdir. Oysa Ehl-i Sünnet müfessirlerinin çoğu veya hepsi şöyle demişlerdir: "Bu ayetlerin hepsi birlikte nazil olmuştur ve çeşitli bölümlerinin ortak bir içeriği vardır." Bu yüzden de her iki ihtimalin de ayrı ayrı incelenmesi gerekir.

Birinci İhtimal: Şii alimlerinin inancına göre ayetlerin birliği veya çeşitliliği tek başına nüzulun birliği veya çeşitliliğinin delili olamaz. Yani iki ayet olmak, birden fazla nüzulun nişanesi olmadığı gibi bir ayet olması da bir ayetin bütün bölümlerinin nüzul birliğinin delili olamaz. Örneğin Bakara Suresi'nin 219. ayetinin sonunda şöyle yer almıştır: **"Böylece Allah, size ayetlerini açıklar; umulur ki düşünür-**

sünüz" Sonraki ayetin başında ise şöyle yer almıştır: **"Dünya ve ahirette"**[1] Üzerinde biraz düşünüldüğü taktirde bu iki ayetin birlikte nazil olduğu kolayca anlaşılacaktır. Zira edebiyat açısından "fi'd-Dünya ve'l-Ahire" cümlesi, "tetefekkerun" cümlesine aittir ve tefekkürün zarfı (mekanı) konumundadır. O halde, birlikte nazil olmuş olmaları gerekir. İki farklı ayette yer almaları ve her birinin ayrı bir sayıya sahip olması da bu gerçeği değiştirmez. Aynı şekilde Saffat Suresi, 138. ayette yer alan, **"bi'l-leyl"** (**Ve geceleyin de**) ayeti de önceki ayette yer alan "**üzerlerinden geçersiniz"** cümlesine aittir. [2]

Öte yandan, Ahzap Suresi'nde yer alan Tathir ayetindeki zamirlere dikkat edildiğinde de bu cümlenin kendisinden önceki ve sonraki cümlelerden bağımsız olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim, içerik ve muhtevası da bu ayetin muhatabının, kendisinden önceki ve sonraki cümlelerin muhatabından farklı olduğuna tanıklık etmektedir. [3] Ehl-i Sünnet alimlerinin naklettiği nüzul sebebi de ayetin bu bölümlerinin özel bir olay hakkında nazil olduğunu göstermektedir.

Söz konusu ayette de konu aynı şekildedir. Zira kan, ölü eti, domuz eti gibi hükümler beyan edilirken, şöyle buyurmaktadır. **"Bugün küfre sapanlar, sizin dininizden (dininizi yıkmaktan) umut kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, Ben'den korkun. Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçip-beğendim."**[4]

Bildiğimiz gibi kan ve benzeri şeylerin hükümlerinin açıklığa kavuşması düşmanın ümitsizliğe kapılmasına ve dinin kemale ermesine neden teşkil edemez. Bunun kanıtı da bu hükümlerin daha önce Mekki olan En'am 145. ayette, Nahl 115. ayette ve hakeza ilk Medeni sure olan Bakara Suresi'nin 173. ayetinde nazil olmuş olmasıdır. Ama orada kafirlerin ümitsizliğe kapılması ve dinin kemale ermesi gibi mevzular söz konusu edilmemiştir. Oysa eğer bu hükümlerin nazil olması ve tebliğ edilmesinin böyle bir özelliği olmuş olsaydı, o surelerde de, **"Bu gün umut kesmişlerdir**" ifadesi zikredilirdi.

---

[1] **"Böylece Allah, size ayetlerini açıklar; umulur ki düşünürsünüz."**

[2] Daha fazla bilgi için Kur'an-ı Kerim'de bir çok deliller vardır. Nur suresi, 35. ayet ile ondan sonraki ayetler de bunun apaçık örneklerindendir.

[3] Tathir ayeti hakkında daha fazla bilgi edinmek için bu kitabın beşinci bölümüne müracaat ediniz.

[4] Maide suresi, 3. ayet

Bu esas üzere, "el-Yevm" kelimesi, kan, ölü eti ve benzeri hükümlerin nazil olduğu güne işaret ediyor olamaz. Aksine içinde başka önemli bir olayın meydana geldiği bir güne işaret etmektedir. Bu açıdan Şia'nın inancına göre, **"el-Yevm ekmeltu…"** (bugün kemale erdirdim) cümlesi Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) **"Ey Peygamber, Rabbin tarafından sana indirilen mesajı duyur"**[1] emrine itaat ettiği güne işarettir. Zira eğer Peygamber bu emre itaat etmemiş olsaydı, yirmi üç yıllık çektiği zahmetler boşa gidecek ve ilahi risalet tebliğ edilmemiş olacaktı.

Dolayısıyla ya, "bu iki bölüm öncesinden ve sonrasından bağımsız olarak nazil olmuştur, ama Kur'an bir araya toplatılırken, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) emriyle veya ondan sonra Kur'an'ı toplamaya koyulan kimselerin emriyle, -tahriften korunmuş olan Kur'an'ın bir araya getirilmesi hususundaki farklı görüşler esasınca- buraya yerleştirilmiştir." dememiz gerekir ya da şöyle demeliyiz: "Bu iki cümle, kendisinden önceki ve sonraki cümlelerle birlikte nazil olmuştur. Lakin ayetin nazil olduğu güne, bazı fıkhi hükümlerin nüzul zamanı ve mekanı olduğu hasebiyle, herhangi bir işarette bulunulmamıştır. Aksine bu cümlelerin arasında yer alan, mu'terize[2] bir cümledir.

---

[1] Maide suresi, 67. ayet

[2] Mu'terize cümlesi, terim olarak bir takım şartlar göz önünde bulundurularak diğer cümleler arasında yer alan ve onlarla mantıksal bir irtibatı olmayan cümle demektir. Elbette bu cümleler, birbirinden fazla irtibatsız da değildir. Lakin bu irtibat öyle bir şekildedir ki eğer bu cümle olmasa dahi, önceki ve sonraki cümlenin anlamı bozulmaz. Elbette mu'terize cümlesinin kullanılması da hikmetsiz değildir ve konuşmacı kimsenin bu cümleden farklı hedefleri göz önünde bulundurması mümkündür. Örneğin insan, başka biriyle, ilmi bir konu hakkında konuşurken, deprem korkusuyla veya başka önemli bir olayın meydana geleceği korkusuyla aniden sözlerini kesmekte ve uyarmaktadır. Mu'terize cümlesi Kur'an'da da bir çok yerde yer almıştır. Örneğin "**Biz herhangi bir ayeti başka bir ayetle değiştirdiğimiz zaman kâfirler sana «Sen bunu yalandan uyduruyorsun» derler. Oysa Allah kullarına ne mesaj indireceğini herkesten iyi bilir."** (Nahl suresi, 101. ayet). Bu ayette de "**Oysa Allah kullarına ne mesaj indireceğini herkesten iyi bilir"** cümlesi, muterize bir cümledir. Aynı şekilde şu iki ayet de "**İşte hak olan kavle göre bu, kendisinde ihtilâfta bulundukları Meryem'in oğlu İsâ'dır. Allah için asla tasavvur olunamaz ki, kendisi için bir çocuk edinmiş olsun. O münezzehtir, herhangi bir şeyi (vücûda getirmek) dileyince ona ancak «Ol!» der, o da hemen oluverir."** (Meryem suresi, 34 ve 35.

Bu iddianın delili de şudur ki eğer bu iki cümleyi silecek olursak, ayetin geri kalan bölümü tam ve kamil olacaktır ve anlamı hususunda hiçbir sorun çıkarmayacaktır. Nitekim Tathir ayetinin silinmesi de anlamda herhangi bir karmaşalığa yol açmaz, aksine mana daha da bir açıklığa kavuşur, tefsir ve tercümesi daha da bir rahatlaşır.

İkinci ihtimal: Bu cümle nazil olmuş olan ayetlerin, diğer bölümleriyle birliktedir ve onlardan ayrı değildir. Nitekim Ehl-i Sünnet alimleri buna inanmışlardır. Elbette zahir de bunu teyit etmektedir. Zira ayetlerin zahiri düzeni, aynı mevcut tertib üzere nazil olduğunu göstermektedir, meğer ki nüzul düzeninin mevcut düzenden ayrı olduğu hususuna delalet eden güçlü bir delilimiz olmuş olsun. Ama böyle bir delil mevcut değildir.

Bu ihtimal üzere de **"el-yevm"** kelimesinin ayette zikredilen hükümlerin nazil olduğu güne işaret ettiği söylenemez. Zira nüzul birliği bu açıdan herhangi bir role ve fonksiyona sahip değildir. Aynı şekilde, Yusuf Suresi, 29. ayette Hz. Yusuf'a (a.s) hitaben şöyle buyurmaktadır: "**Ey Yusuf! Bundan yüz çevir."**[1] Bu ayetin tefsirinde Mısır azizinin eşine hitaben şöyle yer almıştır: **"Sen de (kadın) günahın dolayısıyla bağışlanma dile."**[2] Oysa, bunların geneli ve toplamı bir ayetten fazla değildir. Hatta Mısır azizinin eşinden de söz edilmemiştir ama hiç kimse ayetin iki bölümünün, bir kişiye hitap ettiğini iddia etmemiştir.

Bu esas üzere, gerçi örfî konuşmalarda siyak birliği akılsal bir kaide ve ilke olarak anılmaktadır ve teveccüh edilmektedir, lakin tümel ve genel bir kaide olduğu ve özellikle de, aksine iç ve dış delilin olduğu yerlerde sürekli olarak bir delil ve teyit edici olduğu söylenemez.

İmam Sadık (a.s) bu hususta şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bazen bir ayetin başı bir şey hakkında, ortası bir şey hakkında ve sonu da başka bir şey hakkında nazil olmuştur."[3]

Bunun sırrı da şudur ki, Kur'an, teknik, ilmi ve terimsel bir kitap değildir ve dolayısıyla da içinde yer alan konular, ayrı ayrı bölümler ve

---

ayetler) Hz. İsa'nın (a.s) beşikte iken söylemiş olduğu sözleri arasında yer alan muterize cümledir. Farsça'da genellikle mu'terize cümlesi, parantez içinde, iki tire içinde veya iki virgül arasında yer almaktadır.

[1] Yusuf suresi, 29. ayet

[2] Yusuf suresi, 29. ayet

[3] Bihar'ul-Envar, c. 89, s. 94; Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 11'den naklen

fasıllar halinde yazılmamıştır. Aksine Kur'an, hidayet kitabıdır. İlmi, tekniksel, tarihi konulara değinilmesinin ve deyimlerin kullanılmasının yegane hedefi, insanların hidayeti ve kılavuzluğudur. Bu açıdan da en önemli ilmi delillerin yanında insanlara bir takım öğütlerde bulunmaktadır. [1] Kur'an-ı Kerim, sürekli olarak tevhit hakkında önemli, felsefi ve akli deliller ortaya koymanın yanısıra, tevhit hususunda orta düzeyde deliller sayılan yeryüzü, gökyüzü, deve… ve benzeri şeylere teveccüh etmeyi de hatırlatmaktadır. Örneğin: **"Bu insanlar, devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?"**[2] el-Minar tefsirinin sahibi bu konuda şöyle diyor: "Kur'an, teknik bir kitap değildir ki her gayesi için özel bir bölüm ayırmış olsun. Aksine Kur'an, insanın bir konudan diğer konuya sürükleyen ve yeniden ilk konuya geri döndüren öğüt ve hidayet kitabıdır. Aynı zamanda çok teknik ifadeler kullanmış ve çeşitli açıklama tarzlarından istifade etmiştir. Öyle ki okuyucu asla yorulmamakta ve dinleyicileri hidayet kabul etme hususunda dikkatli davranmaktan bezdirmemektedir."[3]

2-Rivayetlerde Gadir-i Hum'un Konumu

Şii ve Sünni rivayet kitaplarında Gadir-i Hum hususunda bir çok rivayet nakledilmiştir. Şii ve Sünni edebiyatçıları ve şairleri de bu önemli tarihi olayı çok geniş bir şekilde ele almışlardır. Öyle ki bu kadar önem verilen başka bir konu göstermek, pek de kolay değildir. Şia'nın derin araştırmacısı ve yılmaz bilgini Merhum Allame Emini, Gadir-i Hum olayı ile ilgili senetleri, şiirleri ve rivayetleri "el-Gadir" adlı kitabında

[1] Örneğin Hz. Yusuf (a.s) uyku tabirini yaparken, tevhit hususunda delil göstermekte ve şöyle demektedir: "**Ey mahpus arkadaşlarım! Ayrı ayrı bir sürü uydurma rabler mı daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı? Allah'ı bir yana bırakarak taptığınız düzmece ilahlar, ya sizin ya da atalarınızın taktığı birtakım boş, içeriksiz adlardan başka bir şey değildirler. Allah onlara hiçbir güç vermiş değildir. Egemenlik sadece Allah'ın tekelindedir. O yalnız kendisine kulluk sunmanızı emretmiştir.**" (Yusuf suresi, 39-40. ayetler)

[2] Gaşiye suresi, 17-20. ayetler

[3] Tefsir-ul Minar, c. 2, s. 451; Bakara suresi, 241. ayetin tefsirinde.

bir araya getirmeye çalışmıştır. Ama bu kitap, sonunda sahilsiz bir okyanusa dönüşmüştür. Buna rağmen o güvenilir alim, nihai hedefine de ulaşamamıştır.

"Bu gadir değil, sonsuz bir okyanustur.
Akıl, sahilinin nerede olduğunu bilemez."

Burada sayısız rivayetler arasından örnek olarak birkaç rivayeti nakletmeye ve bu rivayetleri kısaca bir açıklamaya çalışacağız.

1-Ayetin Nüzul Mekanı

İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah-u Teala'nın nazil buyurduğu son farz velayettir ve ondan sonra bir farz nazil olmamıştır. Allah-u Teala, **"bugün size dininizi kemale erdirdim."** ayetini "Kira'ul-Gemim" bölgesinde indirmiştir."

Ebi Cafer (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: "Kira'ul-Gamim, Mekke ve Medine arasında Cu'fe etrafında bir yerin adıdır ve Gadir olayı o vadide meydana gelmiştir."[1]

2-Ayetin Nüzul Zamanı

Ebu Hureyre'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Herkim Zilhicce ayının 18. gününde oruç tutarsa, Allah onun için altmış ay orucun sevabını yazar. Bugün, Peygamber'in Ali b. Ebi Talib'in (a.s) elinden tutarak şöyle dediği gündür: "Acaba ben, müminlerin kendilerine daha evla değil miyim?" Oradakiler, "Evet, ey Allah'ın Resulü!" dediklerinde ise Peygamber şöyle buyurdu: "Ben herkimin mevlası isem şüphesiz Ali de onun mevlasıdır." Ömer şöyle dedi: "Mübarek olsun sana ey Ebu Talib'in oğlu ki sen şüphesiz benim ve her müslümanın mevlası oldun." Bunun üzerine münezzeh olan Allah, **"bugün sizin için dininizi kemale erdirdim…"** ayetini nazil buyurdu. [2]

Gerçi bu hakikati Ebu Hureyre kesinlikle söylemiştir ama bu ifadeler rivayet şeklinde nakledilmemiştir. Lakin bunun içeriği, bu konuda var olan bir çok rivayetin benzeridir.

---

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakalaeyn, c. 1, s. 588

[2] Bihar'ul-Envar, c. 37, s. 108 ve Emali, Seduk, s. 12

3-Ehl-i Sünnet Nezdinde Ayetin Nazil Olduğu Zaman

Suyuti, bu ayetin nüzulu hakkında şöyle diyor: **"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim"** ayeti Peygamber Arafat'ta ve insanlar etrafına toplanmış iken nazil oldu. Böylece cahiliyyenin nişaneleri ve ibadet şekilleri ortadan kaldırılmış oldu. Artık hiç kimse çıplak olarak tavaf etmiyordu. Hiçbir müşrik o yıl, Allah'ın Resulü (s.a.a) ile birlikte Hac farizesini yerine getirmedi. Bunun üzerine Allah-u Teala, **"Bugün sizler için dininizi kemale erdirdim."** ayetini nazil buyurdu. [1]

Daha önce de açıklandığı üzere Arefe gününün dinin kemaline sebep olacak bir özelliği yoktur. Zira bu olayların geneli, yani cahiliye nişanelerinin ve ibadet şekillerinin ortadan kaldırılması, şirkin çökertilmesi, çıplak olarak Ka'be'yi tavaf etmenin yasaklanması; Beraat Suresi'nin ilk ayetlerinin ilanından, Mekke fethinden… çok önce gerçekleşmiş idi.

O yıl meydana gelen ve bu rivayette de işaret edilen en önemli olay Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) yanında Hac farizesini yerine getirmek idi. Elbette bu da maksat ve hedef olamaz. Zira daha önce de söylendiği gibi Masum İmam olmaksızın Hac vazifesini yerine getirmek ve fayda ve zarar veremeyen taşların etrafında gezmek, şüphesiz düşmanı ümitsizliğe sevk edecek bir hadise değildir. [2] Bundan da öte, ayetin zahirinin de gösterdiği gibi İkmal (dinin kemale ermesi) ayetinin nüzul gününde, münezzeh olan Allah tarafından yepyeni bir iş ortaya konulmuştur. Oysa ki H. 10. yılda yapılan azametli Hac farizesi, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ve ashabının yıllarca sürdürdükleri gayret ve çabaların bir sonucuydu. Evet, Allah Resulü (s.a.a) için bir vasi ve yerine geçecek bir kimsenin tayin edilmeyişi sebebiyle henüz o din nakıs idi ve de düşmanlar, henüz bu dini ortadan kaldırma hususunda ümit taşıyorlardı.

---

[1] Durr'ul-Mensur, c. 3, s. 17

[2] bkz. s. 269, a. g. e.

4-İnsafsızca Bir Çaba

Ehl-i Sünnet'in büyük alimi Celaluddin Suyuti, Gadir-i Hum olayı hakkında aşağıdaki şekliyle iki hadis nakletmiştir:

"Allah Resulü (s.a.a) Gadir-i Hum gününde Ali b. Ebi Talib'i kendi yerine vasi tayin ettiğinde ve velayetini tesbit ettiğinde Cebrail, **"Bugün sizler için dininizi kemale erdirdim"** ayetini Peygamber'e nazil buyurdu."[1]

Gadir-i Hum günü, yani Zilhicce ayının 18. günü geldiğinde Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ben herkimin mevlasıysam, şüphesiz Ali b. Ebi Talib de onun mevlasıdır." Bunun üzerine Allah-u Teala, **"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim."**[2] ayetini nazil etti.

Durr'ul-Mensur kitabının yazarı bu iki hadisi naklettikten sonra bu hadisleri zayıf sayarak insafsızca itibarsız kılmaya çalışmıştır. Oysa bu tür rivayetler Şii ve Sünni rivayet kitaplarında oldukça meşhurdur. Ayrıca ayetin içinde yer alan deliller de bu tür rivayetlerin sahih olduğunu göstermektedir. Esasen birinci bölümde zikredilenler ışığında diğer ihtimaller ayet-i şerifenin metniyle de uyuşmamaktadır.

5-Son Farize ve Ayetin Nüzulu Hakkında Bir Rapor

İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah, Peygamberini, Ali'nin (a.s) velayetini ilan etmekle görevlendirdi. Bu yüzden de, **"Şüphesiz sizin veliniz Allah, Resulü…"** ayetini nazil buyurdu. Böylece Ulu'l-Emrin velayetini farz kıldı. Ama insanlar Ul'ul-Emr'in (emir sahibinin) velayetinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Bu yüzden de Allah-u Teala Peygamber'e (s.a.a) namaz, zekat, oruç ve haccı insanlar için açıkladığı gibi velayeti de açıklamasını emretti. Lakin bu ilahi emri yerine getirmek, Peygamber için kolay değildi. Peygamber, insanların dinden dönmesinden ve kendisini yalanlamalarından endişe duyuyordu. Bu yüzden de münezzeh olan Allah'a bu konuda ne yapması hususunda müracaat etti. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah,

[1] Durr'ul-Mensur, c.3, s. 19

[2] Durr'ul-Mensur, c. 3, s. 19

"Ey Resul! İndirileni tebliğ et…" ayetini nazil buyurdu. Bu esnada Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ilahi emri aşikar kıldı. Gadir günü Ali'nin (a.s) velayetini ilan için ayağa kalktı ve şöyle nida etti: "es-Selat-u Camia" (namaz için toplanın). Ardından da insanlara bu ilahi mesajı orada olmayanlara ulaştırmalarını emretti.

İmam Bakır (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: "İlahi farzlar, birbiri ardınca nazil oluyordu ve velayet bu farzların sonuncusu idi. Ondan sonra da Allah-u Teala, "Bugün kemale erdirdim" ayetini nazil kıldı ve şöyle buyurdu: "Bundan sonra artık hiçbir farize (farz amel) nazil kılmayacağım. Zira, sizler için farizeleri (farz hükümleri) kemale erdirdim."[1]

Hakeza şöyle nakledilmiştir: **"Bugün sizin için kemale erdirdim…"** ayeti nazil olduktan sonra Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Dini kemale erdiren, nimeti tamamlayan, benim risaletimden ve Ali b. Ebi Talib'in benden sonraki velayetinden razı olan Allah ne de büyüktür." Hakeza Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ben herkimin mevlasıysam, benden sonra da Ali onun mevlasıdır. Ey Allah'ım! Herkim Ali'yi severse, sen de onu sev, herkim Ali'ye düşman olursa sen de ona düşman ol, herkim ona yardım ederse sen de ona yardım et. Herkim de Ali'yi yardımsız bırakırsa sen de onu yardımsız bırak."

Hakeza İmam Bakır ve İmam Sadık'tan (a.s) nakledildiği üzere Ali b. Ebi Talib (a.s) Gadir-i Hum günü Peygamber'in vasisi olarak tayin edildikten sonra, Veda Haccı'ndan dönerken, "Bugün kemale erdirdim…" ayeti nazil oldu ve bu, Allah-u Teala'nın nazil buyurduğu son farz idi, ondan sonra hiçbir farz nazil olmamıştır."[2]

Bir çok hüküm, Kur'an-ı Kerim'de yer almamıştır. [3] Buna rağmen bu rivayette şöyle yer almıştır: Bundan sonra bir farz indirmeyeceğim, zira sizler için farzları kemale erdirdim." Bu konunun sırrı da şudur: İlk olarak söylemek gererkir ki bazı hüküm ve hikmetler bizzat Peygamber-i Ekrem (s.a.a) vasıtasıyla beyan edilmiştir. İkinci olarak söylemek

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 289

[2] Tefsir-i Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 589

[3] Örneğin Şehid-i Evvel, Elfiyye kitabında binden fazla farz hüküm ve Nefliyye kitabında ise namaz için üç binden fazla müstehap hüküm zikretmiştir ki onlardan çok azı Kur'an'da yer almıştır.

gerekir ki münezzeh olan Allah, peygamberini dini tebliğ etmekle görevlendirmiştir. Ayrıca **"Peygamber size ne verirse artık onu alın, sizi neden sakındırırsa artık ondan sakının"**[1] ayeti esasınca Peygamber'i; dinin koruyucusu, yaşayıcısı ve açıklayıcısı olarak tanıtmıştır. Peygamber'e itaati herkes için farz kılmıştır. Bu esas üzere Peygamber-i Ekrem'in beyanı, ilahi beyanın kemale erdiricisidir. Peygamber'in buyurduğu her şey vahiyden başka bir şey değildir. Bu açıdan Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a.) Veda Hutbesi'nde şöyle yer almıştır: *"Sizleri cennete yaklaştıran ve cehennemden uzaklaştıran her şeyi size emrettim ve sizleri cehenneme yaklaştıran ve cennetten uzak kılan her şeyden de sizi sakındırdım"*. [2]

Diğer bazı hükümler ise dinin velileri olan kimseler tarafından beyan edilmiştir. Peygamber-i Ekrem de Sekaleyn gibi hadislerle Kur'an ve bu velilerin (Ehl-i Beyt'in) birbirinden ayrılmaz olduğunu önemle vurgulamıştır. Onlara itaati farz kılmıştır ve onların yaptığı açıklamaların, kendi açıklamalarını kemale erdirici olduğunu beyan etmiştir. Bu esas üzere dinin tümel çizgileri ilahi kitap olan Kur'an'la beyan edilmiştir. Fer'i ve detaylı çizgileri ise Masumlar'ın (a.s) sünnet ve rivayetleri ile açıklanmıştır. Farzlar da böylece kemale ermiştir.

6-Velayetin Tebliğ Merhaleleri

İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "Daha sonra velayet ayeti nazil oldu. Velayet ayeti, Cuma günü Arefe'de iken nazil oldu ve din, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) velayetiyle kemale erdi. Bu esnada Allah Resulü (s.a.a) diliyle hiçbir şeyi ifade etmeden kendi kendine şöyle dedi: "Halk daha yeni müslüman olmuştur ve cahiliyye eserleri insanların arasında henüz mevcuttur. Eğer amcam oğlu hakkındaki bu konuyu tebliğ edecek olursam, herkes bir şeyler söyleyebilir." Bu açıdan münezzeh olan Allah tarafından kesin emir geldi ki eğer bu görevi tebliğ etmezsem bana azap edecektir ve bu da **"Ey Peygamber, Rabbin tarafından sana indirilen mesajı duyur. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçisi olma görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni**

[1] Haşr suresi 7. ayet
[2] bkz. Bu kitabın s. 270. sayfası

insanlardan korur. Allah kafir olan bir topluluğu doğru yola iletmez."[1] ayetinin nazil olduğu zamandı. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) Ali'nin (a.s) elini tuttu ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Allah-u Teala bütün peygamberlere sınırlı bir ömür inayet buyurmuştur. Sonra da onu kendine doğru davet etmiştir ve o da Allah'ın davetini kabul etmiştir. Yakında ben de davet edileceğim ve bu davete icabet edeceğim. Ben sorumluyum, sizler de sorumlusunuz. O halde ne diyorsunuz?" Onların tümü şöyle cevap verdi: "Şehadet ediyoruz ki sen risaletini tebliğ ettin, nasihatta bulundun ve sorumlu olduğun her şeyi eda ettin. Allah sana, Peygamberlere verdiği en iyi mükafatı inayet buyursun." Bunun üzerine Peygamber-i Ekrem (s.a.a) üç defa şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Sen şahit ol." Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Ey Müslümanlar cemaati! Benden sonra sizin veliniz budur. Burada hazır olanlar bu gerçeği diğerlerine de ulaştırsın." Daha sonra da, **"Bugün kemale erdirdim…"** ayeti nazil oldu."[2]

Merhum Allame Meclisi şöyle diyor: "Gerçi bu rivayet, senet açısından zayftır ve metin açısından karışıktır. Ama bu rivayetin geneli diğer rivayetlerle uyum içindedir. Zira, "innema etahu zalike fi yevm'ul-cumue bi arefe" (şüphesiz onu Cuma günü Arefe'de kendisine verdi) cümlesinde yer alan, *"zalike"* kelimesi rivayetin başında yer alan velayet kelimesine işarettir ve ondan sonraki cümle, yani, "aziz ve celil olan Allah, **"bugün sizler için dininizi kamil kıldım ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım"** ayetini nazil buyurdu ve dinin kemale ermesi ise Ali b. Ebi Talib'in velayetiyle olmuştur" cümlesi ise kendi yerinde yer almamıştır ve hadisin sonunda yer almış olmalıdır. [3] Bu, mümkün olan bir yanlışlıktır. Bu yanlışlık, raviden veya istinsah eden kimseden ortaya çıkmış olabilir, ama hadisin devamının problemi yoktur.

Bu tür hadislerde var olan önemli bir nükte de **"ve Allah seni insanlardan korur"[4]** cümlesinden anlaşılan nüktedir. Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Gadir-i Hum olayında velayeti tebliğ etme görevini icra hususunda endişe ve kaygı içinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu

---

[1] Maide suresi, 67. ayet

[2] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 588; Usul-i Kafi, c. 1, s. 290'dan naklen

[3] Mir'at'ul-Ukul, c. 3, s. 261. Bu tercüme merhum Allame Meclisi'nin ıslah ve düzeltmesi esasınca gerçekleşmiştir.

[4] Maide suresi, 67. ayet

rivayette de bu gerçeğe işaret edilmiştir. Lakin bu korku nefsani bir korku değildi. Zira Uhud Savaşı, Hendek Savaşı, hicret ve benzeri en buhranlı dönemlerde dahi asla korkmayan Peygamber (s.a.a) gibi birisinin o gün, yani Mekke'nin fethedilmesinden ve müşriklerin yenilgisinden sonra, kudret ve izzetinin doruklarındayken korkmasının hiçbir anlamı yoktur.

Peygamber'in korkusu ve endişesi daha çok insanların yüzeysel bakışından, ilahi emirleri kabul etmeyişinden, Peygamber'i yalancılıkla itham etmelerinden, kabile bağnazlığından ve benzeri kötülüklerden idi. Bu hadiste yer alan, "Halk daha yeni Müslüman olmuştur ve cahiliyye eserleri insanların arasında henüz mevcuttur. Eğer amcam oğlu hakkındaki bu konuyu tebliğ edecek olursam, herkes bir şey söyleyebilir." ifadesi de bu iddiayı teyit etmektedir.

Bu korkunun benzeri, Hak Teala'nın Kelim'i olan Hz. Musa'da da vücuda gelmiştir. **"Musa, bu yüzden kendi içinde bir tür korku duymaya başladı."**[1] Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu ayetin tefsirinde şöyle buyurmuştur: "Musa'nın (a.s) korkusu nefsani bir korku değildi. Hz. Musa (a.s) daha çok insanların mucize ile sihiri birbirinden ayırt edememesinden ve neticede cahiliyetin üstün gelmesinden ve sapıkların kudrete ulaşmasından korkuyordu: *"Musa nefsi için değil, cahillerin ve sapık/batıl devletlerin hakimiyetinden/galebesinden korkmuştu."*[2]

7-Tevhidi Tamamlayan Unsur

İmam Sadık'tan (a.s) nakledilen ve Gadir Bayramı namazından sonra okunan bir duada şöyle yer almıştır: Senin birliğine ve vahdaniyetine öylesine bir halisane şehadette bulunuyorum ki senden başka ilah yoktur, Muhammed senin kulun ve Resulün ve Ali b. Ebi Talib de Müminlerin Emiri'dir. Onun velayetini ikrar etmek; tevhidi ikrar etmek, vahdaniyette ihlas, dinin kemali, nimetin tamamlanması ve bütün yaratıklardan üstünlüğün ifadesidir. Gerçekten de Sen buyurdun ve hak buyurdun, **"bugün sizlere kemale erdirdim…"** Ey Allah'ım! Bizlere minnet ettiğin, bizlere vahdaniyetin hususunda ihlas bağışladığın için sana hamdolsun. Bizleri uyarıcı Peygamberinden sonra hidayetçi olan

[1] Ta-Ha suresi, 67. ayet
[2] Nehc'ül-Belağa, 4. hutbe

kendi velinin velayetiyle hidayet buyurdun ve onun velayeti sebebiyle İslam'ın beğenilmiş din olmasından hoşnut oldun."[1]

Bu duada iki önemli nükte yer almıştır:

A-İmam Sadık (a.s), Ali'nin (a.s) velayetini ikrar etmeyi, dinin kemale ermesinin ve nimetin tamamlanmasının sebebi olarak kabul etmesinin yanı sıra, bu velayetin tevhid ve ihlası tamamlayıcı olduğunu da beyan etmektedir.

B-Bu tür duaların da gösterdiği gibi tahir imamlar (a.s) sadece sözlerinde ve derslerinde velayeti öğretmek ve bunun önemini vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda dualarında da bu hedefi takip etmişlerdir.

8-Ehl-i Beyt'in (a.s) Büyük Hakkı

İmam Askeri (a.s) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah kendi minnet ve rahmetiyle bizlere bir takım farzlar yazmıştır. Bu farzların hiç biri Allah'ın ihtiyacını gidermek için sizlere farz kılınmamıştır. Aksine kendisinden başka ilah olmayan Allah tarafından sizler için bir rahmettir ki temiz olan kimse, temiz olmayandan ayırt edilsin. Göğüslerinizde olan şeyler ile sizleri imtihan etsin, kalplerinizde olan şeyleri temizlesin. Sizler de böylece Allah'ın rahmetine erişmek için birbirinizle yarışasınız ve cennetteki yerleriniz, diğerlerinden ayrı ve üstün olsun. Allah işte bu yüzden sizlere haccı, umreyi, namaz kılmayı, zekat vermeyi, orucu ve velayeti farz kılmıştır ve sizlere öyle bir kapı karar kılmıştır ki oradan farzlara ulaşasınız ve bu Allah'ın yoluna erişme noktasında sizlere bir anahtar olsun. (Bu kapı, şüphesiz velayet kapısıdır) Eğer Hz. Muhammed (s.a.a.) ve evlatları olan vasileri olmasaydı şüphesiz sizler dört ayaklı hayvanlar gibi şaşkın ve başıboş bir halde kalırdınız. İlahi farizelerden hiçbirisini tanımazdınız. (Tanımadığınız için bereketine de ulaşamazdınız) Acaba kapısı dışında bir yerden şehre girilebilir mi? (Şüphesiz velayet Allah'ın rahmet kapısıdır ki bu yol dışında Allah'ın rahmetine ulaşmak mümkün değildir) Münezzeh olan Allah sizlere ihsan ettikten ve Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) sonraki

[1] Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn, c. 1, s. 589

velilerini tayin ettikten sonra şöyle buyurmuştur: **"Bugün sizler için dininizi kemale erdirdim"**[1]

Bu hadisten de anlaşıldığı üzere ilahi mükellefiyetler insanın kemale ermesi ve kabiliyetlerinin tomurcuklanması içindir. Eğer Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ve Ehli Beyti (a.s) olmasaydı, insanlık öylece şaşkınlık, başıboşluk, vahşilik ve ilkellik durumunda baki kalırdı.

"Ahmet dünyada kaç put kırdı
Taki Ya Rabb dediler ümmetler
Eğer Ahmed'in çabası olmasaydı, sen de
Ecdadın gibi putlara tapardın
Şu başını kaldır puta secdeden
Taki bilesin ümmet üzerindeki haklarını
Eğer başını putlardan kurtardıysa
Aynı kuvvetle sen de kalbini kurtar"[2]

Gerçek Bayram

Bir gurup Yahudi, Ömer'e şöyle dediler: "Sizler semavi kitabınızdan öyle bir ayet okuyorsunuz ki, eğer böyle bir ayet biz Yahudiler'e inmiş olsaydı, biz o günü bayram sayardık." Ömer şöyle sordu: "Maksadınız hangi ayettir?" Onlar şöyle dediler: **"Bugün kemale erdirdim…"** Ömer şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki bu ayetin hangi gün ve hangi saatte Allah Resulü'ne (s.a.a) nazil olduğunu biliyorum. Bu ayet Cuma günü, Arefe akşamı nazil olmuştur." [3]

Suyuti'nin naklettiği başka bir rivayette ise büyük bir azametle Hac görevinin yerine getirildiğine ve müşriklerin bu merasime katılmasının yasaklandığına işaret edildikten sonra, şöyle yer almıştır: "Allah Resulü (s.a.a) bu ayet nazil olduktan sonra seksenbir gün hayatta kaldı."[4] Bu cümleden de anlaşıldığı üzere bu iki rivayette yer alan arefe gününden maksat, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ömrünün son yılının arefesidir. Oysa birinci bölümde üçüncü hadisin yorumunda yer alan bilgiler esa-

[1] Nur'us- Sekaleyn, c. 1, s. 590
[2] Mesnevi Manevi, 2. defter
[3] Durr'ul Mensur, c. 3, s. 17
[4] a. g. e, s. 16

sınca, hicri onuncu yılın arefe gününde önemli bir olay meydana gelmemiştir. Zira müşriklerin Mescid-ul Haram'a girmesinin yasaklanması ve çıplak bir şekilde tavaf etmekten men edilişleri hicri dokuzuncu yılda ilan edilmiştir. O azametli haccın yapılmasına ortam sağlayan, Mekke'nin fethedilmesi, Hudeybiye barışı ve benzeri olaylar ise önceki yıllarda meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu hadisler esasınca ikmal ayetinin nüzul sebebi, sekizinci ve dokuzuncu yıllarda vaki olmuştur. Bu esas üzere bu tür hadisleri nakleden kimseler şöyle demelidirler: Bu ayet ile nüzul sebebi arasında bir yıl fasıla olmuştur.

Bundan da öte daha önce de söylendiği gibi [1] masum imam olmaksızın yapılan bir hac, asla düşmanların ümitsizlik sebebi olamaz.

10-Düşmanların Asıl Ümitsizliği

İmam Bakır (a.s)'da **"Bugün ümitsizliğe kapıldı."** ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: "Maksat Al-i Muhammed'in (s.a.a) Kaim'inin (Hz. Mehdi'nin) kıyam edeceği ve Ümeyye oğullarının ümitsizliğe kapılacağı gündür. O halde Al-i Muhammed'den ümitsiz olacak kafirler Ümeyye oğullarıdır. [2]

Bu ve benzeri rivayetlerde yer alan şey ise tatbik ve uyarlama türündendir ve İmam Bakır (a.s) bunun en açık örneğine işaret etmiştir.

3-Nükteler

Şimdiye kadar ikmal ayetinin hidayet edici ve nurani cümlelerini, içeriğini, reel örneklerini ve rivayetlerde Gadir-i Hum'un konumunu incelemeye çalıştık. Aynı şekilde bu ayette yer alan **"El yevm"** kelimesinin de değerli İslam Peygamberinin (s.a.a) Allah'ın emriyle, Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) kendine vasi kıldığı ve ümmete önder seçtiği gün olduğuna değindik. Bu mesele düşmanların ümitsizliğe kapılmasına sebep olmuştur ve dostlar için de bir ümit kapısını açmıştır. Şimdi de ayeti daha aydınlığa kavuşturmak için bir takım yan bilgiler vermeye çalışacağız.

---

[1] bkz. . bu kitabın 369. sayfası

[2] Nur'us-Sekaleyn, c. 1, s. 587; Tefsir-i Eyyaşi, c. 1, s. 292'den naklen

1-Nakıs Bir Dine Bağlanmak

Fahr'ur-Razi, şu şekilde bir itirazda bulunmaktadır:

"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim" ayetinin o belli günden önce dinin nakıs olmasını gerektirdiği söylenilebilir. Sonuç olarak da Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) değerli ömrünün büyük bir bölümünü nakıs dinle geçirdiğini, sadece az bir müddet boyunca kamil bir dine sahip olduğunu söylemek gerekir."[1]

Fahr'ur-Razi'nin verdiği cevapların doğruluk veya yanlışlığını ve eksiklerini ele almadan, sadece ortaya attığı bu itiraza iki şekilde cevap vermek mümkündür:

1-Şia açısından dinin kemale ermesi, dinde niteliksel bir değişimdir; niceliksel değil. Bu açıdan fer'i hükümlerle bir irtibatı yoktur ki hükümlerden birinin nazil olmasıyla noksanlıktan kurtulmuş olsun. Aksine Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra masum önderin tayiniyle ilgili bir konudur. Şüphesiz din, hükümet ve benzeri şeyler, bir ferde bağlı olduğu müddetçe gelecek göz önünde bulundurulduğunda, her ne kadar fiili noksanlık sahibi olmasa da, noksan haldedir. Sadece bir bireye bağlılıktan kurtulduğu ve hukuki bir şahsiyete dayandığı taktirde noksanlık haddinden çıkabilir ve kemal mertebesine ulaşabilir. Bu ayetin nazil olduğu gün de ilahi ebedi din, resmi ve açık bir şekilde hakiki bir şahsiyete yani düşmanların ölümünü beklediği Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) bağlılıktan dışarı çıktı[2] ve hakiki ismet şahsiyetine dayandı. Bu esas üzere düşmanların ümidi de ümitsizliğe dönüştü.

---

[1] Tefsir-i Kebir, c. 6, 11. cüz, s. 140, İkmal ayetinin tefsirinde birinci mesele

[2] Elbette Peygamber-i Ekrem (s.a.a) defalarca Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) kendi vasisi olarak beyan etmiştir. Ama bu ayetin nazil olduğu gün, istisnai ve seçkin bir surette bu konuyu ifşa etmiştir. Zira dünyanın bir çok yerinden gelen kalabalık bir cemiyet, bir yerde toplanmıştı. Allah Resulü (s.a.a) bir çok hüccetler ortaya koyarak ve vefatının yaklaştığını haber vererek şöyle buyurmuştur: "Benim bu esnadaki ilahi görevim -ki risaletin yirmi üç yıllık acı ve zahmetine denktir- benim vefatımdan sonraki vasi ve halifeyi tanıtmaktır." Peygamber (s.a.a) bu ilan ile de yetinmedi, aksine orada hazır bulunan herkesten biat aldı. Evet, böyle bir şey daha önce görülmemiş bir şeydi. Allah-u Teala da bu yüzden de Peygamber'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Bugün din kemale erdi."*

2-Eğer bu ayeti Ehl-i Sünnet'in zevkine ve esaslarına uygun olarak yorumlayacak olursak, yine de bu ayetin nüzulundan önce dinin noksan olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira, fiili ihtiyacı temin eden bir konumda olmadığı taktirde noksan saymak mümkündür. Örneğin eğer, dokuz metrelik bir halıyı, on iki metrelik bir odaya serecek olursanız şöyle derler: "Bu halı eksiktir veya bu odaya tümüyle halı döşenmemiştir." Ama eğer bu dokuz metrelik bir halıyı dokuz metrelik bir odaya serecek olursanız, artık bu halının noksan olduğu söylenemez. Nitekim eğer bir doktor hastasını kontrol altında tutar, her gün onun mizacına uygun olarak ilacını azaltır veya çoğaltırsa, dünkü ilacın noksan olduğu ve bugünkü ilacın ise tam olduğu söylenemez. Aksine doktorun ilaç verdiği her gün, o ilaç kamildir. Aynı şekilde, Kur'an-ı Kerim'in hüküm ve hikmetleri de o günkü İslam toplumunun ihtiyaçlarıyla uyum içindeydi. Bu yüzden hiçbir zaman bu dinin noksan olduğu söylenemez.

Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) oranla dinin nakıs olduğunun ise hiçbir anlamı yoktur. Zira, nüzulda tedrici iniş meselesi ümmet ile ilgilidir. Yoksa bazı rivayetler esasınca, dinin bütün hikmet ve hükümleri, yılda bir defa ani bir surette Peygamber'e nazil oluyordu. Nitekim Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Cebrail yılda bir defa Kur'an'ı bana arzediyordu. Ama bu yıl iki defa arzetmiştir. Bu da sadece benim ecelimin yaklaştığını göstermektedir."[1] Bu esas üzere Peygamber-i Ekrem (s.a.a) sürekli kamil bir dine bağlı kalmıştır.

2-Ali'nin (a.s) İmameti Hakkındaki Nasları (apaçık delilleri) İnkar Etmek

Fahr'ur-Razi, bu ayetin, Ali'nin (a.s) imametine bir delil olduğunu ileri süren Şialar'ın görüşünü batıl kıldığını iddia etmiştir. Zira bu ayet şöyle diyor: "Kafirler, sizin dininizi ele geçirmekten ümitlerini kesmişlerdir." Allah-u Teala da bu ümitsizliği teyit ederek şöyle buyurmuştur: **"Onlardan korkmayınız ve benden korkunuz"** Eğer Ali b. Ebi Talib'in (a.s) imameti, Allah ve Resulü tarafından tayin edilmiş ve delil-

[1] Bihar'ul-Envar, c. 22, s. 466 ve 473

lendirilmiş olsaydı, herkim onu yok etmeye veya değiştirmeye kalkışsaydı, bu ayet gereğince her türlü teşebbüsten ümitlerini kesmesi ve bu teşebbüslerinde başarılı olmaması gerekirdi. Böyle bir delil ve apaçık emirden bir eser görmediğimiz için de öyle anlaşılmaktadır ki bu iddianın temeli yalandır. Zira eğer delillendirilmiş olsaydı, hiç kimse onu değiştiremez veya ortadan kaldıramazdı. [1]

Fahr'ur-Razi, şu hakikatten gaflet etmiştir ki bu ayet, kafirlerin din üzerinde tasarrufta bulunmaktan ve dine el uzatmaktan ümitsiz hale geldiklerini bildirmektedir. **"Bugün küfredenler ümitsizliğe kapılmıştır…"** Başka bir ifadeyle, bu ayet apaçık bir şekilde dış bir tehlikenin dini tehdit etmediğini beyan etmektedir ama bu ayet, deruni tehlikeyi ve münafıklar fitnesini silmediği gibi, var olduğunu da teyit etmektedir. Kanıtı da şudur ki, Allah-u Teala kafirlerin ümitsizliğe kapıldığını haber verdikten ve de onlardan korkulmaması gerektiğini bildirdikten sonra şöyle buyurmuştur: **"O halde onlardan korkmayınız ve benden korkunuz."**

Evet, eğer "el-yevm yeisellezine keferu ve'l-lezine nafiku" (bugün küfredenler ve nifak çıkaranlar, ümitsizliğe kapıldı) demiş olsaydı, Fahr'ur-Razi'nin bu istidlali tümüyle doğru ve mantıklı olurdu. Oysa ayette, münafıkların ümitsizliğinden bahsedilmemiştir. Fahr'ur-Razi, kendi delilini kemale erdirmek için bunu eklemiştir.

3-Kıyas Esasınca İstidlal

Kıyasa muhalif veya muvafık olan herkes[2], kendi iddialarını sağlamlaştırmak ve iddialarının doğruluğunu ispat etmek için bu ayeti delil olarak göstermişlerdir. Fahr'ur-Razi, iki grubun istidlalini de şu şekilde nakletmiştir:

Muhalifler şöyle diyor: "Bu ayet, İslam dininin bütün olayların hükümlerini delilli bir şekilde naslarla beyan ettiğine delalet etmektedir. Aksi taktirde bu din kamil sayılamazdı. Dolayısıyla kıyasın bu dinde

[1] Tefsir-i Kebir, c. 6, 11. cüz, s. 141, İkmal ayetinin tefsirinde, 3. mesele.

[2] Şu nükteye de teveccüh etmek gerekir ki mantık dilinde yer alan kıyas, fıkıh ve usul terminolojisinde yer alan kıyastan farklıdır. Mantık terminolojisinde kıyas, istidlal ve burhan ile eş anlamlıdır. Ama detayları ileride açıklanacak olan fıkıhtaki kıyas ise mantık ehli dilindeki temsil sanatıyla eş anlamdadır ve istidlal değeri yoktur.

yeri yoktur. Zira kıyas ile elde edilen bir hüküm, eğer dini naslar ile mutabık ise artık o kıyas, yersiz ve faydasız bir iş sayılır ve eğer dini naslara muhalif ise hücciyeti (delil sayılması) söz konusu değildir ve batıldır.

Fahr'ur-Razi, daha sonra da kıyasa muvafık olanların cevabını şöyle beyan etmiştir:

Dinin kemale ermesinden maksat şudur ki Allah, bazı olayların hükümlerini naslar ile açık bir şekilde beyan etmiştir. Bazı hükümler hakkında ise istinbat ve istidlal yolunu göstermiştir ki bunlardan biri de kıyas yoludur. Bu esas üzere dinin tümü beyan edilmiştir. O halde dinin kemale ermesi, kıyasın hücciyetine aykırı değildir. [1]

Fahr'ur-Razi, sözünün devamında kıyasa muhalif ve muvafık olanların delillerini beyan etmeye çalışmıştır ki bu bizim konumuzun dışında kalmaktadır. Fahr'ur-Razi'nin sözündeki önemli husus, kıyası kabul edilir göstermek için sergilediği çabadır. Zira Fahr'ur-Razi, Ehl-i Sünnet'in kıyasının da İmamiyye mezhebindeki içtihad gibi beğenilir olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Bu açıdan, kıyas ve içtihad arasındaki cevherî farkın beyan edilmesi gerekir ki Sekaleyn ve benzeri hadisler esasınca Kur'an-ı Kerim'in dengi olan tahir imamların (a.s) neden içtihat yollarını açık tuttukları ve kıyas yolunu kapattıkları ortaya çıkmış olsun. Gerçi bu konunun detayları da Usul-i Fıkıh ilminde ele alınmaktadır.

Zann'ın Değeri

Şia'nın usul ve fıkhındaki en esaslı konularından biri de zanna dayanma ve zan ile amel etmenin caiz olmayışıdır. Zira Kur'an-ı Kerim'in tabiriyle zan ve kanı bineği ile hakikate ulaşmak mümkün değildir. **"Gerçekten zan ise haktan hiç bir şeyi sağlayamaz."**[2] Merhum Şeyh Ensari bu konuda şöyle diyor: "Dört delil esasınca, yani Kur'an, sünnet akıl ve icma esasınca hücciyeti hususunda özel bir delil bulunmayan zan ile amel etmek haramdır."[3] Evet, bazı zan ve kanılar bu tümel kaideden istisna edilmişlerdir. Zira özel bir delil, bu zan ile amel etmeyi

[1] Tefsir-i Kebir, c. 6, 11. cüz, s. 141, İkmal ayetinin tefsirinde, 3. mesele

[2] Yunus suresi, 36. ayet ve Necm suresi, 28. ayet.

[3] Feraid'ul-Usul, c. 1, s. 82

caiz saymıştır. Bu esas üzere, üstünlüğü şer'i bir delille ispat edilmiş olan ve de ilmi yol, özel zan veya muteber zan olarak adlandırılan özel durumlar dışında hiçbir zan ve kanı, amel ölçüsü olamaz.

Özel zannı tayin etmek ve dört delilin yardımıyla hücciyetini ispat etmek, çok zor ve meşakkatli bir yoldur ki bu yolu katedebilmek, sadece içtihat meşalesiyle mümkündür. Gerçi Kur'an ve rivayetler, şeriatın değerli hikmet ve hüküm cevherleriyle doludur ama derinliği, genişliği ve sonsuzluğu hiç kimsenin içtihat olmaksızın bu sonsuz okyanusa giremesine ve galip bir şekilde buradan çıkamamasına neden olmaktadır. Oysa kıyas ile amel etmek; zan ile ve mutlak kanıyla amel etmektir; has ve muteber zan ile amel etmek değildir. Zira hücciyeti ve itibarı hususunda özel bir delil yoktur. Bu yüzden İmamiyye'nin içtihadını, Ehl-i Sünnet'in kıyasıyla mukayese etmek, zalimce ve yersiz bir mukayesedir. Gelecek konularda, bu iddiayı açıklamaya ve ispat etmeye çalışacağız.

İçtihat Delilleri

Şia fıkhının delilleri, dört tanedir[1]:

1-Kur'an.

2-Masumlar'ın (a.s) sünneti. Yani Peygamber-i Ekrem (s.a.a), on iki imam ve Fatımat'uz-Zehra'nın (a.s) zımni teyidi veya söz, fiil ve takriri.[2]

---

[1] Burada yer alan bu bölümleme Usuli kitaplarda yaygın olan bir bölümlemedir. Ama daha dakik ve doğru olan bir bölümleme şudur: Fıkhın kaynağı, şer'i hükümlerin alındığı ve yasandığı Allah'ın iradesidir. Bu hükümleri keşfetmenin veya elde etmenin iki yolu vardır: Birincisi nakil, ikincisi ise akıl. Nakil ise iki kısımdır: Kitap yani Kur'an ve sünnet.

Sünnet ise üç yoldan elde edilir: Rivayetler, icma ve şöhret.

Rivayetler ise iki kısımdır: Mütevatir ve mütevatir olmayan rivayetler.

Mütevatir olmayan rivayetler ise iki kısımdır: Müstefiz ve müstefiz olmayan.

O halde bazı kitaplarda yer alan, "bu konuya hem şeriat delalet etmektedir hem de akıl" ifadesi doğru değildir. Zira akıl şeriat karşısında karar kılınmaktadır. Oysa aklın kendisi de şer'i delillerden biridir.

[2] Usul-i Fıkıh terminolojisinde takrir, masumun huzurunda yapılan ve masumun takiyeye riayetle görevli olmadığı bir durumda o amelin aslına veya keyfiyetine itiraz

Kur'an ve sünnetin hüccet oluşu, açık ve münakaşa edilmez bir gerçektir. Hatta Ehl-i Sünnet bile bu konuda hiçbir itiraza sahip değildir. Sadece masumun tayini veya sayısı hususunda münakaşa etmektedirler. Bu açıdan gerekli şartlara riayet edildikten sonra imamiyye ve ehl-i sünnet fırkası, Kur'an ve sünneti kesin fıkhi delillerin bir parçası saymaktadırlar.

3-İcma. Şartları tahakkuk ettiği taktirde, icmanın değeri de masumun sözünden keşfetmeye dönmektedir. Yoksa kendi kendine bir değer ve hücciyeti yoktur ve fıkhi delillerden biri sayılmamaktadır. Oysa Ehl-i Sünnet, icmanın bizzat değerli olduğuna inanmaktadır ve masumun sözünden kaşifiyyetini şart kabul etmemektedir.

4-Akıl. Akıl, fıkıhta başlıca iki işi üstlenmektedir:

A-Bazı hususlarda akıl da, tıpkı Kur'an ve sünnet gibi, içtihat kaynaklarından biri sayılmaktadır. Tıpkı beyan etmeksizin cezalandırmanın çirkinliği kaidesi, icmali ilim etrafında ihtiyatın gerekliliği kaidesi ve teklife yakini bir iştigalin olduğu, yakini bir beraatin tahsilinin gereği kaidesi gibi. Bu tür yerlerde akıl, salah ve fesadı anlayabilir ve hükmedebilir. Şeriat sahibi de aklın hükmüne saygı göstermekte ve bu hükme uymanın gereğini kabul etmektedir. Bu yüzden şöyle demişlerdir: "Aklın hükmettiği her şeye şeriat de hükmeder." Buna karşı olarak şeriat hükümlerini de her zaman akıl kabul eder: "Şeriatin hükmettiği her şeye akıl da hükmeder." İmam Ali'den (a.s) şöyle nakledilmiştir: "Akıl, dahili bir şeriattir ve şeriat ise harici bir akıldır." [1]

Bazen, bazı hususlarda bir ayet veya rivayet, aklın hükmüyle mutabıktır veya onu teyit etmektedir. Tıpkı, açıklamasız cezanın çirkinliği kaidesini teyit eden beraat hadisi gibi. Bazen de teyit edici bir ayet ve rivayet yoktur. Tıpkı iki mahzurlu şey arasında seçim kaidesi gibi.

B-Bazen içtihadın tümel kaidelerini istinbat etmekte veya temellerini teşkil etmekte yardımcı olmaktadır. Bunun açıklaması da şudur ki müçtehit, şer'i hükümleri delillerden istinbat ederken tümel bir takım kaidelere ihtiyaç duymaktadır. Örneğin insanın zahiri elfazlarının hüccet olup olmadığını ispat etmesi gibi. Hakeza acaba emir, farza, nehye

---

etmemesidir. Masumun itiraz etmemesinden ve sessiz kalmasından anlaşılan bu zımni teyit, bizzat masumun sözü ve fiili gibi hüccettir ve buna istinat edilebilir.

[1] Mecme'ul-Bahreyn, c. 3, s. 224, akıl maddesi

veya harama delalet etmekte midir? Amm ve has (genel ve özel) hükümlerin çeliştiği noktada hangisi önceliklidir? Acaba zanni olan her hükümle amel edilebilir mi? Acaba istishab her yerde hüccet midir?

Bu kaidelerden her biri şer'i hükümlerin ayet ve rivayetlerden istinbatı hususunda önemli bir role sahiptir. Akıl sahiplerinin veya benzerlerinin kabul ettiği esaslar üzere rivayet ve ayetlerden istihraç edilen bu tümel kaideler "istinbatın tümel esasları" olarak adlandırılmaktadır.

Müçtehidin asıl görevlerinden biri de fıkhi delillere girmeden önce asıl kaynakları olan kitap ve sünnetten tümel esasları elde etmektir. Akıl sahiplerinin ve benzerlerinin kabul ettiği esas da şudur ki, ihtiyaç duyulan meseleleri ve konuları bu tümel esaslar mülahazasıyla ayetlere ve rivayetlere sunmasıdır. Eğer o meselenin veya konunun hükmünü elde edebilirse tıpkı onun esasınca amel etmesi hem kendisine hem de kendisini taklit eden kimselere farz olmaktadır. Eğer hükmü ayet ve rivayetlerden elde edemiyorsa, başka bir kaynak olan akla müracaat etmelidir.

Bütün bu hususlarda aklın kesin hükmüyle amel edilmektedir. Zira bazen, şeriatle uyumlu olan aklın direkt hükümleriyle amel edilmektedir. Bazen de aklın caiz saydığı özel zan ile amel edilmektedir. Bu durumda o özel zan, ilim ve yakinin itibar ve dayanağına sahiptir. Ama ilmi bir dayanağı olmayan ve terim olarak ilmi yol, özel zan veya muteber zan olarak adlandırılan bir zan, İmamiyye müçtehitleri nezdinde bir değere sahip değildir.

Kıyasın Mahiyeti

Bu bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki İmamiyye içtihadı, sağlam ilim dayanağına sahiptir. Oysa Ehl-i Sünnet'in kıyası, ilmi bir dayanağa sahip olmayan zan ve kanı ile amel etmektir. Zira Ehl-i Sünnet mektebinde kıyas, bir meselenin hükmünün Kur'an veya rivayetten elde edilmesi, daha sonra o hükmün sebebinin akıl yardımıyla istinbat edilmesi ve bu nedenin temel ve asıl karar kılınması şeklinde olmaktadır. Daha sonra, hükmü kitap ve sünnette olmayan bir mesele ortaya çıktığında, akıl, aynı nedenin bu konuda da geçerli olduğuna hükmedince o hüküm, bu yeni konu hakkında da cari olmaktadır. Örneğin şarap içmek, kitap

ve sünnette haram kılınmıştır. Aklımız, şarabın haram oluşunun nedeninin sarhoş edici olduğunu istinbat etmektedir. Dolayısıyla üzüm suyu veya herhangi bir yeni konunun haram olup olmadığı hususunda şek eder ve hükmünü ayet ve rivayetlerden elde edemezsek, akla müracaat ederiz. Eğer aklımız, o yeni konuda da sarhoş edici bir özelliğin olduğunu istinbat edecek olursa, haram hükmünü onun hakkında da cari kılarız.

Daha önce de işaret edildiği gibi bu, mantıkta temsil olarak adlandırılan şeydir. Temsil ise tikelden başka bir tikele, yani bir zıttan başka bir zıta seyir demektir.

Cevap: Elbette hiç şüphesiz eğer bir şeyin haram veya helal oluşunun ölçüsü belli olursa ve bu ölçü benzeri şeylerde de var olursa o hükmü, o benzeri mevzularda da cari kılmak mümkündür. Bu hakikatte tümelden tikele seyretmek ve tümel bir kaideyi reel örneklerine uyarlamaktır. Bu açıdan Şii fakihleri, sebebi belli olan kıyası, "tenkih-i menat" olarak adlandırmıştır ve de caiz görmüşlerdir. Zaten hükümlerin maslahat ve fesatlara tabi olmasının da bundan başka bir anlamı yoktur. Lakin, söz konusu olan, nedeni istinbat edilmiş kıyasın caiz olmayışıdır. Zira hükümlerin ölçüsünü elde etmek ve bunun hükmünü ayet ve rivayetlerden istinbat etmek, aklın işi değildir. Ayet ve rivayetler açıkça bildirmedikten sonra akıl, şarabın haram oluşunun nedeninin sadece sarhoş edici olduğunu nereden anlayabilir? Belki de çeşitli nedenleri vardır ve sarhoş edicilik de bu nedenlerden sadece biridir.

Bu açıdan eğer şaraba bir katkıda bulunularak sarhoş edici özelliği alınacak olsa ama örfte yine buna şarap dense veya herhangi bir kimse, şarap içmeden önce veya sonra herhangi bir ilaç kullanarak sarhoş edici özelliğini ortadan kaldırsa, yine de hiçbir fakih o şarabın helal ve caiz olduğuna fetva vermez. Nitekim eğer dezenfekte edilerek domuz etinin bütün mikropları ortadan kaldırılsa ve insan domuz etinin hiçbir zararı olmadığına yakin edecek olsa, yine de domuz etinin temiz ve yenilmesinin caiz olduğu söylenemez. Sonuç olarak diyebiliriz ki hiçbir İmamiyye fakihi, akıl için böyle bir yetkiye inanmamıştır. Yani şer'i hükümlerin ölçüsünün akılla elde edilebileceğine ihtimal vermemiştir. Bu esas üzere kıyasın temel ve esasları yerle bir olmaktadır. Bütün bu bilgiler ışığında Ehl-i Sünnet'te yer alan kıyasın, İmamiyye müçtehitlerinde yer alan içtihadın aynısı olduğu söylenemez.

Bir Hatırlatma: Ehl-i Sünnet arasında da bazı fırkalar, kıyas ile amel etmenin caiz olmadığına inanmaktadırlar. [1]

Şia Rivayetlerinde Kıyasın Yeri

Ehl-i Beyt rivayetleri, sadece kıyasın değersiz olduğuna inanmakla kalmamış, insanları şiddetle kıyastan sakındırmışlardır. Eban b. Tağlib şöyle diyor: "İmam Sadık'a (a.s) şöyle arzettim: "Eğer bir kimse, bir kadının parmaklarından birini kesecek olursa, ne kadar diyet vermesi gerekir?"

-On deve

-Eğer iki parmağını kesecek olursa nasıl?

-Yirmi deve

-Eğer üç parmağını kesecek olursa nasıl?

-Otuz deve

Doğal olarak İmam Sadık'ın (a.s) cevabını işiten herkes, kendi kendine şöyle diyecektir: "Her parmak karşısında on deve vermek gerekir." Nitekim Eban b. Tağlib de böyle düşünüyordu. Bu açıdan şöyle sordu: "Eğer dört parmağını kesecek olursa nasıl?"

İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Yirmi deve vermesi gerekir."

Eban b. Tağlib şaşırarak şöyle dedi: "Sübhanallah! Üç parmak için otuz deve vermesi gerekirken, dört parmak için yirmi deve vermesi mi gerekir? Biz Irak'ta bunu işittik ama bunu söyleyen kimseden uzak durduk ve şöyle dedik: "Bu konu şeytandandır."

Bu sırada İmam Sadık (a.s) onu bu tür sözler söylemekten sakındırdı ve şöyle buyurdu: "Sus ey Eban! Bu Allah Resulü'nün (s.a.a) hükmüdür. Kadın, diyetin üçte birine kadar erkek ile birliktedir. Ama eğer üçte birini geçerse yarıya döner. Ey Eban! Eğer kıyas üzere benimle konuşuyorsan, bil ki eğer dinde ve ilahi hükümlerde kıyas uygulanacak olursa, bu, dinin ortadan kalkmasına neden olur."[2]

---

[1] El-Mustesfa min İlm'il-Usul, c. 2, s. 110, 1. bab

[2] Vesail'uş-Şia, c. 29, s. 352, Kitab'ud-Diyat, Ebvab-u Diyat'il-E'za, 44. bab, 1. hadis.

Müminlerin Emiri Hz. Ali de (a.s) Allah Resulü'nden (s.a.a) naklen münezzeh olan Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Benim dinimde kıyası uygulayan kimse, benim dinimin yolu üzerinde değildir."[1]

Kıyasın Önderi, İmam Sadık'ın (a.s) Huzurunda

Ebu Hanife diye meşhur olan Nu'man b. Sabit, Ehl-i Sünnet'in dört imamından biri olup kıyas mektebinin önderi ve de İmam Sadık'ın (a.s) çağdaşı bir kimseydi. Ebu Hanife hakikatte hadis yazılmasının yasaklanışının hedefine kurban olmuş bir kimsedir. Zira hadis yazmanın yasaklanışı ve "Bize Allah'ın kitabı yeter"[2] sloganının resmileşmesi bir taraftan; ismet ve taharet ehli beytine uymamak da öbür taraftan elele vererek, halifelerin mektebine tabi olan kimselerin Resul-i Ekrem (s.a.a) ile manevi ve ameli irtibatını kesmiştir.

Bu mektep takipçileri, düşüncelerinin yanlış olduğunu anladıkları sonraki yıllarda bu yasağı ortadan kaldırarak hadislerin yazılmasına yöneldiler. Lakin çoğu vahyin temiz kaynağı ile irtibatı olmayan hadisleri yazmaya başladılar, Ka'b'ul-Ahbar Ebu Hureyre gibi kimselerden hadis naklettiler. Öyle ki şöyle demektedirler: "Ebu Hanife, sadece on yedi hadisin sahih ve itimat edilir olduğuna inanmıştır."

Bu açıdan bu eksikliği gidermek için kıyasa sığınmaktan başka bir çare bulamadılar ve fıkhi mekteplerini bu temelsiz ve esassız ilkeler üzerine kurdular. Oysa, İslam'ın ameli hükümleri ve fıkıh, nakli ilimlerdendir. Dolayısıyla hükümlerin ölçülerini anlamak için aklı hesaba katmak ve bu akli bulgular esasınca hüküm vermek, yoldan çıkmak, yanlış yola girmek ve hakikatten uzaklaşmaktan başka bir şey değildir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kıyas ehli kimseler, kıyas ile ilim elde etmeye çalışmışlardır. Oysa kıyas, onları sadece haktan uzaklaştırır, zira Allah'ın dini kıyas ile elde edilemez."[3]

---

[1] et-Tevhid, s. 68, Bab'ut-Tevhid ve Nefy'it-Teşbih, 23. hadis

[2] Ömer şöyle demiştir: "Şüphesiz Resulullah (s.a.a) hezeyan söylemektedir, Kur'an sizin nezdinizdedir ve bizlere Allah'ın kitabı yeter." (Nehc'ül-Hak ve Keşf'us-Sıdk, s. 273; Sahih-i Müslim, c. 5, s. 76, Bab-u Terk'il-Vasiyet; Sahih-i Buhari, c. 1, s. 57, 114. hadis ve diğer kaynaklardan naklen)

[3] Bihar'ul-Envar, c. 2, s. 315

Şehitlerin efendisi İmam Hüseyin'den (a.s) ise şöyle nakledilmiştir: "Dinini kıyas esası üzere bina eden bir kimse, sürekli yanlışlığa gömülür, doğru yoldan sapar, eğriliğe düşer, yolu kaybeder ve çirkin konuşur."[1]

İmam Sadık (a.s) Ebu Hanife'yi kıyas etmekten sakındırmıştır. Ama İmam Sadık'a (a.s) verdiği sözlere rağmen makam sevgisi onun bu yanlış yolu terk etmesine engel oldu. Nitekim İmam Sadık (a.s) da bunu öngörmüş idi. Nitekim Ebu Hanife, "Bu toplantıdan sonra artık, Allah'ın dini hususunda kıyas üzere konuşmayacağım" demesine rağmen İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Hayır, şüphesiz senden öncekiler terk etmediği gibi, makam sevgisi senin de terk etmene engel olacaktır."[2]

Ebu Hanife'nin İmam Sadık (a.s) ile mülakatı ve tartışması, farklı şekillerde ve ufak farklılıklarla nakledilmiştir. Ebu Hanife'nin naklettiği bu görüşme ve tartışmalardan biri şöyledir:

"Mina'da hacamet yapan birine başımı hacamet ettirmek için müracaat ettim. Hacamet eden kimse bana şöyle dedi: "Başının sağ tarafını öne getir, kıbleye doğru yönel ve Allah'ın adını an." Onda, bende olmayan üç haslet gördüm, bu yüzden ona, "Sen birinin kölesi misin yoksa özgür müsün?" diye sordum. O, "Ben köleyim" dedi.

-Sen kimin kölesisin?

-Ca'fer b. Muhammed Alevi'nin (İmam Sadık'ın -a. s-) kölesiyim.

-Acaba O da burada mıdır?

-Evet, O da buradadır.

Böylece İmam Sadık'ın (a.s) yanına doğru hareket ettim. İçeri girmek için izin istedim, lakin izin vermedi. Bu esnada Kufe halkından bir grup geldiler, onlar da girmek için izin istediler ve onlara izin verildi. Ben de onlarla birlikte içeri girdim. İmam Sadık'ın (a.s) yanında otururken şöyle dedim: "Ey Allah Resulü'nün (s.a.a) oğlu! Bir grup kimseyi Kufe'ye göndererek, insanları Muhammed'in (s.a.a) ashabına ihanet etmekten ve sövmekten sakındırmalarını söylemen uygundur. Zira ben Kufe'den gelirken on binden fazla kimse bu uygunsuz amele bulaşmışlardı."

İmam şöyle buyurdu: "Beni kabul etmezler."

---

[1] A. g. e. s. 302

[2] İhticac, c. 2, s. 270

-Allah Resulü'nün oğlu olan sizi kim kabul etmeyebilir?

-Sen de beni kabul etmeyen kimselerden birisin. Benim iznim olmadan evime girdin ve oturdun ve görüşüme aykırı şeyler konuşuyorsun. Bana bildirildiğine göre sen kıyas üzere hüküm veriyorsun.

-Evet öyledir.

-Eyvahlar olsun sana ey Nu'man! Kıyas eden ilk kimse İblis idi. Zira Allah, İblis'e Adem (a.s) için secde etmesini emrettiğinde şöyle dedi: "Beni ateşten yarattın, onu ise topraktan" İmam Sadık (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Ey Nu'man! Hangi suç daha büyüktür? Cinayet mi zina mı?"

-Cinayet.

-O halde neden, sence daha büyük olan cinayet hususunda iki şahit yeterlidir ama zina hakkında dört şahit gereklidir? Acaba burada kıyas, sorunu hallediyor mu?

-Hayır.

-Hangi şey daha aşağılıktır; idrar mı yoksa meni mi?

-İdrar.

-O halde neden Allah, sence daha aşağılık olan idrar için abdesti farz kılmış, meni için ise guslü farz kılmıştır? Acaba burada da kıyas sorunu halledebilir mi?

-Hayır.

-Hangi şey daha büyük ve azametlidir; namaz mı yoksa oruç mu?

-Namaz.

-O halde neden hayızlı kimseye oruçlarını kaza etmesi farz kılınmıştır ama sana göre daha büyük olan namazın kazası farz kılınmamıştır? Acaba burada da kıyas sorunu hallebilir mi?

-Hayır.

-Hangi şey daha zayıftır; kadın mı yoksa erkek mi?

-Kadın.

-O halde Allah neden miras hususunda erkek için iki ve sence daha zayıf olan kadın için bir pay karar kılmıştır? Acaba burada da kıyas sorunu halledebilir mi?

-Hayır.

-Neden Allah, on dirhem hırsızlık yapan bir kimsenin elinin kesilmesini emretmiştir ama eğer bir kimse zalimce birinin elini kesecek

olursa beş bin dirhem diyet vermesi gerekir? (Özetle insanın eli on dirhem değerinde midir, yoksa beş bin dirhem değerinde mi?) Burada da kıyas sorunu halletmekte midir?

-Hayır.

-Bana bildirildiğine göre, **"Sonra o gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz"**[1] ayetinin tefsirinde: "Nimetlerden maksat, yaz gününde soğuk su ve temiz yiyecektir." diyorsun.

-Evet, ben böyle tefsir ediyorum.

-Eğer bir kimse seni davet edip sana temiz yiyecek ve lezzetli su verse, sonra da sana minnet koysa onun hakkında ne dersin?

-Onun hakkında, "cimridir" derim.

-(Eğer su ve yiyeceği sormak ve bu konuda minnet etmek cimrilik ise) bu cimriliği Allah'a isnat etmek mümkün müdür?

-O halde bu ayette yer alan nimetten maksat nedir?

-Biz Ehl-i Beyt'in sevgisi kastedilmiştir."[2]

4-Cebir Ekolü

Fahr'ur-Razi şöyle diyor: "Bu ayet, cebir ekolünün hakkaniyetine delalet etmektedir. Zira:

1-Din, amelden veya marifetten veya inanç, ikrar ve amelden oluşan mecmuadan ibarettir.

2-Bu ayet şöyle diyor: "Sizin dininizi ben kamil kıldım."

3-Dinin münezzeh olan Allah tarafından kemale ermesi de aslının Allah'tan kaynaklanması esasına dayandığı taktirde doğrudur.

O halde, birinci önsöz esasınca dinin tümü veya bir bölümü olan amellerimiz Allah'ın fiilidir ve Allah'tan kaynaklanmaktadır. Nitekim Allah vesilesiyle kemale ermektedir ve biz onu yerine getirme hususunda bir fonksiyona sahip değiliz, işte bu da cebirden başka bir şey değildir. [3]

Cevap: Bu istidlal, kabul edilmez bir istidlaldir. Zira din için zikredilen anlam, sahih bir anlam değildir. Sahih anlamı şudur: "Kitap ve

---

[1] Tekasür suresi, 8. ayet

[2] Bihar'ul-Envar, c. 10, s. 220; c. 2, s. 283'den sonra Kitab'ul-İlim, 34. babda (el-Bide' ve'r-Re'y ve'l-Mekayis) bu olay daha detaylı bir şekilde yer almıştır.

[3] Tefsir-i Kebir, c. 6, 11. cüz, s. 142, İkmal ayetinin tefsirinde beşinci mesele

sünnet suretinde getirilmiş ve tümel çizgileri bütün ilahi şeriatler arasında ortak olan ahlak, hükümler ve inançlar hakkında kanunlar mecmuasından ibarettir. Kur'an-ı Kerim bazen, olumlu bir şekilde bu mecmua hakkında şöyle demektedir: **"Şüphesiz Allah katında din, İslam'dır."**[1] Bazen de olumsuz bir dille şöyle buyurmaktadır: **"Kim, İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."**[2] Söz konusu ayet de, Allah nezdinde muteber olan ve gayrisinin muteber olmadığı dinin kamil olduğuna delalet etmektedir. O halde, cebir meselesi ile bir ilişkisi yoktur.

5-Nübüvvete Saltanat Gözüyle Bakmak

Daha önce de işaret edildiği gibi Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) düşmanları, sürekli olarak Peygamber'in nübüvvetini saltanat ve mülk olarak anıyorlardı. Örneğin Mekke'nin Fethi'nde Ebu Süfyan, İslam ordusunun eşsiz geçit törenini gördüğünde, yanında duran Peygamber'in amcası Abbas'a hitaben şöyle dedi: "Senin kardeşinin oğlunun saltanat ve mülkü çok büyük azamet elde etmiştir." Abbas cevap olarak şöyle buyurdu: "Ey Ebu Süfyan! Bu saltanat değil, nübüvvettir."[3]

Hakeza şöyle rivayet edilmiştir: "Osman, biat günü kendi evine geri dönünce, Ümeyye oğulları yanına vardılar ve evi cemiyetle doldu. Daha sonra evin kapısını kapattılar. Ebu Süfyan sordu: "Acaba sizin aranızda bir yabancı var mıdır?" Onlar, "hayır" diye cevap verdiler. Bunun üzerine şöyle söyledi: "Ey Ümeyye oğulları! Bu iş, bir gün Teym kabilesi arasında (Ebu Bekir'in kabilesinde) idi. Ertesi gün de Adiyy kabilesinin (Ömer'in kabilesinin) elinde oldu. Bugün de asıl yerine, yani Ümeyye oğulları hanedanına geri dönmüştür. Çocuklar kendi aralarında topu koşturdukları gibi, siz de bu işi kendi aranızda döndürün ve aranızdan çıkmasına izin vermeyin. Ebu Süfyan'ın yemin ettiği kimseye yemin olsun ki ne bir azap vardır ne de bir hesap. Ne bir cennet vardır ne de bir cehennem; ne bir diriliş vardır ne bir kıyamet." Bu arada Osman,

---

[1] Al-i İmran suresi, 19. ayet

[2] Al-i İmran suresi, 85. ayet

[3] Sire-i İbn-i Hişam, c. 4, s. 47, Şerh-i Nehc'il-Belağa-i İbn-i Ebi'l-Hadid, c. 15 ve 16, s. 119, 27. mektubun tefsirinde

Emeviler'den olmayan Zübeyr'in cemiyette olduğunu fark etti ve Ebu Süfyan'a şöyle dedi: "Benden uzaklaş ve bu sözleri söyleme." Ebu Süfyan şaşırarak şöyle dedi: "Yoksa sizin aranızda bir yabancı mı vardır?" Zübeyr şöyle dedi: "Evet, Allah'a yemin olsun ki bu konuyu saklamayacağım ve başkalarına söyleyeceğim."[1] Ebu Süfyan'ın, "hesap, kitap, cennet ve cehennem diye bir şey yoktur" sözü de onun "iş"ten maksadının saltanat olduğunu göstermektedir, hilafet ve Allah Resulü'nün (s.a.a) vasiliği değil. Zira risaletin aslını inkar eden bir kimse, onun yerine geçen kimselere de inanmaz.

Torunu olan Yezid b. Muaviye de acı Kerbela olayından sonra gururlu ve inkar edici bir halde şöyle dedi: "Haşimoğulları, mülk ve saltanatla oynadılar ve nübüvvet elbisesi içinde insanlara hükümet ve başkanlık ettiler. Oysa ne gökten bir haber gelmişti ne de vahiy nazil olmuştu."

"Haşim, mülk ile oynadı
Sonuçta ne gelen bir haber
Ne de nazil olan bir vahiy vardı."[2]

Taberi'nin ifadelerinden istinbat edildiği üzere Yezid, bu şiiri –ki bir takım beyitlerini Abdullah b. Zibe'ra Uhud savaşında okumuştur ve Yezid de bu şiiri okumuştur[3]- Harre olayında okumuştur. Oysa diğer kaynaklar, Kerbela olayından sonra Ehl-i Beyt'in (a.s) esirleri arasında okunduğunu açıklamışlardır. Elbette her iki olayda da okumuş olabilir. Bu durumda da şöyle söylenebilir: Yezid, bu şiirin içeriğine inanmış ve de gerçekten Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) nübüvvetinin mülk ve saltanat olduğunu kabullenmişti. Yoksa Kerbela olayından sonra, sarhoşken, kendinden geçmişken ve iradesi yokken, sadece diliyle ifade etmiş değildir.

---

[1] Şerh-u Nehc'il-Belağa-i İbn-i Ebi'l-Hadid, c. 9 ve 10, s. 38, 139. hutbenin altında, c. 1 ve 2, s. 289, 26. hutbenin tefsirinde, c. 15 ve 16, s. 118, 27. mektubun tefsirinde

[2] El-İhticac, c. 2, s. 122; A'yan'uş-Şia, c. 1, s. 616; Keşf'ul-Gumme, c. 2, s. 21; el-Gadir, c. 3, s. 361, Tarih-i Taberi, c. 10, s. 261, 284. yıl olaylarından naklen

[3] Sire-i İbn-i Hişam, c. 3, s. 143

6-Muterize Cümlesi

Burada bu ayet hakkında temel bir soru ortaya çıkmaktadır ve o da şudur ki, **"Bugün küfredenler, ümitsizliğe kapıldı."** ayeti ile **"Bugün sizler için dininizi kemale erdirdim."** ayetinin öncesi ve sonrasıyla bir irtibatı yoksa, neden Kur'an-ı Kerim'in bu bölümünde yer almıştır? Bu soru, Tathir ayetinde, yani, **"Şüphesiz Allah sizden pisliği gidermeyi diler."** ayeti hakkında da söz konusudur.

Gerçi bu sorunun cevabı özet olarak beyan edilmişti ama bu konuda daha fazla açıklamada bulunmak gerekirse şöyle denilebilir ki burada iki ihtimal mevcuttur.

Birinci İhtimal: Bu ayetin toplamı bir seferde nazil olmuştur, yani bu iki cümle, muterize cümlesi olarak öncesi ve sonrasıyla birlikte nazil olmuştur, ayrı ayrı değil. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in zahiri de bunu gerektirmektedir. Bu ihtimal için de üç yorum zikretmek mümkündür.

1-Bunu söyleyen kimse, yani münezzeh olan Allah, bu iki cümleye çok büyük önem verdiğinden bu cümleleri sözünün ortasında zikretmiştir.

2-Yüce ve kudret sahibi olan Allah, tahriften korumak ve kötü insanların dokunuşundan uzak tutmak için bu iki cümleyi buraya yerleştirmiştir. Nitekim bazen insan, hırsızı aldatmak için nefis ve değerli eşyasını uygun olmayan bir yerde gizlemektedir ki hırsız kimse bu değerli eşyayı bulamasın ve asla bulunduğu yere gitmesin.

3-Seçkin olması ve dikkatleri çekmesi için burada getirilmiştir. Nitekim bugün de yaygın olduğu üzere bildiri düzenlemelerinde veya tabelada önemli olan cümle veya kelimeyi ayrı bir renk veya hatla yazmaktadırlar ki göz alıcı ve seçkin olsun, dikkatleri çeksin. Örneğin şehit kelimesini kırmızı bir renkle veya masumların (a.s) adını yeşil bir renkle yazmaktadırlar. Nitekim eskiden Kur'an-ı Kerim'in ortasında yer alan **"kurnaz davransın"** [1] kelimesini de daha büyük bir şekilde yazıyorlardı. Öyle ki bu kelimeyi gören herkes kendi kendine şunu soruyordu: "Bu kelimenin ne özelliği vardır ki bu şekilde yazılmıştır?"

Nisa Suresi, 162. ayette de **"namaza devam edenler"** cümlesi, nasb veya cerr (üstün veya etre) suretinde yer almıştır. Oysa ki edebi kaideler gereğince ref' (zemme, ötre) şeklinde, yani "ve'l-mukimune" şeklinde

[1] Kehf suresi, 19. ayet

yazılmalıydı ve öyle anlaşılmaktadır ki bunun yegane sebebi diğer sıfatlar arasında "ikame-i salat" (namaz kılmak) sıfatının daha seçkin ve belirgin kılınması içindir. Söz konusu ayette de İkmal ayeti, konularının kendi içeriğiyle hiçbir irtibatının olmadığı bir ayetin tam ortasında muterize cümlesi şeklinde yer almıştır ki dikkatleri çeksin.

İkinci İhtimal: Bu iki cümle, diğer cümlelerden ayrı bir şekilde nazil olmuştur ama Kur'an toplanırken buraya yerleştirilmiştir. Bu ihtimalin de iki yorumu vardır:

1-Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Allah'ın emriyle bu ayetin burada yer almasını emretmiştir.

2-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra Kur'an'ı toplayan kimselerin kararı üzere bu şekilde düzenlenmiştir.

Gerçi bu ihtimal, iki yorumuyla birlikte ayetin tefsir ile ilgili bazı sorunlarını halletmektedir. Ama bunu ispat etmek çok zordur ve güvenilir bir delile ihtiyaç duyulmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, bu ihtimallerin Tathir ayetinde de söz konusu olduğudur.

Bütün bu söylediklerimiz şu esasa dayalıydı ki bütün bu cümleler kendisinden önceki ve sonraki cümlelerle irtibat halinde değildir. Lakin şöyle de denilebilir: "Öncesi ve sonrasıyla irtibat ve ilişkisi tümüyle korunmuştur. Örneğin Tathir ayetinde şöyle denilebilir: "Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine hitap edildikten ve onlara özgü birkaç hüküm beyan edildikten sonra Ehl-i Beyt'e hitap edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: "Ey Ehl-i Beyt! Bu hükümler, Peygamber'in (s.a.a) eşleri için bir baskı unsuru değildir. Aksine siz Ehl-i Beyt'in toplumsal haysiyetini korumak içindir. Zira Allah, sizden her türlü pisliği gidermek istemektedir. Sizler, öyle bir konumdasınız ki sizin haysiyet ve yüz suyunuz hiç kimse tarafından çiğnenmemelidir. O halde Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri bir hata yaparsa onların azabı iki kattır. Yoksa sizin temizliğinize zarar verdiği için değil, Peygamber'in ve Ehl-i Beyt'in toplumsal haysiyetine ihanet edildiği için. Böyle bir yorum ve irtibatı, İkmal ayeti hakkında da beyan etmek mümkündür.

7-Allah'ın Sonsuz Kudreti ve Yaratılış Aşamaları

Kudretin sınırlı oluşunun bir gereği de bazı işlerin kolay, bazı işlerin daha kolay, bazı işlerin zor ve bazı işlerin daha zor olmasıdır. Zira, işlerini bilek gücüyle, organlarını hareket ettirerek ve bir takım aletlerden istifade ederek halleden bir etken, sınırlı bir kudrete sahiptir. Bunun sebebi de organların, aletlerin ve araçların kudret ve güçlülük icadında sınırlı oluşudur. Bu açıdan insanlar, işleri değerlendirme hususunda değişik aşamaları göz önünde bulundurmaktadırlar. Hatta kendilerini bazı işleri yapmaktan aciz ve güçsüz görmektedirler.

Münezzeh olan Allah ise kendi işlerinde aletlerden ve araçlardan istifade etmeyen münezzeh bir ilahtır. Esasen Allah'ın failiyeti, organların hareketiyle değildir. *"Faildir, hareket ve alet olmaksızın."*[1] Hakeza: *"O yapıcıdır, bir alete ihtiyaç duymadan."*[2] Allah iradesiyle iş gören ve bir işi yapmak veya herhangi bir şeyi icat etmek için iradesi yeterli olan bir faildir. **"Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri, ona yalnızca: «Ol» demesidir; o da hemen oluverir"**[3] Eğer işler irade üzere olursa, iş yapma hususunda aletler, araçlar ve bedensel hareketler gerekli değilse, bütün işler eşit seviyeye gelir ve dolayısıyla işlerin kolay veya zor olmasının hiçbir anlamı kalmaz. Nitekim insan da iradesiyle fail duruma gelirse, işler artık onun yanında eşittir. Bu açıdan zihin atmosferinde azametli bir okyanusu düşünmek, bir parça taş ve toprağı düşünmekten daha zor değildir.

Bu esas üzere Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur. *"Çünkü o (bütün farklılıklarına rağmen) her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünmüş ve her canlıyı farklı özelliklerde yaratmıştır. Kalın-ince, ağır-hafif, güçlü-zayıf yaratılışta hepsi birdir. Aynı şekilde gökler ve hava, rüzgarlar ve su da böyledir."*[4]

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Yüce hükümranlığının yanında bütün azametler ne kadar da cılız*![5]

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 1. hutbe
[2] a. g. e. 186. hutbe
[3] Yasin suresi, 82. ayet
[4] Nehc'ül-Belağa, 185. hutbe
[5] Nehc'ül-Belağa, 109. hutbe

O halde göklerin ve yerin altı aşamada yaratılışı, Allah-u Teala'nın kudretinin zayıflığından kaynaklanmamaktadır, aksine yaratığın zayıflığını göz önünde bulundurmaktan kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, failin feyiz ulaştırma failiyyetinde hiçbir sorunu yoktur. Aksine kabil (kabul eden) olan varlık feyzi alma kabiliyetinde noksanlık içindedir. Dolayısıyla da bütün feyizleri bir anda elde edememektedir. Dolayısıyla aşama aşama ilerlemelidir ki feyzin her merhalesinden sonraki merhalenin ortamı sağlanmış olsun. Aksi taktirde önceki aşamayı katetmeden, sonraki aşamanın feyzini elde edemez.

8-Mevla Kelimesinin Anlamı

Daha önce de işaret edildiği gibi Gadir-i Hum hadisesi, ravi ve rivayet açısından hiç kimsenin inkar edemeyeceği bir konumda bulunmaktadır. Lakin bazı Ehl-i Sünnet alimleri, bu hadisin anlamı ve delaleti hususunda farklı görüşler ortaya atmış ve Mevla kelimesinin irade sahibi ve yönetici anlamına gelmediğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin şöyle demişlerdir: "Mevla, seven ve yardım eden kimse anlamındadır. Yani Peygamber-i Ekrem (s.a.a) insanlara Ali b. Ebi Talib'i sevmelerini veya ona yar ve yardımcı olmalarını tavsiye etmiştir."[1]

Cevap: Bu iki anlamdan hiçbirisi kabul edilebilir bir nitelikte değildir. Hatta söz konusu etmeye bile gerek yoktur. Zira:

Birinci olarak Peygamber-i Ekrem (s.a.a) gibi akıllı bir insanın böylesine kalabalık bir topluluğu, Hicaz'ın yakıcı çölünde bir araya toplayıp şöyle demesinin hiçbir anlamı yoktur: "Ali'yi seviniz" veya, "Ali'nin yar ve yardımcısı olunuz". Sevmek ve yardım etmek, sadece Ali b. Ebi Talib'e (a.s) mi mahsustur? Her Müslüman, diğer Müslümanları sevmek zorundadır. Müslümanlar, birbirine yar ve yardımcı olmalıdır. Ayrıca birini sevmenin gereği veya birine yardım etmenin zarureti de biat almayı gerektiren bir şey değildir. Nitekim Ebu Bekir ve

[1] Elbette Mevla kelimesinin yirmi yedi anlamı vardır. Başka bir ifadeyle, yirmi yedi reel örneğe sahiptir. Ama Gadir olayında kabul edilebilen ve sahih anlam, yönetici ve idareci anlamıdır. Diğer yirmi dört anlamı ise örneğin Rab, amca, oğul, kul, ortak, damat, özgür kılan, özgür kılınan ve diğer anlamları asla göz önünde bulundurulmamıştır. Zira şöyle demenin hiçbir anlamı yoktur: "Ben herkimin rabbi, amcası, oğlu… isem Ali de onun rabbi, amcası ve oğludur."

Ömer'in, genele velayetin ilan edilmesinden sonra tebrik etmeleri de anlamsız kalacaktır.

İkinci olarak Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Gadir-i Hum macerasında ömrünün son günlerini yaşıyordu ve insanlara da çok yakında Hak Teala'nın davetine icabet edeceğini ifade etmişti. Dolayısıyla bu üzücü ve ağır haberi duyan insanların doğal beklentisi de Peygamber'in onların geleceğini aydınlatmasıdır. Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ümmet hakkındaki şefkati ve dirayeti de gelecek ile ilgili görevlerini tayin etmeyi gerektirmektedir. Nitekim birinci ve ikinci halifeler, öleceklerini anladıkları an, ümmetin gelecekteki görevini aydınlatma yoluna başvurmuşlardır. Böyle bir durumda, Ali b. Ebi Talib'i (a.s) Müslüman bir vatandaş olarak –halkın önderi ve Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) halifesi olarak değil- sevmenin ve ona yardım etmenin zaruretinin ilan edilmesi ne kadar yersiz, ölçüsüz ve değersizdir.

Üçüncü olarak Ali b. Ebi Talib'i (a.s) sevmenin gereği veya ona yardım etmenin zarureti muhalefet edilecek bir husus değildi ve de Müslümanların şüpheyle karşılayacağı bir husus sayılamazdı. Özellikle de orada bulunanların çoğu, uzak yerlere gidiyorlardı ve Peygamber (s.a.a) onları bir daha görmeyecekti ki neden Ali b. Ebi Talib'i sevmediklerini ve ona yardım etmediklerini sorabilsin. Sevmek veya sevmemek, kalbi ve gizli bir meseledir. İnsan bunu açığa çıkarmadıkça hiç kimse anlayamaz. Dolayısıyla Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) genel ilandan korkması ve bunu ertelemesinin ne gibi bir delili olabilir?

Dördüncü olarak Hz. Ali (a.s) kendi yöneticiliği zamanında bazı kimselerin kendi hilafetine muhalefet ettiğini görünce Kufe mescidinin veya sarayının açık atmosferinde insanlara ant içirerek Peygamber-i Ekrem'in Veda Haccı'ndan dönerken "Ben kimin mevlasıysam, o halde Ali de onun mevlasıdır" sözünü işittiğini sordu. Bunun üzerine orada bulunanlardan on iki kişi ayağa kalkarak buna tanıklık ettiler.[1]

Enes b. Malik de o grubun arasında hazır bulunuyordu ama buna tanıklık etmedi. Hz. Ali (a.s) ona, "Orada sen de hazır bulunuyordun, o halde neden şahitlik etmedin?" diye sorunca Enes b. Malik şöyle dedi: "Ben yaşlandım ve Peygamber'in (s.a.a) ne buyurduğunu unuttum." Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Eğer yalan söylüyorsa, onu öyle bir

[1] El-Gadir, c. 1, s. 166, Şerh-i Nehc'il-Belağa-i İbn-i Ebi'l-Hadid, c. 3 ve 4, s. 290, 56. hutbenin tefsirinde

hastalığa yakalat ki sarığı bu hastalığını örtemesin." Merhum Seyyid Rezi (r.a) şöyle diyor: "Enes bu bedduadan sonra, avraş hastalığına yakalandı ve bu yüzden de sürekli yüzü örtülü geziyordu."[1] Bilindiği gibi, hiç kimse Hz. Ali'nin dostluğu hakkında farklı bir görüşe sahip değildi. Hz. Ali'nin hükümet ettiği dönemde var olan çatışma da hilafet ve vasilik ile ilgiliydi.

Beşinci olarak Mevla kelimesinin yaygın anlamı yönetici kimse anlamıdır, her şeyden önce bu anlam zihne gelmektedir. Bu açıdan orada hazır bulunan Arap şairi Hassan b. Sabit, Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) Gadir-i Hum olayını şiir şekline dönüştürmek için izin istemişti. Peygamber de buna izin vermişti. Hassan şiirini okudu ve Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) teşvikine mazhar oldu. Hassan b. Sabit'in yazmış olduğu şiirin bir beyti şöyledir: "Peygamber Ali'ye dedi ki: "Ey Ali! Ayağa kalk" Şüphesiz ben, senin benden sonra imametine ve hidayet edici oluşuna razı oldum."[2]

Hassan'ın şiirinde yer alan İmam kelimesi de Mevla kelimesinden alınmıştır.

Değerli sahabi Kays b. Sa'd b. Ubade-i Ensari de Mevla kelimesinden bu manayı anlamıştır. O da kendi şiirinde şöyle demektedir: "Ali bizim ve bizim dışındakilerimizin imamıdır. Kur'an bu emir üzere nazil olmuştur." (Kur'an'ın bu konuda inişi) öyle bir gündeydi ki Peygamber şöyle buyurdu: "Ben kimin mevlası isem, o halde bu Ali de onun mevlasıdır. Bu, çok büyük bir konudur."[3]

Özetle Ali b. Ebi Talib'in (a.s) kendisi de Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sözlerinden bu manayı anlamıştır ve de bununla hüccet ve delil ortaya koymuştur. Hz. Ali'nin, Muaviye'nin mektubuna yazdığı cevapta da şöyle yer almıştır: "Gadir-i Hum günü, Allah Resulü (s.a.a) benim yöneticlliğimi ve velayetimi sizlere farz kıldı."[4]

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 211. hikmet; Gerçi Seyyid Rezi burada şöyle demektedir: "Bu macera, Hz. Ali'nin Enes'i Talha ve Zübeyr'in yanına göndermek istediği zaman vaki olmuştur." Ama İbn-i Eb'il-Hadid, bu olayın Kufe sarayı veya camisinde vuku bulduğunu ifade etmektedir.

[2] El-Gadir, c. 1, s. 340

[3] a. g. e.

[4] El-Gadir, c. 1, s. 340

Muaviye'nin Ali b. Ebi Talib (a.s) ile kavgası da dostluk ve yardım hususunda değildi. Aksine ümmetin önderliği ve Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vasiliği hakkında idi.

O halde Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sözünde yer alan velayet ve Mevla kelimeleri, sadece yönetici, önder ve tasarruf sahibi anlamındadır. [1]

[1] Bu konuda daha detaylı bilgi edinmek için, el-Gadir, c. 1, s. 340, Mefad-u Hadis'il-Gadir bölümüne müracaat ediniz.

Velayetin Tathir Ayetinde Tecellisi

Giriş

Kur'an-ı Kerim ve masum imamlar bir gerçeğin iki çehresi ve bir hakikatin iki zuhuru konumundadırlar. Yani kamil insan, tecessüm eden Kur'an'dır ve Kur'an-ı Kerim de yazılı kamil insandır. Masum İmam, reel Kur'an'dır ve Kur'an da ilmi imamdır. İmam natık (konuşan) Kur'an'dır ve Kur'an suskun imamdır. İmam reel yoldur ve Kur'an ilmi yoldur.

Şii ve Sünni yolla, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "*Şüphesiz ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum. Şüphesiz benden sonra onlara sarıldıkça asla sapıklığa düşmezsiniz. Bunlar Allah'ın Kitabı ve İtretim, Ehl-i Beyt'imdir. Bilin ki onlar havuzda yanıma gelinceye kadar birbirinden ayrılmazlar. O halde benden sonra onlara karşı nasıl davranacağınıza dikkat ediniz*. [1] Kur'an-ı Kerim'in tahir itret (Ehl-i Beyt) ile birlikte oluşunun etkilerinden biri de Peygamber'in (s.a.a) emaneti olan bu ikisinin, insanları temiz hayat ve cahili ölümden kurtuluş nedeni olan, ilahi doğru yola davet etmesidir. **"Ey iman edenler, size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icabet edin."**[2]

Bu açıdan reel- mücessem Kur'an'ı inkar eden kimse, cahiliyye yoluna koyulmuştur. "Herkim imamı olmaksızın ölürse, şüphesiz cahiliyye ölümü üzere ölmüştür."[3] Aynı şekilde ilmi imamı (Kur'an'ı) inkar eden kimse de cahillerin yoluna koyulmuş sayılır. **"Yoksa onlar (İslâm öncesi) cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?"**[4] Ölüm hayatın üsaresidir ve herkes yaşadığı gibi ölmektedir, o halde eğer birinin

[1] Bihar'ul-Envar, c. 2, s. 100
[2] Enfal suresi, 24. ayet
[3] Bihar'ul-Envar, c. 23, s. 78
[4] Maide suresi, 50. ayet

ölümü cahiliyye ölümü olursa, cahilane bir hayata sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an ve Ehl-i Beytin bu birlikteliğinin etkilerinden biri de her ikisinin kendi muhataplarını diğerine davet etmesidir. Ayni/mücessem Kur'an, insanlık toplumunu ilmi Kur'an'a çağırmaktadır. Nitekim İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: "Hidayeti gayrisinden (Kur'an dışında) dilemeyiniz, aksi taktirde saparsınız."[1] Aynı şekilde ilmi Kur'an da toplumu, mücessem ve ayni Kur'an'a uymaya davet etmektedir. **"Peygamber size ne verirse artık onu alın, sizi neden sakındırırsa artık ondan sakının"**[2] O halde bu ikisinden ya da herhangi birinden yüz çevirmek cahilane bir davranıştır. Akıldan ve akıl sahiplerinin siretinden uzak bir ameldir. Aynı şekilde ilmi Kur'an'a sarılmak hususunda ifrata kaçmak ve ayni/mücessem Kur'an'a, ki bunun neticesi masum imama sarılmakta tefrite düşmektir, "hasbuna kitabullah" (bize Allah'ın kitabı yeter) diye sapık slogan atmak da yanlış ve bir tür sapıklıktır. İnsanı delalet ve sapıklığa sürüklemektedir. Yine aynı şekilde, ilmi yola sarılmak hususunda tefrite düşmenin neticesi olan, "Bizlere Ehl-i Beyt'ten aktarılanlar yeterlidir" zannıyla mücessem yola sarılmak hususunda ifrata düşmek de sapıklık ve gaflettir. İnsanın aldanmasına ve şaşkınlık içinde bocalamasına neden olmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Varlık aleminin Yaratıcısı, bu her iki değerli emaneti, masun ve masum olarak tanıtmıştır. Kendi kitabının ismeti hakkında şöyle buyurmuştur: **"Hiç şüphesiz, zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz; onun koruyucuları da gerçekten biziz"**[3]

Hakeza şöyle buyurmuştur: **"Oysa o, aziz (şerefli yüksek, üstün) bir Kitaptır. Batıl, ona önünden de ardından da gelemez."**[4]

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir çok ayetler, masum imamların (a.s) da temizlik ve ismetine delalet etmektedir. Bu ayetlerden biri de Tathir ayetidir.

Bu ayetin, muhataplarının ismetine delalet ettiği çok açık bir husutur. Nitekim rivayetler de bu reel örnekleri tayin hususunda apaçık bir beyana sahiptir ve hiçbir anlaşılmazlık yoktur. Lakin adeta bağnazlık

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 89, s. 117

[2] Haşr suresi, 7. ayet

[3] Hicr suresi, 9. ayet

[4] Fussilet suresi, 41-42. ayetler

tozları ve gaflet pislikleri bazı müfessirlerin gözüne girmiştir. Dolayısıyla da hakikate, kendi evhamları perdesinden bakmaktadırlar. Dolayısıyla da onu derketmekten acizdirler ve açıklamaktan kaçınmaktadırlar. Aynı şekilde siyasetin zalim eli de hakkı araştıran kimselerin gözlerini perdelemiş durumdadır.

Tathir Ayetinin Konumu

İmamlar (a.s) bu ayet ile mübahale ediyor ve bu ayeti kendi hakkaniyetlerine delil sayıyorlardı. İmam Seccad (a.s) Emeviler'in kin ve düşmanlık esaretinde olmasına rağmen ve Şam ehli kendisine Harici (zamanın devletine karşı anarşist ve isyancı) gözüyle baktıkları halde hakkaniyetini, bu ayetten yardım alarak kendisini aşağılamaya ve kınamaya gelen Şamlı birine, şöyle beyan etmektedir: "Acaba sen Ahzab Suresi'nde yer alan **"Allah siz (Ehl-i Beyt'ten) her türlü pisliği gidermek ister."** ayetini okudun mu?" O şahıs şöyle arzetti: "Bu ayetten maksat sizler misiniz?" İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Evet, ayette kastedilen bizleriz"[1]

İmam Bakır (a.s) ise şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse bizleri nitelendiremez. Zira Allah'ın her türlü pislikten ve şekten temizlediği kimseleri nitelendirmek nasıl mümkün olabilir?"[2] Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ise Osman'ın halife seçilmesi ile sonuçlanan şura gününde bu ayete işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Sizleri Allah'a ant içiririm; acaba sizin aranızda hakkında Tathir ayeti inmiş kimse var mıdır? Şüphesiz Allah Resulü, Beni, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i Hayber abasının altında toplayıp şöyle buyurdu: "Ey Allahım! Bunlar benim Ehl-i Beytimdir, her türlü pisliği onlardan gider ve onları tertemiz kıl." Şura üyelerinin tümü şöyle cevap verdiler: "Hayır, yoktur."[3]

İmam Hasan Mücteba (a.s) da Şam tağutunun kendisine zorla yüklediği uzlaşma ve barış anlaşmasını kabul ettikten sonra Muaviye'ye

---

[1] Cami'ul Beyan, c. 22, s. 7, ayetin tefsirinde ve bkz. İhticac, c. 2, s. 120

[2] Tefsir'ul Nur'us Sakaleyn, c. 4, s. 274, 98. hadis, ilgili ayetin tefsirinde

[3] Tefsir'us Nur'us Sakaleyn, c. 4, s. 272, 90. hadis, ilgili ayetin tefsirinde; El-Hisal, c. 2, s. 561, Ebvab'ul Erbain'den naklen ve İhticac, c. 1, s. 322. az bir farklılıkla.

yaptığı konuşmasında, kendi hanedanının sayısız fazilet ve kemallerini beyan ederken bu tarihi olaya işaret etmiştir. [1]

Bir çok örnekleri bulunan bu tür rivayetler de Şia İmamlarının (a.s) bu ayetin kendileri hakında olduğuna ve hiç kimsenin bu konuda pay sahibi olmadığına inandıklarını göstermektedir. Ama Ehl-i Sünnet müfessirlerinin çoğu, bu ayetin Hz. Ali, Fatımatüz Zehra, Hasan, Hüseyin'in yanı sıra diğer bir grubu da kapsadığına inanmaktadırlar. Bu tertip üzere Ehl-i Sünnet inancına göre Tathir ayeti, ismet ve taharet Ehl-i Beyti'ne (a.s) özgü değildir.

1-Ayetin içeriği

Terimlerin Açıklaması

Ayette yer alan **"innema"** (hiç şüphesiz) kelimesi hasr (özgünlük) ifade eden kelimelerdendir ve de bu ayette münezzeh olan Allah'ın söz konusu mevzuda temizlik ve pisliği giderme dışında bir iradesinin olmayışını ifade etmektedir. [2]

Ayette geçen "yuridu" ifadesi ise mazi (geçmiş) kipi "erade" olan ve sülasi-i mücerredi ise "revede" olan if'al babının müzari (şimdiki ve gelecek zaman) fiilidir. "revede" fiili ise seçim ve ihtiyar ile birlikte olan istek anlamındadır. [3] Bu esas üzere irade, Farsça olarak "haste" (istek) olarak tercüme edilmektedir. Fiil-i Muzari'in hususiyeti ise devam ve sürekliliktir. Neticede "yuridu" kelimesi sürekli ve devamlı bir irade anlamındadır.

İrade Çeşitleri

İrade iki kısımdır: Teşrii ve tekvini irade.

---

[1] Emali, Şeyh Tusi, s. 565, 20. oturum. Bu hadis daha fazla açıklama ile bu kitabın 96. sayfasında yer almıştır.

[2] bkz. el-Mizan , c. 16, s. 309. Süleyman b. İbrahim Kunduzi Ehl-i Sünnet'in alimlerinden biridir ve bu konuda şöyle demektedir. "innema" kelimesi hasra ve özgün kılmak içindir. Bu ayette ise Allah-u Teala'nın iradesinin sadece Ehl-i Beyt'i temizlemek istediğine münhasırdır. (Yenabi'ul meveddet, s. 109)

[3] et-Tahkik, "revede"

A-Teşrii İrade: Teşrii irradeden maksat, Allah'ın yasama makamında bir fiili, farz veya haram kılması ve kullarından o işi yapmasını veya terk etmesini istemesidir. Bu irade hususunda işi yapmak veya terk etmek, tümüyle kulun iradesine bağlıdır. Başka bir ifadeyle, kulun iradesi, o fiili yapma veya terk etmesiyle Allah'ın iradesi arasına girmektedir. Bu açıdan Allah'ın bu iradesi hususunda (kul açısından) sapma söz konusu olabilmektedir. Örneğin Allah namazı herkese farz kılmış ve şirki haram etmiştir. Ama Allah'ın iradesi, kullarının kendi iradeleriyle namaz kılmasını ve kendi iradeleriyle şirkten sakınmalarını dilemiştir. Bu yüzden de bazı kimseler bu emre itaat etmekte, bazı kimseler ise sapmaktadır. Neticede Allah'ın iradesi, insanların bir grubu hakkında gerçekleşmekte, başka bir grup hakkında ise gerçekleşmemektedir.

B-Tekvini İrade: Bu irade türü ise Allah'ın iradesinin bir şeyin gerçekleşmesi ve icadına direkt müdahalede bulunmasıdır. Örneğin Allah'ın bir şeyi yaratmayı veya bir kimseyi öldürmeyi irade etmesi gibi. Bu hususta Allah'ın iradesi ve o reel fiil arasında hiçbir aracı yoktur. Bu yüzden de bu irade hususunda itaatsizlik söz konusu değildir. **"O'nun emri, bir şeyi murad ettiği zaman ancak ona «Ol!» demesidir ki, o da hemen oluverir"**[1]

"Feyekun" (hemen oluverir) cümlesinde yer alan fa (hemen) harfi, makamsal sıralamayı ifade etmektedir; zamansal mesafeyi değil.

Bu esas üzere münezzeh olan Allah açısından, "kun" (ol) emri, reel gerçekleşme açısından, "yekunu" (oluyor, olacaktır) anlamındadır. Aksi taktirde bizler hususunda, "kavl" (söz) sadece dil ile ifade etmek anlamını taşımaktadır. Ama Allah hususunda dil ile söylemenin bir anlamı yoktur. Hatta Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) deyimiyle Allah'ın kelamı, fiilinden başkası değildir. *Olmasını istediği şeye "ol" der, o da oluverir; kulağa gelen sesle değil, işitilen bir nidayla da değil. Münezzeh olan Allah'ın kelamı, yarattığı ve tecessüm ettirdiği fiilidir.* [2]

Aynı şekilde Peygamber-i Ekrem (s.a.a) de kızı Hz. Fatımat'uz-Zehra'ya öğrettiği bir duada şöyle buyurmuştur: "Ey fiili söz ve sözü emir olan."[3]

---

[1] Yasin suresi, 82. ayet

[2] Nehc'ül-Belağa, 186. hutbe

[3] Bihar'ul-Envar, c. 88, s. 182

Elbette yaratıkların tekvini iradesi hususunda da sapma söz konusudur. Yani bizim iradelerimiz, bazen gerçekleşmekte ve bazen de gerçekleşmemektedir. Gerçekleşmemesinin asıl sebebi ise buna neden olan bir zayıflık ve engel teşkil eden bir gücün varlığıdır. Ama Allah'ın tekvini iradesinde hiçbir sapma söz konusu değildir. Çünkü Allah hususunda nedensel bir noksanlık mevcut değildir. **"Şüphesiz Allah her şeye kadirdir"[1]** Yani faili neden, kemal ve tamam derecesindedir ve hiçbir engel söz konusu değildir. Zira bütün imkan alemi, Allah'ın icra ordusudur. Bu yüzden de bir engel farzetmek imkansız bir varsayımdır.

Tathir ayetinde yer alan irade de Allah'ın kendi fiiliyle ilgili olan tekvini iradedir ve burada teşrii iradenin hiçbir anlamı yoktur. Zira Allah burada muhataplarını övmek ve yüceltmek istemektedir. İradenin teşrii oluşu ise yüceltme ve övmeyle uyum içinde değildir. Çünkü teşrii irade, kafir ve fasıklardan da her türlü pisliği gidermeyi istemektedir. Başka bir ifadeyle, kafirler de şirk ve günahı terk ederek doğru bir hidayet yolunu katetmekle görevlidirler. Bu konu gelecekte daha fazla açıklığa kavuşacaktır.

"Allah" lafzı ise "yuridu" fiilinin faili konumundadır ve terim olarak lafz-i celale (büyük ve yüce lafız) denmektedir. Tathir ve temizleme iradesinin direkt olarak münezzeh olan Allah'a isnat edilmesi ve melekler ile benzeri varlıkların burada vasıta kılınmaması da şu iki önemli nükteyi ortaya koymaktadır:

1-Söz konusu husus, çok özel bir azamete sahiptir. Nitekim Kur'an-ı Kerim diğer hususlarda da, bazı işlerin büyüklüğünü ve azametini beyan etmek için, o hususu Allah'a isnat etmektedir. Örneğin bütün varlıklar Allah'ın yaratığı olduğu halde, **"Allah her şeyin yaratıcısıdır" [2]** İnsanın yaratılışı hususunda Allah şöyle buyurmuştur: **"Elimle yarattım"[3]** Bu ifade, insanın makamının büyüklük ve azametine delalet etmektedir.

2-Söz konusu husus kesinlikle gerçekleşmektedir ve bu konuda sapma yoktur. Bunun açıklaması da şudur ki gerçi ilahi tekvini memurlar hakkında zayıflık düşüncesi batıl bir evhamdır. Yani bir meleğin

---

[1] Bakara suresi, 20. ayet
[2] Ra'd suresi, 16. ayet
[3] Sad suresi, 75. ayet

rüzgar, yağmur, zelzele, gök gürültüsü, şimşek ve benzeri şeylerin tekvin (yaratılış) düzeninde herhangi bir şeyi yapmakla memur olup da o işi yapma hususunda aciz olması asla düşünülemez. Lakin Allah-u Teala bazen bir şüpheyi gidermek için o işi tükenmez bir kudret sahibi olan kendisine isnat etmektedir. Nitekim ilahi din aleyhine fitne çıkaranların ve fitne ateşini alevlendirenlerin kin ve düşmanlık ateşlerini söndürmek için Allah-u Teala bizzat müdahalede bulunmaktadır. **"Her ne zaman savaş için bir ateş yakıverdilerse onu Allah Teâlâ söndürdü"**[1]

Hakeza: **"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nûrunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nûrunu tamamlayacaktır."**[2]

Hemen ardından Allah-u Teala Hak dini diğer dinlere karşı zafere ulaştırmayı da kendine isnat etmiştir. **"O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir."**[3]

"Li yuzhibe" ayetinde geçen "lam" harfi Ehl-i Sünnet müfessirlerine göre nedensellik ifade eden "lam" edatıdır. Yani önceki ayetlerde zikredilen hükümlerin farz veya haram oluş sebeplerini beyan etmektedir. [4] Neticede bu ayet, şu anlama gelmektedir: "Ey Ehl-i Beyt! (Peygamber'in eşleri ve diğerleri) Bu zikredilen hükümler, siz kadınlara farz kılınmıştır. Zira Allah sizleri pisliklerden temizlemeyi irade etmiştir." Tıpkı, "yuridu li yutehhirekum"[5] ayetindeki "lam" edatı gibidir ki abdest, gusül ve teyemmümün teşri' edilmesinden sonra şöyle buyurmuştur: "Bu hükümlerin teşri edilme sebebi, Allah'ın sizleri temizlemek istemesidir." Lakin bu "lam" edatı, Ehl-i Sünnet alimlerinin dediği gibi nedensellik beyanında bulunan "lam" edatı olamaz. Zira:

1-Bu anlamda nedensellik beyan etmesi, bu cümlenin Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine hitap etmesi suretinde doğrudur. Ama ileride açıklanacağı üzere bu ayet başkalarına hitap etmektedir. [6]

---

[1] Maide suresi, 64. ayet

[2] Saf suresi, 8. ayet

[3] Tevbe suresi, 33. ayet

[4] Tefsir-i Ruh'il-Meani, c. 12, 22. cüz, s. 18, söz konusu ayetin tefsirinde ve İ'rab'ul-Kur'an-ı Derviş, c. 8, s. 10, ilgili ayetin tefsirinde

[5] Maide suresi, 6. ayet

[6] bkz. "Reel Örneklerin Tayini" başlığı

2-Önceki ayetlerde zikredilen hükümler, yani evde oturmak, edalı konuşmamak ve benzeri hükümler, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine özgü olan hükümlerdir. Esasen süslerini açığa vurmamak, evde kalmak, edalı konuşmayı terk etmek ve benzeri şeyler, esasen sadece Peygamber-i Ekrem, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Ali'nin Ehl-i Beyti, Hz. Ali'nin ailesi, Ca'fer'in ailesi, Akil'in ailesi ve Abbas'ın ailesinden –ki Ehl-i Sünnet'e göre bütün bunlar, Ehl-i Beytin kapsamına girmektedir- istenmiş şeyler değildir. Bu hükümler, kadınlara özgü hükümlerdir ve de Peygamber'in (s.a.a) eşlerinin hukuki şahsiyeti göz önünde bulundurularak yasanmış hükümlerdir. Sevap veya cezasının kat kat oluşu da onların bu hukuki şahsiyetinin mülahazası sebebiyledir. [1]

Bu esas üzere şöyle denilebilir mi: "Ey Peygamber'in kadınları! Sizler evlerinizde kalınız, namahrem kimselerle edalı konuşmayınız… Çünkü Allah, Ehl-i Beyt'i (Allah Resulü'nü –s. a. a-, eşlerini, Hz. Ali'yi, Hz. Fatıma'yı, Hz. Hasan'ı, Hz. Hüseyin'i, Cafer'in ailesini…) temizlemek istemektedir?" Şüphesiz böyle bir iddia mantık dışıdır. Zira her amelin manevi etkileri, bizzat o amele geri dönmektedir. Örneğin herkim oruç tutarsa takvaya ulaşır, herkim namaz kılarsa, fuhuş ve kötülükten sakınır. Bir şahıs oruç tuttuğu halde başka bir kimse takvaya ulaşabilir mi? Bir kimse namaz kıldığı halde ikinci bir şahıs, fuhuş ve kötülükten sakınmış olabilir mi?

Bu açıdan süslerini açığa vurmayı terk etmenin, edalı konuşmaktan sakınmanın ve evlerinde kalmanın etkileri, sadece Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine dönmektedir; Allah Resulü (s.a.a), Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Cafer'in ailesi, Akil'in ailesi ve Abbas'ın ailesine değil. Evet bu emirlere sarılan diğer kadınlar da şüphesiz bu fiilin manevi etkilerinden faydalanacaktır. Lakin onların bu faydalanması, ölçü birliğinden dolayıdır, ayetin hitabı kapsamına girdiğinden dolayı değil.

Soru: Eğer şöyle denilirse: Bu hükümlerin etkileri, ayetin muhataplarına, yani Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine ve diğer itaat eden

---

[1] Elbette bu hükümler, diğer kadınları da kapsamaktadır. Ama bu hükümler, onların bu ayetin muhatapları arasına girdiği açısından değildir. Aksine bu hükümlerdeki ölçü ve nedenlerin onları da kapsamasından dolayıdır. Nitekim bu surenin (Ahzab suresinin) 32. ayetinde yer alan "**sonra kalbinde bir fesat bulunan tamaha düşer"** ifadesi de bu ölçülerden biri olabilir. Bu açıdan bu ayetin muhatapları da onlardır.

kadınlara özgü değildir. Aksine bunların yanı sıra, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Cafer'in ailesi, Abbas'ın ailesi ve Akil'in ailesi de bundan nasiplenmektedir. Zira bu hükümlerle amel etmek, toplumsal fesatları ortadan kaldırmaktadır ve fesadın etkilerini yok etmektedir. Bu durumda doğal olarak toplumun tüm bireyleri, bu toplumsal fesatların azalmasından dolayı manevi açıdan faydalanmaktadır.

Cevap: Eğer böyle olsaydı, şüphesiz ayetin, "innema yuridullah li yuzhibe an'il-muslimin (veya en'il-muminin) er-rics ve yutehhirekum tethira" diye buyurması gerekirdi. Dolayısıyla ehl-i beyt kelimesinin, "kum" (sizler) zamiriyle birlikte oluşu da bu muhatapları genişletme ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Bunun yanı sıra kısaca işaret edildiği gibi bu ayette söz konusu edilen bir irade, tekvini bir iradedir; teşrii bir irade değildir. Oysa ki Ehl-i Sünnet alimlerinin dediği üzere nedensellik ifade eden "lam" edatı sadece teşrii irade ile ilgilidir.

Aynı şekilde söylemek gerekir ki eğer bir kimse, Ehl-i Sünnet mezhebince "lam" edatını önceki ayetlerde zikredilen hükümler için bir neden olarak kabul ederse, o halde bu ayeti şöyle mana etmesi gerekir: "Ey Peygamber'in eşleri! Sakın Allah-u Teala'nın bu hükümlerle sizlere zorluk çıkarmak istediğini sanmayınız. Allah yersiz yere sizi sıkıntıya sokmak istemez. Aksine Allah'ın iradesi, sadece sizlerden her türlü pisliği gidermek ve sizleri tertemiz kılmak istemektedir." Lakin, bu yorum esasınca, "innema yuridu" cümlesinin toplamı önceki hükümler için neden ifade etmelidir; lam edatı tek başına değil. O halde "lam" edatı önceden zikredilen süslenmeyi terk etmek ve edalı konuşmayı terk etmek gibi hükümler için neden ifade etmemektedir. Evet, elbette "lam" edatının nedensellik ifade ettiği söylenebilir. Ama bu nedensellik şu anlamdadır: "Ey Ehl-i Beyt! Biz bu hükümleri Peygamber'in eşlerine farz kıldık ki sizin haysiyetiniz ve yüz suyunuz korunmuş olsun. Hatta yakınlar ve akrabalar açısından dahi haysiyetiniz lekelenmesin." Bu anlam kabul edilse dahi, başka bir anlam ifade etmektedir ve Ehl-i Sünnet alimlerinin sözüyle hiçbir irtibatı yoktur. Dolayısıyla da iradenin teşrii olduğuna delil teşkil etmez.

Doğru Yorum

Bu ayette yer alan **"li"** harfinin yorumu hakkında ise şöyle demek mümkündür:

1- **"Gerçekten Allah, sizden kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ister."** ayeti, ilahi dinin kötülüğünü isteyen ve bu din hakkında kötü düşünen kimselerin azim ve iradesini beyan eden "**Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar"** ayetine benzemektedir.

2-O kötü düşünen kimselerin karar ve iradesi Kur'an-ı Kerim'de iki türlü beyan edilmiştir: **"Yuridune li yutfiu nurellah" (Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar)**[1] ve **"Yuridune en yutfiu nurellah"** (**Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler**) .[2] Bu iki ifadenin farklılığı hakkında ise şöyle denilmiştir: Tevbe Suresi kötü düşünen kimselerin amelinin aslına işaret etmektedir ve özel bir araç ve vesileye işaret etmeksizin şöyle buyurmaktadır: "Onlar, ilahi nuru söndürme amacını gütmektedirler." Ama "lam" edatı ile ifade edilen Saf Suresi'nde ise aynı zamanda kendisiyle ilahi nuru söndürmek istedikleri vesile ve araca da işaret edilmektedir. Bu vesile ve araç ise Resul-i Ekrem'e (s.a.a) isnad ettikleri iftiradır. Zira onlar şöyle diyorlar: "Sen peygamber değilsin ve dediğin şeyler Allah nezdinden değildir: "**Bundan sonra Allah'a karşı kim yalan isnat ederse…"** [3]

Ebu Hayyan Endülüsi de şu iki ayetin "**(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı istiyor."**[4] ile "**Malları ve çocukları seni hayrete düşürmesin; Allah bunlarla onlara dünyada azap etmek ister."**[5] farkı hususunda şöyle demektedir: "Birinci ayette "neden"e işaret etmek amacıyla "lam" edatı zikredilmiştir. Mef'ulü kaldırılmış ve takdiri de şöyledir: **"innema yuridullah ibtilaehum bil emval ve'l evlad litazibihim"** (Şüphesiz Allah onlara azab etmek için onları malları ve evlatları ile imtihan etmeyi irade etmektedir.) İkinci ayette ise "en" edatı ile ifade edilmiştir ve bununla da iradenin ilgili ve ait bulunduğu şeyi beyan etmek istemiştir. Bu yorum

---

[1] Saf suresi, 8. ayet

[2] Tevbe suresi, 32. ayet

[3] bkz. El-Mizan, c. 19, s. 265; Mofredat-i Rağib, "Tefie" ve et-Tahkik "Tefie"

[4] Tevbe suresi, 55. ayet

[5] Tevbe suresi, 85. ayet

üzere **"yuridu"** kelimesinin mef'ulu cümlede mevcut bulunmaktadır ve takdiri de şöyledir: **"innema yuridullah ta'zibehum"** (Allah onlara azab etmek istemektedir.)" [1]

3-Tathir ayetinde de **"yuridullah"** cümlesinin mefulu ve ait olduğu şey hazfedilmiştir. **"liyuzhibe ankum"** cümlesi de o hazfedilen şeyin nedenini beyan etmektedir. Sonuç olarak da takdiri şöyledir: **"innema yuridullah -fulanen- liyuzhibe ankum er-rics"** (Şüphesiz Allah falan şeyi irade etmiştir ki sizden her türlü pisliği ve kötülüğü gidersin.)

O halde Tathir ayetinde yer alan "lam" edatı, nedeni ifade etmektedir. Ama bu neden, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine has olan önceki ayetlerde zikredilen hükümlere ait değildir; aksine burada irade edilen ama hazfolmuş olan şeyin nedenidir.

Hazfedilen Şeyin Tayini

"yuridu" kelimesinin hazfedilmiş mef'ulunun ve ait olduğu şeyin ne olduğu hususunda farklı görüşler beyan edilmiştir. Ayette geçen iradenin teşrii bir irade olduğunu ve Ehl-i Beyt kelimesinin Peygamber-i Ekrem'in eşlerini de kapsadığını beyan eden Ehl-i Sünnet alimleri şöyle demektedir: "Hazfedilmiş mef'ul, kendisiyle önceki ayetlerde zikredilmiş olan emir ve yasaklara işaret edilen, işaret ismidir ve takdiri de şöyledir: **"innema yuridullah -tilkel evamir ve'n nevahi – liyuzhibe ankum"** (Şüphesiz Allah bu emir ve yasakları irade etmiştir ki sizleri temizlesin. Lakin burada söz konusu edilen irade, tekvini bir irade olduğundan ve "Ehl-i Beyt" kavramı da Peygamber-i Ekrem'in hanımlarını kapsamadığından dolayı bu yorum, kabul edilir bir yorum değildir.

Ek olarak burada yer alan temizlik ve pisliğin giderilmesi de ismet dışında bir şeyle örtüşmemektedir. Yüce ismet makamı, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri hakkında beyan edilen birkaç emire sarılmak ve birkaç yasaktan sakınmakla elde edilebilecek bir şey değildir.

Ayet için beyan edilebilecek başka bir yorum da şu şekilde olabilir:

a-Sonradan açıklanacağı üzere mutlak anlamda pisliklerin giderilmesi, ismet dışında bir şeyle örtüşmemektedir.

---

[1] Tefsir'ul Bahr'il Muhit, c. 5, s. 84, Tevbe suresi 85. ayetin tefsirinde

b-İsmet birkaç emre sarılmak ve birkaç yasaktan sakınmakla elde edilebilecek bir makam değildir. Bu makam sadece özel bir ilim ve marifetle elde edilebilir. Kendisinin yardımıyla günahın hakikati ve derunu görülen bir ilim ve marifet sahibi olmak gerekir. Nitekim Hz. Yusuf (a.s) hakkında şöyle buyurulmaktadır: "**Kadının canı Yusuf'u istedi, Yusuf da ona karşı ilgi duydu. Eğer Rabbinin caydırıcı direktifi, gözlerinin önünde somutlaşmasaydı, kendini tutamazdı. Böylece biz Yusuf u kötülükten ve fuhuştan uzak tuttuk. O, hiç kuşkusuz, bize içten bağlı, seçkin bir kulumuzdu."** [1]

Bizler de ateşe dokunmak, zehir içmek… gibi günahlar karşısında masum konumda bulunmaktayız. Zira bu işlerin hakikat ve akibetini görüyormuşçasına bilmekteyiz. Bütün günahlar hakkında böyle bir ilmi olan kimse mutlak ismet makamına sahip bulunmaktadır. O halde ismet makamı, Allah'ın ikaz ve işaretini (delilini) görmekten ibaret olan özel bir ilim ve marifetle elde edilebilir.

c-Bu özel ilim, özel ihlas sayesinde insana verilmektedir. "**O, hiç kuşkusuz, bize içten bağlı, seçkin bir kulumuzdu."**[2] İnsanın ihlası arttıkça o özel ilim de insana daha fazla ihsan edilir. Nitekim İbrahim (a. s.) da bu ihlastan nasiplenme sayesinde yer ve göklerin melekutunu görebilmiştir ve yakin sahiplerinin makamına erebilmiştir: "**Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk."**[3]

d-Peygamber-i Ekrem'in makamı, sadece Hz. Yusuf'un (a.s) makamından büyük olmakla kalmamakta, bütün ulu'l azm peygamberlerinin ve hatta Allah'ın bütün yaratıklarının makamından daha yüce bir konumda bulunmaktadır. Bu yüzden Yusuf'a Allah'ın delili (işaret ve ikazı), İbrahim'e (a.s) ise yer ve göklerin melekutu gösteriliyorsa, daha evla bir yolla en yüce yaratık olan Peygamber-i Ekrem'e de (s.a.a) gösterilmektedir. Aynı şekilde Allah Resulü'nün canı ve ruhu mesabesinde olan Ali'ye (a.s.) ve diğer imamlara da gösterilmektedir.

e-Bu esas üzere hazfolmuş olan **"yuridullah"** kelimesi; ait bulunduğu şey, ismet sahibi olmanın ortamının sağlanması için ilahi işaret ve

---

[1] Yusuf suresi, 24. ayet
[2] Yusuf suresi, 24. ayet
[3] En'am suresi, 75. ayet

göklerle yerin melekutunun gösterilmesi gibi şeylerdir. O halde söz konusu ayetin takdiri şöyledir: "innema yuridullah –iraetekum burhane rabbikum ve melekute's semavati ve'l-arz- liyuzhibe ankum er-rics" (şüphesiz Allah sizlerden her türlü pisliği gidermek için sizlere rabbinizin delilini ve göklerle yerin melekutunu göstermeyi diler.)

f-Bütün bu söylenen bilgiler ışığında şu sonuç alınabilir ki gerçi münezzeh olan Allah, Eh-i Beyt'in ismeti hususunda tekvini bir iradeye sahiptir. Ama bu irade onların irade ve ihtiyarını almamaktadır. Aksine Allah, tekvini olarak onları özel bir vesile yoluyla ismet makamına ulaştırmayı dilemiştir. Şu anlamda ki onlara delilini göstermekte ve onlar da kendi iradesiyle ve bu delilden yardım alarak ismet makamına ulaşmaktadırlar.

Bir Hatırlatma

Zemahşeri'nin, **"söndürmek isterler…"** ayetinin tefsirinde çok ince bir açıklaması vardır. Gerçekten de dikkate değer bir açıklamadır bu. Zemahşeri şöyle diyor: "lam" bazen irade anlamını ifade etmektedir. **"cituke li ikramike"** (sana ikram etmek için sana geldim) örneğinde olduğu gibi. Dolayısıyla **"li yutfiu nurellah"** ayetinde de "lam" edatı irade anlamındadır. "yuridune" fiili de yanında yer aldığı için öyle anlaşılmaktadır ki "lam" edatı bu iradeyi tekid amacıyla yer almıştır. Dolayısıyla da ayetin anlamı şöyledir: "Kesinlikle böyle bir iradeye sahiptirler ve böyle bir iradenin varlığı hususunda hiçbir şüphe yoktur. Aksi taktirde "liyutfeu" ayeti "en yutfeu" ayetinin aynısıdır."[1]

Eğer Zemahşeri'nin bu açıklaması kabul edilirse söz konusu ayet hususunda da şöyle denilebilir: "lam" edatı "yuridullah" cümlesini tekit içindir. Yani "Hiç şüphesiz Allah böyle bir iradeye sahiptir" anlamını ifade etmektedir.

Hülasa ve Netice

O halde eğer "lam" edatı neden belirtmek içinse, "iraetekum burhane rabbikum ve melekute's semavati ve'l-arz" ve benzeri, cümle içinde

[1] Keşşaf , c. 4, s. 525, Saf suresi, 8. ayetin tefsirinde

hazfolmuş şeylerin nedeni içindir ve eğer Zemahşeri'nin beyanı kabul edilecek olursa "lam" edatı "yuridu" fiilini tekit etmek içindir. Velhasıl önceki ayette zikri geçen hükümlerle hiçbir irtibatı yoktur ve onların nedeni konumunda değildir. Sonuç olarak da söylemek gerekir ki Ehl-i Sünnet alimlerinin söylediği şeyler asla kabul edilemez.

"Yuzhibe" fiili ise if'al babının muzari' fiilidir. Bu fiilin mazisi (geçmiş kipi) ise "ezhebe"dir ve sülasi-i mücerredi "zehebe" olan fiilden alınmıştır. Bu fiilin masdarı ise "gitmek" anlamındadır. Edebi açıdan "lazım" (geçişsiz fiil) anlamını veren "zehebe" fiili "ba" harfi ve if'al babının hemzesi vesilesiyle müteaddi (geçişli fiil) olmaktadır. "zehebe bihi" ve "ezhebuhu" örneğinde olduğu gibi. Her iki babın anlamı da bir başkasını götürmek, bir şeyi veya bir kimseyi belirli bir yerden uzaklaştırmak veya sürmek anlamındadır. Ama aralarında az bir fark vardır. O fark da şudur ki "zehebe bihi" örneği, cerr harfiyle müteaddi (geçişli fiil) hale gelmiş olup birliktelik ve bizzat teşebbüste bulunma şartına sahiptir. Zira "ba" harfi birliktelik ve ilsak (yapışmak) anlamındadır. Birliktelik ve ilsak ise fiil bizzat ve direkt yapıldığı taktirde söz konusu olmaktadır.[1]

O halde "zehebe bihi" cümlesi "kendisiyle götürdü" anlamındadır. Örneğin "Elinden tuttu ve kendisiyle beraber götürdü" demek gibi. Nitekim Hz. Yusuf'un (a.s) kardeşleri de onu kendileriyle beraber götürmüşlerdi. [2]

Hz. Yakub da onlara şöyle buyurmuştu: "**Babaları dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer."**[3]

Ama if'al babı hemzesi ile geçişli fiil haline gelmiş olan "ezhebu" örneğinde direkt teşebbüste bulunmak ve birliktelik şartı yoktur. Endirekt olarak ve bir vasıta ile teşebbüste bulunmak da mümkündür. O

---

[1] El-Minar tefsirinin sahibi "bilvalideyn-i ihsanen" ayetinin tefsirinde şöyle diyor: Burada "ba" harfi musahebe ve ilsak anlamını ifade etmek içindir. Şu anlamda ki fiil direkt olarak yapılmalıdır. Bu yüzden evladın anne ve babasına ihsanı direkt olmalıdır. Eğer endirekt olarak ihsanda bulunursa, örneğin birisine para verir ve onun adına anne ve babasına ihsanda bulunmasını isterse bu ayetle amel etmiş sayılmaz. Her ne kadar anne ve babası hakkında bir iyilik yapmış sayılsa da bu ayetle amel etmiş sayılmaz. (Tefsir-i Menar, c. 8, s. 185, En'am suresi, 151. ayetin tefsirinde)

[2] Yusuf suresi, 105. ayet

[3] Yusuf suresi, 14. ayet

halde bağırmak, surat asmak vb. şeylerle birini kırmak da mümkündür. Bu da o şeyin sabit olmadığının ve köklü bulunmadığının delilidir.

Bu esas üzere "ezhebu" ve "yuzhibu" terimleri sabit olmayan ve köklü bulunmayan bir şeyin kaldırılmak istendiği yerlerde kullanılmaktadır. Halbuki "izale" ve "yuzilu" kelimeleri ise sabit ve köklü bir şeyi ortadan kaldırmak hususunda kullanılmaktadır. [1]

"Ankum" ise car-u mecrur olup "yuzhibe" fiili için vasıtalı/endirekt mef'ul sayılmaktadır. Aynı zamanda Ehl-i Beyt olarak adlandırılan kimselere hitaptır.

Bu kelime edebi kurallar esasınca kendi fiilinin vasıtasız/direkt mef'ulu olan "er-rics" kelimesinden sonra zikredilmeliydi. Ama özgünlük ifade etmek için öncelikli olarak zikredilmiştir. Bu esas üzere, bu ayette söz konusu edilen özel feyiz, yani pisliği gidermek olayı sadece muhataplara (Ehl-i Beyt'e) özgüdür ve diğerlerinin bundan bir nasibi yoktur. "er-Rics" kelimesi için bir çok anlam zikredilmiştir. Şek, şirk, gaflet, unutkanlık, hata, tereddüt, inkar, vesvese, yanlışlık, hoşnutsuzluk, cehalet, kusur, ihmal vb. anlamlara gelmektedir. Lakin bütün bunlar örnek ve reel nesnellik türünden anlamlardır.

Bu açıdan, bu kelimenin anlamı hususunda kısaca şöyle demek mümkündür: İnsanın haline layık ve uygun olmayan ve adil örf ile salim aklın çirkin gördüğü ve beğenilmez saydığı her şey rics'tir. [2]

Merhum, üstat Allame Tabatabai'nin dediği üzere rics, pislik anlamındadır. Pislik ise insanın nefret etmesine ve iğrenmesine neden olan her şeydir. Bu nefretin "**Leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka**"[3] ayetinde olduğu gibi zahiri olması ile şirk, küfür ve çirkin amellerin etkileri gibi manevi pislik olması arasında hiçbir fark yoktur: **"Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler."**[4]

---

[1] Ayette "liyuzile" yerine "liyuzhibe" denilmesi de bu pisliğin sabit ve köklü olmadığına işarettir. Dolayısıyla da "izale" ye gerek duyulmamaktadır. İzhab kelimesi bir pislik kendilerine yaklaşmak istediğinde ortadan kaldırılması anlamını ifade etmektedir. (et-Tahkik, "rics")

[2] Et-Tahkik, "rics"

[3] En'am suresi, 145. ayet

[4] Tevbe suresi, 125. ayet

Hakeza: "**Kimi de saptırmak isterse, sanki göğe yükseliyormuş gibi, göğsünü dar ve sıkıntılı yapar. Allah, inanmayanları işte böyle pislik içinde bırakır."**[1]

Sonuç olarak denilebilir ki insanın nefret etmesine neden olan uygunsuz her şey "rics" olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca "er-rics" kelimesinde yer alan "el" takısı da cins (tür) veya şümul anlamını ifade etmektedir. Dolayısıyla her türlü rics'i (pisliği), hatta mekruh, evlayı terk etmek vb. şeyleri de kapsamaktadır.

O halde şöyle demekten başka bir çare yoktur: Bu cümlenin muhatapları (her kim olursa olsun)[2] yüce ismet makamına sahip kimselerdir. Zira her türlü pisliği gidermek sadece ismet ile uyum halinde bulunmakta ve örtüşmektedir(dikkat ediniz).

"Ehl-i Beyt" kelimesi ise aslında Ehl-i Beyt'in-Nübüvvet olup özetlemek amacıyla "Ehl-i Beyt" olarak ifade edilmektedir. Gerçi "**Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur**[3] ve "**Yahut da altından bir evin olmalı"**[4] örneklerinde olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de "beyt" kelimesi taş ve topraktan ev anlamında da kullanılmıştır. Ama "Ehl-i Beyt'in-Nübüvvet" örneğindeki "beyt" kelimesi taş ve topraktan barınmak için yapılan ev anlamında değildir. Zira barınma yeri anlamında kullanıldığı her yerde çoğul olarak ve de "kunne" zamirine izafe edilmiş olarak kullanılmıştır. "Buyutekunne" örneğinde olduğu gibi.

Başka bir ifadeyle taş ve topraktan yapılmış olan "beyt" (ev), bir aileyi bir araya topladığı ve onlardan her biri o evin ehli sayıldığı gibi, "Ehl-i Beyt'in-Nübüvvet" örneğindeki beyt de belirli özelliklere sahip olan sayılı bireyleri bir araya toplayan ev anlamında kullanılmaktadır.

Bu yüzden Peygamber-i Ekrem'in taş ve topraktan yapılmış olan evinde "beyt-i nübüvvet" ile uyum içinde olmayan kimselerin yaşamış olması ve o "beyt"ten sayılmaması da mümkündür. Nitekim bir çok rivayette yer aldığı üzere Ümmü Seleme, "Acaba ben de Ehl-i Beyt'in bir parçası mıyım?" diye sorduğunda Peygamber-i Ekrem cevap olarak

---

[1] En'am suresi, 125. ayet

[2] Zira şimdiye kadar Ehl-i Beyt'in kim olduğu konusunu ele almadık.

[3] Nur suresi, 61. ayet

[4] İsra suresi, 93. ayet

kendisine şöyle buyurmuştur: "Sene Peygamber'in layık ve seçkin eşlerinden birisin. Ama Ehl-i Beyt'ten değilsin." Oysa Ümmü Seleme Peygamber'in taş ve topraktan yapılmış olan evinde oturuyordu.

Buna karşı bazı kimselerin de, Peygamber'in taş ve topraktan evinde yaşamadıkları halde, Ehl-i Beyt ile gerekli ruhsal uyum içinde bulunmuş olmaları da mümkündür. Dolayısıyla da Ehl-i Beyt kavramında yer alan "beyt" kelimesi başka bir ortak miktar anlamında kullanılmıştır.

Bu iddiayı ispat etmek için "Ehl-i Beyt'in-Nübüvvet" terkibi içindeki kelimelerden her birinin tek tek incelenmesi gerekir:

Lügatte "ehl" kelimesi bağlılık ve özgünlük anlamındadır. [1] O halde eş, evlat, torun, damad… insanın ehli sayılmaktadır. Nitekim Ehl-i kitap, Ehl-i İncil, Ehl-i Medine, Ehl-i zikir, Ehl-i takva, Ehl-i nar vb. kelimelerin kullanılması da bu ünsiyet ve bağlılık anlamının göz önünde bulundurulmasıyladır. Ehliyet hususunda şiddet ve zayıflık da bu üns ve bağlılık hususundaki şiddet ve zayıflık ile ilgilidir. Bu açıdan her ne kadar insanın evlatları bile olsa, kendisiyle ünsiyet ve bağlılık içinde olmayan kimselerden bu ehliyetin reddedilmesi mümkündür. Nitekim Allah-u Teala, Hz. Nuh'a (a.s) şöyle buyurmuştur: "**O muhakkak senin ehlinden değildir."**[2]

"Beyt" kelimesi "ev" anlamındadır. Yani insanın gece barındığı yer demektir.[3]

"Nübüvvet" ise yücelik anlamına gelen "nebe" kelimesinin masdarıdır. Bazı insanlar ruhani ve manevi açıdan özel bir yücelik elde ettiklerinden ve diğerlerinden üstün bir makama eriştiklerinden dolayı "nebi" olarak tanınmışlardır. Bu kimseler gerçi insani özellikleri hususunda diğer insanlar ile aynı ve benzer konumda olmuşlardır.[4] Bazılarının dediğine göre ise nebi ve nübüvvet kelimeleri, haber anlamına gelen "nebe" kökünden türemiştir. Bu esas üzere nebi, semavi haberi algılayan kimse demektir. [5]

---

[1] Et-Tahkik, "ehl"

[2] Hud suresi, 46. ayet

[3] Müfredat, "beyt"

[4] Et-Tahkik, "nebe", Rağib de Mufredat'ında bu anlamı tercih etmiştir.

[5] Bkz. Mufredat-i Rağib, "nebi"

Bu söylenenler kelimelerin lügat anlamlarıydı. Lakin Müslümanların kültüründe "Ehl-i Beyt-i Nübüvvet" terkibi, Şii ve Sünni kaynaklarında lügat anlamından daha sınırlı özel bir anlam kazanmış ve belli kimseler için özel ad olarak kullanılmıştır. Var olan ihtilaf bu terkibin kapsama alanı ve bu özel kimselerin kimler olduğu hakkındadır.

Bu başlığın reel örneklerinin tayini hususundaki bilgiler ikinci bölümde gelecektir. Bu terkibin kavramsal incelemesi hakkında burada söz konusu edilmesi gereken şey şudur ki "beyt" kelimesinin "nübüvvet" kelimesine izafesi, "lamiye" (nedensellik) izafesidir. Yani beytun li'n-nübüvvet (nübüvvet için olan ev) anlamını ifade etmektedir. Bu esas üzere nübüvvet makamına ait olan ev kastedilmektedir. Yoksa Mekkeli veya Medineli bir vatandaş olarak Muhammed b. Abdullah'a (s.a.a) ait ev maksat değildir.

Öte yandan her evle irtibat, geliş-gidiş, bağlılık, süreklilik ve o evle ehliyet ilişkisini elde etmek, o evle uyum içinde olan araçlar ve ön koşulları yoluyla mümkündür.

Mekkeli veya Medineli o büyük insan Muhammed b. Abdullah'ın eviyle irtibat kurmak, sebebi ve nesebi yakınlık, arkadaşlık, rahim ve komşuluk vb. şeyler yoluyla mümkündür. Bu yüzden sadece Peygamber'in eşleri ve çocukları değil, diğer akrabaları da onun eviyle irtibat halinde idiler. Örneğin Mekke fethinden önce Ebu Süfyan henüz şirk inancı içindeyken kendi kızı ve Peygamber'in eşi olan Ümmü Habibe'nin evine girdi.[1] Lakin nübüvvet makamına mensup olan bir evle irtibat halinde olmak, özel bir takım nedenlere ihtiyaç duymaktadır. Sebebi, nesebi… irtibat yeterli değildir. Bu ölçü üzere, Peygamber-i Ekrem'in zamanını derk etmemiş ve dolayısıyla Peygamber'in Mekke ve Medine'deki evini görmemiş olan İmam Hüseyin'den (a.s) sonraki dokuz İmam da nübüvvet Ehl-i Beyt'i olabilirler.

Bu esas üzere bu terkipteki "beyt" kelimesi Mekke ve Medine'de Allah Resulü'nden hatıra kalmış olan taş ve topraktan yapılmış olan ev anlamında değildir. Aksine kasdedilen "beyt", nübüvvet ve risalet evidir. Yani Peygamber'in hukuki şahsiyetine ait olan ev; hakiki şahsiyetine ait olan ev değil. Bu hususta bir delil de ortaya koyulabilir. O delil de şudur ki Kur'an-ı Kerim bu taş ve topraktan evi, yani Peygamber'in hakiki şahsiyetine ait olan evi anınca çoğul kipini kullanmaktadır. Bu

[1] Sire-i İbn-i Hişam, c. 4, s. 38

ister "**Ey iman edenler! Siz, bir yemeğe çağırılmadıkça, zamanını gözetmeksizin, Peygamber'in evlerine girmeyin.**"[1] ayetindeki olduğu gibi bizzat Peygamber'e isnad edildiği zaman olsun, isterse de "**Evlerinizde oturun**"[2] ile "**Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın**"[3] ayetinde olduğu gibi Peygamber'in eşlerine isnad edildiği zaman olsun hiç fark etmez. Şüphesiz müminlerin yemek yemek için toplandıkları ev, taş ve topraktan yapılmış olan evdi.

Başka bir ifadeyle, "beyt-i nübüvvet" terkibindeki "ev"den maksat, yer ile gök arasında aracı olan evdir. Peygamber'in (s.a.a) mülki bedeninin içinde yaşadığı, geceleyin uyuduğu ve eşlerinin içinde sükunet ettiği ev değil. Elbette o taş ve topraktan yapılmış olan ev de, zahiri isnat açısından Peygamber'e mensup olduğu için saygıya layık bir evdir.

Bu ev, velayet ve nübüvvet evidir. Malzemeleri ise faziletler, manevi kemaller ve velayet ile uyumlu diğer işlerdir. Muhammed b. Abdullah'ın ve eşlerinin yaşadığı ev değil. Bu esas üzere bu ev ehli de bu fazilet ve kemallerle tam ve kamil bir irtibat içinde olan kimseler olmalıdır.

Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Ehl-i Beyt

Gerçi reel örnekleri tayin etme konusu sonraki sayfalarda söz konusu edilecektir. Ama hiç şüphesiz Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) kendisi de Ehl-i Beyt kavramının kapsamı içindedir. Zira "el-beyt" kelimesindeki "elif-lam" takısı, hazfedilmiş olan "muzafun ileyh"in bedeli konumundadır. Aslı ise Ehl-i Beyt-i Nübüvvet'tir. Peygamber-i Ekrem peygamberliğin dayanağı olarak şüphesiz "beyt'un-nübüvvet" kavramının kapsamı içindedir.

Esas olarak bu gibi kaç ayette merkez, bizzat Peygamber-i Ekrem'dir. Zira Peygamber'in eşlerine ve Ehl-i Beyt'e hitap da bizzat Peygamber'e mensub olduğu hasebiyledir. Nitekim aşağıdaki rivayet de bu iddiaya delalet etmektedir.

Ebi Said el-Hudri'den naklen Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Bu ayet beş kimse hakkında nazil olmuştur: Benim hakkımda ve

[1] Ahzab suresi, 53. ayet
[2] Ahzab suresi, 33. ayet
[3] Ahzab suresi, 34. ayet

…hakkında. "**Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor**"[1]

Hz. İbrahim (a.s) ile ilgili ayette de aynı durum geçerlidir. Zira "**Ey hane halkı, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinizdedir"**[2] ayetinde işaret edilen özel rahmet ve bereket sadece Peygamber'e has değil, Peygamber'in mübarek vücudunun bereketiyle Ehl-i Beyt'ini de kapsamaktadır.

Sonuç olarak söz konusu ayette işaret edilen pisliklerin giderilmesi, fazilet ve temizlik yüceliği bizzat Peygamber-i Ekrem'i de kapsamaktadır.

Öte yandan akli ve nakli delillerle de sabit kılındığı üzere ilahi Peygamberler mutlak anlamda masum olmalıdır. Şu anlamda ki hiçbir hata, günah ve sürçme içinde olmamalıdırlar. Bu ismet ve masuniyet, sadece nübüvvet ve risaletle ilgili hususlarda değil, inanç, ahlak ve davranış boyutlarında peygamberlerin bireysel ve toplumsal tüm işleri hususunda zaruret arz etmektedir. Zira her peygamber, ümmetinin ve risaletin muhatapları olan kimselerin güvenini kazanmalıdır. Dolayısıyla da sadece risalet zamanındaki ismet, bu güveni sağlamaya yetmemektedir. Peygamberler her zaman ve tüm dini boyutlarda masum olmalıdır ki insanların güvenini elde edebilsinler. Dolayısıyla da peygamberlerin (a.s) ismeti sadece vahiy algılama, koruma ve tebliğine has değildir. Aksine peygamberler her türlü günahtan masum olmalıdırlar. Bu tümel kaide, derece ve mertebeleri ile uyum içinde, bütün ilahi peygamberler hakkında geçerlidir ve Peygamber-i Ekrem (s.a.a) de peygamberlerin sonuncusu ve efendisi olduğu hasebiyle bu tümel kaideden müstesna değildir.

Mutlak ve kapsamlı ismetin gereği de şudur ki bu pisliğin giderilmesi ve temizlenmesi de evvela def' suretinde olmalıdır; ref' suretinde değil. Zira, "Resul-i Ekrem gibi mutlak masum birine pislik gelmiş ama Allah o pislikleri gidermeyi ve onu tertemiz kılmayı irade etmiştir." demenin hiçbir anlamı yoktur. İkinci olarak bu pisliklerin def edilmesi de tekvini bir iradeyle olmalıdır, teşrii iradeyle değil. Zira eğer teşrii ira-

[1] Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 604, bu rivayetin tam metni ve tercümesi ileride aktarılacaktır.

[2] Hud suresi, 73. ayet

deyle olursa, bunun gerçekleşmiş olması hususunda güven elde edilemez. Yani bu durumdabu pisliğin giderilmesinin ve temizliğin hem gerçekleşmiş olması, hem de gerçekleşmemiş olması mümkündür.

Bu esas üzere şunu demekten başka çaremiz yok: Bu ayet ilahi kesin iradeyi yani Allah'ın tekvini iradesini haber vermektedir ve terimsel olarak ihbari[1] bir cümledir; inşai[2] değil. Şu anlamdaki Allah haber vermektedir, böyle bir şeyi irade etmiştir. Yoksa "böyle bir şeyin olması gerektiğini emrediyor" anlamında değildir. Sonuç olarak "ayetin bu bölümü önceki veya sonraki ayetlerde zikredilen hükümlerin nedenini beyan etmektedir" denilemez.

Aksine ister birlikte nazil olmuş olsun, ister birbirinden ayrı olarak hiç fark etmez; ama apayrı muhatapları olup kendinden önceki ve sonraki ayetlerden bağımsız ve ayrı bir cümledir.

Üçüncü olarak Peygamber-i Ekrem'den ve diğer Ehl-i Beyt'ten her türlü kötülüğün giderilmesi ve temizlenmesi aynı türdendir. Zira eğer Ehl-i Beyt'in diğer mensuplarında bu temizliğin niteliği farklı olsaydı, ayrı bir şekilde buna işaret edilmesi gerekirdi. Bu esas üzere söz konusu cümlenin Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri ile hiç bir ilişkisi yoktur. Dolayısıyla da "bu ayet, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleriyle ilgili ayetlerin arasında yer aldığı için, onları da kapsamaktadır" diyen kimselerin sözü, kabul edilir değildir. Zira bu ihtimal üzere, bu ayet için doğru bir anlam zikredebilmek mümkün değildir. Bundan öte edebi açıdan da bir takım problemleri vardır ki buna sonradan işaret edilecektir.

Şimdiye kadar aktarılan bilgiler ışığında şu sonucu almak mümkündür ki "Ehl-i Beyt" terkibi bu bölümdeki muhatapların, yani Ehl-i Beyt'in masum kimseler olduğuna delalet etmektedir. Oysa hiç kimse Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında söylendiği anlamda bir ismetin, Haşim oğullarının tüm müminleri (Al-i Akil, Al-i Cafer, Al-i Abbas ve Al-i Ali ki bu kimselere sadaka almak haramdır) hakkında da geçerli olduğunu iddia etmemiştir. Aynı şekilde Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri hakkında da ismet iddiasında bulunan olmamıştır.

"vav" harfi ise atıf harfidir ve ikinci cümleyi ilk cümleye bağlamaktadır. Takdiri ise şöyledir: "innema yuridullah liyutahhirekum"

---

[1] Haber verme esasına dayalı fiil. (müt.)

[2] Haber verme esasına dayanmayan fiil. Emir ve yasak fiilleri gibi. (müt.)

"Yutahhire" ise tef'il babından muzari fiilinin ilk kipidir. Mazisi ise "tehhere" olup sülasi-i mucerredi "tehure" ve "tehere"dir. Anlam olarak da pislik ve necasetin karşıtıdır. Bu ister "**Elbiseni tertemiz tut"**[1] ayetinde olduğu gibi maddi işlerden olsun isterse de "**Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir"**[2] ile "**Böyle yapmanız hem sizin kalbleriniz ve hem de onların kalbleri için daha temizdir."**[3] ayetleri gibi manevi işler hususunda olsun hiç fark etmez. [4]

"Kum" zamiri ise muhatap müzekker çoğulu için kulanılan zamirdir ve "Ehl-i Beyt"e hitap etmektedir.

İlk etapta "tathir" ifadesinin o pislik ve kötülüklerin giderilmesinin tekrarı olduğu düşünülmektedir. Ama Fahr-u Razi'ye göre bunda bir incelik vardır. O da şudur ki bir şeyden pisliğin giderildiği halde o şeyin temizlenmemesinin mümkün oluşudur. Bu esas üzere "**kiri gidermek"** ayeti günahların ortadan kaldırılmasına işarettir. Ama ayetin devamında yer alan "**ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir"** ifadesi ise yücelik elbisesinin giyilmesine işarettir. [5] Şu anlamda ki muhataplardan pislik ve kötülüklerin giderilmesiyle iktifa edilmemiş, onlara yüce temizlik elbisesi de giydirilmiştir. [6]

Başka bir ifadeyle pisliklerin giderilmesi, o şeyin cilalanması ve temizleme ise süslemek ve bezemektir. Birisi düzeltme ve onarmak, diğeri ise sefa vermektir. Birisi bakım, diğeri ise ziynetlendirmektir. Birisi tahliye etmek, diğeri ise bezemektir. Netice olarak biri olumsuzluk, diğeri ise olumluluktur. Birinin daha çok şahsi olan bir takım etkileri vardır. Ama diğerinin, başkalarına fayda veren bir takım bereketleri vardır. Bu yüzden işin içinde tekrar diye bir şey yoktur. Aksine birincisi, ikincisi için ortam sağlamaktadır.

"Tathir" kelimesi tef'il babının masdarıdır ve tekid edici mutlak mef'uldur. Tenvini ise tazim ve yücelik içindir. Yani sizler için irade

---

[1] Müddessir suresi, 4. ayet
[2] Maide suresi, 41. ayet
[3] Ahzab suresi, 53. ayet
[4] Misbah'ul-Munir "tehure" ve et-Tahkik, "tehure"
[5] Elbette def suretinde; ref' suretinde değil.
[6] Tefsir-i Kebir, c. 13, 25. cüz, s. 210

ettiği bu temizlik, sıradan bir temizlik değildir, aksine özel bir temizliktir. [1]

Neticede ayetin bu bölümünün muhatapları, yani Ehl-i Beyt, kamil bir temizliğe sahip olmakla temizler makamına ulaşacak ve Kur'an-ı Kerim ile tam bir irtibat ve temas halinde olacaktır. [2] Hatta bizzat kendileri, konuşan Kur'an konumundadırlar.

Ayetin Tefsiri

Bu cümle, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri hakkında bir takım hükümler beyan eden yedi ayetin arasında yer almıştır. Öncesi ve sonrasında yer alan ayetler, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri hakkındadır ve onlara hitap etmektedir. Ama ayetin bu bölümünde yer alan "kum" zamiri, bu ayetin öncesi ve sonrasında yer alan "kunne" zamirinden farklıdır. Bu yüzden bütün Şii müfessirleri, ayetin bu bölümünün muhataplarının, diğer bölümlerin muhataplarından farklı olduğunu söylemektedirler. Ayetlerin toplamı birlikte nazil olmuş bile olsa muhatap ayrıdır. Zira Şii müfessirlere göre ayetlerin birlikte nazil olması tek başına, bu ayetin kendinden önceki ve sonraki ayetlerle irtibat halinde olduğunun kanıtı olamaz. Bundan da öte bu ayetin kendisinden önceki ve sonraki ayetlerle irtibat halinde olmasının iki sakıncası vardır.

Birinci Sakınca: Bu yorum, anlam açısından kabul edilir değildir. Zira bu yorum esasınca ilk olarak "liyuzhibe" cümlesindeki "lam" edatı, önceki ayetlerde yer alan hükümler için de nedensellik ifade etmelidir. İkinci olarak burada yer alan irade, teşrii irade olmalıdır. Ama önceki bölümlerde aktardığımız bilgiler ışığında söylemek gerekir ki "lam" takısı Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine has olan hükümler için "neden" konumunda değildir. Sadece bir ihtimale göre bu söylenebilir ki o da bu yorum için çözüm değildir. Bu yüzden ayette ifade edilen irade, tekvini iadeden başkası değildir.

İkinci Sakınca: Bu cümlede yer alan "kum" zamiri, çoğul müzekker zamiridir. Oysa önceki ve sonraki zamirlerin tümü "kunne,

---

[1] Mutlak mef'ul ile tekid edilişi, temizliğin en yüce mertebede kamil bir temizlik olduğuna delalet etmektedir. (Yenabi'ul-Mevedde, s. 109)

[2] Vakıa suresi, 79. ayet

tunne" olup çoğul müennes zamiridir. Bu farklılık da muhataplarının farklı olduğunun delili ve nişanesidir. Ebi'l-Carud, büyük İslam şehidi Zeyd b. Ali b. Hüseyin'den (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "İnsanlardan bir grup cahil kimseler bu ayetten Peygamber'in eşlerinin kastedildiğini sanmışlardır. Böyle sanan kimseler, yalan söylemekte ve günah işlemektedirler. Oysa eğer Peygamber'in eşleri kasdedilmiş olsaydı, "liyuzhibe ankunne er-rics ve yutehhirekunne tathiren" denilmesi gerekirdi. Böylece söz müennes olarak ifade edilirdi. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Vezkurne ma yutla fi buyutikunne", "la teberrucne", "lestunne ke ehedin min'en nisa"[1]

Beğenilmez Yorum

Bazı Ehl-i Sünnet müfessirleri şöyle demiştir: Bu iki hususta yer alan "kum" zamirleri, "kunne" anlamındadır. Lakin "ehl" lafzına uyduğu için müzekker olarak ifade edilmiştir. [2] Sonuç olarak "ankum" ve "yutahhirekum" da "ankunne" ve "yutahhirekunne" anlamındadır. Bu esas üzere ayetin cümlelerinin muhatapları arasında hiçbir fark yoktur. Zamirlerin arasında hiçbir fark yoktur. Zamirlerin değişimiyle hitap ve muhatap hususunda hiçbir değişiklik söz konusu değildir.

Cevap: İlk etapta şu birkaç husus göz önünde bulundurulmalıdır:

a-Siyak birliği, muhatapların birliği durumunda yedi ayette kullanılan zamirlerin de bir olmasını gerektirmektedir.

b-Siyak birliği, mütekellimin bir konuyu beyan etmek istediğini bildiğimiz veya en azından aksi bir durum olduğu hakkında ilmimizin olmadığı ve mütekellimin bir hususta fazlasını beyan etme niyetinde olup olmadığını bilmediğimiz yerlerde doğrudur. Ama mütekellimin birden fazla konuyu açıklama niyetinde olduğuna dair bir delilimiz varsa, siyak birliği iddiası kanıtsız olacaktır.

---

[1] Tefsir-i Kummi, c. 2, s. 193, ilgili ayetin tefsirinde

[2] Çoğul müzekker zamirinin "ankum" ve "yutahhirekum" hususunda kullanılması "ehl" kelimesine riayet içindir. Araplar lafıza riayet edildiği bu tür yerlerde bir çok defasında müzekker kiplerini kullanmışlardır. (Ruh'ul-Meani, c. 12, 22. cüz, s. 19, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde.

c-Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine yapılan hitaplar kınama ile birliktedir. Zira bu ayetlerde boşanma tehdidi "**gelin size boşanma bedelinizi vereyim ve güzellikle salıvereyim"**, azab tehdidi "**ona azab iki kat katlanır"** evde kalma tehdidi "**Evlerinizde oturun"** vb. tehditler mevcuttur. Oysa Ehl-i Beyt'e yapılan hitap, saygı ve yüceltme ile birliktedir. Bu farklılık da siyak birliğinin olmadığının delilidir.

d-Bu sözü söyleyen kimse, bizzat ayeti tecziye ve tahlil etmemiştir ki mesajının ne olduğu anlaşılmış olsun. Söz konusu cümle Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerine hitap etmektedir varsayımıyla tefsirine koyulmuştur. Dolayısıyla da zamirlerin ihtilafını yorumlamak için şöyle demek zorunda kalmıştır: "Bu iki zamir, "ehl" lafzının itibariyle müzekker olarak ifade edilmiştir." Ama bu yorum da kabul edilir bir yorum değildir. Zira:

1-Söz konusu yedi ayette yirmi dört çoğul zamir, "innema yuridullah…" cümlelerinin yer aldığı 33. ayette ise sekiz çoğul zamir kullanılmıştır. Bu yirmi dört zamir arasında sadece iki zamir, çoğul müzekker olan "kum" şeklinde ifade edilmiştir. Oysa diğer zamirler müennes olarak ifade edilmiştir. Şimdi akla şu soru gelmektedir: Bu iki zamirin ne gibi bir özelliği vardır ki "ehl" lafzı itibariyle müzekker olarak ifade edilmiştir ama bu ayetin diğer altı zamiri ile bu yedi ayetin toplamında yer alan yirmi iki zamir bu özelliklere sahip değildir ve çoğul müennes olarak zikredilmiştir? Üstelik şunu da göz önünde bulundurmak gerekir ki bu yorumu iddia eden kimseler, bütün bu ayetlerin birlikte nazil olduğuna inanmaktadırlar. Eğer "ehl" lafzına tabi olma, böyle bir değişimin sebebi ise bu ayete özgü sekiz zamirde veya en azından "ehl" kelimesinden sonra, akabindeki ayette yer alan iki zamirde de bu tabi olma ve uyumun var olması gerekirdi.

2-Bu yorum, müennes zamirin "ehl" kelimesine dönüşünün yanlış olduğu yerde doğrudur. Oysa "ehl" kelimesi, hem müzekker ve hem de müennes zamirin kendisine dönebildiği bir kelimedir. Ehl-i Sünnet'in büyük müfessiri Zemahşeri Nisa Suresi 75. ayetin tefsirinde şöyle demektedir: "Eğer "Hazihi'l-Karyeti ez-Zalimi ehluha" ifadesi yerine "ez-Zalimeti ehluha" denmiş olsaydı yine caiz idi. Bu caiz oluşu, mevsufun, yani "Karye"nin müennes oluşundan değildir. Aksine "ehl" kelimesinin müennes ve müzekker haletinin eşit olmasındandır."[1]

[1] Keşşaf, c. 1, s. 535

Zemahşeri'nin iddiasının kanıtı da şudur ki lügat kitapları, "ehlun" ve "ehlat" kelimelerinin "ehl" kelimesinin çoğulu olduğunu söylemişlerdir. [1] Bu açıdan eğer "ankunne" ve "yutahhirekunne" denmiş olsaydı yine sahih olurdu.

Sonuç olarak demek gerekir ki bu siyak değişikliği, "ehl" kelimesine tabi olmaktan dolayı olamaz. Dolayısıyla ayrı bir nedeninin olması gerekir.

2- Reel Örneklerin Tayini

Tathir ayetinin tefsiri ve bazı kelimelerinin açıklığa kavuşması ile bilinmiş oldu ki bu cümlenin muhatapları yüce ismet makamına sahip kimseler olmalıdır. Öte yandan pislikleri gidermek ve temizleme iradesinin, iki "kum" zamiri ve Ehl-i Beyt'in terkibiyle Allah'ın muhatabı olan kimselere mahsus olduğu hususunda da hiç kimsenin şüphesi yoktur. O halde şimdi de ayetin bu bölümünün muhataplarının kimler olduğuna ve Ehl-i Beyt kelimesinin kimlerle örtüştüğüne bakmamız gerekir.

Tathir ayetinde en fazla ihtilaf, bu kelimenin sınırlarını tayin etmekten kaynaklanmaktadır. Bazı Ehl-i Sünnet müfessirleri şöyle demişlerdir: "Ehl-i Beyt'ten maksat; Resul-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri, evlatları[2], Müminlerin Emiri Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir." Diğer bazı kimseler de şöyle demişlerdir: "Kadın veya erkek, Haşimoğullarının tüm müminleridir. Yani kendilerine sadakanın haram olduğu kimselerdir. İster al-i Ali, ister al-i Akil, ister al-i Cafer ve isterse de al-i Abbas olsun fark etmez." [3] Bu tefsir esasınca Abbas oğullarının tüm halifeleri Ehl-i Beyt'tendir. Onlardan her türlü pislik giderilmiş ve tertemiz olmuşlardır! Bu hususta başka görüşler de vardır.

Bir hatırlatma: Hiç kimse tertemiz olan beş şahsiyet, yani Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hususunda münakaşa etmemiştir. [4] İhtilaf sadece başkalarının bu kapsama girip girmemesi hususundadır.

---

[1] Bkz. El-Kamus'ul-Muhit, "ehl", "el-ayn", "ehl"

[2] Bu cümleden Hz. Fatımat'uz-Zehra (a.s)

[3] Ruh'ul-Meani, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

[4] Gerçi Fahr'ur-Razi, Hz. Ali'nin (a.s) bu topluluk arasında yer almasına karşı doğru olmayan bir yol kat etmiş ve şöyle demiştir: Hz. Ali b. Ebi Talib, Peygamber-i

Faydasız Çaba

Bildiğimiz gibi bu sözlerin sahibinin bu tür çabalardan maksadı, Allah Resulü'nün (s.a.a) eşlerini de "Ehl-i Beyt" kavramının kapsamına sokmak ve bu vesileyle eşlerinden bazısının yaptığı yanlışlıkları tevil etmektir. Oysa bu çabaların hiç biri çözüm değildir. Zira böylece farkında olmadan bizzat kendilerinin inanmadığı bir takım kimselerin de bu topluluğa girmesine kapı aralamış olmaktadırlar.

Masum İmamları katleden ve haksız yere kan döken Mansur Devanıki, Harun Reşid, Memun, Mütevekkil ve Mutasım gibi kimselerin de Ehl-i Beyt'ten olduğunu, kendilerinden her türlü pisliğin giderildiğini, tertemiz kılınmış kimselerin makamına eriştiklerini kim iddia edebilir? Bütün karanlık dosyalarına rağmen bu tür insanların Hz. Ali b. Ebi Talib, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Resul-i Ekrem (s.a.a) ile aynı makamda veya biraz daha düşük konumda olduklarını kim iddia edebilir?

Üstünlük Ölçüsü

Bu sözlerin sahipleri, değer ölçüsünün doğum, yakınlık ve akrabalık olduğunu söylemişlerdir. Oysa Haşim'in evlatlarından olmak ve Peygamber-i Ekrem'in akrabası sayılmak büyük bir kıvanç olmakla birlikte, bundan daha büyüğü ve fazilet ölçüsü yüce velayet makamıdır; doğum değil. Ölçü salahiyettir; yakınlık değil.

Bunun en açık kanıtı da Kur'an-ı Kerim'in Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) amcasını kınaması ve hakkında "**Ebu Leheb'in elleri kurusun; kurudu da!"**[1] buyurmuş olmasıdır. Kur'an, Nuh'un oğlunu da aalih olmayan bir "amel" olarak tanıtmış ve şöyle buyurmuştur: "**Ey Nuh! O**

Ekrem'in (s.a.a) eviyle muaşerette bulunduğu ve sürekli Peygamber ile (s.a.a) birlikte olduğu için bu hitap kendisini de kapsamıştır. (Tefsir-i Kebir, c. 13, 25. cüz, s. 210) Alusi de hicretin ilk yıllarında Hz. Ali'nin (a.s), Resul-i Ekrem (s.a.a) ile kardeşliğine işaret etmekle birlikte, damat oluşuna ve Peygamber'in evinde büyümesine işaret etmiştir. (Ruh'ul-Meani, c. 12, 22. cüz, s. 27) Oysa hitabın kapsamına girme ölçüsü ruhsal bağ ve uyumdur; başka bir şey değil.

[1] Tebbet (Mesed) suresi, 1. ayet

asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir."[1] Nuh'un ve Lut'un eşlerini de kafirlerin örneği ve nübüvvet evinin hainleri olarak tanıtmış ve şöyle buyurmuştur: "**Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! denildi.**"[2] Açıkça bilindiği üzere cehennemlik olan ve kafirlerin örneği olarak nübüvvet evine ihanet eden kimseler, her ne kadar eş ve hayat ortağı kimseler de olsalar, asla Ehl-i Beyt'ten sayılmazlar. [3]

Bu esas üzere İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ali b. Ebi Talib (a.s) ile velayet ve dostluğum, benim için ondan doğmuş olduğumdan daha sevimlidir. Zira Onun soyundan olmak fazilettir ama velayeti ise farzdır."[4] Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: *"Peygamberlere (a.s) insanlardan en yakın olanlar, hiç şüphesiz Peygamberlerin getirdiği şeyler hususunda en bilgili ve bilinçli olanlardır."* Hz. Ali (a.s) daha sonra da Kur'an-ı Kerim'in şu ayetini delil olarak göstermiştir: **"İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir."** Daha sonra ise şöyle buyurmuştur: *"Mu-*

---

[1] Hud suresi, 46. ayet

[2] Tahrim suresi, 10. ayet

[3] Bu esas üzere ayette zikredilen istisna münkati' bir istisnadır. "**Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın."** (Hud suresi, 81. ayet) Hakeza "**Her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al."** (Müminun suresi, 27. ayet) Hakeza: **"Her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al."** (Ankebut suresi, 32. ayet) Hakeza: "**Çünkü biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız, (azapta) kalacaklar arasında bulunan karın müstesna, dediler."** (Ankebut suresi, 33. ayet) vb. . Münkati' (kopuk, kesik) istisnanın manası ise bu fertlerin lafız açısından hitabın kapsamında olmasıdır. Yoksa anlam açısından baştan beri "ehl" kavramının kapsamında olmamışlardır. Ama bazı kimselerin onların da bu lafzın kapsamında olduğu hayaline kapılması mümkün olduğu için bir hatırlatmada bulunulmuş ve bu kimselerin "ehl" kelimesinin kapsamında olmadığı ifade edilmiştir.

[4] Bihar'ul-Envar, c. 39, s. 299

hammed'in (s.a.a) dostu, her ne kadar soy açısından uzak olsa da Allah'a itaat edendir. Muhammed'in (s.a.a) düşmanı ise her ne kadar yakın akrabası bile olsa Allah'a isyan edendir."[1]

Bu esas üzere Kur'an kültürüne aşina olan bir insan, "her kim bir eve bağlı olur ve oranın ekmeğini yerse Kur'an-ı Kerim açısından o evin ehlinden sayılmaktadır" diyemez. Dolayısıyla bu görüşe inanan kimseler, "Ehl-i Beyt" kapsamına girebilmek için iman sahibi olmayı şart koşmuşlardır. Ama onlar sadece iman iddiasında bulunmanın yeterli olmadığından, aksine iman ile birlikte ayrı bir takım şartların da gerektiğinden gaflet etmişlerdir.

Bu kimseler karşısında Şia şöyle demektedir: "Bu ayetteki Ehl-i Beyt'ten maksat, manevi ve ruhsal açıdan Resul-i Ekrem (s.a.a) ile bir uyum içinde olan özel kimselerdir. Bu kimseler Şii ve Sünni yoluyla nakledilen rivayetlerde belirtilmiş ve açıklanmıştır.

Vahy Tefsirinin Kaynağı

Allah Resulü (s. a. a) vahyin resmi açıklayıcısı ve müfessiridir. **"(Onları) Apaçık deliller ve kitaplarla (gönderdik). Sana da zikri (Kur'an'ı) insanlara kendileri için indirileni açıklayasın ve onlar da iyice düşünsünler diye indirdik."**[2] O halde Kur'an-ı Kerim'in muteber tefsir ve açıklaması bizzat Peygamber'den (s.a.a) gelen veya sonuçta ona varan tefsirdir. Bu esas üzere söz konusu ayetin, yani Tathir ayetinin tefsiri ve reel örneklerinin açıklanması da Peygamber'in (s.a.a) sorumluluğu altındadır. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu özel ilahi görevi çeşitli şekillerde yerine getirmiştir. [3]

---

[1] Nehc'ül-Belağa, 96. hikmet

[2] Nahl suresi, 44. ayet

[3] Ebu Basir, İmam Sadık'tan şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sizlere Allah'ın kitabını (Kur'an'ı) ve Ehl-i Beyt'imi vasiyette bulunuyorum. Zira ben Kevser havuzunun başında yanıma gelinceye kadar, bu ikisinin asla birbirinden ayrılmamasını Allah'tan diledim ve Allah da bu duamı kabul buyurdu. Ehl-i Beyt'ime bir şey öğretmeye kalkmayın. Zira onlar sizden daha bilgilidir. Ehl-i Beyt'im sizleri hidayetten uzaklaştırmaz ve sizleri sapıklık vadisine sürüklemez." Daha sonra da İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: "Eğer Allah Resulü (s.a.a) ses-

a-Söz ve Hadis Beyan Etme Yoluyla:

Ebu Said Hudri, Allah Resulü'nün şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Tathir ayeti beş kişi hakkında nazil olmuştur: Ben, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin. "**Ve ey Ehl-i beyt, Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir."**[1]

Bu ve benzeri hadislerde, Ehl-i Beyt'in reel örnekleri apaçık bir şekilde beyan edilmiştir.

b-Kisa'nın Altında Toplanma:

Rivayetlerde şöyle yer almıştır: "Peygamber-i Ekrem'in, Ümmü Seleme'nin evinde olduğu günlerden birinde Cebrail "**Ve ey Ehl-i beyt, Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir"** ayetini kendisine nazil buyurdu. Bunun üzerine Peygamber-i Ekrem (s.a.a), Hz. Hasan, Hüseyin, Fatıma ve Ali'yi (a.s) çağırdı ve kendi etrafında oturttu. Daha sonra yünden abasını hepsinin üzerine atarak inen ayeti (Tathir ayetini) okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Allah'ım! Onlardan her türlü pisliği gider ve onları tertemiz kıl." Ümmü Seleme bu sahneyi görünce şöyle dedi: "Ey Allah Resulü! Ben de bu gruba dahil ve ayetin kapsamında mıyım?" Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sen kendi makamındasın ve şüphesiz sen hayır üzeresin." [2]

Bu söylenilenler olayın kendisi hakkında idi. Ama bu olayda dikkat edilmesi gereken önemli bir takım özellikler de vardır ki Ümmü Seleme'nin dilinden nakledilen bazı rivayetlerde şöyle yer almıştır:

- Peygamber (s.a.a) bana şöyle buyurdu: "Sen hayır üzeresin. Sen Peygamber'in eşlerinden birisin." Ama Peygamber (s.a.a) bana, "Sen benim Ehl-i Beyt'imdensin" demedi. [3]

---

siz kalsaydı ve Ehl-i Beyt'inin kimler olduğunu beyan etmeseydi, falan kimsenin ailesi de Ehl-i Beyt biziz diye iddiada bulunurlardı." (Tefsir-i Nur'is-Sakaleyn, c. 4, s. 274, 97. hadis, Ahzab sures, 33. ayetin tefsirinde)

[1] Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 604, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

[2] Bu hadisin içeriğini Şii ve Sünni müfessirlerinden çoğu nakletmiştir. Örneğin bkz. Durr'ul-Mensur ve Cami'ul-Beyan, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde ve Şevahid'ul-Tenzil, c. 2, s. 10'dan sonrası

[3] Şevahid'ut Tenzil, c. 2, s. 24; Bihar'ul- Envar, c. 35, s. 209.

- Peygamber (s.a.a) bana şöyle buyurmuştur: "Sen benim layık eşlerimden birisin." Lakin eğer bana, "Sen benim Ehl-i Beyt'imdensin" demiş olsaydı, bu benim için üzerine güneşin doğduğu ve battığı her şeyden daha sevimli olurdu." [1]

Bir Hatırlama: Bu ve benzeri hadisler, Ümmü Seleme'nin Ehl-i Beyt gurubuna girmeye gıpta ettiğini beyan etmektedir.

- "Başımı abanın altına soktum ve şöyle dedim: "Ey Allah Resulü! Ben de sizlerle miyim?" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sen hayır üzeresin." [2]

- Peygamber'in (s.a.a), amcası oğlu Ali ve evlatları hakkındaki duası bittikten sonra beni içeri aldı." [3]

Bir Hatırlatma: Bu cümlenin de gösterdiği gibi Resul-i Ekrem (s.a.a) Ümmü Seleme'nin şahsiyetini ve konumunu göz önünde bulundurarak kendisine inayette bulunmuş ve gönlünü almaya çalışmıştır.

-Bu sahneyi görünce abayı kaldırarak içine girdim. Peygambe relimden tutarak içeri girmeme engel oldu. Ardından bana şöyl ebuyurdu: "Sen hayır üzeresin."[4]

-Peygamber-i Ekrem (s.a.a) abasını yere serdi, hepsini üzerine orturttu, daha sonra abasının dört tarafını sol eliyle tutarak üzerlerine örttü. Sağ elini yukarı kaldırarak şöyle dedi: *"Bunlar benim Ehl-i beyt'imdir. O halde her türlü pisliği onlardan gider ve onları tertemiz kıl."*[5]

-Resul-i Ekrem (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s) benim evimde bulunuyorlardı. Ben onlar için bir hazire[6] yaptım. Onlar yediler ve uyudular. Daha sonra Peygamber abasını veya bir kumaş parçasını

[1] Şevahid'ut Tenzil, c. 2, c. 87, 764. hadis
[2] Bihar'ul Envar, c. 35, s. 222
[3] Bihar'ul Envar, c. 35, s. 221
[4] Durr'ul Mensur, s. 6, s. 604, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde
[5] Cami'ul Beyan, (Tefsir-i Taberi) c. 22, s. 7, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde.
[6] Cıvık bir içecek veya et, su ve unla yapılan bir tür yiyecek.

onların üzerine örttü ve şöyle buyurdu: "*Bunlar benim Ehl-i beyt'imdir. O halde her türlü pisliği onlardan gider ve onları tertemiz kıl."*[1]

Bütün bu rivayetler Peygamber-i Ekrem'in tathir ayetini naklet-meye, açıklamaya ne kadar önem verdiğini ve Ehl-i Beyt'in kimler olduğunu ortaya koymaya çalıştığını göstermektedir.

Elbette Ümmü Seleme Resul-i Ekrem'in (s.a.a) salih ve değerli eşidir. Şia ve Sünni nezdinde büyük bir saygınlığa sahiptir. Tertemiz imamlar (a.s) onu azametle anmışlardır. Ama bütün bunlara rağmen Peygamber (s.a.a) onun da Ehl-i Beyt-i arasına girmesine izin vermemiştir. Bu yüzden cübbesini kaldırıp içine girmek istyeyinde Hz. Resul elinden tutmuş ve izin vermemiştir. Nitekim cübbesini serip tertemiz Ehl-i Beyt'i üzerine oturunca da cübbesinin etrafını toplamıştır. Böylece Ümmü Seleme veya diğer herhangi bir kimsenin oturmasına engel olmuştur.

Ümmü Seleme konu çok hassas olduğundan ve özel bir durum ortaya çıktığından dolayı şöyle sordu: "Acaba ben de onlardan mıyım?" Reusl-i Ekrem (s.a.a) saygılı bir şekilde şöyle buyurdu: *"Hayır"* Oysa Ümmü Seleme kendisinin de onlardan sayılmasını arzu ediyordu. Dolayısıyla sürekli şöyle diyordu: "Eğer beni de onların arasına katmış olsaydı bu benim için üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlı olurdu."

Bir Hatırlatma: Olayın Ümmü Seleme'nin evinde meydana gelmiş olması da, Ümmü Seleme'nin azametini ve yüce konumunu göstermektedir. Ama abanın altına girmesine izin verilmemesi de hakikatte şu uyarı niteliğindedir ki Ümmü Seleme sahip olduğu o yüce makama rağmen, Ehl-i Beyt'ten değilse, diğer kimseler kesinlikle bu kavramın kapsamında düşünülemezler.

Ümmü Seleme'nin bu olayı naklinde göze çarpan ihtilaflar belki de şundan dolayıdır ki olay bir defa gerçekleşmiş olmasına rağmen Ümmü Seleme (olayı bir defasında tümüyle aktarmamış, aksine) her defasında bu olayın bir köşesini aydınlatmıştır.

---

[1] Cami'ul Beyan, (Tefsir-i Taberi) Ahzab sursei, 33. ayetin tefsirinde. Merhum Seyyid Haşim Behrani Gayet'ul Meram adlı kitabında s. 287-292'de bu ayetin beşl temiz insan (Ehl-i Beyt) hakkında nazil olduğunu teyit eden Ehl-i Sünnet yoluyla 41 ve Şia yoluyla 34 hadis nakletmiştir. (Revzet'ul Muttakin, c. 5, s. 473, dipnot)

Bu rivayetin bir benzeri Aişe[1] ve Zeyneb[2] hakkında da nakledilmiştir. Eğer bu rivayetlerin senedi sahih ise, bu durumda şöyle demek de mümkündür: Belki de olay, aynı olaydır. Lakin onlar da orada hazır bulunuyorlardı. Onlar da Ümmü Seleme'nin sözlerine benzer sözler etmiş ve Peygamber'den aynı cevabı almışlardır. Elbette bazı kimseler, olayın birden fazla tekrarlandığı ihtimalini de vermişlerdir.

Bir Hatırlatma: Bu rivayetlerin bir benzeri daha fazla açıklamalarla Fatıma-i Zehra'dan (a.s) da nakledilmiştir. [3] Bu hadis ise "Kisa" hadisi diye meşhurdur. Aynı zamanda Mefatih'ul-Cinan kitabının sonuna eklenmiştir. Kisa hadisinin önceki hadislerle mukayesesi şu ihtimali güçlendirmektedir ki bu olay Hz. Zehra'nın evinde de meydana gelmiştir.

C-Ehl-i Beyt'e Her Gün Selam Vermek

Tathir ayetinin nazil olmasından sonra Resul-i Ekrem (s.a.a) uzun bir müddet, sabah namazı vaktinde Fatıma-i Zehra'nın (a.s) kapısının önünde duruyor, iki elini kapının iki tarafındaki pervaza dayıyor ve şöyle buyuruyordu: "es-Selam-u Aleykum, Ehle'l-Beyt ve rahmetullahi ve berekatuhu, es-Salat, rehimekumullah "**Ve ey Ehl-i beyt, Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir.**" Ben sizinle savaşan kimseyle savaştayım ve sizinle barış içinde olanlarla barıştayım."[4]

İbn-i Abbas'tan ise şöyle nakledilmiştir: "Her gün, her namaz vakti girdiğinde yani günde beş vakit, Peygamber (s.a.a), Ali b. Ebi Talib'in

---

[1] Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 603'te ise şöyle nakledilmiştir: Aişe'ye, "Ali (a.s) hakkındaki görüşünüz nedir?" diye sorulunca, Aişe şöyle demiştir: "Eşi Fatıma ve evlatları Hasan ve Hüseyin olan kimse hakkında ne düşünüyorsun ki? Bizzat gördüm ki Peygamber (s.a.a) üzerlerine bir örtü serdi ve şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Her türlü pisliği onlardan gider ve onları tertemiz kıl." Ben şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Ben de senin Ehl-i Beyt'inden değil miyim?" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Sen hayır üzeresin." Ama beni onlara katmadı. (Şevahid'ut-Tenzil, c. 2, s. 37 ve 38) Bu cümle Aişe'nin; Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in makamını bildiğini göstermekle kalmamakta, aynı zamanda bizzat kendi itirafıyla, onun Ehl-i Beyt'ten olmadığını da ifade etmektedir.

[2] Bihar'ul-Envar, c. 35, s. 222 ve Yenabi'ul-Meveddet, s. 108

[3] İhkak'ul-Hak, c. 2, s. 554 ve Avalim c. 11 (2. bölüm), s. 930

[4] Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 606, Tathir ayetinin tefsirinde

(r.a) kapısının önüne geliyor ve şöyle buyuruyordu: "es-Selamu aleykum ve rahmetullahi ve berekatuhu Ehle'l-Beyt "innema yuridullah…" es-Selat, rahimekumullah"[1]

Peygamber'in ne kadar süre boyunca geldiği, selam verdiği ve Tathir ayetini okuduğu hususunda, "kırk gün, altı ay, yedi ay, sekiz ay, dokuz ay, on yedi ay" gibi farklı rivayetler vardır.

Bir Hatırlatma: Rivayetlerin farklı oluşunun sırrı ise, ravilerden her birinin kendi müşahedelerini beyan etmiş olmasıdır. Yani biri kırk gün Medine'de kalmış ve Peygamber-i Ekrem'in bu ameli kırk gün tekrarladığını müşahede etmiş, diğeri altı ay Medine'de kalmış, bir diğeri ise yedi ay Medine'de kalmış ve kendi gözlemlerini aktarmıştır.

Bazı rivayetler ise Peygamber'in (s.a.a) ömrünün sonuna kadar bu işi tekrarladığına işaret etmektedir. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) hizmetçisi Ebu'l-Hamra şöyle nakletmiştir: "Allah Resulü (s.a.a) her sabah namazında gelip kapının pervazından tutuyor, sonra şöyle diyordu: "es-Selamu aleykum ya Ehl'el-Beyt ve rahmetullahi ve berekatuhu" Evden kendisine, "ve Aleykum'us-Selam ve Rahmetullahi ve berekatuhu" diye cevap verilince de şöyle buyuruyordu: "es-Salat (haydi namaza!) Allah sizlere rahmet etsin. **Ve ey Ehl-i beyt, Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir.**"

Bu rivayetin ravisi olan Nafi' b. Haris Ebu'l-Hamra'ya şöyle sormuştur: "O zaman evde kimler vardı?" O şöyle demiştir: "Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s)"[2]

"Her sabah namazında geliyor" diye buyurulan ve müddetine işaret edilmeyen rivayet ise Peygamber'in (s. a. a) bu işi ömrünün sonuna kadar sürdürdüğüne işaret etmektedir. Nitekim Suyuti'nin naklettiği İbn-i Abbas'ın rivayeti de aynı şeyi ifade etmektedir. Ebu'l-Hamra'nın bu hadisi, Şii kaynaklarında şöyle yer almıştır: Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ömrünün sonuna kadar bu işi devam ettirmiştir.

---

[1] Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi siz Ehl-i Beyt'in üzerine olsun. **"Şüphesiz Allah irade etmektedir ki…"** Haydi namaza! Allah sizlere merhamet buyursun." (Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 606, ilgili ayetin tefsirinde)

[2] Ehl-i Sünnet'in büyük alimlerinden biri olan Hakim Haskani, mezkur müddetlere de işaret edilen bu ve benzeri rivayetleri Şevahid'ut-Tenzil, c. 2, s. 10-92'de zikretmiştir.

"Peygamber (s.a.a) Medine'de dünyadan göçünceye kadar bu işi her gün yapmıştır."[1]

İmam Hasan (a.s) da kendisine zorla yüklenen barış antlaşmasını kabul ettikten sonra Şam tağutunun önünde yaptığı konuşmasında şöyle buyurmuştur: "Sonra Allah Resulü (s.a.a) ömrünün sonuna, Allah ruhunu alıncaya kadar her sabah namazında bize geliyor ve şöyle buyuruyordu: "es-Selat, rahimekumullah…"[2]

Bu iki ifade Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ömrünün sonuna kadar bu işi tekrarladığını açıklamaktadır.

Hatta bu ihtimalin bir delili de vardır. O da şudur ki o günkü Medine uzak ve yakın yerlerden gelen farklı grupların geliş-gidiş yeriydi. Bu gruplar, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ile görüşüyor ve müzakere ediyorlardı. İlahi ayetleri işitiyor, İslami hükümleri öğreniyor, sordukları sorulara cevap alıyorlardı. Bu yüzden şöyle diyebiliriz: Peygamber (s.a.a), gelenlere Ehl-i Beyt'ini tanıtmak ve başkalarına hatırlatmak amacıyla ömrünün sonuna kadar bu işi tekrarlamıştır.

Bir Hatırlatma: Belki de Tathir ayeti Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından 17 ay önce nazil olmuştur ve Peygamber (s.a.a) bütün bu müddet boyunca kızı Fatıma'nın (a.s) kapısında bu ayeti sürekli olarak tekrarlamıştır. Bu esas üzere bu rivayet ile diğer rivayetlerin arasını bulmak da mümkün olacaktır.

d-Mübahale Olayı

Peygamber-i Ekrem'in ömrünün son yıllarında[3] Necran Hıristiyanlarından bir grup Medine'ye geldiler ve Peygamber'in (s.a.a) mescidinde toplanarak kendisiyle tartışmaya koyuldular. Onlar için hak apaçık bir şekilde ortaya çıktığı halde sadece inat yüzünden hakkı kabul etmeye yanaşmadılar. Bu yüzden Peygamber-i Ekrem (s.a.a) onlara mübahele önerisini vermekle görevlendirildi. Bu öneri esasınca Peygamber ve Necran heyetinin başkanı, kadın ve evlatları arasından en azizlerini ve erkekler arasında ise canları mesabesinde olanları bir araya

[1] Tefsir-i Kummi, c. 2, s. 67, Ta-Ha suresi, 132. ayetin tefsirinde

[2] Emali, Şeyh Tusi, s. 565, 21. Meclis

[3] Meşhur olduğu üzere, hicretin 10. yılı.

toplayacak ve karşı karşıya getireceklerdi. Ardından birbirine beddua etmeye başlayacak ve Allah'ın lanetinin yalancıların üzerine olmasını dileyeceklerdi.

Necran Hıristiyanlarının heyeti, ilk önce mübahaleyi kabullendi. Peygamber-i Ekrem bu önemli olay için erkekler arasından sadece Ali b. Ebi Talib'i, kadınlar arasından Fatımat'uz-Zehra'yı, evlatları arasından da sadece Hz. Hasan ve Hüseyin'i seçti ve mübahele meydanına ayak bastı. Necran heyeti, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) beraberinde gelenleri görünce ve Peygamber'in ciddiyetini müşahede edince mübahalede bulunmaktan vazgeçti.

Bir Hatırlatma: "Ebna" ve "enfüs" kelimeleri çoğul ve "nisa" kelimesi de ism-i cem olduğundan dolayı Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) en az dokuz kişi (üç erkek, üç kadın ve üç de evlat) götürmesi gerekiyordu. Zira çoğulun en azı üç kişidir. Oysa Peygamber (s.a.a) kendisiyle beraber sadece dört kişiyi götürmüştür. Bu da Peygamber'in (s.a.a) bu manevi savaş meydanına götürecek dört kişiden başka salahiyet sahibi kimseyi bulamadığını göstermektedir.

Fahr-u Razi mübahele olayını şu şekilde nakletmektedir: "Resul-i Ekrem (s.a.a) siyah renkli dikilmemiş yünden abasını omuzlarına atmış, Hüseyin'i kucağına almış, Hasan'ın elinden tutmuş bir halde mübahelede bulunmak için dışarı çıktı. Fatıma, Peygamber'in arkasından, Ali (a.s) ise onun arkasından hareket ediyordu. Resul-i Ekrem yanındakilere şöyle buyurdu: "Ben dua edince siz de "amin" deyin."

Fahr-u Razi daha sonra şöyle diyor: "Mübahele meydanında Hz. Resul (s.a.a), o siyah yünden abanın altına girdi. Sonra Hasan (a.s) öne çıktı. Peygamber (s.a.a) onu da abanın altına adı. Daha sonra Hüseyin, Fatıma (a.s) ve ondan sonra da Ali (a.s) öne geldiler. Hep birden abanın altına girdiler. Hepsi bir araya toplanınca Hz. Resul (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ey Ehl-i Beyt! Şüphesiz Allah sizden ancak kiri götürmek ve sizi tertemiz kılmak dilemektedir."

Fahr-u Razi sonunda şöyle demektedir: "Tefsir ve hadis alimleri bu hadisin sıhhati hususunda ittifak etmişlerdir."[1]

Büyük Ehl-i Sünnet alimi Ebu İsa Tirmizi kendi kitabında şöyle yazmaktadır: "Sa'd b. Ebi Vakkas kendi babasından şöyle nakletmiştir:

[1] Tefsir-i Kebir, c. 4, 8. cüz, s. 88-89, Al-i İmran, 61. ayetin tefsirinde.

"Mübahele ayeti nazil olunca Peygamber (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı ve daha sonra şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! Benim ehlim bunlardır."[1]

Bu esas üzere şöyle denilebilir: Eğer gerçekten başka kimseler de Ehl-i Beyt'ten sayılmış olsalardı, Resul-i Ekrem (s.a.a) onları da getirirdi. Zira en az dokuz kişiyi getirmesi gerekiyordu. Başkalarını bu mübahele meydanına çağırmamış olması da diğerlerinin, bu ayette söz konusu edilen anlamda Ehl-i Beyt kapsamına girmediğini göstermektedir.

Bu bilgiler, ışığında, özellikle de Ümmü Seleme'nin abanın altına girmesine izin vermemesinden dolayı şu sonucu elde etmek mümkündür ki "el" edatıyla ifade edilen "beyt" (ev) kelimesi, içinde sükunet edilen beytten ayrı bir anlam ifade etmektedir. Bu ev, Allah ve Resulü arasında tanınmış ve bilinmiş bir evdi. Peygamber (s.a.a) kendisi ile Allah arasında bilinen bu evi bayındır ve mamur tutmaya çalışıyordu. Sürekli bu evi tanıtmak için didiniyordu. Belki de bundan maksat bir tavan gibi ruhsal açıdan uyum içinde bulunan bu beş kişiyi altına alan aba idi.

Bağnazlık Tozları:

Resul-i Ekrem (s.a.a) tarafından uygulanan metotlara; yani Müslümanların namaz kılmak için mescitte toplandıkları bir sırada Fatıma'nın (a.s) evinin kapısında ayet okumasına, abanın altında sayılı kimseleri toplamasına, zahiren defalarca tekerrür ettiği üzere belli kimselerin defalarca Ehl-i Beyt olarak tanıtılmasına; abanın etrafını toplaması, Ümmü Seleme'nin elinden çekip alması. . gibi incelikleri kullanmasına ve dost ile düşmanın gözlerinin hayretle baktığı mübahele gibi altın bir fırsattan istifade etmesine dikkat edildiği taktirde, Peygamber-i Ekrem'in Ehl-i Beyt'i tanıtmak ve Tathir ayetinin muhataplarını tayin etmek için ruhsal etkenlere ve bir propaganda dalgası yaratmaya dayandığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayrıca Peygamber'in uyguladığı bu metotlar etki yaratmış ve sonuç vermiştir. Bu yüzden, bu kadar yoğun bir şekilde nakledilmiş çok az olay vardır. Evet, ama ne yazık ki şahsi sevgi ve nefretten kaynaklanan tozlar, hakikat güneşinin köksüz

[1] Sünen-i Tirmizi, c. 5, s. 6, Kitab'ut-Tefsir, 1. bab, Al-i İmran suresi, 3010. rivayet

ve temelsiz evham ve kuruntular perdesinin arkasında gizli kalmasına neden olmuştur.

Bazı müfessirlerin sevgi, kin, bağnazlık ve peşin hükümleri; Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) söz ve davranışlarındaki kanıtların görmezlikten gelmesine ve Ehl-i Beyt kelimesinin lügavi manasına istinat ederek bu ayetin Peygamber'in eşleri hakkında da nazil olduğunu söylemelerine sebep olmuştur.

Örneğin İkrime'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Bu ayetin maksadı, sizin zannettiğiniz gibi değildir. Burada kasdedilen Peygamber'in (s.a.a) eşleridir."[1]

Ebi's-Suud ise kendi tefsirinde şöyle diyor: "Bu ayet Resul-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerinin de Ehl-i Beyt'ten olduğuna delalet etmektedir. Eğer bir rivayet, Peygamber'in eşlerinin bu ayetin kapsamında olmadığını ifade ediyorsa o rivayet güvenilir bir rivayet değildir."[2]

Halbuki bunlar bizim de insanın eşinin Ehl-i Beyt kavramı kapsamında odluğu kabullendiğimizden gaflet etmektedirler. Kur'an'da da bu kavram eşler hakkında kullanılmıştır. Nitekim Hz. İbrahim (a.s) hakkında daha önce de zikredildiği üzere bu kavram kullanılmıştır. Lakin biz diyoruz ki: Bu ayetin bir takım hususiyetleri vardır. Bu hususiyetler esasınca özel bir çerçeveyi kapsamaktadır. Belki de bu lügavi kapsamlılık sebebiyle Resul-i Ekrem (s.a.a) bazılarına işaret ettiğimiz söz ve davranışlarıyla bu ayetin kapsamlılık dairesini belirtmeye çalışmıştır.

Daha ilginç olanı da Ebu Hayyam Endülüsi'nin şöyle demesidir: "Ehl-i Beyt kavramı Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşlerini ve onların babalarını kapsadığı için "ankum" ve "yutahhirekum" tabirleri kullanılmıştır." [3]

Bu tefsir esasınca Mekke fethinden önce kafir olan, Mekke'nin fethinin akabinde İslam ve Müslümanların galibiyetinden ve Arap yarımadasında hiç bir sığınak kalmamasından sonra münafıkça İslam izharında bulunan Ebu Süfyan'ın da Ehl-i Beyt'ten sayılması ve her türlü pislikten arınmış olduğunu söylememiz gerekir. Tek sebebi ise Resul-i Ekrem'in (s.a.a) eşi olan Ümmü Habibe'nin babası olmasıdır.

---

[1] Durr'ul-Mensur, c. 6, s. 603, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

[2] Tefsir-i Ebi's-Suud, c. 4, s. 320, ayetin tefsirinde

[3] Tefsir'ul-Bahr'il-Muhit, c. 7, s. 224, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

Gizli İtiraf

Suyuti ve diğer Sünni ve Şii müfessirleri şöyle nakletmişlerdir:

"Beraat Suresi'nin ilk on ayeti nazil olunca Resul-i Ekrem, Ebu Bekir'e Hac mevsiminde bu ayetleri Mekke ahalisine duyurma görevini vermişti. Ebu Bekir hareket ettikten sonra Resul-i Ekrem (s.a.a), Ali'yi istedi ve onu Ebu Bekir'den ayetleri almak ve Mekke halkına iletmekle görevlendirdi. Müminlerin Emiri (a.s) de bu görevi yerine getirdi. Bu olaydan rahatsız olan ve üzülen Ebu Bekir, Peygamber'in (s.a.a) huzuruna vardı ve şöyle arzetti: "Benim hakkımda bir ayet mi nazil olmuştur?"

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Hayır, sadece Cebrail nazil oldu ve bu ayeti ben ya da benden olan kimse dışında bir kimsenin tebliğ etmemesini söyledi!

Bazı tabirlerde ise şöyle yer almıştır: "Ebu Bekir hareket etmeden önce, Hz. Resul (s.a.a) onu çağırdı ve kendisine şöyle buyurdu: "Benim Ehl-i Beyt'imden başka birinin bu ayetleri Mekke halkına iletmesi uygun değildir." Sonra da Ali'yi çağırarak Beraat ayetlerini ona teslim etti."[1] Eğer gerçekten de Ebu Bekir, Aişe'nin babası olduğu için Ehl-i Beyt'ten sayılmış olsaydı, Peygamber-i Ekrem'in onunla Ali'nin arasına fark koyması, onu geri çevirmesi ve Beraat ayetlerinin tebliğ görevini Müminlerin Emirine vermesi anlamsız olurdu.

Ebu Bekir'in önce rahatsız olmasına rağmen Resul-i Ekrem'in sözlerinden sonra itiraz etmemesi[2] onun da kendisini Peygamber-i Ekrem'in Ehl-i Beyt'inden saymadığını göstermektedir.

Özet

Bütün bu bilgiler ışığında şu sonucu elde etmek mümkündür:

1-"Ehl-i Beyt" kavramı lügatte ve hatta Kur'an-ı Kerim'de genel bir anlam ifade etmektedir. Ev sahibi ile irtibatı olan, örf açısından o evin ehlinden sayılan ve hatta insanın eşi olan kimseler hakkında kullanılmaktadır. Nitekim Hak Teala'nın Halil'i olan Hz. İbrahim'in eşi hakkında da bu ifade kullanılmıştır.

---

[1] Durr'ul-Mensur, c. 4, s. 123

[2] a. g. e.

2-İç ve dış belirtilere teveccühen, bu ayette yer alan Ehl-i Beyt kavramının özel bir takım reel örnekleri vardır ve dolayısıyla da lügavi anlamı kastedilmemiştir.

Merhum Üstat Allame Tabatabai bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Kur'an örfünde "Ehl-i Beyt" lafzı tertemiz kılınmış olan beş şahsiyet için kullanılan özel isimdir. Dolayısıyla diğerleri hakkında kullanılmamaktadır. Her ne kadar Peygamber'in akrabaları, has yakınları olsa da, genel örf hasebiyle haklarında Ehl-i Beyt kavramının kullanılması sahih olsa da bu gerçek değişmez.

Bu söylenilen bilgiler ışığında açıklığa kavuştuğu üzere "Kur'an örfü" kelimesinden maksat, bu kelimenin Tathir ayetinde kullanılmasıdır.

3-Sadece Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ile ruhsal uyum içinde olan kimseler El-i Beyt'in bir parçası sayılmaktadır.

4-Peygamber-i Ekrem (s.a.a) vahyin resmi müfessiri olarak çeşitli şekillerde Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i (a.s) Tathir ayetinin reel örnekleri olarak tanıtmıştır. Dolayısıyla Peygamber'in (s.a.a) bu davranışı, bu yüce insanların Peygamber (s.a.a) ile ruhsal uyum içinde olduğunu göstermektedir.

5-Bir takım kanıtlar da bu ruhsal uyumu teyit etmektedir:

a-Mübahele ayeti esasınca, Ali (a.s) Allah Resulü'nün canı ve ruhu mesabesindedir. "…**kendimizi ve kendinizi çağıralım."**[1] İster istemez böyle bir kimse Peygamber ile ruhsal bir uyum içinde olacaktır.

Bundan da öte Hz. Ali'nin Peygamber'in özel ibadet yeri olan Hira mağarasında[2] Peygamber-i Ekrem ile birlikteliği de bu gerçeği ifade etmektedir.

b-Fatıma-i Zehra (a.s), Resul-i Ekrem'in (s.a.a) canı olan Müminlerin Emiri'nin dengi ve benzeridir. "Eğer Allah-u Teala Müminlerin Emiri'ni yaratmasaydı, Adem'den bu tarafa yeryüzünde Fatıma'ya denk biri bulunamazdı."[3]

---

[1] Al-i İmran suresi, 61. ayet

[2] Nehc'ül-Belağa, 192. hutbe; "Her yıl Hira mağrasında sükunet ediyordu. Ben onu görüyordum ve benden başka hiç kimse onu görmüyordu."

[3] Bihar'ul-Envar, c. 43, s. 167

Bu rivayette yer alan denklik mutlaktır ve her türlü ilmi[1], manevi ve ruhani boyutları kapsamaktadır. Sadece imamete has şeyler bunun dışındadır. Denk olmak, Hz. Zehra'nın da tıpkı Ali (a.s) gibi, Allah Resulü (s.a.a) ile ruhsal uyum içinde olmasını iktiza etmektedir.

c- İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) de imamet makamının ortak hususlarında, akli ve nakli deliller esasınca, tıpkı Hz. Ali (a.s) gibidirler. Bu açıdan aralarında hiçbir farklılık yoktur. Zira Al-i Muhammed'in alimi Hz. Ali b. Musa er-Rıza (a.s) Merv'de halka yaptığı bir konuşmada şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz imamet; peygamberlerin makamı, vasilerin mirası, Allah'ın hilafeti, Resulullah'ın hilafeti ve Müminlerin Emiri'nin makamıdır. İmam zamanın tek insanıdır. Hiç kimse onunla aynı ufukta seyredemez, hiçbir alim ona denk değildir. Onun bir bedeli, örneği ve benzeri yoktur." [2]

Bu hususun diğer bir kanıtı da Hz. Ali'nin (a.s) şu sözüdür:

"Günde bir defa ve gecede bir defa Peygamber-i Ekrem'in huzuruna varıyordum. Bazen de o benim yanıma geliyordu. Ben onun huzuruna vardığımda eşlerini odadan dışarı çıkarıyordu. Öyle ki odada benden ve ondan başka hiç kimse kalmıyordu. Ama o benim evime geldiğinde Fatıma'yı ve çocuklarımı dışarı çıkarmıyordu. Ona soru sorduğum zaman cevap veriyordu. Sorularım bitince bu defa o başlıyordu…" [3]

"Ama o benim evime geldiğinde Fatıma'yı ve çocuklarımı dışarı çıkarmıyordu" ifadesi de aile bireylerinin Ali (a.s) ile ruhsal uyum içinde olduğunu göstermektedir. Bu esas üzere o iki cennet gençlerinin efendisi de değerli dedeleri ile ruhsal bir uyum içindeydi.

Bir Hatırlatma: Hz. Hasan ve Hüseyin (a.s) hakkında bu söylediklerimiz ışığında, diğer imamlar (a.s) da bu ruhsal uyum içinde bulunmaktadırlar. Bu esas üzere onlar da Tathir ayetinin reel örnekleri konumundadır. Bu esas üzere bütün imamları (a.s) Ehl-i Beyt'ten sayan Şia'nın iddiası ispat edilmiş olmaktadır. İmam Hüseyin (a.s), babasından şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Resul-i Ekrem'in huzuruna vardım. Peygamber (s.a.a) Ümmü Seleme'nin evinde bulunuyordu ve

---

[1] Hz. Zehra'nın (s.a.) Fedek hutbesinin bölümlerini Nehc'ül Belağa'daki hutbelerle kıyaslamak, Hz. Ali (a.s.) ve Hz. Fatıma'nın (s.a.) ilmi denkliklerini açıkça gösterecektir.

[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 200

[3] a. g. e, s. 64

kendisine Tathir ayeti inmişti. Allah Resulü (s.a.a) bana şöyle buyurdu: "Ey Ali! Bu ayet senin, torunlarımın (Hz. Hasan ve Hüseyin'in (a.s)) ve senden sonraki imamlar hakkında nazil olmuştur." Ben şöyle arzettim: "Ey Allah Resulü! Senden sonraki imamlar kaç kişidir? Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ey Ali! İmamların ilki sensin. Senden sonra çocukların Hasan ve Hüseyin'dir. Hüseyin'den sonra oğlu Ali. . . . Oniki imamın isimleri bu sıralama esasınca arşın sütunlarına yazılmıştır. Münezzeh olan Allah'a şöyle sordum: "Bu kimseler kimlerdir?" Allah şöyle buyurdu: "Ey Muhammed! Bunlar senden sonraki tertemiz ve masum imamlardır. Onların düşmanları melundur." [1]

3- Şüpheler

Daha önce de beyan edildiği üzere bu ayet, muhataplarının, yani Ehl-i Beyt'in masumiyetine delalet etmektedir. [2] Lakin bazı Ehl-i Sünnet müfessirleri bu konuya itiraz etmişlerdir.

Muhammed Cemaluddin Kasımi, Mehasin'ut Tenzil [3] adlı tefsirinde bir takım itirazları matrah etmiştir ki başlıkları şunlardır:

Birinci İtiraz: İbn-i Teymiye'den [4] şöyle dediğini nakletmektedir:

"Bu ayet Hz. Ali'nin (a.s) masum olduğuna delalet etmemektedir. Çünkü ilahi iradeden haber vermekte ve şöyle demektedir: Allah Ehl-i Beyt'in temizlenmesini irade etmiştir, lakin bu ilahi iradenin kesinlikle

---

[1] Tefsir'ul Burhan, c. 3, s. 310, 6. hadis, Tathir ayetinin tefsirinde

[2] bkz. s. 341 ve 346

[3] Tefsir-i Kasımi diye de adlandırılan bu tefsir Ruh'ul Meani'den sonra yazılmıştır. Müellifi ise 1322 yılında vefat etmiş olup el-Menar tefsirinin çağdaşıdır. Kendisi bütün Kur'an'ı tefsir etme başarısını elde ettiği halde, el-Menar sadece Kur'an'ın bir bölümünü tefsir edebilmiştir.

[4] Harran'da 661 yılında doğan Hanbeli mezhebi imamıdır. 728 yılında ise Dimeşk zindanında ölmüştür. İbn-i Teymiye özel bir takım inançlara sahip olduğu için kendi zamanındaki İslam fırkaları tarafından da kabul görmemiştir. Aksine sürekli eleştirilmiştir. Ama 12. asrın ikinci yarısında inançları, Muhammed b. Abdulvahhab tarafından yaydırıldı. Böylece Vahhabilik fırkasının temelleri, İbn-i Teymiye tarafından atılmış oldu.

gerçekleştiği hususunda hiçbir delilimiz yoktur. Nitekim Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetlerinde de ilahi iradeden haber verdiği halde bu iradelerin tümü gerçekleşmemiştir. [1]

Cevap: Gerçi kendisi de tekvini ve teşrii ilahi iradeye teveccüh etmiştir, lakin bu ikisini birbiriyle karıştırmıştır. Tathir ayetinde (Ahzab /33) tekvini irade kastedilmiştir ve tekvini iradede herhangi bir sapma düşünülemez. Oysa kendisinin tabiriyle gerçekte içinde ilahi iradenin gerçekleşmediği ayetlerde kastedilen irade şüphesiz teşrii iradedir. [2]

İkinci İtiraz: Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a), Ehl-i Beyt'ini abanın altına topladıktan sonra yaptığı, "Allah'ım bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. O halde onlardan her türlü pisliği gider" duası bile onların masum olmadığına delalet etmektedir. Zira masum için böyle bir dua etmek, varolan bir şeyi elde etmek gibi faydasız ve boş bir iştir. [3]

Cevap: Bu itiraza verilecek olan cevap ise –kavram olarak nakzi[4] bir cevaptır- şudur: Eğer gerçekten böyle olsaydı o halde Peygamber-i Ekrem'in namazda ve namaz dışında söylemiş olduğu, **"İhdines sıratel mustakim"** sözünün de hiçbir anlamı olmazdı. Zira Peygamber bu ifade ile Allah'tan hidayet talep etmektedir. Yoksa Peygamber-i Ekrem (s.a.a) hidayet olmamış mıydı ki böyle bir duaya ihtiyacı olsun?

Sorunu hal edici ve bu soruya verilecek ikinci cevap da şudur ki hidayet, pisliği gidermek, temizlemek, mağfiret ve benzeri şeylerin bir takım mertebe ve dereceleri vardır. Bunlar en düşük mertebeden başlamakta, en son mertebeye kadar yükselmektedir. Bu tür şeylerin başlangıç mertebesinin ismetle bir çelişkisi olsa da yüce mertebelerinin bu makamda hiçbir çelişkisi yoktur. Nitekim bunların karşısında yer alan küfür, şirk, inkar, tuğyan, masiyet ve benzeri şeylerin de bir takım mertebe ve dereceleri vardır. Bu açıdan Peygamber-i Ekrem (s.a.a), diğer

---

[1] Tefsir'ul Kasımi, c. 5, s. 507. daha sonra da Bakara suresi 185. ayetler, Nisa suresi, 26-27 ayetler ve Maide suresi 6 ayete işaret etmiştir.

[2] İrade kelimesiyle ilgili tartışmanın ve ayette kastedilen anlamın detaylarını bu kitabın 328. sayfasında mütalaa ediniz.

[3] Tefsir'ul Kasımi, c. 5, s. 507

[4] Bozmak, çelişki, tenakuz. İki şeyin birbirine nakiz olması. Bir şeyin nakizi, o şeyin ref'inden (kaldırılmasından) ibarettir.

masumlar (a.s) ve hidayet olmuş kimseler de hidayetin yüce mertebelerine erişmiş olduğu halde, bu makamların daha da yüce mertebesini talep etmişlerdir. [1] Diğer şeylerde de, yani temizlik, temizlenme, her türlü pisliklerin giderilmesi ve benzeri şeylerde de bu durum aynıdır.

Bundan da öte bu tür dualarda doğru yolda yürüme başarısının devamı, her türlü pisliğin giderilmesinin süreklilik başarısı, temizlenme ve benzeri şeylerin sürdürülmesi gibi şeyleri istemek anlamsız değildir. Çünkü bir şeyi sürdürme başarısı, o şeyin kendisinden apayrı bir şeydir. [2]

Bir Hatırlatma: Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) bu duası da söz konusu ilahi iradenin tekvini bir irade olduğunun kanıtıdır. Zira:

1-Bazı rivayetlerin zahiri de şunu göstermektedir ki ayetin bu bölümü Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) duasından sonra nazil olmuştur.

2-Peygamber-i Ekrem (s.a.a) duası müstecab olan bir kimseydi. Aksi taktirde "**Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim."** [3] Hakeza: "**Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm"** [4] ayetlerinin hiçbir anlamı kalmazdı. Zira eğer Peygamber-i Ekrem (s.a.a) hakkında bu ilahi vade gerçekleşmemiş olursa, hiç kimse hakkında gerçekleşmez.

3-Bu ayette ilahi iradenin teşrii olmasının anlamı şudur: "Ey Peygamber! Senin Ehl-i Beyt'in hakkında ilahi işaret ve ikaz gönderme ve gök ve yerlerin melekutuna burhan gösterme hususundaki duana icabet etmedik ve onlara ilahi ikaz ve işaretimizi göstermeyeceğiz. Onlar da diğerleri gibi teşrii irade karşısında temizlik ve her türlü pisliğin giderilmesiyle görevlidirler." Oysa hiç kimse Peygamber-i Ekrem (s.a.a) hakkında böyle bir iddiada bulunamaz.

4-O halde hatta eğer bu beş yüce şahsiyet tathir ayetinin özgün muhatapları olmasa ve diğerleri de bu ayetin kapsamına girecek olsa bile,

---

[1] İmam Rıza'dan (a.s) nakledilen şu rivayet de buna işaret etmektedir: "Allah'ım bizleri doğru yola ulaştır" sözü aziz ve celil olan Allah'ın marifetini, Allah'ı tanımayı artırma, azamet ve yüceliğini derk etmeyi şiddetlendirmek içindir."(Tefsir-u Nuru's Sekeleyn, c. 1, s. 20, Hamd suresi, 6. ayetin tefsirinde

[2] Başka bir rivayette ise İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: **"Bizleri doğru yola ilet"** sözünü söylerken biz şunu demekteyiz: "Kendisi sebebiyle geçmiş ömrümüzde sana itaat ettiğimiz başarıyı sürdür ki ömrümüzün geri kalan kısmında da sana itaat edelim." (Bihar'ul Envar, c. 89, s. 254)

[3] Gafir/Mümin suresi, 60. ayet

[4] Bakara suresi, 186. ayet

Peygamber'in (s.a.a) onlar hakkındaki duası, övünç ve iftihar vesilesi olacaktır ve oysa bu başarı Ümmü Seleme gibi büyük bir şahsiyete bile nasip olmamıştır.

Üçüncü İtiraz: Tathir ayeti Allah Resulü'nün (s.a.a) eşlerini, Müminlerin Emiri'ni, Fatımayı Zehra'yı, Hasan ve Hüseyin'i de kapsamaktadır. Lakin Fatımayı, eşi ve çocukları; eşlerinden daha özgün olduğu için bu duayı onlar hakkında buyurmuştur ve eşleri hakkında buyurmamıştır. [1]

Başka bir ifade ile bu söz konusu ayet beş yüce şahsiyete özgün değildir. Aksine Peygamber'in (s.a.a) eşlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) duası onların masum olduğuna delil değildir. Nitekim söz konusu ayet de zaten masumiyet ve ismete delalet etmemektedir. Zira hiç kimse Peygamber-i Ekrem'in eşlerinin masum olduğunu iddia etmemiştir.

Cevap: Daha önce de işaret edildiği gibi Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleri asla Tathir ayetinin kapsamında değillerdir. Çünkü bu ihtimal üzere ayetin anlamı doğru çıkmamaktadır. [2] Bu açıdan Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) duası bu ayetin beş yüce şahsa münhasır olduğunun delilidir; onların daha özgün olduğunun delili değil.

Dördüncü İtiraz: Söz konusu ayet hatadan masum olunduğuna delalet etmemektedir. Zira Allah Peygamber'in (s.a.a) eşlerini, hatayı terk etmekle görevli kılmamıştır. Aksine onların hatalarını da diğerlerinin hataları gibi bağışlamaktadır. Daha sonra da Peygamber-i Ekrem'in kendisini hatadan kılması ve temizlemesi hakkındaki duasına işaret etmiştir. [3]

Cevap: İlk olarak daha önce de söylendiği gibi **"rics"** kelimesi her türlü pislik ve kötülük hakkında kullanılmaktadır. Bundan da öte **"el-rics"** kelimesinin başındaki "elif-lam" takısı ya cins ya da şümul içindir ve dolayısıyla da her türlü pisliği ve istenmeyen işleri kapsamaktadır. [4]

---

[1] Tefsir'ul Kasımi, c. 5, s. 507

[2] bkz. bu kitabın 349'uncu sayfasından sonrası

[3] Tefsir'ul Kasımi, c. 5, s. 510

[4] Bu yüzden bazı müfessirler hatanın da "**rics"**in örneklerinden biri olduğunu zikretmişlerdir. bkz. s. 340

Öte yandan hiç şüphesiz hata da istenmeyen ve beğenilmeyen işlerden biridir. Dolayısıyla ayet, her türlü pisliğin Ehl-i Beyt'ten giderildiğini beyan ediyorsa, şüphesiz yanlış ve hata da, bu ortadan kaldırılan işlerden biri olacaktır.

İkinci olarak bu ayetten ismetin bütün dallarının ve detaylarının anlaşılması gerekmemektedir. Yani hatta eğer bu ayetin sadece günahtan masumiyete delalet ettiğini kabul edecek olursak, aynı zamanda şöyle diyebiliriz: Başka bir takım deliller de hatadan masum olduklarına delalet etmektedir.

Üçüncü olarak bu ayetin bu bölümü, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) eşleriyle hiçbir irtibat içinde değildir ki onların hatalardan masum olmayışı söz konusu iddia için delil teşkil etsin.

Dördüncü olarak Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) hata hakkındaki duası, Peygamber'in (s.a.a) günahtan mağfiret dilemesi ve duası gibidir. Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) günah hakkındaki duasıyla ilgili söylediklerimiz, şüphesiz masum olmakla birlikte, hata ve yanlışlık hususunda da ortaya konulabilir.

Beşinci İtiraz: Ehl-i Sünnet şöyle demektedir: Peygamber'den başka bir masum yoktur. Şia ise Peygamber'den ve İmam'dan başka masum olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla her iki fırka da Peygamber'in eşlerinin, kızlarının ve diğerlerinin masum olmadığını söylemektedir. Öte yandan Peygamber kendisi dışında dört kişiyi abanın altına toplamış ve onlar hakkında dua etmiştir. (Bunlar Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'dir –a. s-) Fatıma-i Zehra İmam olmadığından ve Şii ve Sünni her iki fırkanın da Fatıma'nın ismetini iddia etmediğinden dolayı, Peygamber'in bu abanın altındaki dört kişi hakkında yaptığı duanın da onların ismeti için olmadığı anlaşılmaktadır. [1]

Cevap: Hiçbir Şii kimse, ismetin sadece Peygamber'e ve İmam'a özgü olduğunu iddia etmemiştir. Bütün Şia alimleri, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) değerli kızının da masum olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Bu açık gerçek hakkında hiç kimse şüphe etmemiştir. Bu açıdan, "on dört masum" kavramı, "on iki imam" kavramının yanında, Şiiler arasında oldukça yaygın kavramlardan biri haline gel-

[1] Tefsir'ul-Kasımi, c. 5, s. 511

miştir. Hatta Şia inancına göre bu on dört kişinin yanında bir takım kimselerin de masum olma imkanı vardır. Bunlar Zeyneb-i Kübra, Hz. Ebu'l-Fazl, Hz. Ali Ekber (a.s) ve benzeri kimselerdir. Lakin onların masum olduğu hususunda hiçbir delile sahip değiliz. Nitekim onların masum olmadığı hususunda da hiçbir delilimiz yoktur. Ama Peygamber-i Ekrem (s.a.a), Fatıma-i Zehra (a.s) ve on iki İmam (a.s) hakkında onların her türlü günah ve hatadan masum olduğuna dair deliller vardır. Aynı şekilde geçmiş peygamberlerin masumiyeti hususunda da bir çok deliller mevcuttur.

Ehl-i Sünnet, arasında Fahr'ur-Razi gibi yaratılıştan kıyamete kadar bir çok hususta münakaşa eden bir kimsenin[1] bile Hz. Fatıma'nın (a.s) masumiyeti hakkında herhangi bir münakaşada bulunduğu görülmemiştir.

Bu olay da göstermektedir ki değerli müfessir, Şia inançları hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadığı gibi Ehl-i Sünnet alimlerinin inançları hususunda da yeterli bir bilgi sahibi değildir.

Altıncı İtiraz: Söz konusu müfessir, sonunda şöyle demektedir: "Tathir ayeti, ismete delalet etse bile fazladan bir işe delalet etmektedir. Çünkü bizim inancımıza göre ismet, imametin şartlarından biri değildir." [2]

Cevap: Gerçek olan şudur ki bütün çekişme ve ihtilaflar bu konuya dönmektedir. Onlar, Allah Resulü'nün halifesini ve imamını yüceltemedikleri için, imamet ve hilafeti aşağıya indirmeye çalışmışlardır. Yoksa kendi yerinde de ispat edildiği üzere mutlak ismet, imametin temel şartlarından biridir. Yani peygamberlikte ismet şart olduğu gibi, Peygamber'in halifesi ve İmam hakkında da ismet zaruret arzetmektedir. Zira o da aynı konuma sahip bulunmaktadır. [3]

Yedinci İtiraz: Alusi de Nehc'ül-Belağa'da yer alan bazı rivayetlere sarılarak Müminlerin Emiri'nin (a.s) ve ona bağlı olarak da diğer Kisa ashabının (abanın altında toplanan beş büyük şahsiyetin) is-

---

[1] Bu yüzden Fahr'ur-Razi, "şüphe edenlerin imamı" ünvanını kazanmıştır.

[2] Tefsir'ul-Kasımi, c. 5, s. 512

[3] Örnek olarak bkz. Bu kitabın 372 ve 373. sayfalarında yer alan İmam Rıza'nın (a.s) Merv'de halka yaptığı konuşma

meti hakkında şüphe yaratmaya çalışmıştır. Alusi yaptığı itirazların birinde şöyle demektedir[1]: "Ali (a.s) ashabına hitaben şöyle buyurmaktadır: *Ben kendiliğimden (Allah'ın koruması olmaksızın) hataya düşmeyecek üstünlükte biri değilim. Eğer, nefsime benden çok malik olan Allah beni alıkoyarsa, ancak o zaman hataya düşmekten emin olabilirim.*"[2-3]

Cümlenin kendisi, öncesi ve sonrası hakkında biraz düşünüldüğü zaman, Alusi'nin ya bu hutbeyi Nehc'ül-Belağa'da görmediği ya da bu hutbe üzerinde yeterince düşünmediği anlaşılmaktadır. Oysa Alusi'nin sözlerinin zahiri, onun bu hutbeyi Nehc'ül-Belağa'dan aktardığını göstermektedir.

Cevap: Müminlerin Emiri (a.s) yönetici ve halkın karşılıklı haklarını saydıktan ve de ashabından birinin uzun övgüsüne mazhar olduktan sonra, o şahsın sormuş olduğu sorusuna karşılık verdiği cevapta yukarıdaki cümleleri beyan etmiştir.

Nehc'ül-Belağa'nın Mu'tezili olan şarihi İbn-i Ebi'l-Hadid, burada birkaç hususu beyan etmektedir:

1-Bu sözün zahiri, ismetin olmayışına delalet etmektedir.

2-Belki de Hz. Ali (a.s) bu sözleri tevazu üzere söylemiştir. Nitekim Allah Resulü (s.a.a) de şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben de eğer Allah'ın rahmeti beni kuşatmayacak olursa (asla kurtuluşa erememem)" Şüphesiz Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) bu cümlesi, Müminlerin Emiri'nin (a.s) cümlesiyle aynıdır.

3-Hz. Ali (a.s) bu sözün devamında şöyle buyurmaktadır: "*Bizi içinde bulunduğumuz durumdan çıkarıp kurtuluşa erdiren O'dur. Dalaletten sonra hidayete ileten, körlükten sonra basiret veren O'dur"*[4] Ali (a.s) bu sözünde kendi şahsına işaret etmemektedir. Zira Hz. Ali'nin (a.s) küfür geçmişi yoktur ki Peygamber'in kendisini küfürden çıkardığını, doğru yola yönelttiğini, sapıklıktan hidayete dönüştürdüğünü ve

---

[1] İlginç olanı da şudur ki bu eskimiş olan itiraza defalarca cevap verildiği halde bugün de bazı aydınlar tarafından günümüze aktarılmış ve de bu yersiz itiraz yeni bir düşünce adı altında ve albenili ifadelerle topluma sunulmaktadır.

[2] Nehc'ül-Belağa, 216. hutbe

[3] Ruh'ul-Meani, c. 12, 22. cüz, s. 26, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

[4] Nehc'ül-Belağa, 216. hutbe

körlükten sonra basirete erdirdiğini beyan etmiş olsun. Hz. Ali bu sözlerle kendi kavmine hitap etmektedir. Ama öyle bir şekilde konuşmuştur ki adeta kendisi de o sözlerin bir muhatabıdır. [1]

Daha sonra da Hz. Ali'nin bu açıklamalarının yorumunda şöyle demektedir: "Belki de şöyle söylenebilir: "Hz. Ali'nin bu sözlerden maksadı şudur ki eğer ilahi lütuflar olmasaydı ve Peygamber-i Ekrem (s.a.a) gönderilmeseydi, bizler hepimiz putperestlik dini üzere olurduk. Nitekim Allah-u Teala da Resul-i Ekrem'e (s.a.a) hitaben şöyle buyurmuştur: "**Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?"**[2] Bu ayetin maksadı, bil kuvve (potansiyel) şaşkınlıktır; bi'l-fiil (aktif) şaşkınlık değil. Başka bir ifadeyle münezzeh olan Allah'ın buradan maksadı (haşa) Peygamber'in dalalet veya küfürde olduğu ve de kendisine hidayet ettiği değildir. Aksine Allah'ın bundan maksadı şudur ki eğer ilahi seçim ve hidayet olmasaydı sen de sıradan insanlardan biri olarak sapıklığa maruz kalırdın. [3]

Mu'tezili şarihinin sözünün delili de Hz. Ali'nin konuşmasında yer alan "fi nefsi" ifadesidir ve bu ifade Alusi'nin sözünde yer almıştır. Hz. Ali (a.s) bu ifadeyle kendisinin bağımsız olduğunu reddederek şöyle buyurmuştur: Eğer ilahi koruma ve hidayet olmasaydı, ben de sizler gibi sıradan bir insan olurdum ve insan olduğum hasebiyle de diğer insanlar gibi bu tehlikeyle karşı karşıya bulunurdum. Şüphesiz ben de diğerleri gibi sıradan ve normal bir hayat yaşamaktayım. Başka bir ifadeyle Hz. Ali (a.s), "fi nefsi" ifadesiyle kendi şahsi ve mülki boyutuna işaret etmiş, "illa en yekfiyallah min nefsi" ifadesiyle de şahsiyet ve melekuti boyutuna işaret etmiştir. Yani birinci ifadeyle bağımsızlığını reddetmiş, ikinci ifadeyle ise kendisinin Allah-u Teala ile irtibat haletini ispat etmiştir. Nitekim "**De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var**

[1] Hakikatte Hz. Ali (a.s) sosyal ilişkiler ile ilgili zarif bir nükteye teveccüh etmiştir. Peygamber-i Ekrem (a.s) ise kafirlere şöyle demekle görevlendirilmişti. "**O halde biz veya siz, ikimizden biri, ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık içindedir."** (Sebe suresi, 25. ayet) Oysa Peygamber-i Ekrem (s.a.a) hidayet üzereydi. Bu tür bir beyan, konuşmacının edep ve tevazu kemalini göstermektedir ve de muhataba saygıyı ifade etmektedir.

[2] Duha suresi, 7. ayet

[3] Şerh-u Nehc'il-Belağa, c. 6, s. 71, (İbn-i Ebi'l-Hadid bu hutbeyi, 210. hutbe olarak aktarmıştır.

ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor"[1] ayet-i şerifesi de bu iki boyutu Resul-i Ekrem (s.a.a) için ispat etmiştir.

Bilinçli olan her Şii Müslüman, Hz. Ali'nin, diğer imamların, Fatıma-i Zehra'nın, diğer peygamberlerin ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ismet sahibi olduğuna inanmaktadır ve bu inancında manevi ve ruhani irtibatı göz önünde bulundurmaktadır; bağımsız ve şahsi şekilde değil.

Sekizinci İtiraz: Alusi'nin işaret ettiği diğer bir cümle ise şudur: "*Sana yaklaşmak için dilimle söylediğim halde, sonradan kalbimin muhalefet ettiği için de beni bağışla."*[2]

Elbette ki bu duanın benzerleri Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde oldukça fazladır. Bunun bir örneği, Nehc'ül-Belağa'nın bu cümlesinin öncesinde ve sonrasında yer almıştır. Aynı şekilde bu cümlenin başka bir örneği de değerli Kumeyl duasının başında yer almış bulunmaktadır.

Alusi bu cümleyi naklettikten sonra şöyle demektedir: "İnsanın şöyle demesi çok uzak bir ihtimaldir: Hz. Ali de tıpkı Resul-i Ekrem (s.a.a) gibi bu tür dualarda eğitim ve başkalarına öğretme niyeti içinde bulunmuştur. [3]

Cevap: Birinci olarak biz inanmaktayız ki Mübahale ayeti, Ali'nin (a.s) Resul-i Ekrem'in (s.a.a) canı mesabesinde olduğunu göstermektedir. **"Nefislerimizi ve nefislerinizi"** [4] O halde Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) bütün hususiyetleri, Hz. Ali'de (a.s) de mevcuttur. Elbette risalete özgü olan şeyler bunun dışındadır ve bu özellikler sadece Peygamber'e (s.a.a) özgüdür. Bu esas üzere Ali b. Ebi Talib (a.s) da tıpkı Resul-i Ekrem (s.a.a) gibi mutlak ismet makamına sahiptir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin de (a.s) bu dularında başkalarını eğitme niyeti içinde olması, uzak bir ihtimal değildir. Eğer Hz. Resul-i Ekrem ve Hz. Ali (a.s) hakkında mutlak ismet inancına sahip olmazsak, bu defa Resul-i

---

[1] Kehf suresi, 110. ayet

[2] Nehc'ül-Belağa, 78. hutbe, Alusi, Ruh'ul-Meani'de bu cümleyi de doğru bir şekilde nakletmemiştir. Bundan da öte zahiren kendi iddiasına delalet ettiği halde önceki ve sonraki cümlelere işaret etmemiştir. Bunlar da göstermektedir ki Alusi, bu cümleleri naklederken Nehc'ül-Belağa'ya müracaat etmemiştir. Şüphesiz ki araştırmanın afetlerinden biri de asıl kaynaklara müracaat etmemek ve fer'i kaynaklarla yetinmektir.

[3] Tefsir'ul-Meani, c. 12, 22. cüz, s. 26, Ahzab suresi, 33. ayetin tefsirinde

[4] Al-i İmran suresi, 61. ayet

Ekrem (s.a.a) hakkında "başkasını eğitmek amacını taşımaktadır" yorumuna başvurmamız mümkün değildir. Çünkü bu ve benzeri yorumlar, bu tür sözleri söyleyen kimselerin günah işlemesinin imkansız olduğu taktirde doğru sayılabilmektedir.

Bu açıdan Alusi'nin, "Hz. Ali'nin (a.s) başkalarını eğitme amacı içinde olması imkansızdır." demesinin hangi delile dayandığı açık değildir.

İkinci olarak, eğer bir konu hakkında muteber akli bir delil ortaya konulunca, bu akli delil, nakli delil ile çeliştiğinde o nakli delili tevil etmekten başka çare kalmamaktadır. Peygamberlerin ve İmamların (a.s) masum olmasının gerekliliği, hakkında muteber akli delillerin olduğu bir konudur. Bu yüzden bu tür duaları ve diğer nakli delilleri tevil etmemiz gerekir.

Makbul Bir Yorum

Bazen Şii alimleri tarafından da söz konusu edilen, bu gibi dualarda başkalarına eğitim ve öğretim amacında olmak, kendisine dayanılarak bu itirazları halledecek yeterli ve ikna edici bir cevap değildir. [1] Bu tür sorulara cevap olarak şöyle dememiz daha uygun olur:

1-Bu dualarda söz konusu olan mağfiret, def'î bir istiğfardır. Yani günah ve gafletin ortaya çıkmasına engel olan bir mağfirettir; mevcut olan bir hatayı ve günahı ortadan kaldırmak için olan ref'î bir istiğfar değildir. Onların örneği şeffaf bir aynanın üzerine toz konmasın diye

[1] Keşf'ul-Gumme, kitabının yazarı şöyle diyor: "İmam Kazım'ın (a.s) secdede söylediği, "Ey Rabbim! Sana dilimle isyan ettim… ve gözümle isyan ettim ve kulağımla isyan ettim… ve elimle isyan ettim… tenasül organımla isyan ettim… ayağımla isyan ettim… ve bütün organlarımla isyan ettim…" duasının, Şia'nın imamların (a.s) masumiyeti hakkındaki görüşüyle nasıl uzlaştığını düşünüyordum. Bu soruyu Merhum Seyyid İbn-i Tavus'a ilettim. O bana cevap olarak şöyle dedi: "İmamlar, bu ifadeleri, insanlara dua adabını öğretmek için kullanıyorlardı." Lakin kendi kendime düşünüyorum ki İmam bu cümleleri gece namazında yaptığı secdesinde söylüyor ve hiç kimse de onunla birlikte bulunmuyordu. Daha sonra İmam'ın (a.s) bu tür sözleri, tevazu üzere söylediği ihtimali zihnime geldi… Sonunda Allah beni bu cümlelerin manasını anlamaya hidayet etti." Daha sonra da bu cevabı beyan ederek bir takım açıklamalarda bulunmuştur ki metinde buna işaret edilecektir.

bir parça asan kimsenin örneğidir. Yoksa tozlanmış bir aynayı temizlemek için silen kimsenin misali değildir.

2-Keşf'ul-Gumme'nin yazarının söylediği bir başka cevap[1] ise şudur: "Mukaddes imamlar sürekli bütün varlıklarıyla Allah-u Teala'ya teveccüh etmişlerdir. Onların kalbi Allah'ın aşkıyla doluydu ve sürekli olarak bu aşkı ve teveccühü korumaya çalışıyorlardı. Dolayısıyla onların bu teveccüh ve ibadeti, Allah'ı gören kimsenin ibadeti ve teveccühü gibiydi ve sürekli olarak Allah'ın, bütün amellerini gördüğüne iman etmişlerdi: "Allah'a seni görüyormuşçasına ibadet et. Şüphesiz sen Allah'ı görmesen de o seni görmektedir."[2] O masum zatlar, işte bu mertebe ve konumda oldukları için insanlarla haşir-neşir olmayı ve kesvet alemiyle irtibatta bulunmayı dahi kalplerinin bulanıklık sebebi sayıyor ve o yüce makamdan aşağı indikleri ve Allah'tan gayrisine teveccüh ettikleri zaman kendilerini günahkar sayıyorlardı. Gerçi bu Allah'ın kullarıyla haşir-neşir olmak diğerleri için mübahtır ve hatta istenilen ve beğenilen bir iştir. Bu açıdan bu bulanıklıktan kurtulmak ve bu bağdan kurtuluşa ermek için Allah'tan mağfiret diliyorlardı. Bu yorum esasınca onların mağfiret dilemesi ref' içindi. Lakin bilinen günahların ortadan kalkması için değil, tam bir şuhud ve salt bir fenaya oranla günah sayılan bir şeyi ortadan kaldırmak içindi.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) meşhur bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Kalbim tozlanıyor ve ben günde yüz defa Allah'tan mağfiret diliyorum."[3] Hakeza Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz benim kalbim tozlanıyor ve ben günde yetmiş defa mağfiret diliyorum."[4]

Bu tür hadislerde yer alan toz ve bulanıklıktan maksat, bilinen toz ve bulanıklık değildir. Zira Peygamber (s.a.a) ve diğer kamil insanlar, yüce makamlarda bir takım şeyleri, ruh tozu, ilahi cemali müşahede engeli ve Allah'a teveccühün örtüsü olarak kabul ediyorlar ki o şeylerin hiç birisi diğerleri için böyle bir halete sahip değildir. Hatta bunlar, diğer insanlar için Allah'a yakınlaşma vesilesi sayılmaktadır. Bu açıdan da şöyle demişlerdir: "İyilerin güzelliği, Allah'a yakın olanların günahı sayılmaktadır."

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 25, s. 204

[2] a. g. e. c. 69, s. 279

[3] Bihar'ul-Envar, c. 90, s. 282

[4] a. g. e. c. 25, s. 204

Dokuzuncu İtiraz: Alusi sözünün devamında şöyle demektedir: "Eğer Tathir ayeti Ehl-i Beyt'in ismetine delalet etmiş olsaydı, "**fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz"**[1] ayeti de bütün ashabın masumiyetine delalet ederdi. (ve bu ayette böyle bir iddia makbul olmadığı için Tathir ayetinde de bu iddiada bulunmak doğru değildir.)

Cevap: Bu ayet hakkında yapacağımız açıklamalarda[2] açıklığa kavuşacağı gibi bu ayette söz konusu edilen iradeden maksat teşrii bir iradedir. Oysa Ehl-i Beyt (a.s) ile ilgili Tathir ayetinde kastedilen irade ise tekvini bir iradedir.

Bundan da öte bu iki ayeti birbiriyle kıyas etmek doğru değildir. Zira Maide Suresi'ndeki ayette sadece "liyutehhirekum" ifadesi yer almıştır. Oysa Tathir ayetinde "liyutehhirekum" ifadesinden önce "liyuzhibe ankumirrics" ifadesi de yer almıştır. Daha önce de söylediğimiz gibi "rics" kelimesi her türlü pisliği kapsamaktadır. Başında yer alan "elif- lam" takısı ise cins beyanı içindir. Dolayısıyla ayetin muhataplarından her türlü pisliğin giderildiğini ifade etmektedir. Yani bu insanlar için hiçbir günah söz konusu değildir. [3] Başka bir ifadeyle **"liyuzhibe ankumirrics"** ifadesinin, **"liyutehherekum tethira"** ifadesinden önce yer alması, söz konusu ayetin Ehl-i Beyt'in (a.s) ismetine delalet ettiğini tümüyle gözler önüne sermektedir.

Yapılan Mugalataların[4] Kökü

Esasen Alusi de diğer bir çok Ehl-i Sünnet müfessirleri gibi, tekvini irade ile teşrii iradeyi birbirine karıştırmıştır. Aynı zamanda def'i pisliği giderme ve temizleme ile ref'i giderme ve temizleme arasına fark koymamıştır. Bu iki büyük yanlışlık, bir çok hataların ve mugalataların kaynağı olmuştur.

---

[1] Maide suresi, 6. ayet

[2] Bkz. s. 395

[3] Bkz. s. 340

[4] (Galat. dan) Karşısındakini yanıltmak için söz söylemek. Doğruya benzer yanlış sözler. Safsata. Hatalı ve yanlış söz. Demagoji. Man: Vehimlerden terekküb eden kıyastır.

Bu açıdan eğer Ruh'ul Meani ve benzeri tefsirleri inceleyen kimse bu iki anahtar konuyu hazmedecek ve her ikisinin sınırlarını bilecek olursa onların mugalata yaptığını anlar ve dolayısıyla da onların sorularına çok kolay bir şekilde cevap verebilir.

Onuncu İtiraz

Kur'an'ın bazı ayetleri haşa Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) bir günah işleyebileceği vehimini insanın zihnine getirebilir. Dolayısıyla eğer Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ismeti burada lekelenecek olursa tahir imamların ismeti de daha evla olarak lekelenmiş olacaktır. Bu anlamı insana vehmeden ayetlerden iki örneğe işaret edeceğiz.

1-Fetih Suresi'nde şöyle yer almıştır: "**Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar."**[1]

Bu nasıl bir günahtır ki Allah-u Teala bu günaha mağfirette bulunmayı vaat etmiştir?

Cevap: Bu ayette yer alan günah bilinen günah değildir. Yani Allah'a karşı isyan ve günah sayılmamaktadır. Zira Allah'a karşı isyan ve günah, bir taraftan kulun mağfiret dilemesi ve diğer taraftan Allah'ın gufran ve bağışlayıcılığı vasıtasıyla yıkanmakta ve ortadan kalkmaktadır; usanmak bilmeyen ve direnen bir mücahidin zalim ve inatçı düşman üzerindeki galibiyeti ve zaferiyle değil.

Allah-u Teala bu ayette Resul-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: **"Biz sana apaçık bir fetih (Mekke fethini) nasip kıldık ki bütün günahların bağışlanmış olsun."** Burada kastedilen günah, Hicaz'ın müşrik ve cahil halkının batıl inancına göre günah sayılan şeylerdir. Zira Resul-i Ekrem (s.a.a) batıl sünnetleri, boş gelenekleri, yok olucu adapları ve düşünceleri ortadan kaldırmıştır. Peygamber sadece cahiliyye putlarını kırmakla kalmamıştır, putperestlik düşüncesine karşı da savaş açmıştır. Bu açıdan da müşrikler, şaşkınlık içinde ona şöyle demişlerdir: "**Tanrıları bir tek tanrı mı kıldı? Doğrusu bu, şaşırtıcı bir şey.."**[2]

---

[1] Fetih suresi, 1-2

[2] Sad suresi, 5. ayet, "Ucab" ve "Ecib" kelimeleri, mübalağa kipidir ve tek bir anlam ifade etmektedir. Lakin "ucab" daha fazla bir tekid ve vurguya sahiptir.

Bundan da öte Bedir, Uhut ve benzeri savaşlarda, bu kafirlerin şirk ve zulüm önderlerinin babaları, kardeşleri ve diğer akrabaları da İslam'ın ihlas sahibi mücahitlerinin eliyle öldürülmüşlerdi. Bu yüzden Peygamber (s.a.a), onların nezdinde bir günahkar ve suçlu olarak düşünülüyordu.

Apaçık bir fetih (Mekke fethi) Peygamber'e nasip olduğunda ve Mekke halkı Peygamber'in genel af kalıbındaki büyüklüğünü ve hoşgörüsünü gördüklerinde ve bunu kendilerinin Peygamber'in kendisine ve ashabına uyguladıkları zulüm ve haksızlıklarla mukayese ettiklerinde, Peygamber'in (s.a.a) haklı olduğunu anladılar. [1]

Bu esas üzere Peygamber (s.a.a) için günah saydıkları şey, onlara göre de bağışlanmış oldu. Ama o kıyam ve teşebbüsler Allah nezdinde esasen günah değildi. Hatta itaatin en üstün kısımlarından sayılmaktaydı.

---

[1] Mekke'nin fethinden sonra Allah Resulü, Ka'be'nin kapısında durmuş, iki elini kapının çerçevesine doğru tutmuş bir halde Mekke halkına hitap ederek şöyle buyurmuştur: "Ne diyorsunuz ve ne bekliyorsunuz?" Mekke halkı, başlarından kılıcın eksik olmadığını düşündükleri bir halde şöyle dediler: "Elbette sizler, bizim büyük ve yüce kardeşimizsiniz. Biz her ne kadar kötü bir zan içinde olsak da senin hakkında asla hayırdan başka bir şey söylemeyiz." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Ben de sizlere kardeşim Yusuf'un dediğini söylüyorum. "**Bugün size başa kakmak ve kınamak yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin merhametlisidir.**" (Yusuf, 92) Peygamber (s.a.a) daha sonra bir takım açıklamalarda bulundu ve sonunda şöyle buyurdu: "Gidiniz, şüphesiz siz, hepiniz özgürsünüz." Mekke halkı, İslam ve Müslümanlara karşı taşıdıkları kin ve haklarında reva gördükleri eziyet sebebiyle ölüm beklentisi, ümitsizlik duygusu içinde bulunuyordu. Bu cümleyi işittikleri zaman yeniden hayata dönmüş gibi oldular. Kendilerini İslam ve Müslümanlara karşı borçlu hissettiler. Dolayısıyla akın akın gelerek Müslüman oldular. Onların gruplar halinde İslam'a girişinin sebebi de Peygamber'in (s.a.a) onların tümünü kılıçtan geçirme, esir etme ve cizye alma hakkına sahip olduğu ve Peygamber bunu yapacak bir güçte bulunduğu halde onları bağışlamış olmasıdır. Bu olay, Mekke halkının, "özgür kılınmışlar" ve evlatlarının ise "özgür kılınmışların evlatları" olarak adlandırılmasına sebep oldu. (Bihar'ul-Envar, c. 21, s. 106 ve 132) Ebu Süfyan ve oğlu Muaviye de bu kimselerdendir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Şam tağutuna yazdığı bazı mektuplarında bu olaya işaret etmiştir. Zeyneb-i Kübra (a.s) da Şam meclisinde Yezid'e hitaben şöyle buyurmuştur: "Ey özgür kılınmış esirlerin çocuğu! Senin kız ve cariyelerinin perde ardında gizli kalması ama Allah Resulü'nün (s.a.a) kızlarının esaret giysisi içinde olmaları adalet midir?. . ." (Bihar'ul-Envar, c. 45, s. 134 ve 158)

Hak Teala'nın Kelim'i olan Hz. Musa (a.s) da masum olmasına rağmen, Firavun'un sarayında ilahi mesajı tebliğ etmekle görevlendirildiği zaman şöyle buyurdu: "**Onun için Harun'a da elçilik ver, hem onlar için benim üzerimde bir suç da var.**"[1]

O halde ne Allah'ın kelimi olan Hz. Musa (a.s) bir günah işlemişti ve ne de Allah'ın habibi olan Resulullah (s.a.a) bir günah işlemiştir. Dolayısıyla bu iki ulu'l-azim peygamberleri için isnat ettikleri günah, şirk ve zulüm önderlerinin görüşüne göre günahtı; Allah'ın kanunu ve şeriat görüşüne göre değil.

2-Tevbe Suresi'nde şöyle yer almıştır: "**Allah affetsin seni. Kimlerin doğru söylediği belli oluncaya ve kimlerin yalancı olduğunu belirleyinceye kadar onlara niçin izin verdin?"**[2]

Gerçi bu ayette günah, hata ve benzeri ifadeler kullanılmamıştır. Lakin, bu ayette yer alan "**Allah affetsin seni**" ve "**niçin izin verdin**?" cümlelerini delil olarak göstermiş ve şöyle demişlerdir: "İlk cümle (haşa) Peygamber'in bir günah işlediğine ve Allah'ın onu bağışlamak istediğine delalet etmektedir. İkinci cümlede ise münafıklara izin vermenin doğru olmadığı beyan edilmiştir. Bu açıdan neden böyle yaptığı hakkında kınanmıştır."[3]

Cevap: Sonraki ayetler, şunu göstermektedir:

Evvela münafıklar, Tebük Savaşı'na katılmak istemiyorlardı ve onların bu izin istemesi, sadece zahiri kurtarmak içindi. Bu açıdan hatta eğer Peygamber (s.a.a) onlara, savaşa katılmama iznini vermeseydi bile onlar yine de savaşa katılmayacaklardı. Bu iddianın şahidi ise bu surenin 44. ayetinde yer alan şu ifadedir. "**Eğer sizin aranızda (cihada) çıkacak olsalardı, size bozgunluktan başka birşey arttırmış olma-**

---

[1] Şuara suresi, 13-14. ayetler; Bu içerik Kasas suresi, 33-34. ayetler ile Ta-Ha suresi, 29-32. ayetlerde de yer almıştır.

[2] Tevbe suresi, 43. ayet; Bu ayet, Tebük savaşı ile ilgilidir. Bu savaşa katılmak istemeyen bir grup münafık, Allah Resulünden savaşa katılmama izni istediler. Peygamber (s.a.a) de onlara izin verdi ve onlar savaşa katılmadılar. Bunun üzerine söz konusu ayet nazil oldu.

[3] Ne yazık ki Peygamber (s.a.a) hakkındaki bu küstahlık büyük Ehl-i Sünnet müfessiri Zemahşeri tarafından da dile getirilmiştir. (bkz. Keşşaf, c. 2, s. 274)

yacaklardı."Eğer gerçekten onlar savaşa katılmak isteselerdi, silah temin eder ve savaşa katılmaya hazırlanırlardı. Oysa onlar bu konuda hiçbir teşebbüste bulunmamıştır.

İkinci olarak onların bu savaşa katılmasının Müslümanlar için hiçbir faydası yoktu. Hatta İslam ordusunun ruh haletinin zayıflamasına sebep olacaktı. "**Eğer içinizde (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zalimleri gayet iyi bilir."**[1] Böyle bir kimse de münafıklara uğursuz hedeflerinde yardımcı olmaktadır. Her iki surette de eğer münafıklar, bu savaşa katılmadıkları için bu tür imanı zayıf ve casus kimselerle ilişkisi kesilmiş olacaktı. Nitekim bu kimseler (münafıkların başkanı Abdullah b. Ebi Selul ve onunla birlikte hareket eden İslam askerlerinin üçte biri) Uhut yolunda geri döndüler ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve Müslüman ordusunun yenilgiye uğramasını amaçladılar. [2] Onlar, bu uğursuz hedeflerine ulaşmak için casusluk etmeye, diğerlerini dönmeye ve Yahudi ve müşrikleri İslam ile savaşmaya teşvik etmeye koyuldular. Ama sonunda hak galip gelince ve Allah'ın yardımı ortaya çıkınca, onlar isteksiz davrandılar. Nitekim bu surenin 48. ayeti bu olaya işaret etmektedir. "**Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yerini buldu."** Bu kimselerden bazısı, Uhut savaşı meydanlarına gelince, onların buradaki varlıklarının uğursuz etkileri ortaya çıktı. Bu esas üzere onların Tebük savaşına katılması da asla İslam askerlerinin lehine değildi. Aksine İslam ve Müslümanların maslahatı, onların savaşa katılmamasını gerektiriyordu.

Dolayısıyla, Allah Resulü'nün (s.a.a) onlara savaşa katılmama hususunda izin vermesi, asla İslam güçlerinin zayıflamasına sebep olmadı. Sadece gerçek münafıkların çehresinin ortaya çıkmasını biraz geciktirdi. Buna karşı Resul-i Ekrem'in şahsının saygınlığı ve kanunların

---

[1] Tevbe suresi, 47. ayet; Ayette yer alan Semma' kelimesi, münafıklara kulak veren, imanı zayıf, saf kimse anlamındadır. Böyle bir şahıs münafıkların sözlerinden ve söylentilerinden hemen etkilenmektedir ya da köşe bucakta söylenilenlere kulak veren, haber toplayan ve münafıklara bunu haber veren casus anlamındadır.

[2] Sire-i İbn-i Hişam, c. 3, s. 68

hürmeti toplumda korunmuş oldu. Zira böylece İslam Peygamberi, İslami bir hakim olarak cihat emrini verdiğinde gücü olan herkes, kendini bu savaşa katılmakla yükümlü gördü, hatta savaşa katılmak istemeyen münafıklar bile bu savaşa katılmama hususunda izin almak zorunda kaldı. Böylece İslam toplumunun hakiminin emri çiğnenmedi ve verdiği hükümden yüz çevirmelerine ve küstahça hareket etmelerine meydan verilmedi.

Bu Tebük Savaşı'nda Kur'an-ı Kerim'in "selase-i muhallefe" olarak andığı Ka'b b. Malik, Merare b. Rebi' ve Hilal b. Ümeyye gibi kimseler, münafıklardan olmamalarına rağmen halsizlik, tembellik veya başka bir delille savaşa katılmadılar ve Allah yolunda savaşmaktan ve İslami toplumun hakimi olan Resul-i Ekrem'in (s.a.a) emrine itaat etmekten geri kaldılar. İşte burada Resul-i Ekrem (s.a.a) bunun uğursuz bir başlangıç olduğunu hissetti. Zira eğer bu bid'at resmi hale gelecek olsaydı ve deyim yerindeyse, savaşa katılmamanın çirkinliği ortadan kalkmış olsaydı, İslam toplumunda bir boşluğun meydana gelmesine ve zayıflamaya sebep olurdu. Tebük'ten dönüldüğü zaman bu üç kişi özür dilemek amacıyla Allah Resulü'nün (s.a.a) huzuruna vardılar. Ama Peygamber-i Ekrem (s.a.a) onlarla hiç konuşmadı, Müslümanları da onlarla konuşmaktan ve muaşeret etmekten sakındırdı. Bu esas üzere Peygamber'in ve İslam toplumunun tepkisiyle karşılaştılar. Bu mesele onlar için o kadar zor ve yıkıcıydı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Sonunda kendileri de bundan usandılar, Allah'a dönmekten ve dergahına tövbe etmekten başka çarelerinin olmadığını anladılar. Bu yüzden büyük bir tövbeye koyuldular ve sonuçta onların tövbesi kabul oldu. Bu surenin 118. ayeti de onlar hakkında nazil oldu. **"Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir."**

Bu esas üzere Hz. Resul (s.a.a) kanunları çiğneme çirkinliğinin ortadan kalkmasını sağladı ve Allah ve Resulü'nün bidatının resmi hale gelmesine izin vermedi.

Dolayısıyla Peygamber'in (s.a.a) savaşlara katılmama hususunda münafıklara izin vermesi, asla bu yüce insanın kötü tedbirde bulunduğunun ve yöneticiliğinin zayıf olduğunun nişanesi değildir. Aksine Peygamber'in zerafetini, yöneticilik letafetini, güçlü ve fevkalade tedbirini göstermektedir. Sonuçta da Peygamber bu konuda asla kınanmış değildir. Aksine Allah inatçı münafıkları kınamak için, bu şekilde Hz. Resul'e hitap etmiş ve adeta kendisine şöyle buyurmuştur: "Ey Peygamberim! Senin izin verip vermemenin onlar için bir farklılığı yoktur. Onlar asla savaş meydanlarına katılmayacaklardı. Ama eğer sen izin vermeseydin, münafıkların nifakı ve çirkin yüzleri daha çabuk ortaya çıkacaktı; yoksa sen kötü bir iş yapmış değilsin."

Ayette yer alan, "Allah seni affetti" cümlesi de şefkat, merhamet, ilgi izharı, yumuşaklık ve benzeri sebeplerden dolayı söylenmiş bir dua cümlesidir. Nitekim Farsça'da da yaygın olduğu üzere şöyle demekteyiz: "Allah sana hayır versin, ne yaptığını gördün mü?" veya şöyle demekteyiz: "Allah seni affetsin, onların ne yaptığını gördün mü?" Bu cümleler, muhatabın bir günah işlediğine delalet etmemektedir.

Örnek olarak küstah bir insan, saygın bir insana terbiyesizlik yapmak istemektedir. Bu sahneyi gören başka birisi ise zorla, ricayla veya herhangi bir yolla bu küstahlığa engel olmak istemektedir. Burada o saygın insan, bu sahneyi gören o şahsa şöyle diyebilir: "Allah sana rahmet etsin. Neden engel oldun? Bıraksaydın onlar istediklerini yapsaydı da herkes onun nasıl küstah bir insan olduğunu görseydi."

Açıkça görüldüğü üzere bu sahneye şahit olan kimse hiçbir günaha bulaşmamıştır. Aksine gerekli ve layık bir iş yapmıştır. O saygın insan da diğerinin yaptığından asla rahatsız olmamıştır. Hatta bundan dolayı çok da mutludur. Bu açıdan "Allah seni affetsin" cümlesi asla uygunsuz bir iş yaptığı anlamında değildir ve "neden onun bu işi yapmasına izin vermedin" cümlesi de o şahsı kınamak için söylenmiş değildir, aksine yumuşaklık, merhamet ve şefkat üzere söylenmiş sözlerdir.

Bu esas üzere ne Fetih Suresi'ndeki ayet, Hz. Resul'un (s.a.a) günah işlediğine delalet etmektedir ve ne de Tevbe Suresi'ndeki ayet, Peygamber-i Ekrem'in uygunsuz bir iş yaptığına ve kınamayı hak ettiğine delalet etmektedir. [1]

[1] Bu iki ayetten başka Kur'an-ı Kerim'de diğer bir takım ayetler de vardır ki o ayetlerin zahiri Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) veya diğer büyük Peygamberlerin (a.s)

4-Nükteler

1-Üç Çeşit Temizlenme ve Tathir Ayeti

Söz esnasında üç temizlenme (abdest, gusül ve teyemmüm) ilgili ayet matrah edildi. Bu yüzden bu konuda geniş bir açıklama yapmak ve bunları Ahzab Suresi'ndeki Tathir ayetiyle mukayese etmek gerekir.

Ruhsal ve manevi temizliğin elde edilmesi, ilahi hükümlerin temel ve en büyük sırlarından biridir. Bunun ortamı bütün ibadi olan ve olmayan hükümlerde açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu esas üzere, Maide Suresi'nde abdest, gusül ve teyemmüm emredildikten sonra şöyle buyurmuştur: "**Allah Teâlâ sizin üzerinize bir sıkıntı vermek istemez. Fakat o sizi tertemiz kılmak ve üzerinize nîmetini itmam etmek ister ki şükredesiniz."**[1]

Bu ayette söz konusu olan temizlik, genelde ahlaki ve manevi taharettir; zahiri ve cismi temizlik değildir. Zira az bir abdest suyu ve bir miktar teyemmüm toprağı ile zahiri temizlik zaten hasıl olmaz. Oysa manevi temizliğin elde edilmesi bu miktar su ve toprakla mümkündür. Bunun sırrı da şudur ki:

Birinci olarak abdest, gusül ve bunların yerine yapılan teyemmümler ibadi amel sayılmaktadır.

İkinci olarak bütün ibadi amellerde ve bu cümleden abdest, gusül ve teyyemümde Allah'a yakınlık niyeti şarttır.

Üçüncü olarak Allah'a yakınlık niyeti az veya çok su ve hatta toprakla da elde edilebilecek bir şeydir.

Bu esas üzere şöyle söylemek mümkündür: Bu ayette temizlik başlıca manevi temizliğe dönmektedir. Evet, bazen zahiri ve bedensel temizlik de zımni olarak hasıl olmaktadır. Bu esas üzere din hükümlerinin

---

bir hata ettiği vehmine sebep olmaktadır. Değerli Şia alimi Merhum Seyyid Murtaza Alem'ul-Huda bu ayetleri, Tenzih'ul-Enbiya adlı bir kitapta bir araya getirmiş ve bunlara uygun cevaplar vererek, hakikati arayan kimseler için bir hidayet bayrağı dikmiştir. Bundan da öte, Şia tefsirlerinde peygamberlerin her türlü günahtan münezzeh olduğu hususu dağınık bir şekilde ilgili ayetlerin tefsirinde ifade edilmiş, incelenmiş ve bu şüphelere gerekli cevaplar verilmiştir.

[1] Maide suresi, 6. ayet

yasanmasının başlıca hedefi insanı mütevazi kılmak ve insanın bencilliğini ortadan kaldırmaktır. Böylece insan şirke ortam sağlayan günahtan ve nefsani isteklerine tapmaktan kurtulabilir. Her günah neticede şirkle sonuçlanmaktadır ve her günahkar insan, günah işlerken rububiyet ve ilahlık iddiasında bulunmaktadır. Zira günah işleyen bir kimse eğer kusurlu bir cahil olursa, bu işin günah olmadığını biliyorsa veya şeriata aykırı olduğunu bildiği halde aynı zamanda veya o işi yaparken günah olduğundan ve günahın örneği olduğundan gafilse, unutmuşsa ya da yanlışlıkla yapıyorsa aslında günah işlememiştir. Nitekim Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden dokuz şey kaldırılmıştır: Hata, unutkanlık, zorla yaptığı şey, gücünün yetmediği şey, bilmediği şey, mecbur kaldığı şey, haset, uğursuzluk ve dudaklarıyla ve diliyle ifade etmediği müddetçe yaratılış vesvesesinde tefekkür." [1]

Ama eğer bu işin şeriata aykırı olduğunu bilir ve amel ederken de bunun farkında olursa, bu durumda şu üç aşamayı aştıktan sonra bu işi yapmaktadır:

1-Allah'ın bu işi haram kıldığını ve bu işi terk etmesini kendisinden istediğini bilmektedir.

2-Günahkar kimseden, nefsani istekleri bu işi yapmasını istemektedir.

3-Nefsani istekler ve temayüller, ilahi emirlerden öne geçmektedir.

İnsan işte bu üç aşamayı geçtikten sonra günaha bulaşmaktadır.

O halde doğru bir yorumda her günahın hakikati, rububiyet iddiasına dönmektedir. Bu açıdan şöyle buyurmuşlardır: "Hiçbir günahı küçük saymayınız." [2] Aksine insan, günah işlerken kimin emrine muhalefet ettiğine çok dikkat etmelidir. Bu yüzden bazı büyükler şöyle buyurmuşlardır: "Hiçbir günah küçük değildir. Aksine her günah büyük sayılmaktadır. Zira büyük olan Allah'a isyandır. Elbette günahlar birbiriyle kıyaslanınca büyük ve daha büyük günah diye ikiye ayrılmaktadır."

Kur'an-ı Kerim iman iddiasında bulunanların çoğunun müşrik olduğunu ifade etmiş ve şöyle buyurmuştu: "**Ve ekserisi Allah Teâlâ'ya**

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 2, s. 280

[2] İmam Askeri (a.s) şöyle buyurmuştur: "Bağışlanmayacak günahlardan biri de insanın , "keşke benim günahım bu (küçük amel) olsaydı" demesidir." (Tuhef'ul-Ukul, Kelimat'ul-Kısar-i İmam Askeri -a. s-, s. 487)

imân etmez ve onlar ancak müşriklerdir."[1] Belki de bu ayet, insanın bilerek günah işlediği zaman rububiyet iddiasında bulunduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla abdest, gusül ve teyemmümün hakikati ve de mübarek Maide Suresi'nde belirtilen temizliğin elde edilmesi, insanın iddia ehli olmaması için bencillikten kurtulup mütevazi kılınması içindir. Böyle bir insan hiçbir zaman şeytan gibi **"Ben ondan hayırlıyım"**[2] demez. Aksine böyle bir insan, "Ben Allah'ın emrine tabiim" der.

Merhum Üstad İlahi Kumşeyi (r.a) kendi güzel şiirinde şöyle demektedir: "Ben "İlahi! O Allah'tır diyorum."

Enel haktan ha ve hu kalbine gideceğim
Zerreyim veya güneş ama ondanım
Ben o eşiğin dilencisiyim"[3]

Burada söz, **"Huvallah"**tır; **"ene Allah"** değil. Söz Allah'ın ilahiyeti hususundadır, benim uluviyetim hakkında değil. Günah işleyen kimse hakikatte "Ben Allah'ım" demektedir. Ama "O Allah'tır" diyen kimse asla günah işlemez ve günaha bulaşmaz. Bu esas üzere abdest, gusül ve diğer dini hükümlerin asıl meyvesi, nefsin temizlenmesi ve ruhun bu bencillikten tezkiye olmasıdır. Ahzab Suresi'nde Ehl-i Beyt (a.s) için söz konusu olan temizlik ise bu tür sözlerden çok daha derin ve yücedir. Zira Allah-u Teala, "Başkalarını temizlemek için bazı hükümleri yasadığım gibi sizleri temizlemek için de bir takım hükümler karar kıldım" dememektedir. Aksine şöyle buyurmaktadır: "Allah bizzat sizleri temizlemek ve tertemiz kılmak istemektedir ki her türlü isyan, unutkanlık ve hatadan korunmuş olasınız." Ehl-i Beyt'in (a.s) temizlenmesi Allah'ın direkt ve vasıtasız olarak irade ettiği bir şey olduğu için vasıtasız olarak Allah'ın iradesine isnat edilmiştir. Allah'ın iradesi ise yanılgı bilmeyen bir iradedir.

2-Muhles Kimselerin Makamı

Geçen konularda muhles kimseler hakkında bir takım açıklamalarda bulunduk. Ve dedik ki bu grup Kur'anı Kerim'de çok özel bir makama sahiptir. Onlardan bazısı da hidayeti arayan kimsler için örnek olarak

[1] Yusuf suresi, 106. ayet
[2] Araf suresi, 12. ayet ve Saf suresi, 76. ayet
[3] Divan-i Hekimi İlahi Kumşeyi, s. 891

tanıtılmışlardır. Bu muhles kimselerden biri Hz. Yusuf'tur. Hz. Yusuf, temizlik ve iffet sembolu olarak tanınmıştır. Kur'an-ı Kerim onun hakkında şöyle buyurmaktadır: "**Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı."**[1]

Üstat Merhum Allame Tabatabai bu ayetin tefsirinde Hz. Yusuf'un (a.s) günah işlemesi için o sahnede varolan yirmiden fazla sebebi saydıktan sonra şöyle demektedir: Bu sebeplerden her biri, eğer bir dağa çarpacak olsaydı onu yerle bir ederdi, eğer sağlam bir kayaya çarpacak olsaydı onu toz haline getirirdi.[2] Ama Allah'ın bu uyarısı, işareti ve ikazı Yusuf'un ilahi imtihandan başarıyla çıkmasını sağladı. Bu ilahi işaretin gösterilmesine sebep olan şey ise Hz. Yusuf'un (a.s) kamil bir ihlas sahibi olması ve muhles kimselerin safında yer almış olmasıdır.

Münezzeh olan Allah Yusuf'u her türlü çirkinlikten ve uygunsuz işlerden koruduğu gibi iffetsizlik ve kötülüğü de ondan uzaklaştırmıştır. Bu esas üzere Hz. Yusuf, ilahi özel inayet sebebiyle, hiçbir zaman kötülüğe ve uygunsuz işlere bulaşmadı, dolayısıyla hiçbir zaman kötülük hayaline bile kapılmadı. Yoksa kötülük gelmiş de kendisini ondan korumuş anlamında değildir. (Kalbine hiçbir zaman kötülük gelmemiştir ki ondan korunmaya çalışsın).

Tathir ayetinde de şöyle buyurulmaktadır: "Allah her türlü pisliği Ehl-i Beyt'ten gidermeyi dilemektedir." Burada da Ehl-i Beyt'i her türlü pislikten uzaklaştırdı anlamı söz konusu değildir. Bu açıdan günah ve pislik o yüce insanların nurani makamına karşı saldırıya geçemez. Bu esas üzere Ehl-i Beyt (a.s) sadece günah işlememekle kalmamış, nefsani pislik olan günah düşüncesi bile zihinlerinden geçmemiştir.

3-Bağnazca bir Çaba

Ehl-i Sünnet müfessirlerinin ve alimlerinin başlıca çabası Peygamber-i Ekrem'in (a.s) eşlerini de Tathir ayetine dahil edebilmektir. Onlar bu çabalarıyla Aişe'nin Cemel fitnesini çıkarması hususundaki teşebbüslerini meşru gösterebilmeyi amaçlamaktadırlar. Nitekim Ehl-i Sünnet'in büyük müfessiri Alusi, Ehl-i Sünnet kitaplarında yer alan tarihi

[1] Yusuf suresi, 24. ayet

[2] El-Mizan, c. 11, s. 126, ilgili ayetin tefsirinde

hakikatleri görmezlikten gelerek ve ters yüz ederek Aişe'nin hiçbir hataya bulaşmadığını iddia etmeye çalışmaktadır.[1] Lakin bu çabaların hiçbir faydası yoktur. Zira bizzat Aişe'nin hareketleri ve itirafları da Cemel savaşının meydana gelmesinde kendisini suçlu gördüğünü göstermektedir.

Aişe'nin bu konudaki bazı itirafları şöyledir:

-Aişe "Evlerinizde oturun (dışarı çıkmayın)" [2] ayetini okurken öylesine bir ağlıyordu ki başındaki örtüsü ıslanıyordu. [3]

-Aişe'nin ömrünün sonlarında İbn-i Abbas onunla görüştü ve onu övdü. Daha sonra Abdullah bin Zübeyr, teyzesi Aişe'nin yanına vardı. Aişe ona şöyle dedi: "İbn-i Abbas yanıma geldi ve beni övdü. Lakin insanlar arasında daha çok unutulmuş olmayı isterdim."[4]

-Aişe sürekli kendi arzularını dile getirirken şöyle diyordu: "Keşke bir ağaç olsaydım."[5] Ve şöyle diyordu: "Keşke bir taş olsaydım."[6] Hakeza şöyle diyordu: "Keşke yaratılmamış olsaydım."[7] Hakeza: "Keşke o gün savaşa katılmasaydım ve Peygamber'in diğer eşleri gibi evimde otursaydım. Zira Peygamber'in diğer eşleri gibi yerimde oturmak, benim için Abdullah b. Zübeyr ve Abdurrahman b. Haris gibi ünlü on çocuğumun olmasından daha hayırlıydı."[8]

-Aişe ölüm halindeyken çok rahatsız ve perişan idi. Ona şöyle dediler: "Sen Ebu Bekir Sıddık'ın kızısın ve bütün müminlerin annesisin. Neden bu kadar rahatsızsın?" Aişe cevap olarak şöyle dedi: "Cemel savaşı bir kemik gibi boğazıma saplanmıştır. Keşke o gün ölseydim veya unutulmuşlardan biri olsaydım (ve kimse benim yanıma gelmeseydi)."[9]

---

[1] Ruh'ul Meani, c. 12, 22. cüz, s. 12, Ahzab suresi 33. ayetin tefsirinde

[2] Ahzab suresi 33. ayet

[3] Durr'ul Mensur, c. 6, s. 600, Ahzab sursei 33. ayetin tefsirinde ve Tabakat'ul Kübra c. 6, s. 59

[4] Sahih Buhari, c. 3, Nur suresinin tefsiri, 8. bab, 4753. hadis ve Tabakat'ul Kübra, c. 6, s. 54-55

[5] Tabakar'ul-Kübra, c. 6, s. 54

[6] a. g. e.

[7] a. g. e.

[8] Bu konuda daha fazla bilgi edinmek ve tümü Ehl-i Sünnet'in temel kitaplarından olan kaynaklarına bakmak için nekş-i Aişe der tarih-i İslam adlı kitabın, c. 3, s. 209, Aişe'nin Cemel savaşı hususundaki pişmanlığı bölümüne müracaat ediniz.

[9] Nekş-i Aişe der tarih-i İslam, c. 3, s. 209, Belagat'un-Nisa'dan naklen

Aişe'nin bu üzüntüsü ve ağlamasının sebebi şuydu ki, Aişe Ümm'ül-Mü'minin ünvanından yanlış istifade ederek bir gün kırmızı tüylü deveye binmiş ve Cemel savaşında Allah Resulü'nün (s.a.a) vasisinin karşısında yer almış ve Müslümanların bir çoğunun öldürülmesine sebep olmuştu. Tarihi kitaplar, iki taraftan öldürülenlerin sayısının on bin ila yirmi beş bin kişi olduğunu zikretmişlerdir.[1]

Bu açıdan Ayşe, "Allah Resulü'nün yanına gömülmeyi ister misiniz?" sorusuna cevap verirken şöyle demiştir: "Hayır, ben Peygamber'den sonra bir takım olaylara sebep oldum. Beni Baki mezarlığında Peygamber'in eşlerinin yanına gömünüz."[2]

Ehl-i Sünnet bilgini Zehebi ise şöyle diyor: "Aişe'nin kastettiği olaylardan maksadı, Cemel savaşıdır."[3]

Bu ifadeler de göstermektedir ki bizzat Aişe, Cemel savaşını meydana getirdiğinden dolayı büyük bir pişmanlık içine girmiştir ve vicdan azabı sebebiyle bu büyük facianın kendisinin ve toplumun zihninden silinmesini istemiştir. Bu esas üzere Alusi'nin ve kendisiyle aynı düşünen kimselerin çabası, hiçbir sonuç vermemektedir.

Merhum Allame Tabatabai ders toplantılarının birinde şöyle buyurmuştur: "Bazı olaylar, zahir hasebiyle o kadar önemli olmasa da Kur'an-ı Kerim tarafından önemle vurgulanmıştır. Öyle ki, asr-ı saadetteki Müslümanların bile dikkatini çekmiştir ve de Kur'an-ı Kerim'in neden bu kadar sade bir olayı önemle vurguladığını sorgulamışlardır. Lakin zaman geçmesiyle bu sır da açıklığa kavuşmuştur ve göstermiştir ki Kur'an'ın bu konudaki önemseyişi ve önemle vurgulayışı boşuna değildir. Kur'an'ın Peygamber'in eşlerine, "evlerinizde oturunuz ve dışarı çıkmayınız" diye apaçık bir şekilde buyurması, bu tür konulardan biridir."

---

[1] Bkz. Cemel, s. 419; Tarih-i Taberi, c. 4, s. 539 ve İkd'ul-Ferid, c. 4, s. 326

[2] İkd'ul-Ferid, c. 4, s. 305 ve Tabakat'ul-Kübra, c. 4, s. 54

[3] Bkz. Nekş-i Aişe der Tarih-i İslam, c. 3, s. 209

İkinci Bölüm

Velayetin Nitelikleri

1. Bölüm: Ali (a.s) Allah'ın Güzel İsimlerinin Mazharıdır

Giriş

Kamil insan Allah'ın cemal, kemal ve celal sıfatlarından başka bir şey göstermeyen bir ayna konumundadır. Hakk Teala'nın cemal, kemal ve celal sıfatlarından her ne bu aynaya yansıyacak olursa, onu göstermektedir. Şeffaf olan aynanın özelliklerinden biri, kendiliğinden hiçbir şeye sahip olmaması ve karşısında yer alan suret ve eşyayı olduğu gibi yansıtmasıdır. Kamil insanın sözü, amelleri, takriri, sükutu ve sonuçta hayatının tüm boyutları Allah'ı göstermektedir. Zira onun her şeyi sadece Allah içindir. Bu yüzden Allah-u Teala kamil insanın tüm söz ve fiillerini herkes için hüccet kılmıştır. Kamil insanın en seçkin örneği, Müminlerin Emiri'dir. Ne geçmiş tarihte ve ne de gelecekte eşi olmayan seçkin bir şahsiyete sahiptir. Zira O, eşi ve benzeri olmayan Allah'ın mazharıdır. "**O'nun benzeri olan hiçbir şey yoktur."** [1] Hakeza: "**Ve hiç bir şey O'nun dengi değildir."**[2]

Hz. Ali'nin (a.s) nuru, yüceliş makamları ve gayp aleminde, Resul-i Ekrem'im nuruyla birlikte olmuştur.

Hz. Ali'nin (a.s), Allah'ın en büyük isminin mazharıdır. En yüce makam olan İsm-i a'zam (Allah'ın en büyük ismi) ise bir lafız ve kelime değildir ki, bu kelimeyi ifade etmekle alemde tasarruf edilebilsin. Aynı şekilde bu; bir kavram, zihni varlık ve husulî ilim de değildir ki düşünülmesiyle her hangi bir sorun halledilebilsin. İsm-i a'zam bir makamdır. Her kim bu makama erişirse alemde tasarrufta bulunabilir ve olağanüstü işlerin kaynağı haline gelebilir.

Şüphesiz Hz. Ali'nin (a.s) İsm-i a'zam makamına ulaşma sırrı ise içinde Allah sevgisi dışında hiçbir şeyin olmadığı selim kalptir. Böyle bir kalp, Allah'ın fiili iradesinin iniş yeridir. Nitekim İmam Askeri (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kalplerimiz Allah'ın iradesinin kaplarıdır."[3]

---

[1] Şura suresi, 11. ayet

[2] İhlas suresi, 4. ayet

[3] Bihar'ul Envar, c. 25, s. 337

Aynı şekilde İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "İmam'ın kalbi, aziz ve celil olan Allah'ın iradesinin yuvasıdır ve ilahi irade dışında bir şeyi irade etmemektedir. [1]

O halde Ali'nin (a.s) ruhu Allah'ın fiili iradesinin mazharıdır. O iradesi ile muradını kendi sahnesinin dıışında hayata geçirmektedir. Yani "ol" emri ve fiil makamındaki tekvini iradesiyle her işi gerçekleştirdiği gibi, Hz. Ali (a.s) da "bismillah" kelimesiyle her şeyi gerçekleştirmektedir. Zira Hz. Ali'nin (a.s) bismillahı Allah'ın "ol" emri gibidir. Münezzeh olan Allah'ın fiili velisinin, yani Müminlerin Emiri'nin (a.s) kalbinde zuhur etmektedir.

1- Tümel Gerçekler

İsmin Anlamı

"İsim" lügatta, her hangi bir şey için nişane olan, o şeye delalet eden ve duyulduğunda dinleyiciyi özel bir anlama götüren kelime demektir. Normal olarak kullanılan isimler, bazen niteliksel bir anlama sahiptir. Tıpkı hakim, kudretli ve oturan şahıs kelimeleri gibi. Bu üç kelime sırayla sahibini hüküm vermek, güçlü olmak ve oturmak sıfatlarıyla nitelendirmektedir.

Bazen de bir kelimenin niteliksel anlamı yoktur. Tıpkı niteliksel anlamı göz önünde bulundurulmaksızın şahıslar için seçilen Zeyd, Bekir, Amr gibi isimler veya eşya için seçilen isimler gibi. Allah'ın mukaddes isimleri arasında yer alan "Allah" isminin de niteliksel bir anlamı yoktur. Zira yüce "Allah" kelimesi, "bütün kemal sıfatlarına sahip olan zat" için vaz' edilmiş (kararlaştırılmış) değildir ki niteliksel bir anlama sahip olsun. "Allah" kelimesi öyle bir isimdir ki bu vesileyle tüm kemal sıfatlarına sahip olan bir zata işaret edilmektedir. Ama Allah'ın diğer tüm güzel isimleri, Allah'ın sıfatlarına delalet etmektedir. Tıpkı yaratıcı (halık), rızık verici (Rezzak) şifa verici (şafi), ihya edici (muhyi) ve can alıcı (mümit) isimleri gibi.

İlahi Zatın Tanımı

[1] a.g.e. c. 25, 2. 385

"Zat" kelimesi terminolojik açıdan salt varlık ve mutlak hüviyet hakkında kullanılmaktadır. Zata delalet eden hiçbir isim yoktur. Zira lafzın zata delaleti, zatı tanıma ve derk etmeye bağlıdır. Hiç kimse o mutlak hüviyeti şuhud (müşahede) veya derk etme gücüne sahip değildir. O; ilahi düşünürlerin yüce fikirlerinin, zatının hakikatini derk edemeyeceğini, şuhud denizinin dalgıçlarının varlık kemalini bulmaktan aciz kalacağı bir Allah'tır ve Allah'ın hakikatine ermek hem düşünce ve hem de kalp yoluyla kapanmış durumdadır. "**Yüce himmetler O'nu derk edemez, akıl- zeka denizine dalanlar O'na erişemez.**"[1]

Zatın Sıfatlarının Tanımı

Zat sıfatları, bizzat Allah ile alakalı olarak göz önünde bulundurulan sıfatlardır. Allah'ın bu sıfatlar ile nitelendirilmesi ise, Allah'ın zatından başka bir şeyin göz önünde bulundurulmasına ihtiyaç duymamaktadır. Yani eğer Allah'ın mukaddes zatı dışında bir varlık olmasa da, yine Allah'ı bu sıfatlar ile nitelendirmek mümkündür. Örnek olarak, hayy (diri), alim, kadir, sem'i (duyan) ve basir (gören) sıfatlarını saymak mümkündür.

Zatın sıfatlarının kök ve esasları üç tanedir: "Hayat, ilim ve kudret. Gerçi daha ince bir yorumla ilim ve kudreti de hayata istinad etmek ve hayatın, ilim ve kudretin kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden hayat, "isimlerin kaynağı" olarak nitelendirilmektedir. O halde zat sıfatları olarak söz konusu edilen diğer sıfatlar da, bu asli sıfatlardan birine dönmektedir.

Zat sıfatları birbirinin aynısı sayılmaktadır. Birbiriyle hiçbir aykırılık içinde değildir. Aralarındaki farklılık sadece kavram ve terimsel farlılıktır; nesnel ve özdeksel değil.

Fiil Sıfatlarının Tanımı

Fiil sıfatları, Allah'ın fiillerinden; yani insan, melek, hayvan ve cansızlar gibi "mümkün" varlıklardan algılanan sıfatlardır; "zat"tan değil.

[1] Nehc'ul Belağa, 1. hutbe

Bu yüzden fiil sıfatı, Allah'ın yaratılış alemiyle irtibatını beyan etmektedir. Esasen Allah'ın zatından başka bir şey varsayılmazsa, Hakk Teala o sıfatlarla nitelendirilmez.

Bu esas üzere önce ilahi zat'tan başka bir şey mülahaza edilmeli, bu şeyin başka şeylerle irtibatı göz önünde bulundurulmalı ve sonra o sıfat Allah'a isnad edilmelidir. Tıpkı Allah'ın yaratıcılık ve rızık vericilik sıfatlarıyla nitelendirilmesi ve Cevşen-i Kebir ve diğer dualarda Allah'ın "Halik ve Razik" (yaratıcı ve rızık verici) olarak anılması gibi. Bu esas üzere Allah bir şeyi yaratmadan önce "Halik" (yaratıcı) olarak nitelendirilemez. Aynı şekilde rızık vermeden önce de "Razik" (rızık verici) olarak adlandırılması düşünülemez. Hayat vermeden ve can almadan önce "Muhyi" (ihya edici) ve "Mumit" (can alıcı) olarak da adlandırılamaz. Bu yüzden de şöyle denilmektedir: Fiil sıfatları zat'a zaid olmaktadır (sonradan eklenmektedir, ilave edilmektedir).

Söylemek gerektir ki tüm fiili sıfatların kökü, Allah'ın zatının aynısı olan ve diğer her şeyden bağımsız bir şekilde Allah'a isnad edilen zati sıfatlardır.

Zat Sıfatlarının Fiil Sıfatlarından Farklılığı

Zat sıfatı ile fiil sıfatlarının tanımına dikkat edildiği taktirde aralarındaki bir çok farklılığı anlamak mümkündür. Bu farklılıklardan biri de şudur ki zat sıfatları, zatın aynısı olduğu için, zatın hükmüne sahiptir ve ister istemez münezzeh olah Allah gibi sınırsızdır. Nitekim Müminlerin Emiri (a.s) "sıfatları için belli bir sınır yoktur" [1] diye buyurmaktadır.

Dolayısıyla sınırlı varlıklar, Allah'ın zati sıfatlarının hakikatini derk ve şühud gücüne sahip değildir. Bu varlık kamil insan bile olsa aynı konumdadır. Zat ve zatın fiillerinin hakikatine ermek imkansız olduğu için, ister istemez münezzeh olan Allah'ın zatına veya zati fillerine işaret için kullanılan sıfatlar, Allah'ın yaratıkları için kullanılamaz.

[1] Nehc'ul Belağa, 1. hutbe

Ortak Sıfatların Tanımı

Ortak sıfatlar, hem Allah'ın zatı ve hem de Allah'ın fiili için kullanılan sıfatlardır. Hak ve ilim sıfatları gibi. Bu açıdan Allah'ın güzel isimlerinin (esma-i hüsna) üç kısım olduğunu söylemek mümkündür.

1- Zati sıfatlara özgün olan isimler; Hayy (diri) ve Kadir (güçlü) gibi.

2- Fiili sıfatlara özgün olan isimler; Halik (yaratıcı), Razik (rızık verici) ve Rab (terbiye edici) gibi.

3- Hem zatın sıfatı ve hem de fiilin sıfatı olarak kullanılan ortak isimler; "Hak" ve "Alim" gibi.

Münezzeh olan Allah hakkında kullanılan ortak isimlerin fiili veya zati olduğunu teşhis etmek, bir takım kanıtlar ve deliller vasıtasıyla mümkündür. Buna örnek için Kur'an-ı Kerim'de iki ismin kullanılış yerlerine işaret etmek istiyoruz.

1- Hak ismi: Kur'an-ı Kerim, "Hak" ismini bir çok yerde kullanmıştır ki bunlardan bazısına işaret edelim.

a- Allah'ın zatı hususunda "Hak" kelimesinin kullanılışı. Örneğin: "**Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir.**"[1] Hakeza: "**Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.**"[2] Bu ayetlerde bütün kemalleri içinde barındıran zat için kullanılan "Allah" ismi ile birlikte, "Hak" ismi de Allah'ın zatı hakkında kullanılmıştır.

b- Münezzeh olan Allah'ın zatının sıfatı olarak "Hak" kelimesinin kullanılışı. Örneğin "**İşte O, sizin hak Rabbiniz olan Allah'tır.**"[3] Bu ayette "Allah" kelimesi, "Hak" sıfatıyla nitelendirilmiştir. Hakeza, "**Bu, Rabbinden gelen bir gerçektir. Bu konuda sakın kuşkuya kapılanlardan olma.**"[4] Yani hak, Allah'ın mukaddes zatından kaynaklanmaktadır.

c- Münezzeh olan Allah'ın fiilini nitelendirmek için "Hak" kelimesinin kullanılışı. Örneğin, "**O, gökleri ve yeri hak olarak yaratandır.**"[5] Yani yer ve göklerin yaratılışı "Hak" kispetindedir. Hakeza:

---

[1] Mü'minun suresi, 116. ayet
[2] Nur suresi, 25. ayet
[3] Yunus suresi, 32. ayet
[4] Bakara suresi, 147. ayet
[5] En'am suresi, 73. ayet

"**O'dur, gökleri ve yeri hak ile yaratan. O'nun; ol, dediği gün; hemen olur. O'nun sözü haktır.**"[1] Bu ayette de münezzeh olan Allah, Hak sıfatıyla nitelendirilmiştir. Hakeza: "**Ey İnsanlar! Peygamber, Rabbinizden size gerçekle geldi.**"[2] Bu ayette de "risalet" kelimesi "Hak" sıfatıyla nitelendirilmiştir. Hakeza diğer bir çok yerde de Kur'an-ı Kerim, din, kıyamet ve benzeri kelimeler "hak" ile nitelendirilmiştir. Bu esas üzere söz konusu ayetler evvela "hak" kelimesinin kullanılış mertebelerinin çok farklı olduğunu göstermektedir ve bu da, "Hak isminin" ortak olarak kullanıldığının en büyük delilidir. İkinci olarak, "Hak" isminin zat ve zatın sıfatı dışında kullanıldığı yerlerde, Allah'ın fiili sıfatı kastedilmektedir.

2- "Alim"" ismi. Bu isim de "**Şüphe yok ki, Allah her şeyi bilir.**"[3] ayetinde Allah'ın zatının sıfatını simgelemektedir. Ama "**Ve Allah Teâlâ'nın, imân edenleri bilmesi içindir.**"[4] ile "**Bu da, müminleri ayırdetmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi.**"[5] ayetlerinde Allah'ın fiil sıfatını simgelemektedir. Bu lafzi ortaklık veya örnek farklılıkları bazen bir çok mugalataya (demagojiye) kaynak teşkil etmektedir.

Allah'ın zati ilmi, varlıkların meydana gelişinden önce vardır ve Allah'ın zatının dışında bir şeye bağlı değildir. Yani münezzeh olan Allah, varlık alemini yaratmadan önce bütün cüz'i şeyler hakkında ilim sahibiydi. Nitekim bu varlık alemini yarattıktan sonra ve aynı şekilde varlık aleminin yok oluşundan sonra da ilim sahibidir ve bu açıdan onun için hiçbir farklılık söz konusu değildir.

Ama Allah'ın fiili ilmi, Allah'ın fiilinin kendisinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin Allah'ın ezeli ilminde falan gül dalının belirli bir zamanda, belli bir mekanda ve belli bir takım özelliklere sahip bir şekilde ortaya çıkacağı bilinmekteydi. Allah'ın bu ilmi ezeli bir ilimdir. Nitekim Allah'ın kudreti de ezelden var idi. Dolayısıyla, "daim'ul- feyz" (sürekli feyiz veren) feyzi de ezeli bir feyizdir ve bu açıdan onda hiçbir

[1] En'am suresi, 73. ayet
[2] Nisa suresi, 170. ayet
[3] Enfal suresi, 75. ayet
[4] Al- i İmran suresi, 140. ayet
[5] Al- i İmran suresi, 166- 167. ayetler

noksanlık mevcut değildir. Elbette Allah'ın bütün feyizleri bu konumdadır. Lakin ilahi feyizleri elde etme mekanı olan tabiat alemi, Allah'ın bütün feyizlerini bir yerde ve tek defada alabilme kabiliyetine sahip değildir. Bir takım zamansal ve mekansal şartlara tabidir.

Bu açıdan aradan yıllar geçtikten sonra o belli olan zaman gelip çatmaktadır ve o gül dalı, o belirli mekanda yetişmektedir. Bu esas üzere Allah'ın zati ilmi, kudretiyle birlikte bu gül dalının meydana gelmesine kaynak teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle bu gül dalı, Allah'ın zati kudretinin ve ilminin zuhurudur.

Güzel İsimlerin Allah'a İsnat Edilmesi

Kur'an-ı Kerim, münezzeh olan Allah'ın bazı sıfat ve isimlerini zikrettikten sonra[1] şöyle buyurmuştur: "**Oysa en güzel isimler Allah'ındır**"[2] Hakeza: "**İsimlerin en güzelleri O'na aittir.**"[3]

Bu ayetlerde yer alan "el- esma" (isimler) kavram olarak "elif- lam" edatıyla kullanılan çoğul kelimelerdir. "Ahd-i zihni veya zikri"[4] olmadığı taktirde Allah'ın bütün isimlerini kapsamaktadır. Yani her ne kadar güzel isim varsa, sadece Allah'a mahsustur. Bundan da öte cer[5] ve mecrurun[6] (haberin) önce zikredilmesi de "hasr"a[7] delalet etmektedir. Yani Allah'tan başka hiç kimse güzel isimler hususunda herhangi bir paya sahip değildir.

---

[1] Merhum Üstat Allame Tabatabai, A'raf suresi, 180. ayetin tefsirinde, Kur'an-ı Kerim'de yer alan Allah'ın isimlerinden 127 ismi, alfabetik düzenle zikretmiştir. Elbette diğer bazı kimseler, bundan daha fazlasını da zikretmiştir.

[2] A'raf suresi, 180. ayet

[3] Haşr suresi, 24. ayet

[4] Zihinde veya lafızda belirtilen ve adı geçen herhangi bir şey

[5] Kelimenin sonunu esre ile (i diye) okutan harf

[6] Başında harf-i cer bulunan kelime. İzafet halinde son kelime. Cerr'li okunan kelime. (i, ı diye okunan kelime, yani esreli)

[7] Bir şeyin içine alma. Yalnız bir şeye mahsus kılma.

Allah'a Güzel İsimleri İsnat Eden Ayetler

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a güzel isimleri isnat eden ayetler iki kısımdır.

1- Bütün güzel isimlerin Allah'a ait olduğunu ifade eden ve insanları bu konuda aşırılığa gitmekten sakındıran ayetler. Örneğin:

a- "**En güzel isimler Allah'ındır, O'na o isimlerle dua edin, O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın. Onlar yaptıklarının cezasını göreceklerdir**"[1] Burada yer alan güzel isimlerden maksat, tümü iyi ve güzel olan Allah'ın farklı sıfatlarıdır ve hakeza münezzeh olan Allah'ın isimleri hususunda aşırılıktan maksat ise Allah'ın sıfatlarını yaratıklarına uyarlamaktır.

b- **De ki: İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini derseniz deyin ; en güzel isimler O'nun içindir.**"[2] Yani eğer, "Allah" veya "Rahman"ı çağıracak olursanız Allah'ın bütün isimlerini anmış olursunuz. Zira, "Allah" ve "Rahman" isimleri bütün isimleri kapsayan bir isimdir. Bu yüzden de o sonsuz makamda bütün isimler, reel örnek açısından birbirinin aynısıdır.

c- "**O en güzel isimler hep O'nundur.**"[3] Bu ayet, münezzeh olan Allah'ın tevhit sıfatıyla birlikte, bütün güzel isimlerin sadece Allah'a ait olduğunu belirtmektedir. Bu esas üzere kamil bir şekilde muvahhid olan insan hem zat, hem zati sıfatlar ve hem de ef'ali sıfatlar hususunda Hak Teala'nın tevhidine (birliğine) inanmalıdır. Nitekim bir duada şöyle yer almıştır: "La ilahe illa vehdehu (zaten) vehdehu (sıfaten) vehdehu (fiilen)"[4]

2- Kur'an'da yer alan bir çok ayetler de Allah'ın güzel isimlerini zikretmiş ve bu güzel isimlerin Allah'a özgü olduğunu belirtmiştir:

a- Allah'ın yaratıcılıkta tek olduğunu beyan eden ayetler. Örneğin: "**Allah; her şeyin yaratanıdır ve O; her şeye vekildir.**"[5] Yani varlık aleminde ortaya çıkan her şeyin yaratıcısı Allah'tır ve hiçbir varlık bu tümel gerçeğin dışında değildir.

---

[1] A'raf suresi, 180. ayet
[2] İsra suresi, 110. ayet
[3] Ta-Ha suresi, 8. ayet
[4] Allah hem zat, hem sıfat ve hem de fiil olarak tektir ve ondan başka ilah yoktur.
[5] Zümer suresi, 62. ayet

b- Allah'ın rızık verme hususunda bir olduğunu beyan eden ayetler. Örneğin: "**Allah'tan başka gökten ve yerden sizi rızıklandıran bir yaratıcı var mıdır?**"[1] Yani münezzeh olan Allah dışında sizi yerden ve gökten rızıklandıran başka bir yaratıcı var mıdır?

3- Velayetin Allah'a özgü olduğunu kabul eden ayetler. Örneğin: "**Halbuki dost yalnız Allah'tır.**"[2] Yani sizin veliniz ve yöneticiniz, sadece münezzeh olan Allah'tır.

Hakeza Kur'an-ı Kerim'de, diğer bir çok güzel isimlerin Allah'a özgü olduğunu beyan eden ayetler vardır. Nitekim bu isimlerin Allah'a özgü olduğuna dair akli delil de vardır.

Güzel İsimlerin Allah'tan Gayrisine İsnat Edilmesi

Burada zikredilen ayetlerin karşısında Kur'an-ı Kerim'de ve mutebar rivayetlerde, bir takım kemal sıfatları Peygamberlere ve velilere de isnat edilmiştir. Örneğin "**Ve o zamanı ki, benim iznimle çamurdan kuş heyeti gibi bir şey tasvir ediyor da içine üfürüyordun, benim iznimle bir kuş oluveriyordu.**"[3] ayetinde yaratıcılık sıfatı, Hz. İsa'ya (a.s) isnat edilmiştir. Hakeza: **"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rüku halinde zekat veren müminlerdir."**[4] ayetinde ise "veli" ismi Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) ve Müminlerin Emiri'ne (a.s) isnat edilmiştir. Zira Şia ve Sünni yoluyla nakledilen rivayetler esasınca da rüku halinde zekat veren kimseden maksat, Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir (a.s).

Hakeza, aşağıdaki ayetlerde de zengin kılma, şefkat, rahmet ve hidayet, Allah Resulü'ne (s.a.a) isnat edilmiştir. "**Allah ve peygamberi bol nimetinden onları zenginleştirdi**"[5] Hakeza: "**Ey inananlar! And olsun ki, içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen,**

---

[1] Fatır suresi, 3. ayet
[2] Şura suresi, 9. ayet
[3] Maide suresi, 110. ayet
[4] Maide suresi, 55. ayet
[5] Tevbe suresi, 74. ayet

size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir."[1] Hakeza: "**Ve şüphe yok ki, sen bir doğru yola rehberlik edersin.**"[2] Hakeza: "**Ve her toplumun bir rehberi vardır.**"[3]

Burada söylemek gerekir ki söz konusu isnat, ma'budiyet, uluhiyet ve rububiyet sıfatları dışında diğer kemal sıfatları hususunda da mevcuttur. İkinci olarak, Allah'tan gayrisi için yapılan isnat, "Allah'ın izniyle" şartıyla birlikte zikredilmiştir.

İki İsnadın Arasını Birleştirmek (Mazhariyet)

Zahire bakılacak olursa, münezzeh olan Allah'a sıfat ve isimler tevhidini ispat eden ayetler ile diğerlerini bu isim ve sıfatlarla nitelendiren ayetler arasında bir uyum söz konusu değildir ve bu uyumsuzluğu ortadan kaldırmak için çaba göstermek gerekir. Bu açıdan bu tür ayetlerin arasını birleştirmek için bir takım yorumlar zikredilmiştir. Bu yorumlardan bazısı dakik, diğer bazısı ise daha dakiktir. Şimdi bu yorumları beyan etmeye çalışalım.

Birinci Yorum: Münezzeh olan Allah'a sıfat ve isimlerin isnadı, "bizzat" ve "bağımsız olarak" yapılan bir isnattır. Ama diğerlerine oranla bu isnat, "ilineksel olarak" ve "vasıta ile" yapılan bir isnattır. Yani münezzeh olan Allah'ın zatı, bu tür kemalleri gerektirmektedir. Zira Allah, herkesten ve her şeyden ihtiyaçsız bir konumdadır. Oysa Allah'tan gayrisi tam aksi bir durum arz etmektedir. Zira Allah'tan gayrisi, her neye sahip ise bizzat Allah'tandır. Zira yaratık, salt fakirdir. "**Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur.**"[4] Bu ayet, şu iki önemli ilkeyi beyan etmektedir:

1- Bütün varlıklar, zat ve sıfat hususunda fakirlik içindedir. Zira, gerçi ayet insanlara hitap etmektedir, lakin bütün yaratıkların halini beyan etmektedir. Çünkü eğer insan gibi büyük bir varlık, zat ve sıfatları

---

[1] Tevbe suresi, 128. ayet
[2] Şura suresi, 52. ayet
[3] Ra'd suresi, 7. ayet
[4] Fatır suresi, 15. ayet

hususunda fakir ise diğer varlıklar daha evla bir yolla fakir ve muhtaç konumdadır.

2- Varlıkların ihtiyacı, sadece münezzeh olan Allah'adır. Allah'tan gayrisine ihtiyaçları yoktur. Zira sadece Allah, mutlak zengindir.

Özetle, yaratıkların sıfatları da tıpkı zatları gibi tümüyle münezzeh olan Allah tarafındandır. Yani bağımlıdır, gölge konumundadır ve tabidir. Zati ve bağımsız değildir. Bu açıdan Allah zatı gereği bağımsız bir faildir. Ama yaratıklar, zatı gerekleri bağımsız olmayan ve vasıta ile fail konumundadırlar.

İkinci Yorum: Münezzeh olan Allah, hakiki bir faildir[1]. Allah'ın yaratıkları ise Hak Teala'dan feyiz elde edebilmek için zemine hazırlayıcı, faili i'dadi konumundadır.[2]

O halde isimler ve sıfatlar, sadece münezzeh olan Allah'a aittir.

Bu yorum, birinci yorumdan daha dakik bir yorumdur. Zira ilk yorumda Allah, uzak bir faildir. Diğerleri ise yakın faillerdir. Ama ikinci yorumda, sadece münezzeh olan Allah faildir. Diğerleri ise ortam hazırlayıcı bir konuma sahiptir. Bu açıdan bu yorumda, Hak Teala'nın sıfat ve isimler tevhidiyle, ef'ali (fiiller, işler, ameller alanında) tevhidi korunmuş olmaktadır.

Üçüncü Yorum: Hakiki fail sadece Allah'tır, diğerleri ne bağımlı faildir, ne de ortam hazırlayıcı fail. Aksine sadece Allah'ın kemal, sıfat ve isimlerini gösteren bir ayna konumundadırlar.

Bunun açıklaması da şudur ki münezzeh olan Allah her yerde hazırdır ve her şeyi ihata etmiş bulunmaktadır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Ve biz ona şah damarından daha yakınız.**"[3] Yani Allah bizlere şah damarımızdan daha yakındır. Allah-u Teala bundan da öte şöyle buyurmuştur: "**Ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer.**"[4] Yani münezzeh olan Allah, insan ile kalbi ve hakikati arasına girmektedir. Bu açıdan insan, kendisini derk etmeden önce, bizzat Allah'ı derk

---

[1] İşi yapan, fiili işleyen, masdarın mânasını meydana getirene denir.

[2] Fail; hakiki (bir işte hakiki te'sir sahibi. Onu hakkı ile yapan Allah) ya da "failun ma minhu" ile "i'dadi" ya da "failun ma bihi" fail olarak ikiye ayrılmaktadır. Münezzeh olan Allah, hakiki veya "failun ma minhu" olan faildir. Diğer failler ise, "i'dadi" veya "fa'ilun ma bihi" olan faildir.

[3] Kaf suresi, 16. ayet

[4] Enfal suresi, 24. ayet

etmektedir. Açıkça bilindiği gibi böyle bir hazır olma ve mevcudiyet, varlıklar için artık bir ortam hazırlama veya hakiki failiyet için imkan bırakmamaktadır.

Allah'ın ihatası da aynı şekildedir. Yani Allah her şeyi ihata etmiş bulunmaktadır. "**İyi bil ki, muhakkak O, her şeyi ilmen ihata edendir.**"[1] Yani münezzeh olan Allah, hem varlıkların zahirini ihata etmiştir hem de batınını kuşatmıştır. Bu ise sadece zahiri ihata eden bir evin veya bağın duvarlarından apayrı bir şeydir.

Kur'an başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: "**Her nereye dönerseniz vech-i ilahi oradadır. Şüphesiz ki Allah Vasi'dir, Alim'dir.**"[2] Zira Allah'ın ilmi ve kudreti, her yeri ve her şeyi kuşatmış bulunmaktadır.

"Denize bakınca, senin denizini görüyorum.
Sahraya bakınca, senin sahranı görüyorum.
Nereye bakarsam dağ, kapı ve çöl
Senin güzel boyunun nişanesini görmekteyim."[3]

Bu esas üzere, Allah'ın mutlak ihatası ve varlığı, Allah'tan gayrisi için hiçbir imkan bırakmamaktadır ki yakın veya ortam hazırlayıcı fail olabilsinler. Zira, o sınırlı imkanlar bile Allah'ın huzurudur ve Allah'ın ihatası altında bulunmaktadır.

Özetle demek gerekir ki, her kimin bir kemali varsa, Allah'ın sıfat ve isimlerinin aynası ve mazharıdır. Şeyh İşrak'ın ince tabiri esasınca eğer münezzeh olan Allah'tan gayrisine bir fiil isnat edilecek olursa, bu müsamaha babındandır. Örneğin nehire akıcılık sıfatının isnadı gibi. Oysa akıcılık sıfatı, suyun sıfatıdır; nehirin değil.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de bu konuya işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Yaratıklarına yaratışıyla tecelli eden Allah'a hamd olsun."[4] O halde bütün varlık alemi, Allah'ın tecellisidir ve Allah kendisini bu varlık aleminde göstermiştir. Allah'tan başka varlık aleminde hiçbir etken mevcut değildir.

---

[1] Fussilet suresi, 54. ayet
[2] Bakara suresi, 115. ayet
[3] Baba Tahir Uryan
[4] Nehc'ül- Belağa, 108. hutbe

Fiili Sıfatların Mazhariyeti

Gerçi her varlığın varlığı, münezzeh olan Allah'ın varlığına delalet etmektedir, lakin itiraf etmek gerekir ki, bütün varlıklar Allah'ı aramaktadır. Nitekim şahit olan arif ve peygamberler ve Allah'a kamil bir şekilde ulaşmış olan kimseler de Allah'ın zatı karşısında şaşkınlık içinde kalmışlardır. "Peygamber ve veliler (a.s) Allah'ın zatı hususunda şaşkınlığa düşmüşlerdir."[1] Durum böyleyken, zihni kavramlarla bir takım sonuçlara ulaşmaya çalışan mütefekkirlerin, Allah'ın zatı konusunda netice almaya çalışmaları yersiz bir beklenti olacaktır. Allah'ın zati sıfatları da zatının aynısıdır ve aynı hükme sahiptir. Bu açıdan yaratıkların ulaşabileceği bir makamda değildir.

Bu esas üzere eğer Kur'an-ı Kerim, likaullah'tan (Allah ile görüşmekten) söz ediyorsa veya irfanda fena makamı söz konusu ediliyorsa, bu asla zat veya zati sıfatların likası veya zat ve zati sıfatlarda fena hakikati anlamında değildir. Aksine bütün bunlar, Allah'ın fiili sıfatları çerçevesindedir. Zira, fiili sıfatların kıvamı bir izafeye veya Allah ile yaratıklar arasında bulunan bir vasıtaya dayanmaktadır. Yaratıklar sınırlı olduğu sebebiyle de bu sıfatlar, sınırlı bulunmaktadır.

Fiili sıfatlar, yasak bölge değildir. Bu sıfatların şühud ve marifet yolu her zaman açıktır. İnsan, afaki ve enfüsi bir seyir ile, yani eğitim ve tezkiye sayesinde ilahi fiillerden bir fiilin mazharı haline gelebilir. Nitekim, melekler de peygamberlere semavi kitaplar indirmek ve insanların canını almak veya diriltmek hususunda münezzeh Allah'ın hidayet, can alma ve hayat verme sıfatlarının mazharı halindedirler ve buna Kur'an-ı Kerim'de de işaret edilmiştir.

İsm-i A'zam'ın Mazharları

İlahi sıfatların şuhud ve marifet seyrinde; Peygamberler (a.s) ve özellikle de aziz İslam Peygamberi (s.a.a) ve hakeza Müminlerin Emiri ve Masum imamlar (a.s) çok özel bir makama sahip bulunmaktadır. Zira bu büyük insanlar, münezzeh olan Allah'ın İsm-i A'zam'ının mazharı konumundadırlar. Allah-u Teala'nın bütün fiili isimleri, bu ismin (İsm-i A'zam'ın) kapsamı dahilindedir. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve aynı

[1] Şerh- u Fusus, c. 1, s. 172

şekilde Müminlerin Emiri'nin ve Masum imamların (a.s) makamını derk etmek hiç kimsenin işi değildir. Onlar, insanlık ve ilahi mutlak hilafet makamında, tek bir nur halindedirler. Bu açıdan Resul-i Ekrem (s.a.a) Müminlerin Emiri (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur: "Ey Ali! Seni Allah'tan ve benden başka hiç kimse hakkıyla tanımamıştır."[1]

Resul-i Ekrem (s.a.a) ve tertemiz İmamlar da, Allah'ın vasıtasız mazharlarıdır ve bu açıdan Allah'ın en kamil mazharı sayılmaktadırlar. Ama diğer varlıklar Allah'ın vasıtalı mazharlarıdırlar. Zira Allah'ın feyzini direkt olarak algılama gücüne sahip değillerdir. Bu esas üzere Hak Teala'nın feyzi ilk önce İmamlara (a.s) ulaşmakta ve oradan diğerlerine sirayet etmektedir. Tıpkı güneşi direkt olarak görme gücüne sahip olmayan bir gözün, güneşin aynadan ya da başka bir şeyden yansımasına bakması gibi.

Eğer insanlar, Allah'ın velilerinin Hak Teala'nın zat ve zati sıfatlarının mazharı olmadığını, aksine Hak Teala'nın fiili isimlerinden birinin mazharı olduğunu anlayacak olurlarsa, o zaman mazhar olmanın tevhide aykırı olmadığını anlayacak ve hatta tevhit rahmetinin etkilerinden ve gereklerinden bir parça olduğunu derk edecektir. Nitekim işleri idare eden meleklerin varlığı da aynı konumdadır. "**Derken işi bir düzen içinde evirip çevirenlere.**"[2]

Kur'an-ı Kerim'in kültürüyle aşina olan bir kimse, meleklerin varlık aleminde bir takım görevleri olduğu ve kendilerine bir takım işlerin havale edildiği hususunda asla şüpheye düşmezler. Bu görevlerden bazısı şunlardır: Ruhları almak, "**canlarını melekler alacaklardır.**"[3] ve "**Öyleyse melekler, canlarını aldıkları zaman…**"[4]; ilahi arşı taşımak, "**Arşı yüklenmiş olanlar**"[5]; vahiy getirmek, "**(Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) senin kalbine indirmiştir.**"[6] ve "**Çünkü O, Kuran'ı Allah'ın izniyle senin kalbine indirmiştir.**"[7]

---

[1] Mevsua- i İmam Ali b. Ebi Talib (a.s), c. 8, s. 50
[2] Naziat suresi, 5. ayet
[3] Nisa suresi, 97. ayet
[4] Muhammed suresi, 27. ayet
[5] Gafir suresi, 7. ayet
[6] Şuara suresi, 193- 194. ayetler
[7] Bakara suresi, 97. ayet

Önemli Hususları Hatırında Tutmak

1- İnsan gibi mümkün varlıklara isnat edilen sıfatlar, onun zatından ve hakikatinden ayrı olan sıfatlardır. Zira insandan kolayca selb[1] edilebilmektedir. Örneğin insan bazen alim, kadir ve yazardır, bazen de böyle değildir.

Aynı şekilde bu sıfatlar, birbirinden de farklı konumdadırlar. Nitekim, ilim kudretten ayrı bir sıfattır. Bu esas üzere insanlar, kemali sıfatlarla nitelendikten sonra hakikatte zat ve bazı sıfatlardan oluşmuş bir mecmua konumundadır.

Allah'ın fiili sıfatları da işte böyledir. Bu fiili sıfatlar, Allah'ın fiilinden intiza[2] edildiği için Allah'ın zatının dışında kalan sıfatlardır. Bu yüzden, Allah bazen özel bir sıfatla nitelendirilmektedir ve bazen de nitelendirilmemektedir. Örneğin bazen rızık veren ve yaratıcıdır ve bazen de böyle değildir. Aynı şekilde Allah'ın fiili sıfatları da birbirinden farklı konumda bulunmaktadır; birbirinin aynısı değildir. Allah'ın fiillerinden belli bir fiile, örneğin bir buğday başağına baktığımız zaman, farklı boyutlardan Allah'ı çeşitli sıfatlarla nitelendirmekteyiz. Bir bakış açısında Allah'ı yaratıcı ve diğer bir bakış açısında ise Allah'ı rızık verici olarak nitelendirmekteyiz. Zira bakış açıları (algılama kaynakları) farklılık arz etmektedir. Bu farklı boyutlardan elde edilen sıfatlar ise şüphesiz birbiriyle farklılık içinde bulunmaktadır. Ama sürekli Allah'ın zatıyla birlikte olan zati sıfatları, bunun tam tersinedir ve her zaman da böyle olacaktır. Yani Allah'ın bazen diri, bazen alim, bazen kadir olması düşünülemez. Allah, her zaman bu sıfatlarla nitelendirilmektedir. Zira Allah'ın zati sıfatları, mukaddes zatından ayrı değildir.

2- Münezzeh olan Allah'ın tevhit mertebelerinden biri de ef'ali tevhittir. Şu anlamda ki yaratılış düzeninde hakiki anlamda tek etken sadece Allah'tır, başkaları değil. Münezzeh olan Allah'ın ef'ali tevhidi, asla istisna kabul etmemektedir. Herkes sahip olduğu her kemal sıfatında münezzeh olan Allah'ın kemallerinden bir kemalin mazharı konumundadır. Bu yorum üzere ilahi velilerin tesir ve etkilemesi de Allah'ın müessiriyetinin (etken oluşunun) tecellisi sayılmaktadır. Dolayısıyla da Peygamber ve velilerin büyük manevi makamlarına inanan

---

[1] Nefy ve inkâr etme. Kaldırma, giderme, izale. İki şey arasında ilintinin kalkması.

[2] Koparıp alma, çekip koparma, anlama algılama.

kimseleri, aşırılık ve şirk ile suçlamamak gerekir. Aksine imamların (a.s) mevki ve makamı hususunda rivayetlerde, dualarda ve ayetlerde yer alan hakikatleri kabullenmek çok kolaydır.

3- Mazhariyetten maksat hulul ve ittihat değildir.[1] Zira Allah'ın bir şeye hulul etmesi veya bir şeyle birleşmesi asla düşünülemez. Aksine maksat şudur ki alemdeki bütün varlıklar, tüm varlıklarıyla Allah'ın ayet ve nişanesidir. Bütün varlıklar, kendi varlıklarını ve bütün kemallerini Allah'tan elde etmektedirler. Hudus[2] ve beka[3] hususunda Allah'a muhtaç konumdadırlar.

4- Rububiyyet, ubudiyet ve uluhiyyet gibi fiili sıfatlar, mazhariyet çerçevesinin dışındadır. Bu açıdan Peygamberler ve veliler (a.s) için böylesine makamlar zikredilmemiştir. Aksine onların kemali münezzeh olan Allah'a salt kulluk hususundadır ve onlar, işte bu kulluk sayesinde Hak Teala'nın mazharı olmuşlardır.

2- Kamil İnsan

Kamil İnsanı Tanıma Yolu

Kamil insan Allah'ın fiili sıfatlarının tam boy aynasıdır. Kamil insanın hakikatini tanımak için kamil insan olmak dışında bir yol yoktur. Bu durumda İsm-i A'zam'ın manası müşahade edilmekte ve her şeyi açıklayan kitabın gerçeği açıklığa kavuşmaktadır ve hakeza Ümm'ül-Kitab'ın hakikati aşikar olmakta ve Kur'an-ı Kerim'in dengi olmak hakikati ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda tevhidin kalesi olma şartı elde edilmektedir. Allah'ın halifesi olmak, Allah'ın direkt öğrencisi olmak

---

[1] Hulul, sözde tanrının bir bedene girmesi, ittihad ise tanrının birinin bedenine girmesi ve birinin de tanrının varlığında erimesi, ulûhileşmesi, tanrılaşmasıdır ki her iki görüşte sapık ve İslam dışı inançlardır ve İmam'ın (r.a) ifadesiyle ilahî sırlardan haberdar olmayan ve marifetler hazinesinden mahrum kalan cahillerin ortaya attığı düşüncelerdir. (Müt.)

[2] Yeniden meydana gelme. Sonradan peyda olma. Yok iken vücuda gelme.

[3] Devamlılık. Evvelki hâl üzere kalma. Dâim ve sâbit olma. İlm-i Kelâm'da varlığının asla sonu olmayan Cenab-ı Hakk'ın bir sıfatıdır. Bâki olmak. Ebedîlik.

ve meleklerin öğretmeni makamına yükselmek, ilm-i huzuri ile elde edilmektedir; ilm-i husuli ile değil.[1]

O yüce makama ulaşabilmek mümkün olmadığına göre, o yüce makamın kavramsal bir betimlemesi ve o en kamil mazhariyet hakkında zihni bir portre elde etme dışında bir çare yoktur.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) en seçkin kamil insandır ve seçkin bir şahsiyete sahiptir. Varlık alemi yaratılmadan önce Hz. Ali'nin ve Allah Resulü'nün (s.a.a) nuru bir mecmua şeklinde yaratılmıştır. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ben ve Ali bir tek nurdan yaratıldık."[2] O halde bu bir tek nur, bir takım alemleri geride bırakmış ve bu varlık alemine inmiştir ve dünyada birisi nübüvvet elbisesinde, diğeri ise imamet cübbesinde tecelli etmiştir.

Masum imamların nurani zatı dışında, Müminlerin Emiri'nin (a.s) hakikatinin şuhudi ve arifane tanımı mümkün değildir ve aynı şekilde Hz. Ali'nin derinliğini ve yüceliğini, husuli hikmete dayalı bir şekilde tanımak da imkansızdır.

Ali (a.s) Yaratılış Aleminin Dengidir

Müminlerin Emiri Ali b. Ebi Talib (a.s) gibi kamil bir insan, yaratılış aleminin özüdür. İmkan aleminde kesvet şeklinde yayılmış olan şey, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) hakikatinde vahdet şekliyle mevcuttur. Bu leff-u neşr'in[3] kendine has bir mesajı vardır. O da şudur ki, reel şeylerin

---

[1] Bilinenin, bilenin yanındaki huzuru, ilm-i huzurî ve bilinenin zihnî suretinin, bilenin yanındaki huzuru ise ilm-i husulidir. Başka bir ifadeyle akıl, his/tecrübe ve nakil gibi epistemolojik araçların bizlere kazandırdığı ilimler, husulî ilimlerdir. Vahy, ilham, keşif, şuhud ve vicdan/fıtrat gibi epistemolojik araçların kazandırdığı ilimler ise huzurî ilimlerdir. Dolayısıyla Allah, husulî ilimlerle az da olsa tanınabilir, ama huzurî ilimlerle asla ihata edilemez. (Müt.)

[2] Mevsua- i İmam Ali b. Ebi Talib (a.s), c. 8, s. 64

[3] Edebiyatta bir yazı veya şiirde söz simetrisi yapma san'atıdır. Önce iki veya daha fazla kelimeyi sıralamak, sonra da onlarla alâkalı şeyleri söylemek. İki çeşidi vardır;1- Leff ü Neşr-i Müretteb (Düzenli leff ü neşir) : Birinci cümlede sıralanan kelimelerle ikinci cümlede söylenen kelimelerin aynı sırayı takib etmesidir. Misâl:(Bu karışık mevcudat, dâr-ı fâniden dâr-ı bekâya akıp gidiyor. Elbette nasıl ki; hayır, lezzet, ışık, güzellik, iman gibi şeyler Cennet'e akar. Öyle de: Şer, elem, karanlık, çirkinlik, küfür gibi zararlı maddeler Cehennem'e yağar. Ve bu mütemadiyen çalkanan kâinatın selleri

ilahi, akli, misali ve tabii varlıkları Allah'ın bu ihlaslı ve salt kulunun varlığının dört aşamasına denktir. Öyle ki eğer bu yaratılış alemi, kamil insan şeklinde tecessüm edecek olursa bu alem, Hz. Ali (a.s) olacaktır ve eğer Ali b. Ebi Talib (a.s) gibi kamil bir insanın hakikati reel bir evren şeklinde tecessüm edecek olursa, şu andaki evren olacaktır. Bu karşılıklı değişim ve alış-veriş, işaret ettiğimiz leff- u neşr'in uyumunun ürünüdür. Bu açıdan Hz. Ali (a.s) kendisi hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah'ın benden daha büyük bir ayeti yoktur."[1] Nitekim evrenin bütününden daha büyük bir şey de yoktur. Bu büyük ayet olmanın sırrını Allah'ın İsm-i Azam'ı için kamil insanın mazhariyetinde aramak gerekir. Elbette ismet ve taharet Ehl-i Beyti'nin (a.s) nurani zatları, özel vahdet türünden olduğu için, onların tümü Allah'ın büyük ayeti sayılmaktadır: "Şüphesiz sizin ruhlarınız, nurunuz ve tiynetiniz bir tektir. Bazısı, diğer bazısından daha güzel ve temizdir."[2]

Evren'in ve kamil masum insanın bu uyumunun etkisini kamil insanın evren hakkındaki gayb ilminde ve kamil insanın Allah'ın izniyle yaratılış alemindeki etkisinde müşahade etmek gerekir.

Ali (a.s) Kur'an-ı Kerim'in Dengidir.

Hz. Ali b. Ebi Talib gibi kamil bir insan, Kur'an-ı Kerim'in dengidir. Bu büyük ve yüce kitap, önceki peygamberlerin semavi kitaplarını onaylamaktan da öte bütün onların üzerinde bir egemenlik ve hakimiyeti vardır. Zira her peygamberin yüce makamının doruğu, getirdiği semavi kitabının aynısıdır ve Kur'an-ı Kerim, bütün o kitaplar üzerinde hakimiyet sahibidir. Mütevatir hadisler esasınca "*Şüphesiz ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum…Bilin ki onlar havuzda yanıma gelinceye kadar birbirinden ayrılmazlar*"[3] Kur'an-ı Kerim'in dengi olan ve varlık aleminin hiçbir aşamasında ondan ayrı olmayan kamil

---

o iki havuza girer, durur)2- Leff ü Neşr-i gayr-i Müretteb (Düzensiz leff ü neşir) : Birinci cümlede söylenen şeylerle, ikinci cümlede söylenen şeylerin ters olarak sıralanmasıdır. Misâl:(Cevr-i dilber, ta'n-ı düşman, suz-i firkat, za'f-dil Dürlü dürlü dert için halketmiş Allah'ım beni.)

[1] Bihar'ul Envar, c. 23, s. 206

[2] Mefatih'ul- Cinan, Camia- i Kebire ziyareti

[3] Bihar'ul Envar, c. 2, s. 226

insan da bütün kamil insanların efendisidir, ama o nebevi ve velevi (velayete ait) nurani zatların tümü için tabiat üstü alemde özel bir birliğin olduğuna inanmamız durumunda kesretin ortadan kalkmasıyla artık bir hakimiyet ve denklikten söz etmeye gerek yoktur.

Ali'yi (a.s) Tanımanın Şartı

Kamil insan, Kur'an-ı Hekim'in dengi olduğu için, onun yaratılışı da Ümm'ül-Kitap'tan bir tecelli ve Kitab-ı Mübin'den bir iniş şeklindedir. O mukaddes zat ile ilmi bir temastan ibaret olan marifeti de taharetsiz mümkün değildir. Zira, Kur'an ve dengi olan her hakikat, temiz olmayan her dokunuştan korunmuştur. **"Ona sadece temiz olanlar dokunabilir."**[1] Bir grup kimse, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ile çağdaş idiler ve onu yakından görüyorlardı veya Hz. Ali'nin şehadetinden sonra onun sünnet ve siretini mütalaa etmişlerdi. Lakin, Hz. Ali'nin ruh temizliğinden hiçbir nasipleri yoktu. Onların tümü, bakış ve görüş sahibi kimselerdi. Ama onlardan hiç kimse basiret ve görme ehli olamamışlardı. Bu açıdan Allah-u Teala bu tür kimseler hakkında Resul-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "**Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler.**"[2]

Ali'yi (a.s) Tanıma Niteliği

1- Müminlerin Emiri (a.s) yaratılış aleminin dengi olduğu için, Hz. Ali'yi (a.s) tanımak da reel alemi tanımak gibi çok çeşitli mertebelere sahiptir. Zira bazısını tanımak his ve duyusal tecrübelere dayalıdır. Bazısını tanımak ise akli burhan ve düşünceyi gerektirmektedir. Diğer bir grubu derk etmenin temeli ise kalbi irfan ve şuhuttur.

Yaratılış aleminin reel varlıklarını his ve duyusal tecrübelerle tanıyan kimseler, Ali b. Ebi Talib'i (a.s) tanıma esasını, tarihi incelemelerde ve işitsel ve görsel ürünlerde aramaktadırlar. Hz. Ali'yi (a.s) derinliğine akli bir tanımadan mahrum bulunmaktadırlar.

---

[1] Vakıa suresi, 79. ayet

[2] A'raf suresi, 198. ayet

Reel evrenin hakikatlerini akli delillerle anlayan kimseler ise, Nehc'ül- Belağa'nın hikmete dayalı yorumu ve Hz. Ali'nin diğer güçlü eserleri vasıtasıyla ilm-i husuli ve kavramsal tanıma sınırında Hz. Ali'nin ilim deryasının derinliklerinden ve Alevi bilginin semasının yüceliklerinden nasiplenmektedirler ama Hz. Ali'nin (a.s) ilminin reel şuhudundan nasipsiz bulunmaktadırlar.

İlahi güzel isimleri kalbi bir müşahedeyle derk eden ve Allah'ın ayetlerine ayn'ul- yakin[1] ile bakan kimseler ise, her ne kadar Alevi sırları tanıma hususunda diğerlerinden daha nasipli olsalar da Hz. Ali'nin (a.s) ilmi makamının hakikatine ermekten mahrum bulunmaktadırlar.

2- Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Kur'an-ı Kerim'in dengi olduğu için, Alevi hakikatin tefsiri de Kur'an-ı Kerim'in tefsiri gibi, bazen tertibi ve zincirleme bir tefsirdir ve bazen de konulu bir tefsirdir.

Hz. Ali'nin (a.s) hakiki siret ve sünnetinin tefsir metodu, his, akıl, kalp veya tecrübe, düşünme ve irfan diye ifade edebileceğimiz bir metodun ötesinde dördüncü bir metoda sahiptir ki, bu metot da nakil yolu ve hadis metodudur. Hz. Ali'nin (a.s) varlık türünün konulu tefsiri, tıpkı Kur'an-ı Kerim'in konulu tefsiri gibi çok çeşitlidir. Çeşitli ilimlerin uzmanları, kendi dallarıyla uyumlu bir konuyu seçip, o konu etrafındaki ayetleri konulu tefsirlerine seçtikleri gibi, çeşitli teknisyenler de kendi dallarıyla uyumlu olan teknikleri seçmektedir ve söz konusu tekniği kapsayan özel Alevi sireti tefsir ve yorumlamaya çalışmaktadırlar.

Elbette kapsamlı ve güçlü olmak isteyen her konulu tefsir, zincirleme ve tertibi tefsirden de kamil bir şekilde nasiplenmiş olmalıdır. Kalbi hasta olanlar, muhkem ayetleri bir kenara iterek, Kur'an-ı Mecid'in müteşabih ayetlerine uyup fitne çıkardıkları gibi, velayetten sapmış kimseler de Hz. Ali'nin sağlam siret ve sünnetini bir kenara bırakarak, onun müteşabih adap ve sünnetlerine uymakta, fitne ateşlerini

[1] (Ayn-ül yakîn) Göz ile görür derecede görerek, müşâhede ederek bilmek. İmanı tahkikîde pek çok meratib var. O mertebelerden ilm-el yakîn mertebesi çok bürhanların kuvvetleriyle binler şüphelere karşı dayanır. Halbuki taklidî iman ise bir şüpheye karşı bazan mağlup olur. Hem iman-ı tahkikînin bir mertebesi de, ayn-el yakîn derecesidir ki, çok mertebeleri var. Belki Esma-i İlâhiye adedince tezahür dereceleri var. Bütün kâinatı bir Kur'an gibi okuyabilecek derecesine gelir. Ve bir mertebesi de, hakk-al yakîndir ki, onun da çok mertebeleri var. Böyle imanlı zatlara şüphe orduları hücum da etse, bir halt edemez.

alevlendirmekte ve bu fitne alevleri sayesinde Kur'an ve itretin yüce değerlerine dil uzatmaktadırlar.

Aynı şekilde Allah-u Teala, Kur'an'ın hakikatini tarihin acı olaylarının saldırısından koruduğu gibi, "**Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.**"[1], Müminlerin Emiri'nin (a.s) o mukaddes zatların ilk imamı olduğu tertemiz itretin (a.s) hakikatini de eğri düşünenlerin tahrifinden ve sapıkların saldırısından korumaktadır.

Hz. Ali'nin (a.s) varlıksal konumunun yaratılış düzenine denk olduğu ve Hz. Ali'nin (a.s) ilmi konumunun da Kur'an-ı Kerim'e denk olduğu konusu açıklığa kavuştuktan sonra, ılımlı bir takım kimseler dışında neden bazı kimselerin Hz. Ali (a.s) hakkında aşırılığa ve ifrata düştüğü, bazı kimselerin de kusur ve tefrite sürüklendiği ve her iki grubun da Hz. Ali'nin (a.s) kendi açıklamaları esasınca helak olduğu konusu, açıklığa kavuşacaktır. "*Benim hakkımda iki kişi helak olur: İfrat eden dost ve buğz eden düşman.*"[2] Hakeza: "*İki (grup) kişi benim hakkımda helak olur: İfrat eden dost ve bühtan edip iftirada bulunan (münafık).*"[3]

Hz. Ali'nin (a.s) Şuhudi İmanı

Bilginin sınırları, bilinenin varlığına tabi olduğundan ve ismet ve taharet Ehl-i Beytinin mektebinde en iyi ma'ruf, beş temel ilke olduğundan dolayı, en uygun olanı Hz. Ali'nin (a.s) bu konudaki nurani sözlerini ve sünnet ve siretini aktarmak olacaktır.

1- Yaratıcıyı Müşahede Etmek: Hz. Ali (a.s) tevhit ve yaratıcıyı tanıma hususunda husuli ilmin kesinlik arz eden düzleminden şuhudi yakin meşrebi esasınca hicret-i vusta sahibi idi ve de, "keenne" (adeta, sanki) merhalesinden, yüce "enne" (kesinlikle, mutlaka) makamına ulaşmıştı. Allah'ı düşünceyle değil, şuhud ile, "keenne" (adeta, sanki) sınırında değil, gerçekleştirme ve kemale erdirme haddinde, yaratığın yaratıcıyı tanıma hususundaki gücü miktarınca tanımış ve şöyle buyurmuştur: *"Ben görmediğime mi ibadet edeceğim!"*[4] Yani

[1] Hicr suresi, 9. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 117. hikmet
[3] a.g.e. 469. hikmet
[4] Nehc'ül- Belağa, 179. hutbe

Allah'ı yakinen ve kalp şuhudu ile görmekteyim ve ruhumun müşahade ettiği Allah'a tapmaktayım.

2- Ahireti Müşahede Etmek: Hz. Ali (a.s) diğer insanların derk etme ve inanma hususunda, husuli marifetten ve gaybe imandan öteye geçmediği kıyametin kopması ve ahiret hakkında şuhudi bir ilme ve şehadete iman etmektedir. Bu yüzden de Hz. Ali'den (a.s) şöyle nakledilmiştir: *"Eğer perdeler kenara çekilecek olursa, yine benim yakinimde bir artış olmaz."*[1] Yani şu anda geleceğin sırlarını müşahede etmekteyim. Dolayısıyla Hz. Ali'nin kıyamet hakkındaki imanı, şahadete iman türündendir; gaybe iman türünden değil. Zira Hz. Ali (a.s) için böyle bir gayb söz konusu değildir.[2]

3- Nübüvveti Müşahede Etmek: Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) vahiy ve nübüvvet hakkındaki sözleri şudur ki, Resul-i Ekrem (s.a.a) bana şöyle buyurmuştur: "*Benim duyduğumu duyuyor, gördüğümü görüyorsun. Ancak sen nebi değilsin, vezirsin ve hayır üzeresin*"[3] Yani benim işittiğim ve gördüğüm her şeyi sen de işitmekte ve görmektesin. Aramızdaki tek fark şudur ki ben Peygamber'im ve sen Peygamber değilsin, ama sen vezirsin ve hayır ve saadet üzere bulunmaktasın. Dolayısıyla Hz. Ali'nin (a.s) Resul-i Ekrem'in (s.a.a) risalet ve nübüvvetine imanı şehadete (müşahedeye) dayalı iman türündendir; gaybe iman türünden değil. Zira Hz. Ali (a.s) açık bir şekilde risaletin sırlarını ve vahyin şifrelerini müşahede etmekteydi. Bu sırlar, Hz. Ali'ye gizli ve gayip değildi. Bu bilgiler ışığında anlaşıldığı üzere dinin üç temel ilkesi olan tevhit, ahiret ve nübüvvet hakikati Hz. Ali (a.s) için müşahede edilir bir konumdaydı; gayb konumunda değil. Hakeza Hz. Ali'nin bu adı geçen ilkelere imanı, gaybe iman türünden değil, şehadete iman türündendi.

4- Adaleti Müşahede Etmek: İlahi adalet, akli hüsn-u kubh[4] esasınca yaratıcının fiili sıfatlarından biridir ve İmamiyye mezhebinin kabul ettiği bir ilkedir. Bu hakikat sadece Alevi kelamda değil, Hz. Ali'nin (a.s) bütün varlığında tecelli etmiş bulunmaktadır. Hz. Ali

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 66, s. 209

[2] Başkaları için gayb olan şey, Hz. Ali (a.s) için müşahede makamındadır. (müt.)

[3] Nehc'ül- Belağa, 192. hutbe

[4] Güzellik ve çirkinlik.

(a.s) Allah'ın adaletinin büyük ayetidir. Öyle ki Müminlerin Emiri Hz. Ali'yi (a.s) tecessüm etmiş adalet olarak kabul edebiliriz.

Alevi adaletin en belirgin rengi, adaletin ilk temel unsuru olan nefsani isteklerden beraat ve uzak durmaktır. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Adaleti kendisine farz kılmıştır. Adaletinin ilk uygulaması, kendisini heva ve heveslerinden uzaklaştırmasıdır.*"[1] Bu söz esasınca takva sahibi kimsenin adaletinin ilk aşaması, kendi varlığından nefsani istekleri uzaklaştırmaktır. Hz. Ali (a.s) takva sahiplerinin önderi olduğu için adaleti, kendi hüviyetinin fasl-i mukavimi[2] olarak karar kılmıştır. Öyle ki Hz. Ali (a.s) için adalet, nefsani bir meleke olmaktan öteye geçmiş ve fasl-i mukavim aşamasına ulaşmıştır. Nitekim Alevi adaletten maksat da kavramsal adalet değil, yüce ismet meselesidir. Nitekim ilahi adaletten maksat da kavramsal adalet değil, yüce ismet mertebesidir.

Bu yorum üzere anlaşıldığı gibi Müminlerin Emiri'nin (a.s) Allah'ın adaletine olan imanı, şehadete iman türündendir; gaybe iman türünden değil. Zira Hz. Ali (a.s) ilahi adaleti müşahade etmektedir. İlahi adalet Hz. Ali (a.s) için örtülü ve gayb makamında değildir.

5- İmameti Müşahede Etmek: Beşinci ilke sayılan ve de beşerin amel, ahlak ve nefislerinin batıni hidayet ve melekuti önderliğinden de öte, insani toplumun siyaset ve mülki liderliğini hayatın bütün boyutlarında üstlenen imamet makamı Hz. Ali'nin (a.s) varlığı ile meydana geldi ve Hz. Ali'nin (a.s) sünnet, siret ve yaratılışında tecelli etti. Müminlerin Emiri (a.s), imametin hakikatini şuhudi bir ilimle tanımakla kalmamış, bu ilme bizzat nail olmuştur ve reel varlıkta ilmi şuhuttan ayrı olarak imamet metnini derk etmiştir. Dolayısıyla bu açıdan nübüvvet ile farklılık içindedir. Zira nübüvvet Hz. Ali'nin (a.s) sadece müşahede ettiği bir makamdır ve nitekim bizzat kendisi şöyle buyurmuştur: "*Vahyin ve risaletin nurunu görür, nübüvvetinin kokusunu duyardım.*"[3] Ama imamet makamı, Hz. Ali'nin (a.s) müşahede ettiği bir makam olmaktan da öte, Hz. Ali'nin vicdanen derk ettiği ve reel olarak algıladığı bir hakikattir. Bu yüzden Hz. Ali'nin (a.s) bu beşinci ilkeye olan imanı, şehadete imanın en açık ve reel örneğidir; gaybe imanın

[1] a.g.e. 87. hutbe

[2] Kıvam verici ayrımı, güçlü ve ayırt edici özellliği

[3] Nehc'ül- Belağa, 192. hutbe

değil. O halde, bu marifetler ve rivayetlerde başkaları için gayb olan şey, Hz. Ali (a.s) için şehadet (müşahede) türündendir.

3- İlahi Sıfatın Tecelli Yeri

1- Allah'ın Velayetinin Mazharı

Veli, Allah'ın fiili isimlerinden biridir. Nitekim Kur'an'da şöyle buyurulmuştur: "**Umutsuzluğa düşmelerinin ardından yağmuru indiren, rahmetini yayan O'dur. O, övülmeye layık olan dosttur.**"[1]

Hakeza başka bir yerde şöyle buyurulmaktadır: "**Muhakkak ki benim dostum, kitabı indirmiş olan Allah'tır. Ve O, salihleri dost edinir.**"[2]

Teşrii ve tekvini velayet, münezzeh olan Allah'ın diğer fiili sıfatları gibi sadece Allah'a mahsustur ve hiç kimse bu konuda ona ortak değildir. Zira tekvin ve teşrii alem tümüyle münezzeh olan Allah'ın elindedir. Lakin veli, Allah'ın fiili isimlerinden biri olduğu için bir mazhar ve reel örnek talep etmektedir. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim, velayetin münezzeh olan Allah'a özgü olduğunu belirterek Allah'tan gayrisinin velayetinden de söz etmiştir. Yani bazı kimseler, münezzeh olan Allah'ın velayetinin mazharı olacak bir makama ulaşmaktadırlar. Şüphesiz velayetin mazharlarının farklı mertebeleri vardır. Şüphesiz bu ismin en kamil ve en yetkin mazharı, tümel velayet sahibi olan Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir (a.s). Hz. Ali (a.s) teşrii ve tekvin aleminde münezzeh olan Allah'ın en yetkin velayet mazharıdır. Bu açıdan kainata tasarrufta bulunmaktadır. Yeryüzü ve gökyüzüne ait güçleri egemenliği altına almaktadır.

Kur'an-ı Kerim, **"Sizin veliniz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılıp rüku halinde zekat veren müminlerdir"**[3] ayetinde Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) tekvini ve teşrii velayetini beyan etmektedir. Zira her şeyden önce Şii ve Sünni alimler, bu ayetin Hz. Ali

---

[1] Şura suresi, 28. ayet
[2] A'raf suresi, 196. ayet
[3] Maide suresi, 55. ayet

(a.s) hakkında nazil olduğunu söylemektedirler. İkinci olarak bu ayette geçen velayet, tekvini ve teşrii velayeti kapsayan genel bir velayettir.

Hz. Ali'nin (a.s) Velayetinin Üstünlüğü

Kur'an-ı Kerim, Hz. Süleyman'ın (a.s) veziri olan Asif b. Berhiya'nın tekvini velayeti hakkında şöyle buyurmaktadır: "**Nezdinde kitaptan bir bilgi bulunan da dedi ki: Gözünü açıp kapamadan ben, onu sana getiririm. Süleyman tahtı yanına yerleşivermiş görünce dedi ki: Bu, Rabbimin lütfundandır."**[1]

Bu ayet, Peygamber'den başkası için "tayy'ul arz"dan[2] daha üstün olan ve de kaynağı kitap hakkında marifet olan bir kerametten söz etmektedir. Şüphesiz bu velayetlerin daha yücesi, Hz. Ali (a.s) için de sabittir. Zira Asif b. Berhiya, sadece kitaptan bir ilme sahipti. Oysa Hz. Ali (a.s) bütün kitap hakkında ilim sahibidir. Bu açıdan da Hz. Ali'nin tasarruf alanı daha geniştir. Hz. Ali'nin (a.s) bütün kitap hakkında ilim sahibi olduğunun delili şu ayettir: "**Küfredenler: Sen peygamber değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah ve kitabın bilgisi kendi yanında olanlar yeter.**"[3]

Şüphesiz bu ayette Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) risaletini inkar eden kimseler için iki delil ortaya konmuştur. Birincisi, bütün şehadetlerden üstün olan münezzeh Allah'ın şehadeti ve ikincisi de yanında kitap ilmi olan kimsenin şehadeti. Şüphesiz Ehl-i Beyt'ten (a.s) nakledilen rivayetlerde, bu ayetin Müminlerin Emiri Hz. Ali'ye (a.s) işaret ettiği yer almıştır. Nitekim İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Nezinde kitap ilmi bulunan kimse, Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir (a.s)."

Bunun üzerine İmam Sadık'a (a.s) şöyle sordular: "Nezdinde kitaptan bir ilim olan kimse mi daha bilgilidir, yoksa yanında kitap ilmi olan bir kimse mi?" İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kitaptan bir ilim sahibi olan kimsenin ilmi, Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) ilmi karşısında sivrisineğin kanatlarıyla denizden aldığı su miktarı kadardır."[4]

---

[1] Neml suresi, 40. ayet

[2] Mekânı ortadan kaldırmak. Bir şahsın bir anda muhtelif yerlerde görünmesi.

[3] Ra'd suresi, 43. ayet

[4] Tefsir- i Kummi, c. 1, s. 367

Şüphesiz Hz. Ali (a.s) bu yüce makamıyla sadece mülk alemi üzerinde egemenlik sahibi değildir. "*yerimin, değirmen taşının mili gibi olduğunu bildiği halde…*"[1] Aynı şekilde melekut alemi de Hz. Ali'nin (a.s) etrafında dönmektedir ve onunla ayakta durmaktadır."

2- Hakkın Mazharı

"Hak" sıfatı Allah'ın fiili sıfatlarından biridir ve Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) da bu ilahi sıfatın en yetkin ve kamil mazharıdır. Nitekim Şii ve Sünni alimleri, bu konuda Resul-i Ekrem'den (s.a.a) bir çok hadisler nakletmişlerdir. Örneğin:

1- Selman, Ebu Zer ve Mikdad şöyle nakletmişlerdir: "Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle buyurduğunu işittik: "Şüphesiz Ali hak iledir ve hak da Ali iledir. Hak nerede olursa, Ali de orada olur."[2]

Elbette hakkın mı Ali'nin varlıksal kemali etrafında döndüğü, yoksa Ali'nin mi hakkın etrafında döndüğü sorusu başka bir rivayette cevaplandırılmıştır. Zira Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Hakkı Ali'nin etrafında döndür." Ali'yi hakkın dönüş merkezi kıl ki diğerleri hakkı, Ali'nin (a.s) yolunda araştırsınlar. Dolayısıyla bu, "Ali'yi (a.s) hakkın etrafında döndür ki Ali, hakkı teşhis etmeye ihtiyaç duysun ve hakkı tanıdıktan sonra hak yolunda hareket etsin." anlamında değildir.

Hz. Ali'nin nurani açıklamasından da anlaşıldığı üzere kamil insanlar, hak yöneticiler ve doğru konuşan kimselerdir. Dolayısıyla hakkın dizginleri, Ali'nin elindedir; Ali'nin dizgini hakkın elinde değil. Zira münezzeh olan Allah'ın ilk fiili hakkı, kamil insanın varlığıdır. Diğer haklar ise ondan sonra gelmektedir. Başka bir ifadeyle söz konusu haklar, bu ilk ve yüce varlığın nüzul işlerinin bir parçadır.

Söylemek gerekir ki bu anlamda diğer bir çok rivayetler de nakledilmiştir.

2- Ümmü Seleme, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) defalarca şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ali hak iledir ve hak da Ali iledir. Onlar kı-

[1] Nehc'ül- Belağa, 3. hutbe
[2] Bihar'ul Envar, c. 38, s. 30

yamet günü Havuz'da yanıma gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmazlar."[1] Yani Ali ile hakkın birlikteliği, asla son bulmamaktadır. Hz. Ali (a.s) her hareket ve sükunetinde hakkın mazharıdır. O halde herkim hakkı talep ediyorsa, bu kamil insana uymalıdır.

3- Allah Resulü (s.a.a) Ali b. Ebi Talib'e (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz hak seninledir, hak senin dilindedir, kalbindedir, gözlerinin önündedir ve iman benim etime ve kanıma karıştığı gibi senin de etine ve kanına karışmıştır."[2]

Bu esas üzere Hz. Ali (a.s) hakkın mazharı olduğu için aynı zamanda hakkı batıldan teşhis etme ölçüsüdür. Herkim Hz. Ali (a.s) ile birlikte olursa, hak ile olur. Herkim de onun karşısında yer alırsa, batıl grupta yer almış olur.

Bu yüzden Resul-i Ekrem (s.a.a) Hz. Ali'yi (a.s) fitne koptuğu zamanlar için hak ve batılı teşhis etme ölçüsü karar kılmış ve şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz benden sonra fitne kopacaktır. O zaman geldiğinde Ali b. Ebi Talib'den ayrılmayın. Şüphesiz o hak ile batılı ayırt edendir."[3]

Ali'nin (a.s) Ashabının Hakkaniyeti

Ali (a.s) ile birlikte olmak, insanın hakkaniyetine neden olmaktadır. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a), Ali'den (a.s) ayrılmayan Ammar b. Yasir'e şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz seni bağiy bir topluluk katledecektir ve şüphesiz sen hak ile birlikte olacaksın ve hak da seninle birlikte olacaktır. Ey Ammar! Ali'nin bir vadiyi kat ettiğini, diğer insanların ise ayrı bir vadiyi kat ettiğini görürsen, sen Ali ile hareket et ve insanları terk et. Şüphesiz Ali, seni asla sapıklığa sürüklemez ve seni asla hidayetten çıkarmaz."[4]

Bu rivayetin devamından da anlaşıldığı üzere Ammar'ın (r.a) hakkaniyeti, onun Ali (a.s) ile birlikteliği sebebiyledir. Yoksa Ammar, Müminlerin Emiri'nin (a.s) karşısında hakkı tanımada bağımsız bir ölçü

[1] a.g.e. s. 29
[2] El- Gadir, c. 3, s. 179
[3] Bihar'ul Envar, c. 38, s. 32
[4] a.g.e.

değildir. Hakkın mazharı, Hz. Ali'nin (a.s) mazlumiyeti hususunda, Siffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin hakkaniyetini Ammar'ın Muaviye'nin ordusu tarafından öldürülüşü sebebiyle isbat etmeleri yeterlidir.

Ammar Yasir, Siffin Savaşı'nda öldürülünce, Şam ordusunda büyük bir velvele koptu. Muaviye ve Amr b. As'ın kötü propagandaları sonucunda Müminlerin Emiri'nin (a.s) hakkaniyeti hususunda şek eden kimseler, yaptıkları yanlışı anladılar ve böylece savaşı bıraktılar. Bu yüzden Amr b. As, ilk önce Ammar'ın Hz. Ali'nin (a.s) ordusunda yer aldığını inkar etti. Daha sonra da onun öldürülüşünü reddetti. Ammar'ın savaş sahnesindeki şehadetinin ispatından sonra da, batıl tevil ve yoruma koyuldu ve şöyle dedi: "Ammar'ı kendileriyle birlikte savaş sahnesine getiren Ali ve dostları öldürdüler".

Evet, hakkın mazharı olan Hz. Ali'nin hakkaniyetinde şüphe edilebiliyorsa mektebinin öğrencilerinin hakkaniyeti daha kolay bir şekilde reddedilebilir. Haksız tefsir ve tevile başvurulabilir.

3- Allah'ın İlminin Mazharı

İlim, ortak güzel isimlerden biridir. Yani hem münezzeh olan Allah'ın zati sıfatlarından biridir, hem de Allah'ın zati sıfatlarından biri sayılmaktadır. Müminlerin Emiri Ali (a.s) münezzeh olan Allah'ın fiili ilminin mazharıdır. Nitekim kendisi şöyle buyurmuştur: "Ben Allah'ın ilmiyim."[1]

İmam Bakır'a (a.s) şöyle sordular: "Daha önce hiç kimse böyle adlandırılmadığı ve ondan sonra da hiç kimseye bu adla hitap edilmediği halde neden Hz. Ali (a.s) Müminlerin Emiri olarak adlandırılmıştır?" İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Zira Ali b. Ebi Talib (a.s) insanlara ilim yiyeceğini getiriyor ve ondan başka hiç kimse bu işi yapmaz"*[2]

Açıkça bilindiği gibi Ali (a.s) akli ve hissi bilincinin yanı sıra diğer ilimlerden de nasiplenmiş biriydi. Bu ilimleri his ve akıl gibi araçlarla keşfedebilmek mümkün değildir.

Hz. Ali (a.s) nefis sefasına ve ilahi özel teyide sahip olmakla, sadece kendisini müşahede etmekle kalmamış, yaratılış ve ahiret hakikatini de

[1] Tevhid- i Seduk, s. 164
[2] İlel'uş- Şerayi', c. 1, s. 191

müşahedeye koyulmuştur. Bu açıdan Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Eğer perdeler kalkacak olursa yine de yakinimde artış olmaz."[1] Eğer bizim gözlerimizden perde kaldırılacak olursa bir çok marifetleri elde ederiz. Ama perdelerin bir kenara itilmesinin, Müminlerin Emiri'nin (a.s) marifet ve ilmi üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Hz. Ali (a.s) insanların saadeti ve alemdeki olaylar hakkında da bilgi sahibi bir kimseydi. Zira Hz. Ali'nin nurani zatı, hem iniş yayında ve hem de yükseliş yayında reel hakikatlerle birlik içinde olmuştur, imkan aleminde var olan her şey, Hz. Ali'nin (a.s) kalbinden geçmiştir. Bu açıdan hem detaylı olarak alemin hakikatlerinden haberdar olmuş, hem de bunu başkalarına açıklayıcı makamda bulunmuştur.

Ali (a.s) İlimlerin Hazinesidir

Kapsamlı bir varlık ve tüm varlıksal alemlere sahip olan Ali (a.s) nuraniyet ve imametinin hakikati olan velayet mertebesinde, ilahi inayet sayesinde bütün varlık alemlerine egemendir ve hiçbir şey, onun ilmi ihatasından gizli değildir.

Başka bir ifadeyle varlık aleminin bütün büyük ve küçük olayları, hatta insanların gözlerini kapayıp açması, ayağa kalkması ve oturması, ağaçtan bir yaprağın düşmesi… onun gözleri önündedir ve onun için geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman diye bir şey söz konusu değildir. Lakin, Hz. Ali (a.s) madde ve tabiat alemi merhalesine, yani nakıs olan aşamaya, vardığı zaman diğerleri gibidir. Şu anlamda ki o, belki de bir şeyi bilmek istemez ve dolayısıyla da onun şimdiki ilminin egemenliğinin dışında kalmaktadır. Elbette onunla diğerlerinin farkı da şudur ki diğerleri o sonsuz hazineye girebilme imkanına sahip değildirler. Yani kalpleri bir şeyi bilmek isteyebilir ama buna güç yetiremezler. Ama o sonsuz hazinenin hazinedarı ve anahtarcısı olan tümel velayet sahibi, istediği her şeyi bilebilir. Bu açıdan rivayetlerde şöyle yer almıştır: "İmam bir şeyi bilmek isteyince bilir"[2] Bu esas üzere Hz. Ali (a.s) Al-

[1] Bihar'ul Envar, c. 66, s. 209
[2] Usul- i Kafi, c. 1, s. 852

lah'ın sonsuz ilminin mazharıdır. Yani hiçbir şey, Allah'ın ilminin dışında kalmadığı gibi, "**Ve bilin ki Allah her şeyi bilir.**"[1] Hakeza: "**Halbuki Allah; göklerde olanları da, yerde olanları da bilir. Allah; her şeyi bilendir.**"[2] Hakeza: "**Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır.**"[3] Ali'nin (a.s) ilminin genişliği de bütün varlık alemini kapsamaktadır. Burada teveccüh etmek gerekir ki Allah'ın ilmi, bağımsız bir ilimdir ve başka bir yere bağımlı değildir. Ama Hz. Ali'nin (a.s) ilmi, ilineksel ve bağımlı bir ilimdir ve Allah'ın sonsuz ilim kaynağına bağlıdır. Esasen eğer, Allah'ın öğretmesi ve Allah'ın sonsuz ilmine bağlantısı olmadığı taktirde, Ali (a.s) de diğerleriyle eşit konumdadır. Bu yüzden bazı rivayetlerde şöyle yer almıştır: "Eğer imam bir şeyi bilmek isterse, Allah ona o şeyi öğretir."[4]

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) devesi Tebük'e gitmek isterken kayboldu ve hiç kimse o devenin nerede olduğunu bilmiyordu. Bazı münafıklar bu olaydan kötü istifade etmeye kalkıştılar ve kendi aralarında şöyle söylendiler: "Bu nasıl Peygamber'dir ve nasıl gökten haber aldığını iddia etmektedir ki kaybolmuş devesinin yerini bile bilmemektedir?" Allah Resulü (s.a.a) bu cümleyi işittiği zaman şöyle buyurdu: "Ben Allah'ın bana öğrettiği dışında bir şey bilmiyorum. Şu anda Allah bana devemin bu sahrada, falan vadide olduğunu, dizginlerinin bir ağaca dolandığını ve onu yürümekten alıkoyduğunu haber verdi. Gidiniz onu kurtarınız ve getiriniz."[5]

"Birisi sordu o çocuğunu kaybetmişe
Ki ey ruhu aydın akıllı ihtiyar
Mısır'dan gömleğinin kokusunu aldın
Neden onu Ken'an kuyusunda görmedin
Dedi ki bizim halimiz evrendeki şimşek gibidir
Bir an gözükür, diğer an gizlidir
Bazen yüce bulutların üzerine otururum
Bazen ayağımın arkasını görmem
Eğer derviş bir halde kalıverseydi

---

[1] Bakara suresi, 231. ayet
[2] Hucurat suresi, 16. ayet
[3] Fussilet suresi, 54. ayet
[4] Usul- i Kafi, c. 1, s. 258
[5] Sire- i İbn- i Hişam, c. 4, s. 166

Anında iki alemden el çekerdi"[1]

Ali (a.s) İlmin Kaynağıdır

Tümel bir bölümlemede insanları alim ve alim olmayan diye ikiye ayırmak mümkündür. Alim de kemallerden bir kemale sahip olduğu hasebiyle çeşitli dallara ayrılmaktadır ki onlardan bazısına işaret edeceğiz:

a- Sadece bazı şeyleri bilen alim kimseler. Bunlar ilmin kökü ve aslı sayılmamaktadırlar. Çünkü ilimlerini diğerlerinden öğrenmişlerdir.

b- Sadece alim olmakla kalmayıp, ilmin kökü ve kaynağı olan alimler. Şu anlamda ki onların düşünce ve fikirlerinden ilim kaynamaktadır, lakin bunları koruma ve ezberleme gücüne sahip değillerdir. Bu tür kimseler, suyu olduğu müddetçe kaynaması gereken ve içinde olan her şeyi dışarı dökmesi icab eden bir çeşmeyi andırmaktadır. Dolayısıyla bu çeşmenin ağzı kapanmalıdır. Aksi taktirde ağzı açık olduğu ve içinde bir şey bulunduğu müddetçe kaynama sesi işitilmektedir.

c- Bu kimseler öncelikle yaratılışın sırlarını ve başkalarının bilmediği şeyleri bilen alimlerdir. Bunlar ikinci olarak ilmin kökü ve kaynağıdır. Aynı zamanda ilim ve hikmet kaynaklarının kaynama merkezidir. Onların sel gibi akan ilimleri, alemi kuşatmaktadır. Nitekim Ali (a.s) kendisi hakkında şöyle buyurmuştur: "*İlim ve fazilet seli, benim varlık dağımdan aşağı dökülmektedir.*"[2] Diğer masum imamlar da bu esas üzere, her ilmin kökü ve kaynağı konumundadır.

İmamların (a.s) İlimlerini Yüklenmek

Bir şahıs, Kur'an'da bir takım çelişkilerin olduğunu düşündüğü için, Müminlerin Emiri'nin (a.s) yanına vardı ve kafasına takılan soruları sordu. Müminlerin Emiri Ali (a.s) onun tüm sorularına cevap verdi, en son olarak da onun ölüm ve ölüme memur kılınmış melekler hakkındaki sorusuna cevap verdi ve şöyle buyurdu: "Her ilim sahibi, kendi ilmini bütün insanlar için yorumlayamaz. Çünkü insanlar, bir takım aşamalara sahiptir. Bazısı güçlüdür, bazısı zayıftır."

---

[1] Gülistan- i Sa'di, 2. bab, Dervişlerin ahlakı hususunda, 10. hikaye

[2] Nehc'ül- Belağa, 3. hutbe

Öte yandan bazı ilimler kaldırılabilir türdendir, bazıları ise kaldırılamaz türdendir. Allah tahammülünü kolaylaştırır ve özel velilerini onlara yardıma zorlarsa başka." Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurdu: "Münezzeh olan Allah'ın diriltici ve öldürücü olduğunu ve kullarını istediği herhangi bir kimsenin eliyle (melek olsun veya olmasın) vefat ettirdiğini bilmen yeterlidir. Bu sözden kinaye, senin gibi kimselerin incelikler peşinde koşması gerekmez, çünkü derk ve tahammül kapasitesine sahip değilsiniz."[1] Belagate riayet etmeksizin muhataplarının kabiliyet ve kapasitesinden fazla konuşmalar yapan bir konuşmacı, sadece kendisinin ve işitenlerin vaktini zayi etmektedir. Zira ne muhatabı ondan bir nasip almaktadır ve ne de kendisi bu konuda öğretme sevabına sahiptir. Bundan da öte, haysiyetini, başını ve bazen de ikisini birden ortadan kaldırmaktadır. Eğer o kara güne çatmayacak olursa, en azından insanların vaktini zayi ettiği için kefil konumundadır.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Bizim özel hadislerimizi, peygamberler, melekler ve imtihandan geçmiş insanlar dahi kaldıramaz." İmam Hadi'ye (a.s) şöyle soruldu: "Ceddinizin bu sözden maksadı nedir?" İmam Hadi (a.s) şöyle buyurdu: "Maksadı şudur ki biz ilmin mahzeni ve varlığın sırlarıyız, ama diğerleri bunların yolları konumundadır. Biz ilimleri kendimizde koruyabiliriz. Ama onlar, ilmi koruma gücüne sahip değildir ve bunu başkalarına intikal ettirmektedirler."[2]

Miras Olarak Bırakılan İlim

Tertemiz İmamlar (a.s) ilmi şüpheleri halletme hususunda Allah'ın ilminin hazineleri sayılmışlardır: *"İlim hazineleri",* öyle ki bizzat imamların kendisi şöyle buyurmuşlardır: "Doğru bir konu, alemin neresinde ortaya çıkarsa çıksın, kökleri bizim evimizdedir."[3] Hatta geçmiş peygamberlerin miras bıraktığı ilimler bile, İmamların varlıksal bereketindendir. Zira geçmiş peygamberler, melekuti alemde İmamların (a.s) öğrencileri sayılmaktadırlar.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 90, s. 141

[2] Usul- i Kafi, c. 1, s. 401, 4. hadis, elbette Ulu'l- Azm peygamberleri bundan müstesnadır. Onlarla ilgili işlerin ayrı bir hesabı vardır.

[3] Bihar'ul Envar, c. 2, s. 92

İmamların ilmi de, kendilerine Resul-i Ekrem'in (s.a.a) miras olarak bıraktığı veraset ilmidir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Eğer biz de diğerleri gibi rey ve içtihatlarımızla fetva verecek olsaydık, helak olurduk. Bizim dediğimiz şeyler içtihat değildir, aksine ilmin temeli ve kökleri olan Allah Resulü'nün (s.a.a) eserlerindendir ve biz nesilden nesile onu miras alırız. Tıpkı insanların altın ve gümüşlerini kendilerinden sonraki nesiller için stok edip koruduları gibi, biz de bu ilim ve marifetleri sonraki nesiller için depolar ve koruruz."[1]

Hakeza şöyle buyurmuştur: "Benim hadisim, babamın hadisidir, babamın hadisi ceddimin hadisidir ve ceddimin hadisi İmam Hüseyin'in (a.s) hadisidir ve onun hadisi de kardeşi İmam Hasan'ın hadisidir ve onun hadisi de Müminlerin Emiri'nin (a.s) hadisidir, Müminlerin Emiri'nin hadisi de Allah Resulü'nün (s.a.a) hadisidir ve Allah Resulü'nün (s.a.a) hadisi de münezzeh olan Allah'ın kelamından başka bir şey değildir."[2] O halde tertemiz imamlar (a.s) kendiliğinden bir şeye sahip değillerdir. Hatta onların ilimleri dahi kavramsal olarak içtihat ve istinbat değildir. Onların ilimleri nesilden nesile Allah Resulü'nden (s.a.a) miras olarak aldıkları ilahi ilimlerdir. Bu yüzden onlardan birinin sözünü diğerine isnat etmek mümkündür.

Ziyaret-i Camia'da şöyle yer almıştır: "Sizlere kitabını miras olarak bıraktı ve Kur'an'ın yüceliklerini sizlere özgü kıldı."[3] Oysa Ehl-i Beyt (a.s) diğerleri hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah-u Teala kendi kitabından bir harfini bile sana miras bırakmadı."[4]

Hz. Ali'nin (a.s) Ledunni İlmi

Hz. Ali'nin (a.s) ilmi ledunni bir ilimdir. Zira Hz. Ali (a.s) ile Allah Tebareke ve Teala arasında hiçbir vasıta yoktur. Alemdeki melekler, onun öğrencileri konumundadır, ama Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muallim- u Biz'zat'ın, yani Allah'ın huzuruna varmış ve oradan ilmi vasıtasız olarak almıştır.

---

[1] Besair'ud- Derecat, s. 319

[2] Usul- i Kafi, c. 1, s. 53

[3] Bihar'ul Envar, c. 99, s. 207

[4] a.g.e. c. 2, s. 293, İmam Sadık'ın (a.s) Ebu Hanife'ye hitabı.

Bu esas üzere ilim ve marifetleri öğrenme hususunda Allah'tan gayrisine ihtiyacı yoktur.

Açıkça bilindiği üzere, tabiat üzerinde bir makama ermiş olan ve tabiata hakim bir evrene ulaşmış olan bir kimse, "Bugün ile kıyamet arasında vaki olan herhangi bir şey hakkında bana soracak olursanız, mutlaka onu size haber veririm."[1] diyorsa, buna şaşmamak gerekir.

Hz. Ali (a.s) Kumeyl'e (r.a) şöyle buyurmuştur: "Burada (göğsüne işaret ederek) bir çok ilim vardır. Eğer layık kimseyi bulacak olursam, o ilimleri kendisine öğretirim."[2] Hakeza Hz. Ali (a.s) bir başka yerde şöyle buyurmuştur: "İlim seli, benden dökülür ve hiçbir kuş benim yükseldiğim makama yükselemez."[3]

Sıradan bilginlerin düşüncesi, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) yüce makamına erişemez, Hz. Ali'den sel gibi dökülen ilimleri, sıradan insanlar hazmedemez, öğrenemez ve tahammül gösteremez. Zira selin karşısında durmak mümkün değildir. Dolayısıyla bu sel sularının kenarından gücü oranında istifade etmek gerekir.

Hz. Ali'nin (a.s) Gaybi Haberleri

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), zamanın olayları hakkında kendi ledunni ilminin şuhudu ve huzuruyla, bazen insanlar için bir takım gaybi haberler vermiştir. Burada bu gaybi haberlerden birkaç örnek zikretmeye çalışacağız:

1- Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muaviye'den önce vefat edeceğini ve Mauviye'nin kendisinden sonra Irak'a hakim olacağını haber vermiş ve sonra şöyle buyurmuştur: *"O, sizlere bana sövmenizi ve benden beri olmanızı emredecektir."*[4]

Hz. Ali'den (a.s) sonra, Muaviye Irak'a hakim oldu ve insanlardan Hz. Ali'ye (a.s) küfretmesini ve kendisinden beri olduklarını izhar etmelerini emretti.

2- Hz. Ali (a.s) hariciler grubu hakkında ise şöyle buyurmuştur: "*Bilin ki benden sonra hepinizi kaplayacak bir horluğa-alçalışa düşecek,*

[1] Nehc'ül- Belağa, 93. hutbe
[2] a.g.e. 147. hikmet
[3] a.g.e. 3. hutbe
[4] Nehc'ül- Belağa, 57. hutbe

keskin kılıca müptela olacaksınız. Zalimler size hükmedecek, (öyle bir zulmedecek ki,) tüm zalimler bu zulmü sünnet edineceklerdir"[1]

Evet, haricilerin hayatı sürekli zillet ve horluk ile birlikte olmuştur. Onlar sürekli olarak devletin takibine uğramıştır. Kendileri de insanların mallarını yağmalamaya ve haydutluğa başvurmuşlardır.

Söylenmesi gerekir ki bütün masum imamlar (a.s) bir tek nurdur ve ilahi ilmin mazhariyet makamına sahiptir. Nitekim Hammad, İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Allah'a yemin olsun ki biz, göklerde ve yerde olanı, cennette, ateşte ve bu ikisinin arasında olanı biliyoruz."* Hammad şaşırmış bir halde kendisine bakınca da İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey Hammad! Şüphesiz bu, Allah'ın kitabında da vardır. –İmam bu sözü üç defa tekrarladı- " daha sonra da İmam bu ayeti tilavet buyurdu: "**Ve o gün her ümmet için de üzerlerine kendilerinden birer şahit göndereceğiz, seni de bunların üzerine bir şahit olarak getirdik...**"[2] Masum İmamlar (a.s) Kur'an-ı Kerim'in dengi oldukları için, tıpkı Kur'an gibi her şeyi açıklamaktadırlar. Şüphesiz açıklama ise ilim ve bilinç olmaksızın mümkün değildir. Dolayısıyla onlar, diğerlerinin mahrum oldukları bir ilme sahiptirler ve o ilim de ledünni[3] bir ilimdir."

4- İlahi Kudretin Mazharı

Gerçi kudret, Allah'ın zati sıfatlarından biridir, lakin Hak Teala'nın bir çok fiili sıfatları, bu sıfata dönmektedir. Örneğin razıkiyyet ve halikiyyet (rızık vericilik ve yaratıcılık sıfatları gibi). Bu fiili sıfatlar itibariyle Hz. Ali (a.s) Allah'ın kudretinin mazharıdır. Nitekim bizzat kendisi, "Ben Allah'ın eliyim"[4] diye buyurmuştur. Burada yer alan "el" kelimesinden maksat, kudrettir. Zira "el" kelimesi, kudretten kinaye olarak kullanılmaktadır. Hz. Ali (a.s) hayatı boyunca korku duygusuna kapılmamış, zayıflık ve acizlik izharında bulunmamıştır. Hiçbir olay onu korkutamamıştır. Nitekim bizzat Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 58. hutbe

[2] Tefsir- i Ayyaşi, c. 2, s. 26

[3] Allah Teâlâ tarafından hususi vecih üzere bâtını olarak ihsan olunanlar

[4] Tevhid- i Seduk, s. 164

"*Eğer bütün Araplar beni öldürmek için birbiriyle yardımlaşacak olsalar, ben asla onlara sırtımı dönmem.*"[1]

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: "*...Allah'a yemin olsun, onların karşısına tek başıma çıksam, onlar da bütün yeryüzünü kaplamış olsalar yine korkmam. Zira ben onların daldıkları sapıklığı ve süslendiğim hidayeti çok iyi biliyorum, Rabbimden yakin ile birlikteyim. Ben Allah'a kavuşmayı özlüyor, onun güzel karşılığını ümit ediyor, bekliyorum*"[2]

İbn-i Miskeveyh şöyle diyor: "Ali (a.s) cesur değil, aksine cesaretin hakikati idi." (Teharet'ul- A'rak) Hz. Ali'nin bu güç ve iktidarını, Hayber kalesinin kapısını yerinden söktüğü zaman müşahede etmek mümkündür.

Hz. Ali (a.s) bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Ben Hayber kapısını cismani bir güçle yerinden söküp almadım, aksine rabbani bir güçle söküp aldım."*[3] O halde bu ilahi güç, Hz. Ali'de (a.s) ortaya çıktığı için, Hayber kalesinin kapısını yerinden söküp koparabilmiştir.

Ali'nin (a.s) Cesareti

Hz. Ali'nin (a.s) hicret gecesi Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) yatağına yatması, onun cesaretinin ve Allah yolunda canını feda etmenin en büyük örneğidir. Bu fedakarlık o kadar değerliydi ki Allah-u Teala Kur'an-ı Kerim'de bunu övmüş ve bu hareketin Allah'ın rızasını elde etme yolunda fedakarlık olduğunu ifade etmiştir. Nitekim bir çok müfessirlerden de nakledildiği üzere şu ayet bu konuda nazil olmuştur: "**İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.**"[4]

Merhum Kaşif'ul- Gıta şöyle diyor: "Leylet'ul- Mebit'de Hz. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) Peygamber-i Ekrem'in yatağına yatması, İmam Hüseyin'in (a.s) Aşura günü göstermiş olduğu cesaretten daha yücedir."[5] Hüseyin b. Ali (a.s) elinde kılıcıyla savaşıyor ve öldürüyordu ama Ali

[1] Nehc'ül- Belağa, 45. mektup
[2] a.g.e. 62. mektup
[3] Bihar'ul Envar, c. 84, s. 32
[4] Bakara suresi, 207. ayet
[5] Keşf'ul- Gıta, s. 382

b. Ebi Talib (a.s) kılıçsız Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) yatağına yatmayı kabullendi. Bunun üzerine silahlı kırk kişi ona karşı harekete geçtiler ve neredeyse onu parçalayacaklardı. Öyleki o durumda Hz. Ali'nin (a.s) hiçbir savunma gücü yoktu.

Ali'nin (a.s) Görüşüne Göre Ölüm

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bütün sahnelerde, özellikle de ölümü karşılamada büyük bir güçlülük ve dayanıklılık sahibiydi. Bu açıdan Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Ölümün bir takım dereceleri vardır ki en üstün derecesi Allah yolunda öldürülmektir. İbn-i Ebi Talib'in nefsinin elinde bulunduğu kimseye andolsun ki Allah yolunda yetmiş kılıç darbesine tahammül etmek, benim için yatakta ölmekten daha kolaydır.*"[1]

Siffin Savaşı'nda bir grup kimse, Hz. Ali'nin (a.s) savaşı başlatma hususunda ağır davranmasını, ölümden korku duygusuna yorumladılar. Ama Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "*Allah'a yemin olsun ki bilerek ölüme gitmekten veya ölümün bana gelip çatmasından hiç korkmuyorum.*"[2] Sakife olayından sonra da Hz. Ali'nin (a.s) amcası Abbas, Ebu Süfyan ile birlikte kendisine biat önerisinde buyurdular. Bunun üzerine Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "*Şartlar öyle bir duruma geldi ki bir şey söyleyecek olursam, hükümet ve riyaset ihtirasına kapıldığımı söylüyorlar, eğer susacak olursam, ölümden korktuğum için sustuğumu söylemektedirler.*" Daha sonra Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Heyhat ki bütün o savaşlar ve mücadelelerden sonra ölümden korkayım. Allah'ın zatına yemin olsun ki Ebu Talib'in oğlunun ölüme olan ünsiyeti, süt emen çocuğun annesinin memesine olan ünsiyetinden daha çoktur.*"[3]

Hz. Ali (a.s) daha sonra neden sustuğuna işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Öyle bir takım konular ve olaylardan haberdarım ki eğer onları söyleyecek ve sizleri bunlardan haberdar kılacak olursam, sizin rahat ve huzurunuz ortadan kalkar."

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 97, s. 40
[2] Nehc'ül- Belağa, 55. hutbe
[3] Nehc'ül- Belağa, 5. hutbe

5- Nimet Bağışlamanın Mazharı

"Mun'im" sıfatı da Allah'ın fiili sıfatlarından biridir ve şüphesiz sadece münezzeh olan Allah her türlü nimetin menşei konumundadır. "**Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır.**"[1] Bu nimetler, hem maddi nimetleri, hem de manevi nimetleri kapsamaktadır. Bu ayet esasınca nimet bağışında bulunmak sadece Allah'ın elindedir ve bu konunun hiçbir istisnası yoktur. Hiç kimse bir diğerine herhangi bir şey vermemektedir. Lakin kamil insan, bu ilahi sıfatın mazharıdır ve Hz. Ali (a.s) ise bu değerli ismin en kamil mazharı konumundadır. Bu açıdan Camia ziyaretinde masum İmamların (a.s) niteliği hakkında şöyle okumaktayız: "Allah sizin vasıtanızla yaratılışı açmış ve sizinle sonuçlandıracaktır, sizin sebebinizle yağmur yağdırmaktadır ve gökleri yer yüzüne düşmekten sizin vasıtanızla korumaktadır. Hüzünleri sizin vasıtanızla bertaraf kılmaktadır ve zararları ortadan kaldırmaktadır."[2]

İtiraz ve Cevap

Zahiren masum imamların (a.s) nimet bağışının mazharı olması ile Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetlerin içeriği uyuşmaz gibi gözükmektedir. Zira Kur'an'ı Kerim bu işlerin Allah-u Teala'ya özgü olduğunu bildirmektedir. Nitekim yer ve gökleri tutma hususunda şöyle buyurmuştur. "**Doğrusu, zeval bulmasın diye gökleri ve yeri tutan Allah'tır**"[3] Hakeza yağmurlar yağdırması hususunda ise şöyle buyurmaktadır: "**Umutsuzluğa düşmelerinin ardından yağmuru indiren, rahmetini yayan O'dur**"[4] Aynı şekilde fayda ve zarar hususunda ise şöyle buyurmaktadır: "**De ki: Allah, size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse; O'na kim engel olabilir?**"[5]

Cevşen-i Kebir gibi dualarda da bütün bu adı geçen sıfatlar, sadece münezzeh olan Allah'a özgü kılınmıştır. Bu esas üzere nimet bağışlama sıfatını masum imamlara (a.s) isnat etmek mümkün değildir.

---

[1] Nahl suresi, 53. ayet
[2] Mefatih'ul- Cinan, Ziyaret- i Camia
[3] Fatır suresi, 41. ayet
[4] Şura suresi, 28. ayet
[5] Fetih suresi, 11. ayet

Bu itirazın cevabı şudur ki, eğer melekler alemde bir takım işlerin idaresini üstlenebilmişlerse, "**Derken işi bir düzen içinde evirip çevirenlere.**"[1], o halde Müminlerin Emiri (a.s) gibi kamil bir insan, nasıl olur da alemde yer alan bir takım işlerin idaresinin mazharı olamaz? Oysa Hz. Ali'nin (a.s) vücudu yağmur yağış sebebidir veya belaları ortadan kaldırmakta ve menfaatler kazandırmaktadır. Bu tür bir övgü ve methetme ise aşırılık değildir. Eğer bir kimse bu bakış açısıyla Ziyaret-i Camia'yı okuyacak olursa asla aşırılığa düşmez. Bu ziyaretten önce söylenmesi tavsiye edilen yüz tekbir de masum imamların (a.s) övgü ve methetme şiddetini azaltmak için değildir.

Kur'an-ı Kerim, Peygamber-i Ekrem'i bu tür sıfatlarla nitelendirmiştir ve Peygamber (s.a.a) münezzeh olan Allah'ın müstağni kılma sıfatının mazharı konumundadır. "**Allah ve peygamberi bol nimetinden onları zenginleştirdi.**"[2] O halde Allah Resulü (s.a.a) Allah'ın özel feyizlendirmesi esasınca insanların mutluluğa erme vesilesidir.

Tevessülün Yorumu

Müslümanların ilahi nimetleri elde etmek için masumlara (a.s) tevessül etmesinin ibadi tevhit ile hiçbir çelişkisi yoktur. Nitekim susuz olan insan da susuzluğunu gidermek için çeşmeye gitmektedir. Eğer oturacak olur ve bilerek suya doğru gitmezse, susuzluğunun giderilmesi için her ne kadar dua etse de asla susuzluğu ortadan kalkmaz. Zira susuzluğu ortadan kaldırmanın tek vesilesi tertemiz sudur. Peygamber-i Ekrem (s.a.a), Müminlerin Emiri ve diğer masum imamlar (a.s) insanların ihtiyaçlarını giderme noktasında ilahi nimet ve feyzin yolları konumundadırlar. Bunlara müracaat etmek tıpkı susuzluğu gidermek için suya varmak gibidir. Bu açıdan Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Allah'tan bir hacetin olduğunda duana Peygamber'e salavat göndererek başla ve ardından hacetini dile. Allah kendinden iki şey istenildiğinde (hacet ve salavat) birini kabul edip diğerini reddetmekten daha kerim ve yücedir.*"[3] Dolayısıyla tevessül hakikati doğru bir şekilde

[1] Naziat suresi, 5. ayet
[2] Tevbe suresi, 74. ayet
[3] Nehc'ül- Belağa, 361. hikmet

yorumlanacak olursa, ne halis tevhide aykırıdır, ne şirki gerektirmektedir ve ne de başka bir sakınca ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Ehl-i Beyt'ten istemek, Allah'ın feyzinin mazharı ve mecrası olan kimseler vasıtasıyla Allah'tan istemektir.

İmam Seccad'ın (a.s) Sahife-i Seccadiye kitabındaki duaları da Ehl-i Beyt'e (a.s) selam ve salavat ile doludur. Bu ise sade bir saygı, itibari bir edep veya kilise çanı gibi bir şey değildir. Aksine akıl ve burhan ile karışık dini bir edeptir. Zira münezzeh olan Allah, her şeyi ihata edip kuşattığı halde bütün insanlar direkt olarak rububi zattan (Allah-u Teala'dan) feyiz alma kabiliyetine sahip değildir. Bu açıdan mukaddes masumların (a.s) zatları, insanlar için ilahi rahmet ve nimetin iniş vasıtasıdır.

Hiç şüphesiz bu tür marifetler, marifetler ashabı için gaybın anahtarları konumundadır. Gaflet ve bağnazlık örtüsüne bürünmüşler için ise, gaybın kilitleri konumundadır. Nitekim kilidin iki ağzı vardır ki belli bir cihete döndürmekle anahtar olmaktadır ve kapalı olan bir kapıyı açmaktadır. Başka bir tarafa çevrildiği taktirde ise kapatıcı olmaktadır ve açık kapıyı kapatmaktadır.

Kur'an ayetleri ve muteber rivayetler, kalbi temiz ve aydın olan bir kimse için yüzüne açılacak olan ilahi marifet hazinelerinin kapısının anahtarı konumundadır. Nitekim İmam Seccad (a.s) şöyle buyurmuştur: "Kur'an ayetleri, ilmin hazineleridir. Hazinelerden biri açıldığı zaman ona bakman yakışır."[1] Eğer konuları anlama anahtarı doğru bir yönde çevrilecek olursa, her ayet sayesinde ilahi hazinelerden bir hazinenin kapısı açılır. Bu esas üzere mazhariyet ve tevessül gibi marifetler, Kur'an-ı Kerim'i doğru bir algılama ve temiz bir kalp sayesinde tümüyle açıklığa kavuşacaktır.

6- İlahi Hidayetin Mazharı

Hidayet sıfatı da Allah'ın mahzar talep eden fiili sıfatlarından biridir. Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), **"ve her topluluk için**

[1] Bihar'ul Envar, c. 89, s. 216

bir hidayetçi vardır."[1] ayetinin tefsirinde şöyle buyurmuştur: "*Ve şüphesiz ben hidayetçiyim.*"[2] Aynı şekilde Allah Resulü (s.a.a) de söz konusu ayetin tefsirinde Müminlerin Emiri'ne (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ey Ali! Sen bir hidayetçisin."[3]

Müminlerin Emiri'nin (a.s) bu sıfatı hakkında Resul-i Ekrem'den (s.a.a) bir çok rivayetler nakledilmiştir ki onlardan bazısına işaret edelim:

1- "Ali, hakkın ayeti ve hidayetin bayrağıdır."[4]

2- "Ey Ali… Şüphesiz sen sapıklıkları aydınlatansın ve sen hidayet nurusun ve sen dünya ehli için dikilmiş bir sancaksın."[5]

3- "Ey Ali… Sen Allah'a giden yolsun."[6]

4- "Şüphesiz Ali hidayet şehridir, herkim ona girecek olursa kurtuluşa erer. Herkim ondan uzak duracak olursa helak olur."[7]

5- "Size, sizleri irşad ettiği taktirde asla sapmayacağınız ve helak olmayacağınız bir kimseyi göstereyim mi?" Ashab, "Evet, ey Allah'ın Resulü!" deyince Peygamber şöyle buyurdu: "O (bahsettiğim kimse) budur." Burada Ali b. Ebi Talib'e (a.s) işaret etmiştir.[8]

Hidayet Çeşitleri

Hidayet; tekvini ve teşrii olarak ikiye ayrılmaktadır. Alemde tekvini açıdan ilahi hidayetin dışında kalan hiçbir şey yoktur. Nitekim Kur'anı Kerim Musa'nın (a.s) Firavun ile yapmış olduğu konuşmayı zikretmekte ve Hz. Musa'nın, "Sizin ilahınız kimdir?" diye soran Firavun'a şöyle cevap verdiğini belirtmektedir: "**O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hilkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi.**"[9]

---

[1] Ra'd suresi, 7. ayet
[2] El- Müstedrek ale's- Sehiheyn, c. 3, s. 140
[3] Tefsir- i Ayyaşi, c. 2, s. 203
[4] Mevsue- i İmam Ali b. Ebi Talib (a.s), c. 8, s. 124
[5] a.g.e. s. 125
[6] a.g.e.
[7] Tevhid- i Seduk, s. 307
[8] Mevsua- i İmam Ali b. Ebi Talib (a.s), c. 8, s. 130
[9] Ta- Ha suresi, 50. ayet

Dolayısıyla Allah, her şeyi deruni bir hidayet ile donatmıştır ve bu da tekvini hidayetten ibarettir. İnsanın varlık aslını bizzat müstağni olan bir zatın bağışlaması gerektiği gibi, hidayeti de hidayetten müstağni olan bir kimse bağışlamalıdır. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim çeşitli ayetlerde hidayetin münezzeh olan Allah'a özgü olduğunu beyan etmiştir.

Teşrii hidayet de sadece Allah'a özgüdür. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: "**De ki, gerçekten de Allah'ın hidayeti, hidayetin ta kendisidir.**"[1] Yani hidayet sadece Allah'a mahsustur ve onun dışında bir hidayet yoktur. Hidayetin Allah'a özgü olduğunun delilini ise Kur'an-ı Kerim şöyle beyan etmektedir: "**De ki: Ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı? De ki: "Hakka Allah iletir." Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır yoksa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? Size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) hükmediyorsunuz?**"[2] Kur'an-ı Kerim bu ayette hakka hidayet eden kimseyle, sadece başkalarının hidayetiyle doğru yolu bulan kimse arasında bir mukayesede bulunmuştur. Birincisi başkasının hidayetine muhtaç değildir. Başkasından yardım almaksızın bizzat hidayete ermiş kimsedir ve bu kimse başkalarını da hidayet edebilecek bir güce sahiptir. Ama ikincisi hidayete ermek için başkasının hidayetine muhtaç durumdadır ve başkalarının yardımı ve kılavuzluğu olmaksızın asla hidayete erememektedir.

Dolayısıyla eğer hidayet vasfı Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) gibi kamil bir insan için zikredilmişse, Hz. Ali (a.s) ilahi hidayetin mazharı olduğundandır. Dolayısıyla ondan hidayet istemek, Allah'tan hidayet istemektir. Zira Hz. Ali (a.s) sadece Allah'ın hidayet feyzinin başkalarına ulaşmasına aracı olmaktadır, hatta melekler bile hidayetlerini kamil insandan almaktadır. Zira, "ilk mazhar" veya "ilk sadır" olan ilk feyiz için, hatta melekler bile hidayet vasıtası değildir ve varlıksal kemalinde hiçbir aracı bulunmamaktadır.

---

[1] Bakara suresi, 120. ayet

[2] Yunus suresi, 35. ayet

Ali'nin (a.s) İsmeti

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Allah'ın hidayetinin mazharı olduğu için iş, söz ve sukutu da hidayettir. Hatta Hz. Ali (a.s) hidayetin ölçüsüdür ve bu ölçü üzere dalalet, sapıklık, iman ve küfür tespit edilmektedir. Bu açıdan Hz. Ali'nin (a.s) söz ve sireti her salik[1] için hüccet ve delildir. Zira Hz. Ali (a.s) masumdur ve masumun (a.s) siretinde hiçbir şekilde sapıklık şüphesi bulunmamaktadır. Nitekim batıl ve sapıklık Kur'an-ı Kerim'e de sızamamaktadır. Zira Kur'an nur ve salt hidayettir. İnsanları karanlıklardan nura kılavuzluk etmektedir. "**Gerçekten size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir. Ey Kitap Ehli, size bizim peygamberimiz geldi. Bu peygamber, elinizdeki kitabın öteden beri gizli tuttuğunuz bir hükmünü açıklıyor, bir çoğuna da değinmiyor. Gerçekten size Allah tarafından bir ışık, bir açıklayıcı kitap geldi.**"[2]

Nurun özelliklerinden biri de zat ve cevherinin açık ve aydınlık olmasıdır. Dışarıya etkisi ise açığa çıkarıcı ve gayrisini aydınlatıcısı olmasıdır. Kur'an'ı Kerim'in de işte böyle bir etkisi vardır. Bu özellik Ali bin Ebi Talib (a.s) için de mevcut haldedir. Zira Hz. Ali (a.s) masumdur ve ismet insanı cehalet, hata, unutkanlık, yanlışlık ve düşüncede mugalataya (safsatadan) düşmekten koruyan ilmi ve ameli bir melekedir. O halde masum hem ilim bölümünde doğru olmayan anlayıştan korunmuştur ve hem de amel bölümünde uygunsuz işlerden korunmuş haldedir.

İsmet, insanı günahtan alıkoyan özel bir şuhuttan ibarettir. Lakin şuhudun aslı nazari (teorik) akıl ilkesidir. Nitekim günahtan sakınmak da ameli (pratik) akıl ile ilgilidir.

Ameli aklın ismetinin kökeni, nazari (teorik) akıldır. Ama ilmi ismet, ameli ismete bağlı değildir. Dolayısıyla herkim amel makamında masum olursa, ilim makamında da masumdur. Ama eğer bir kimse helal, haram, temiz, kirli, çirkin ve güzelliği bilmese amel makamında masum değildir.

---

[1] Sülûktan bir yolda giden. Belli bir yol tutup giden. Bir tarikat yolunda olan.

[2] Maide suresi, 15- 16. ayetler

Bu esas üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hem doğru anlamakta, hem de doğru algılanan şeylerle amel etmektedir. Hz. Ali'nin ne güvenli anlayış sahasında uyarlamada bir kusur ve hataya ait bir cehalet, unutkanlık ve hata vardı ve ne de güvenli ameli sahasında unutarak ve bilerek bir hata ve isyan bulunmaktadır.

7- Allah'ın Hilminin[1] Mazharı

Hilim, nefsi gazap ve duygular heyecanından korumak anlamındadır. Öyle ki bu sıfat tatsız olaylar karşısında insana sukunet, itminan ve sabır vermektedir. İnsanı beyinsizlikten, akılsızca teşebbüslerden ve pervasızlıktan korumaktadır. Bu esas üzere söylenebilir ki hilim, gazap kuvvesinde itidalli olmanın ürünüdür ve "halim" kimse ise gazap kuvvesini pratize etmede ifrat ve tefrit ehli olmayan kimsedir. Sonuç olarak kudreti olduğu halde intikam ve cezalandırma konusunda acele davranmayan bir kimseye "halim" denmektedir.

"Halim" de Allah'ın fiili sıfatlarından biridir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ilahi hilmin tam ve kamil mazharıdır. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "*Ey Ali, sen insanların en halim olanısın.*" [2] Peygamber-i Ekrem (s.a.a) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: "*Ey Ali! Sen ümmetimin en üstünüsün ve en çok hilim sahibi olanısın.*" [3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ve diğer masum imamlar pratik boyut açısından hilmin en son aşamasında yer almaktadırlar. Nitekim Ziyaret-i Camia'da "hilmin nihayeti" ifadesiyle adlandırmaktayız.

Hilmin Kökleri

Resul-i Ekrem (s.a.a) Hz. İsa'nın (a.s) havarilerinden olan ve de akıl ile aklın yan konularını kendisine soran Şemun bin Lavi bin Yehuda'nın

---

[1] Doğuştan olan huy yumuşaklığı. Şiddete tahammül. Nefsini heyecandan korumak. Vakar. Sükûn.

[2] Mevsue- i İmam Ali bin Ebi Talip, c. 9 s. 150

[3] a.g.e

sorularına cevap olarak şöyle buyurmuştur: "*Hilim akıldan kaynaklanmaktadır ve ilim de hilimden kaynaklanmaktadır.*" [1]

Bu rivayet esasınca "kendisiyle Rahman'a ibadet edilen ve kendisiyle cennetler kazanılan"[2] diye tanımı yapılan akıl, hilmin köküdür. Hilim de kendi haddinde bir çok beğenilmiş hasletlerin kökeni konumundadır. O hasletlerden her birinin de bir çok dalları vardır. Dolayısıyla her hayır ve iyiliğin kökü ve esası akıldır. Nitekim bir rivayette Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Münezzeh olan Allah aklı yarattıktan sonra ona şöyle buyurmuştur: "Kemallere yönel." Akıl da kemallere yöneldi. Daha sonra Allah şöyle buyurdu: "Kötülüklere sırt çevir." Akıl da kötülüklere sırt çevirdi. Allah bunun üzerine şöyle buyurdu: "İzzet ve celalime yemin olsun ki senden daha itaatkar ve büyük bir yaratık yaratmadım. Yaratılışın ve dönüşün merkezi sensin. Sevap senin içindir, ceza da senden dolayıdır." [3]

Bu esas üzere daha çok akla sahip olan kimsenin hilim gibi güzel hasletlerden payı da daha çoktur.

Müminlerin Emiri'nin ve diğer temiz imamların (a.s) pratik sireti, onların hilminin reel kanıtıdır. Zira onlar ilahi inayet sayesinde sahip oldukları bütün kudrete ve göz açıp kapayıncaya kadar varlık düzeninde bir çok etkiler yaratabilecek bir güce sahip oldukları halde ruhsal ve bedensel işkence, zindana atılma ve benzeri olaylar karşısında asla tepki göstermiyorlardı. Birkaç husus dışında bu sonsuz kudretten istifade etme iznine sahip olmadıkları için görev sınırlarını asla aşmıyorlardı.

Şüphesiz hilmin anlamı, insanın tatsızlıklar karşısında hiçbir teşebbüste bulunmaması ve kıyam etmemesi değildir. Aksine insanın acele, tartmadan ve akılsızca bir işte bulunmamasıdır. Aksi taktirde tatsızlıklar karşısında teşebbüste bulunmayan bir kimsenin gazap kuvvesinden nasibi yoktur. Böyle bir insan, yaratılış hususunda itidal çizgisine sahip değildir.

İnsani güçlerin itidaline sahip olan bir kimse sabır, tahammül, acele teşebbüslerde bulunmaktan sakınmak gibi sıfatların sahibi olduğundan vaktinin değerini bilen bir insandır. Dolayısıyla da yeri geldiğinde uygun teşebbüste bulunmaktadır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s)

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 117

[2] Usul- i Kafi, c.1 s. 11

[3] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 117

de vaktini tanıyan bir kimseydi ve uygun zamanı gördüğü taktirde işe teşebbüs etmekteydi. Hz. Ali (a.s) kendi zamanının siyasi ve toplumsal şartlarını açıklamak ve asrındaki siyaset hokkabazlarının desiselerini beyan etmek için şöyle buyurmuştur: "İnsanlar İslamı daha yeni tanımıştı. Bu yüzden bizim hanedanı tanımıyorlardı. Dini üstünlük ölçülerini bilmiyorlardı. Bu dumanlı havada temelsiz Sakife gölgesini yaydı, o gölge altında hilafet değirmeninin mili olduğum halde hakkım gasbedildi. Delil açıklama, kahır ve sevgi ile hücceti tamamlamaya çalıştım, ama bir çok kimseler hakikati anlamadılar. Dolayısıyla yaptıklarımın bir faydası olmadı. Doğal olarak hakkımı elde etmem için kılıç çekip harekete geçmem gerekiyordu. Lakin bu teşebbüste bulunmayı uygun bulmadım. Baktım Ehl-i Beyt'imden başka yardımcı göremedim, onların ölümüne razı olmadım ve diken dolu gözlerimi yumdum. Kemik saplanmış boğazımla (olayları) yudumladım. Sinirlerime hakim oldum ve zakkumdan acı suyu tatma hususunda sabrettim." [1]

Ama Hz. Ali (a.s) hükümete erişince ve batıl cephesiyle savaşma ortamını uygun görünce, ne ahdini bozanlar karşısında sabretti, ne Hariciler ve dinden çıkan kimseler karşısında tahammül gösterdi ve ne de zalim Şam ordusu ve sapıklar karşısında "halim" oldu. Aksine her grup karşısında uygun bir savaş cephesi açtı. Bu da Hz. Ali'nin zamanı çok iyi tanıdığının ve tahammülünün göstergesidir. Bu ahlakın esası Resuli Ekrem'in (s.a.a) siretinde de mevcuttu ve benzerleri Peygamber'in (s.a.a) evlatlarının hayatlarında da göze çarpmaktadır.

8- İlahi Rahmetin Mazharı

Rahmet de Allah'ın fiili sıfatlarından biridir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ve diğer imamlar (a.s) kapsamlı bir rahmet sahibi olan Allah'ın kamil mazharları konumundadırlar. **"Geniş rahmet sahibi"** [2] Bu yüzden rahmet çeşmeleri evlerinde kaynıyor, oradan akıyor ve diğerlerine ulaşıyordu.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 26. hutbe

[2] En'am suresi, 147. ayet

Rahmetin Anlamı

Rahmet lügatte incelik, yumuşaklık, lütuf, dostluk, şefkat, sevgi, acıma, birliktelik ve benzeri anlamları ifade etmektedir. Lakin bunlar rahmetin önceki aşamaları ve öncülleridir. Zira insan üzüntü verici bir sahneyi gördüğü zaman incelmekte, etkilenmekte ve bu nefsani etkilenmenin ardından şefkat ve yumuşaklık göstermektedir. Dolayısıyla da musibet görmüş kimseye lütufta bulunmaktadır. İşte bu lütufta bulunmaya rahmet denilmektedir.

Ama eğer bu rahmet Allah'a isnad edilecek olursa sadece lütufta bulunma ve acıma anlamını ifade etmektedir. Bu esas üzere nefsani etkilenmeyi beyan eden incelik ve diğer öncüller Allah'a isnad edilmemektedir.

Dolayısıyla hem Allah'a hem de yaratığa isnad edilebilecek ortak rahmetin anlamı, muhtaç kimselerin ihtiyacını gidermek için bağışta bulunmak ve feyizlendirmektir. Sonuçta Allah'ın sonsuz nimetlerinden her biri tıpkı risalet, imamet, şeriat, kitap ve benzeri şeyler gibi insanın hidayetinde büyük bir role sahiptir ve de ilahi rahmetin reel bir örneğidir.

Minnetsiz Rahmet

Rahmet, şefkat, af ve minnetsiz acıma dersini masumların (a.s) mektebinde öğrenmek gerekir. Zira insanların birbirine ihsanda bulunması genellikle bir teşekkür ve benzeri beklentiler ile birliktedir. Lakin Ehl-i Beyt'in lütufta bulunması ve merhameti sadece Allah içindir. Karşılık vermek, teşekkür etmek ve takdir etmek gibi hiçbir beklenti söz konusu değildir. Yani münezzeh olan Allah geniş ve genel rahmetiyle varlıkları yarattığı, muhtaç olanların ihtiyacını giderdiği ve hiç kimseden teşekkür beklentisi içinde olmadığı gibi masum imamlar da Allah'ın genel rahmetine mazhar oldukları için, ilahi yaratıkların maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermektedirler ve hiçbir kimseden teşekkür beklentisi içinde değillerdir.

Onların sloganları sadece risalet hakkında **"Sizden buna karşılık bir ücret istemem"**[1] değildir. Onlar yedirmek ve ihsanda bulunmak hususunda da şöyle demektedirler. **"Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz."** [2] Yani Allah sevgisi üzere Allah'a ibadet ettikleri gibi, diğer amellerini de sadece Allah sevgisi üzerine yere getirirler.

Ama risaletin ecri olan "Meveddet-i Kurba"nın **"…De ki: «Ben sizden buna karşı yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem.»…"**[3] faydası ise direk olarak insanların kendisine dönmektedir. Çünkü Ehl-i Beyt (a.s) hidayet meşaleleri ve ümmetin kurtuluş gemileridir. Dolayısıyla da sadece onlara ilgi duyan kimseler bu nurdan istifade edebilir ve bu gemiye binebilir.

Ama sevgi ve ilgisi olmayan kimse onların nurundan istifade edemediği gibi, bu yok olması mümkün olmayan tecelliyi söndürmek için çaba gösterir. Dolayısıyla "mevvedet-i kurba", risaletin ecri ve mükafatı değildir. Aksine risaletin zahmetlerini sonuçlandırmanın öncülü konumundadır.

Bu esas üzere Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'i, tıpkı Peygamber (s.a.a) gibi insanlardan hiçbir beklenti içinde değillerdir. Nitekim diğer peygamberler (a.s) de böyle olmuşlardır.

"Her peygamber kavmi ile sefa üzere dedi ki:
Ben sizden mesaj mükafatını istemiyorum
Ben kılavuzum, Hak Teala sizlere müşteri
Allah aracılığımın mükafatını iki cihan kıldı" [4]

Allah'tan Mükafat Dilemek

Masumlar (a.s) sadece Allah'tan mükafat dilerler. Nitekim Kur'an'da şöyle okumaktayız: **"O sizin içindir; benim ecrim Allah'a aittir. O her şeye şahittir."**[5] Masumların (a.s) can sayfasını ve tüm varlığını Allah sevgisi, aşkı ve teslimiyeti doldurmuştur.

---

[1] En'am suresi, 90.ayet
[2] İnsan suresi, 9.yet
[3] Şura suresi, 23. ayet
[4] Mesnevi Manevi, 2. defter, 574- 575. beyitler
[5] Sebe suresi, 47. ayet

Bu yüzden de sevdikleri Allah'ın huzuruna şöyle demektedirler: "*Eğer sen bana ceza çektirmek için düşmanlarının yanında yer verirsen ve bela ehliyle, beni bir araya toplarsan, beni dostların ve velilerinden ayırırsan, ey mabudum, ey seyidim, mevlam ve rabbim! Farzen, azabına tahammül etsem bile, senin ayrılığına nasıl dayanabilirim! Diyelim ki ateşinin hararetine dayandım, ama keremine nazar etmekten mahrum olmama nasıl sabredeyim!*"[1]

Münezzeh olan Allah da bu iddiaya teyit ve onay mührünü vurarak şöyle buyurmuştur: **"İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır."**[2] Leylet'ül Mebit'de nazil olan ve Hz. Ali'nin (a.s) fedakarlığına işaret eden bu ayet ile Tevbe Suresi, 111. ayet arasındaki fark şudur ki bu ayette hedef Allah'ın rızasını talep etmektir. "**Allah'ın rızasını kazanmak için**" Ama bütün mücahitlerle ilgili olan Tevbe Suresi'ndeki ayette ise hedef, cenneti elde etmektir. "**Cennet karşılığında"**

Bu esas üzere bir grup insan ne cennete ulaşmak için amel etmektedirler ne de cehennemden kurtulmak için. Onların mükafatı sadece lika (Allah'ı mülakat etmek) ve Allah'a mensup olan cennete girmektir. **"Cennetime gir"** [3]

Rahmetin çeşitleri

Masumlardan (a.s) ortaya çıkan rahmetler iki kısımdır: Duygusal rahmetler ve akli rahmetler.

Duygusal Rahmetler: Her ne kadar diğer insanlar da duygusal rahmete sahip olsalar ve toplum her ne kadar bu rahmet desteğinde toplum bireylerinin yardımlaşması sayesinde ilerlese de, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) sürekli olarak bu yüce zirvenin noktasında bulunmaktadır. Bu bölümde de insani toplumun başı ve öncüsü sayılmaktadır. Nitekim Hz. Ali (a.s) kendi katili olan İbni Mülcem (Allah ona lanet etsin) hakkında İmam Hasan'a (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey*

[1] Mefatih'ul Cinan, Kumeyl duası
[2] Bakara suresi, 207. ayet
[3] Fecir suresi, 30. ayet

oğlum! Esirinle iyi geçin. Esirine merhamet et. Hakkında ihsanda bulun. Ona karşı şefkatli davran…Evet ey oğlum! Biz başkalarının bizlere karşı küstahlığının, kerem ve affımızdan başka bir şeyimizi arttırmadığı bir hanedanız. Rahmet ve şefkat bizim hasletimizdir. Ey oğlum! Üzerinde olan hakkım için kendi yediğinden esirine de yedir ve içtiğinden ona da içir. Onun ayağını bağlama ve ellerini zincire vurma…"[1]

Akli Rahmet: Birinci kısımdan daha üstün ve yüce olan, diğerlerinin ulaşamayacağı bir konumda olan ve hakeza beşeri toplumların insani hayatının bağlı olduğu ikinci kısım rahmet ise, bu mukaddesatlardan başkalarına ulaşan bir rahmet suretindeki vahyin ürünüdür.

Bu ikinci tür rahmet onları ağır ve belleri büken risalet ve hidayet yükünü yüklenmeye zorlayan bir rahmettir. "**Belini büken yükünü**"[2] Oysa onları taşlıyorlar, alın ve dişlerini kırıyorlardı… Buna rağmen insanların hidayet ve irşadından vazgeçmiyorlardı. Hidayet edebilecekleri ümidini taşıdıkları müddetçe çaba gösteriyorlardı. Sürekli olarak ümmete hidayet etmesini Allah'tan istiyorlardı. *"Rabbim ümmetime hidayet et, şüphesiz onlar bilmiyorlar."* [3]

Hatta eğer bir yerde beddua etmeleri gerekiyorsa, onların bu bedduası da kendilerine beddua edilenler ve diğerleri için rahmani cilvelerden bir tecelli olmuştur. Zira kendilerine beddua edilenler diğerlerinin hidayet yolunun taşları konumunda olan kimselerdi. Onlar ne kendileri ilahi dine iman ediyorlar ve ne de başkalarının iman etmesi için izin veriyorlardı. Bunlar Kur'an-ı Kerim'in tabiriyle, **"Onlar insanları Kur'an'a iman etmekten men ederler, hem de kendileri ondan uzak dururlar."** [4] O kafirler hem başkalarının iman etmesine engel oluyorlardı ve hem de kendileri buna iman etmekten sakınıyorlardı.

Bu açıdan Allah'ın o mazlumlar hakkındaki rahmeti bu büyük kaya parçalarının doğru yolun üzerinden kaldırılmasını ve mazlumların iman etmesi için bu yolun açılmasını gerektiriyordu. Elbette bu engeller bazen cihat ve savaşla kaldırılıyordu, bazen de beddua ve benzeri şeylerle.

Öte yandan kafire fırsat verilmesinin kendisi için bir hayrı yoktur. Hatta ölümü ertelendikçe cehennem derecelerinden biri artmaktadır.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 42, s. 287
[2] İnşirah suresi, 3. ayet
[3] Bihar'ul Envar, c. 10, s. 30
[4] En'am suresi, 26. ayet

Ölümü bir an önce gelip çatarsa kendisi hakkında acıma ve şefkat daha fazla olacaktır. **"İnkar edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak, günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Küçültücü azab onlaradır."** [1]

Bu açıdan kafir hakkında bedduada bulunmak, onun kendisinin de hayrınadır. Her ne kadar işin zahiri başka türlü gözükse de, hakikat budur.

"Şehvet, hırs ve hevadan tertemizdi
Güzel bir iş yaptı fakat kötü gözüken bir iyilikti." [2]

Nitekim güzel cehennem düzeninde de cehennem ehli olanlar için bir rahmet vardır ki tatsız bir görüntü arz etmektedir. Bu açıdan Münezzeh olan Allah **"Rahman"** mübarek kelimesiyle başlayan ve ilahi rahmetleri açıklamaya çalışan **"Rahman"** suresinde şöyle buyurmaktadır: **"Üzerinize dumansız bir alev ve ateşsiz bir duman gönderilir de kurtulamazsınız. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?"** [3] Bu ayette cehennem ve cehennem azapları Allah'ın nimetleri arasında beyan edilmiştir.

Ali'nin (a.s) Genel Rahmeti

Müminlerin Emiri'nin ve diğer Ehl-i Beyt imamlarının özel rahmeti, Allah'ın rahmeti gibi kapsamlı ve genel bir rahmettir. Coşan bir sel gibi susamış kimseleri suvarmakta ve güneş gibi nur saçmaktadır. Nur talep eden kimseleri nura boğmaktadır. Her ne kadar bu coşan sel ve aydınlatan nur, sadece selin yolu üzerinde olan ve güneş ışınlarının vurabildiği yerlerde bulunan kimselere faydalı olsa da bu hakikat değişmez. Selin aktığı yoldan uzağa kaçan veya gölgeye sığınan bir kimse ise mutsuz olma bağlamında, yıllarca okyanusun azgın ve dev dalgaları arasında yüzen kapalı bir kutu gibidir. Şüphesiz kutu kapalı olduğu müddetçe bu denizlerden nem dahi kapamaz.

---

[1] Al- i İmran suresi, 178. ayet. Zeyneb- i Kübra (a.s) Şam tağutunun isyanları karşısında bu ayeti tilavet buyurmuşlardır.

[2] Mesnevi Manevi, 1. defter, 235. beyit

[3] Rahman suresi, 35- 36. ayetler

Bu esas üzere Ali'nin (a.s) geniş rahmetinden mahrum kalmak insanların kendi yaptıkları hasebiyledir. Bu tıpkı insanın ilahi rahmetten mahrumiyeti gibidir ki bu bağlamda Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve celil olan Allah, Davud'a (a.s) şöyle buyurmuştur: "Ey Davud! Güneş, kendi nurunda oturanlardan bir şey esirgemediği gibi, benim rahmetim de kendine sığınandan bir şey esirgemez."[1]

Velhasıl kendimizi Müminlerin Emiri'nin (a.s) rahmet selinin aktığı yolda karar kılmalıyız ki rahmet ve şefkati bizleri de kuşatsın. Aksi taktirde o mukaddes zat tüm ümmetin amellerini gördüğü halde bazılarına teşrif[2] ve tekrim[3] gözüyle bakmayacaktır. Nitekim münezzeh olan Allah da bazılarına teşrifi bir gözle bakmamakta ve onlarla konuşmamaktadır. **"Allah onlarla kıyamet günü konuşmayacak, onlara bakmayacak,"**[4] Oysa alem sadece Allah'a mahsustur ve hiçbir şey Allah'ın kahir gözünden gizli değildir. **"Doğrusu Allah her şeye şahittir."**[5]

Masumların teşrifi ve tekrimi bakışına mazhar olmamıza neden olan başlıca şey, amel defterlerimiz ellerine ulaşınca onları sevindirmesi ve hoşnutluklarını temin etmesidir. Yani Salih amellerle dolup taşmalı ve çirkin işlerden uzak olmalıdır. Bu durumda onlar sevinmekte, böylesine Salih olan insan için dua etmekte ve ona rahmet ve şefkat gözüyle bakmaktadırlar.

Ali'nin (a.s) Rahmetinin Kıyamette Zuhuru

Kıyamet, Müminlerin Emiri'nin (a.s) tecelli ettiği yerlerden biridir. O büyük mahşerde kasır[6] olanlarla bazı mukassir[7] olanlara şefaat şeklinde zuhur edecektir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 14, s. 34

[2] Şereflendirmek. Yüksek yere çıkmak. Şeref vermek.

[3] Hürmet ve tazim göstermek ve görmek. Saygı göstermek, lütuf ve kerem icrasında bulunmak.

[4] Al-i İmran, 77. ayet

[5] Hac suresi, 17. ayet

[6] Kısa, eksik. Kusur işleyen. Kusurlu.

[7] Taksir eden, yapabilir iken yapmayıp çekinen. Kusur işleyen

İlahi rahmet dünyada genel ve ahirette müminlere has olduğu gibi, Müminlerin Emiri'nin şefaati de ilahi rahmetin mazharı olarak, dünyada rahmet ve şefkati genel olmakla birlikte ahirette sadece dünyadan mümin olarak göçmüş olanlara şamil olmaktadır.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet günü ben şefaatte bulunurum ve şefaatim kabul olur. Hakeza Müminlerin Emiri (a.s) de şefaatte bulunur ve şefaati kabul görür. Aynı şekilde Ehl-i Beyt'im de şefaatte bulunur ve şefaatleri kabul edilir."[1]

9- İlahi Kerametin Mahzarı

"Mukrim", Allah'ın fiili isimlerinden biridir. Bu isim de bir mazhar talep etmektedir. Bu ilahi ismin en kamil mazharlarından biri de Müminlerin Emiri'dir. Nitekim Ziyaret-i Camia'da şöyle okumaktayız: *"Keramete erdirilmiş kulları ki sözde Allah'tan öne geçmezler."*[2]

Kerametin Anlamı

Her şeyin kerameti, o şeyin nefis ve aziz olmasıdır. Lügat alimleri "kerem" kelimesinin anlamı hususunda şöyle demişlerdir: "Keramet, küçüklük ve düşüklüğün karşıtıdır. Kur'an-ı Kerim'de bu iki kelime birbirine karşıt olarak kullanılmaktadır. Örneğin: **"Allah'ın alçalttığı kimseyi yükseltebilecek yoktur"**[3] ve "**Fakat insan, Rabbi kendisini imtihan ettiği zaman, o: «Rabbim bana ikram etti» der…«Rabbim bana hor baktı» der.**[4] O halde bir şey, düşüklük ve küçüklükten münezzeh olduğu miktarda keramet sahibi sayılır ve de övgüye ve taktire şayandır.

Üstat Allame Tabatabai (r.a) defalarca şöyle buyuruyordu: "Keramet kelimesinin Farsça'da dakik bir karşılığı yoktur. Bu kelimeyi beyan etmek için birkaç kelimeden istifade etmek gerekir." Allame Tabatabai daha sonra şöyle buyurmaktadır: "Eğer insan salt ubudiyet haletini elde

[1] Bihar'ul Envar, c. 8, s. 43
[2] Mefatih'ul- Cinan
[3] Hac suresi, 18. ayet
[4] Fecr suresi, 15 ve 16. ayetler

edeceği ve Allah'tan başkasının karşısında secdeye kapanmayacağı bir makama erişecek olursa, bu kimsenin keramet makamına erdiği söylenebilir."

Allame Tabatabai'nin açıklamasını şu şekilde beyan etmek mümkündür ki insan salt ubudiyet makamına yakınlaştığı miktarda küçüklük ve düşüklükten uzaklaşıp keramet makamına ulaşır. Eğer Allah'a ubudiyetin nihai derecesine ulaşacak olursa tümüyle küçüklük ve düşüklükten kurtulur ve mutlak keramet makamına erişir. Ama eğer Allah'a ubudiyetten bir nasibi yoksa mutlak hakir ve düşük olur. Kerametten hiç bir nasibi olamaz. Mutlak kerametten maksat, insanın varlıksal derecesi itibariyle mutlak oluşudur. Aksi taktirde hakiki mutlak keramet, münezzeh olan Allah'a mahsustur.

Kur'an'da Keramet

Kur'an-ı Kerim kerameti, çeşitli şeylerin sıfatı olarak kullanmıştır. Örneğin: "**şerefli bir elçi"**[1] ve **"değerli bir Kur'an"**[2], **"ekinler, güzel konaklar"** [3], **"hoş eş"** [4], **"cömertçe verilmiş rızık"** [5], **"cömertçe verilecek bir ecir"**[6], **"önemli bir mektup"**[7], "**çok güzel bir melek"**[8], **"tatlı söz"** [9], "**şerefli bir yer"**[10] vb…

Hiçbir varlık münezzeh olan Allah kadar küçüklük ve düşkünlükten münezzeh değildir. Bu açıdan Kerim ismiyle nitelendirildiği gibi,

[1] Tekvir suresi, 19. ayet ve Hakka suresi, 40. ayet
[2] Vakıa suresi, 77. ayet
[3] Duhan suresi, 26. ayet
[4] Lokman suresi, 10. ayet
[5] Sebe suresi, 4. ayet
[6] Yasin suresi, 11. ayet
[7] Neml suresi, 29. ayet
[8] Yusuf suresi, 31. ayet
[9] İsra suresi, 23. ayet
[10] Nisa suresi, 31. ayet

"Şüphesiz ki Rabbim müstağnidir, kerem sahibidir."[1] ve **"Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, çok kerem sahibidir."**[2]**,** aynı zamanda "Ekrem" sıfatıyla da nitelendirilmektedir. **"Oku. Rabbin, en büyük kerem sahibidir."**[3]

Bu söylenilenler esasınca keramet, beğenilen ve övülen her güzel şeyin sıfatı olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden bütün güzel ve beğenilmiş hasletlere "Mekarim'ul Ahlak (ahlaki güzellikler) denmektedir ve de bağış, ihsan ve cömertlikle sınırlı değildir. "Ben ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim."[4] Resul-i Ekrem büyük bir ahlaka sahip olduğu **"Şüphesiz sen büyük bir ahlaka sahipsindir"**[5] ve Müminlerin Emiri (a.s) ile Peygamber-i Ekrem'in nurani zatları bir olduğu sebebiyle Hz. Ali (a.s) de büyük bir ahlak sahibidir.

Söylemek gerekir ki küçüklük ve düşüklükten beri ve uzak olmanın aşamaları olduğu gibi kerametin de bir takım mertebeleri vardır. Her varlık, aşağılık ve düşüklükten uzak olduğu miktarda kerim ve yücedir.

Ehl-i Beyt'in Keramet Bağışlaması

İmamların (a.s) Camia ziyaretinde kerametin esas ve kökleri beyan edilmiştir: "Keremin esasları." Zira varlık düzeninde var olan maddi ve manevi hayır ve bereketler, o mukaddes zatlar vasıtasıyla hedefe ulaştırılmaktadır. "En hayırlı düşünce ve fikrin evveli, aslı, dalı, madeni, sığınağı ve sonu sizlersiniz."[6]

Meleklerin keramete erişmesinin ve meleklerin "mükrem" (şerefli kılınmış) oluşunun **"…melekler şerefli kılınmış kullardır. Allah'tan önce söz söyleyemezler; ancak O'nun emri üzerine iş işlerler."**[7] sırrı da tertemiz imamların öğrencisi olma kıvancına sahip olmalarıdır. Nitekim herkes, hatta Peygamberler (a.s) bile onların öğrencisi konumundadırlar. Nitekim Hz. Ali (a.s) bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Biz

---

[1] Neml suresi, 40. ayet
[2] İnfitar suresi, 6. ayet
[3] Alak suresi, 3. ayet
[4] Bihar'ul Envar, c. 67, s. 372
[5] Kalem suresi, 4. ayet
[6] Mefatih'ul- Cinan, Ziyaret- i Camia
[7] Enbiya suresi, 26 ve 27. ayetler

Muhammed'in Ehl-i Beyt'iyiz. Biz arşın etrafında nurlar idik. Allah bizlere tespih etmemizi emretti, böylece biz de tespih ettik ve melekler de bizim tespihimizle tespih ettiler. Sonra yeryüzüne indik. Allah bizlere tespih etmemizi emretti. Böylece biz de tespih ettik ve yeryüzü ehli de bizim tespihimizle tespih etti."[1]

Bu esas üzere imkan aleminin tümü, Müminlerin Emiri'nin ve diğer İmamların (a.s) keramet sofrasının başına oturmuşlardır."

10- İlahi Selamın Mazharı

"Selam" kelimesi, "selime" kökünden türemiş ve düşmanlık karşıtı olup içinde hiçbir ayrılık ve çatışmanın olmadığı uyumluluk anlamındadır. Teslimiyet, barış, hoşnutluk vb. anlamlar ise bu anlamın gerekleri-nden sayılmaktadır.

Selam, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. **"…O mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selamet verendir…"**[2] Allah her türlü selam ve esenliğin kaynağıdır. "Allah'ım! Sen Selam'sın. Selam sendedir, selam senin içindir ve selam sana dönmektedir."[3] Allah-u Teala selam olduğu için iki kişi arasında cereyan eden selam verme ve selama cevap verme (selam'un aleyk, aleyke's selam) olayı, "O ilktir ve sondur"[4] gerçeğinin bir başka ifadesidir.

"Selam" ismi, rububi mukaddes zatın dışındadır ve Allah'ın fiil sıfatından algılanmaktadır. Bu yüzden mazhar talep etmektedir ve Allah'ın fiili sıfatlarından sayılmaktadır. Bu esas üzere bu mübarek ismin hem Allah hakkında ve hem de Müminlerin Emiri (a.s) ile diğer ismet ve taharet Ehl-i Beyt'i (a.s) gibi Allah'ın tam ve kamil mazharları hakkında kullanılmasının hiçbir sakıncası yoktur.

Nitekim Nebiyy-i Ekrem (s.a.a) mi'rac yolculuğunda melekler, nebiler ve resullerin saflarını görünce onlara selam verdi ve Allah-u Teala da ona şöyle buyurdu: "Şüphesiz selam, tahiyyet, rahmet ve bereketler senin ve senin zürriyetindendir."[5]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 24, s. 88
[2] Haşir suresi, 23. ayet
[3] Mefatih'ul- Cinan, Namazın ortak dualarından
[4] Hadid suresi, 3. ayet
[5] Usul- i Kafi, c. 3, s. 486

11- Allah'ın İyilik Sahibi Oluşunun Mazharı

Birr (iyilik) sıfatı da Allah'ın fiili sıfatlarından biridir. "Berr" ismi de Allah'ın güzel isimlerinden biridir. "Çünkü iyilik eden ve esirgeyen ancak O'dur"[1]

Müminlerin Emiri (a.s) bu ilahi ismin en kamil mazharıdır. Hz. Ali'nin ve diğer masumların iyiliği o kadar büyüktü ki bu yüzden iyilerin esası ve kökü olarak adlandırılmışlardır. Nitekim onların ziyaretinde şöyle okumaktayız: "ve iyilerin esas ve kökleri"[2]

Kur'an-ı Kerim "ebrar" kelimesini "fuccar" (facir, kötü) kelimesinin karşıtı olarak kullanmaktadır. **"İyiler şüphesiz nimet içindedirler. Allah'ın buyruğundan çıkanlar cehennemdedirler."**[3]

Facir; takva ve adalet perdesini yırtarak fısk ve düşmanlık haletini zahir kılan kimse demektir. Bunun karşıtı olan "berr" ise salih ameller işleyerek ve görevlerini yerine getirerek takva ve adalet haletini koruyan kimse demektir.

İnsanın iyilerden olmasını sağlayan iyilik örneklerinden bazıları şunlardır: Allah'a iman, kıyamete iman, semavi kitaplara iman, geçmiş peygamberlere iman, mali infak, namaz kılmak, zekat vermek, ahde vefa göstermek, şiddet ve sıkıntı anlarında sabretmek… **"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyilik değildir; Lakin iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, Kitab'a, peygamberlere iman eden; yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve kölelere sevdiği halde mal veren; namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş anında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve takva sahipleri ancak onlardır."**[4]

---

[1] Tur suresi, 28. ayet

[2] Mefatih'ul- Cinan, Ziyaret- i Camia- i Kebire

[3] İnfitar suresi, 13 ve 14. ayetler

[4] Bakara suresi, 177. ayet

Sonuç

Müminlerin Emiri'nin (a.s) ilahi güzel isimlerin bazısındaki mazhariyeti konusunu inceledikten sonra, şimdi de Müminlerin Emiri Ali b. Ebi Talib (a.s) gibi Allah'ın masum ve tam halifesi olan kamil insanın, diğer kimselerin inanç, ahlak ve amellerinin ölçüsü olduğu konusunu ele almamız gerekir. Nitekim İmam Sadık'tan (a.s) nakledilen, Ali b. Ebi Talib (a.s) ziyaretinde şöyle geçmektedir: "Amellerin ölçüsüne, halleri değiştirene ve Zü'l- Celal'ın kılıcına selam olsun."[1]

Alevi sünnet ve siret, Hz. Hızır'ın her asırda etrafında döndüğü ve ahirette de Kevser şeklinde zuhur edecek olan hayat suyudur.

Bugün marifetlere susamış kimseleri kitap ve hikmet eğitimi ve nefis tezkiyesiyle eğiten kimseler, yarın da onları Kevser suyu ile suvaracaktır. Yani bugünkü terbiye edici ve eğitici kimse, yarının suvarıcısıdır ve Resul-i Ekrem'den (s.a.a) Ali b. Ebi Talib (a.s) hakkında, "Ali dinin sütunudur."[2] diye nakledilen ifade, bu gerçeğe işaret etmektedir.

Kevser'in sakisi (su vericisi) olan Hz. Ali (a.s) Allah'a ibadeti, Allah'ı ziyaret olarak telakki etmekte ve de "kad kamet'is- salat" (haydi namaza) cümlesinin tefsirinde şöyle buyurmaktadır: "Ziyaret, münacat, ihtiyaçları giderme, arzulara ulaşma, aziz ve celil olan Allah'a vuslat etme, Allah'ın kerametine, bağışına, affına ve hoşnutluğuna erişme zamanı gelip çatmıştır."[3] Bizzat dinin direği olan Ali b. Ebi Talib (a.s), dinin diğer bir reel örneği olan namazı, ilahi şuhud ve yaratıcıyı ziyaret olarak kabul etmektedir. Salt güzeli ziyarete nail olan bir kişi, asla kendisini görmez, dolayısıyla da kendisini müşahede etmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla diğer varlıklar da onun gözünde bir hiçtirler.

Böylesine müşahede makamına erişmiş bir arif, ne ticari bir kafayla Allah'a tapar ve ne de bir köle gibi Allah'a ibadet eder. Aksine o özgür bir insan olarak Allah'a ibadet eder. Bağlılık rengini taşıyan her şeyden özgür olmaktan da öte, taayyün[4] rengini taşıyan her şeyden de hür ve azadedir. "*İnsanlardan bir grup, Allah'a rağbet (mükafat) için kulluk eder; bu tüccarların ibadetidir. Bir grup da Allah'tan korkarak kulluk*

[1] Merrar, Şehid- i Evvel, s. 46

[2] Usul- i Kafi, c. 1, s. 294

[3] Tevhid- i Seduk, s. 124, 1. hadis ve Mean'il- Ahbar, s. 41, 1. hadis

[4] Meydana çıkmak, âşikâr olmak, belli başlı ve itibarlı görünen insanlardan olmak.

eder, bu da kölelerin kulluğudur. Bir grup da Allah'a şükür etmek için kulluk eder, bu da hürlerin ibadetidir."[1]

İbadet makamında böylesi yüce himmetli bir imama, "*Allah, kendisine karşı yapılan günaha azap vaat etmeseydi bile, nimetlerine şükretmek için isyan edilmemesi gerekirdi.*"[2] demesi yakışır. Zira Ali b. Ebi Talib'in (a.s) ibadeti, müşahede esasına dayanıyordu, ibadet, züht, ticaret ve benzeri şeyler esasına değil. Kamil müşahede makamına ermiş bir insan, her şeye şuhud[3] bakışıyla bakar; kendi iradesi veya başkasının meyli üzere değil. Müşahede makamına erdiği her şeyde orayı müşahede eder, görür, işitir, teveccüh eder. Müşahede edemediği her yerde de dikkatsizlik ve teveccühsüzlük vardır.

Bu açıdan Hz. Ali (a.s) hakkında nakledilen iki tarihi olayın arasını bulmak mümkündür. Birincisi Hz. Ali'nin (a.s) ayağından namazın secde anında oku çıkardılar ama Hz. Ali (a.s) bunu fark etmedi. Diğeri ise Hz. Ali (a.s) rüku halindeyken bir fakirin yardım isteğini duydu ve teveccüh etti, işitti, işaret etti, mübarek parmağındaki yüzüğü o fakir kimseye verdi.

Bu olumlu ve o olumsuzdur. O dikkatsizlik ve teveccühsüzlük, bu ise inayet ve teveccühtür. Her ikisi de müşahede açısından mabudu görmektir. Bu açıdan şaşırmak ve sormak gerekmez. Zira dinin direği olan namaz, mirac çadırının ve münacatın da sütunudur ve namaz kılan kimse, Allah'a doğru yükselişte ve Allah ile münacat içindedir. Bu esas üzere onun göz, kulak gibi güçleri ve el, ayak gibi hareket yolları şüphesiz Allah'ın iradesi altındadır; ibadet eden kimsenin kendi iradesi altında değil. Bu açıdan yaratışsal boyuta sahip olan her şeyden gaflet edilmiştir ve ilahi renge bürünmüş olan her şey ise makul ve makbuldur. Bu yorumun en önemli kanıtı ise, çok detaylı bir hikayedir ki bu hikayenin özeti şöyledir:

Resul-i Ekrem (s.a.a) için hediye olarak iki besili deve getirdiler. Peygamber bunun üzerine ashabına şöyle buyurdu: "İçinizde abdest ve tam huşu ile iki rekat namaz kılacak ve hiçbir şekilde dünyayı düşünmeyecek bir kimse var mıdır ki ben de bu iki deveden birini kendisine vereyim?" Sadece Ali b. Ebi Talib (a.s) bu iddiada bulundu ve böyle bir

[1] Nehc'ül- Belağa, 237. hikmet
[2] a.g.e. 290. hikmet
[3] Şahitler. Görme, şahit olma. Müşahede etme

namazı yerine getirdi. Cebrail nazil olarak şöyle arzetti: "Allah sana selam söylüyor ve şöyle buyuruyor: "İki deveden birini Ali'ye (a.s) ver." Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurdu: "Bunun şartlarından biri, dünya işlerinden herhangi bir şeyi düşünmemesidir. Oysa Ali (a.s) teşehhüde hangi deveyi alacağını düşündü." Cebrail şöyle buyurdu: "Ali b. Ebi Talib, daha büyük ve besili deveyi alarak kurban etmeyi ve sadece Allah için sadaka vermeyi düşündü. Bu düşünce de ilahi bir düşüncedir, dünyevi bir düşünce değildir." Resul-i Ekrem (s.a.a) bunun üzerine ağladı, her iki deveyi de Ali b. Ebi Talib'e (a.s) verdi, Hz. Ali b. Ebi Talib (a.s) de her iki deveyi sadaka olarak dağıttı."[1]

Ali (a.s) Allah'ı sürekli ziyaret etmek, tam bir şekilde müşahededе bulunmak ve kamil bir şekilde görmek istiyordu. Hz. Ali'nin (a.s) diğer duaları da onun bu yüce himmetine aykırı değildir. Zira, "değerli özet" ve "toplu varlık" olan bir insan, bütün kemal aşamalarına sahip bulunmaktadır ve bunun bütün mertebeleri de Alevi müşahedeye dayalı hayat piramidinin kulesidir.

Hz. Ali'nin müşahede edilir azametini Münacat-i Şabaniyye'de müşahede etmek mümkündür. Zira Hz. Ali (a.s) bu münacatında şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Bana, sana doğru tam kopmayı nasib eyle, kalp gözlerimizi sana bakış nuruyla aydınlat, ta ki kalp gözlerimiz nurdan hicapları yırtsın ve azamet madenine ulaşsın, ruhlarımız mukaddes izzetine asılı kalsın. Ey Allah'ım! Beni güzel izzetinin nuruna kat ki, senin için marifete erişeyim. Senin dışında her şeyden uzak durayım ve senden dolayı korku ve dikkat içinde bulunayım. Ey celal ve ikram sahibi!"[2] Bu münacatta bir çok istekler söz konusu edilmiştir ki bütün bu isteklerin tümü, Hz. Ali'nin irfani sünnetinden, siretinden ve müşahedeye dayalı hayatından esinlenmiş sözlerdir. Eğer bazı ilahi peygamberler, Allah'tan özel mülk bağışında bulunmasını istemişlerse de, **"«Rabbim! Beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver;"**[3] Ali b. Ebi Talib (a.s), "Malik"i müşahede

[1] Menakıb- i İbn- i Şehr- i Aşub, c. 2, s. 20; Te'vilat'ul- Ayat'uz- Zahire, c. 2, s. 612 ve Bihar'ul Envar, c. 36, s. 161

[2] Mefatih'ul- Cinan, Münacat- i Şabaniyye.

[3] Sad suresi, 35. ayet

isteğinde bulunmuştur; "milk"[1] ve "mülk"[2]ü değil. Zira Hz. Ali (a.s) ne malik olmak istemektedir, ne de hükümdarlık hevesine kapılmıştır. Aksine Hz. Ali (a.s) sadece hakiki maliki müşahede şevkine sahiptir ve sadece gerçek hükümdarını görmek istemektedir.

Böyle bir makama erişmek için Allah'tan gayrisiyle çatışmak, onlara itirazda bulunmak ve onlardan yüz çevirmek, bir yol engeli olarak söz konusu edilmektedir. Bütün bu sıkıntılardan kurtuluş için sadece onlarla irtibatını kesmek yeterli değildir. Hatta onlardan kopmak da yeterli değildir. Sadece tam bir kopuş haleti gereklidir. Bu son halde ise, gayret gösteren salik[3], Allah'tan gayrisi karşısında hiçbir hisse sahip değildir ve onlarla ilişkisinin kopması hususunda da bir duygu içinde bulunmamaktadır. Zira kopmak, kesilmekten daha üstün bir halettir ve tam kopmak ise kopmaktan daha üstündür. Kamil bir kopmada Allah'tan gayrisini terk etmeye teveccüh dahi yoktur.

Böyle bir hedefe ulaşmak için özel bir ilahi nur gereklidir ki kalp gözü, o özel nurdan hicapları, zulmani hicaplar yandıktan sonra yırtabilsin. İlahi marifetler zinciri, boylamına bir zincir olduğundan ve her üstün mertebe alttaki halkanın yükselmesine engel teşkil ettiğinden ve bu engel de zulmani değil de nursal bir engel olduğundan, eğer Ruh'ul-Kudus'un feyzi yardım eder, alt halkanın yardım isteğine olumlu cevap verir ve cezp edici bir muharrik olarak onu yukarıya cezp edecek olursa, salik kimse üst halkadaki nursal hicapları yakar ve daha üst makama erişir. Ali b. Ebi Talib (a.s) Şabaniyye münacatında, ilahi azamet madenine ulaşmayı kalp gözlerinin aydınlanması ve bütün nursal hicapların yırtılması yoluyla dilemiştir. Salik insanın ruhu, bütün zulmani ve nurani hicapları yırttıktan sonra bedenine ihtiyaç duymamaktadır. Aksine beden ona muhtaç durumdadır. Böyle bir ruh, sadece faili mebdee dayalıdır. Tabiattan bu kopuş ve tabiat ötesine bağlanış ise Şabaniyye münacatında, "Ruhumuz mukaddes izzetine asılı kalsın" diye ifade edilen hakikattir.

Hz. Ali (a.s) bu konuda Kumeyl'e şöyle buyurmuştur: "İlahi hüccetler, öyle kimselerdir ki dünyada bedenleriyle sabahladılar, ama onların

---

[1] Mal cinsinden olan yer. Birisinin tasarrufu altında bulunan yer

[2] Mal. Yer. Bina. İzzet, azamet, şevket. Bir şeyin dış yüzü. İnsanın sahip ve malik olduğu şey.

[3] Bir yolda giden. Belli bir yol tutup giden. Bir tarikat yolunda olan.

ruhu, yüce bir makama asılı kalmıştır. Onlar Allah'ın yeryüzündeki halifeleri ve Allah'ın dininin davetçileridir."[1] Yani söz konusu halette vuslata ermiş insan, beden sahibidir. Lakin bu beden ruha muhtaçtır. Bunun aksi söz konusu değildir. Aynı zamanda karşılıklı bir etkileşim de söz konusu değildir ki her birisi bir açıdan diğerine dayanmış olsun.

Bu bölümü de Müminlerin Emiri'nin (a.s) kapsamlı ve camii makama sahip olduğu hakkındaki bir rivayetle sona erdirmek istiyoruz. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Müminlerin Emiri'nin (a.s) kapsamlılığı hakkındaki tabiri şöyledir: "Herkim Adem'in ilmine, Nuh'un anlayışına, İbrahim'in (a.s) hilmine, Yahya b. Zekeriyya'nın (a.s) zühdüne ve Musa'nın (a.s) cesaret ve kahramanlığına bakmak istiyorsa, Ali b. Ebi Talib'e (a.s) baksın."[2]

Çeşitli hadislerde bu kapsamlı tabirlerin benzerleri de yer almıştır ve o hadislerde diğer bazı Ulu'l- Azm peygamberlerin adları da zikredilmiştir.[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hakkında bu zikredilenler, masumların (a.s) Hz. Ali hakkında söylemiş oldukları kapsamlı ve yoğun hadislerden sadece bazısı idi. Usta bir araştırmacı, bundan haberdardır ve de bunları araştırması çok kolaydır.

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 147. hikmet, 14. cümle

[2] El- Bidaye ve'n- Nihaye, s. 7, 357. hadis

[3] Bihar'ul Envar, c. 17, s. 419 ve c. 39, s. 35, 38 ve 81

İkinci Bölüm

İmam Ali'nin (a.s) Sözlerinde Kur'an

Giriş

Ali'nin (a.s) sözlerinde Kur'an'ın varlığı ve Kur'an hakkındaki kılavuzluklarının başlıca öğeleri, üç temel esasa dayanmaktadır:

1- Ali'nin (a.s) sözlerinin içeriğinin Kur'anî içerikle uyumu, konularının Allah'ın kitabının ayetleriyle delillendirilmesi ve Kur'anî konuların Hz. Ali'nin (a.s) sözlerindeki zuhuru.

2- Müminlerin Emiri'nin (a.s), Kur'an'ın özel ayetlerini şahit olarak göstermesi ve bazı özel durumlarda hikmet dolu Kur'an'ın ilahi ayetlerine sarılması.

3- Ali b. Ebi Talib'in (a.s) diliyle Kur'an-ı Kerim'in hakikatlerinin tanıtımı, daveti ve beyanı.

İlk ve ikinci maddelerde yer alan başlıca öğelerin, üçüncü maddede yer alan öğelerden temel farklığı şudur ki ilk iki maddenin başlıca öğesi içeriden Kur'an-ı Kerim ile irtibat halinde olması, ama 3. maddenin dışarıdan irtibat halinde olmasıdır. Bu yüzden önceki iki öğeyi Kur'an tefsiri ve Kur'anî kavramların açıklanması ve üçüncü öğeyi ise Kur'anî ilimler ve temel esaslarını tanıma türünden kabul etmek mümkündür. Başka bir ifadeyle birinci ve ikinci maddelerin temel sonucu, Kur'an'ın ne dediğidir. Ama üçüncü maddenin temel sonucu, Kur'an'ın ne olduğu ve nasıl anlaşılabileceğidir.

Bazı kitap veya ilmi tekniklerin içsel ve dışsal tanımının birbirinden farklı olması mümkündür. Ama özel bir kitabı veya özel bir ilmi tekniği metnine istinad ederek dışsal tanımını temin etmek mümkün değildir. Ama Kur'an-ı Kerim bu özelliğe sahiptir ve bu esas üzere önceki ve sonraki Kur'an bilimini, bizzat Kur'an'ın incelenmesiyle temin etmek mümkündür. Zira Kur'an zahir, batın, evvel ve ahir olan Allah'ın kelamı ve kitabıdır. Eğer mütekellim ve kitap sahibinin iç ve dışı aynı

olursa kelam ve kitabının derun ve harici de birbirine yabancı olmaz. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'in derununu inceleyerek hem Kur'ani kavramları ve hem de Kur'anî ilimleri elde etmek mümkündür. Yani hem Kur'an'ın ne dediğini ve hem de Kur'an'ın nasıl anlattığını anlamak mümkündür.

Hz. Ali (a.s) Kur'an-ı Kerim hakkındaki tam bilgisi esasınca, Kur'an bilimin birinci ve ikinci öğesini sunmakla birlikte, dışarıdan bu büyük semavi kitap hakkında incelemeye koyulan diğerlerine, Kur'an bilimin üçüncü temel öğesini de öğretmiştir.

1- Kamil İnsanın İlmi

Hz. Ali b. Ebi Talib (a.s) kamil insanın ve ilahi kamil halifenin en açık bir örneğidir. Böyle bir insan Allah'ın güzel isimlerinin tecelli yeri ve yüce sıfatlarının mazharı olan imkan alemindeki tüm hakikatleri bilmektedir.

"Ve Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra onları meleklere göstererek, «Eğer doğru sözlü iseniz bunların isimlerini bana söyleyin» dedi." [1] ayeti esasınca Adem'in özel şahsiyeti değil de, ademiyetin yüce makamı olan kamil insan bütün tekvini ve ilahi isimleri husuli ilimle değil, şuhudi bir ilimle bilmektedir ve böyle bir ilim, malumu (bilineni) bulmak ile birliktedir.

Bu açıdan Allah'ın güzel isimlerinin aynası olan tüm isimler ilahi halifenin müşahede ve ihata ettiği gerçeklerdir. Böyle bir vicdan (bulmak/ermek) ve ihata, kitabın mektuba (yazılmış olana) ihatası gibidir.

Kamil İnsan, Cami (kapsamlı) Kitaptır.

Eğer her varlığı bir kelime, ayet veya özel bir sure olarak kabullenecek olursak, kapsamlı varlık olan kamil insan da bütün alemdeki ayet ve surelere sahiptir. Böylesine bir ilahi halifenin hakikati, Allah'ın kapsamlı kitabıdır.

---

[1] Bakara suresi, 31. ayet

Önceki bilgiler ışığında anlaşıldığı üzere hiç kimse ismet Ehl-i Beyt'inden –ki Müminlerin Emiri (a.s) Allah'ın velilerinin ve ilahi halifelerin efendisidir- daha iyi bir şekilde Kur'an'ı dışardan tanıtamayacağı gibi, Kur'an'ın deruni muhtevasını da açıklayamaz.

Kamil insanın dengi olan Kur'an'ın kendisi de, kamil insan hükmündedir; ondan daha üstün değil. Elbette mülk aleminde ve teklif yurdunda kamil ve melekuti insanın düşük aşamaları, Kur'an hakikatinde tabidir. Ama değerlendirme noktasında Kur'an'ın her aşamasında hesabını kamil insanın yüce makamlarından özel bir aşamayla kıyaslayarak dikkatle incelemek gerekir.

Kamil insan tüm kemallere sahiptir ve tüm kelimeleri ihtiva etmektedir. Bu yüzden de şöyle diyebilir: "Bana kapsamlı kelimeler verildi." [1]

Nitekim bu hakikat Resul-i Ekrem (s.a.a) hakkında nakledilmiştir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Müminlerin Emiri (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur: "Ali'ye kapsamlı ilimler verilmiştir." [2] Gerçi "kapsamlı kelimeler" başlığı da yeterlidir. Zira kamil insanın makamı, bir hakikatten fazla değildir ve mülk aleminde "**ve nefislerimiz ve nefisleriniz"** [3] ayeti esasınca Ali b. Ebi Talib'in (a.s) mübarek varlığı, Resul-i Ekrem'in tertemiz ruhudur.

Dolayısıyla insanbilimci görüş sahiplerinin de şehadeti esasınca kamil insanın hakikati, diğer kitaplar, kelimeler ve varlıklara egemen olan, kuşatan kitabın ta kendisidir. Zira kamil insan Allah'ın en büyük isminin mazharıdır. Ama diğer varlıklar, diğer isimlerin mazharıdır.

Kamil İnsan, Allah'ın Halifesidir

Kapsamlı varlık olan insan, tüm her şeyi ihata eden Allah'ın halifesidir. Zira halifenin, halifesi olduğu varlığın boşluğunu doldurması gerekir. Dolayısıyla halifesi olduğu varlıkta herhangi bir boşluk yoksa, halifesi, onun ihata ediciliğinin mazharı olur. İhata eden Allah'ın mazharı ise ,kapsamlı varlığın ta kendisidir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 16, s. 323

[2] a.g.e. c. 8, s. 27

[3] Al-i İmran suresi, 61. ayet

Müminlerin Emiri (a.s) ilahi hilafetin melekuti makamına sahip olan ilahi insanların faziletlerinden bazısını şöyle dile getirmiştir: "*İlim, hakikatin basireti üzere aniden onlara yönelmiştir; yakin ruhunu elde etmişlerdir; refah içerisinde olanların zor gördüğü şeyleri onlar kolay bulmuşlardır; cahillerin korkup kaçtıkları şeylere onlar ünsiyet etmişlerdir. Ruhları en yüce makama (Allah'ın rahmetine) asılı olduğu halde, bedenleriyle dünyada yaşamaktalar. İşte bunlar Allah'ın yeryüzündeki halifeleri ve halkı O'nun dinine davet etmekteler. Âh! Âh! Onları görmeyi ne kadar da arzuluyorum!"* [1]

İnsanın yeryüzündeki hilafetinden maksat, hilafet sınırlarının yeryüzü ile sınırlı olması değildir. aksine maksat, insanın hilafet bölgesinin çok geniş olduğudur. Ama insanın mülki ve elementsel varlığı yeryüzünde yaşamaktadır.

Kamil İnsan Konuşan Kur'an'dır.

Hz. Ali (a.s) kendisini Allah'ın halifesi ve velisi olarak anmaktadır. Nitekim mali ve sadaka işlerinden sorumlu olanlara yazdığı resmi mektubunun bir bölümünde şöyle demiştir: "Sonra şöyle söyle: "Ey Allah'ın kulları! Allah'ın velisi ve halifesi, beni size gönderdi." [2]

Aynı şekilde Hz. Mehdi'ye (ruhlarımız ona feda olsun) uyarlanan kamil insan hakkında da şöyle buyurmuştur: "O, dinin hüccetlerinin bakiyesi, ilahi peygamberlerin halifelerinden bir halifedir." [3]

O halde dış evren, suskun kitaptır. İç evren; yani kamil insan ve ilahi halife ise konuşan bir kitaptır. Yazılı Kur'an, dış evrenin sırlarını bağrında taşımaktadır. Kamil insan ise bütün bu sırları kendi içinde müşahede etmektedir.

Nitekim Şeyh Mahmud Şebosteri bu konuda Golşen-i Raz kitabının bir yerinde şöyle buyurmaktadır:

"Evreni tümüyle Hakk'ın nurunun ışığı bil
Hak onun içinde açıklığından gizlidir
Evren insan oldu ve insan bir evren
Bundan daha temiz bir açıklama yoktur

---

[1] Nehc'ul Belağa, 147. hikmet
[2] Nehc'ul Belağa, 25. mektup
[3] a.g.e. 182. hutbe

Evren senindir ve sen zavallı aciz
Senden daha mahrumunu görmemiş kimse
Evreni tümüyle kendinde görmelisin
Sonunda gelecek her şeyi önceden görmelisin"

Hilafetin Allah'a İsnadı

Bazen "halife" ünvanı münezzeh olan Allah hakkında ifade edilmektedir. Örneğin Allah için salik, salih ve mütevekkil kulun halifesi denmektedir. Tıpkı mümin sıfatı gibi ki hem Allah ve hem de Allah'ın kulu hakkında kullanılmaktadır.

Allah hakkında halife ünvanı Nehc'ul Belağa'da da vardır. Hz. Ali (a.s) yolculuğa çıkmak istediğinde yaptığı duasında şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım sensin yolculukta yoldaşımız ve sensin ehlimizi bıraktığımız/emanet ettiğimiz. Bu ikisi senden gayrisinde toplanmaz. Zira ehlimizi emanet ettiğimiz, bizimle yoldaş olamaz, bize yoldaş olan da ehlimizle/ailemizle geride kalamaz. (Her yerde hazır/nazır olan sadece sensin.)"* [1] Allah hakkında halife ünvanının kullanılmasını karmaşık hale getiren şey Allah'ın asaleti ve kulunun fer'i oluşudur. O halde hilafet için, aslolandan feri olanı doğru bir şekilde algılayabilmek nasıl mümkündür?

Aynı şekilde kul hakkında Allah'a oranla halife ünvanının kullanımını zorlaştıran şey, her şeyi ihata eden, hiçbir zerreden uzak olmayan Allah'a oranla kulun hilafeti hakkında doğru bir düşüncenin olmayışıdır. Zira Allah hiçbir şeyden uzak ve gaib değildir ki Allah için bir halef ve öte diye bir şey düşünülebilsin ve bu kulu, Allah'ın gıyabında Allah'a ait işlerin yönetimini üstlenebilsin.

Elbette bu hususlar "kamil insan Allah'ın halifesidir" başlığı altında ele alındı ve çözüm yolları ifade edildi.

[1] Nehc'ûl Belağa, 46. hutbe

2- Ali b. Ebi Talib (a.s) Kur'an-ı Hekim'in Tanıtıcısıdır

Kur'an'ı çeşitli boyutlarını incelemek için Müminlerin Emiri'nin liyakat ve uygunluğu iki cihetten ispat edilebilir:

1- Hz. Ali (a.s) tertemiz Ehl-i Beyt'ten (a.s) sayılmaktadır. Dolayısıyla o mukaddes zatların Kur'an ve marifetleri hususunda liyakatini ve ehliyetini ispat eden deliller, Hz. Ali'yi (a.s) de kapsamıştır.

2- Hz. Ali'nin (a.s) ilmi ve ameli salahiyeti hususunda çok özel naslar mevcuttur.

Ehl-i Beyt (a.s) Kur'an'ın Yegane Tanıtıcısıdır

Ehl-i Beyt'in tayin edilmesinin önceliğinin ve Kur'anî kavramlar ve ilimleri açıklamak için kesin ehliyetinin delillerinden biri de, Sünni ve Şia'nın senet ve metnine kesin olarak inandıkları Sekaleyn hadisinin yanı sıra, Hz. Ali'nin (a.s), ismet Ehl-i Beyt'inin azameti hakkındaki sözlerdir. Nitekim Hz. Ali (a.s) Nehc'ul Belağa'da şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın sırrının yeri, emrinin sığınağı, ilminin kaynağı, hükümlerinin merkezi, kitaplarının barınağı, dininin dağları Ehl-i Beyt'tir. Dinin bel büküklüğü onlar ile doğrulur ve titremesi onlar sayesinde gider, dincelir."* [1]

Hakeza: *"Bu ümmetten hiç kimse Muhammed (s.a.v)'in Ehl-i Beyt'iyle mukayese edilemez. Hiç bir zaman (Ehl-i Beyt'in) nimetlerinin üzerine aktığı kimseyle (Ehl-i Beyt) bir sayılmaz. Onlar dinin esası, yakinin direğidir… Velayet hakkının özellikleri sadece onlarındır. Vasiyet ve veraset de onlardadır."* [2]

Hakeza: *"Hidayet bizimle istenebilir, körlük bizimle giderilebilir."*[3]

---

[1] Nehc'ul Belağa, 2. hutbe

[2] a.g.e, 2. hutbe

[3] a.g.e, 144. hutbe

Hakeza: *"Kur'an'ın yücelikleri onlardadır. Onlar, rahmanın hazineleridir; konuştukları zaman doğru söylerler. Sustuklarında kimse onları geçemez."* [1]

Hakeza: *"Onlar, (Ehl-i Beyt) ilmin hayatı ve dirilişi, cehaletin ölümüdürler. Size, hilimleri ilimlerinden, zahirleri batınlarından ve sükutları konuşmalarındaki hikmetlerinden haber verir. Hakta ayrılığa düşmez, ona karşı durmazlar. Onlar, İslam'ın direkleri ve halkın sığınaklarıdır. Hak, onlarla yerine gelir, batıl onlarla yerinden ayrılır ve dili kökünden kesilir.*

Dinin hükümlerini işitip rivayet ederek değil, kavrayıp uygulayarak anlamışlardır. Çünkü, ilmi rivayet eden çoktur, ama riayet/amel eden çok azdır." [2]

Hakeza: *"Şüphesiz Allah tebereke ve teala bizleri tertemiz kıldı, bizi masum kılıp korudu, bizleri yaratıkları üzerinde şahitler, kulları üzerinde hüccetler kıldı. Bizleri Kur'an ve Kur'an'ı da bizlerle beraber eyledi: Böylece ne biz ondan ve ne de o bizden ayrılmaz."* [3]

Hakeza: *"Nereye gidiyorsunuz? Nasıl da döndürülüyorsunuz?... Oysa Nebinizin Ehl-i Beyt'i aranızdadır. Onlar hakkın öncüleri, dinin alameti, doğruluğun dilidirler. Onları Kur'an'ın en güzel menzillerine (kalplerinize) indirin. Susuz kimsenin suya koşuşu gibi onlara koşun. Ey insanlar! Son Peygamberin söylediği şu sözü alın. "Bizden olup da ölen gerçekte ölmemiştir ve bizden olup da eskiyen gerçekte eskimemiştir"* [4]

Hakeza: *"Bizler peygamberlik ağacı, risaletin indiği mekan ve meleklerin inip çıktığı yeriz; ilmin madeni, hükmün kaynağıyız."* [5]

Hakeza: *"Çünkü bizler Rabbimiz tarafından terbiye edilmiş kişileriz ve halk da bizim tarafımızdan terbiye edilmektedir."*[6]

Ehl-i Beyt'in (a.s) ilmi ve ameli faziletleri Nehc'ul Belağa'da yer alanlardan çok daha fazladır. Hakeza söz konusu kitapta yer alanlar bile orantı olarak burada naklettiklerimizden çok daha fazladır.

---

[1] a.g.e, 154. hutbe
[2] a.g.e, 239. hutbe
[3] Mustedrek'ul Nehc'il Belağa, s. 183
[4] Nehc'ul Belağa, 87. hutbe
[5] a.g.e, 109. hutbe
[6] a.g.e, 28. mektup

Önceki Rivayetlerin Özeti

Ehl-i Beyt'in (a.s) azameti hakkında hatırlatılan şeylerin içeriği şunlardan ibarettir:

1- Resul-i Ekrem'in masum hanedanı; Allah'ın sırlarının taşıyıcısı, ilminin sandığı, Allah'ın semavi kitaplarının karargahı ve dininin sıradağlarıdır.

2- İslam ümmetinden hiç kimse ismet Ehl-i Beyt'inin (a.s) dengi değildir ve onlarla mukayese edilemez. Onlar dinin esaslarıdır ve yakinin direkleridir.

3- Hidayet, Ehl-i Beyt (a.s) vesilesiyle bağışlanmaktadır ve insanların batınî körlüğü onlar vesilesiyle giderilmektedir.

4- Kur'an-ı Kerim'in ve ayat-i kerimelerin hakikati Ehl-i Beyt'te gizlidir. Ehl-i Beyt Rahman olan Allah'ın hazineleridir. Eğer konuşacak olurlarsa sözlerinde doğru olurlar. Eğer susacak olurlarsa hiçbir şey onları susmaya mahkum etmemiştir. Hiçbir dış makama esir olmamışlardır. Aksine bizzat kendileri söz sahipleri ve kelam emirleri olduğu için konuşmak onlara esir düşmüştür ve onların egemenliği altında bulunmaktadır. Maslahat olduğu zaman konuşurlar ve susmak gerektiği yerlerde ise susarlar.

5- Onlar ilmin hayatıdırlar ve ilim onların yardımıyla ihya olmuştur. Hak hususunda ne muhaliftirler ve ne muhtelif. Hak onların yardımıyla gerekli makama ulaşır ve batıl kendi yerinden sökülüp atılır.

Ehl-i Beyt, Allah'ın dinini akıllı bir şekilde yerli yerine oturtmakta, Allah'ın emirlerine riayet etmekte; sadece işitmek ve söylemekle yetinmemektedir.

6- Allah onları günahlardan korumuştur, kullarının amellerine şahit kılmıştır, onları Kur'an'a denk saymış ve Kur'an'ı onlarla birlikte kılmıştır. Öyle ki onlar asla Kur'an'ı terk etmezler ve Kur'an da onları asla terk etmez.

7- Herkim Peygamber'in Ehl-i Beytinin (a.s) yolundan başka bir yola koyulacak olursa sapıktır. Hakk'ın önderleri, dinin bayrakları ve doğruluk dilleri, tertemiz Ehl-i Beyt'in hakikatidir. Dolayısıyla Ehl-i Beyti Kur'an'i derecelerin en iyisine yerleştirmek ve susamış kimse gibi Ehl-i Beyt'in tertemiz marifetler kevserine yaklaşmak gerekir.

8- Eğer onlardan biri zahiren ölecek olursa, velayet ve imametinin hakikati diridir, onun hakikati asla eskimek bilmez.

9- Tertemiz Ehl-i Beyt (a.s), Allah'ın yaratığı ve terbiye ettiği kimselerdir. Ama diğerleri ise o nurani zatların ilmi ve ameli güzelliklerinden ve bereketlerinden faydalanmak amacıyla terbiye edilmişlerdir.

Ali (a.s) Kur'an'ın Yegane Tanıtıcısıdır

İslam ümmetine oranla Kur'an-i kavram ve ilimleri açıklamak için Müminlerin Emiri'nin (a.s) şahsını tayin etme evleviyetinin delillerinden biri de Hz. Ali'nin kendi ilmi şahsiyeti hakkında buyurduğu sözleridir. Bu sözlerden bazısı Resul-i Ekrem'in (s.a.a) huzurunda ve Peygamber'in (s.a.a) onayı ile ifade edilmiştir.

Hz. Ali (a.s) Nehc'ül-Belağa'da kendisi hakkında şöyle buyurmuştur: *"Vahyin ve risaletin nurunu görür, nübüvvetinin kokusunu duyardım."*[1] Hakeza: *"Ben Rabbimden bir yakin üzereyim. Dinim hakkında hiç şüphem olmadı benim."*[2]

Hakeza: *"Hakkı gördüğüm zamandan beri asla hak hususunda şüpheye düşmedim."*[3]

Hakeza*: "Şüphesiz basiretim benimledir; ne şüpheye düştüm, ne de şüpheye düşürüldüm."*[4]

Hakeza: *"Şüphesiz Kur'an benimledir, sahip olduğumdan beri ondan ayrılmadım."*[5]

Hakeza: *"Ama ben şu anda gizli ilimlere daldım. Öyle ki eğer bildiklerimi açığa vuracak olursam derin kuyuya sarkıtılmış ip gibi titrer, ızdırap içinde kıvranırsınız."*[6]

Hakeza: *"O halde beni kaybetmeden önce bana sorun. Nefsim (kudret) elinde olana andolsun, bugünden kıyamete kadar olacakları ve yüz kişiye hidayet edecek ve yüz kişiyi de saptıracak grubu; çağıranları,*

[1] Nehc'ül- Belağa, 192. hutbe
[2] a.g.e. 22. hutbe
[3] a.g.e. 4. hutbe ve 184. hikmet
[4] a.g.e. 137. hutbe
[5] a.g.e. 122. hutbe
[6] a.g.e. 5. hutbe

öncülük edenleri, sevk edenleri, yüklerini nereden alıp indirdikleri, onlardan kimin katledileceği, kimin eceliyle öleceği ile birlikte bildiririm."[1]

Hakeza*: "Ondan bir şey sorup cevabını bilmek isteyen kimseler değildi… Halbuki ben aklıma gelen her şeyi sorar ve cevabını ezberlerdim."*[2]

Hakeza: *"Ben aranızda "değerli emanetin büyüğü" (Kur'an) ile amel etmedim mi? "Değerli emanetin küçüğü"nü (Ehl-i Beyt'imi), size bırakmadım mı?"*[3]

Hz. Ali'nin (a.s) ilmi faziletleri, Nehc'ül- Belağa'da yer aldığı miktardan çok daha fazladır. Zira bu değerli kitap, baştan sona Hz. Ali'nin faziletlerini beyan etmektedir. Nitekim söz konusu faziletler burada nakledilenlerden çok daha fazladır.

Önceki Rivayetlerin İçeriği

Hz. Ali'nin (a.s) ilmi ve ameli azameti hakkında nakledilenlerin özeti şunlardan ibarettir:

1- Hz. Ali (a.s) vahiy ve risalet nurunu, melekuti[4] gözleriyle görüyor ve deruni koklama duyusuyla nübüvvet kokusunu kokluyordu.

Salih insanın içinde başka bir takım duyular da vardır ki onlardan bazısıyla gaybi kokuları almaktadır. Örneğin Hz. Yakub'un (a.s), Hz. Yusuf'un kokusunu alması gibi. "Doğrusu ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum; ne olur bana bunak demeyin"[5]

Bazı duyularıyla da gaybi manzaraları görmektedir. Tıpkı yakin sahiplerinin cehennemi görmesi gibi. **"Dikkat edin, şayet yaptığınızın**

---

[1] a.g.e. 93. hutbe

[2] a.g.e. 210. hutbe

[3] a.g.e. 87. hutbe

[4] Tam bir hâkimiyyetle, saltanat-ı ilâhiyenin müessiriyyet ve idâresinin esrarı. Her şeyin kendi mertebesinde, o mertebeye münasip ruhu, canı, hakikati. Bir şeyin iç yüzü, iç ciheti. Ruhlar âlemi.

[5] Yusuf suresi, 94. ayet

sonucunu kesin olarak bir bilseniz! Ant olsun ki, cehennemi göreceksiniz."[1] Bazı duyu organlarıyla da gaybi meleklerin sesini işitmektedir. Tıpkı direnç sahibi müminler tarafından meleklerin müjde sesinin işitilmesi gibi. **"Şüphesiz, «Rabbimiz Allah'tır» deyip sonra da doğrulukta devam edenlerin üzerine melekler iner. Onlara: «Korkmayınız, üzülmeyiniz, size söz verilen cennetle sevinin.» derler."**[2]

2- Allah'ın kulları arasında daha az gözüken dinin usul ve detaylarının hakkaniyetine yakin etmek, Hz. Ali (a.s) hakkında tümüyle mevcut ve hazır haldeydi ve bunun oluşması da her türlü şüpheden korunmuş durumdaydı.

3- Hz. Ali (a.s) ilahi marifetleri kendi melekuti gözüyle müşahede etmekteydi. Hz. Ali (a.s) sadece husuli tefekkürüyle onlardan haberdar olmuş değildi. Aksine Hz. Ali'ye (a.s) varlıkların melekutunun gösterildiği andan itibaren yakin içinde yaşamıştır ve asla şek ve şüpheye düşmemiştir.

4- Hz. Ali'nin (a.s) ilahi bakışı, sürekli kendisiyle olmuştur. Hz. Ali (a.s) ne kimseye aldandı ve ne de diğerlerini yanlışa düşürdü.

5- Kur'an-ı Kerim sürekli olarak Hz. Ali (a.s) ile birlikte olmuştur ve asla onu terk etmemiştir.

6- Eğer Hz. Ali (a.s) sahip olduğu bütün ilmi, diğerleri için söyleyecek olsaydı, bu onların ızdıraba ve titremesine neden olurdu. Tıpkı derin bir kuyuya sarkıtılmış ipin titremesi gibi titrerlerdi.

7- Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"O halde beni kaybetmeden önce bana sorun. Nefsim (kudret) elinde olana andolsun, bugünden kıyamete kadar olacakları ve yüz kişiye hidayet edecek ve yüz kişiyi saptıracak grubu, çağrılanları, öncelik edenleri, sevkedenleri, yüklerinin nereden alıp indirdikleri, onlardan kimin katledileceği, kimin eliyle öleceği ile birlikte bildiririm."* [3]

8- Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ben, gayb göklerinin yollarını his ve şehadet yerinin yollarından daha iyi bilirim."*

9- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Acaba ben, sizin aranızda Sikl-i Ekber, yani Kur'an-ı Kerim ile amel etmedim mi? Acaba*

---

[1] Tekasür suresi, 5- 6. ayetler

[2] Fussilet suresi, 30. ayet

[3] Nehc'ül- Belağa, 93. hutbe

ben sizler aranızda, Sıkl-i Asgar'ı, yani Ehl-i Beyt'i (a.s) emanet olarak bırakmadım mı?"

Kur'an-ı Kerim de, hikmet kitabı olan Kur'an'ın doğru bir şekilde tefsir edilmesinin ve doğru ilminin sadece tertemiz Ehl-i Beyt'e (a.s) nasip olduğunu bildirmektedir. Zira, **"Şüphesiz bu, sadece arınmış olanların dokunabileceği, korunmuş bir kitaptır."**[1] ayeti esasınca da Kur'an'ın batını olan ve Kur'an'ın zahirinin de kendisinden nazil olduğu gizli kitap ile ilmi bir temas, sadece vehim ve hayal pisliğinden temizlenmiş olan kimselerin nasibidir ve onlar da şüphesiz ismet Ehl-i Beyt'idir (a.s). **"Ey Ehl-i Beyt Allah ancak sizden her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."**[2] ayeti esasınca da ismet Ehl-i Beyti (a.s) sadece günahtan arınmakla kalmamıştır, günahların çok ince etkilerinden de tertemiz kılınmışlardır. Onlar Kur'an'ı Kerim'in iç ve dış kültürüyle ilmi temasa layık kimselerdir. Bu açıdan Ehl-i Beyt'in Kur'an ilimleri ve kavramları hakkındaki tanımı ve açıklaması, özel bir açıklama ifade etmektedir.

Ali'nin (a.s) Hakikatinin Kur'an Hakikatiyle Uyuşması

Ali bin Ebi Talib (a.s) gibi kamil bir insanın Kur'an hakkında söz söyleme açısından hususiyeti ve özelliği bizzat Hz. Ali'den (a.s) nakledilen birkaç kısa sözle daha da açıklığa kavuşmaktadır.

Müminlerin Emiri'nin (a.s) en sevdiği kimselerden biri olan Sehl bin Huneyf-i Ensari Sıffin'den döndükten sonra Kufe'de vefat etti. Hz. Ali (a.s) Sehl bin Huneyf'in vefatını duyduğu zaman şöyle buyurdu: "Beni bir dağ bile sevse, parça parça olur." [3]

Seyyid Razi (r.a) bu cümleyi açıklarken şöyle demiştir: "Mihnet ve hüzünleri artmakta ve musibetler hızla ona doğru yönelmektedir. Bu iş sadece sakınanlar, takva sahipleri, iyiler ve seçkinler için ortaya çık-

[1] Vakıa suresi, 77- 79. ayetler
[2] Ahzab suresi, 33. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 111. hikmet

maktadır. Yani iyiler sürekli bela ve hüzün oklarına hedef olmaktadırlar. Hz. Ali (a.s) bir başka yerde şöyle buyurmuştur: "Ehl-i Beyt'i seven kimseler, fakirlik elbisesini giymeye hazırlanmalıdır." [1]

Seyyid Razi'nin (r.a) bu açıklaması makbul bir açıklamadır. Bazı nakli kanıtlar da bunu teyit etmektedir. Lakin söz konusu cümlenin daha ince bir açıklaması şudur ki kamil insanın hakikati, Kur'an'ın hakikatiyle tümüyle örtüşmektedir. Nitekim Sekaleyn hadisi, Kur'an ve Ehl-i Beyt'in birbirinden ayrılmazlığı ve Kur'an ile Ali bin Ebi Talib'in (a.s) sürekli birlikteliği hadisleri bunu teyit etmektedir.

Bu esas üzere kamil insanın hilafet ve velayet hükmü, Kur'an-ı Kerim'in hükmüdür. Dolayısıyla Kur'an'ın hakikati, dağların bile dayanamayacağı bir hakikat olduğundan ve Kur'an indiği dağları yerle bir ettiğinden dolayı, kamil insanın velayet hakikati de dağların dayanamayacağı bir hakikattir. Zira dağlar sadece hissedilir maddi işlere oranla dayanıklı konumdadır. Lakin soyut ve makul işlere oranla tahammülü kesinlik arz etmemektedir. Hatta bunun tam aksi anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla "Beni bir dağ bile sevse, parça parça olur." cümlesinin anlamı, **"Eğer biz Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, sen, onun, Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. Bu misalleri, insanlar düşünsünler diye veriyoruz."**[2] ayetinin anlamıyla örtüşmektedir.

Eğer böyle bir anlam Alevi hadis için de kabul edilecek olursa apaçık görülecektir ki, Hz. Ali'nin Kur'ani marifetlerini yorumlama hususundaki ehliyet ve liyakati, tayine dayalı bir ehliyettir. Zira Hz. Ali (a.s) konuşan Kur'an'dır, herhangi bir şeyi tanımanın en iyi yolu, o şeyi kendi dilinden tanımaktır. Dolayısıyla Kur'an'ı, Müminlerin Emiri'nin (a.s) diliyle tanımak da bizzat Kur'an'ı kendi diliyle tanımak mesabesindedir. Buraya kadar sabit kılınan hakikatler, ismet Ehl-i Beyt'inin (a.s) özellikle de Müminlerin Emiri'nin (a.s) Kur'ani kavramlar ve açıklamalar hususundaki tam yetkisini ve liyakatini ispat etmektedir. Önümüzdeki sayfalarda ise Hz. Ali'nin (a.s) Kur'an hakkındaki sözlerini incelemeye çalışacağız.

Öyle anlaşılmaktadır ki Hz. Ali'nin (a.s) Kur'an hakkındaki sözlerinin kısa bir incelemesi, şu üç düzeni açıklamaya dönmektedir:

---

[1] a.g.e 112. hikmet

[2] Haşr suresi, 21. ayet

1- Kur'an'ın faili düzeni, ki bu düzende Kur'an'ın ortaya çıkışı ve nasıl gerçekleştiği ispat edilmektedir.

2- Kur'an'ın iç düzeni, ki bu düzende ise Kur'an-ı Kerim'in öğretilerini elde etme niteliği incelenmektedir.

3- Kur'an'ın nihai (hedefsel) düzeni, ki bu düzende de Kur'an-ı Kerim'in ortaya çıkışının son hedefi açığa kavuşturulmaktadır.

3- Kur'an-ı Kerim'in Faili Düzeninin İncelenmesi

Varlığı zatının aynısı olmayan her varlık, bir sebebe muhtaçtır. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Kendisinden başkasına dayanan her şey, maluldur/sonuçtur. (sebebi vardır)"*[1] Yani bütün imkani varlıklar, bir sebebe dayanmaktadır ve de Allah'ın yaratığı konumundadır. **"Allah her şeyin yaratıcısıdır"**[2] Lakin, evrenin yaratılışı, yaratığın yaratıcıdan ayrılığı ve uzaklaşması esasına dayalı değildir. Zira her türlü ayrılma ve uzaklaşma, faili sebepte bir değişikliğin oluşmasını gerektirir. Her şeyin yegane faili mebdesi olan Allah ise, her türlü değişiklikten münezzeh ve her türlü değişimden uzaktır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), Allah hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Hali değişmez, halden hale de girmez. Geceler ve gündüzler Onu eskitemez, aydınlıklar ve karanlıklar, Onu değiştiremez."*[3] Yani Allah'ta hiçbir değişim ve başkalaşım yoktur ve zamanın geçmesi, Allah hakkında hiçbir değişimi vücuda getirmemektedir.

Hz. Ali (a.s) hakeza şöyle buyurmuştur: *"Hiç bir iş Onu meşgul edemez, hiç bir zaman Onu değiştiremez."*[4] Yani hiçbir iş onu kendisiyle meşgul etmemektedir ve zamanın geçmesi onda hiçbir değişimi vücuda getirmemektedir.

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 186. hutbe

[2] Ra'd suresi 16. ayet

[3] Nehc'ül- Belağa, 186. hutbe

[4] a.g.e. 178. hutbe

Yaratılış Aleminin Tecellisi

Alemin yaratılışının makul ve en iyi yorumu Allah'ın tecellisidir. Tecelli kavramı Kur'an ve rivayetlerde ifade edilen en zarif kelimelerden biridir. Nitekim ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: **"Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsa da baygın düştü;"**[1] Ahiret hususunda da imalı olarak bu hakikate işaret edilmiştir. Zira Allah-u Teala, **"Deki onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini, O'ndan başka belirtecek yoktur."**[2] ayetinde saat ve kıyamet tecellisi bizzat Allah'a isnat edilmektedir.

Büyük kıyamet ve haşir gününde bütün her şey ve insanlar faili değil de mef'uli (edimsel) varlık olarak hazır ve zahir konumdadırlar. Zira bütün bunların hepsi Allah'ın ezici gücünün egemenliğinin altında bulunmaktadır. Bu esas üzere kıyamet tecellisinin yegane etkeni, tecelli edilen Allah'ın kendi zuhurudur. Zira büyük haşir gününde faili olarak zuhur eden ve hazır bulunan hiçbir nur yoktur ki kıyamet aslının aydınlanmasına neden olsun.

Her şahıs veya şeyin tecelli sebebi, Allah'ın o şeydeki rububiyet zuhurudur. Hatta eşya ve işlerin aydınlanmasına ve tecellisine sebep olan günün aydınlığı bile, **"Onu ortaya koyan gündüze"**[3]**,** bizzat o günün aydınlığa kavuşmasından sonradır. **"Açılıp aydınlattığı zaman gündüze ant olsun."**[4] Zira gün, tecelli etmediği müddetçe diğer iş ve şeyleri tecelli ettiremez.

Günün yegane tecelli sebebi ise sadece Allah'ın rububiyet zuhurudur. Bu zuhur, gece ve gündüz taktir etmekte, birbiri ardınca tekrarlanmakta ve birbirine giydirilmektedir. **"Gece ve gündüzü varlığımıza birer delil kıldık. Bir delil olan geceyi kaldırıp yine bir delil olan gündüzü aydınlık kıldık."**[5]

Bu açıdan söylenebilir ki günün zuhuru gök ve yerlerin nuru olan Allah'ın zuhurudur. **"Allah göklerin ve yerin nurudur."**[6]

---

[1] A'raf suresi, 143. ayet
[2] A'raf suresi, 187. ayet
[3] Şems suresi, 3. ayet
[4] Leyl suresi, 2. ayet
[5] İsra suresi, 12. ayet
[6] Nur suresi, 35. ayet

Hz. Ali'nin (a.s) evrenin yaratılış niteliği hakkındaki sözlerinden de anlaşıldığı üzere ilahi yaratışın esası, o şeyin bizzat tecellisinden ibarettir. Nitekim Hz. Ali (a.s) Nehc'ül- Belağa'da şöyle buyurmuştur: *"Yaratıkları için ve yaratıklarıyla tecelli eden Allah'a hamdolsun."*[1] Yani hamd ve övgü, sadece yaratıkları vesilesiyle onlar için tecelli eden Allah'a mahsustur.

Yaratıcıyı tanıma esası da Allah'ın ilmi tecellisinden ibarettir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Yaratıcıları onlar vesilesiyle akıllar için tecelli etmektedir."*[2]

Kur'an-ı Kerim'in Tecellisi

Açıklandığı üzere Allah'ın yaratışının esası, kendisinin reel tecellisidir ve ilahi marifetin esası, Allah'ın ilmi tecellisidir. Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın mukaddes zatından zuhur veya suduru da özel tecellisiyledir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Allah Muhammed'i (s.a.v), kullarını putlara kulluktan kurtarıp kendine kulluğa, şeytana itaatten ayırıp kendine itaate çağırması için hak ile gönderdi… Kullarına apaçık anlatıp hükümlerini bildirdiği Kur'an ile gönderdi. Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, kudretini göstererek onlar görmeksizin kitabında tecelli etti; ."*[3] Allah'ın reel tecellisi, tekvini Kur'an'da (evrenin yaratılışında) düşünülürdür; hissedilir değil. Neticede maddi duyulardan üstündür. Allah'ın tedvini Kur'an'daki ilmi tecellisi de hissedilir değil, düşünülürdür. Bu açıdan mülki (dünyevi) duyulardan üstündür. Dolayısıyla maddi hislerden başkasını düşünemeyen mahrum kimseler, Allah'ın kalbi şuhudundan da mahrumdurlar.

Nitekim Allah'ın tekellümü de tıpkı yaratış aslı gibi husuli tefekkürden ve zihni düşüncelerden münezzehtir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Konuşandır, fakat düşünerek değil. İrade edendir, kast/himmet etmeksizin."*[4]

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 108. hutbe
[2] a.g.e. 186. hutbe
[3] a.g.e. 147. hutbe
[4] a.g.e. 179. hutbe

Münezzeh olan Allah, böylesine bir söz ile iştiyak duyan kalp sahipleriyle karşılıklı konuşmakta ve sohbet etmektedir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Her zaman ve fetret dönemlerinde, büyük nimetler sahibi Allah'ın, fikirlerine ve akıllarına ilham ettiği, akıl ve düşünceleriyle konuştuğu kullar var olmuştur. Bunlar, gözlerindeki, kulaklarındaki ve kalplerindeki uyanış nuruyla aydınlanmışlardır. Allah'ın günlerini (eyyamullahı) hatırlatmışlardır."*[1]

Kur'an İlahi Nurdur

Kur'an ilahi özel bir tecellidir. Bu açıdan Allah'ın özel nurunu beraberinde taşımaktadır. Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Onu aydınlatıcı bir nur, şüpheleri gideren kesin bir delil, apaçık bir program ve yol gösterici bir kitapla gönderdi"*[2] Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Parıltısı tükenmez bir ışık olan Kitab'ı indirdi. O (Kur'an), dibine inilmeyen bir deniz, uyanın sapmayacağı bir yol, ışığı kararmayan bir ateştir"*[3] Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Bu öyle bir kitaptır ki onunla hakikatleri görebilir ve kendisiyle konuşabilirsiniz."*[4]

Eğer Allah Kur'an'ı bir nur olarak indirmemiş olsaydı, varlıkları onunla görmek mümkün olmazdı. Zira kalp basiretine sahip olan kimseler, manevi nur ile varlıkları ve şahısları derk etmektedirler. Tıpkı baştaki gözlerin, maddi nurla eşyayı gördüğü gibi.

Söylenmek istenen şudur ki Nehc'ül- Belağa'da açıkça veya işaret ile Kur'an bir nur olarak adlandırılmıştır ve bu özel nur, Allah'ın özel ilminin tecellisinden ibarettir.

Gerçi diğer varlıkların tecellisinde feyiz araçları Allah'ın özel memurlarıdır. Lakin Kur'an-ı Kerim'in tecellisinde de yakın faili esaslar da Allah'ın özel ve masum melekleridir.

Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"(Hepsi de) usanmaksızın tespih ederler. Gözlerine uyku girmez, akılları yanılmaz, bedenleri*

[1] a.g.e. 222. hutbe
[2] a.g.e. 161. hutbe
[3] a.g.e. 198. hutbe
[4] a.g.e. 33. hutbe

zayıf düşmez ve unutma gafletine düşmezler. Bazıları O'nun vahyinin eminleri ve elçilerine (vahyini bildiren) dilidir."[1]

Hakeza: *"Allah, onları vahyin eminleri olarak yaratmış, onlara peygamberleri için emir ve nehiy emanetleri yüklemiş ve onları kuşkulardan korumuştur."*[2]

Hakeza: *"Vesveseler, aralarında amacına erememiştir ki, kötülüğünü onların düşüncesi üzerinde deneyebilsin."*[3]

Sonuçta faili düzenin mebdei Allah'ın vahyidir. Bu vahyin izhar türü ise, Allah'ın özel ilminin tecellisidir. Bunu taşıyanlar ise Allah'ın özel melekleridir. Bu esas üzere Kur'an'ın faili mihverinde hiçbir aykırılık ve batıl yol söz konusu değildir.

Bu bölümde bütün söylenilen gerçekleri, Kur'an-ı Kerim ayetleriyle delillendirmek mümkündür. Lakin biz burada esas olarak bu konuları Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinden istifade etme niyetinde olduğumuz için Kur'an-ı Kerim'e istinat etmekten ve Kur'an-ı Kerim'den istidlalde bulunmaktan sakındık.

4- Kur'an'ın İç Düzeninin İncelenmesi

Kur'an-ı Kerim'in iç düzeninden maksat, Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde yer alan Kur'an'ın muhtevasını incelemek değildir. Zira daha önce de söylendiği gibi Hz. Ali'nin bütün sözleri, Kur'an içeriklidir ve Kur'an'a istinat edip dayanmaktadır. Dolayısıyla Kur'an'ın iç düzeninden maksat Kur'an'ın tefsir niteliğini ve asıl yolunu Hz. Ali'nin (a.s) kılavuzluğu ışığında beyan etmektir.

Kur'an Tefsiri Hususunda Kılavuzluklar

Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde Kur'an-ı Kerim'in meşru bir metotla tefsir ve beyan edilmesi hususunda istinbat edilebilecek ince noktalardan bazısına işaret etmek istiyoruz:

---

[1] a.g.e. 1. hutbe
[2] a.g.e. 91. hutbe
[3] a.g.e. 91. hutbe

1- Kur'an'ın Susması ve Konuşması

Tedvini Kur'an, salt susan ve konuşmayan bir kitap değildir. Aksine suskunluğuyla birlikte bir konuşması ve beyanı vardır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: "*O (Kur'an) onların arasında doğru söyleyen, sustuğu halde konuşan bir şahittir.*""[1]

Eğer Kur'an salt suskun olsaydı, asla sözün sıfatı olan doğruluk ve şehadet gibi sıfatlarla nitelendirilemezdi. Ondan da öte, Kur'an'ın konuştuğu da söylenmezdi. Müminlerin Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*...Kur'an emreden ve sakındıran, sessiz ve konuşandır. Allah'ın mahlukata hüccetidir. Allah insanlardan Kur'an'la misak almıştır.*"[2]

Tekvini Kur'an, yani yaratılış alemi de sadece suskun ve sessiz değildir. Aksine sessiz olduğu halde bir konuşması ve beyanı vardır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Eşsiz, örneksiz yoktan var ederek yarattıklarında sanatının eserleri, hikmetinin delilleri apaçık ortadadır. Her yarattığını, varlığına hüccet ve delil kılmıştır. Yarattığı sussa da açık bir dille tedbir ve tasarrufuna delildir ve eşsiz/örneksiz yaratıcısına delaleti sabittir.*"[3] Yaratılış düzeninin konuşması ve suskunluğunun yorumu şudur ki eğer bir kimse, tekvini Kur'an olan reel evren ve varlık düzeni hakkında doğru bir şekilde düşünecek, tefekkür edecek ve doğru ve köklü idrakı esasınca soru soracak olursa, mutlaka ondan mantıklı bir cevap alacaktır. Ama, bir kimse düşünmediği için belli bir soru soramayacak olursa asla ondan bir cevap da işitemez. Aynı şekilde yanlışlık içinde olduğu ve kötü düşündüğü için doğru olmayan bir soru sorduğunda da yaratılış alemine doğru olmayan bir cevap yüklemiş olur ve de o yanlış cevabı yaratılış aleminden teslim alır ki bu yanlış düşünce, uygun olmayan rey ile (kendi görüşü esasınca) Kur'an'ı tefsir etmektir. Tekvini Kur'an'ın konuşmasının doğru bir düşünceden sonra mümkün olduğunun kanıtı ise, Hz. Ali'nin bu konuda buyurmuş olduğu şu sözüdür: "*Yarattığı sussa da açık bir dille tedbir ve tasarrufuna delildir ve eşsiz/örneksiz yaratıcısına delaleti sabittir.*"[4]

---

[1] a.g.e. 147. hutbe
[2] a.g.e. 183. hutbe
[3] a.g.e. 91. hutbe
[4] Nehc'ül- Belağa, 91. hutbe

2- Kur'an'ın Konuşmasına Soru Sormanın Etkisi

Yukarıda söylenen gerçekler, tedvini (yazılı) Kur'an hakkında da geçerlidir. Yani eğer bir kimse ilmi evren olan Kur'an'ın marifet ile ilgili düzeni hakkında düşünecek ve güçlü bir soru sunacak olursa Kur'an-ı Kerim'den doğru bir cevap elde eder. Lakin eğer bir kimse bu konuda doğru dürüst düşünmez, güçlü ve belirli bir soru sunmazsa, asla Kur'an'dan bir cevap da işitmez. Aynı şekilde eğer acemiliğinden veya yanlış yola girdiğinden dolayı doğru olmayan bir soru soracak olursa, yanlışlık yapmayan suçsuz bir Kur'an'a yanlış bir cevap yüklemiş olur. Sonra da onu kendi zannınca Kur'an'dan teslim alır ki meseleyi bu şekilde beyan etmek yanlıştır. Kur'an-ı Kerim'in dilinden kendi fikirsel kuruntularını algılamak ise haram ve yasak olan kendi görüşleri esasınca tefsir etmektir.

Bu esas üzere doğru ve güzel bir soru, ilim ve cevabın yarısıdır. Bu açıdan tekvini ve tedvini Kur'an hakkında soru sormanın sürekli bilinçli olması gerektiği söylenmiştir. Zira, "güzel soru sormak ilmin yarısıdır." [1] Zira doğru bir cevap her zaman doğru bir sorudan sonra gelir.

3- Doğru Sorunun Nitelikleri

Doğru cevabı algılamaya ortam sağlayan doğru soru, istenilen ilmi veya reel düzenin asli ölçüleriyle uyum içinde olmasındadır. Zira tekvini Kur'an olan reel alem ile tedvini Kur'an olan ilmi evren, bir takım neden, sonuç gibi özel kaidelere bağlıdır. Eğer bir soru reel veya marifet sistemine hakim olan tümel çizgilerle uyumlu olmazsa, ilmi evren olan Kur'an'dan veya reel alemden hiçbir doğru cevap işitilemez.

Tam bir tefekkür ve düşünce içinde olmayan kimse, kapıldığı kuruntularını, birer düşünce olarak algılar. Böylesine hayalci ve kuruntuya kapılmış bir insan, hakikatte sürekli kendi kuruntularına soru sormaktadır ve sürekli olarak batıl cevabın demagojik ve kulakları tırmalayan sesini kuruntularından işitmektedir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 224

Kendi Görüşü Üzere Tefsir Etmek

Hz. Ali (a.s) Muaviye'ye yazmış olduğu bir mektupta şöyle buyurmuştur: "*Allah, ikimizden birini diğerine hüccet kıldı. Sen, Kur'an'ı tevil ederek dünyayı istedin; beni elimle veya dilimle işlemediğim bir cinayet ile itham ettin. Sen ve Şam ehli bu iftirayı atarak, alimleriniz cahilleri ve ayaktakileriniz oturanları aleyhime kışkırtmaya koyuldu.*"[1]

Bu mektupta kınanmış olan te'vil'den maksat, insanın kendi görüşleri üzere Kur'an'ı tefsir etmesi, eğri yolunu doğru yola çevirmesi ve hidayetin yerine nefsani istekleri hakim kılmasıdır. Onun karşısında yer alan doğru tefsir ise doğru soru ve doğru cevaba dayalı tefsirdir ve de övülmüş ve methedilmiş tevil olarak adlandırılmaktadır. Nitekim Hz. Ali (a.s) oğluna yazdığı bir mektupta şöyle yazmıştır. "*Her şeyden önce sana ilk olarak üstün ve yüce olan Allah'ın kitabını tefsir ve tevili ile İslam'ın şeriat ve ahkamını, helal ve haramı ile, öğrettim. Başka şeylerle ilgilenmedim.*"[2]

Elbette tefsir, te'vil, bu iki kavramın birbirinden ayrıcalıkları ve bu ayrıcalıklar için Kur'ani ayetlerin kanıt olarak gösterilmesi konusu kendi yerinde incelenmelidir.

Nehc'ül- Belağa'da Evren ve Kur'an'ın Konuşması

Hz. Ali b. Ebi Talib (a.s) bazı hutbelerinde hem evrenin reel düzeninin konuştuğuna işaret etmiştir, hem de Kur'an'ın ilmi düzeninin konuştuğunu hatırlatmıştır ve bu konuda şöyle buyurmuştur: "*Kudretinin melekutunu ve hikmetinin eserlerini ifade eden inceliklerini bize göstermesi ve her varlığın sadece O'nun kudretiyle ayakta durabildiğini itiraf etmesi, bir hüccet olarak bizleri gayr-i ihtiyari O'nu tanımaya ve marifetine sevk etmiştir.*"[3]

Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Şehadet ederim ki seni yarattıklarından birine denk tutan, onu sana eş tutmuş olur; sana eş koşan*

[1] Nehc'ül- Belağa, 55. mektup
[2] Nehc'ül- Belağa, 31. mektup
[3] a.g.e. 91. hutbe

indirdiğin muhkem ayetleri ve ona şahadet eden apaçık delilleri inkar etmiş olur."[1]

Hakeza Hz. Ali (a.s) bazı hutbelerinde evrenin ilmi düzeni demek olan Kur'an'ın hususiyetlerinin konuştuğunu ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: "*Allah'ın kitabı; aranızda dili durmayan bir hatip, temelleri yıkılmaz bir bina, mensuplarının yenilemeyeceği bir azizdir.*"[2]

Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Allah, Peygamberi emri yürürlükte olan, konuşan bir kitapla yol gösterici olarak gönderdi*"[3]

4- Kur'an Bütün İhtilafları Halletme Kaynağıdır

Tedvini (yazılı) Kur'an, sorunları halletmek ve hakiki ve fikirsel düşmanlıkları sona erdirmek için doğru görüş sahiplerine kaynaklık eden bir kitaptır. Nitekim Hz. Ali b. Ebi Talib (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Bu topluluk bizden Kur'an'ı hakem tayin etmemizi istediğinde noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın kitabından yüz çevirenler olmadık. Çünkü Allah-u Teala şöyle buyurmuştur:* **"Bir şey hakkında çekiştiğinizde o işi Allah'a ve Resulüne döndürün."**[4] *Allah'a döndürmek, onun kitabıyla hükmetmemiz; Resulullah'a döndürmek ise, onun sünnetine uymamızdır. Allah'ın kitabıyla, doğrulukla hükmedilecekse, biz buna diğer insanlardan daha layığız. Resulullah'ın sünnetiyle hükmedilecekse, biz buna insanların en ehlinden daha ehiliz.*"[5]

Bu yüzden anlaşıldığı üzere evvela Kur'an-ı Kerim'in zahiri, görüş sahipleri için anlaşılır bir haldedir. İkinci olarak zahiri muhtevası, sünnetten bir tahsis[6] ve takyid[7] olmadığı taktirde hüccettir. Üçüncü olarak Kur'an'ın konuşma niteliği görüş sahiplerinin istinbatı esasınca da her türlü kasıttan, nefsani isteklerden ve hevadan münezzehtir. Nitekim bu

---

[1] a.g.e.
[2] Nehc'ül- Belağa, 133. hutbe
[3] Nehc'ül- Belağa, 169. hutbe
[4]- Nisa/59
[5] Nehc'ül- Belağa, 125. hutbe
[6] Husus'dan. Belli bir gaye için kullanmak. Bir şey veya bir kimse için ayırmak.
[7] Kayd'dan Kayıt ve şarta bağlanma. Şart koşma. Bağlama.

hutbenin başında şöyle yer almıştır: "*Biz insanları değil, Kur'an'ı hakem kabul ettik. Bu Kur'an, sadece iki kapak arasına yazılmış, dil ile konuşmayan bir kitaptır. Ona bir tercüman gerek. Onu ancak insanlar açıklar.*"[1]

5- Kur'an ve Üç Grup

Şimdiye kadar Kur'an-ı Kerim'in üç grup hakkındaki konuşması ve sessizliği incelenmiş oldu.

Birinci grup: Bir takım kimseler, gericilik ve düşüncesizlik sebebiyle Kur'an-ı Kerim hakkında hiçbir soru söz konusu etmemekte ve de sormamaktadırlar. Böylesine hakiki donmuşlar ve sakinlerden ibaret olan bir grup, hikmete dayalı Kur'an'dan hiçbir söz işitmezler ve bu ilahi kitap da onlar hakkında sessizliği tercih etmiştir.

İkinci grup: Bir takım kimseler de eğri ve kötü düşündükleri için Kur'an hakkında bir takım batıl sorular söz konusu etmişlerdir ve yanlış varsayımlara dayanarak, kendi kuruntularını Kur'an'ın sesi olarak düşünmüşlerdir. Bu ilahi kitaba, kendi gönüllerinin istediği gibi ithamda bulunmuşlar ve de bulunmaktadırlar. Oysa ki Allah'ın kitabı, bu grup hakkında da sessiz kalmıştır. Zira Kur'an'ın dile getirdiği gerçekleri bu grup işitmemektedir. Onların kendilerinden dinlediği şeyler ise Kur'an-ı Kerim'in sözlerinden değildir.

Üçüncü grup: Tefekkür ve tedebbür[2] üzere olan bu grup ise tefekkür ve tedebbürde bulunarak ve doğru yolu katederek, Kur'an-ı Kerim hakkında makul bir takım sorular sormuşlardır ve de sormaktadırlar. Bu kimseler, Kur'an'dan aynı şekilde uygun cevaplar da almaktadırlar. Bu tür müfessirler, Mü'minlerin Emiri'nin (a.s) ifadesi gereğince Kur'an-ı Kerim'in tercümanlarıdır ve onlar Kur'an'ın diliyle konuşmaktadırlar. "*Onu ancak insanlar açıklar.*"[3]

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 125. hutbe

[2] Bir şeyin sonunu düşünmek, tefekkür etmek. Müdebbir olmak, tedbirli olmak.

[3] Nehc'ül Belağa, 125. hutbe

6- Kur'an'ın Masumlar (a.s) İçin Konuşması

Şimdi söz konusu olan şey Kur'an-ı Kerim'in masumlara (a.s) konuşmasıdır. Eğer salih ve salik bir insan, normal tefekkür eden müfessir düzeyinden daha ileri gider ve tekvini Kur'an'ın derinliklerinden bir takım sırlar elde ederse ve böyle bir azıkla tedvini Kur'an'ın huzuruna varırsa, gaybı öğrenme sorularını sorarsa, geleceğin sırları ve gayipleriyle uyumlu cevabı dilerse, Kur'an-ı Kerim bu konuda da konuşmaktadır. Kur'an-ı Kerim gaybi sırları ve işaretleri dileyen derin düşünceli ve konuşturucu kimsenin diliyle konuşur. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Bu Kur'an'dır, onu konuşturmaya çalışın; ama o konuşmaz. Lakin ben ondan haber vereyim size; geleceğin bilgisi, geçmişe ait haberler, derdinizin ilacı, aranızdaki düzenin gerektirdiği her şey ondadır.*"[1]

Masumlardan (a.s) Beklenti

Masumlardan (a.s) beklenilen şey iki önemli hususdur. Birincisi genelin mükellef olmadığı gayb ve sırlarla ilgilidir. Sadece has kimseler için kemal boyutuna sahiptir. Diğeri ise kayıtlarını veya hususiyetlerini veya delil ve benzeri şeylerini açıklamaktır ki Kur'an-ı Kerim'in zahirinin hüccet miktarını tamamlama hususunda büyük bir paya sahiptir. Yani üçüncü grubun Kur'an'ı konuşturarak ve açıklığa kavuşturarak elde ettikleri şey, Kur'an'ın muhtevasının mutlak veya umumunu takyit ve tahsis hususunda masumlardan nakledilen şeylerle birlikte hüccet miktarına ulaşmaktadır ve Kur'an-ı Kerim bu iki önemli hususta masum velilere (a.s) oranla natık olduğu halde görüş sahibi müctehidler ve doğru görüşlü müfessirlerden ibaret olan mezkur üç grubun üçüncüsüne oranla suskundur.

Bu açıdan Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) meydan okuma makamında şöyle buyurmaktadır: "*Bu Kur'an'dır, onu konuşturmaya çalışın; ama o konuşmaz.*"[2]

---

[1] a.g.e, 158. hutbe

[2] Nehc'ül Belağa, 158. hutbe

7- Kur'an-ı Kerim'in Kendi Hedefleri Hususunda Konuşması

Kur'an-ı Kerim'in ilk konuşması kendi hedef ve maksadını açıklamaktır. Yani Kur'an-ı Kerim her hangi bir dış konuya delalet etmeden önce kendi deruni uyumu hakkında konuşmaktadır.

Kur'an-ı Hekim bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Kur'an'da baştan başa hiçbir düşüncesiz söz ve yalan görünmediği gibi birbirine karşı tam bir elastikiyet içindedir ve bu açıdan da Kur'an'ın bütün ayetleri birbirinin benzeri ve de ikişerlidir." **Allah, sözün en güzelini; ahenkli, ikişerli bir kitab halinde indirmiştir**" [1]

Hz. Ali bin Ebi Talib (a.s) ise Kur'an ayetlerinin maksada delalet hususunda alışverişleri hakkında Kur'an-ı Kerim'in dilinden şöyle buyurmaktadır: *"Hakeza onda her şeyin açıklamasının olduğunu, kitabın bazısının diğer bazısını tasdik ettiğini ve onda hiç bir ihtilafın olmadığını bildiriyor. Nitekim şöyle buyuruyor:* **"Eğer o Allah'tan başkasından gelseydi, onda çok aykırılıklar bulurlardı.**[2]" [3] Yani Kur'an ayetlerinin tümü birbirini onaylamakta ve birbirini açıklamaktadır. Eğer bir ayette herhangi bir konu söylenecek olursa o konu başka bir ayet veya ayetlerin yardımıyla açıklığa kavuşmaktadır. Umumiyeti özelleşmekte, mutlak oluşu kayıt altına alınmaktadır. Delilleri ifade edilmektedir. Böylece çeşitli tefsirleri ve maksatları açıklığa kavuşmaktadır. Zira bazı ayetlerin açıklamasını diğer bir ayetin dilinden duymak gerekir. Bazı ayetlerin tefsiri başka ayetlerin tanıklığıyla kemale ermektedir. Nitekim Hz. Ali (a.s) bu konuda da şöyle buyurmuştur: "*Siz, Allah'ın kitabıyla gerçekleri görüyor, hakikatleri söylüyor ve hakkı işitiyorsunuz. Kur'an'ın ayetlerinden bazıları diğerlerini destekler ve birbirbirlerine şahitlik eder. Onda Allah hakkında çelişki yoktur, dostunu da Allah'a muhalefet ettirmez.*"[4]

Kur'an ayetlerinin birbirine yönelişi, konuşması, onaylaması ve birbirine şahit oluşunu, Kur'an'ın bir nur olduğunu ve her şeyi açıkladığını bildiren Kur'an ayetlerinden istifade ederek ispatlamak mümkündür.

---

[1] Zümer suresi, 23.ayet

[2]- Nisa/82

[3] Nehc'ül Belağa, 18. hutbe

[4] a.g.e, 133. hutbe

Zira işlerin ve diğer hususların nuru olan bir kitap, her şeyden önce kendisini aydınlatacaktır. Diğer her şeyi aydınlatan kitap ise her şeyden önce kendi kendini beyan etmektedir.

8- Masumlar Kur'an'ı Kur'an'la Tefsir Etmenin Kemale Erdiricisidir

Kur'an tefsirinde asıl metot ve yol, Kur'an'ı bizzat Kur'an ile tefsir etmektir. Kur'an metni, beşeri toplumları ismet ve taharet hanedanına (a.s) döndürdüğü için, masumların (a.s) sünnetine dönüş, Kur'an'ı Kur'an ile tefsir etmenin tamamlayıcısı ve kemale erdiricisidir. Öyle ki böyle bir dönüş olmaksızın Kur'an'ın hakikati, Kur'an'ın yardımıyla dahi tefsir edilemez. Zira masumların (a.s) sünnetine dönmenin gerekliliğine delalet eden ilahi ayetlerden bazılarını bir kenara itmekle, Kur'an ayetlerinden bazısı tefsir sahnesinden silinmektedir ve Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetlerinin elastikiyeti ve delalet alışverişi ile birbiriyle uyum içinde değildir.

Bu yüzden Hz. Ali (a.s), en kamil örnekleri masumlar (a.s) olan ilahi veliler hakkında şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz Allah'ın velileri o kimselerdir ki kitap onlarla bilinir; onlar Kitab'ı bilirler; Kitap onlarla ayakta durur*"[1]

Masumlar (a.s) Kur'an'ın Tercümanlarıdır

İlahi velilerin Kur'an'ın tercümanları olduğunun ve onlar vesilesiyle Kur'an'i ilimlerin başkalarına nasip olduğunun sırrı şudur ki, bunlar Kur'an-ı Kerim hakkında özel bir takım sorular soran bir grubun parçalarıdır. Diğer kimseler, bu soruları sormaktan acizdir. Aynı şekilde bu kimseler, Kur'an'dan doğru cevap işitmektedirler ki, diğer kimseler o batıni konuşanın (Kur'an'ın) sesini işitmekten mahrumdurlar.

Halk kitlesinin veya bilginlerin, Kur'an'ın sesini işitmekten nasipsiz olduğu her aşamada, Kur'an-ı Kerim, masum tercümanlar (a.s) yardımıyla tefsir edilmektedir. Nitekim daha önce de Hz. Ali'nin (a.s) şöyle

[1] Nehc'ül- Belağa, 432. hikmet

buyurduğu nakledilmiştir: *"Kur'an'ın mutlaka bir tercümanı olmalıdır."*[1]

Kendi kuruntularının azgınlığını veya diğer sahte gürültü patırtıları işiten bir kimse, bunları Kur'an-ı Kerim'e yükleme ve Allah'ın kitabının hedefleri olarak gösterme hakkına sahip değildir. Şüphesiz böyle bir açıklama, Hz. Ali'nin (a.s) buyurduğu gibi cehalet ve delalettir.

Kendi Görüşü Üzere Kur'an'ı Tefsir Etmenin Hakikati

Hz. Ali (a.s), bir grubu hile ve kandırmayla tuzağa düşürmek, kandırmak için çalışan ve batınında hileden başka bir şey olmayan sahtekar, alim gözüken kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: "*Bir başkası da var, ilim sahibi olmadığı halde kendini alim diye tanıtır. Cahillerden ve sapıklardan birkaç sapıklığı ve cehaleti almış, insanlara aldatış ağlarını germiş, sahte sözler söylemektedir. Kitabı dilediği gibi anlatmakta, hakkı hevasına uydurmaktadır. İnsanlara büyük günahlar için güvence verir. Büyük suçları onlara küçük gösterir. Şüpheli şeylerde "duraklarım" der de şüphelerin içine düşer; "bidatlerden sakınırım." der fakat, onların içine yuvarlanır. Suratı insan, kalbi ise hayvan kalbidir. Hidayet kapısını bilmez ki yönelsin, körlük kapısını bilmez ki ondan yüz çevirsin. Dirilerin ölüsü odur.*"[2]

Kendi görüşünü Kur'an'a yükleyen ve ilahi kitabı kendi görüşü esasınca yorumlayarak rızık edinme vesilesi kılan ve başkalarını aldatmak için aracı eden kimse, insan şeklinde bir tuzaktır. Aynı şekilde canlı şekilde duran ve hareket eden ayakta bir cenaze gibidir. Batını canlı bir hayvan ve ölü bir insan durumundadır.

Ama Hz. Bakiyetullah (Hz. Mehdi) gibi kamil bir insanın yazılı Kur'an hakkındaki bakış açısı, tekvini Kur'an hakkındaki bakış açısıyla uyum içindedir. Yani tekvini ve reel alemde bütün her şey, Allah'ın iradesine tabi olduğu gibi, tedvini ve ilmi sistemde de bütün ilimler, kavramlar ve marifetler, Allah'ın ilmine tabidir ki, Kur'an-ı Hekim şeklinde tecelli etmiştir.

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 125. hutbe

[2] Nehc'ül- Belağa, 87. hutbe

Bu açıdan Hz. Ali (a.s) böylesine kamil ve ilahi bir insan hakkında şöyle buyurmuştur: "*Onlar hidayete karşı hevalarına uymak istediklerinde o da (Hz. Mehdi) hevaya karşı hidayete uymayı ister. Onlar Kur'an'a karşı reylerini isterlerse, o da reye karşı Kur'an'a uymayı ister.*"[1]

Kendi görüşünü ilahi vahye yükleyen ve Kur'an'ı nefsani istekleri üzere yorumlayan bir kimse, ya aşırı giden kimsedir, ya da kandırılmıştır. Zira böyle bir şeyin kökeni, sadece cehalet ve delalettir. Satmış olan cahil ya ifrata düşmektedir, ya da tefrite müpteladır ve her ikisi de yoldan sapmadır. Bu kimse cennet kısmetini, cehennem günahına dönüştürmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: "*O'ndan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederiz. Allah, emrini bildirmek, uyarısını söylemek için onu göndermiştir. O da emin olarak eda etmiş, kamil olarak geçip gitmiş ve aramıza hak bayrağını bırakıp gitmiştir. Kim o bayraktan öne düşerse, okun yaydan fırladığı gibi dinden çıkar; kim ondan geri kalırsa, helak olur; kim de onunla birlikte olursa hakka ulaşır.*"[2]

İleri giden aşırının dinden çıkışının, aşırı giden geride kalmış kimsenin yok oluşunun sırrı da şudur ki, vahyi, vahiy ile tefsir etmek, yegane kurtuluş yoludur. Bu ortamdan her türlü sapmak irtidat ve dinden çıkıştır ve sonuç ise helak olma sebebidir. Ama bütün boyutlarıyla Ehl-i Beyt'e sarılmanın gereği onun tam tersidir. Bu durumda, itikadi ve ameli açıdan Ehl-i Beyt'e bağlı kalan insan, doğru yolun kendisine ulaşmaktadır ve nihai hedefe kavuşmaktadır.

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Hadislerinde Kur'an'ın Kur'an ile Tefsiri

Kur'an'ın, Kur'an ile tefsiri hususunda Müminlerin Emiri'nden (a.s) nakledilen şeyler, diğer masumların (a.s) güzel ve kalıcı eserlerinde de bir çok yerde yer almıştır. Onların tümünü burada aktarmak mümkün değildir. Bu açıdan bu rivayetleri nakletmekten sakındık. Lakin Resul-

[1] Nehc'ül- Belağa, 138. hutbe
[2] Nehc'ül- Belağa, 100. hutbe

i Ekrem'den (s.a.a) Kur'an'ı Kur'an ile açıklama yoluyla Kur'an tefsirinin makbul ve makul bir metot olduğu hakkında nakledilen kısa bir açıklamayı aktarmaya çalışacağız.

Elbette Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinin çoğu, Hz. Hatem'ul- Enbiya'nın (a.s) kapsamlı sözleri iledir. Nitekim diğer masum imamların (a.s) sözlerine ilhak edilmiştir. Zira o nursal zatların ve eserlerin tümü, ilahi renkle boyanmıştır ve bu ilahi renk, renklerin en güzel olanıdır.

Hz. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Kur'an'ın bazısı, diğer bazısını onaylamaktadır. O halde sizler, Kur'an'ın bazısıyla diğer bazısını yalanlamayınız."*[1]

Hakeza Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Kur'an'a sarılınız, o halde Kur'an'ı kendinize imam ve önder kılınız."*[2]

O halde eğer Kur'an ayetlerinin herhangi biri, heva ve hevese uyan müfessirin görüşü esasınca tefsir edilecek olursa, şüphesiz diğer Kur'an ayetleri böylesine uydurma bir yorumu yalanlamaktadır.

Heva ve hevese uyan bir müfessir şüphesiz nefsani isteklerini önder kılmış olur. Bu açıdan nefsani istekleri, onun rehberi konumundadır. Eğer Kur'an'ı bu nefsani istekleri üzere tefsir edecek olursa, önder olması gereken Kur'an'ı kendi önderliği altına almış olur ki şüphesiz böyle kimseler, sonunda helak olacaktır.

Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) heva ve hevesine uyan kimselerin helak olması hususunda şöyle buyurmuştur: "*Sanki kitabın önderleri onlar da, kitap onların önderi değildir.*"[3]

Hakeza şöyle buyurmuştur: "*Onlardan her bir kimse, sanki kendisinin imamıdır. Kendince güvenilir gördüğü şeylere yapışmış, sağlam sebeplere bağlanmıştır.*"[4]

Ama hakka tapan bir müfessir, hakikatte Kur'an'ı kendi isteklerine tercih etmiştir. Zira hidayet talep eden böylesine bir müfessir, Kur'an'ı kendisine önder kılmıştır. Nitekim Mü'minlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: "*Dizginlerini kitabın (Kur'an'ın) emrine*

[1] Kenz'ul- Ummal, 2861 ve 4029. hadisler
[2] a.g.e.
[3] Nehc'ül- Belağa, 147. hutbe
[4] a.g.e. 88. hutbe

vermiştir. Kur'an onun öncüsü ve önderidir. O, yükünü nereye indirirse o da oraya iner, konduğu yere konar. (Her şeyiyle Kur'an'a uyar.)"[1]

Nitekim Kur'an-ı Kerim de şöyle buyurmuştur: **"Geçmişte ve gelecekte ona batıl karışmaz. Her yaptığını bir hikmete göre yapan ve övülmeye layık Allah katından indirilmiştir."**[2]

Bu açıdan Hz. Ali (a.s) şu kılavuzlukta bulunmuştur: "*Ona uymayan fikirlerinizi suçlayın, aykırı düşen isteklerinizi doğrulamayın.*"[3]

9- Masumlar (a.s) Kur'an'ın Müteşabihlerini Halletme Merkezi Konumundadır

Kur'an ilahi bir nurdur, Kur'an'da hiçbir şekilde belirsizlik mevcut değildir. Lakin Kur'an'da müteşabih ayetlerin yer almış olması ve hakeza hiçbir örnek ve belli bir özelliği zikredilmeksizin tümel bir hüküm ve kapsamlı bir kuralla beyan edilmekle yetinilmesi, kalpleri kirlenmiş, sefil, nifak, ahdi bozma ve zulüm ehli olan kimseler için bir bahane konumundadır. Bu kimseler, muhkem ayetlere müracaat etmeksizin bazı ayetlerle bahane bulmaya çalışabilirler.

Bu hususta Kur'an-ı Kerim'in kılavuzluğu esasınca konuşan Kur'an sayılan tertemiz Ehl-i Beyt'e (a.s) müracaat etmek gerekir ki münafık bir kimse bir çok anlama gelen bir ayetten olumsuz bir şekilde istifade edemesin. Bu konuda Hz. Ali (a.s) Haricilerle konuşması için Abdullah b. Abbas'ı gönderdiği zaman şöyle buyurmuştur: "*Onlarla Kur'an'a dayanarak tartışma; çünkü Kur'an, pek çok anlam taşıyan bir kitaptır. Sen bir şey söylersin, onlar da bir şey söylerler. Fakat, onlara sünnetle delil getir; çünkü onlar, ondan kaçmaya hiçbir yol bulamazlar*"[4]

Sünnet de tıpkı Kur'an gibi bir takım müteşabih hükümlere sahip olmakla birlikte, masumların sünnetinin hedefi tayin edici olarak belirtilmesinin sırrı şudur ki sünnet, masumların sessiz kalması, sükut etmesi, yazması, davranışı ve sözlerinin mecmuası konumundadır ve bu örneklerden herhangi birinin dış alemde gerçekleşmesi ile aynı şekilde

---

[1] Nehc'ül- Belağa, 87. hutbe
[2] Fussilet suresi, 42. ayet
[3] Nehc'ül- Belağa, 176. hutbe
[4] Nehc'ül- Belağa, 77. hutbe

tümel ve genel bir kaide de ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla da münafığın beğendiği diğer bir yol kapatılmış olacaktır. Gerçi Resul-i Ekrem'in (s.a.a) sünnetinde zuhur eden şeyi, Müminlerin Emiri Hz. Ali'den (a.s) başka bir kimse ihata edememiştir. Bu konuda bizzat Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Resulullah'ın ashabının tümü, ondan bir şey sorup cevabını bilmek isteyen kimseler değildi. Nitekim bedevi ve yabancı birinin gelip Resulullah'a bir şey sormasını arzular, cevabını işitince de sevinirlerdi. Halbuki ben aklıma gelen her şeyi sorar ve cevabını ezberlerdim.*"[1]

Bu açıdan Hz. Ali (a.s) meydan okuma veya ilahi bir nimet olan gayb ilmi karşısında Allah'a şükrederken şöyle buyurmuştur: "*Vallahi dilersem, her birinizin nereden geldiğini, nereye gittiğini ve tüm işlerinin nereye varacağını sizlere haber veririm. Ama benim yüzümden Resulullah'ı (s.a.v) inkar etmenizden korkarım.*"[2]

Elbette böylesine tam bir ihatanın kökeni Allah'ın ilmi için Ali b. Ebi Talib'in (a.s) mazhariyetidir ve Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle buyurmuştur: "**Senin içinde olduğun herhangi bir durum, onun hakkında Kur'an'dan okuduğun herhangi bir şey ve sizin işlediğiniz herhangi bir iş yoktur ki, ona (iyice) daldığınızda, biz sizin üzerinizde şahidler durmuş olmayalım. Yerde ve gökte zerre ağırlığınca hiç bir şey Rabbinden uzakta (saklı) kalmaz. Bunun daha küçüğü de, daha büyüğü de yoktur ki, apaçık bir kitapta (kayıtlı) olmasın.**"[3] Nitekim kamil insan da kendi haddinde Allah'ın izniyle her şeyi açıklayan bir kitap, her şeyi açıklayan bir imam ve benzeri şeylerdir.

5- Kur'an'ın Hedeflediği Düzenin İncelenmesi

Evren, neden sonuç ilişkisi esasına dayalıdır. Her fiilin hem bir faili hem de hedefi vardır. Yani hiçbir fiil, fail olmaksızın tesadüfen meydana gelmez ve hiçbir iş de hedefsiz değildir. Elbette işlerin nedenleri

[1] a.g.e. 210. hutbe
[2] Nehc'ül- Belağa, 175. hutbe
[3] Yunus suresi, 61. ayet

çeşitlidir. Zira fiiller, çeşitlilik içindedir. Aynı şekilde failler de farklıdır.

Bu kapsamlı kanundan hiçbir fiil müstesna değildir. Gerçi failler etkilenme hususunda birbirinden farklılık içindedir. Zira bunlardan bazısının kendi varlıkları dışında özel bir takım hedefleri olabilir. Bu özel fiili yaparak kendisiyle hedefi arasında bir ilişki kurabilir. Özel fiilden ibaret olan aracının yardımıyla kendi hedefine ulaşabilir. Bazısının ise kendi zatları dışında bir hedefleri yoktur. Dolayısıyla da o özel fiili yapmakla kendisi ve fiili arasında bir ilişki kuramaz ve o özel ilişkinin yardımıyla hedefine ulaşamaz.

Böyle bir varsayım, neden ve sonuç düzeninde mümkün olmaktan da öte bir zaruret arzetmektedir. Zira, varlıkların faili düzen silsilesi, bizzat faile ulaşması gerektiği gibi –ki faili nedeni, zatının aynısıdır, faili mebdenin tamamlayıcılığına ihtiyacı yoktur. Hatta bizzat kendisi, bizzat faildir. Aynı zamanda kendisi de bizzat mevcuttur.- varlıkların hedefe dayalı düzen silsilesi de, bizzat hedefsel bir başlangıç noktasına ulaşmalıdır. Zira hedefsel nedenselliği, zatının aynısıdır ve hedefsel başlangıcın kemale erdirmesine ihtiyacı yoktur. Aksi taktirde, devir veya teselsül söz konusu olur. Bu esas üzere varlık düzeninde bizzat hedefsel başlangıcın varlığı zaruridir.

Allah, Varlıkların Hedefsel Mebdeidir.

Tevhit, delilinden de anlaşıldığı üzere bütün zati kemalleri, zatının aynısı olan ve de tümüyle sınırsız olan bizzat vacip varlık bir taneden fazla değildir. Bu esas üzere bütün eşyanın bizzat faili mebdei olan Allah, bütün her şeyin bizzat hedefsel mebdei konumundadır.

Her fail, herhangi bir işi bir kemale ulaşmak için yapmaktadır. Ama mutlak ve sınırsız kemalin kendisi bir işi yapmak isterse, burada o işin hedefi, bizzat o faile yakınlığa ermek içindir; başka bir şey değil. O halde bu tür yerlerde hedef, failin kendisidir; failden ayrı bir şey değil.

Bu açıdan Allah, kendi kendisini şöyle nitelendirmiştir: "**Hem ilktir hem sondur; hem açıktır hem gizlidir. O her şeyi bilir.**"[1] Sınırsız failin dışında varsayılan her şey, onun fiilidir; hedefi değil. Zira sınırsız

[1] Hadid suresi, 3. ayet

fail, hem evveldir ve hem de her şeyin bizzat faili mebdeidir. Hem ahirdir ve hem de her şeyin bizzat hedefsel mebdeidir.

Evren ve Kur'an'ın Hedefsel Esası

Tekvini Kur'an olan varlık aleminin bir hedefe sahip olması ve aynı zamanda tedvini evren olan Kur'an-ı Hekim'in bir hedefe sahip olması, Allah'ın güzel isimlerinden iki ismi esasıncadır. Bu isimler, gani ve hekim isimleridir.

1- Allah mutlak ganidir, bu açıdan hiçbir şeyi kendi noksanlığını gidermek için yapmamaktadır. Zira hiçbir fakirliği yoktur ki varsayılan hedefi elde etmekle, hayali fakirliğini ortadan kaldırmış olsun. Aynı şekilde Allah, hiçbir fiili başkalarına fayda versin diye de yapmamaktadır. Öyle ki başkasına fayda vermek, sınırsız kemallerden bir kemalin yoksunluğudur ve bu ulaşmakla o yoksun olduğu kemale ulaşmaktadır. Bu farz da batıldır. Zira mutlak kemal ve sınırsız fiiliyet olan Allah için böyle bir durum varsayılamaz.

Bu açıdan Allah, ilmi ve ayni (reel) alemi ve hakeza tekvini ve tedvini Kur'an'ı ne faydalanmak için ve ne de fayda ulaştırmak için yaratmıştır. Hiçbir kemal, fiil açısından bizzat failine (Allah'a) ulaşmaz, çünkü o sınırsız kemaldir.

2- Allah hekimdir. Bu açıdan hiçbir işi hikmetsiz, hedefsiz, menfaatsiz ve maslahatsız yapmaz. Zira bütün işleri hikmete dayalıdır ve faydalı sonuçlara sahiptir. O sonuçlar bizzat fiilin kendisine aittir. Mümkün varlık olan Allah'ın fiili ise, layık olan kemaline ulaşmaktadır. Kur'an-ı Hekim bu konuda iki temel konuyu beyan etmiştir. Onlardan biri, alem ve Adem'in hedefli sisteminden ibaret olan tekvini Kur'an'ın hedeflerini beyan etmektir ve diğeri ise Allah'ın salt ihtiyaçsızlığını beyan etmektir. Şimdi bu iki konuya kısaca işaret etmeye çalışacağız.

Evrenin Yaratılış Hedefi

Birinci konu hakkında Kur'an-ı Kerim, evrendeki düzenin yaratılışının hedefinin bir taraftan insanın tevhide ermesi olduğunu beyan etmektedir. "**Allah, yedi göğü ve yerden de onların benzerini yarattı. Emir, bunların arasında durmadan iner; sizin gerçekten Allah'ın**

her şeye güç yetirdiğini ve gerçekten Allah'ın ilmiyle her şeyi sarıp-kuşattığını bilip-öğrenmeniz için."[1]

Ve diğer taraftan da Kur'an-ı Kerim, insanın yaratılış hedefinin halis ibadet olduğunu bildirmektedir. "**Ben, cinleri de, insanları da, yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.**"[2]

Birinci ayette insanın bilgisel boyutu ve teorik akıl hedefi göz önünde bulundurulmuştur. Ama ikinci ayette insanın değersel boyutu ve pratik akıl hedefi mülahaza edilmiştir ve böylece insanın kemali, doğru bir ilim ve salih amel sayesinde temin edilmektedir.

İkinci konu, Allah'ın zati zenginliğidir. Allah, her varlıktan ve de imkani vücuda ait olan her türlü faydadan müstağnidir. Nitekim şöyle buyurmuştur: "**Musa demişti ki: «Eğer siz ve yeryüzündekilerin tümü küfredecek olsanız bile şüphesiz Allah hiç bir şeye muhtaç değildir, övülmüştür.»**"[3] Yani inkarcı toplumun itikadi küfrü –ki insanların bilgi ve teorik noksanlığına dönmektedir- ve değersel ve pratik aklının olmamasına dönen pratik küfrü, salt zengin olan Allah'a hiçbir zarar vermemektedir. O halde eğer insan, halis ibadet ve marifeti talep etmezse, Allah'ın hedefine ulaşmaktan mahrum olduğu ve bu yüzden de kemale sahip olmadığı söylenemez. Aksine söylemek gerekir ki insan, kendi kötü davranışları sebebiyle beklenilen kemaline ulaşmamaktadır.

Hz. Ali'nin (a.s) Sözlerinde Allah'ın İhtiyaçsızlığı

Kur'an'i tefsirin özü ve akli nedensellik gerçeği açıklığa kavuştuğu için şimdi de Hz. Ali'nin (a.s) Nehc'ül- Belağa'da yaratılış hedefinin aslı ve Kur'an'ın hedefsel sisteminin incelenmesi ile ilgili sözlerini aktarmaya çalışacağız.

Hz. Ali (a.s), Allah'ın, fiilin özel hedefinden ihtiyaçsızlığı hususunda şöyle buyurmuştur: "*Münezzeh ve yüce olan Allah, mahlukatı yarattı; yarattığı zaman onların itaatlerinden mustağni ve günahlarından*

[1] Talak suresi, 12. ayet
[2] Zariat suresi, 56. ayet
[3] İbrahim suresi, 8. ayet

da güvende idi. Çünkü isyan edenin isyanı ona zarar vermediği gibi, itaat edenin itaati de ona fayda vermez."[1] İtaatten maksat, pratik ve fikri itaattir. Nitekim günahtan maksat da pratik ve ilkesel günahtır.

O halde, ne doğru ilim olan vahitlerin tevhidi Allah'ın lehinedir ve ne de salih amel olan ibadet edenlerin ibadeti Allah'a bir fayda vermektedir. Aynı şekilde ne teorik cehaletten ibaret olan inkarcıların inkarı Allah'a zarar vermektedir ve ne de salih olmayan amelden ibaret olan günahkarların isyan, şirk ve tuğyanı Allah'a zarar vermektedir.

Bu esas üzere Allah'ın fiili gerçi bir hedef peşindedir, lakin ilahi mukaddes zat olan fail, kendi zatından ayrı bir maksattan da münezzehtir.

Hz. Ali'nin (a.s) Sözlerinde İnsanın Hedefli Oluşu

Hz. Ali (a.s) Nehc'ül- Belağa'da insan ve alemin hedefliliği hususunda şöyle buyurmuştur: "*Çünkü şanı yüce olan Allah sizi boş yere yaratmadığı gibi, başıboş bırakıp bilgisizliğe ve körlüğe de atmadı.*"[2]

Hakeza Nehc'ül- Belağa'da şöyle yer almıştır: "*Onlara kolay olanı teklif etti; zor olanla yükümlü tutmadı; aza, çok şeyle karşılık verdi; mağlup olduğundan O'na karşı isyan edilememiş; icbarla da emrine uyulmamış; peygamberleri oyun olsun diye göndermemiş; Kitab'ı kullarına abes olarak indirmemiş; gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları da boş yere yaratmamıştır:* **"İşte bu kafir olanların zannıdır…**"[3]

Semavi Kitapların Hedeflerinin Özü

İlahi kitapların hedeflerinin özü, iki şeydir. Her biri insan ruhu ve nefsinin bir bölümünü temin etmektedir. İlahi kitapların hedefleri, husuli ve huzuri eğitim ve tezkiyedir. Bu hedefin bir miktarı, insan ruhunun teorik boyutunu kemale erdirmek içindir. Diğer bir bölümü ise, insan ruhunun pratik boyutunun kemallerini elde etmek içindir. Hz. Ali

[1] Nehc'ül- Belağa, 193. hutbe
[2] Nehc'ül- Belağa, 86. hutbe
[3] a.g.e. 78. hikmet

(a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: "*ve insanlardan fıtri sözlerini tutmalarını istemek, insanlara unuttukları nimetini hatırlatmak, davetle hücceti tamamlamak, aklın definelerini (gizliliklerini) ortaya çıkarmak ve onlara kudret ayetlerini göstermek için kesintisiz nebiler gönderdi*"[1]

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Allah, vahyi için seçtiği elçilerini; yarattıklarına delil kılmak, halkın özür getirme yolunu kapatmak, doğruluk dili ile onları hakka çağırmak için gönderdi"*[2]

Yani akıl ve kesin delilleri, gerekli olduğu halde yeterli değildir. Aksine insan saadetini temin etmek, her türlü özrü ve bahaneyi ortadan kaldırmak ve kulların delilini itibarsız hale getirmek için Peygamber göndermek gereklidir. Nisa suresi, 165. ayette de bu konu açıklanmaktadır: "*Cin ve insanlara dünyanın üzerindeki perdeyi kaldırmak, zararlardan korumak için peygamberler göndermiştir.*"[3]

Bu ince ifadeden de anlaşıldığı üzere eğitimin en iyi yolu huzuri eğitim ve öğretimdir. En faydalı ilim de dünyanın hakikatini müşahede etmektir ki dünyayla dostluk her hatanın sermayesidir: *"Dünya sevgisi her hatanın başıdır."*[4]

Bunun sırrını da Hz. Ali (a.s) şu şekilde ifade etmiştir: Peygamberlerin gönderiliş sebebi dünyanın çirkin yüzüne örtülen perdeyi kaldırmak ve insanları tehlike karşısında uyarmak içindir. Nitekim başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: "*Böylece Allah Peygamber vasıtasıyla onları hidayete erdirdi ve onları cehaletten kurtardı.*"[5]

Bu kısa cümlede bi'setin asıl hedefi olan tezkiye ve eğitime işaret edilmiştir. Zira cehalet karşısında yer alan delalet, pratik aklın noksanlığına işaret etmektedir. Bunun karşısındaki cehalet ise teorik aklın noksanlığıyla ilgilidir. Elbette diğer bazı yerlerde delalet yollarına ve aynı şekilde cehaletin çeşitlerine işaret edilmiştir. "*Allah Muhammed'i (s.a.v), kullarını putlara kulluktan kurtarıp kendine kulluğa, şeytana itaatten ayırıp kendine itaate çağırması için hak ile gönderdi. O'nu, habersiz oldukları Rablerini bilsinler, inkarlarından sonra onu ikrar ve*

[1] Nehc'ül- Belağa, 1. hutbe
[2] a.g.e. 144. hutbe
[3] a.g.e. 183. hutbe
[4] Nehc'ül- Fesaha, s. 283
[5] Nehc'ül- Belağa, 1. hutbe

ispat etsinler diye, kullarına apaçık anlatıp hükümlerini bildirdiği Kur'an ile gönderdi"[1]

Bu konuda da bi'setin hedefi, Kur'an'i vahyin iniş hedefinin düzeni, Allah'ın marifeti ve Allah'a ibadet ve itaat hedefi beyan edilmiştir.

Kur'an'ın Hedef Sisteminin Üstünlüğü

Her mesajın hedef sistemi; faili mebde- yani mesajı gönderen- ile şekilsel mebdenin -yani mesaj içeriğinin, muhteva usaresinin ve kamil insanın soyut ruhu olan kabil[2] mebdenin- miktarı kadardır.

Gerçi bütün semavi mesajlar, dört mebdenin azametine sahiptir. Lakin nihai yorumlamadan sonra da açıklığa kavuşacağı gibi hiçbir mesaj, son ilahi mesajın dengi değildir. Bu yüce son mesajın geçen mesajlar üzerindeki ayrıcalığı, dört grubun tamamı için geçerlidir. Faili mebde açısından her ne kadar münezzeh olan Allah bütün risaletlerin başlangıç mebdei olmakla birlikte, her mesajda Allah-u Teala, ilahi güzel isimlerinden bir isimle zuhur etmektedir ve isimler bir olmadığı için de mesajların faili mebdei de bütün boyutlarda eşit olmamaktadır. Zira İsm-i Azim'den (büyük isim) kaynaklanan risalet, İsm-i Azam'dan (en büyük isim) kaynaklanan risalet gibi değildir. Zira büyük isim, en büyük isim gibi değildir. Şekilsel mebde' (mesajın muhtevası) açısından, işaret edildiği gibi, en büyük isimden nazil olan emirlerin içeriği, en büyük isimden kaynaklanmayan emirlerin muhtevasından daha yücedir. Kabullenen mebde açısından da, ilahi vahyin karargahı olan kamil insanın elde ettiği mesaj, diğerlerinin elde ettiği mesajdan daha kamildir. Yani bu, ilahi din olan halis İslam'dır. **"Şüphesiz Allah indinde din, İslam'dır"[3]**

İlahi mesaj getirenlerin tümü, bunu telakki etmiş ve ümmetlerine bildirmişlerdir. Mertebelerinin farklılığının derinliklerinden ve derecelerinin yüksekliğinin ise kulluklarından kaynaklandığı şüphe götürmez bir gerçektir.

---

[1] a.g.e. 147. hutbe

[2] Kabul eden. Olabilir, istidatlı, mümkün olan, önde ve ileride olan.

[3] Al- i İmran suresi, 19. ayet

Hedefsel mebde[1], yani varlığının hedefi ve nihai maksat açısından, önceki mebdeler miktarınca olduğundan ve onlar kemalin zirvesinde bulunduğundan, son mesajın hedefsel mebdei de kemalin zirvesindedir ve ondan daha üstün bir makam, salik ve salih bir insan için müyesser değildir. Aksi taktirde son mesaj sayılmazdı.

Zira Hakk'ın değişmez sünneti şudur ki her kabiliyeti ve istidadı, fiiliyete ulaştırsın ve hiçbir layık toplumun mahrumiyetinden hoşnut olmasın.

Bu bilgiler ışığında ilahi Peygamberlerin sonuncusunun biset günü olan 27 Recep gününe ait duada yer alan ifadenin sırrı da anlaşılabilir: "Allah'ım ben! En büyük tecelliyle derim ki…"[2] Zira her ne kadar konuşan kimse, konuşmasında tecelli etse de –nitekim Nehc'ül- Belağa'da şöyle yer almıştır: *"Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, kudretini göstererek onlar görmeksizin kitabında tecelli etti;"*[3] - lakin bütün tecelliler birbirine denk değildir. En kamil tecelli, en kamil insanın tertemiz kalbine nazil olan tecellidir. **"(Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) uyarıcılardan olasın diye, senin kalbine indirmiştir."**[4]

Kur'an-ı Kerim'in Risaletinin Hedefler Sistemini Açıklaması

Kur'an'ın hedefler sisteminin üstünlüğünün açıklanmasından sonra sıra, Kur'an'ın risaleti ve hedefsel düzenini açıklamaya gelmiştir. Nehc'ül- Belağa'da Müminlerin Emiri Hz. Ali'den (a.s) nakledilen bir çok sözler, açık bir şekilde veya işaretle, Kur'an-ı Kerim'in risaletinden bahsetmektedir. Onlardan bazısı şunlardır:

1- *"Münezzeh olan Allah, hayrı ve şerri açıklayan, doğru yolu gösteren kitabı indirdi."*[5]

Hayır ve şer kavramlarının çok geniş anlamları vardır. İnsanın bireysel ve toplumsal hayatının tüm boyutlarını kapsamaktadır. Hidayet, ma-

---

[1] Baş taraf, başlangıç, başlama, kaynak, kök, temel, esas.

[2] Mefatih'ul- Cinan, bi'set gecesinin duası

[3] Nehc'ül- Belağa, 147. hutbe

[4] Şuara suresi, 193- 194. ayetler

[5] Nehc'ül- Belağa 167. hutbe

rifet, ilim, ilme davet, adab-ı muaşeret ve doğru geçim gibi bütün kavramlar, hayrın örneklerindendir ve Kur'an'ın risaleti de bunları açıklamaktır.

2- *"Bu Kur'an'ın; öğüdünün aldatmayan, saptırmayıp doğru yolu gösteren, sözünde yalan olmayan bir nasihatçı olduğunu bilin… Kur'an'a uymadan önce de zenginlik gelmeyeceğini bilin… Çünkü o; küfür, nifak, azgınlık ve sapıklık gibi en büyük dertlere devadır."*[1]

Bu hadis esasınca da Kur'an'ın risaleti, ameli ve ilmi ihtiyaçların tümünü gidermek ve bu ikisinin mahrumiyetinden kaynaklanan dertlere ilaç olmaktadır ki bunlar da insanların dünya ve uhrevi hayatının mutluluğunu teminde etkilidir.

3- *"Kur'an, ayırandır, mizah kitabı değildir. Kur'an adil sünneti dile getirendir."*[2]

Bu rivayet esasınca da Kur'an-ı Kerim'in risaleti, hak ve batılı ayırt etmektir. Bu; ilmi ve ameli tüm işlerde, insanın bireysel ve toplumsal hayatında geçerlidir. Hakeza Kur'an, bütün bu boyutlarda, adil bir metodu insanlara sunmaktadır.

4- *"Daha sonra Kitab'ı indirdi… alimlerin susuzluğunu giderici ve anlayış, kavrayış sahibi kalplere bahar kıldı."*[3]

Bu hadis de, açık bir şekilde Kur'an'ın marifet boyutundaki risaletine delalet etmektedir.

5- *"Lakin ben ondan haber vereyim size; geleceğin bilgisi, geçmişe ait haberler, derdinizin ilacı, aranızdaki düzenin gerektirdiği her şey ondadır."*[4]

Bu rivayet esasınca da insanın bireysel ve toplumsal dertlerine derman olmak ve çeşitli boyutlara sahip olan insanların toplumsal hayatını düzenlemek de Kur'an-ı Kerim'in risaletidir.

6- *"Sizden öncekilerin ve sizden sonrakilerin ve sizin aranızda olan şeylerin hükmü Kur'an'da yer almıştır."*[5]

---

[1] a.g.e. 176. hutbe
[2] Şerh- u Gurer'il- Hikem, c. 6, s. 207
[3] Nehc'ül- Belağa, 198. hutbe
[4] a.g.e. 158. hutbe
[5] Şerh- u Gurer'ul- Hikem, c. 4, s. 409

Geçen rivayetin içeriğinin bir benzerini ifade etmektedir. Şimdi de hidayet, marifet, muaşeret ve insanların geçimi hakkındaki Kur'an-ı Kerim'in risaletlerinin bazısını kısaca açıklamaya çalışacağız.

1- Hidayet Hususunda Kur'an'ın Risaleti

Salik insan, ebedi mutluluğa doğru hareket etmektedir. **"Ey insan, gerçekten sen, hiç durmaksızın Rabbine doğru bir çaba harcayıp durmaktasın; sonunda O'na varacaksın."**[1] Hiçbir hareket; yol, yoldaş, azık, önder ve kılavuz olmaksızın mümkün değildir. Aynı şekilde adı geçen hususlar, itibari veya maddi ve hakiki yollardadır ve de onların birbirinden ayrılması mümkündür. Ama ilahi ve hakiki yolda yol, yolcunun içinin dışında olmadığından ve hareketi de tümüyle varlığından sayılan hak ile ahlak ve ameller hususunda olduğundan ve yakın bir gelecekte de halden meleke haline dönüştüğünden bu ayrılık düşünülemez. Yani yol, yolcu, yoldaş, azık, yol arasındaki konak yerleri ve yolun sonu tümüyle birdir. Münezzeh olan Allah, masum peygamberleri vasıtasıyla bunları onlara öğretmekte, onları tezkiye etmektedir. Allah'ın mukaddes zatından başka hiç kimse, insanları hidayete layık değildir. Zira diğerleri, kılavuzun hidayeti olmaksızın bizzat hidayete ermiş olamazlar. Zatı gereği hidayete ermemiş olan ve hidayete muhtaç olan bir kimse de başkalarına hidayet edemez. Lakin münezzeh olan Allah zatı gereği hidayet olduğu için Allah'ın tüm işleri de başkasının emri olmaksızın doğru yol üzeredir. **"Muhakkak ki, benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerinedir."**[2] Diğerlerinin hidayet hakkı ise sadece Allah'a mahsustur. **"Acaba insanları gerçeğe ileten mi uyulmaya daha layıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça doğru yolu kendi kendine bulamayan mı?"**[3]

---

[1] İnşikak suresi, 6. ayet
[2] Hud suresi, 56. ayet
[3] Yunus suresi, 35. ayet

Kur'an'ın Hidayeti İlahi Hidayetin Mazharıdır

Allah'ın kelamı olan Kur'an'ın hidayeti, mütekelliminin hidayet nişanesi ve ayetidir. Yani münezzeh olan Allah'ın gerçek hidayeti, her an özel bir şekilde zuhur etmektedir ve kabiliyet ve hal diliyle bir şey talep eden her müsait ve müstahak muhtacın tekvini ihtiyacını gidermektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın ilmi hidayeti de özel bir şekilde tecelli etmektedir ve her görüş sahibinin ilmi sorusuna cevap vermektedir.[1]

Eğer **"Göklerde ve yerde olan kimseler her şeyi O'ndan isterler; O her an kainata tasarruf etmektedir."**[2] nişanesini ilim dünyasında araştıracak olursak, bütün itikadi, kültürel, iktisadi, askeri ve siyasi ekoller hususunda görüş belirten, onların doğruluk ve yanlışlığının temel çizgilerini belirleyen ve cüz'i çizgilerini batını gören ve hakikati düşünen kimselerin içtihadına döndüren tek kitap, sadece Kur'an-ı Kerim'dir. Aksi taktirde Kur'an-ı Kerim ebedi bir kitap olamazdı.

Hidayetten Faydalananların Farklılıkları

Tekvini işlerin kabiliyet dillerinin bir olmadığı gibi ve sonuçta onlara verilen cevaplar da birbirine denk olmadığı gibi, hak yolunun yolcularının hal dili de Kur'an'ın marifetlerini açıklama hususunda eşit değildir. Ondan elde edilen cevaplar da aynı şekilde eşit değildir.

Aynı şekilde, nefis tezhibi yolunun yolcularının himmeti de eşit değildir ve dolayısıyla onlara nasip olan feyizler de birbirine denk değildir.

Örneğin Kur'an'ın batıni hidayetler türüne **"Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size bir furkan (hakkı batıldan ayırdedecek bir anlayış) verir."**[3] ayetinde kısaca işaret edilmiştir. Lakin takva ehlinden orta dereceli kimselerin makamı şudur ki pratik cehalet ordularından sakınsın ve pratik akıl ordusuna nail olsun. Amel savaşında ihlas, sefa, vefa, rıza ve benzeri güzel ahlaklara ulaşsın ama takva sahiplerinden muvahhid olanların yüce himmeti, amel sahnesinde zafere ulaşmanın

[1] Bu konuda daha önce Nehc'ül- Belağa'dan bir takım rivayetler aktardık.

[2] Rahman suresi, 29. ayet

[3] Enfal suresi, 29. ayet

ve Allah'a doğru seyir ve süluk eden kimselerin ameli makamlarına ulaşmanın yanı sıra ilim meydanında da üstün gelmeleridir ve pratik vehim felaketinden kurtuldukları gibi teorik vehim belasından da kurtulmalarıdır. Fikri demagoji saldırılarından kurtulup, akli burhanlar makamına erişmeleridir. Nefsani suretlerin temessülünden göç etmeleri ve gerçek misale ulaşmaları, oradan da mutlak misalin üstünde bir makama yükselmeleridir. Bu makamda, tıpkı Haris bin Malik gibi şöyle der: "Ben adeta hesap için kurulmuş olan Rabb'imin arşına bakıyor gibiyim." [1]

Daha sonra bunlar ihsan makamı olan **"keenne"** (gibi, sanki) makamından da göç ederler. Oradan da **"inne"** (mutlak, kesin, şüphe olmayan) makamına ulaşırlar ki bu makam gidilmesi ve ulaşılması gereken bir makamdır. İşte buradan **"Hiç kuşkusuz bu Kur'an insanları en doğru yola iletir."** [2] ayetinden ne kadar derin marifetler elde edilebileceği açıkça ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde **"size bir furkan (hakkı batıldan ayırdedecek bir anlayış) verir."** cümlesinden, görüş sahiplerinin husuli kavramları ile basiret sahiplerinin huzuri müşahedeleri arasında ne kadar büyük farkların olduğunu anlamak mümkündür.

Bir Hatırlatma

Kur'an'ın ilk risaleti olan hidayet boyutunun incelenmesi ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Ama burada bu kadarıyla yetinmekteyiz. Elbette Kur'an risaletinin diğer bazı boyutları da Kur'an hidayetinin Tuba ağacının makamındadır ki söylenmemiş bir takım gerçekleri de kendi içinde barınmaktadır.

2- Marifet Hususunda Kur'an'ın Risaleti

Mümessil ilim olan Kur'an, her şeyden önce beşeri toplumları ilime davet etmektedir. Zira ilmi bakış açısı sermayesiyle hidayet ışıkları ay-

[1] Usul- i Kafi, c. 2, s. 54
[2] İsra suresi, 9. ayet

dınlanmaktadır. Zira her ne kadar **"bütün âlemlere bir sakındırıcı olsun(diye).**"[1] ayeti gereğince Kur'an, alemlerin müjdelenmesi ve uyarılması hususunda kılavuzluk etse de, onlardan en çok faydalanan kimseler cehennem ateşinin alevlerinden korkan kimselerdir. **"Sen, ancak O'ndan korkanı uyaransın."** [2] Cehennem ateşinden korkan kimseler ise çok değillerdir. Onlardan en önemlileri ise Münezzeh olan Allah hakkında irfana ermiş ve de ilahi hüküm ve hikmetleri bilen alimleridir. **"Kulları içinde ancak âlimler Allah'tan (gereğince) korkar."**[3]

Onlar Allah'a inandıkları ve Allah'tan korktukları için meleklerle arkadaşlığa layık olmuşlar ve ilahi marifetlerin en seçkini olan tevhid sahnesinde şehadet (müşahede) makamına erişmişlerdir. Onların şehadeti eda etmesi gönül sahiplerinin kalp kulağıyla işitilmiştir. Onlar bir olan Allah'ın imza ve teyit mührünü yanlarında taşımaktadırlar. **"Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilâh yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur."** [4]

Tüm Boyutlarıyla Marifetin Bağışlanması

Kur'an'ın marifete davet hususundaki risaleti bütün esaslarını kapsamaktadır. Yani hem münezzeh olan Allah, Allah'ın güzel isimleri ve çeşitli mazharlarından ibaret olan mebde, "mebdeşinasi"[5] konusu olarak hatırlanmaktadır ve hem de mebdeden ibaret olan Mead'ı (ahireti) diğer güzel isimlerle birlikte sunmaktadır. Aynı zamanda münezzeh olan Allah'ın diğer güzel isimlerinin mazharı olan ilk ve son arasındaki rabıtaya hidayet etmektedir. Ayrıca her biri kendi haddinde ilahi mübarek isimlerden bir ismin mazharı olan evrenbilim ve insanbilimi öğretmektedir. Aynı zamanda ruhlu veya ruhsuz bir çok varlıkların ortaya çıkış ve eğitim türünü, ahlaki ve enfüsi ayetleri açıklama amacıyla rapor etmektedir.

---

[1] Furkan suresi, 1. ayet
[2] Naziat suresi, 45. ayet
[3] Fatır suresi, 28. ayet
[4] Al- i İmran suresi, 18. ayet
[5] Yartıcıyı ve ilk varlığı tanıma ilmi

Epistemoloji konularının yorumu hakkında ise boş düşünce ve hayalleri yeterli görmediği gibi, bilginlerden bir çoğunun müptela olduğu zannı noksan saymaktadır ve dünya görüşü konularında, araştırmada zannı, faydalı kabul etmemektedir.

Bu konuda bir çok ayetler nazil olmuştur ki zannı, tahmin gibi kabul etmiş ve buna uyanları sapık görmüş, tahminde bulunmayı da nefsine uymak gibi kınamıştır. Örneğin **"Onlar zandan başka bir şeye tâbi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler."** [1] Hakeza **"Onların çoğu sadece zayıf bilgiye, zanna dayanıyor. Oysa zan, zayıf bilgi, gerçeğin bir noktasının bile yerini tutamaz."** [2] Hakeza **"Onlar kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevadan başkasına uymuyorlar.**" [3]

Zikir ve Şükrün Yakin Üzerindeki Etkisi

Saf düşünce, görüş sahiplerinin yakinine ortam hazırladığı gibi, halis zikir ve şükür de basiret sahiplerinin yakininin ortaya çıkmasına bir vesiledir.

Hz. İbrahim Halil (a.s) göklerin ve yerin melekutuna şahit olan basiret sahiplerinin kamil bir örneğidir. O, buradan şuhudi yakin ve basiretin kesinlik makamına erişmiştir. **"İşte böyle İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, yakîn sahiplerinden olsun."** [4]

Kur'an İbrahim Halil'in (a.s) hikayesini beyan ettikten sonra bütün görüş sahiplerini göklerin melekutuna bakmaya çağırmıştır ki bu sıçrama tahtasında kavramsal, yakin ve teorik kesinlik makamına ulaşabilsinler. Gerçi basiretsel kesinlik makamına ulaşmak kendi ölçüleri içinde mümkündür. **"Onlar, göklerin ve yerin 'bağımlı olduğu egemenliğe ve sünnete (melekût),'bakmazlar mı?"**[5]

Aynı şekilde Kur'an hak yolunun tüm yolcularını halis bir ibadete ve zikre davet etmektedir ki zikir ve şükür yoluyla tıpkı fikir ve şuur

---

[1] En'am suresi, 116. ayet
[2] Yunus suresi, 36. ayet
[3] Necm suresi, 23. ayet
[4] En'am suresi, 75. ayet
[5] A'raf suresi, 185. ayet

yolu gibi yüce yakin makamına ulaşabilsinler. **"Ve yakîn sana gelinceye kadar Rabbine ibadet et.**" [1]

Yakin ilmine sahip olan kimselere de - ki fikir ve şuur yoluyla veya seher vaktinde kalkıp yaptıkları zikir ve şükür vasıtasıyla bu makama erişmişlerdir- henüz yolun ortasında olduklarını ve kendilerini yüce makamların beklediğini bildirmektedir ki bu kimseler ilm- ul yakinden ayn- ul yakine ulaşabilsinler. Böylece ilm- ul yakinden ayn- ul yakine ve kulaktan kucağa ulaşır. **"Hayır! Eğer kesin bilgi ile bilseniz, elbette cehennemi görürsünüz. Sonra onu, hiç tartışmasız yakîn gözüyle (Ayne'l Yakîn) görmüş olacaksınız."** [2]

Sevimlilik Yakinin İpoteğindedir

Yakin, salih ve salik bir kulun, "seven" makamından, "hakkın sevgilisi" yüce derecesine ulaşmasında çok önemli bir etkendir. Muhabbet lezzetini tatmakla kalmaz, aksine sevgili olmak açısından övünür ve iftihar eder. Eğer şimdiye kadar o, Hak ile münacat lezzetinden nasiplenmişse, şimdi, münezzeh olan Allah'ın kendisiyle münacat etme şevkinden sevince boğulmuş durumdadır**. "De ki; 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah sizi sevsin."**[3]

Daha önce de nakledildiği üzere Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Her zaman ve fetret dönemlerinde, büyük nimetler sahibi Allah'ın, fikirlerine ve akıllarına ilham ettiği, akıl ve düşünceleriyle konuştuğu kullar var olmuştur."[4]

Bunlar her an, ibadetleri vesilesiyle yakinden yeni bir nasip elde ederler ve daha üstün bir yakinle daha iyi ibadetler yaparlar. Nitekim görüş sahipleri, fikirleriyle teorik yakinden yeni bir nasip elde ederler ve o yakin ile teorik sorunları halletme anahtarını elde ederler.

---

[1] Hicr suresi, 99. ayet
[2] Tekasur suresi, 5- 7. ayetler
[3] Al- i İmran suresi, 31. ayet
[4] Nehc'ül- Belağa, 222. hutbe

3- Muaşeret Hususunda Kur'an'ın Risaleti

Çoğul edatında ifade edilen Kur'ani hitaplar, insanları birleşmeye davet etmektedir. Toplumu sorumlu kılmaktadır ve toplumsal davranışlarda insanlara, insani kerametlerle uyum içinde olan ve insanın en güzel şekilde yaratılmış olmasıyla uygun olan bir takım adap ve sünnetler öğretmektedir.

Bu açıdan Kur'an, bütün sıkıntı verici ve ayrılık yaratıcı sıfatları kınamış ve sevgi doğuran ve birleştiren bütün faziletleri ise övmüştür. İslam; ırk, kabile, zaman, iklim ve benzeri ihtilafları sadece birbirini tanıma vesilesi olarak sınırlandırmaktadır; övünme vesilesi olarak değil.

Kur'an övünmeyi, sadece böbürlenmeyi, günah işlemeyi, makam düşkünlüğünü, kibirlenmeyi, insanlardan kendini üstün görmeyi ve diğer günahları terk etmek olarak kabul etmektedir.

İnsani Muaşeret

Kur'an, insanlarla muaşeret adabını sadece İslami kardeşlik alanında, **"Şüphesiz müminler kardeştir"**[1] emri gereğince Müslümanlar arasında kardeşliği ve eşitliği ihya etmekle kalmamakta, evrensel olduğu hasebiyle bütün beşeri toplumlar arasında insani sefa ve samimiyetin faydalı olduğunu kabul etmektedir. Kur'an esasınca bir şahıs veya grup, fitnenin ev yakıcı ve ham hayalini taşımadığı ve kalbinde zulmün soğukluğunu bulundurmadığı müddetçe, bu kimselerle adalet üzere muamele etmek gerekir. Tüm insanlara karşı adalete riayet ederek karşılıklı saygı esasına dayalı bir muaşerette bulunmak icab eder. **"Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah adil olanları sever."**[2]

---

[1] Hücurat suresi, 10. ayet

[2] Mümtehine suresi, 8. ayet

Güzel ve Sevgi Dolu Muaşeret

İnsan, **"en güzel"**[1] şekilde yaratılmıştır. Böylesine terbiye olmuş bir varlığa karşı da en güzel şekilde davranmak gerekir. Allah-u Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: **"İnanan kullarıma söyle, en güzel şekilde konuşsunlar. Doğrusu şeytan aralarını bozmak ister."**[2]

Hakeza: **"İnsanlara güzel söz söyleyin.**"[3]

Bu ayette yer alan güzel sözden maksat, lafzi muaşeret değildir. Aksine mutlak davranış ve muaşereti kapsamaktadır. Gerçi İslam sınırlarına yapılan bütün saldırıları def etmek, düşmana karşı koymak ve her türlü düşman saldırısına karşı direnmek gerekir. Lakin eğer İslam sahası dahilinde herhangi bir düşmanlık ve ihtilaf ortaya çıkacak olursa, zahirde düşman sayıldığı için Müslüman kardeşi ortadan kaldırmaya çalışmak doğru değildir. Onu değil, onunla düşmanlığı ortadan kaldırmak gerekir. Düşmanı def etmek zor bir iş değildir, ama düşmanlığı ortadan kaldırmak ve yeniden dostluğa yönelmek sadece salih ve bilgin insanların sanatıdır. **"İyilik ve fenalık bir değildir. Ey inanan kişi: Sen, fenalığı en güzel şekilde sav; o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost gibi olduğunu görürsün."**[4] Bu esas üzere İslam sahası da aile sahasını andırmaktadır ve sevgi ve muhabbet üzere hareket etmektedir ki sürekli bu alanda aileye karşı doğru bir muaşeret daveti yapılmaktadır. **"Onlarla iyi geçinin."**[5] İnsanların birleşmesi veya ayrılması da ihsan ve lütuf esasına dayalı olmalıdır. **"Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır."**[6] Büyüklere karşı saygı göstermek de bu ayet-i kerimede açık bir şekilde emredilmiştir. **"Eğer ikisinden biri veya her ikisi, senin yanında iken ihtiyarlayacak olursa, onlara karşı «Of» bile demeyesin, onları azarlamayasın. İkisine de hep tatlı söz söyleyesin."**[7]

---

[1] Tin suresi, 4. ayet
[2] İsra suresi, 53. ayet
[3] Bakara suresi, 83. ayet
[4] Fussilet suresi, 34. ayet
[5] Nisa suresi, 19. ayet
[6] Bakara suresi, 229. ayet
[7] İsra suresi, 23. ayet

Kur'an-ı Kerim'de yer alan esaslara göre de büyük insanlara karşı sevgi göstermek, sürekli olarak akıl sahiplerinin hayatında yer alan bir hususiyet olmuştur ve akıl sahibi kimseler, büyüklerine karşı sürekli olarak akıl ve merhamet üzere davranmışlardır.

Hukuki Muaşeret

Kur'an-ı Kerim'in görüşüne göre insani toplumda hukuki muaşeret adabı, eşit ve karşılıklı bir adalet esasına dayalı olmalıdır. Bu açıdan adaleti emrettiği gibi adaletsizliğe tahammül etmeyi de reddetmektedir ve zulmü yasakladığı an, zulme teslim olmayı da yasaklamaktadır. Bu konunun önemi, Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir çok ayetin metninde de yer almıştır. Zira bazı ayetler, bütün Peygamberlerin mesajını adalet olarak ifade etmektedir. **"And olsun ki peygamberlerimizi belgelerle gönderdik; insanların doğru hareket etmeleri için peygamberlere kitap ve ölçü indirdik."**[1]

Bazı ayetler de şu gerçeğe önemle vurgu yapmaktadır ki, tam ve kamil bir hazırlık olmadığı müddetçe adaleti icra edebilmek mümkün değildir.

Bu açıdan adaleti yerine getirmek için ayağa kalkmak yeterli değildir. Bu konuda büyük bir çaba içinde olmak gerekir. **"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun."**[2] Hakeza: **"Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutan, yalnız Allah için şahitlik eden kimseler olunuz."**[3]

Olumsuzluk yönünde söz söyleyen ve adaleti emretmenin yanı sıra zulümden de sakındıran diğer bazı ayetler ise, zulmetmek ve zulmü kabul etmek arasındaki farkı uygun görmemektedir ve zulmü kabul etmenin de kınanmış zulüm gibi olduğunu dile getirmektedir ve her iki çirkin hasleti de reddetmektedir. **"ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz."**[4]

---

[1] Hadid suresi, 25. ayet
[2] Maide suresi, 8. ayet
[3] Nisa suresi, 135. ayet
[4] Bakara suresi, 279. ayet

Kabiliyetlerin Farklılık Sırrı

Kur'an-ı Kerim, kabiliyetleri, bir imtihan ortamı olarak saymakta, toplumsal işlerin adil bir şekilde dağılımına vesile kabul etmekte, toplum bireylerinin karşılıklı egemenlik haklarını düzenleme aracı bilmektedir. Aynı zamanda her türlü aşağılamak, insanların haysiyetini lekelemek ve tek yönlü kullanım ve sömürüyü reddetmektedir. **"Size verdiği (nimetler) hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur."**[1]

Hakeza: **"Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir."**[2]

Zikredilen ayetlerden de anlaşıldığı üzere bütün ilahi ihsanlar ve hediyeler, Allah'ın kulları için bir imtihan vesilesidir; bir takım sıfatlara sahip olanları yüceltmek ve olmayanları aşağılamak için değil. Bütün bu ilahi ihsanların hedefi, toplumsal görevleri adil bir şekilde bölüştürmek içindir. Dolayısıyla da "**Ey inananlar! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha iyidirler.**"[3] ayeti kerimesi de, her türlü böbürlenmeyi ve aşağılamayı reddetmektedir. Bütün herkesin birbirine karşılıklı saygı göstermesini gerekli görmektedir. Böylece insanın yüceliğini temin etme sayesinde toplumsal muaşeret, "erdemli şehir" ülküsünü gerçekleştirmeye ortam sağlamaktadır.

Toplum Sorumlularının Görevi

Erdem şehrinde vatandaşların güzel muaşerette bulunması, sorumlulukları ölçüsüncedir. Bu açıdan toplumun önemli sorumlularının görevi, bu konuda diğerlerinden daha fazladır. Nitekim, Musa Kelim ve Harun'a (a.s) dini yumuşak bir şekilde tebliğ etmeleri emredilmiştir. **"Ona yumuşak söz söyleyin, umulur ki o öğüt alıp-düşünür ya da içi titrer-kokar.»"**[4] Gerçi sonunda Firavun, kendi kötü tercihi sebebiyle denizin sularına gömüldü ve etrafında bulunan taassup sahibi

[1] En'am suresi, 165. ayet
[2] Zuhruf suresi, 32. ayet
[3] Hucurat suresi, 11. ayet
[4] Taha suresi, 44. ayet

kimseler de onunla birlikte boğuldular. **"Deniz de onları içine alıverdi, hem de ne alış!"**[1]

Aynı şekilde Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) de davranışlarında mütevazi ve merhametli olması ve muaşeret hususunda yumuşak davranması emredilmiştir. "**Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.**"[2]

Başkalarının görüşüne saygı göstermenin zımnında toplumun birliği, iş bilir güçlerin kazanımı, görüş sahipleri arasında bir uyum icad etmek ve son kararın doğruluğu için güzel bir vesile olan meşveret akımı da bu bağlamda düşünülmelidir ve Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu amaçla memur kılınmıştır.

Nitekim Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) sireti de münezzeh olan Allah'ın tavsiyesi üzere müminlere karşı kanatlarını germek ve mütevazi olmak olmuştur. **"Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir."**[3]

Ama buna rağmen Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) tağutlar karşısında kesinlik göstermesi ve suçlular karşısında beri olduğunu ilan etmesi de İslam'ın unutulmayacak sünnetlerinden biridir. **"Eğer sana isyan edecek olurlarsa, artık de ki: «Gerçekten ben, sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım.»"**[4]

Kur'an-ı Kerim'de kanatlarını germek, bazen küçüklük ve itaatkarlık izharıyla birlikte yer almıştır. Tıpkı çocuğun babası veya annesi karşısında gösterdiği halet gibi. **"Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger."**[5] Bazen de yumuşaklık, merhamet ve şefkat göstergesidir. Tıpkı o ilahi önderin memur olduğu şey gibi.

---

[1] Taha suresi, 78. ayet
[2] Al- i İmran suresi, 159. ayet
[3] Şuara suresi, 215. ayet
[4] Şuara suresi, 216. ayet
[5] İsra suresi, 24. ayet

Muaşeretin İyileşme Yolu

Kur'an-ı Kerim'in muaşeret adabının iyileşmesi hususundaki risaletlerinin biri de üstün ve gerçek medeniyete sahip bir toplum oluşturmak ve böyle bir topluma karşı hüsn- ü zan içinde olmayı emretmektir. Gerçi günah toplumunda bireylerin ilk görevi, hüsn- ü niyet içinde olmak değildir. Ama salih bir toplumda ilk emredilen şey, diğerlerine karşı hüsn- ü zan ve iyimserlik içinde olmaktır. "**Zannın çoğundan sakının, zira zannın bir kısmı günahtır.**"[1]

4- Geçimini Temin Hususunda Kur'an'ın Risaleti

Ruh, gayb alemindendir, beden ise şehadet (mülk) alemine aittir. Asalet ise, münezzeh olan Allah'ın feyzine aracı olan ve saadet aleminde feyizlenen kimseleri nasiplendiren gayp alemine aittir. Bu esas üzere en önemlisi inanç olan ruhun sıfatları, asalete sahiptir. Maddi, mali ve iktisadi sorunların ipoteğinde olan bedenin ihtiyaçlarını temin etmek ise fer'i bir husustur. Gerçi Kur'an kültüründe iktisat, üst yapıya aittir; alt yapıya değil. Lakin İslam, asla fer'i ve üst yapıya ait konular hususunda da duyarsız davranmamıştır.

Malın bir Araç Olması

Mal ve insan ruhunun hakikatinden ayrı olan her şey, insanın kemali sayılmamaktadır. Aksine insanın doğal ihtiyaçlarını giderme vesilesidir. Bu araçları temin etmek, sıkıntısız mümkün olmadığı için de insanın tabiatının içinde –fıtratının içinde değil- makul bir ölçüde sahiplik lezzeti ve iç çekiş mevcuttur. Bu vesileyle mal elde etmenin sıkıntısına katlanılmaktadır. Bir vesile olmaktan daha öte mal sevmek ve ihtiyaçları gidermekten daha fazlasını toplamak kınanmıştır. Gerçi üretime önem vermek de, başkalarının refahını temin etmek, dayanılmaz enflasyon yükünü hafifletmek ve toplumun fakirliğini gidermek açısından beğenilmiştir.

---

[1] Hucurat suresi, 12. ayet

Kur'an-ı Kerim, mal toplama sevgisini, ruh sıkıntısı olarak kabul etmiştir ve de kınamıştır. "**Malı da 'bir yığma tutkusu ve hırsıyla' seviyorsunuz**"[1] Elbette "**Muhakkak o, mal sevgisine aşırı derecede düşkündür.**"[2] ayetlerinde mal, hayır olarak anılmışsa da evvela hayır sıfatı mala aittir, mal sevgisine değil. İkinci olarak bu ayetten asla mal sevgisinin övüldüğü anlaşılmamaktadır. Bu ayette malı seven kimsenin ifadesiyle mal, hayır olarak anılmıştır. Zaten ayetin akışı da münezzeh olan Allah'a karşı nankör davranan insanı kınama yönündedir. "**Hiç şüphesiz insan, Rabbine karşı nankördür. Ve gerçekten, kendisi de buna şahiddir. Muhakkak o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür.**"[3]

Aynı şekilde malı hayır olarak adlandıran vasiyet ayeti de "**geleneklere uygun biçimde**"[4] dünyevi hayattaki varlığının zarureti gereğincedir ve bu durumda hayır olarak adlandırılmıştır. Hiç kimseye de bağlı değildir.

Zenginliğin Kemal Olmayışı

İslami ekonomide servet sahibi olmak, bir kemal sayılmamaktadır. Dolayısıyla mala sahip olan bir kimse kamil olmadığı gibi malı olmayan bir kimse de nakıs ve eksik değildir. Müminlerin Emiri Hz. Ali b. Ebi Talib (namaz kılanların en üstün selam ve rahmet dilekleri üzerine olsun) servet konusunu yorumlama hususunda Nebi-i Ekrem (s.a.a), Musa-i Kelim (a.s), Davud (a.s), cennet ehlinin karîsi ve İsa Mesih gibi Peygamberlerin ihtiyaç içinde olduğunu ve sade yaşadığını nakletmekte ve daha sonra şöyle buyurmaktadır: "*Bakan kimse aklederek baksın; Allah Muhammed'i böyle yaşamakla alçalttı mı, yoksa ikram edip yüceltti mi?! Alçalttı diyen, yüce Allah'a and olsun büyük iftira eder, yalan söyler. İkram edip yüceltti diyen de bilsin ki Allah ondan gayrisine dünyayı vermekle alçaltmış, dergahına en yakın olanlardan da dünyayı uzak tutmuştur*."[5]

---

[1] Fecr suresi, 20. ayet
[2] Adiyat suresi, 8. ayet
[3] Adiyat suresi, 6- 8. ayetler
[4] Bakara suresi, 180. ayet
[5] Nehc'ül- Belağa, 161. hutbe

Kanaatin Hayati Rolü

İslamın ilk yıllarında İslam askerlerinin zafere ermesinin şüphesiz bir takım sebepleri vardı ki onlardan biri de geçim hususunda kanaat edilmesiydi. Nitekim muhacirlerden olan Suffe ashabı ve ensardan olan fedakar insanlar bunun en açık örneğidir. Müslümanların kafirlerle savaşının nihayi yorumu; Kevser'in mal ve evlat çokluğu ile övünmeye galibiyeti, fedakarlığın seçip benimsemeye galibiyeti, zühdün altın biriktirmeye ve basit hayatın kompleks hayata galibiyeti ve özetle Kelimetullah'ın diğer kelimelere karşı üstünlüğüdür.

Adaletin Önemi

İslam ekonomisinin genel hatlarını adalet betimlemektedir ki bütün dini hatların da betimleyicisi konumundadır. Bu açıdan mal toplama sevgisine müptela olanların ifratını azaltmaktadır ki çok yemekten dolayı basan ağırlıktan, oburluktan, israftan, zayi etmekten, tuğyandan, cimrilik ve tamahkarlıktan kurtulabilsin.

Aynı şekilde ekonomik fakirlik içinde çırpınan kimselerin de tefritini azaltmaktadır ki açlık, zorluk, fakirlik, çıplaklık, zillet ve dilenciliğe müptela olmasınlar. "**Ta ki içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın.**" [1] ayetindeki tümel kanunun nüzulü, herkesten özellikle de gerçek alimlerden, dini tanıyan kimselerden, dindarlardan, sorumlu müfessirlerden ve zahit fakihlerden; zenginlerin ve fakirlerin eşitsizliği ile mal biriktirenlerin inançsızlığı karşısında ve mahrumların kötü durumu muvacehesinde asla susmamalarını istemiştir. Onlardan bu duruma karşı kıyam ederek genel kamuoyuna ait malların bütün insanlar arasında cereyan etmesini sağlamalarını istemiştir. Bu kamu oyuna ait mallar hakiki veya hukuki özel şahıslar nezdinde cereyan etmekle kalmamalıdır. "*Evet tohumu yarana ve insanı yaratana andolsun ki eğer bu topluluk biat için toplanmasaydı, yardımcıların varlığıyla hüccet ikame edilmeseydi ve Allah zalimlerin çatlayasıya doyar-*

[1] Haşr suresi, 7. ayet

ken, mazlumların açlıktan kırılmasına (mani olması) hususunda alimlerden söz almasaydı hilafet devesinin yularını sırtına atar, terk ederdim. Hilafetin sonunu ilk kasesiyle suvarırdım (Daha önce peşinde koşmadığım gibi şimdi de peşinde koşmaz, onu hemen terk ederdim.)"[1] Bu beyandan da anlaşıldığı üzere herkes ekonomik adaleti düzenlemek hususunda sorumlu konumdadır. Hem rehberlik ve velayeti emr kisvesi altında görev yapabilen kimse, hem rehberlik gücüne sahip olmayıp "kendi kendine yeten" kıyamıyla müslümanların velayetinin kendisinden düştüğü kimseler kendi görevini yapabilir.

Fakirlik ve Zenginlikle İmtihan Edilme

Şüphesiz hem zenginlik hem de fakirlik ilahi birer imtihandır. Hiçbirisi insanın yücelik veya düşüklük sebebi değildir. Fecr Suresi'nin ayetlerinden bu gerçek açık bir şekilde anlaşılmaktadır. "**Rabbin denemek için bir insana iyilik edip, nimet verdiği zaman o: «Rabbim beni şerefli kıldı» der. Fakat onu sınamak için rızkını daraltıp bir ölçüye göre verdiği zaman: «Rabbim bana hor baktı» der. Hayır…**" [2]

Nitekim zenginliğe müptela olan insanın batıl düşünceleri, mala karşı aşırı bir sevgi duymasına neden olmaktadır. Bu kimse fakirleri yedirme ve koruma hususunda da görevini yerine getirmez. Buna ne şevk duyar ve ne de diğerlerini teşvik eder. Bu surenin diğer ayetlerinde de bu gerçek yer almıştır.

Söylemek gerekir ki malın önemi hususunda söylenen gerçekler sadece niteliksel boyuta sahiptir; emirsel boyuta değil. Nitekim ekonomik fakirlik tehlikesi hakkında varolan ifadeler de niteliksel bir cihete sahiptir; emirsel bir cihete değil. Örneğin Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) ekonomik fakirlik tehlikesi hakkında şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Bizler için ekmekte bereket karar kıl. Bizimle ekmeğin arasını ayırma. Zira ekmek olmadığı taktirde ne namaz kılabilir, ne oruç tutabilir ne de rabbimizin farzlarını eda edebiliriz."* [3]

---

[1] Nehc'ul Belağa, 3. hutbe

[2] Fecr suresi, 15- 17. ayetler

[3] Furu- i Kafi, Kitab'ul Meişet, Bab'ul İstiğanet fid- Dünya ele'l Ahire

Bu rivayet de sadece olayın doğal tesirleri boyutunu ifade etmektedir; emirsel boyutunu değil. Nitekim sıradan insanların tahammül miktarını ifade etmektedir. Yoksa hem asr-ı saadette hem de günümüzde ilahi şahıslardan muvahhid kimseler fakirliğin bütün şiddetlerine tahammül ederek gerçek İslam'a yardım etmişler ve saldırgan düşmanları İslam vatanının sınırlarından def ederek Allah'ın yardımıyla Kur'an ve İtret'in varlığını yabancıların zararından korumuşlardır.

Sonuç

Sonuç olarak Kur'an'a önem vermek, sınırları korumak ve ilahi kanunları icra etmenin önemi hususunda birkaç hadis nakletmek ve böylece Kur'an'la haşr olmak ve Kur'an'la birlik oluşturmak için bir çaba göstermek istiyoruz.

Hz. Ali (a.s) bu hususlarda şöyle buyurmuştur:

1- *"Kur'an'ı öğrenin, çünkü o sözlerin en güzelidir. Onda anlayışınızı derinleştirip kavrayışınızı genişletin. Çünkü o gönüllerin baharıdır. Nuruyla şifa bulun, zira o göğüslerin şifasıdır. Onu en güzel okuyuşla okuyun. Çünkü o kıssaların en faydalısıdır"* [1]

2- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur*: "Kur'an'ı ihya etmek ona topluca sarılmaktır. Onu öldürmek ise ondan uzaklaşmaktır."* [2]

3- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Sarılıp tutanı koruyan ve asılanı kurtaran Allah'ın kitabına sarılın.*" [3]

4- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Kur'an'la oturup kalkan kimse bir artma ve bir de eksilme ile kalkar: Hidayetinde artma, körlüğünde eksilme olur. Kur'an'a uyduktan sonra yoksulluk, Kur'an'a uymadan önce de zenginlik gelmeyeceğini bilin."*[4]

5- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah hiç kimseye Kur'anda yer alan konular gibi başka bir şeyle öğüt vermemiştir... kalp ve fikir için Kur'andan başka bir cila bulmak mümkün değildir."*[5]

6- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah için, Allah için*

[1] Nehc'ul Belağa, 110. hutbe
[2] Nehc'ul Belağa, 127. hutbe
[3] a.g.e, 156. hutbe
[4] a.g.e, 176. hutbe
[5] a.g.e, 176. hutbe

Kur'an'a uyun; onunla amel etmede başkası sizden önde olmasın." [1]

7- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Evladın baba üzerindeki hakkı ise ona güzel isim vermesi, onu güzel terbiye etmesi ve ona Kur'an'ı öğretmesidir."* [2]

Geçmiş konuların geneli bu hadislerin kısa bir açıklaması sayıldığı için bunları burada yeniden açıklamaktan sakınıyoruz. Diğer Alevi konular Nebevi marifetlere bağlı olduğu gibi, Hz. Ali'nin (a.s) bu bölümdeki tavsiyeleri de Resul-i Ekrem'in (s.a.a) güzel sünnetine bağlıdır ki nitekim Peygamber'in (s.a.a) buyurduğu gibi Kur'an alimleri ve hafızları hem hayatlarında hem de ölümlerinde diğerlerine oranla bir üstünlüğe sahiptirler. Zira Resul-i Ekrem (s.a.a) Yemen'e bir heyet göndermek istediği zaman da aralarında en genç olanlarını emir olarak tayin etmiş ve kendisine bu konuda soru soran bir şahısa şöyle buyurmuştur: *"Bu Kur'an kârisidir."*[3] Hakeza Resul-i Ekrem (s.a.a) Uhud şehitlerini defnederken de şöyle buyurmuştur: *"Kur'an hususunda diğerlerinden daha kapsamlı olanları diğerlerinden önce mezara koyunuz."*

Bu marifetler ışığında İmam Zeyn'ul Abidin'in (a.s) neden şöyle buyurduğu anlaşılmaktadır: *"Doğu ve batı arasında olanlar ölse dahi Kur'an benimle olduktan sonra asla dehşete kapılmam."*[4] Yani yeryüzündeki bütün insanlar zahiri bir ölümle veya batıni bir ölüm ve küfürle ölseler ve insani makul hayatlarını dahi terk etseler dahi ben asla korkuya kapılmam. Elbette hidayet metni olan Kur'an benimle olduğu taktirde asla korkuya kapılmam. Zira dehşete kapılmak yolunu kaybetme sebebiyledir. Yol adamı ise asla korkmaz, aksine sürekli olarak yolunu kat etmekle meşgul olur.

---

[1] a.g.e, 47. mektup
[2] Nehc'ul Belağa, 399. hikmet
[3] Kenz'ul Ummal
[4] Usul- i Kafi, c. 2, s. 602

Üçüncü Bölüm

Alevi Hikmet

Giriş

Özel insanlara **"Hikmeti dilediğine verir."**[1] ayeti esasınca ilahi bir hediye olan ve bütün peygamberlerin ve velilerin öğretilerinin esasını teşkil eden ve **"Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber..."**[2] ayetinde zikredilen hikmet; insanın saadetini temin eden **"İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir"**[3] ifadesindeki gerçek önermeler topluluğudur.

İnsanın kemal ve yücelişini programlayan hikmet; nazari ve ameli (teorik ve pratik) hikmet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zira burada incelenen konular iki kısımdır:

1- Konuları insanın kudret, seçim ve iradesinin dışında kalan meseleler. Tıpkı yaratılış, ahiret, tevhid, melekler, soyut alem, melekut alemi, madde alemi, madde aleminin gelişim seyri ve insan olsun veya olmasın, hakikatleri kendi yerinde var olan diğer teorik meseleler gibi. Bütün bu teorik meseleler, insanın kudret ve seçiminin dışında kalmaktadır. Bu konular zinciri, "nazari (teorik) hikmet" olarak adlandırılmaktadırlar.

2- Konuları insanın irade, seçim ve kudretinin dahilinde olan meseleler. Nefis tezkiyesi, ruh eğitimi, ahlaki gelişim, ev ve ailenin idare şekli, nefsani faziletler, adalet, züht, takva, toplumun idare şekli, beşerin içinde yaşadığı bölge ve İslami ülkenin siyaseti ve insanın varlığına bağlı olan diğer bütün konular, bu türden meselelerdir. Bu tür konular ve meseleler zincirine de "ameli (pratik) hikmet" denmektedir.

Hekim (hikmet sahibi) ise, öylesine ilahi bir bilgindir ki mutlak hekim, yani münezzeh olan Allah, onu tevhide şehadet sahnesinde meleklerle eş düzeyde kendi vahdaniyetine şahit kılmıştır. **"Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan başka tanrı olmadığına şahitlik etmişlerdir."**[4]

---

[1] Bakara suresi, 269. ayet
[2] Bakara suresi, 129. ayet
[3] İsra suresi, 39. ayet
[4] Al-i İmran suresi, 18. ayet

İlahi ilim ise temiz ve ebedi hayattan istifade etmenin gereklerini temin etmektedir.

Hikmet sahiplerinin başında ise son Peygamber'in (s.a.a) mukaddes varlığı gelmektedir ki münezzeh olan Allah, hikmetli sözlerini onun diliyle cari kılmıştır ve ona toplu hikmetler ihsan buyurmuştur. [1] Ondan sonra ise, vahyin başlangıcından kesilmesine kadar sürekli olarak Peygamberiyle birlikte olan ve onun ilahi hedeflerini takip eden semavi ve rabbani şahsiyet, yani Müminlerin Emiri Hz. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) mübarek vücudu gelmektedir ki münezzeh olan Allah, hak üzere onu teorik ve pratik hikmet öğretileri, toplu manevi faziletler ve ilahi ilimler ile donatmıştır: **"Kime dilerse hikmeti ona verir; şüphesiz kendisine hikmet verilene büyük bir hayır da verilmiştir."**[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) ruhunda teorik ve pratik hikmet kök salmıştı. Hz. Ali (a.s) izhar, inşa ve beyan makamında çok yüce bir makamda bulunuyordu.

Hz. Ali (a.s) konuşmanın emirlerinden biriydi. O, konuşma ve susmaya egemen olan, varlıklarında doğru düşünce ve ilimlerin kök saldığı ve söz dallarının kendilerini gölgelendirdiği bir aileye mensuptu: *"Biz sözün emirleriyiz. Kök ve damarları bizde güçlenmiş ve dalları bizi gölgelendirmiştir."*[3]

1- Hz. Ali'nin (a.s) Makamının Azameti

Hz. Ali'nin yüce makamını tanımak ve bu makamı diğerlerine tanıtmak, sadece masum imamlar için mümkündür. Bu açıdan Hz. Ali'yi tanıtmak için en iyisi ve uygun olanı, bizzat Hz. Ali'nin (a.s) kendi sözlerine sarılmamızdır. Bu sözler, Hz. Ali'nin hikmetinin yüceliğini göstermektedir.

1- Nehc'ül Belağa'da, 192. hutbede İslam'ın zuhurunu beyan ederken ve Resul-i Ekrem'i (s.a.a) överken Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

---

[1] "Bana toplu sözler ihsan edildi. " (Men la Yehzuruh'ul Fakih, c. 1, s. 240)

[2] Bakara suresi, 269. ayet

[3] Nehc'ül Belağa, 233. hutbe

"Resul-i Ekrem hayatımın ilk başlarında beni kendi eteğinde büyütüyor, her gün yüzüme bir ilim ve ahlak kapısını açıyor ve beni buna uymaya davet ediyordu.

Her yıl Hira dağına çekilirdi, onu ben görürdüm, benden başkası da görmezdi.

İslam güneşinin içinde doğduğu ev, şüphesiz Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve Hatice'nin (a.s) evinden başka bir ev değildi ve ben de o ikisinin üçüncüsüydüm. Vahiy ve risalet nurunu görüyordum ve nübüvvetin kokusunu alıyordum."

Gaybi esintileri algılayan kalbi koku alma duygusu, peygamberlerde (a.s) olduğu gibi Hz. Ali'de (a.s) de mevcuttu. Yusuf'un kardeşleri Mısır'dan hareket ettiklerinde ve kendileriyle birlikte Yusuf'un gömleğini getirdiklerinde Yakub (a.s) birkaç fersahlık mesafeden kesinlik ve tekit ile şöyle buyurmuştur: **"Eğer bana bunak demeyecekseniz, söyleyeyim ki, burnuma Yusuf'un kokusu geliyor"**[1]

Hz. Ali'nin (a.s) gaypten kokladığı koku, mülki ve maddi bir koku değildir. Nitekim nübüvvet gerçeği de tabiat ve mülk alemine ait bir gerçek değildir. Sadece melekuti bir koku alma duyusuyla, gaybi bir iş olan nübüvveti teşhis etmek mümkündür. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Gerçekten de O'na (s. a. v) vahiy geldiği zaman, şeytanın inlemesini duydum da "Ya Resulullah! Bu inleme nedir?" dedim. "Bu kendisine kulluk edilmesinden ümidini kesen şeytandır." Çünkü vahy, nübüvvet ve risaletin egemen olduğu bir yerde şeytan hükümet edemez. Daha sonra şöyle buyurdu: "Benim duyduğumu duyuyor, gördüğümü görüyorsun. Ancak sen nebi değilsin, vezirsin ve hayır üzeresin" dedi."*[2]

2- Hz. Ali (a.s) Şıkşıkiyye hutbesi diye meşhur olan üçüncü hutbede ise şöyle buyurmuştur: *"Ben öylesine yüce bir dağım ki ilim selleri benden aşağı dökülür. Hiçbir kuş bana doğru yükselemez."* Zira her dağda sel suları akmaz, sel sadece yüksek ve yüce dağlardan dökülür ve hiçbir uçucu varlık benim yücelere ermiş makamıma doğru kanat çırpamaz.

---

[1] Yusuf suresi, 94. ayet

[2] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe

Sıradan bilginlerin düşüncesi, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) makamına asla erişemez. Bu ilahi hekimin selleri andıran ilimlerini hazmetmek ve ihata etmek, sıradan kimseler için mümkün değildir. Zira selin karşısında durmak imkansızdır. Dolayısıyla selin kenarında durup gücü oranında istifade etmek gerekir.

3- Hz. Ali (a.s) 189. hutbede kendi ilmi makamını beyan ederken şöyle buyurmaktadır: *"Ey insanlar! Beni kaybetmeden önce bana istediğimizi sorunuz. Şüphesiz ben göklerin yollarını, yeryüzünün yollarından daha iyi bilirim."*

Bu sözünde Hz. Ali (a.s) kendisinin iki alemi olduğunu beyan buyurmuştur. Nitekim evrende de iki alem vardır. Bir zahir alemi, bir de batın alemi. Bir gayp alemi, bir de şehadet alemi. Hz. Ali (a.s) burada şöyle buyurmaktadır: Benim gaybi boyutum, şehadet boyutumdan çok daha güçlüdür. Benim semavi ilimler hakkındaki bilgim, yeryüzüne ait ilimler hakkındaki bilgimden daha çoktur. Zira gayb alemi, şehadet aleminden daha güçlüdür. Alemin gaybından haberdar olan kimseler, şehadet alemi ile irtibat halinde olan kimselerden çok daha üstündür.

4- Hz. Ali (a.s) 175. hutbede ise şöyle buyurmaktadır: *"Vallahi dilersem, her birinizin nereden geldiğini, nereye gittiğini ve tüm işlerinin nereye varacağını sizlere haber veririm. Ama benim yüzümden Resulullah'ı (s. a. v) inkar etmenizden korkarım. Bunu ancak güvenir özel kişilere açıklarım."* İşte bu söz de Hz. Ali'nin gayb alemini ihata ettiğinin ve gayb aleminin şehadet alemini kuşattığının apaçık bir örneğidir.

5- Hz. Ali (a.s) 158. hutbede kendisini vahiy sözcüsü olarak tanıtmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Bu Kur'an'dır, onu konuşturmaya çalışın; ama o konuşmaz. Lakin ben ondan haber vereyim size; geleceğin bilgisi, geçmişe ait haberler, derdinizin ilacı, aranızdaki düzenin gerektirdiği her şey ondadır."*

6- Hakeza Hz. Ali (a.s) 109. hutbede şöyle buyurmaktadır: *"Bizler peygamberlik ağacı, risaletin indiği mekan ve meleklerin inip çıktığı yeriz; ilmin madeni, hikmetin kaynağıyız."*

Hikmet ve ilim ocağı, şüphesiz Hz. Ali (a.s) ve onun evlatlarıdır. Kur'an-ı Kerim, hikmeti açıklamada yetkin olduğu gibi bu kitabın apaçık bir öğrencisi ve konuşan Kur'an olan Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de hikmetin en iyi açıklayıcısı konumundadır. Allah'ın Kur'an için beyan ettiği sıfatın bir benzerini Hz. Ali (a.s) kendisi için açıklamaktadır. Allah-u Teala Kur'an'ın azameti hususunda şöyle buyurmuştur: **"Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik muhakkak ki onu Allah korkusundan baş eğerek parça parça olmuş görürdün."**

Ağır konuları hazmetmek, herkes için mümkün olmadığından ve bir çok kimseyi belaya düçar kıldığından, Kur'an'ın yüce marifetleri de dağları yerle bir etmekte ve dağıtmaktadır. Bu örnek, insanları aydınlatan bir örnektir. **"Bu örnekleri insanlara veriyoruz"**[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) eski dostlarından ve öğrencilerinden olan Sehl b. Huneyf Ensari'nin vefatından sonra şöyle buyurmuştur: *"Eğer dağ benim sevgimi hazmetmek isterse, dağılıp yerle bir olur."*, *"Beni bir dağ bile sevse, parça parça olur."*[2] Yani Hz. Ali'nin (a.s) sevgisine tahammül etmek, marifet ve velayetini hazmetmek, dağın harcı değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in yüce anlamlarını hazmetmek de dağ için mümkün gözükmemektedir.

7- Hz. Ali (a.s) 184. hikmetli sözünde şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz ben hakkı gördüğüm zamandan beri asla hak hususunda şüpheye düşmedim."*

Evet Hz. Ali (a.s) tevhit fıtratı üzere doğmuştur: *"Şüphesiz ben fıtrat üzere doğdum"*[3]

Kendisine hak gösterildiği günden beri Hz. Ali (a.s) asla hak hususunda şüpheye düşmemiştir ve sonuna kadar hak üzerinde sabit kalmıştır.

8- Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Muaviye için yazdığı bir mektupta bir miktar Ehl-i Beyt'in faziletlerinden bahsettikten sonra şöyle buyur-

---

[1] Haşir suresi, 21. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 111. hikmet
[3] Nehc'ül Belağa, 57. hutbe

muştur: *"Eğer Allah Kur'an'da insanın kendisini övmesini ve faziletlerini dile getirmesini yasaklamamış olsaydı,* **"bunun için kendinizi temize çıkarmayın"[1],** *ben ailemin faziletlerinden bir miktarını zikrederdim. Benim yaptığım, kamil bir huzu ve kullukla, Allah'ın nimetlerini saymaktır."*

Hz. Ali (a.s) daha sonra da şöyle buyurmuştur: *"Biz, Allah'ın terbiye ettiği kimseleriz. İnsanlar ise, bizim terbiye ettiğimiz kimselerdir."* Yani biz, ilahi ilimleri Allah'ın mektebinde öğrendik, diğerleri ise bu ilmi bizden öğrenmişlerdir. Biz vahiy sofrasının kenarına oturduk, diğerleri ise bizim irşad soframızın kenarına oturmuşlardır. Biz, ilim ve marifetleri öğrenme hususunda Allah'tan başkasına muhtaç durumda değiliz. Ama diğerleri, Allah'ın feyiz mecrası olan bizlere muhtaç haldedir.

Şu yüce söz, Hz. Bakiyetullah'ın (ruhumuz ona feda olsun), tevkiatlarının birinde de yer almıştır: *"Biz rabbimizin terbiye ettiği kimseleriz, insanlar ise bizim terbiye ettiklerimizdir."*[2]

Hikmet ve izzet sahibi Allah'ın direkt öğrencisi olan kimse de hikmet sahibidir. Kur'an-ı Hekim'i, hekim olan Allah'tan öğrenen Resul-i Ekrem (s.a.a) de hekimdir. (hikmet sahibidir.) Ali b. Ebi Talib (a.s) de Mübahele Ayeti[3] esasınca Resul-i Ekrem'in (s.a.a) canı mesabesindedir ve onun tertemiz nefsi olarak sayılmıştır. Dolayısıyla da bu mektepten ve ledunni ilimden nasiplenmiştir. Hikmet çeşmeleri ondan dışarı akmaktadır.

Eğer bir kimse kırk gün sadece Allah için halis bir şekilde yaşayacak ve kırk günlük yaptığı işlerin tümü, sadece Allah'ın rızasına uygun olacak olursa ve dolayısıyla da *"Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah'ındır."*[4] ayetinin içeriği, ruhunda tecelli edecek olursa, hikmet çeşmeleri ruhundan kaynar ve diline dökülür. Nitekim Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Herkim*

---

[1] Necm suresi, 32. ayet
[2] Bihar'ul Envar, c. 53, s. 1 78
[3] Al-i İmran suresi, 61. ayet
[4] En'am suresi, 162. ayet

kırk gün Allah için ihlas içinde yaşarsa, Allah hikmet çeşmelerini kalbinden diline akıtır."[1]

Bütün ömrünü Allah'a ihlas içinde geçirmiş olan Hz. Ali (a.s) de nazari (teorik) hikmette şöyle buyuracağı bir makama ulaşmıştır: *"Bu günden kıyamete kadar olacak her şeyi bana sorun. Mutlaka onu sizlere haber veririm."*[2]

Bu meydan okuma, *"Ey insanlar! Beni kaybetmeden önce bana sorunuz. Şüphesiz ben, göğün yollarını yeryüzünün yollarından daha iyi bilirim."*[3] cümlesinden farklıdır.

Tabiata yukarıdan bakan ve tabiata egemen olan bir aleme yükselebilen böylesine bir insan, teorik ve pratik bir hikmet hususunda kamil, ünlü ve ilahi bir şahsiyet olacaktır.

9- Hz. Ali (a.s) Nehc'ül Belağa'da 192. hutbede ise şöyle buyurmaktadır: *"Ben öyle bir gruba mensubum ki Allah yolunda kınayanların kınamasından asla çekinmez. Onların yüzü, doğruların yüzüdür. Yani onlar hem inanç makamında doğrudurlar, hem de ahlak ve amel makamında. Bu üç grupta doğruluk bir meleke haline gelmiş ve ruhlarına kök salmıştır."*

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Onların sözleri, iyi insanların sözleridir."*

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Onlar, geceyi ihya edip ibadet ile geçirenlerdir."* Yani onların geceleri ihya ve imar olmuş gecelerdir. Onların geceleri bozuk ve harap değildir. Onlar, geceleri uykuyla geçirmiyorlar ki bozuk ve viran olsun. Uykuda olan kimsenin şüphesiz bayındır ve ihya edilmiş bir gecesi yoktur.

"Gece ve seher ağlaması şükürler olsun ki zayi olmadı
Yağmur damlamız yegane cevher oldu."

Gecenin ihya ve bayındır olması, gündüzün de aydınlanmasına ve bayındır olmasına sebep olmaktadır. **"ve gündüzün meşalesi"**

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 67, s. 249
[2] Nehc'ül Belağa, 93. hutbe
[3] A.g.e, 189. hutbe

Günün aydınlığı, içi aydın olan kimselerden dolayıdır. Tabiatı güneş aydınlatmaktadır. Ama beşeri toplumları ilahi veliler aydınlatmaktadır. Onlar gündüzü aydınlatmakta, geceyi bayındır ve imar kılmaktadırlar. Zamana nur saçmakta ve zemini bereketle doldurmaktadırlar.

"Onlar, Kur'an'ın ipine sarılmış kimselerdir." Onlar, Allah'ın ve Resulü'nün sünnetlerini ihya ederler ve ilahi kuralları hayata geçirirler. *"Allah'ın ve Resulü'nün sünnetlerini ihya ederler"* Onlar tekebbür, üstünlük taslama, saldırganlık ve fesat ehli kimseler değillerdir. *"Onlar kibirlenmezler, kendilerini yüce görmezler ve fesat çıkarmazlar."*

Hz. Ali (a.s) hutbenin sonunda ise şöyle buyurmuştur: *"Onların gönülleri cennette bedenleri ise iş ve çabadadır."*[1]

Yani onların ruhu o alemdedir, gözleri ise bu alemde. Yani bedenleri amelle meşgul olduğu halde ruhları cennette nasiplenmektedir.

10- Hz. Ali (a.s) vahyin gerçek takipçisi olduğu ve bir an olsun vahiy yolundan ayrılmadığı hususunda ise 197. hutbede şöyle buyurmaktadır: *"Ben bir an olsun Allah'ın emri ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) kılavuzluklarının karşısında durup reddetmedim. Aksine sadece itaat ettim."*

Hz. Ali (a.s) bu hutbenin sonunda ise şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a yemin olsun ki ben Hak Teala'nın yolunda ve doğru bir yoldayım. Muhalif olan kimseler ise batıl uçurumuna yuvarlanmışlardır."*

Buraya kadar aktarılan bilgiler, Hz. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) kendi dilinden tanıtımı hakkında bazı örneklerdi. "Güneşin kılavuzu güneş geldi." Elbette böyle yüce bir şahsiyeti ya Resul-i Ekrem veya bizzat kendisi tanıtmalıdır. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.a) Müminlerin Emiri'ne (a.s) hitaben şöyle buyurmuştur: *"Ben ve Allah'tan başka hiç kimse layık olduğu şekliyle seni tanımamıştır."*[2]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe

[2] Bihar'ul Envar, c. 39, s. 84

Öğrencilerinin Dilinden Ali (a.s)

Hz. Ali'nin (a.s) öğrencileri ve mektebinden istifade eden kimseler de Hz. Ali'nin (a.s) ilmi ve ameli şahsiyeti hakkında bir çok söz söylemişlerdir. Merhum Sıket'ul İslam Kuleyni (r.a), bu ilahi hikmet sahibi şahsiyetin mektebinde yetişen seçkin öğrencilerden biridir. Aynı zamanda Şia dünyasının iftiharlarından biri sayılmaktadır. Merhum Kuleyni'nin[1] usul-i din[2] ve furu-i din[3] alanında yazmış olduğu değerli Kafi kitabı, masumların (a.s) kitapları arasında gösterilen kitaplardan biridir. Zira Kuleyni, Kafi adlı kitabında masumların (a.s) sözlerini bir araya toplamıştır. Kuleyni (r.a), Kafi adlı kitabında, Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) tevhit hutbesini nakletmektedir. Bu hutbe bir çok yüce marifetleri içermektedir. Hz. Ali (a.s) halkı Muaviye ile savaşa davet ettiğinde onlarla konuşmadan önce Allah ile konuşmuş, önce hamt ve senada bulunmuş, Allah'ı nitelendirmeye, tanımaya ve tanıtmaya çalışmıştır ki bütün bunlar nazari hikmettir. Hz. Ali (a.s) bu hutbede yüce hikmetlere değinmiştir. *"Vahit[4], ahad[5], samed[6] ve tek olan Allah'a hamd olsun. O Allah ki, hiçbir şeyden meydana gelmemiş ve daha önce yaratılmış herhangi bir şeyden de oluşmamıştır."*

Hz. Ali (a.s) söz konusu hutbenin sonunda şöyle buyurmuştur: *"Rabbimi bununla nitelendiriyorum ki büyük kıldığı büyükler, yüce kıldığı yüceler ve güçlü kıldığı güçlüler de dahil Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Allah zalimlerin dedikleri şeylerden çok daha yücedir."*[7]

---

[1] Muhammed b. Yakub b. İshak Kuleyni, Ebu Ca'fer künyesine ve Sıket'ul İslam lakabına sahip olup İmamiyye ashabının en güvenilir ve hadis naklinde en sağlam şahsiyetlerinden biridir. Gaybet-i Sugra döneminde yaşamıştır ve de H. 329 yılında Bağdat'da dünyaya gözlerini kapamış ve Kufe kapısında toprağa verilmiştir. (Rical'un- Neccaşi, s. 278)

[2] Cenab- ı Hakk'ın zât ve sıfatlarından ve nübüvvet ve itikada ait mes'elelerinden İslâmî esaslar dairesinde bahseden ilim.

[3] Cüz'î hüküm ve kaideler. Ahkâm- ı cüz'iyye.

[4] Bir, tek, biricik. Eşi, benzeri, cüz'ü, parçası olmayan Allah.

[5] Bir. Tek.

[6] Her şeyin kendine muhtaç olup, kendisi hiç kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmayan. (Allah.)

[7] Usul-i Kafi, c. 1, s. 136

Merhum Kuleyni, hutbenin sonunu naklettikten sonra şöyle buyurmaktadır: "Bu hutbe, Hz. Ali'nin (a.s) meşhur hutbelerinden biridir. Öyle ki bu hutbe Ehl-i Sünnet arasında da meşhur olan bir hutbedir. Eğer bir kimse tevhidi konularda düşünce ve inceleme ehli olacak olursa, bu hutbe hakkında düşünmesi kendisi için yeterlidir. Zira şüphesiz bu hutbe çok derin tevhidi konuları içermektedir."[1]

Merhum Kuleyni (r.a), daha sonra şöyle buyurmaktadır: "Eğer bütün cinler, insanlar ve beşeri toplumda yer alan akıl sahipleri bir araya gelecek olsalar ve bu topluluklar arasında hiçbir peygamber olmayacak olursa ve beşeri topluluklar arasında bir peygamber olmazsa, sadece normal yollarla ilmi makama erişmiş olan bilginler, Allah'ın tevhidi hakkında söz söylemek isterlerse, asla Ali b. Ebi Talib (a.s) gibi konuşamazlar."[2]

Merhum Kuleyni'nin (r.a) bu iddiası yaklaşık olarak herkese meydan okumak gibi bir şeydir. Tıpkı Allah-u Teala'nın Kur'an hakkında söylemiş olduğu şu söze benzemektedir: **"De ki: "İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kuran'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar."**[3]

Bereketli Alevi mektebinden nasiplenenlerden bir başka örnek daha aktaralım ki, ilim sahiplerinin Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) hekimane ihatası hakkında söylemiş olduğu şeyler açıklığa kavuşsun.

Nehc'ül Belağa'da yer alan bir hutbe şu şekilde başlamaktadır: *"Eyvah! Ne kadar uzak bir hedef, ne kadar habersiz ziyaretçiler ve ne kadar zor bir iş!"* Hz. Ali (a.s) daha sonra ise şöyle buyurmuştur: *"Ölüm öylesine insanın varlığına egemen olmakta ve kuşatmaktadır ki bunun nitelendirilmesi mümkün değildir. Bilginlerin akılları, ölüm olayını doğruca açıklayacak bir güce sahip değildir."* Bu söz konusu hutbenin

[1] A.g.e,
[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 136
[3] İsra suresi, 88. ayet

yüce cümlelerinden biri de şudur: *"Ne geceye bir gündüz ve ne de gündüze bir gece tanırlar. Kabre girdikleri o gece veya gündüz, onlara ebedidir."*[1]

Bu cümle, Nehc'ül Belağa'da yer alan nurani cümlelerden biridir. Şerheden kimseler de bu cümlenin şerhi hususunda çaba göstermişlerdir. Ama onlardan hiç biri, Hz. Ali'nin (a.s) bu cümlesinin derinliğine ulaşamamıştır. İbn-i Ebi'l Hadid-i Mu'tezili bu hutbenin şerhinde şöyle demektedir: "Bu hutbe, çok ilginç bir derinliğe sahiptir. Belagatlı, zor ve fesahatli kelimeleri içermektedir. Eğer bir kimse Nehc'ül Belağa'nın bu bölümünü inceleyecek olursa, Muaviye'nin, "Ali'den başka hiç kimse, Kureyş için fesahati böylesine bina etmemiştir" cümlesinin ne kadar doğru olduğunu anlar. Eğer Arabın bütün fasih insanlarını bir yere toplayacak olsalar ve bu hutbe kendilerine okunacak olsa, tümünün toprağa düşüp secdeye kapanması gerekir.

Nitekim şairler de Adiyy b. Rika' karşısında secdeye kapanmışlardır ve bir grubun yaptığı itiraza cevap olarak şöyle demişlerdir: "Sizler, Kur'an'da secde yerlerini bildiğiniz gibi biz de, şiirde secde yerlerini tanımaktayız."[2]

Kur'an'ın okunduğu taktirde secde edilmesi gereken ayetleri bulunduğu gibi, Ali b. Ebi Talib'in (a.s) de öyle bir takım hutbeleri vardır ki (bu hutbelerden biri de bu hutbedir) fesahat ve belagat uzmanlarına okunduğu taktirde secde etmeleri gerekir.

Bu nükte, Hz. Üstat Allame Tabatabai'ye İbn-i Ebi'l Hadid'in nasıl olur da böyle yüce bir ifadesi olabilir diye sorulunca Üstat (r.a) şöyle buyurmuştur: "İbn-i Ebi'l Hadid, boş söz söylememiştir. Zira secde, Allah'ın kelamı içindir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin (a.s) söylemiş olduğu hutbeler, bu Kur'an'i muhtevaya sahip olan hutbelerdir ve dolayısıyla da hakikatte Allah'ın sözü için secde edilmektedir; Allah'ın yaratığının sözü için değil."

İbn-i Ebi'l Hadid, sözünün devamında şöyle demektedir: "Bütün ümmetlerin yemin ettiği yaratıcıya yemin ederim ki ben, bu hutbeyi elli

---

[1] Nehc'ül Belağa, 221. hutbe

[2] Şerh-u Nehc'ül Belağa-i İbn-i Ebi'l Hadid, c. 11, s. 153

yıldan bu güne kadar bin defadan fazla okudum ve okuduğum her defasında benim için adeta yepyeni bir tazelikteydi ve kalbimde yepyeni bir konu, taptaze bir öğüt vücuda getiriyordu."[1]

İslam'ın ünlü hikmet sahiplerinden biri de İbn-i Sina'dır. Bu ilahi hekimin mirac hakkında yazmış olduğu bir risalesi vardır. İbn-i Sina bu kitabında Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Müminlerin Emiri'ne (a.s), akıl ve akli ilimlerin genişliği hususunda söylemiş olduğu sözlerini nakletmiştir ve Hz. Ali'yi (a.s) şöyle anmıştır: "Resul-i Ekrem (s.a.a), dostları arasında aklın hisler arasındaki yeri gibi bir makama sahip olan Ali b. Ebi Talib'e şöyle buyurmuştur: "Ey Ali! İnsanlar, çeşitli iyiliklerle Allah'a yakınlaşınca sen akılla Allah'a yaklaş ki onlardan öne geçesin."[2]

İbn-i Sina'nın Miraciyye adlı kitabındaki bu beyanı, Farsça olarak aynı ifadeyle yer almıştır. Bazı haşiye yazarları, bu beyanın tercümesini İbn-i Sina'nın şifa kitabının haşiyesinde tercüme etmişler ve şöyle demişlerdir: "Ali b. Ebi Talib (a.s) Allah Resulü'nün (s.a.a) diğer ashabı arasında tıpkı aklın hisler arasındaki yeri gibi bir makama sahipti." Ali (a.s) akıldır, diğerleri ise his. Hisler akla muhtaçtır ve akıl bütün bu hislerin kılavuzudur. Ali (a.s) ashabın rehberidir ve ashab ise Hz. Ali'ye (a.s) muhtaç konumdadır.

2- Nehc'ül Belağa'da Teorik Hikmet

Şimdiye kadar, teorik ve pratik hikmet faziletlerinin tümünü kendi içinde barındıran Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) şahsiyeti hakkında kısaca bilgiler vermeye çalıştık ki, Nehc'ül Belağa açısından teorik ve pratik hikmetin açıklamasının, kendisi bu iki hikmet hususunda kamil bir hekim olan kimsenin diliyle bu hikmetin açıklaması olduğu aydınlığa kavuşmuş olsun. Zira teorik hikmetin en önemli konuları, tevhit, nübüvvet ve ahiret konusudur. Pratik hikmetin en seçkin konuları ise ahlak ve nefis tezkiyesidir. Bu yüzden bu iki alanda Nehc'ül Belağa'dan teorik ve pratik hikmet hususunda bir takım konular aktarmak istiyoruz.

---

[1] Şerh-u Nehc'il Belağa-i İbn-i Ebi'l Hadid, c. 11, s. 153

[2] Risale-i Miraciyye, İbn-i Sina

Şüphesiz Nehc'ül Belağa önem açısından Kur'an'ın kardeşi olarak adlandırılmıştır ve bu kitap beyan emiri olan Hz. Ali'nin (a.s) hutbeleri, mektupları ve hikmetli sözlerinden oluşmaktadır. Bu kitabı Seyyid Razi (Ebu'l Hasan Muhammed b. Ebi Ahmed H. 359- 404) telif etmiştir. Bu kitapta bir çok öğütler, hikmetler, marifetler ve hükümet ve ülke yönetimi ile ilgili kılavuzluklar yer almıştır.

Allah'ı Tanıma İmkanı

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) açısından Allah'ı tanımak dinin başlangıcı ve evvelidir. *"Dinin evveli Allah'ı tanımaktır"*[1]

Hz. Ali (a.s) Allah'ı ve Allah'ın sıfatlarını tanımanın imkanı hakkında ise şöyle buyurmaktadır: İnsan için gerekli olduğu ölçüde Allah'ı tanımak mümkündür. Bu ölçüde Allah'ı tanımak insanın içinde yer almıştır ve de fıtratıyla karışık hale gelmiştir. Ama ihtiyaç ve imkan ölçüsünün üzerinde bir tanıma insanın içinde ve fıtratında karar kılınmamıştır. *"Akılları sıfatlarının sınırlarından haberdar kılmamıştır. (Zira sıfatları da zatı gibi sınırsızdır.) Ama O'nu kendilerine farz olduğu kadarıyla tanımaktan hiç kimseyi alıkoymamıştır."*[2]

İlahi Sıfat ve Zatın Künhüne Ermenin İmkansızlığı

İlahi sıfatların derinliğine ve künhüne ermek, mümkün değildir. Zira insanın fikri gücü sınırlıdır. İlahi zat ve sıfatlar ise sınırsızdır. Dolayısıyla sınırlı olan bir akıl, sınırsız olan bir zatı ve sıfatları derk edemez. Aynı şekilde insanın pratik gücü ve kudreti de sınırlıdır. Dolayısıyla da irfan yoluyla Allah'ın zatının huzuruna ve şuhuduna erişemez. O halde ne hikmet ve kelam bilginlerinin fikirsel himmetiyle Allah'ın zatının

[1] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe
[2] A.g.e, 49. hutbe

hakikatine erişmek mümkündür ve ne de Allah'ı tanıma deryasında yüzen kimselerin irfani zekasıyla imkan dahilindedir.

"Yüce himmetler O'nu derk edemez; akıl, zeka denizine dalanlar O'na erişemez."[1]

Bu yüzden Allah'ı tanımak her zaman insanın acizliğini itiraf etmesiyle birliktedir; insanın Allah'ı derinliğine tanıyamayacağının şuuruna erdiğinin bir itirafıdır bu.

Nitekim Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde şöyle buyurmaktadır: *"Vehimler, sıfatını bilemez; gönüller onu nitelikleriyle anlayamaz."*[2]

Sınırsız olan Allah, hem mütefekkirin fikrini ve hem de zatını ihata etmiştir ve hem de arifin şuhudunu, zatını ve irfani marifetini kuşatmıştır. Bu yüzden de Allah'ın zatının künhüne, ne şuhudi bir yorum olabilir ve ne de filozof, hakikate fikri bir yolla erişebilir.

Bazı hadis kitaplarında yer aldığı üzere masum İmam'a (a.s), "Allah, nasıl bir niteliğe ve haysiyete sahiptir" diye sorulduğu zaman şöyle cevap vermişlerdir: *"Allah'ın niteliği ve nasıllığı hususunda sorulan sorunun kendisi, niteliği ve soru soran düşünce bile Allah'ın yaratığıdır ve Allah'ın yarattığı olan bir şey ise Allah'ı ihata edemez ve Allah onlara mahkum değildir."*[3]

Bu açıdan hikmet sahibinin fikri düşünceleri ve arifin kalbi müşahedelerinin hiçbirisi Hak Teala'nın künhüne erişemez. *"Allah'ı gözler ve kalpler ihata edemez"*[4] Allah sınırsızdır. Sınırlı olan bir varlığın sınırsız olan bir varlığı ihata edebilmesinin gereği ise sınırlı olanın sınırsızlığı veya sınırsız olanın sınırlılığıdır ki her ikisi de imkansızdır.

Allah'ın sınırsız oluşunun nişanesi, sadece bütün bireylere oranla her halinde birlikte oluşu değil, **"Ve o, her nerede olsanız sizinle beraberdir."**[5] bütün bireylere oranla geçmiş ve gelecek bütün şartlarda eşit bir şekilde beraber oluşudur.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe
[2] A.g.e, 85. hutbe
[3] Bihar'ul Envar, c. 4, s. 298
[4] Nehc'ül Belağa, 85. hutbe
[5] Hadid suresi, 4. ayet

Hz. Ali (a.s) yolcunun yolculuk esnasında okuması uygun olan ve başlangıç bölümü bizzat Resul-i Ekrem'den (s.a.a) nakledilen bir duada şöyle buyurmuştur: *"Allah'ım! Yolculukta sahip sensin ve (yolcunun) ailesinde halefi sensin."*

Hz. Ali (a.s) daha sonra ise şöyle buyurmuştur: *"Bu iki sıfatı senden başkası bir anda barındırmaz. Zira yolcunun yoldaşı, halefi değildir ve yolcunun halefi de yoldaşı değildir."*[1]

Allah'ın varlığı sınırsızdır. Bu yüzden de hem yolcuyu ve hem de yolcunun ehlini ihata etmiş bulunmaktadır. Hem onun evindeki ihtiyaçlarını gidermektedir ve hem de yolculuktaki sıkıntılarını ortadan kaldırmaktadır. Hz. Ali (a.s) bir başka yerde ise şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz akıllara sığmayan, dolayısıyla da düşünce esintileriyle nitelendirilemeyen Allah sensin. Hatırlara gelen düşüncelere sığmazsın, bu yüzden varlığına sınır konamaz, akıllar tasarrufta bulunamaz."*[2]

Yani tam aksine akıl ve fikir de senin yaratığın olup kudret ve egemenliğinin altındadır. Senin ihatan ve sınırların içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla da Allah'ın zat ve sıfatlarının hakikatine ermek mümkün değildir. Aksine akıl, Allah'ı anlayamayacağını anlamaktadır. Dolayısıyla da Allah'ın marifeti olarak derk ettiğini, itirafına ek yapmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Biz seni hakkıyla tanıyamadık."*[3]

Allah'ın Varlığının İspatı

Allah'ı tanımanın delillerinden bir bölümü, Hz. Ali'nin (a.s) uzun hutbelerinden birinde beyan edilmiştir. Bu hutbede Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Başkasıyla kaim olan her şey ma'luldür. (Bir nedenin sonucudur.)"* [4]

Bu cümle hem neden- sonuç ilişkisini beyan etmektedir, hem de varlık alemini neden ve sonuç diye iki ayrı bölüme ayırmaktadır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 46. hutbe
[2] Nehc'ül belağa, 91. hutbe
[3] Bihar'ul Envar, c. 6, s. 292
[4] Nehc'ül Belağa, 186. hutbe

Yaratılış düzeninde bütün varlıklar sonuçtur. Zira varlıkları zatlarının aynısı değildir. Yani bir zatları vardır ki onlara hayat verilmiştir ve bu hayatlarını Allah'tan almışlardır. Bunun nişanesi de şudur: Onlar bir zaman yok idiler ve var olduktan bir müddet sonra da ortadan kalkacaklardır. O halde varlık ve yaratılış alemi, varlıklarını Allah'tan almışlardır ve Allah bu sistemin "nedeni" konumundadır. Zira varlığı bizzat kendindendir ve başkasından alınmış değildir. Yani hayat bulmuş olan bir zat değildir. Aksine zatı hayatının aynısıdır. Onun yokluk diye bir geçmişi yoktur. Asla yok olmaz. Diğer varlıkların varlık ve yoklukları bizzat Allah'ın elindedir.

O halde varlık alemi iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümü "neden", ikinci bölümü ise "sonuç"tur. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Öyleyse yazıklar olsun, tedbir ve takdir ediciyi inkar edene!"*[1]

Hz. Ali (a.s) hutbenin devamında şöyle buyurmaktadır: *"Ekicisiz çıkan bitkiler gibi olduklarını ve çeşit çeşit şekillerinin yapıcısı bulunmadığını sanıyorlar."* [2]

Gerçi alemde hiçbir şey kendiliğinden oluşmamaktadır. Bitkilerin bile bir yeşerticisi vardır ki o da hiç şüphesiz Allah'tır. Ama sıradan insanlar bu bitkilerin kendiliğinden yeşerdiğini sanmaktadırlar. Çehre, ses ve lehçe farklılıklarının tesadüfen oluştuğunu zan etmektedirler. Bunların bir hesap ve düzen üzere gerçekleştiğini bilmemektedirler. Oysa insanı şekillendiren şüphesiz Allah'tır. **"Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O'dur."**[3] Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmaktadır: *"Onlar, hiç bir delile dayanmadan, hiç bir araştırma yapmadan iddiada bulunuyorlar."*[4]

Evet, Allah'ı inkar edenler ilahi bir incelik olan ilahi can, melekuti kap ve manevi gönüllerini, ham ve boş hayaller ambarı haline getirmiş ve bir dizi bilgileri hiç araştırmaksızın gönüllerine yerleştirmişlerdir.

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında şöyle buyurmuştur: *"Ustasız bina*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 185. hutbe
[2] A.g.e
[3] Al-i İmran suresi, 6. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 185. hutbe

veya suç işleyen olmadan suç olur mu?!"[1] Yani acaba şu görkemli evren ve akılları şaşkınlığa düşüren akıl kendi kendini mi yaratmıştır? Acaba failsiz bir fiil ve nedensiz bir sonuç düşünülebilir mi? Akıl da bir yapıcısı olmayan yapının ve nedeni olmayan bir sonucun meydana gelişini imkansız kabul etmektedir. O halde yaratılış aleminin de mutlaka bir yaratıcısı ve sahibi vardır. Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde ise şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın yaratıklarını gördüğü halde, O'nun hakkında şüpheye düşen kişiye şaşarım!"*[2] Zira insan bir yaratık olduğu için kendi kendini yaratamaz. Mutlaka bir yaratıcısı vardır.

Hz. Ali (a.s) bazen Allah'ı ispat etmek için deruni olguların ve nefsani değişimlerin "sonuç" olduğunu delil olarak göstermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ı azimlerin (kararların) bozulması, düğümlerin çözülmesi ve himmetlerin kırılmasıyla tanıdım"*[3]

İnsanın ruh sayfasında ortaya çıkan bu değişimlerden Allah tanınmaktadır. Zira bu nefsani olayların hiç biri ne kendine ve ne de insanın nefsine dayalıdır. Kendine dayalı değildir, zira çok çeşitli haletleri vardır. Öyle ki bazen kapalı, bazen açık, bazen olumlu, bazen olumsuz, bazen var ve bazen de yok olmaktadır. Nefsani değişimler insanın kendisine de dayalı değildir. Zira insanın nefsinden alınmaktadır. Bunların da gösterdiği gibi insanın ruhu ilimler aynasıdır ve bu ilimleri kendi yüzeyinde yansıtmaktadır. O halde değişimler dizisi, irade, alınan kararlar, inançların açılım ve kapanımı, ne o inançların kendisine dayalıdır ve ne de bu görüşlerin aynası olan insanın ruhuna. Aksine münezzeh olan Allah ile ilgilidir.

Hz. Ali (a.s) başka bir hutbesinde şöyle buyurmaktadır: *"Her şey Allah'a boyun eğmiştir. Her şey O'nun sayesinde ayaktadır; her fakirin zenginliği, her düşkünün izzetidir."*[4]

Bütün varlıklar Allah'a dayanmaktadır. O halde hiçbir varlık kendine dayanmamaktadır. Zira varlıkları zatlarının aynısı değildir. Varlı-

---

[1] A.g.e
[2] A.g.e, 126. hikmet
[3] A.g.e, 250. hikmet
[4] Nehc'ül Belağa, 109. hutbe

ğının aynısı olmayan bir şey ise kendisine dayalı değildir. Aksine varlığı zatının aynısı olan bir yaratıcıya ihtiyaç duymakta ve dayanmaktadır.

"Her şey O'na dayalıdır" cümlesi aslında neden- sonuç ilişkisini beyan etmektedir. Ama *"Başkasıyla kaim olan her şey de maluldür. (Bir nedenin sonucudur.)"*[1] cümlesinde yer alan nedensellik kavramıyla değil. Hakikatini Allah'tan alan her varlığın kudret ve izzeti de Allah'tandır. Zira tüm varlıkların izzet ve kudreti tıpkı zatları gibi, varlığı zatının aynısı olan bir varlığa ihtiyaç duymaktadır.

Özetle Allah vardır. Zira diğer varlıkların varlıkları, zatlarının aynısı değildir. Bu yüzden varlığın kendisi olan ve varlığı zatının aynısı olan bir yaratıcıya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yaratıcı varlık ise Allah-u Teala'nın mukaddes zatından başka bir şey değildir.

Allah'ın Ezeli Oluşu

Başlangıcı ve yokluk sabıkası olmayan varlığa ezeli denmektedir. Hz. Ali (a.s) Allah'ın varlığını ispat etmek için varlıkların varlığını delil olarak gösterdikten sonra, Allah'ın ezeliyetini ispat etmek için varlıkların "hadis" olduğunu delil göstererek şöyle buyurmaktadır: *"Hamd, yarattıklarını mevcudiyetine, onların yaratılmalarını ezeliyetine, birbirine benzemelerini benzersizliğine delil kılan Allah'a mahsustur."*[2]

Yani varlıklar ilk önce yok idiler. Daha sonra vücuda gelmişlerdir. Dolayısıyla yaratıcısı yokluk geçmişi olmayan, sonradan meydana gelmeyen ve ezeli bir varlık olmalıdır. *"Allah, eşyanın yaratılışını, ezeliyetine şahit kılmıştır."*[3] Zira akıl da, "hadis" olan bir varlığın ezeli bir yaratıcıya dayanması ve bu yaratıcının da yokluk geçmişi olmayan ve başka bir varlık olması gerektiğine hükmetmektedir.

---

[1] A.g.e, 186. hutbe
[2] A.g.e, 152. hutbe
[3] A.g.e, 185. hutbe

İlahi Zatın Sınırsız Olmasının Gerekleri

Söylendiği gibi Allah'ın zatı ve zati sıfatları sınırsızdır ve bu mutlak ve sınırsız hakikat için herhangi bir sınır ve had yoktur. Şimdi de ilahi zatın sınırsız oluşunun bazı gereklerine işaret edelim:

1- Zatı, İlmi Olarak İhata Etmenin İmkansızlığı

Allah'ın hakikatine ermek ve Allah'ın zatını ilmi olarak ihata etmek imkansızdır. Zira hiçbir insanın sınırlı aklı ve meleğin sınırlı kapasitesi, sınırsız bir zatı ihata edemez. Dolayısıyla Allah'ı olduğu şekliyle tanımak mümkün değildir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Sıfatların tanımaktan aciz kaldığı, azametini akılların kavrayamadığı ve böylece mülkünün sonuna erişilemediği Allah'a hamd olsun."*[1]

2- Allah Her Şey İledir

Sınırsız olan Allah her şey iledir. Ama onlara hulul etmemektedir. Zira sınırsız varlık, bütün sınırlı varlıkları ihata eder. Tüm varlıklar ile birliktedir ve tümünü egemenliği altında bulundurmaktadır. Ama diğer varlıklarla katışmamakta, birleşmemekte ve denkleşmemektedir. Onlara hulul etmemekte ve birlik oluşturmamaktadır. Eğer onlarla denkleşir, karışır, hulul eder veya birlik oluştururursa, tıpkı onlar gibi sınırlı olur. Mesela eğer Allah su ile birlikte olur ve suya hulul edecek olursa suyun hükmünü elde eder ve maddi bir varlık haline dönüşür.

Hz. Ali b. Hüseyin (a.s), Hakk Teala'nın tenzihi hususunda şöyle buyurmaktadır: *"Sen her türlü ayıp ve kusurdan münezzehsin. Senin azametin ve makamın ne de yücedir."*[2]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 155. hutbe
[2] Sahife-i Seccadiye, 52. dua

Allah-u Teala, maddi bir varlığa katışmaktan ve maddi hükümlere mahkum olmaktan münezzehtir. O halde Allah-u Teala her şey ile mevcuttur. Ama onlara karışmamaktadır. Her şeyin dışındadır. Hiçbir şey ile katışık değildir. Ama her şeyi ihata etmektedir. Onlardan uzak ve onlara yabancı değildir. Bu yüzden Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Her şey iledir; eşleşmeksizin. Her şeyden başkadır; ayrılmaksızın."*[1]

3- Allah Her Şeye Yakındır

Allah düşük varlıklar ile birlikte olduğu halde yüce bir makamda bulunmaktadır. Hakeza yücelik ve azametin kemalinde, yüce ve soyut varlıklar ile birlikte olduğu halde düşük varlıkları da ihata etmiş bulunmaktadır. *"Yüce olduğu halde düşük ve düşük olduğu halde yüce bir makamdadır."*[2]

- Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Yücelikte önceliklidir ve O'ndan daha yüce bir varlık yoktur. Tüm yaratıklarına yakındır ve O'ndan daha yakın bir varlık yoktur."*[3]

Kur'an ise şöyle buyurmaktadır: **"(O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz"**[4]

Hakeza Kur'an şöyle buyurmaktadır: **"Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız."**[5]

Bazen bundan daha derin ve ince bir ifadeyle şöyle buyurmaktadır: **"Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer"**[6]

Allah bizlere ruhumuzdan bile daha yakındır. Bu yüzden bazen bir işi yapma hususunda karar alırız ama Allah o kararımızı bozar veya bir

---

[1] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe
[2] Bihar'ul Envar, c. 87, s. 190
[3] Nehc'ül Belağa, 49. hutbe
[4] Vakıa suresi, 85. ayet
[5] Kaf suresi, 16. ayet
[6] Enfal suresi, 24. ayet

işi yapmaya başlarız ama Allah o işi iptal eder. Aklımızdan geçen şeyleri bizlerden daha iyi bilmektedir. Daha sonra kendimiz anlamaktayız. Ruhumuzda olan güçten, Allah bizlere daha yakın bulunmaktadır.

4- Eşyayı Tanımak İlahi Nur İledir

Biz Allah'ı her şeyden daha iyi bir şekilde tanımaktayız. Diğer varlıklar hususundaki bilgimiz ilahi nur vesilesiyledir. İnsan ilk etapta Allah'ı tanımakta, daha sonra diğer varlıkları algılamaktadır. Gerçi insan bu konuda gafildir, ama hakikat budur. O halde münezzeh olan Allah bizler için her malumdan (bilinenden) daha malumdur. Her tanınan ve aşikar olan şeyden daha çok tanıdık ve aşikardır.

- Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurmaktadır: Allah sabit, aşikar, salt hak, açık ve salt nurdur. Allah gözle görülen şeylerden daha hakiki ve sabittir: *"O gerçektir, apaçıktır. Gözlerin gördüğü şeylerden daha gerçek ve apaçıktır."*[1]

Göz bir şeyi yanlış görebilir veya doğru teşhis etmeyebilir. Veya yok olan bir şeyi var zannedilir. Ama Allah gözlerin gördüğü ve var olduğundan emin olduğumuz her şeyden daha sabittir ve varlığı daha çok hakikidir. Zira Allah varlığın kendisidir ve salt vücuttur. Gözün gördüğü herhangi bir şey, yüce Allah ile mukayese bile edilemez. Zira Allah'ın hakk oluşu, duyduğumuz ve hissettiğimiz şeylerin haklı oluşu hususundan daha sabit ve daha layıktır. Allah bizim duyu organlarımızın algıladıklarından daha aşikardır. Zira insanın ruhu göz şebekesi vesilesiyle idrak etmektedir. İdrak ruh ile ilgili bir husustur. Fiziki işler ise göz şebekeleriyle ilgilidir.

İnsanın görmek, resim çekmek, düşünmek, değerlendirmek ve gerçeklere uyarlamak gibi tüm işleri sınırlı ve de Allah'ın yaratmış olduğu şeylerdir. İnsan ilk etapta mutlak olanı görmektedir. Daha sonra bu sınırlı şeyleri görmektedir. Eğer o salt gerçek olmasaydı, görücü ve görülen şey de olmazdı. Bu yüzden şöyle buyurmuştur: Allah'ı inkar et-

[1] Nehc'ül Belağa, 155. hutbe

mek mümkün değildir. Zira inkarın kendisi bile bizzat Allah'ın varlığının delilidir. Zira inkarın kendisi bile evrende bir iş ve varlık konumundadır.

Allah hakkında şek etmek de Allah'ın varlığının bir delilidir. Zira şek, başkasına dayalı olan bir olgudur. Dolayısıyla hiçbir şekilde Allah'ı inkar etmek mümkün değildir. Her kim diliyle Allah'ı inkar ediyorsa, ruhuyla aslında Allah'ı kabul etmektedir. Lakin insan gafildir ve ne yaptığını bilmemektedir.

Allah duyulur varlıklardan daha aşikardır. Delil getirildiği zaman delili bizzat yaratmakta ve delil getiren kimseyi delille tanıştırmaktadır. Delil, medlul (hakkında delil getirilen şey) ve iddia edilen şey arasında bir ilişki icat etmektedir. Zira bütün bunlar sınırlı ve "mümkün" varlıklardır. Bu yüzden Hz. Ali'nin (a.s) *"Yaratığı ile varlığına delalet eden Allah'a hamdolsun"*[1] delili esasınca bu varlıklar bir yaratıcıya ihtiyaç duymaktadır. Zira "O'nun dışında var olan varlıkların tümü "sonuç"tur."

Varlığı zatının aynısı olmayan her varlık, Allah'a muhtaçtır. Yokluk geçmişi olan her varlık ise salt varlığa istinat etmelidir. Zira neden- sonuç düzeninde körü körüne bir rastlantı ve tesadüf diye bir şey yoktur.

O halde imkani bir varlığın inkar veya tereddüt içinde olması, Allah'ın varlığının delilidir. Allah'ı inkar eden kimse, ya uyarlamada yanlışlık yapmaktadır veya boyun eğerek iman etmek istememektedir. İman ilimden farklı bir şeydir. Zira iman iradi bir iştir. Ama düşünce, ilim ve idrak konusu iradi şeyler değildir.

Eğer insan delil ve öncülleri iyi düşünecek olursa, sonuca da ulaşır ve delil ortaya koyduktan sonra da, "Ben anlamamak istiyorum, alim olmak istemiyorum" diyemez. Öncülleri sıraladıktan ve delil ortaya koyduktan sonra anlamak zaruri ve gayr-i iradi bir olaydır. İrade sadece ilmin öncülleri hususunda söz konusudur. Yani insan herhangi bir şey hakkında düşünmeyebilir. Herhangi bir şey hakkında inceleme yapma-

[1] Bihar-ul Envar, c. 4, s. 284

yabilir ve tartışmaya girmeyebilir. Dolayısıyla da o şeyi derk etmeyebilir. Zira bunlar ilmin öncülleridir. Ama eğer tartışır, inceler ve bir delil ortaya koyacak olursa kesinlikle sonucu anlar.

Anlaşıldığı gibi bu dört gereğin merkez noktası, Nehc'ül Belağa'da önemle belirtilen münezzeh olan Allah'ın sınırsız oluş ilkesidir.

Allah'ın Benzersiz Oluşu

Allah'ın benzeri ve eşi yoktur. Nitekim Kur'an şöyle buyurmuştur: **"O'nun benzeri hiç bir şey yoktur."**[1]. Hz. Ali (a.s) de *"Birbirine benzemelerini benzersizliğine delil kılan"*[2] ifadesinde de bu konuyu delillendirmiştir. Hz. Ali'nin (a.s) istidlalinin açıklaması ise şudur: Varlıkların tümünün bir benzeri ve eşi vardır. Zira alemdeki varlıklar, sıfat, tür, cins ve bir çok zati özelliklerde birbirine benzemektedirler. Bu eş ve benzer varlıkları ise eşi ve benzeri olmayan bir yaratıcı yaratmış olmalıdır. Bu yaratıcının hiçbir eşi ve benzeri yoktur. Zira yaratıcı ile yaratık tüm açılardan bir farklılık içindedir ve hiçbir şeyde yaratıcı, yaratığa benzememektedir. *"Yapıp işleyenle yapılanın; sınırlayanla sınırlananın, rab ile (terbiye edip yetiştirenle) yetiştirilenin farklılığı yüzünden…"*[3]

Eğer Allah'ın bir eşi ve benzeri olmuş olsaydı, varlık kapasitesi sınırlı olurdu. Dolayısıyla rakip ve benzerinin varlık sınırları da sınırlı ve mahdut sayılırdı. Oysa ispat edildiği üzere Allah sınırsızdır ve sınırsız bir varlık için, sınırsız bir eş ve benzer düşünmek bile imkansızdır. Dolayısıyla Allah sınırsızdır, eşi ve benzeri de yoktur.

Allah'ın Soyutluluğu

Yaratılış fenomenleri iki kısımdır: Somut (maddi) ve soyut. Maddi varlıklar hareket, değişim, zaman ve mekan gibi şeylere sahiptir. Ama

---

[1] Şura suresi, 11. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 152. hutbe
[3] A.g.e, 152. hutbe

soyut varlıklar mekan, zaman, artış, eksiliş vb. şeylerden münezzehtir. Allah'ın zatı ve zati sıfatları hareket, zaman ve mekandan münezzeh konumdadır. Zira Allah soyut bir varlıktır; maddi değil.

Hz. Ali (a.s) Nehc'ül Belağa'da Allah'ın soyut bir varlık olduğu hususunda bir çok göndermelerde bulunmuştur ve bu konuda sayısız deliller sunmuştur ki biz kısaca bu açıklamaları ele almaya çalışacağız.

1- Allah'ın Zat ve Zati Sıfatlarından Hareketin Tenzih Edilmesi

Müminlerin Emiri (a.s) uzun ve tevhidi bir hutbesinde (ki Seyyid Razi (r.a) bu hutbede yer alan ilke ve öğretilenlerin diğer hutbelerde yer almadığını beyan etmektedir) şöyle buyurmaktadır: *"Allah hareket ve sükunete mahkum değildir."*[1] Yani Allah ne hareketle iş yapmaktadır ve ne de Allah'ın zatında bir hareket vardır. Nedensellik ve etkenliği de hareketle birlikte değildir. Burada üç husus söz konusudur:

a- Allah'ın varlığı hareketten münezzehtir. Allah ne hareketlidir ve ne de sakin. Zira hareket ve sükunetin reel örneği maddi ve bilkuvve (potansiyel) varlıklardır. Eğer bu varlıklar bilfiil (aktif) değişime uğramazlarsa sakin ve eğer bi'l fiil değişime uğrarlarsa hareketli hale gelmektedirler. Bu yüzden Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Allah hareket ve sükunete mahkum değildir."* Zira hareket bile Allah'ın yaratığıdır. Allah'ın yaratığı ise Allah'a egemen olamaz. Nitekim Hz. Ali (a.s) bunun delili olarak da şöyle buyurmuştur: "Allah için sükûnet ve hareket geçerli değildir." Yani nasıl olur da Allah'ın yaratığı olan hareket, Allah'a egemen olabilir ve nasıl olur da Allah'ın icat ettiği bir sıfat Allah'a ilişebilir? Hareket ve sükunet (durgunluk) hali ile değişim ve gelişim sıfatları Allah'ın yaratığı olduğundan ötürü, asla Allah'a egemen hale gelemez.

Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmaktadır: *"Böyle olsaydı zatı değişir, künhü parçalanmış olur ve ezeli olamazdı."* Yani eğer Allah hareket eden bir varlık olsaydı cüz ve parçalara sahip olması gerekirdi.

[1] Nehc'ül Belağa, 186. hutbe

Geçmiş ve geleceği bulunurdu. Dolayısıyla da yalın, soyut ve ezeli olamazdı. Dolayısıyla Allah'ın zatında ve zati sıfatlarında değişim, batış, zeval, intikal ve hareket diye bir şey yoktur. *"O değişmez, zail olmaz, kaybolması caiz olmaz. ."*[1]

Hareket, maddeye ve tabiat alemine özgüdür. Her hareketin bir yönü ve hedefi vardır. Hareketli şey bu yön ve hedefe ulaşmak için hareket halindedir. Böylece de kendini geliştirmekte, kemale erdirmektedir. Bu esas üzere, bir varlık bütün kemalleri sınırsız bir şekilde kendinde barındıracak olursa ve zatı da sınırsız bir zat ise, artık sahip olmadığı, orada hazır bulunmadığı ve kendisini ihata etmediği bir yön veya hedef düşünülemez. Allah sınırsız ve tüm kemallere sahip bir varlıktır. Sonuç olarak da Allah'ın zatında bir değişim ve başkalaşım söz konusu olamaz.

b- Yaratıklara varlık vermek hareket ve yorgunluk ile birlikte değildir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Yaratandır, hareket ve çalışıp yorulma manasında değil."*[2]

Allah'ın işi, yazarın yazı yazması, konuşmacının konuşması, mühendisin proje çizmesi, doktorun tedavisi veya öğretmenin öğretmesi gibi hareket ve yorgunlukla birlikte olan bir iş değildir. Zira insanın işi, zihninde ortaya çıkan ve insanı yeni işlere yönlendiren yeni iradeler sebebiyledir. Açıkça bilindiği üzere yeni iradeleri kabullenmek ve yeni işleri yapmaya koyulmak da yorgunlukla iç içedir. Ama Allah'ın işleri bu adı geçen işler sebebiyle değildir. Zira ilahi fiil, yaratılan varlıklardır. Onların yaratılışı da Allah'ın zatında veya zati sıfatlarında bir hareket ile birlikte değildir. Ama evrendeki varlıklar bir hareket içinde bulunmaktadır.

Aynı şekilde Allah'ta herhangi bir yorgunluk da söz konusu değildir. Zira yorgunluk; pörsüme ve aşınmaya sebep olan hareket neticesinde ortaya çıkmaktadır. Allah'ın zatında ve zati sıfatlarında ise hareket söz konusu değildir. Nitekim zihni varlıklar olan tümel akli meselelerde de

[1] Nehc'ül Belağa, 186. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 152. hutbe

zaman söz konusu değildir. Zira bu varlıklar ne yeryüzü üzerinde hareket etmektedirler, ne de zaman içinde ve ne kendileri hareket etmektedirler, ne de hareketli varlıkların hareket mekanı konumundadırlar.

c- Dış alemden ibaret olan Allah'ın fiili sıfatları da iki çeşittir: Somut ve soyut. Maddi (somut) varlıklar hareket, pörsüme, aşınma ve yorgunluk içindedirler. Ama maddi olmayan (soyut) varlıkların herhangi bir hareketi söz konusu değildir ve sabit haldedirler.

Söylemek gerekir ki hareketli varlıklar "seyyal" olarak adlandırılmaktadır. Bir varlık tabiat ve madde egemenliğinden kurtulunca da "sabit varlık" olarak adlandırılmaktadır. Sabitler aleminde ise sükunet ve hareket diye bir şey söz konusu değildir.

Seyyal ve hareketli varlıklar, kendisini harekete geçirecek sabit bir varlığa ihtiyaç duymaktadırlar. Bir şeyin hareket ettiricisi de hareket edecek olursa, kendisi de muhtaç varlıklar dizisine katılmış olacaktır. Zira o da kendi hareketini sabit bir varlıktan almalıdır. Özetle Allah'ın zatı ve zati sıfatları hareket, değişim, yorgunluk ve başkalaşımdan münezzehtir.

2- Allah'ın Zatı ve Zati Sıfatları Hususunda Mekan ve Zamanın Geçersizliği

Hz. Ali (a.s) Allah'ın zatının ve zati sıfatlarının mekan ve zamandan münezzeh olduğu hususunda şöyle buyurmuştur: *"Sen ebedisin ve senin için bir zaman yoktur."*[1] Başka bir hutbesinde ise şöyle buyurmuştur: *"Onu zaman değiştiremez ve mekan onu ihtiva edemez."*[2]

Zaman, hareketin miktarıdır ve hareket ise maddenin akışı ve tedrici bir değişimdir. Eğer zaman olmazsa hareket de olmaz ve eğer hareket olmazsa madde de olmaz. Bu husus Allah'ın soyut bir varlık olduğunu da en iyi bir şekilde ispat etmektedir. Zira Allah'ın zatı ve sıfatları; zaman, mekan ve hareketten münezzehtir. O halde Allah maddi bir varlık değildir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 109. hutbe

[2] A.g.e, 178. hutbe

Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Zaman ve vakit diye bir geçmişi yoktur. Fazlalık ve eksiklik diye bir durumu söz konusu değildir."*[1] Zira adı geçen sıfatlar, bir şeyi kaybeden, başka bir kemal sıfatını edinen maddi varlıklara özgüdür. Bir varlık bu sıfatlara sahip olmazsa soyut sayılır.

- Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Hamd Allah'a ki hiç bir sıfatı diğer sıfatlarından öncelikli değildir.* [2] *Dolayısıyla ahir (son) olmadan evveldir, batın (gizli) olmadan zahirdir."*[3] Yani eğer Allah maddi bir varlık olsaydı, madde ufkunda haletleri birbiri ardınca ortaya çıkardı. Sıfatlarından biri diğer sıfatından öncelikli olurdu. Yani eğer "evvel" olsaydı artık "ahir" olmazdı. Eğer ahir olsaydı, bu defa evvel olmazdı. Eğer zahir olsaydı batın olmazdı ve eğer batın olsaydı, zahir olmazdı. Maddi varlıklardan biri eğer evvel olursa, artık ahir olmaz. Ahir olması için bir değişim gereklidir. Zahir olursa artık batın olmaz, sadece bir değişimle batın olabilir. Bir şey batın olursa, ancak halinin değişimiyle zahir olabilir. Ama Allah, hiçbir değişim içine girmeksizin hem evvel, hem ahir, hem zahir ve hem de batındır. Yani Allah'ın evvel oluşu, ahir oluşunun ve zahir oluşu da batın oluşunun aynısıdır.

Allah'ın salt varlık ve salt muhit (kuşatıcı) oluşu, kendisini zahir kılmıştır. Kamil bir şekilde idrak edilmesine engel teşkil eden nuraniyyet şiddeti de kendisini batın kılmıştır. Aynı şekilde Allah salt kemaldir ve bütün kemallerin de mebdei konumundadır. Bütün kemaller O'na doğru bir hareket ve devinim içindedir. Bu yüzden hem evvel ve hem de ahirdir. Bütün feyizler evvel olan Allah'tandır. Bütün maddi kararlar Allah'a doğru bir hareket içindedir. Maddi olmayan ve soyut olan tüm varlıklar Allah'a teveccüh etmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle

---

[1] A.g.e, 182. hutbe

[2]- Zira öncelik- sonralık zamanın özelliklerindendir. Zaman hareketin ürünü, hareket de cisimlerin gereklerindendir. Allah-u Teala ise zaman ve hareketten münezzehtir. Dolayısıyla tüm sıfatları zatının aynısıdır, sıfatları arasında öncelik sonralık veya nedensellik gibi maddi özellikler söz konusu değildir.

[3] Nehc'ül Belağa, 65. hutbe

buyurmaktadır: *"Göktekiler ve yerdekiler hep O'ndan bir şey isterler. O her gün (her an) yeni bir işle meşguldür."*[1]

Sonuç olarak Allah'ın zatı ve zati sıfatları maddi değil, soyuttur. Zira hareket, zaman ve mekan diye bir durum Onda söz konusu değildir.

Allah'ın Birliği

Hz. Ali (a.s) çeşitli yerlerde Allah'ın birliğini ve şirkten sakınılması gerektiğini söz konusu etmiştir ki bu yerlerden bazısı şunlardır:

- *"O'ndan başka bir ilah yoktur"*[2]

- *"İlginç olayları meydana getirme hususunda kendisine yardımcı olarak bir eş edinmemiştir."*[3]

- *"Bağışlanmayan zulüm ise Allah'a şirk koşmaktır."*[4]

- Aynı şekilde Müminlerin Emiri (a.s), oğlu İmam Hasan Mücteba'ya yapmış olduğu vasiyetinde Allah'ın birliği hususunda delil ortaya koyarak şöyle buyurmuştur: *"Ey oğlum! Bil ki, eğer Rabbi'nin ortağı olsaydı, sana onun da elçileri gelirdi; onun tasarrufunun ve iktidarının izlerini görür, yaptıklarını, sıfatlarını tanırdın. Fakat O, kendini vasfettiği gibi, tek bir ilahtır."*[5]

İmam Ali (a.s) Allah'ın vahdet ve birliğini ispat etmek için istisnai kıyas yoluyla delil göstermiştir.

İstisnai kıyas ise öncül, soncul ve sonuçtan teşkil olmaktadır. Hz. Ali (a.s) bu konuşmasında öncül önermeyi beyan etmiş, soncul önermeye değinmemiştir. Ama kıyasın sonucu konuşmada belirtilmiştir. Söz konusu kıyasın açıklaması ise şöyledir:

Öncül: Eğer Allah'ın bir ortağı olmuş olsaydı o da Peygamber gönderirdi. Evrende O'nun tasarruflarının nişanesi görülürdü. O'nun iş ve sıfatlarını da bilmiş olurdun.

---

[1] Rahman suresi, 29. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 35. hutbe
[3] A.g.e, 91. hutbe
[4] A.g.e, 176. hutbe
[5] A.g.e, 31. mektup

Soncul: Ama bütün bu işler batıl ve reddedilmiş şeylerdir. Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde bu bölüm zikredilmemiştir.

Sonuç: O halde Allah'tan başka bir ilah yoktur.

"Lakin Allah tek bir ilahtır. Nitekim kendisi de kendisini bu şekilde nitelendirmiştir."

Kur'an-ı Kerim de **"Eğer her ikisinde (gökte ve yerde) Allah'ın dışında ilahlar olsaydı, hiç tartışmasız, ikisi de bozulup gitmişti."**[1] ayetinde Allah'ın birliğine delil ikame etmiştir. Bu ayette de soncul önermesi zikredilmemiş, istisnai kıyas metodu kullanılmıştır.

Nübüvvetin Zarureti

Allah hiçbir milleti kılavuzsuz bırakmamıştır. Zira Allah insanın terbiye ve idare edicisidir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Münezzeh olan Allah kullarını gönderilmiş elçilerden, indirilmiş kitaptan, gerekli bir hüccetten ve apaçık doğru yolu göstermekten mahrum bırakmamıştır."*[2]

İnsan bir takım alemleri geride bırakan ve tanınmamış alemlere doğru yürüyen bir yolcu gibidir. İnsanlık toplumu bütün ilmi ilerlemelere rağmen henüz bedensel ve ruhsal özelliklerinden bir çoğu hakkında tam bir bilgi edinememiştir. Geniş alem de insanın bir çoğuyla karşılaştığı halde sırlarını çözemediği binlerce gizli ve açılmamış gizlerle doludur. Bu hesap üzere insanın mutluluğunu temin eden ve insana yol gösterebilecek bir kanun, gaybi bir kanun olmalıdır ki birey ve toplumun maslahatlarını göz önünde bulundursun. Böylece tabiatın da maslahat ve faydaları korunmuş ve mülahaza edilmiş olsun. Zira insan, tüm boyutlarıyla kapsamlı olan bir kanun yasamaktan acizdir. Bu yüzden Allah yegane kanun koyucudur. Dolayısıyla da hiçbir ümmet, şeriatsız, peygambersiz ve kılavuzsuz kalmamıştır. **"Hiç bir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı- korkutucu gelip- geçmiş olmasın."**[3]

---

[1] Enbiya suresi, 22. ayet

[2] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe

[3] Fatır suresi, 24. ayet

Bir bölgede yaşayan herhangi bir topluluğa Allah'ın kılavuz göndermemesi imkansızdır. **"Kitap ehlinden ve müşriklerden küfre sapanlar kendilerine apaçık bir delil gelinceye kadar, (bulundukları durumdan) kopup- ayrılacak değillerdi."**[1]

Allah, halkı, tevhit ehli olsun veya olmasın, genel nübüvvetten ayırmamaktadır.

Allah'ın suda yaşayan bir canlıyı yarattığı halde suyu yaratmaması veya insanı yarattığı halde havayı yaratmaması mümkün olmadığı gibi, beşeri bir toplumu yarattığı halde vahyi yaratmaması da mümkün değildir. Zira vahiysiz bir toplumun insani bir hayatı olabileceği düşünülemez.

Bu esas üzere ya bizzat peygamberin kendisi belirli bir toplum içinde yaşamakta ve onlara kılavuzluk edip ilahi kanunları icra etmektedir ya da onun yerine geçen temsilcisi bu sorumluluğu üstlenmektedir ya da risaletinin özü olan kitap ve öğretileri toplumda mevcut bulunmaktadır. O halde münezzeh olan Allah'ın hikmeti ve mutlak rububiyeti esasınca nübüvvetsiz insan, doğru bir varsayım değildir. *"Münezzeh olan Allah kullarını gönderilmiş elçilerden, indirilmiş kitaptan, gerekli bir hüccetten ve apaçık doğru yolu göstermekten mahrum bırakmamıştır."*[2]

Yeryüzünde Adem ve Havva olan iki kişiden fazla insan yaşamadığı bir zamanda bile, bu ikisinden biri (Hz. Adem) Peygamber idi.

- Müminlerin Emiri (as) Peygamberlerin (a.s) bi'set atmosferini beyan ederken de Peygamberlerin gönderiliş zamanının, insanlardan çoğunun Allah ile yaptıkları sözleşmeyi bozdukları, hakkını tanımadıkları, Allah'a eş koştukları, şeytanların kendilerini Allah'ı tanımaktan sapıklığa sürüklediği ve Allah ile irtibatlarını kopardıkları bir zaman olduğunu açıklamaktadır. *"İnsanların çoğu Allah'ın kendilerine şart koştuğu sözünü değiştirince, hakkını inkar edince, Allah'a eşler koşunca, şeytanlar onları Allah'ı tanımaktan alıkoyunca ve Allah'a ibadetten ayırınca Allah da onlara elçiler gönderdi."*[3]

---

[1] Beyine suresi, 1. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 1. hutbe
[3] a. g. e

Böyle bir fezada Allah insanlardan ilahi fıtri sözlerine vefa göstermelerini istemek, unutulmuş nimetlerini kendilerine hatırlatmak, tebliğ ile onlara hüccetini tamamlamak ve gömülmüş akıllarını dışarı çıkarmak için birbiri ardınca Peygamber göndermektedir. *"Allah da onlara elçiler gönderdi ve insanlardan fıtri sözlerini tutmalarını istemek, insanlara unuttukları nimetini hatırlatmak, davetle hücceti tamamlamak, aklın definelerini (gizliliklerini) ortaya çıkarmak ve onlara kudret ayetlerini göstermek için kesintisiz nebiler gönderdi. "*[1]

Ahiretin Zarureti

Tabiat alemi bütün zemini ve semai varlıklarıyla, bütün madensel, bitkisel, hayvansal ve insani unsurlarıyla öylesine bir uyum içindedir ki bir tek hakikati teşkil etmektedir. Bu bir tek hakikat ise sürekli olarak hareket halindedir. İçinde hiçbir sükunet ve durgunluk söz konusu değildir. Hareket ise kuvveden fiile (potansiyelden aktife) geçiş olduğundan, yani özel bir hazırlık aşamasından özel bir kemale doğru hareket etmek olduğundan dolayı bir hedef ve maksadının olması da zaruridir. Yani hedefsiz bir hareket imkansızdır. Eğer o hedefin de başka bir maksadı varsa ve kendisi o hedefe ulaşmak için hazırlık içindeyse o zaman ilk hedefin, nihai bir maksat olmadığı, aksine bir yol ve geçit konumunda bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Zira hakiki hedefin gereği, hareket eden varlığın o hedefe ulaşmakla durgunluk içine girmesi ve hareketinin sebata dönüşmesidir.

O halde hareket aleminin tümünün nihai bir hedefi vardır. Bu hedefe ulaşmakla kuvveden fiile ulaşmakta, değişimden kurtulmakta ve sükunete ermektedir. Eğer her hedefin peşinde başka bir hedef olur bu durumda hedefler zinciri belli bir sona varmaz. Bu da hareketin hedefsizliğini gerektirir.

Nitekim etken nedenler düzeninde eğer her etkenden önce bir başlangıç etkeni olursa, o başlangıçtan öncede başka bir etken bulunursa bu durumda ilk etkene ve alemin zati başlangıcına ulaşmak mümkün

[1] A.g.e

değildir. Bu da başlangıçsız olmayı ve hareket aleminin etkensiz bulunmasını gerektirir. O halde hedefler zinciri asil bir hedefe ve sonuca ulaşmalıdır. Zaruri olduğu üzere etkenler zincirinde ilk başlangıca ve zati bir faile ulaşmalıdır. Gerçi başlangıç ve son arasında fark vardır. O da şudur ki çzel bir fiil bir engelle karşılaştığı taktirde hedefe ulaşmayabilir. Ama başlangıcı ve faili olmayan hiç bir fiil yoktur. Lakin bu ayrıcalık bütün tabiat alemine oranla varsayılamaz. Zira varlık alemi tek bir gerçek bilimdir. Dolayısıyla bir izdiham ve çatışma gerekmemektedir. Bu uyumlu birlik hiç bir engele çatmaksızın hedefine ulaşacaktır. Hedefine ulaştığı zaman ise dinecek ve hareketi durgunluğa dönüşecektir.

Zaman, hareketin yorumsal ilineklerinden ve reel alemde aynısı olduğu gibi cevheri hareket de, hareket halinde olan varlığın aynısıdır. Zamanı da, zamanlı varlığın bizzat kendisidir. Hareket halindeki şey hedefe ulaşınca, yani zaman hedefine ulaşmaktadır. Bunun anlamı da zamanın kendi başına durgunluğa ve dinginliğe erişmesidir.

Kur'an-ı Kerim kıyameti hareket ve evrenin sonu olarak kabul etmektedir: **"Şüphesiz ahiret, odur karar yurdu."**[1]

Kur'an kıyameti hareketin sonu olarak kabul etmektedir. Kur'an'a göre kıyamet, karar ve dinlenme yeridir. Zira hedef hareketin sonudur. Hedefe ulaşmak huzura neden olmaktadır. Kur'an da kıyameti bir son olarak değerlendirmiştir. Nitekim bir çok ayetlerde karar ve sebat yeri olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda bir çok hareketten ve değişimlerden sonra gemilerin demir attığı bir liman olarak adlandırılmıştır. **"Saatin (kıyametin) ne zaman demir atacağını (gerçekleşeceğini) sorarlar."** [2]

Bu da ahiretin tabiat aleminin sonu olduğuna işarettir. Bu hedefe ulaşıldığı taktirde değişimler sona ermekte, hareket hedefine ulaşmakta ve sonuçta sabit ve durgun olmaktadır.

---

[1] Gafir suresi 39. ayet

[2] A'ra suresi, 187. ayet

Özellikle insan hakkındaki bu Kur'ani ifadelerin benzerleri Nehc'ül Belağa'da da yer almıştır. Onlardan bazıları da şöyledir: *"Bugün amel günüdür; hesap günü değil ve yarın hesap günüdür; amel günü değil."*[1]

"Ahiret, istikrar ve sükunet yurdudur."[2]

Hakeza: *"Ta ki istikrar ve sükunet yurduna girdiler."*[3]

Müminlerin Emiri'nden hatıra olarak kalan bu mezkur sözler de göstermektedir ki dünya kıyametin kuvve merhalesidir ve kıyamet, dünyanın fiiliyyet merhalesidir. İnsan, bir şey kuvve (potansiyel) aşamasında olduğu müddetçe hareket halinde olan bir gemiyi andırmaktadır ve bu şey fiiliyyet aşamasına ulaştığı zaman sükunete ermekte ve istikrara kavuşmaktadır.

3- Nehc'ül Belağa'da Ameli Hikmet

Ameli hikmetin boyutlarından bazıları şunlardır: Nefsi eğitmek, ruhu tezkiye etmek, ahlakı kemale erdirmek, evi idare etmek, bireyleri terbiye etmenin ve evlat yetiştirmenin niteliği, toplum idaresi, İslami ülkeleri ve beşerin yaşadığı yerleri idare etme siyaseti.

Hz. Ali (a.s) bu adı geçen hususlarda bir takım kılavuzluklarda bulunmuştur ki bu kılavuzluklardan pratik hikmetin fer'i çizgileri ve tümel hatlarında istifade etmek gerekir.

Pratik hikmetin konularını söz konusu etmeden önce Allah Resulü'nün (s.a.a) kelamından istifadeyle hikmetin başlangıç noktasını beyan etmek gerekir.

Allah Resulü'nden (s.a.a) nakledildiği üzere ilim ve hikmetin başlangıcı, aziz ve celil olan Allah'tan korkmaktır. Nitekim Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Hikmetin başı, aziz ve celil olan Allah'tan korkudur."*[4] O halde burada hikmet ve Allah korkusu ile ilgili bir takım

---

[1] Nehc'ül Belağa, 42. hutbe
[2] A.g.e, 203. hutbe
[3] A.g.e, 165. hutbe
[4] Men la Yehzuruh'ul Fakih, c. 4, s. 272

bilgiler aktarmak gerekir ki bu arada Allah Resulü'nün (s.a.a) hikmete dayalı bu sözünün sırrı da açıklığa kavuşmuş olsun.

İnsanın Değersel Ölçüsü

İlahi bilginler, cahil insanlarla eşit düzeyde değildir. **"De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"**[1] Hakeza: **"Murdar ile temiz- (aslında) bir değildir."**[2] Hakeza: **"Diriler ile ölüler de bir değildir."**[3] Hakeza: **"Körle gören bir olmaz."**[4] Hakeza: **"Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir."**[5] Hakeza: **"İyilikle kötülük bir olmaz."**[6] Hakeza: **"Öyleyse, iman eden kimse, fasık olan gibi olur mu? Bunlar eşit olmazlar."**[7] Hakeza: **"Mü'minlerden, özür olmaksızın oturanlar ile, Allah yolunda cihad edenler eşit değildir."**[8] Hakeza: **"İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar)."**[9]

Hz. Ali (a.s) ise bu konuda şöyle buyurmuştur: *"İnsanın değeri, ilmi hüner ve sanatı esasıncadır."*[10]

İmam Sadık (a.s) ise şöyle buyurmuştur*: "Her kimin ilmi hüner ve sanatı daha fazla ise o kimse daha değerlidir."*[11]

İşte bu ayrıcalık ve üstünlük, bilginleri diğer kimselerden ayırt etmektedir. Bu bilginleri meleklere yaklaştırmaktadır ve onlara denk hale getirmektedir.

---

[1] Zümer suresi, 9. ayet
[2] Maide suresi, 100. ayet
[3] Fatır suresi, 22. ayet
[4] Gafir suresi, 58. ayet
[5] Haşir suresi, 20. ayet
[6] Fussilet suresi, 34. ayet
[7] Secde suresi, 18. ayet
[8] Nisa suresi, 95. ayet
[9] Fatır suresi, 12. ayet
[10] Nehc'ül Belağa, 81. hikmet
[11] Men la Yehzuruh'ul Fakih, c. 4, s. 394

İlmin Allah Korkusuyla İlişkisi

Alim olmayan müminin tek bir boyutu vardır, ama alim olan mümin için bir çok dereceler vardır. **"Sizden imân etmiş olanları yükseltir ve kendilerine ilim verilmiş olanları ise dereceler ile yükseltir."**[1] Alim olan mümin, bu derecelerden istifade ederek Allah'ı tanımaktadır, Allah'ın birliğine tanıklık etmektedir ve Allah'ın yücelik makamından korkmaktadır. **"Kulları içinde ise, Allah'tan ancak alim olanlar içleri titreyerek korkar."**[2] Hakeza: **"O'nun korkusundan titrerler."**[3]

Mümin olan bilgin, bilinçli ve uyanık oluşun bereketinden dolayı hakkın nurunu görmektedir, vahyin cemalini tanımaktadır, buna teslim olmaktadır, nura yönelmektedir, Hak Teala'nın dergahının kapısında tevazu içinde durmaktadır. Zira Hak Teala'nın dergahında haşyet ve huşu içinde durmak, gerçek ilmin kesin sonucudur. **"Kendilerine ilim verilenler ise, Rabbinden sana indirilenin hakkın ta kendisi olduğunu görmektedirler."**[4]

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan onu görüyormuşçasına kork. Zira sen onu görmesen de Allah seni görmektedir. Eğer Allah'ın seni görmediğini sanıyorsan küfre girmiş olursun. Eğer Allah'ın seni gördüğünü bildiğin halde açık bir şekilde onun karşısında günah işleyecek olursan, Allah'ı, görenlerin en küçüğü sırasında karar kılmış olursun."*[5]

Hakeza İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Alim olan mümin sürekli iki korku arasında yaşamaktadır: Allah'ın kendisine nasıl davranacağını bilmediği geçmiş günahlarından duyduğu korku ve de ömrünü hangi şeyde geçireceği korkusu. Dolayısıyla alim olan mümin, her zaman korku içindedir ve onu korku dışında hiçbir şey ıslah etmemektedir."*[6]

---

[1] Mücadele suresi, 11. ayet
[2] Fatır suresi, 28. ayet
[3] Enbiya suresi, 28. ayet
[4] Sebe suresi, 6. ayet
[5] Usul-i Kafi, c. 2, s. 68
[6] Usul-i Kafi, c. 2, s. 70

Allah'tan Korkunun Mükafatı

Marifet ve şehadetin yanında bulunan haşyet ve korku, insanın ebedi cennete ulaşması için ilahi rahmet ve ihsanın ortamını hazırlamaktadır. Zira cennet, Allah'tan korkan kimseye mahsustur. Nitekim Allah'ın rıza ve hoşnutluğu da bütün ilahi kaza ve kadere boyun eğen ve bütün işleri Allah'ın hoşlandığı türden olan kimselere mahsustur. *"Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir."*[1]

Eğer Allah'ı tanımak, Allah'ın birliğine tanıklık etmek ve Allah'tan korkmak, nefsi ve de orta derecede olursa, insan ebedi cennet olan **Adn Cennetleri**'nden nasiplenir. Ama eğer bu marifet, şehadet ve korku; akli ve yüce bir derecede olursa insan iki cennetten nasiplenmektedir. Birincisi Adn cenneti, ikincisi ise ilahi lika cennetidir. **"Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki cennet vardır."**[2] Hakeza: **"Artık kullarımın arasına gir. Ve cennetime giriver."**[3]

İşte bu esas üzere peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.a) Allah'tan ilim artışını talep etmesi emredilmiştir. **"ve: Rabbim, ilmimi artır, de."**[4] Hakeza Hz. Musa (a.s) da ilmi, Allah nezdinden olan salih kuldan, yani Hz. Hızır'dan (a.s) kendisine uyması ve kendi eğitimi sebebiyle daha fazla kemale ermesi için izin istedi. **"Doğru yol (rüşd) olarak sana öğretilenden bana öğretmen için sana tabi olabilir miyim?"**[5]

---

[1] Beyine suresi, 8. ayet
[2] Rahman suresi, 46. ayet
[3] Fecr suresi, 29 ve 30. ayetler
[4] Ta- Ha suresi, 114. ayet
[5] Kehf suresi, 66. ayet

Uyarmak Peygamberin (s.a.a) En Önemli Risaletidir

Kur'an-ı Kerim, İslam'dan önceki peygamberlerin ve hatta son Peygamber'in (s.a.a) bile gönderiliş sebebinin hem itaat edenlere bir müjde ve hem de günahkarlara bir uyarı ve korkutma olduğunu bildirmekle birlikte, **"Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi."**[1] hakeza: **"Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik."**[2] Hiçbir ayette Peygamber'in (s.a.a) makamının müjdelemekle sınırlı olduğu beyan edilmemiştir. Bir çok ayetlerde Peygamber'in sadece insanları uyarmak ve korkutmak için geldiği belirtilmiştir. Örneğin: **"Şüphesiz sen bir uyarıcısın"**[3] Hakeza: **"Sen sadece bir uyarıcısın."**[4] Hakeza: **"Şüphesiz ben sadece bir uyarıcıyım."**[5]

Yukarıdaki ayetler, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) görevinin uyarmakla sınırlı olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda Allah'tan korkma konusuna daha fazla önem vermek için Peygamber'in (s.a.a) risaletinin başlangıcında müjdelemekten hiçbir şekilde söz edilmemiştir. Aksine risaletin başlangıcında vahiy sesi uyarıyla başlamıştır. **"Ey örtüsüne bürünen (Peygamber)! Kalk (ve) bundan böyle uyarıp korkut."**[6] Zira münezzeh olan Allah'tan korkmak, mutluluğun ta kendisidir ve Allah'tan korkmak şüphesiz ümit içinde yaşamaktır.

Peygamber'in (s.a.a) risaletinin önemli bir bölümü insanları uyarmak hakkındadır. Zira Allah'tan korkan bir ümmet, hiçbir fert veya milletten korkmaz. Hiçbir tehlikeli olay karşısında diz çökmez. Zira hem dünyada başkalarına kölelikten kurtulmuştur, hem de kıyamette ilahi azaptan özgürdür. Ama Allah'tan korkmayan bir millet, işlediği suçlar sebebiyle zalim sultanların korkusu içinde yaşamak zorundadır. Sonuç

---

[1] Bakara suresi, 213. ayet
[2] Ahzab suresi, 45. ayet
[3] Hud suresi, 12. ayet
[4] Fatır suresi, 23. ayet
[5] Şuara suresi, 115. ayet
[6] Müddessir suresi, 1- 2. ayetler

olarak da zillete ve köleliğe boyun eğmektedir. Nitekim İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Sizlerden bazınız sıradan sultanlardan çok korkmaktadır. Bunun sebebi de günahtan başka bir şey değildir. O halde gücünüz yettiğince günahtan sakınınız ve günah hususunda ısrar etmeyiniz."*[1]

Bilginlerin Risaletinin Odak Noktası

Din bilginlerinin risaletinin odak noktası da insanları aziz ve celil olan Allah hakkında korkutmaktır. Gerçi Allah'ın mesajlarını tebliğ etmek ve hükümlerini bildirmek onların resmi görevlerinden sayılmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim, ilmi hafızalara hicretin ve ilahi ilimleri öğrenmenin hedefinin mesaj iletmek, hükümleri öğretmek veya kitap yazmak ve okumak olduğunu beyan etmemektedir. Aksine hicretin nihai maksadının, insanları uyarmak olduğu belirtilmiştir. **"Onların her kesiminde bir grup, dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar."**[2] Yani dinde derinleşmenin asıl hedefi, insanları Allah'tan korkutmaktır. Nitekim insanların huzuru, hükümleri tanıması veya dini hikmetleri öğrenmesi de korku içinde olmak ve her türlü günahtan sakınma hususunda uyarıyı kabul etmek içindir. Şimdi dinde derinleşmenin asıl hedefinin Allah korkusu olduğu açıklığa kavuştuktan sonra Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a), *"Hikmetin başı, aziz ve celil olan Allah'tan korkmaktır"*[3] diye buyurduğu hikmetli sözünün sırrı da açığa çıkmaktadır.

Allah korkusu olmaksızın hiç kimse, çok hayır ve bereket olan hikmete ulaşamaz ve hikmet sahibi bir kimse, asla korkusuz olamaz. Hikmetin her bir derecesi, özel bir korkunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

---

[1] Usul-i Kafi, c. 2, s. 275
[2] Tevbe suresi, 122. ayet
[3] Men la Yehzuruh'ul Fakih, c. 4, s. 272

Bu esas üzere Peygamberlerin (a.s) ilimlerinin varisleri, onların korkularının ve uyarılarının da varisleri olmalıdırlar ki Peygamberlerin hakiki varisleri sayılsınlar ve diğer insanlar böylece onların öğretilerinden nasiplenebilsinler. Tıpkı Allah Resulü (s.a.a) gibi ki diğerlerinden daha çok ilahi azaptan korkuyordu. **"De ki: "Şüphesiz ben, Rabbime isyan edersem o büyük günün azabından korkarım."**[1]

Nehc'ül Belağa'da Ameli Hikmetin Örnekleri

Şimdi de Nehc'ül Belağa'da ameli hikmetten örnekler aktarmaya çalışacağız. Bu bağlamda, Müminlerin Emiri'nin (a.s) İmam Mücteba'ya (a.s) veya İbn-i Huneyfe'ye nefsin tezkiye edilmesi ve ruhun eğitilmesi hakkında yazmış olduğu mektupların açıklamasını yapmaya çalışalım.

- Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu mektubun başlangıcında şöyle buyurmuştur: *"Ölümün eşiğinde bulunan, zamanın geçtiğini itiraf eden, ömrünü geçiren, zamana teslim olan, dünyayı kınayan, ölülerin mekanında yurt tutan, yarın da oradan göçüp gidecek olan fani babadan; ulaşılmayan şeylere ulaşmak isteyen, helake uğrayanların yolundan giden, hastalıklara hedef, zamana rehin olan, üzerine musibetler ok gibi yağan, dünyanın kulu, aldanma taciri, ölüme borçlu, yokluğa esir, gamlarla sözleşen, hüzünlere kapılan, afetlere hedef olan, şehvetlere yenik düşen ve ölülerin yerinde oturan evlada..."*

Takvayı Tavsiye Etmek

Hz. Ali (a.s) açıklamasının başında şöyle buyurmaktadır: *"Ey oğulcağızım! Şüphesiz ben sana Allah'tan korkmayı ve emrine bağlı kalmayı tavsiye ediyorum."* Hz. Ali (a.s) sözün devamında şöyle buyur-

[1] En'am suresi, 15. ayet

maktadır: *"İlahi takva; doğruluk ve istikametin anahtarı, ahiretin yegane azığıdır. İnsanın her türlü kölelikten kurtuluş ve helak olmaktan korunma sebebidir."*[1]

Hikmet, kalbin hayatıdır ve özgür olmak için çalışan bir insan, özgürlüğünün nerede olduğunu mutlaka bilmelidir. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Biliniz ki uygun olmayan iftiraları, sövgüleri ve ihanetleri işittiği zaman incinen ve önemli risalesini terk eden ve bir köşeye çekilen kimse akıllı insan değildir. Aynı şekilde cahillerin övgüsünden hoşlanan bir kimse de hikmet sahibi değildir ve o övgünün kuludur."*[2] Eğer insan sakınırsa, takvalı olursa, günahlar karşısında kendini korursa, Allah'ın emrine aykırı davranmaktan sakınırsa, her hükümdarın sultasından özgür bir hale gelir, hiç kimse ona malik olamaz, ne mal, ne makam, ne mevki, ne övgü, ne de başkalarının yersiz itirazları onu etkilemez. Çünkü Allah'tan korkmak, sakınmak, kötülükler karşısında kendini tutmak ve görevini terk etmekten imtina etmek, her ağır ve sağlam işin anahtarıdır ve kıyamet azığıdır. İnsanı her türlü sultanın egemenliğinden kurtarmaktadır ve her türlü helak oluştan esenliğe kavuşturmaktadır.

Takva sahibi olan bir insan, hiç kimsenin kölesi değildir. Ne makam onu sevindirir ve ne de bir makamdan uzaklaştığı zaman üzülür. **"Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz ve O'nun size verdikleri yüzünden şımarmamanızdır."**[3]

Takva sahibi olan bir insan, kendisini her türlü uçurumdan kurtarır ve her türlü sürçme karşısında güvende olur. Uçuruma yuvarlanmaktan korunur ve kölelikten özgür hale gelir.

Takva sahibi bir insan, tehlikeli uçurumlardan kendini kurtarıp hedefe ulaşabilir ve takva sayesinde rağbet edilen bütün dereceleri elde edebilir. *"İsteyen, onunla başarıya ulaşır, ona sığınan kurtulur ve arzulara onunla ulaşılır."*[4]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe
[2] Usul-i Kafi, c. 1, s. 50
[3] Hadid suresi, 23. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe

Takvalı bir insan kendisini muhasebeye çeker. Nitekim Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey Allah'ın kulları! (Başkalarınca) Tartılmadan kendiniz tartın. Hesaba çekilmeden kendiniz hesaba çekin."*[1]

Kıyamette Terazi

Kur'an, kıyamet günü kurulacak olan amel terazisinin beyanı hususunda şöyle buyurmaktadır: **"Gerçek tartı kıyamet günündedir."**[2] Kıyamette insanlar ve ameller, hak terazisiyle ölçülüp tartılmaktadır. O halde kıyamet günü terazi haktır ve tartılan şey de insanların canları ve amelleridir. Çünkü tartma ve ölçme hususunda hem tartı lazımdır hem de tartılan şey. Eğer can (ruh) ve amel, haktan nasiplenmiş iseler terazide ağır gelirler, aksi taktirde hafif gelirler. Terazisi ağır olanlar kurtuluş ehlidir. Terazisi hafif olanlar ise azap ehlidir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: Sizleri hak ile tartmadan önce siz kendi kendinizi tartın. Bakınız hafif misiniz yoksa ağır mı? İşleriniz hak üzere midir yoksa değil midir? Hak ile mi başlamış ve hak için midir yoksa değil midir? İnsan yaptığı günahları başkaları için tevil edebilir. Ama asla kendi kendisini kandıramaz. **"Özürlerini sayıp dökse de, insanoğlu, artık kendi kendinin şahididir."**[3]

Ayette geçen **"basiret"** kelimesinde yer alan **"ta"** harif mübalağa içindir; te'nis için değil. Yani insan kendisini çok iyi bilmektedir. Bu tıpkı, çok bilgin anlamına gelen **"allame"** kelimesindeki **"ta"** harfi gibidir. İnsan kendisini başkalarından gizleyebilir ve günahlarının üzerine perde çekebilir. Ama kendi ruhu nezdinde ne yaptığını, ne yapmakta olduğunu çok iyi bilir. Her ne kadar özür ve mazeret uydursa da kendi kendisini çok iyi bilir. Eğer kendini tartarsan ve bu terazide ağır gelirsen Allah'a şükret ve bu yolunu devam ettir. Ama eğer hafif gelirsen tövbe et, istiğfarda bulun, Hak ile dost ol, ağır gelmeye çalış, hak yolu devam ettir.

---

[1] A.g.e, 90. hutbe
[2] A'raf suresi, 8. ayet
[3] Kıyamet suresi, 14 ve 15. ayetler

Kalbi Bayındır Kılmak

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Kalbini Allah'ın zikriyle bayındır kılmanı tavsiye ediyorum."*

Dil ile hakkı zikretmek ve kalp ile Allah'ı anmak, şüphesiz kalbin hayat bulmasına neden olmaktadır. Hakkı anmak, bir hayat suyu gibidir. Hakk'ın zikriyle bayındır olan bir ruh, gerçekten bayındır ve mamurdur. Sürekli meyve vermektedir. **"(O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir."**[1]

Ama Allah'ın zikrinden gafil olan bir ruh, yıkık ve viranedir. Virane olan bir ruh ise asla meyve vermez. Gafil insan gaflet anında ya şehvetine köle olacaktır, ya gazab, kin ve intikamına köle olacaktır. Sonunda da hayvanlık uçurumuna yuvarlanıp gidecektir.

İlahi İpe Sarılmak

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın ipine sarıl."* Bu ifadede yer alan "ip" öyle bir iptir ki bir tarafı bir yere bağlanmıştır, diğer tarafı da yukarı çıkma ihtiyacı içinde olan insanın elinde bulunmaktadır.

Kur'an Allah'ın ipidir. Kur'an'da yer alan dereceler, insana öğrettiği ilimler ve insanın önünde olan pratik yollar, bir tarafı Allah'ın elinde olan ve diğer tarafı ise insanların elinde olan bir ip gibidir. İnsan, Kur'an'ın herhangi bir derecesiyle ünsiyet edinecek, Kur'an esasınca anlayacak ve Kur'an'ın hükümleriyle amel edecek olursa bu ipe sarılmış olur ve aynı ölçüde de yukarıya çıkmış olur. Dolayısıyla ilim ve amel, bu kopmaz ipin telleri konumundadır ve insanı akıl merhalesine ulaştırmaktadır.

---

[1] İbrahim suresi, 25. ayet

Allah'a Dayanmak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Sen sarıldığın taktirde seninle Allah arasındakinden daha güçlü bir sebep ve etken ne olabilir?"* Yani hangi irtibat ve ilişki Allah ile irtibat ve ilişki içinde olmaktan daha güçlüdür? Sen kiminle irtibat kurmak istiyorsun? Sen şüphesiz yok olmak üzeresin. Diğer şeyler de yok olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Hangi varlığa dayanmak istersen, o da ölümle karşı karşıyadır. Hangi varlıkla irtibat kurmak istersen o varlık değişim ve başkalaşım tehlikesi içindedir. Dolayısıyla hiçbir irtibat, seninle Allah arasındaki irtibat kadar güçlü değildir. Zira hiçbir güç, Allah'ın gücü gibi değildir. Bu irtibat sayesinde Allah bir taraftan sana ilim ve marifetleri, diğer taraftan da ahlaki üstünlükleri vermektedir ve sen de bundan nasiplenmektesin.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "İlahi insanlar özgürdür ve özgür oldukları için de bütün olaylar karşısında hiç kimseye itimat etmemektedir." Eğer acı bir olay meydana gelecek ve içler acısı bir facia vücuda gelecek olursa, bu ilahi insanlar sadece Allah'a dayanırlar ve sadece Allah'a sığınırlar. Çünkü işlerin dizginlerinin sadece Allah'ın elinde olduğunu bilirler ve bütün işlerin kökeninin ilahi kaza ve taktire bağlı olduğuna yakin ederler. *"Üzerlerine musibetler yağdığı zaman sana sığınırlar. Çünkü işlerin dizginlerinin senin elinde ve kaynaklarının senin emrinde olduğunu bilirler."*[1]

Eğer bu acı olayları ortadan kaldıracak bir güce dayanmak isterlerse şüphesiz o güç sadece Allah'ın gücüdür. Tüm varlıklar Allah'ın kullarıdır ve her türlü esaretten özgürdürler.

Kalbi, Öğüt ile İhya Etmek

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Kalbini öğüt ve nasihat ile ihya et."*

[1] Nehc'ül Belağa, 227. hutbe

Öğüt, yaratıkların Hak Teala'ya cezb olmasıdır. Öğüt, insanda ortaya çıkan ve insanı ilahi faziletlere doğru sevk eden bir çekim gücüdür. Bu çekim gücünü insanda icad eden kimse vaizdir ve içinde bu çekimin vücuda geldiği kimse bu vaaz ve öğütlerden nasip alan kimsedir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a doğru cezbeye kapılarak kalbini ihya et, ruhunun ölmesine izin verme. Tabiat için çalışan bir ruh, maddeci ve ölü bir ruhtur. Zira cansız tabiat, insanın hedefi olamaz. Tabiat ve dünya kendisini bırakmadan önce tabiat ve dünyayı bırakan insan, asla tabiata gönül bağlamamalıdır.

Züht ve Rağbetsizlik

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Tabiat alemine rağbetsizlik içinde olarak deruni düşmanını ortadan kaldır."* Boynunda ve ayaklarında birer zincir olan bu tabiat alemine meyletme duygusunu öldür ve seni ebediyete sevk eden boyutları ihya et.

Hz. Ali (a.s) zahitler hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Onlar, dünya ehlinden bir topluluktur. Ama dünyanın ehlinden değildir."* Yani bu kimseler, istatistiksel olarak dünya insanlarından bir parçadır. Ama onlar, dünyanın satın aldığı, dünyaya kapılan kimseler değillerdir. Özgür olan (münzevi ve tapınağa kapanan kimseler değil), dünyaya bağlanmayan, cihat günü yükü hafif olan, hareket ve çaba içine giren kimseler insanların ölümü ve zahiri hayattan korkmayı büyük saydıklarını görmektedirler. Ama bu özgür insanlar kalplerin ölümünü daha önemli saymaktadırlar. *"Onlar, dünya ehlinin bedenlerinin ölümünü gözlerinde büyüttüklerini gördükleri zaman, yaşayan kalplerinin ölümünü daha büyük görürler."*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmaktadır: Sen kendini dünyaya satma ve yol ehli olup olmadığı görmek için kendini imtihan et. Senin zühdün ve imanının doğruluğu ise Allah nezdinde olan şeylere, senin nezdinde olan şeylerden daha çok itminan ve güven içinde olmandır. *"İnsan, elinde olandan daha çok Allah'ın elinde olana*

[1] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe

itimat etmedikçe doğru bir imana erişemez."[1] Eğer dünya malından bir şey edinecek olursan, bu asla seni sevindirmesin. Zira hikmet sahibi kimsenin mutluluğu başka bir şeydedir. Aynı şekilde, dünyadan bir şeyi kaybetmek de seni üzmesin. Çünkü hikmet sahibi kimsenin üzüntüsü de başka bir şeydedir. Onların üzüntüsü bu fani şeyler hususunda değildir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Haberiniz olsun; Allah'ın velileri, onlar için korku yoktur, onlar mahzun olacak değildirler."**[2]

Kalbin Yakin İle Güçlendirilmesi

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Ruhunu yakin ile güçlendir."*

Şek eden bir kimse, zayıf bir kimsedir. Dolayısıyla dini marifetler hususunda asla şek içinde olma. Bil ki sen bir yolcusun, önceden yoktun, geldin ve sonra da gideceksin. Kendi isteğinle gelmediğin gibi kendi isteğinle de gitmeyeceksin. Bu arada sana yolu da göstermişlerdir ve senden doğru yolu seçmeni istemişlerdir. Sen kendin yolunu seçmek hususunda özgürsün.

Kalbin Hikmet ile Nuraniyet Kazanması

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ruhunu ve canını hikmet nuruyla aydınlat."* Buradaki hikmetten maksat, sadece yaratıcıyı tanımak, alemin sonunu (ahireti) tanımak, Resulleri tanımak ve görevini bilmek değildir. Aksine hikmetten maksat, bütün bu işleri tanımak ve bunlarla amel etmektir.

Hz. Ali (a.s) ilk etapta insanı bir takım şeylerle tanıştırmaktadır. İnsanı ilahi öğretileri öğrenmeye hidayet etmektedir ve daha sonra da şöyle buyurmaktadır: "Şimdi ilahi hükümleri bildiğine göre bu ilahi öğretilere amel et. Sen, alim olmaktan daha çok, amel etmek için çalış.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 310. hikmet

[2] Yunus suresi, 62. ayet

Çünkü önemli olan ilim değil akıldır. İlim, aklın vesilesi ve merdivenidir. Eğer ilim amele ulaşacak olursa, akıl olur.

Eğer insanda isyankar içgüdülerini dizginleyecek, bütün hayvani içgüdülerini ve isteklerini kontrol altına alacak bir nur ortaya çıkacak olursa, işte o nur akıldır.

Hz. Ali (a.s) Nehc'ül Belağa'nın yüce cümlelerinin birinde şöyle buyurmaktadır: *"Yüce alim kimseleri, cehaletleri öldürmüştür ve sahip oldukları ilmin kendilerine hiçbir faydası olmamıştır."*[1]

Amelsiz ilim, bir örtüdür ve ilim çoğaldığı miktarda örtü de kalınlaşmaktadır. Ariflerin sözlerinde de yer aldığı üzere ilim en büyük örtüdür. Çünkü soyut varlığın perdesi, maddi varlığın perdesinden daha önemlidir.

Amelsiz ilim, cehaletin bizzat kendisidir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"İlminizi cehalet kılmayınız."*[2] İlim sizi kandırmasın ve gurura kapılmanıza neden olmasın. Ruhunuzda tevazu yerine kibir ve gurur icat etmesin. İtaat yerine isyan ve günaha ortam sağlamasın. Kılavuz ve önder yerine eşkiya konumuna gelmesin. Çünkü böyle bir ilim, şüphesiz hakikatte cehaletin ta kendisidir.

O halde eğer ameli hikmet hususunda hikmete dayalı konular hakkında ilim sahibi olursanız, ameli aklı elde etmekle o ilmi hayata geçiriniz. Çünkü amel aşamasına varmayan bir ilim cehalettir ve kılavuzluk etmeyen bir ilim, eşkiya konumundadır.

Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmaktadır: *"Yakininizi şek ve şüpheye dönüştürmeyin."*[3]

İsyan, yakini şek ve şüpheye dönüştürmektedir ve şek eden bir insan kendi şek ve şüphesi hususunda büyük bir şaşkınlık içindedir. **"Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar."**[4]

"Kalpleri şüpheye düşüp şüphelerinde bocalayan kimseler senden izin isterler."[5]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 107. hikmet
[2] A.g.e, 274. hikmet
[3] Nehc'ül Belağa, 274. hikmet
[4] Duhan suresi, 9. ayet
[5] Tevbe suresi, 45. ayet

Şek eden kimse, hiçbir yolu kat edemez, aksine tereddüt içindedir. Bir oyun ile oyalanmaktadır. Dolayısıyla yakin ile amel etmelidir. Amel aşamasına varmayan bir yakin, ilahi hikmet sahibi bir insan açısından şüphe içindedir. Ahlak ilmini iyi bilen ve ahlaki meseleleri iyi inceleyen bir kimse, bunu amel aşamasına ulaştırmazsa şek eden bir kimse sayılır; yakin içinde olan bir kimse değil.

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında şöyle buyurmaktadır: *"Bildiğiniz taktirde amel ediniz ve yakin ettiğiniz taktirde ise bu yakin esasınca teşebbüste bulununuz."*[1]

İlmin Ortadan Kalkması

Ali (a.s) bir başka yerde ise şöyle buyurmuştur: *"İlim amelle birliktedir; o halde ilmi olan amel eder. Çünkü ilim ameli çağırır, icabet ederse kalır, etmezse göçer gider."*[2]

Eğer insan ameli ilmi esasınca vazifelerini yerine getirirse o ilim baki kalır, aksi taktirde unutulur. Örneğin usta bir hattat eğer sürekli alıştırma yapmazsa, hattatlık sanatı kendisinden alınır, usta bir dokumacı işini terk ederse dokuma işini unutur. Uzman bir usta da kısa bir müddet ev yapmayı bırakacak olursa o sanatı ve hüneri yavaş yavaş hatırından silinir.

Gerçi ameli ilimler, amel etmemekle akıldan gitmektedir. Lakin masumun beyanı, bundan daha yücedir ve o da şudur ki, ilim amel ile uyumlu olursa ilimdir. Aksi taktirde o ilim cehalettir. Yoksa amel etmediği ve uygulamadığı taktirde unutmakla kalacağı anlamında değildir. Esasen ilim bir nur olan ve amel edilen bir ilimdir. Aksi taktirde cehalettir. İlim ameli birlikte olmaya çağırmaktadır. Eğer amel, ilmin ardı sıra gidecek olursa o ilim baki kalır, aksi taktirde gider ve yerini cehalet alır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 274. hikmet

[2] A.g.e, 366. hikmet

İlmin Sesi

Resul-i Ekrem'e (s.a.a) de isnat edilen Müminlerin Emiri'nin (a.s) yüce beyanlarından biri de şudur ki: *"İlim, ameli çağırmaktadır."*[1] İlmin göçü, cehalettir. Zira cehalet, varlıksal bir iş değildir. Aksine ilim melekesinin olmayışıdır.

Yoldan çıkmak, yoldan sapmak ve yanlış yola koyulmak varlıksal bir iş değildir. Aksine hedefe ulaşmamaktadır. Dolayısıyla ilmin yok oluşu, yani amelsiz ilim cehaletin ta kendisidir. İnsan, kitap yazsa, ders verse veya bir şey icat etse dahi bu gerçek değişmemektedir. Eğer böyle bir nitelik insana nur vermezse, ilim değildir. "Cehalet o ilimden yüz defa daha iyidir."

Hz. Ali (a.s) tabi olunan ve duyulan ilim hakkında bir açıklamada bulunmuştur ki bu bölümde zikretmemiz çok etkili olacaktır. Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"İlim, iki türlüdür: Yaratılıştan gelen ve sonradan kazanılan. Yaratılıştan gelen ilim olmadığı zaman, sonradan kazanılan da fayda vermez."*[2] Yani ilim, insanın ruhunda tomurcuk açmadıkça ve nur saçmadıkça okula gitme, üstadın huzurunda diz çökme, kitap okuma ve söz öğrenmenin bir faydası yoktur. Aksine örtü üstüne örtü edinmektir.

İnsanın fıtratından ve içinden ilim kaynamadıkça ve zeka nurları insanın içine doğmadıkça, dış ilim insanın ebedi yurda seyri hususunda hiçbir fayda vermemektedir. İnsan ebedi bir varlık olduğunu bilmelidir ve amelsiz ilim hicabı, ebedi alemi görmeye ve ahiret azığı edinmeye en büyük engeldir.

Hikmet Kalp Hayatının Nedenidir

Hz. Ali (a.s) bizleri hikmet öğrenmeye, hikmet ile aşina olmaya ve hikmet edinmeye teşvik etmiştir ve hikmetin kalbin hayat sebebi olduğunu ifade buyurmuştur.

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 44

[2] Nehc'ül Belağa, 338. hikmet

Hz. Ali'ye (a.s) göre sadece hikmet sahibi kimse canlıdır. Elbette Hz. Ali'nin bundan maksadı, sadece bu konular hakkında elde edilen bir ilim değildir. Aksine amel ile birlikte olan ilim kastedilmiştir. Zira daha önce de beyan edildiği gibi amelsiz ilim cehaletten ibarettir.

Ali (a.s) zahiri hayatı, batıni hayat olan hikmete benzetmiştir ve şöyle buyurmuştur: *"Bilin ki, hayat dışında her şey, tekrar ve devam ettiği taktirde insanı yormaktadır."*

Bir kimse üzüntü verici olayları ve hadiseleri gördüğü taktirde usanabilir. Ama usandığı şey, aslında hayatın kendisi değildir. Aksine hayatta gördüğü acı olaylardır.

Hz. Ali (a.s) hayatın usandırıcı olmadığının delilinin de insanın ölümde rahatlığı görmemesi olduğunu beyan etmektedir: *"Şüphesiz insan, rahatlığı ölümde görmez"*

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında şöyle buyurmuştur: *"Zahiri hayat, hikmet sahibi kimsenin kalbini ihya eden hikmet mesabesindedir."*[1]

Ali (a.s) bilinçli ruhu diri kabul etmektedir. Zahiri hayatı da manevi hayata benzetmektedir. Bir grup insanın öldüğünü ispat etmek için de şöyle buyurmuştur: *"Bunlar, bedenlerinin ölümüne çok itina göstermektedirler. Ama kalplerinin ölümüne teveccüh etmemektedirler."*[2] Oysa ki kalbin ölümü, bedenin ölümünden çok daha önemlidir. Çünkü ölen bir kalp, ebedi saadetten mahrum kalmaktadır. Ama eğer cisim ölür ve zahiri hayatı terk edecek olursa - nitekim bir gün mutlaka terk etmesi gerekir- asla, mutsuzluk söz konusu olmayacaktır. Zira, bir alemden başka bir aleme intikal etmiş olmaktadır.

Ölümü Hatırlamak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Ölümü anmakla isyan, kibir, gurur ve bencillik huyunu yerle bir et ve kendini mutevazi kıl: *"Ölümü hatırlayarak onu mütevazi kıl."*

"Kemale ulaşmanın delilidir tevazu

---

[1] Nehc'ül Belağa, 133. hutbe

[2] A.g.e, 230. hutbe

Binici hedefe ulaşınca bineğinden iner."

Bineğine binmiş olan insan henüz hedefine ulaşmamıştır ve insan hedefine ulaşınca bineğinden iner ve mütevazi olur. Kamil insan yumuşak ve itidal sahibi bir insandır.

Hz. Ali'ye (a.s) göre insan ebedi bir varlıktır ve insan şu anda zamanın ufkunda yaşamaktadır. Gece ve gündüzün programlarına tabidir. Ama eğer bu alemden yüce bir makama ulaşacak olursa ve dünya yurdunu geride bırakacak olursa, ister gece vefat etsin, ister gündüz vefat etsin mutlaka ebedi olacaktır.

Hz. Ali (a.s), **"Çoğunluk olmak iddianız sizi o kadar meşgul etti ki, mezarları ziyaretle oradakileri de sayacak kadar oldunuz."**[1] ayetini okuduktan sonra yüce, derin ve hidayet edici bir konuşmasında şöyle buyurmuştur: *"Kabre girdikleri o gece veya gündüz, onlara ebedidir."*

İnsan, ister gece göç etsin ister gündüz vefat etsin, mutlaka ebedi olacaktır. Bu insan artık gece ve gündüzü olmayan bir aleme erişmiştir.

Her ne kadar berzahi temessüller gece ve gündüzün temessülü ile birlikte olsa da berzahın gece ve gündüzü yoktur. Çünkü o alem harekete mahkum değildir. Sonuç olarak insan, sabit olan, değişmeyen, hareket halinde olmayan bir aleme girmiş bulunmaktadır. Ebedi alemi ve ebedi nitelikleri diyalektik esaslarınca ve matematik mantığınca tanıyabilmek ve ispat etmek mümkün değildir.

İnsan cismani alemde, hareket, sükunet, değişim, başkalaşım, toplama ve dağılma aşamalarına sahiptir. Ama cismani sureti olan ruhu ebediyet içindedir. Ebedi kemal ve sıfatları talep etmektedir. Zira ebedi bir varlığın kemali de ebedidir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Onlar, dünyayı geride bırakmışlardır ve ölümden sonraki hayatın etkilerini müşahede etmektedirler. Eğer konuşarak ölümden sonraki olayları anlatmak isteseler, ona güçleri yetmez.

[1] Tekasür suresi, 1- 2. ayetler

"Eğer orada gözle gördüklerini anlatmak isteselerdi, izah etmeye güçleri yetmez, aciz kalırlardı."[1]

Onlar, ölümden sonraki ağır ve önemli olayları, düşündüklerinden çok daha fazlasıyla gördüler, korktuklarından çok daha acı bir şekilde müşahede ettiler. *"O diyarın tehlikelerini, korktuklarından daha zor gördüler. Tahmin ettikleri delillerden daha büyüklerine şahid oldular."*[2] Zira dünyada işittikleri şeyleri dünyevi duyu organlarıyla idrak etmişlerdir. Ama şimdi, dünyadan sonraki duyu organlarıyla öyle şeyler derk etmişlerdir ki bu şeyleri dünyevi duyu organlarıyla hissedebilmek mümkün değildir.

Bu sözler, şöyle diyen kimsenin sözleridir: Eğer ölümün perdesi bir kenara itilecek olursa veya berzah perdesi ortadan kalkacak olursa veya kıyamet örtüleri gözümün önünden kaldırılacak olursa, benim için hiçbir şey fark etmez ve bu konuda yakinim artmaz: *"Perde ortadan kaldırılsa dahi benim yakinimde bir artış (fazlalık) olmaz."*[3] Çünkü var olan her şeyi şu anda da bilmekteyim ve görmekteyim.

Bu, ölümden sonraki maceradır. Ama ölümün kendisi o kadar acıdır ki, sıradan bir akıl bu dünyadan ahirete göçün zorluklarını beyan etmekten acizdir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Kuşkusuz ki ölümün izah edilemeyen ve dünya ehlinin akıllarına hayallerine bile getirmeleri imkansız olan daha nice zorlukları ve sıkıntıları vardır."*[4]

Hz. Ali'nin (a.s) Ölüme Olan İlgisi

Hz. Ali (a.s) kendisi hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Ben ölüme ilgi duyuyorum. Zira tümüyle hakkın hakim olduğu ve batılın asla giremediği bir aleme ulaşacağım. Bu alem tümüyle doğruluktur ve içinde hiçbir yalan yoktur. Ama dünyanın hakkı batıl ile ve doğruluğu yalan ile*

[1] Nehc'ül Belağa, 221. hutbe
[2] A.g.e,
[3] Bihar'ul Envar, c. 40, s. 153
[4] Nehc'ül Belağa, 221. hutbe

karışmış bir haldedir. Benim için hiçbir şey ölümden daha tatlı değildir."

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Eğer Allah'ı görme iştiyakı ve şehadet iştiyakı olmasaydı asla bir an olsun kafirlerle savaşa gitmezdim ve onları görmeye hazır olmazdım. Şehadete iştiyak duyduğum için onlarla savaşmayı gözlüyorum."*

- Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Benim en çok sevdiğim şey ölümdür."*[1]

- Hz. Ali (a.s) meşhur bir cümlesinde ise şöyle buyurmuştur: *"Allah'a and olsun ki Ebi Talib'in oğlunun(Ali'nin) ölümle ünsiyet ve dostluğu, çocuğun anne memesine olan ünsiyet ve dostluğundan daha çoktur."*[2]

Çocuk için ağzına aldığı en tatlı şey, annesinin göğsüdür. Ama bu iştiyak hikmete dayalı ve akıllıca bir iştiyak değildir. Aksine çocukça bir şevktir. Bu açıdan zamanla annesinin göğsüne olan iştiyakı çocuktan alınır. Ama Hz. Ali'nin (a.s) ve öğrencilerinin şehadet ve ölüme olan aşkı hikmete dayalıdır ve akıllıca bir iştiyaktır. Onların ömrü geçtikçe bu şevk ve iştiyakleri daha da bir alevlenmektedir.

Ölümden korkan bir kimse ölümden güvende değildir ve kalıcılığı seven de kalıcı değildir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ölümden korkan ondan kurtulamaz ve bekayı (ebediyeti) sevene beka ihsan edilmez."*[3]

Dünya Hakkında Kalp Basireti

Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Ruhunu dünyada yapılan günahlar, çirkinlikler ve dünyadan kaynaklanan ahlaki rezaletler hakkında basiretli kıl ki her şeye derinden bakabilsin. *"Dünyanın feci olaylarıyla basiret sahibi kıl."*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 180. hutbe
[2] A.g.e, 5. hutbe
[3] A.g.e, 38. hutbe

Büyük ilahi hikmet sahibi bir şahsiyet olan Hz. Ali'nin (a.s) çeşitli boyutlarda ve pratik hikmet konuları çerçevesinde çok kapsamlı ve yetkin açıklamaları vardır. Bütün bu boyutlarda, ister ahlaki meseleler, nefis tezkiyesi, evlat terbiyesi, ev veya toplum işlerini idare etme meselesi olsun, dünya sevgisi ve dünyaya bağlanmaktan ibaret olan hastalık şüphesiz insanın yolunu kesmekte ve gelişimine engel olmaktadır. Allah'tan başka olan ve insanı Allah'tan alıkoyan her şey dünyadır. Dolayısıyla mal, evlat, aile, makam ve diğer şeyler özetle insanın Allah ile irtibatını koparan, Allah'ın huzurunu insana unutturan ve ihlasını yok eden her şey dünyadır. Dünyaya bağlanmış bir kalp ise ölü bir kalptir ve pratik hikmet ile ihya edilmesi gerekir.

Şimdi dünya hakkında önemli konulardan bazısının açıklanması gerekir.

Dünya Sevgisi, Beyinsizliğin Kökenidir

Ruhu tezkiye ve terbiye etmek, kitap ve sünnetin önemle vurguladığı hikmetin sonucudur. Bu önemli makama ulaşabilmek için beyinsizlikten uzak durmak gerekir. Çünkü beyinsizlik hikmetle bir araya gelmemektedir ve beyinsiz insan asla hikmet sahibi olamaz.

Hikmet ise insanın kendisini tanıması, yaratılışını ve akıbetini bilmesi; kendi ihtiyaçlarını bilme ve bu ihtiyaçlarını giderme gücüne sahip olan bir yaratıcıya dayanmasıdır. Kendisini tanımayanlar, muhtaç bir varlık olduğunu bilmeyen ve bu hacetini giderecek kimseyi bilmeyen kimse, beyinsiz bir kimsedir. Zira böyle bir kimse bu ihtiyaçlarını gidermek için ya hiç kimseye müracaat etmez veya kendisi gibi muhtaç birine müracaat eder. İmam Seccad (a.s) bir duasında Allah-u Teala'ya şöyle arzetmektedir: *"Muhtaç olan bir varlığın, muhtaç olan başka bir varlıktan herhangi bir şey istemesi, görüşünün zayıflığından ve aklının sapmasındandır."*[1] Zira muhtaç olan bir varlık, muhtaç olan başka bir varlığın ihtiyacını giderme gücüne sahip değildir.

[1] Sahife-i Seccadiye, 28. dua

Bütün beyinsizliklerin ve sapıklıkların kökeni, dünyaya bağlanmak ve aldanmaktır. Nitekim İmam Seccad (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya sevgisi her hatanın ve günahın başıdır."*[1]

Dünya Aldanma Vesilesidir

Gerçi Hz. Ali (a.s) bir çok hutbelerinde dünya tehlikesine göndermelerde bulunmuş ve dünyanın aldatıcı olduğunu beyan etmiştir. Ama Hz. Ali (a.s) bazı hutbelerinde de bu konuyu tahlil etmiş ve dünyanın insanı aldatmadığını, aksine insanın aldandığını beyan etmiştir. Dünya, içinde olanı gizlediği, görünüşünü güzel gösterdiği ama içi acı ve tatsız olduğu bir zaman aldatıcıdır. Ama eğer dünya hem zahirini güzel gösterir, hem de içini acı olarak ortaya koyacak olursa, hem sevindirici boyutlarını gösterir, hem de üzüntülü boyutlarını gözler önüne serecek olursa aldatıcı değildir. Aksine sadece bir aldatma aracıdır; etkeni değil. Dolayısıyla insanın aldatma etkenini bulması gerekir. Aldatma failini incelemek ve araştırmak icap eder. Böylece de elindeki aracı alıp bir kenara itmek gerekir.

Gerçi Kur'an-ı Kerim'de ve masumların (a.s) sözlerinde dünyaya aldanmamamız gerektiği yer almaktadır. **"O halde dünya hayatı sizi aldatmasın."**[2] Ama insan bilmeden dünyayı aldanma vesilesi karar kılmakta ve bu yüzden de büyük bir zarara uğramaktadır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hutbelerinin birinde şöyle buyurmuştur: *"O halde sebat ve gayret göstermeli, hazırlıklı olmalı ve azık alabileceğiniz bu diyardan çok azık almalısınız."*[3]

Bu aşağılık, fani ve aldatıcı hayat sizleri kandırmasın. Nitekim bu dünya sizden öncekileri de kandırmıştır. Dolayısıyla dünyadan mutlaka sakınmanız gerekir. *"Dünya; geçmiş çağlarda sizden önceki toplulukları kandırdığı gibi, sizleri de kandırmasın."*

---

[1] Usul-i Kafi, c. 2, s. 130
[2] Lokman suresi, 33. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe

Daha önce de söylediğimiz gibi insanı Allah'tan alıkoyan her şey dünyadır. Mal, çocuk, makam, eğitim, te'lif, kitap yazma ve benzeri her şey insanı Allah'tan alıkoyar. Bazen ders veren bir hoca veya kitap yazan bir yazar Allah yolunda yürüdüğünü zannedebilir. Oysa o kimse şeytanın yolunda ve şeytanın velayeti altında yürüdüğünden gafil haldedir. Zira bu kimse insanların kendisine ilgi göstermesinden lezzet almaktadır ve kendisine yüz çevirmelerinden rahatsız olmaktadır. İnsanların sözünü dinlemesinden, sözlerini kabul etmesinden ve toplumda söz konusu edilmekten hoşlanmaktadır. Eğer onun adı anılmayacak olursa rahatsız olmaktadır. Bu kimse, sözlerinin insanların kalbinde yer etmesini istemesinden çok daha önce kendisinin diğerlerinin kalbinde yer etmesini istemektedir. İşte bu makam sevgisi, dünyanın bizzat kendisidir. Eğer böyle bir makam düşkünlüğünün sebebi ilim olursa, bu durumda bu ilmin dünya olması ve engel teşkil etmesi, daha büyük ve engelleyicidir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünyanın hem aldatması vardır ve hem de aldatıcıdır. Bazen bağışta bulunmaktadır, bazen esirgemektedir. Bazen makam elbisesini birine giydirmektedir, bazen makam elbisesini birinin üzerinden çıkarıp atmaktadır: *"Dünyadan sakının! O gerçekten kalleş, aldatıcı ve kandırıcıdır! Bir taraftan verici, diğer taraftan ise alıcıdır. Bir taraftan giydirici, bir taraftan soyucudur."*

Ne dünyanın rahatlığının devamı vardır ve ne de dünyanın sıkıntıları bitecek gibidir ve ne de dünyadaki bela dalgaları dineceğe benzemektedir. *"Huzuru devamsız, sıkıntı ve meşakkatleri bitmez, belalarının sonu gelmez."*[1]

Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde yer alan diğer bir takım tabirler esasınca da dünya aldanma ve aldatma alemidir. Ama Hz. Ali (a.s) bu konuyu başka bir yerde yorumlamıştır. Örneğin: **"Ey insan, üstün kerem sahibi olan Rabbine karşı seni aldatıp yanıltan nedir?"**[2] ayet-i şerifesini tilavet buyurduktan sonra şöyle buyurmuştur: *"İnsan bazen Allah hakkında aldanmaktadır, Allah'ın ihsanına ve merhametine aldanarak*

[1] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe
[2] İnfitar suresi, 6. ayet

günahlar hususunda küstahlaşmaktadır. Ama hiç şüphesiz günahın acı etkileri dayanılmaz boyutlardadır. Hak üzere söylüyorum ki dünya seni kandırmamış aksine sen kendi kendini kandırmışsın."

Serap uzaktan su görünen bir şeydir. Asla aldatıcı değildir. Yol ehli olmayan yabancı insan seraba kanmaktadır. Şişkinliği bir büyüme ve gelişme zannetmektedir.

"Git ey hace! Kendini iyi tanı
Ki şişmanlık, şişkinlik gibi değildir."

Dünyanın çirkin ve güzel olan iki çehresi vardır ve dünya her iki çehresini de açık bir şekilde göstermektedir. Dünyanın zahiri, batını, başlangıcı, sonu, inişi, çıkışı, doruk noktası ve en düşük noktası vardır. Dünya bunlardan hiç birini insandan gizlememiştir. Aksine perdesiz bir şekilde gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla dünya aldatıcı değildir. Aldatan kimse, batılı hak şeklinde gösteren veya doruk noktasını gösterdiği halde düşük noktaları, acıları ve tatsızlıkları gizleyen kimsedir. Ama eğer bir kimsenin iki boyutu varsa ve her ikisini da gösteriyorsa, artık bu kimse aldatıcı değildir. Eğer bir kimse bir miktar suyu süt ile karıştırır ve süt olarak başkalarına verecek olursa bu aldatmadır. Dünya sadece bir iş aracıdır ve insan bu aleti düşmanın eline verdiğinden ve kendisini kör kıldığından dolayı gafildir. Düşman da onun bu körlüğünden istifade etmektedir ve onu kandırmaktadır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünya öğütlerden ve nasihatlardan perdesini çekip almıştır. Dünya eğer bağları, bostanları ve sarayları gösteriyorsa şüphesiz hastaneleri, ölümleri ve mezarlıkları da göstermektedir. Eğer gençliği, dolgunluğu, sağlığı ve mutluluğu gösteriyorsa hiç şüphesiz sıskalığı, yaşlılığı ve endişeyi de göstermektedir. Hem sevinç ve mutluluk nişanelerini göstermektedir, hem de hüzün ve keder nişanelerini. *"Dünya sana bir yığın öğüt vermiş, seni adalet ve insafa davet etmiştir."*

Dünya vaatte bulunmakta ve bu vaadiyle de amel etmektedir. Tehlike çanını çalarak kırk yaşının, artık lezzetlerin sonu olduğunu bildirmektedir. Eğer güzel bir gelecek varsa da şüphesiz bu güzellikler ve lezzetler geçmiş dönemdekilere benzemektedir. Dünya aynı zamanda yaş ilerledikçe bütün ilahi nimetlerin kendisinden alınacağına dair de

tehditte bulunmaktadır ve insana bu nimetlerin alındığını bir çok defa açık bir şekilde göstermektedir. Bütün güzelliklerin güçsüzlüğe, bütün hatırlamaların unutkanlığa, bütün şehvetlerin çöküşe ve inzivaya sürüklendiğini bizzat göstermektedir. Dolayısıyla dünya asla sözünden geri dönmemektedir. *"Dünya sana isabet eden bir bela veya gücünün eksileceği hususunda verdiği vaatlerinde, sana yalan atmaktan veya kandırmaktan daha vefalı ve daha doğru davranmıştır."*

Dünyanın öğüt verici bir çok olayları sizin yanınızda söz konusu edilince, sen onu itham etmektesin. Bazı kimseler ise dünya macerasını bir sır olarak sizlerin yanında söz konusu etmektedir ve sizler onu yalanlamaktasınız. *"Sana nice ibret ve nasihat verenlerini itham ettin ve doğru söyleyenlerini yalanladın."*

Dünyayı tanımak için başka sayfasını da bir çevir. Şüphesiz sen o sayfayı açmamışsın. Yoksa dünya sana o sayfasında göstermiş bulunmaktadır. Eğer mezarlıklara bir uğrayacak olursan, eğer bir zamanlar yeryüzünde yaşamış olan zalimlerin başkalarına bıraktıkları evlerine bir göz atacak olursan, ne onların kalıcı olduğunu ve ne de bunların tutulacak şeyler olduğunu anlarsın. O zaman hiç şüphesiz dünyanın var olan her şeyini açık bir şekilde sana gösteren bir dost olduğunu kavrayacaksın. *"Dünyayı ıpıssız harabelerden ve bomboş kalmış diyarlardan tanımak isteseydin, onların sana üzülmeni istemeyen merhametli bir dost gibi çok güzel öğütler ve dersler verdiğini görürdün."*

Daha düne kadar bir tağutun elinde olan ve bugün bir mustazafın eline geçmiş olan görkemli saraylar da dünyanın doğru kılavuzluğunun açık bir nişanesidir. Dünya madalyonun her iki tarafını da göstermektedir. İnsanın aldanmamasını ve doğru yola girmesini istemektedir. Dünyayı Allah yaratmıştır ve de Allah bu dünyayı çok güzel bir şekilde yaratmıştır. Güzel olan bölümü Allah ile ilgilidir, dolayısıyla dünyanın her iki boyutunu bilen ve dünyanın sadece bir yol olduğunu bilen bir kimse için dünya bir karargah değildir, sadece iyi bir ev ve istenilen bir alemdir: *"Dünya kendini yurt edinmeyene ne güzel yurttur!"*

Maddeci bir insan, sonunda insanın da bir ağaç gibi kuruduğunu ve ölümle yok olduğunu sanmaktadır. Ama ilahi bir insan hiç şüphesiz

şöyle der: İnsan, tabiatın sınırlarında ve beden kafesinde esir bulunmaktadır. İnsan sonunda bu kafesi bırakıp başka bir aleme uçacaktır. Dolayısıyla ölmek, beden ve dünya kafesinden kurtulmak demektir. Dünya sadece bir yoldur; hedef değildir. Hedef ise başka bir yerdedir. Bu hedefe ulaşmak için mutlaka yol azığı hazırlamalıyız, yola koyulmalıyız ve dünyaya asla aldanmamalıyız.

Dünya, kendisini vatan kabul etmeyen ve bu dünya ile yetinmeyen kimse için çok uygun bir yerdir. *"Ve vatan edinmeyene ne güzel yerdir."*

Bir kimse dünyayı yol olarak kabul eder ve kendisini de yolcu, hemen araştırmaya koyulur, harekete geçer. Ama eğer dünyanın vatan olduğunu sanacak olursa bu durumda hemen sakin olur ve olduğu yerde kalır. Maddeci insanın mal veya makam düşkünü olması ve ahiret için bir adım atmamış olmasının sebebi, dünyanın vatan olduğunu zannetmesidir ve bu yüzden durması gerektiğine inanmaktadır. Oysa yarın saadetten nasiplenecek olanlar, bugün dünyadan kaçan kimselerdir. *"Yarın dünyanın mutluları, bugün ondan kaçanlar olacaktır."*[1]

Saadet ehli olan kimseler, Allah'tan gayrisinin kalplerine girmesine ve kendilerine egemen hale gelmesine engel olmuşlardır. Bu kimseler asla dünyaya bağlanmamışlardır. Sadece bir yol düzeyinde bu dünyayı bayındır kılmaya koyulmuşlardır. Kalınacak yer olarak kabul edip de canlarını feda etmeye koyulmamışlardır.

Velhasıl dünya asla aldatıcı değildir. Eğer bir aldatma söz konusuysa bunun etkeninin kim ve ne olduğuna bakmak gerekir. Eğer doğru bir şekilde bakacak olursak, hiç şüphesiz göreceğiz ki insanın bizzat kendisi aldanma ve kanma etkenidir. Şeytan bile bu aldatmanın uzak bir faili sayılmaktadır. Şeytani vesveseler, hevesine düşkün olan nefis vesilesiyle insanı harekete geçirmektedir. Dolayısıyla böyle bir insan, dünyanın üzücü boyutlarını görmemektedir. Sadece sevindirici boyutlarına bakmakta ve bu yüzden de aldanmaktadır.

[1] Nehc'ül Belağa, 223. hutbe

Dünyada Uyanmanın Yolu

Hz. Ali (a.s) bizlere dünyaya aldanmamanın yolunu da göstermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Dünya ibretle bakanı basiret sahibi yapar, hasretle bakanı ise kör eder."*[1] Eğer bir kimse dünyaya bir araç gözüyle bakacak olursa şüphesiz dünya onu uyandırır. Ama eğer dünyaya göz dikerse ve dünyayı bir hedef olarak kabullenirse, dünya onu kör eder. Dünya gitme vesilesidir; kalma hedefi değil. Dolayısıyla dünya en iyi yoldur.

Nefsin insanın içinde bir takım dereceleri, kuvveleri, mertebeleri ve işleri vardır. Onlardan birisi de "tesvil"dir ki insana çirkinlikleri güzel göstermektedir veya sadece iki boyutlu bir şeyin güzellik boyutunu sergilemektedir. Bu, tıpkı bir tabloya benzemektedir ki bir tarafında güzel bir çehre, diğer tarafında ise güzel olmayan çehre vardır. "Nefs-i Müsevvele", sahibinin hangi şeye ilgi duyduğunu bilmektedir. Dolayısıyla da ilgi duyduğu şeyi batıl yoldan güzel göstermekte ve batılı da hak şeklinde göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim de tesvili nefsin tehlikesini hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: Bazen insana kardeşini öldürmeyi veya onu kuyuya atmayı güzel göstermektedir. Hz. Yakub (a.s) kendi çocuklarına şöyle buyurmuştur: **"Hz. Yakub dedi ki; 'Herhalde nefsinizin kışkırtması ile bir komplo düzenlediniz"**[2]

Kur'an-ı Kerim, tevhit yerine şirki yerleştirmeyi, "nefs-i müsevvele"nin oyunlarından biri olarak saymıştır. Nitekim Samiri'ye **"Ey Samiri, peki senin amacın neydi?" dedi."**[3] diye buyuran Hz. Musa'ya itiraz cevabı olarak şöyle demiştir**: "Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi, dedi."**[4]

- Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Eğer insan uyanık olursa, çirkin ve güzelli tanır, birbirinden ayırt eder, içinde kendisine çirkinlikleri güzel gösterecek faaliyetlerin ve hazırlıkların oluşmasına izin vermez.

---

[1] A.g.e, 82. hutbe
[2] Yusuf suresi, 83. ayet
[3] Ta-Ha suresi, 95. ayet
[4] Ta-Ha suresi, 96. ayet

Uyanık ve bilinçli bir nefis hiçbir zaman, içinde böyle bir komplonun gerçekleşmesine müsaade etmez."

Dünya ve Ahiret Çocukları

Hz. Ali (a.s) dünya ve ahiret hakkında şöyle buyurmuştur: *"Biliniz ki dünya sırt çevirmiş, hızla gitmektedir. Ahiret ise yönelmiş ve hızla yaklaşmaktadır."* Sizler bir taraftan ölüme doğru yaklaştığınıza ve diğer taraftan da ölüm sizlere doğru hızla geldiğine göre, sizin karşılaşmanız çok yakındır.

Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Dünya ve ahiretin her birinin bir takım çocukları vardır. O halde sizler dünyanın çocukları olmayınız. Şüphesiz her çocuk sonunda kıyamet günü annesine katılacaktır."* Yani hem dünyanın hem de ahiretin bir takım çocukları vardır ve bazı insanlara dünya ve diğer bazılarına ise ahiret egemen haldedir. Bazı kimselere maddi şeyler hükmetmekte, diğer bazı kimselere ise manevi işler hükmetmektedir. O halde sizler dünyanın çocukları olmayınız ve dünya sizlere egemen hale gelmesin. Çünkü kıyamette her insan mutlaka annesine katılacaktır. Yani terbiyesi altında büyüdüğü kimsenin yanına varacaktır. Dünya kıyamet günü alevli bir halde tecessüm edecek olan cehennemin kökleridir.

Hz. Ali (a.s) daha sonra şu meşhur cümlesini buyurmuştur: *"Şüphesiz dünya hareket, çaba, amel ve tekamül yeridir. Ahiret ise hesap ve sonuçların alındığı bir alemdir."* [1]

Aldatan etkenin kim ve ne olduğu açıklığa kavuştuktan ve de ortadan kaldırıldıktan sonra, dünya artık insan için bir iş vesilesi haline dönüşür. İş vesilesi olan bir şeyin ise faili bir rolü yoktur. Dolayısıyla da asla insanı etkileyemez. Aksine şeytan nefis vesvesesi vesilesiyle insanı kandırmaktadır, kandırılmış insan da her türlü kötü işe bulaşmaktadır. Çünkü onu güzel ve hak olarak görmektedir. Ama dünyaya aldanmayan bir kimse, kendisinden fedakarlıkta bulunur. Sözlere tahammül eder ve dolayısıyla da asıl hedefi olan ilahi dine zarar verilmesine izin vermez.

[1] Nehc'ül Belağa, 42. hutbe

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) hutbelerinin birinde bu önemli nükteye işaret ederek şöyle buyurmuştur: Bunlar, dünyaya aldandıkları için hergün bir yöne yönelmektedirler. Ama dünya beni etkileyemediği için ben bütün olumsuzluklara tahammül ettim, ne aldatanların aldatması beni etkiledi ve ne de iç ve dış düşmanların tehditleri beni etki altına aldı. Aynı şekilde dostların zahiri dostluğu da beni etkilemedi. Hiç kimse benim kadar insanları birliğe ve uyum içinde olmaya çağırmadı. Diğerleri ise dünyalarına zarar vermediği yere kadar bu davete sahip çıktılar. Ama ben öyle bir makamdayım ki benden başka hiç kimseye zulmedilmese dahi hedefi korumak için buna tahammül ederim.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Muhammed (s.a.v) ümmetinin birliğini, uzlaşmasını benden daha çok isteyen hiç kimse yoktur; bununla da güzel bir karşılık ve güzel bir yer ummaktayım."*[1]

Ameli hikmetin önemli bölümlerinden biri ülke siyaseti, ilahi hükümeti icat etmek ve İslami bir düzen kurmak olduğu için bu bölümde zaferin en önemli etkeni vahdettir. Birlik içinde olmak ve sürekli hayatın tüm boyutlarında katılımda bulunmak bu zaferin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Bu konuda sürekli çaba gösteren sadece bendim. Gerçi bana bir takım zulümler edilmiş ve edilmektedir. Ama üstün ve erdemli bir düzen kurabilmek için gösterdiğim çabalar, ilahi sevaplardan nasiplenmem içindir. Sonunda ilahi yüceliklerden faydalanmak ve yüce bir şekilde yüce Allah'ı mülakat etmeye ermek içindir.

Bu sözlerin de gösterdiği gibi Hz. Ali'nin (a.s) varlığında aldatma faktörü olarak hiçbir şey yoktur. Nitekim Hz. Ali (a.s) dünyaya şöyle buyurmuştur: *"Ey dünya! Sen benim için aldatma vesilesi olamazsın. Git başkalarını kandır."*[2]

Talha ve Zübeyr Basra'yı fethedip beytülmalın kapısını açınca, altın ve gümüşü gördüklerinde şöyle dediler: "Hedefimize ulaştık. Zira biz altın ve gümüş için savaştık." Ama Hz. Ali (a.s) kıyam edip onların ordusunu dağıtıp Basra'ya girince ve beytülmalın kapısını açınca gümüş

[1] Nehc'ül Belağa, 78. mektub
[2] A.g.e, 77. hikmet

ve altın yığınlarına hitaben şöyle buyurmuştur: "Ey sarılar ve beyazlar (altınlar ve gümüşler)! Siz başkasını kandırın."[1]

Fakir bir kimse Hz. Ali'den (a.s) yardım talebinde bulundu ve şöyle arzetti: "Ben fakir ve borçlu bir kimseyim." Hz. Ali (a.s) temsilcisine şöyle buyurdu: "Ona bin tane bağışta bulun." Temsilcisi şöyle sordu: "Bin miskal altın mı vereyim yoksa gümüş mü?" Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Her ikisi de benim yanımda taşlar gibidir. Sen ona faydalı olanı bağışta bulun."[2] Yani her ikisi de bana göre bir taştan farklı değildir. Altın sarı taştır, gümüş ise beyaz bir taş. Sen onun haline faydalı olacak şeyi kendisine bağışta bulun. İşte bu hak mekteptir. Gerçekten de altın ve gümüş, taştan başka bir şey midir? İnsan, Allah'a doğru hareket eden ve de yer ve göklerin üstünde seyredebilen bir varlıktan başka bir şey midir?

Müminin kalbi, Allah'ın arşı değil midir? "*Müminin kalbi rahmanın arşıdır."*[3]

İnsan Allah'ın muhatabı ve alemin usaresi değil midir? İnsan, Ali b. Ebi Talib (a.s) ile birlikte, üstün meleklerin bile kendisine saygı göstereceği bir makama ulaşamaz mı?

Bunlar, insanlık makamıdır ve ameli hikmetin sonuçlarıdır. Melekler ölüm anında hikmet ve yücelik sahibi insanı karşılamaya gider, ona selam verir ve şöyle derler: **"Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler."**[4]

Yüce makamlarını beyaz veya sarı taşlara satan kimsenin hali ne de kötüdür. Evet, Hz. Ali'nin (a.s) bu sözleri, ruhları terbiye etmektedir ve insanı meleklerden daha üstün bir makama doğru yükseltmektedir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 40, s. 333
[2] Bihar'ul Envar, c. 41, s. 23
[3] A.g.e, c. 55, s. 39
[4] Zümer suresi, 73. ayet

Geçmişlerden İbret Almak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ruhuna, geçmişlerin ibret verici tarihi değişimlerini sun."*

Tarih de araç olan ilimlerden bir ilimdir ve asil ilim değildir. Tarih, varlığın hakikati hususunda beğenilen felsefeye benzer bir ilim değildir. Aksine tarihi tanımak, tarihte yer alan hassas noktalardan istifade edebilme amacıyla öğrenildiği zaman iyidir. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Hassas, eğitici ve değerli tarihin nüktelerini kalbine takdim et ki geçmişlerin tecrübelerinden istifade edebilesin."*

Geçmiş kimselerin başlarına gelenleri hatırla ki onların akıbetine uğramanın mümkün olduğunu anlayabilesin. Onların yıkılmış eserleri, içinde yaşadıkları ve sonradan başkalarına bıraktıkları evlerini göz önünde bulundur ki bu bakış, senin için bir öğüt ve nasihat etkeni olsun ve sende ibret alma nurunu icat etsin. "*Senden öncekilerin başına gelenleri hatırlat, onların diyarlarında ve bıraktıkları eserler arasında gez, dikkatle bak!"*[1]

Aynı şekilde Hz. Ali (a.s) konuşmalarının birisinde şöyle buyurmuştur: *"Ne yapmışlar, nerden göçüp ayrılmışlar ve nereye yerleşip konaklamışlar, dikkatle bak!"*[2]

Daha sonra Hz. Ali (a.s) konuşmalarının birisinde şöyle buyurmuştur: *"Herkes onunla oturmaktan vahşete kapılmakta ve ondan uzak durmaktadır. Ne ağlayanına yardım edebilmekte, ne de çağıranına icabet edebilmektedir. Sonra onu toprağa verirler. Onu orada yaptıkları ile baş başa bırakırlar"*

Onlar büyük bir zahmetle bu ölüyü ve leşi intikal ettirmekte ve insanın amel odası olan kabrine götürmekte ve onu ameline teslim etmektedirler. Bu kabir, insanın ömrünün sonucu ve dünyada yapmış olduğu işlerin bir neticesidir. Bu kabri insanın kendisi yapmıştır. *"Dolayısıyla bu kabir cennet bahçelerinden bir bahçe veya ateş çukurlarından bir çukurdur."*[3]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 31. mektup
[2] A.g.e, 109. hutbe
[3] Usul-i Kafi, c. 3, s. 242

Hz. Ali (a.s) İmam Hasan'a (a.s) veya İbn-i Huneyfe'ye şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak kendi dostlarından ayrıldıklarını, diyar-ı gurbete göçtüklerini göreceksin."*

Mezarlıkta hiç kimse birbiriyle dost değildir. İnsan kendi amellerinin misafiridir. Herkesten kopmuş ve herkes de kendisinden uzaklaşmış bir haldedir. Sadece ahlak, inançlar, ameller ve hatıralar, insanın arkadaşı konumundadır. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"And olsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz"**[1]

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında şöyle buyurmuştur: *"Öylesine bir düşün ve bak ki adeta gelecek yakındır ve sen de onlardan biri gibi olacaksın. Dostlarını bırakıp gurbet diyarına göçeceksin ve dolayısıyla da ne yapman gerekeceğini bir düşün."*

Yukarıdaki sözlerin anlamı insanın görevini terk etmesi, inzivaya çekilmesi ve ruhbanlığa soyunması demek değildir. Zira bu mektupta da yer aldığı üzere insan, halkın işlerini Allah için uygun bir şekilde yapmalıdır. Rivayetlerde de yer aldığı esasınca eğer bir kimse başka bir kimsenin sorunlarını çözecek olursa, Allah layık insanın kalbinde oluşturduğu bir mutluluk ve sevinçten dolayı, insanın kalbinde latif bir varlık yaratır ve insan o varlığı görünce sevinir. Ona kim olduğunu sorar, o şöyle der: *"Ben senin mümin kardeşinin kalbinde icat ettiğin mutluluğun ta kendisiyim."*[2]

Ahiret Yurdunu Islah Etmek

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Ölümden sonra gitmen ve dinlenmen gereken yeri en güzel şekilde ıslah et. *"Dönüş yerini ıslah et."*[3]

Hz. Ali (a.s) amel ve çaba hususunda ise şöyle buyurmuştur: *"Henüz hayatınızı sürdürürken, amel defterleri açıkken, tövbe yolu genişken, Allah'a itaatten kaçınanlar Allah'a davet edilirken, kötülerin dönüş ümidi kesilmemişken, amel kandili sönmemişken, süre dolmamışken,*

[1] En'am suresi, 94. ayet
[2] Usul-i Kafi, c. 2, s. 190
[3] Nehc'ül Belağa, 31. mektup

ecel çatmamışken, tövbe kapısı kapanmamışken ve melekler göğe yükselirken (fırsatı ganimet bilip) amel ediniz."

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında buyurmuştur: *"Kişi kendi çabasıyla, yaşadığı günlerden ölümden sonrası için, fani dünyadan baki olan yurdu için ve geçici dünyadan daimi olan ahireti için kendisine azık almalıdır."*

Hz. Ali (a.s) sözünün devamında daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Aynı şekilde insan asi nefsini gemlemeli, dizginlerini eline almalı, Allah'a isyandan alıkoymalıdır. Bu yolla onu isyandan Allah'a itaate sevk etmelidir."*[1]

Mümin bir insanın gemi vardır. Her sözü söylemez ve her yemeği yemez: *"Her müminin (adeta ağzında) bir gem vardır."*[2]

Ahireti Dünyaya Satmamak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Asla ahiretini dünyaya satma."* Dünya işi olan şehvete ulaşmak için, manevi bir iş olan adalet faziletini yitirme. Bazı kimselerin kalbi ölmüştür ama kalplerinin ölümüne dikkat etmemektedirler. İnsanı öldüren ve kalp hayatını kendisinden alıp götüren şey, dünyaya olan bağlılıktır. İnsan bu bağlılık sebebiyle adeta kendisini köleler gibi satmaktadır.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlar iki kısımdır: Bir kısmı kendilerini dünyaya satmış, dünyanın kölesi olmuşlardır ve diğer bir kısmı ise dünyayı satın almış, dünyadan özgür olmuş ve dünyayı ellerine geçirmişlerdir.

- *" Dünya kalma yurdu değil, geçiş yurdudur."*[3]

İnsan, tabiat makamından geçip gitmelidir, asla tabiata dalıp kalmamalıdır. Bu cümlede dünya, hareket halinde olan ve istikrarı bulunmayan bir yer olarak ifade edilmiştir. Eğer bir kimse, hedefe ulaşmak için

---

[1] a.g.e, 237. hutbe
[2] Usul-i Kafi, c. 2, s. 249
[3] Nehc'ül Belağa, 133. hikmet

bir yol ve köprü üzerinde bulunduğunu kabul edecek olursa, ister istemez bu yolu güzelleştirme ve bu yola bağlanma düşüncesine kapılmaz. Zira bu, insanı asıl maksadından alıkoyar.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Orada iki tip insan vardır: Biri özünü (nefsi isteklere) satarak kendisini helak eder; diğeri de özünü (Allah'a) satarak kendini (azaptan) kurtarmış olur."*[1]

Yani insanlar iki kısımdır. Bir kısmı gördükleri her şeyi talep eden, işittikleri şeyi isteyen ve hayallerinde geçen bir şeyi düşüncelerine yerleştirip elde etme çabası içine giren kimselerdir. Kendilerini dünyaya satmışlardır. Bu yüzden de bir an önce emellerine ulaşma çabası içindedirler. Onlar dünyaya bağlanıp kalmışlardır. Dünya malı onları kendi ardından sürüklemektedir. Her yeni şey onları kendine cezp etmektedir. Dünyanın sözleri bu kimseleri kandırmaktadır. Onlar zelil bir köle gibidir. "*Şehvetin kölesi olan bir kimse, altınla alınıp satılan köleden daha düşüktür."*[2] Çünkü şehvetin kölesi olan bir insan kendisini yücelik makamından ve insani değerlerden aşağıya düşürür.

İkinci grup kimseler ise kendilerini dünyadan çekip almışlardır. Yani malı dünyaya vermişler, canlarını özgür kılmışlardır. Onlara hiçbir şey hükmetmemektedir. Dünyanın aldatıcı süslerine kanmamaktadırlar. Onlar dünyanın süslerinin bir tomurcuk mesabesinde olduğunu ve bu tomurcuğun asla meyveye dönüşmeyeceğini çok iyi anlamışlardır.

Kur'an-ı Kerim, dünyayı bir tomurcuk olarak anmaktadır ve Resul-i Ekrem'e (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: **"Dünya hayatının süsü olarak bol bol geçimlik verdiğimiz kimselere sakın göz dikme.**"[3] Ayette geçen "Zehre" kelimesi, tomurcuk anlamındadır. Dünya hayatı bir tomurcuktan başka bir şey değildir ve bu tomurcuk hiç kimse için meyve vermemektedir. Bağın sahibi olan kimse, meyve toplamak istediğinde vefat anı gelmektedir. Dolayısıyla dünya bir tomurcuk ve meyve çiçeği konumundadır. Asla insan nasiplenmek ve doymak için dünyadan bir meyve toplayamamaktadır. Ali b. Ebi Talib (a.s) kendisini dünyadan

[1] A.g.e, 133. hikmet
[2] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 4, s. 352
[3] Ta- Ha suresi, 131. ayet

kurtarmış bir kimse olarak şöyle buyurmuştur: "Ey dünya! Beni kandırma, ben seni salıverdim."

Pratik hikmet, özgürlük ruhunu elde etmektir. Bu özgürlük, şehvet ve gazap zilletinden, mal ve evlat köleliğinden, makam ve mevki kulluğundan kurtulma özgürlüğüdür. Allah'tan gayri var olan her şey bir dünyadır. Bu dünyaya bağlanmak ise, o şeye kul olmaktır. Kur'an-ı Kerim bütün insanların, kendi amellerinin ipoteğinde olduğunu bildirmektedir. Bu durumdan sadece özgür olan ashab-ı yemin müstesnadır. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Her nefis, kazanmakta olduklarına karşılık olmak üzere bir rehinedir. Yalnız defterleri sağ yanlarından verilenler hariç."**[1]

Doğru Yol ve Metot

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Bilmediğin şeyi söyleme ve kendini, senden sorulmayan ve görevin olmadığı bir şeyi söylemek hususunda zahmete atma."*

Kur'an-ı Kerim ise şöyle buyurmuştur: **"Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme."**[2] Yani hakkında ilim sahibi olmadığın bir şeyin peşine düşme. Zira insan ve bütün organları sorumlu konumdadır.

İnsan, bir şeyi delil üzere çözmediği müddetçe onaylamamak ve kabullenmemekle görevlidir. Aynı şekilde bir şeyi delil üzere reddetmedikçe de o şeyi inkar etmemekten sorumludur. Hem reddetmesi bir delile dayanmalıdır ve hem de herhangi bir şeyi onaylaması bir kanıt üzere bulunmalıdır.

Kur'an-ı Kerim bu iki ilkeyi, İslami önemli iki kaide olarak beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır: Eğer bir şeyi doğrulamak veya yalanlamak istiyorsan, bu, o şey hakkında ilmi bir bilgi elde ettikten sonra olmalıdır.

---

[1] Müddessir suresi, 38 ve 39. ayetler

[2] İsra suresi, 36. ayet

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Sapıklık olacağından korktuğun bir yola girme."*[1]

Zira sağ ve sol sapıklıktır, doğru yol ise nihai hedefi hak olan bir yoldur. *"Sağ ve sol sapıklık yoludur. Doğru yol, orta yoldur."*[2] Dolayısıyla doğru yolun hangisi olduğundan emin olmadıkça sakın adım atma. Sapıklık ve tehlike ihtimali verdiğin herhangi bir yola girme. Çünkü sapıklık ihtimali olan şaşkınlık esnasında ihtiyat etmek, korunmak ve teşebbüste bulunmamak, tanınmamış bir yolu katetmekten ve tehlikeli olaylara girmekten daha iyidir. *"Çünkü, sapma ihtimali olan yollardan kaçınmak, o korkunç yerlere girmekten daha iyidir."*[3]

Nefsin Yüceliğini Korumak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Senin ruhun her türlü kötü işe bulaşmaktan çok daha yücedir. Ruh yüceliği ise aşağılık olan şeylere yönelmemektedir."*

"Servi ve sümbül ağacı gibi yukarı doğru çık
Menekşe gibi olup aşağılığa bakma."

Her ne kadar aşağılık iş sende bir rağbet uyandırsa ve muhabbet oluştursa da yine de peşinden gitme. *"Nefsin, seni isteklere yöneltse bile nefsini bütün aşağılıklardan üstün tut."*

Aşağılık şeylere teslim olmaktan daha yüce olmaya çalış, her ne kadar bu aşağılık şey, seni hedefine ulaştırsa da ondan el çek. Çünkü bu alışverişte sadece sen zarar görürsün. Zira değerli ömrünü kaybetmiş olursun. Buna karşılık hiçbir değerli şey elde edemezsin ve ebedi yurt için hiçbir azık toplayamazsın. *"Zira kendinden verdiklerini bir daha elde edemezsin."*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 31. mektup
[2] Nehc'ül Belağa, 16. hutbe
[3] A.g.e, 31. mektup

Allah seni özgür yaratmıştır. Sakın özgürlük yüceliğini kaybetme, deruni istek ve içgüdülerinin kölesi de olma. Aynı zamanda dış alemdeki güçlülerin ve altın sahiplerinin kölesi olma. *"Sakın başkalarına kul olma; çünkü, Allah seni hür olarak yarattı."*[1]

Ne güçlüler ve zenginler karşısında boyun eğ, yağcılık yap ve ne de deruni istekler karşısında tevazu göster. Aksine insani yüceliğini koru.

Dişlerin arasında kalan yiyecek kırıntılarına Arapça "lemaze" denmektedir. Şu anda elimizde olan şeyler de toprak yığınları arasında geçmişlerden kalmış olan kırıntılardır. Onlar, bu yiyecekleri kullandılar, faydalandılar ve bırakıp gittiler. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: Özgür insan bu kırıntılara gönül vermeyen ve kırıntılara köle olmayan kimsedir. *"Acaba bu kırıntıları ehli için bırakıp giden kimse özgür kimse değil midir?*"[2] Bu ifade pratik hikmet alanında söz konusu edilen çok yüce tabirlerden biridir.

İşte makam ve mevkiler de geçmiş kimselerin bıraktığı kırıntılar mesabesindedir. Zira bir makam sahibi olan önceki nesiller de bu makamları bırakıp gittiler. Dolayısıyla makam, mal, mevki ve ebedi olmayan her şey, lemaze (kırıntı) konumundadır. Özgür insanın yüceliğinden uzak olan her şey, önceki nesillerin dişleri arasında kalan kırıntılar gibidir.

"Şu gökyüzünün altında o kimsenin himmetine köleyim ki
Rengi olan her şeyden özgür olsun."

Bundan da yücesi, insanın varlık rengine bürünmüş olan bütün her şeyden özgür ve azade olmasıdır.

Gafletten Uyanmak

Ruhunu tezkiye etme, evlat terbiye etme ve ahlak ve pratik hikmet boyutlarının tümünde erdemli bir toplum tesis etme konularından gaflet

[1] A.g.e
[2] Nehc'ül Belağa, 456. hikmet

eden ve uyuyan kimseler, ölüm elçilerinin kırbaçları altında uyanacaklardır. *"İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar"*[1]

Gerçi insan gafil ve uykudadır, ama şeytan, yol kesiciler, din ve Allah düşmanları ve insanın sapmasına neden olan etkenler uyanık haldedir ve insandan asla gaflet etmemektedir. Hz. Ali (a.s) valilerinden bazısına yazmış olduğu mektupların birinde şöyle buyurmuştur: Muaviye'nin rolü, tıpkı şeytanın rolü gibidir. Allah Kur'an-ı Kerim'de şeytanın etkileme alanını belirlemiştir ve şeytan insana dört taraftan saldırmaktadır. **"Sonra da muhakkak onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım."** [2] Yani şeytan dört taraftan; önden, arkadan, sağdan ve soldan saldırıya geçmektedir. Harici şeytan olan Muaviye de bazen önden gelmekte, bazen arkadan saldırmaktadır, bazen sağ taraftan saldırıya geçmekte ve bazen de sol taraftan hamle etmektedir. Eski düşmanın metodu böyledir. Eğer insan bir boyuttan gaflet edecek olursa, o boyuttan zarar görür. Gafil olan kimse, gafil olduğu yerden avlanır. Şöyle söylemişlerdir: "Hiçbir kuş avcının okuyla avlanmaz; sadece Allah'tan gaflet ettiği anda avlanır ve aynı şekilde insan da sadece gaflet anında zarar görür."

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) düşmanın uyanık kimselerin sınırlarına sızamayacağı hakikatini ispat etmek için şöyle buyurmaktadır: *"Savaşan kişi uyanık olmalıdır, çünkü kendisi uyusa da rakibi asla uyumaz."*[3] Savaşçı insan uyanık kimsedir. Savaşmanın gereği de uyanık olmaktır. Zira düşman, uyuyan kimseyi gafil avlar ve şeytan da sana görmediğin yerden yaklaşır.

Bu tehlikeyi Kur'an da bildirmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler."**[4] Şeytan ve şeytanın hizbi sizleri görmediğiniz yerden görmekte ve gafil avlamaktadır. Eğer insan şeytanın etkileme yollarını bilir ve bu yolları kontrol altına alacak olursa asla gafil avlanmaz ve şeytanı da çok güzel bir şekilde basiretiyle görür. **"Takvâya erenler var ya, onlara şeytan**

[1] Bihar'ul Envar, c. 4, s. 43
[2] A'raf suresi, 17. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 62. mektup
[4] A'raf suresi, 27. ayet

tarafından bir vesvese dokunduğunda (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeği görürler."[1] Takvalı insan öylesine bir tevhidi bakıştan nasiplenmiştir ki eğer şeytan onun ruhuyla en küçük bir temas kurmak isterse hemen onu anlar ve onu kovar. Mümin insanın ruhunun Ka'be'ye benzetildiği bu ayette şöyle buyurulmaktadır: "Eğer şeytan, ihram elbisesinde ve gönül ka'besinin etrafında tavaf ederek kendisine doğru bir pencere açmaya çalışırsa, takva sahibi olan kimseler, bunun şeytan olduğunu anlar ve basiret içinde onu def eder." Kur'an-ı Kerim'in, **"Şeytandan O'na sığınınız"** diye buyurması, tıpkı şöyle denmesi gibidir: "Tehlike anında hemen sığınağa gidiniz." Sadece "taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım." sözüyle yetinmeyiniz. Aksine hemen tevhit sığınağına sığınınız. Ruhunda tevhidin kökleştiği bir kimsenin mutlaka bir sığınağı da vardır. Bu yüzden yabancıların bu sığınağa sızması mümkün değildir. Bu anlamı, Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) çeşitli ve değerli ifadelerle beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın kullarından en sevdiği, nefsine karşı Allah'ın kendisine yardım ettiği kişidir. O kimse hüznü giyinip kuşanmış, korkuya bürünmüştür. Derken, hidayet ışığı gönlünü aydınlatmış…Artık o gün ışığı gibi parlak yakini inanca ermiştir…Adaletinin ilk uygulaması, kendisini heva ve heveslerinden uzaklaştırmasıdır."*[2]

Yani Allah'ın özel kulu olan, ilahi inayetten nasiplenen ve Allah'ın sevgili kullarından sayılan mümin bir kimseye Allah nefis savaşında yardımcı olur. Bu kimseler, dışarıdan hüzün, içeriden ise korku içindedir. Kalplerinde hidayet meşalesi yanmaktadır. Dolayısıyla da düşmanın istifade edebileceği bir karanlık, kalplerinde mevcut değildir.

Eğer ruh gecesini tevhit meşalesi aydınlatacak olursa ve kalp sahibi kimse uyanırsa, artık iç ve dış yabancı güçlerin etkileme imkanı ortadan kalkar. Böyle bir kimse, hakkın birliğini güneş ışığı gibi görebilecek şekilde tevhide yakin etmiş bulunmaktadır. Bu kimsenin işi belirsiz ve karanlık değildir. Adalet yolunda attığı ilk adım, ruh sayfasından nef-

[1] A'raf suresi, 201. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 87. hutbe

sani istekleri reddetmesidir. Bu iç düşman reddedildiği zaman dış düşmanı uzak kılmak, artık kolaylaşmaktadır. Dış düşmandan korkmak, iç düşmanın vesvesesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ruhunu feda etmekle ebedi hayata kavuşabileceğini kabullenen bir insan, asla dış düşmandan korkmaz. Dış düşmanı korkuyla teyit eden şey, işte bu deruni vesvesedir.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Hakkı tanır ve onunla amel eder. Hayırda yönelmeyeceği bir son yoktur. Faydalı sanıp da kast etmeyeceği şey yoktur. Dizginlerini kitabın (Kur'an'ın) emrine vermiştir. Kur'an onun öncüsü ve önderidir. O, yükünü nereye indirirse o da oraya iner, konduğu yere konar. (Her şeyiyle Kur'an'a uyar.)"*

Allah'ın sevdiği kul, Hak Teala'yı övmektedir. Bunu hayatına uyarlamaktadır. Sürekli hak yolunda adım atmaktadır ve bütün hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Kur'an-ı Kerim, öylesine ruhuna bir kök salmıştır ki adeta onun imamı ve önderi olmuştur ve böyle bir insan Kur'an ümmetinin bir parçası haline gelmiştir. Eğer Kur'an insanın önderi ve imamı olursa, Kur'an'ın değerli ve ağır yükünü indirdiği yere o da yükünü indirir, Kur'an'ın indiği her yere iner. *"O, yükünü nereye indirirse o da oraya iner, konduğu yere konar. (Her şeyiyle Kur'an'a uyar.)"*[1]

Çünkü bu kimsenin ruhunu Kur'an tümüyle kapsamış haldedir. Nefsani istekler için hiçbir yer kalmamıştır. Dolayısıyla da dizginlerini nefsani isteklere vermesi ve iradesini bu nefsani isteklere teslim etmesi düşünülemez.

Toplumsal Görevlere Teveccüh

Bütün bu aktardığımız bilgiler, insanın şahsi görevlerini yapması sonucu ruhunu terbiye etmesi ve tezkiye etmesi hakkındaki bilgilerdir. Ama insanın toplumsal görevleri de vardır. Bu görevler, küçük aile topluluğu ve büyük toplum ile ilgili görevlerdir.

[1] Nehc'ül Belağa, 87. hutbe

İyiliği Emretmek ve Kötülükten Sakındırmak

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: Şimdi sen ruhunu hikmet nuruyla aydınlattığına, kalbini yakinle güçlendirdiğine, ruhunu ölümü hatırlatmakla mütevazi kıldığına, dünyanın çirkinliklerini anarak ruhunu şehvet ve kin bağlarından kurtardığına ve özgür düşünceli bir insan olduğuna göre iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktan ibaret olan bu milli ve ilahi kontrolü ihya et ve başkasının elinden de tut. Sadece kendini düşünme, tek başına yolunu sürdürmeye çalışma, aksine kendine bir yoldaş edinmeye çalış. *"Marufu emret ve ona uyanlardan ol, münkeri elinle ve dilinle ortadan kaldır. Münkeri yapanlardan tüm çabanla sakın ve uzaklaş."*[1]

Allah'ın resmi olarak tanıdığı bir şeyin ehli ol ve o da iyiliktir. Aynı zamanda diğerlerini de iyiliğe davet et ki iyilik ehli olsunlar ve bu iyiliği hayata geçirmeye çalışsınlar. Allah'ın, peygamberlerin, salim bir ruh ve uyanık bir aklın beğenmediği ve tanımadığı çirkinlikleri ve günahları sen de tanıma ve ehli olma. Çünkü din bu şeyleri yabancı kabul etmektedir. Elin ve dilinle yalan, iftira, töhmet, anarşi, zulüm, hıyanet, komplo ve farzları terk etme gibi kötülüklerin önünü toplumda almaya çalış. Eğer gücün yetiyorsa söyle, aksi taktirde yaz. Eğer söylemek ve yazmakla çirkinlikleri önleyemiyorsan o zaman kıyam et ve pazılarının gücüyle çirkinliklerin önünü almaya çalış.

Mümkün olan her yolla fesadı engellemeye çalış. Eğer yapamıyorsan kötülük ehline engel olmaya çalış ve onları reddet, onlara karşı yabancı gibi davran. Zira onlar kötü ve çirkin işlere bulaşmış kimselerdir. Onlar kötü işler yapmakla senin hayatını bozmakta ve ruhunu kirletmektedirler.

Söylemek gerekir ki iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmanın nihai aşaması, İslami hükümetin sorumluluğu altındadır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 31. mektup

Allah Yolunda Cihat Etmek

Ali (a.s) Allah hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Cihadın hakkını eda et ve kınayanların kınaması seni etkilemesin."*[1]

Küçük ve büyük cihat, yani dış düşmanla savaşmak ve içteki nefsani isteklere karşı savaş açmak, insanın emredildiği çok önemli işlerden biridir: *"Düşmanınla cihat ettiğin gibi nefsani isteklerinle de cihat et."*[2]

İsyankar şehvet, sizden istememesi gereken şeyi istememeli ve taşkın gazap, sizden istememesi gereken şeyi talep etmemelidir. Dış düşmanı yerle bir et, deruni düşmanlarını bastır. Cihat hususunda asla ihmalkarlık yapma ve bu konuda hiçbir şeyi kolaya almaya çalışma.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuran bir şahsiyettir: *"Canıma and olsun, hakka karşı duranlara ve sapıklık yolunda yürüyenlere karşı savaşmak hususunda müsamaha ve gevşeklik göstermem."*[3]

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Allah için gazap mızrağını bileyen kimse, en şiddetli batıl ehlini öldürmeye güçlü olur."*[4] Yani bir kimse hak için kıyam edecek olursa mutlaka zafere erişir. Gazap mızrağını Allah'ın rızayeti için keskin kılan bir kimse, batıla yönelen düşmanları öldürmek hususunda zafere erişir.

Hz. Ali (a.s) savaş meydanındaki askerlere şöyle tavsiyede bulunmaktadır: Savaş meydanında gaflete dalıp uyumayınız. *"Uykunuz suyla ağzınızı çalkalamanız gibi (hafif ve tadımlık) olsun."*[5]

Oruçlu bir insan susuzluğun ateşini gidermek için bir miktar suyla ağzını çalkaladığı halde o suyu içmemektedir. Aynı şekilde savaş cephelerindeki asker de yorgunluğunu gidermek için adeta gözlerini uykuyla çalkalamalıdır ve asla derin bir uykuya dalmamalıdır. Zira eğer uyuyacak olursa, uyanık olan düşman hemen ona karşı saldırıya geçecektir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 31. mektup
[2] Vesail'uş- Şia, c. 11, s. 222
[3] Nehc'ül Belağa, 24. hutbe
[4] Nehc'ül Belağa, 174. hikmet
[5] A.g.e, 11. mektup

Bu pratik hikmet alanındaki emirler, askeri alan ile ilgilidir. Dolayısıyla hem savaş cephesindeki mücahit uyumamalıdır ve hem de kurtuluş yolu üzere ilim öğrenen kimse ruhunu terbiye ve tezkiye etmek hususunda gaflete dalmamalıdır. Zira intikamcı nefis şeytanı da, insanı şehvet ve gazaba köle kılmak için içeriden saldırıya geçmektedir.

Kalbini hikmet ile aydınlat, gaflet uykusuna dalmasına izin verme. Eğer Allah yolunda bir adım atacak olursan, bir söz konuşacak olursan veya bir konu yazacak olursan, asla bu konuda kınayanların kınaması seni etkilemesin. Sen direnerek ve dayanarak kınama oklarına engel olmaya çalış. İftira ve töhmet ile savaş meydanlarını terk eden ve zalimden veya cahilden bir söz işittiği için görevini terk eden kimse, akıllı bir insan değildir. *"Hiçbir kınayıcının kınaması, seni O'nun yolundan alıkoymasın. Nerede olursa olsun Allah için zorluklara katlan."*[1] Allah'ın yolunu kat etme hususunda yabancıların kınaması sana engel olmasın. Eğer hak içinse, her türlü zorluklara göğüs ger. Zira bu senden hiçbir şey eksiltmez. Dolayısıyla ruhunun tomurcuklanması için, bu topraktan bedeni terk etmek gerekir.

Dini Derin Anlamak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Dinde derinleşmeye çalışınız ve insanlara karşı, derin bir dini bilgiyle muamelede bulununuz. *"Ve dinde derinleşmek"*[2]

Bilinenden bilinmeyene intikal eden o ince anlayışa fıkıh denmektedir. Dolayısıyla dinin pratik ve teorik hikmet alanında derinleşmeye çalış. Hakkı söylememek, ahireti unutmaktan kaynaklanmaktadır.

"Allah'a and olsun ölümü anmak, beni oyundan eğlenceden alı- koyar; ahireti unutmaksa onu hak söz söylemekten men eder."[3]

Yani benim ve Amr b. As'ın arasındaki fark şudur ki ben, ölümü hatırlama sebebiyle boş şeylerle oyalanmaktan çekiniyorum. Asla batıl

[1] A.g.e, 31. mektup
[2] Nehc'ül Belağa, 31. mektup
[3] A.g.e, 84. hutbe

şey söylemeye yeltenmiyorum. O ise ahireti unuttuğu için hakkı söyleyememektedir.

Tevhit ehli olan kimsenin ruh sayfasını tümüyle tevhit kuşatmıştır. Artık bu ruhun sayfasında nefsani istekler için hiçbir yer kalmamıştır. Bu açıdan tevhit ehli olan bir kimse ne dış düşmandan korkar ve ne de iç düşmandan ürker. Hatta eğer düşman saldırarak kendine bir yer edinmek isterse, hem ruh sayfası tevhit ile doludur, hem de iç alemdeki sınır bekçileri uyanık haldedir.

Muvahhit insanın ruhu hem uyanıkken bilinçlidir, hem de uykuda. Dolayısıyla nefsani istekler ve vesveseler ne uyanıkken muvahhit insanın ruhunu işgal etmektedir ve ne de uykuda. İnsanın ruhu hiçbir zaman uyumaz, uyku sebebiyle ruhun bedenle irtibatı azalsa bile tümüyle kopmaz. Eğer bu irtibat tümüyle kopacak olursa, ölüm gerçekleşir. Ölüm, ruhun beden kafesinden tümüyle kurtulmasının ifadesidir. Eğer ruh, tevhit ehli olmazsa, mutlaka zarar görür.

Nitekim bir çok kemaller rüya aleminde insana nasip olmaktadır. Aynı şekilde bir çok sapıklıklar da şeytani vesveseler sebebiyle rüya aleminde insana bulaşmaktadır. Zira şeytan, vesveseleriyle ruhu kirletmektedir. Kirli olan bir ruh ise bu irtibatını, bedene döndürecek olur ve beden uyanırsa ister istemez bu kirli ruh, daha da bir kirli hale gelecektir.

Dördüncü Bölüm

Nehc'ül Belağa'da Toplumların Birliği

1- Tümeller

İnsan ne ruhsal soyutluluk açısından melekler gibidir ki kendi türleriyle uyum içinde olmaktan ihtiyaçsız olsun ve "**(Melekler der ki:) "Bizden her birimiz için belli bir makam vardır. "**[1] sloganıyla yaşasın ve ne de maddi açıdan hayvanlar gibidir ki kendi türleriyle yardımlaşmaktan ve muamelede bulunmaktan ihtiyaçsız olsun ve Firavun ailesi gibi beşer görünümündeki yırtıcı hayvanların gırtlağından çıkan **"Muhakkak ki bugün, üstün gelen kazanmıştır."**[2] sloganıyla yaşasın ve ne de yaratışsal dayanağı olmaksızın hayatındaki bu dağınıklığa son verebilsin. İnsanın kendi türdeşleriyle birliğin sırrını çözüp uygun davranışlarıyla vahdete yönelip **"Doğrusu, temizlenip arınan felah bulmuştur"**[3] sloganıyla her türlü noksanlıktan ve ayıptan kurtularak kemale ulaşabilmesi için yaratışsal bir dayanağa ihtiyacı vardır.

O halde ilk önce insanlar birbiriyle birlik ve barış içinde yaşamaya muhtaç durumdadır. İkinci olarak bu birliğin dayanağı, hakkı uygulamaya önem vermek ve batılı ortadan yok etmeye çalışmak olmalıdır. Üçüncü olarak gerçek bir birliğin sağlanması için vahiy ve akıl emirlerine teveccüh etmek gerekir.

---

[1] Saffat suresi, 164. ayet
[2] Ta-Ha suresi, 64. ayet
[3] A'la suresi, 14. ayet

Vahdet ve Birliğin Terimsel Manası

"Vahdet" kelimesi lugat açısından bir ve tek olmak anlamındadır. Lugat bilginleri "ittihad"ın lugavi anlamı hakkında şöyle demişlerdir: "İttihat, var olan iki şeyin tek bir şey olmasıdır."[1]

O halde birkaç şey kendi şahsi özelliklerini koruyarak bir araya gelecek ve birleşecek olurlarsa bu durumda ittihat ve birlik hasıl olmuş olur.

Vahdetin Önemi

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) vahdetin, münezzeh olan Allah'ın insanlara büyük bir nimeti olduğunu beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah bu ümmetin arasını birlik ipiyle bağlamış, gölgesinde yaşayanlara dirlik düzenlik vermiş, himayesine sığınmalarını sağlamış; yarattıklarından hiç birinin kıymetini bilemeyeceği, bütün değerlerden üstün, bütün karşılıklardan değerli bir nimet ihsan etmişti."*[2]

Vahdetin ilahi bir ihsan olarak ifade edilmesi bu konunun önemini beyan etmektedir. Zira büyük nimet, "minnet" olarak adlandırılmaktadır. Nitekim münezzeh olan Allah, Peygamber'in (s.a.a) gönderilişini de büyük bir nimet olarak anmıştır. **"Allah, müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu."**[3]

Hz. Ali (a.s) cemaatle birlikte hareket etmeyi ve ayrılıktan sakınmayı emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Cemaatle birlikte olun ve tefrikadan kaçınınız."*[4]

Hz. Ali (a.s) hakeza şöyle buyurmuştur: *"Ayrılıktan sakınınız. Şüphesiz insanlardan ayrılan şeytan içindir."*[5] Vahdet konusu o kadar önemli bir konudur ki Hz. Ali (a.s) bir çok ağır musibetlere rağmen, İslam toplumunun birliğini korumaya şiddetle çaba göstermiştir. Hz. Ali (a.s) Ebu Musa Eş'ari'ye yazdığı mektubunda şöyle buyurmuştur. *"Muhammed (s. a. v) ümmetinin birliğini, uzlaşmasını benden daha çok*

---

[1] Mecme'ul Bahreyn, c. 4, s. 476
[2] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe
[3] Al-i İmran suresi, 164. ayet
[4] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 240
[5] A.g.e, c. 2, s. 305

isteyen hiç kimse yoktur; bununla da güzel bir karşılık ve güzel bir yer ummaktayım."[1]

Hz. Ali'nin (a.s) sabretmesi de sadece toplumda birliği korumak içindi. Nitekim Hz. Ali (a.s) bu sabır hakkında da şöyle buyurmuştur: *"Gördüm ki sabretmek akla daha yatkın, sabrettim. Ama gözümde diken vardı, boğazımda kemik."*[2]

Hz. Ali (a.s) sessiz kalışının delili hususunda ise şöyle buyurmuştur: *"Allah'a yemin olsun ki eğer Müslümanlar arasında tefrika çıkmasından, küfre dönülmesinden ve dinin zayi olmasından korkmasaydım, onlara karşı davranışım başka bir şekilde olurdu."*[3]

Hz. Ali (a.s), Osman'ın Müslümanların hilafeti için seçilişinden hemen sonra şöyle buyurmuştur: *"Sizde biliyorsunuz ki ben hilafete diğerlerinden daha müstahakım. Allah'a and olsun ki ben Müslümanların işleri düzenli yürüdüğü müddetçe ve özellikle benden başkasına zulmedilmedikçe, (hilafeti diğerlerine) teslim edeceğim."*

Bu sözlerin de gösterdiği gibi vahdet çok büyük bir öneme sahiptir. Hz. Ali (a.s) vahdetin ortaya çıkması ve korunması için elinden geleni yapmış ve bu konuda hiçbir şeyi esirgememiştir.

Vahdet toplumun beka sebebidir ve milli ideallere ulaşma vesilesidir. Bu engelleri ortadan kaldırmak, bir tür ilerlemedir. Bu açıdan vahdet ve birliği icat etmek ve korumak için çok çalışmak gerekir.

İslami hükümlerde vahdetin mazharları (örnekleri) oldukça çoktur. Buna örnek olarak cemaat namazının kılınması, Cuma namazı, iki bayram namazı, Hac merasimi, cihat ve benzeri hükümlere işaret etmek mümkündür. Bu hükümler İslam ümmetinin birliğinin ve vahdetinin önemini ifade etmektedir. Bu açıdan da bu hükümlerin icra edilmesi hususunda çok özel bir inayet göstermek gerekir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 78. mektup
[2] A.g.e, 3. hutbe
[3] Bihar'ul Envar, c. 32, s. 61

İstenilen ve İstenilmeyen Birlik

Eğer birlik ve beraberlik, hakkı icra etme esasına dayalı olmazsa, sapıklık ve dalaletten başka bir şey değildir ve böyle bir birlik mukaddes ve istenilen bir birlik olamaz.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), şirk ve cahiliye merkezi üzerine toplanan İslam'dan önceki toplum hakkında şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz biz hep Resulullah (s. a. v) ile beraberdik. (Bu uğurda) Babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi, amcalarımızı öldürüyorduk. Bu sadece imanımızı, teslimiyetimizi doğru yoldaki sebatımızı, acılara sabrımızı, düşmanla cihad faaliyetlerimizi arttırıyor, güçlendiriyordu…Allah-u Teala doğruluk ve dürüstlüğümüzü görünce düşmanımızı hor- hakir kıldı ve bizlere zafer nasib etti."*[1]

Hakeza Hz. Ali (a.s) aynı şekilde zararlı bir iş olan tefrika üzere birleşmek ve birlik esasınca ihtilaf ve dağınıklığa düşmek hakkında şöyle buyurmuştur: *"Bu halk ayrılık üzere birleştiler ve birlikten ayrıldılar. Sanki kitabın önderleri onlar da, kitap onların önderi değildir. Onların yanında kitabın ancak adı vardır; sadece yazısını tanırlar."*[2]

O halde her türlü birlik ve beraberlik doğru değildir. Aksine birliğin hedefi ve merkezi dikkatli bir şekilde incelenmelidir ve bu esas üzere birliğin ve mertebelerinin hak veya batıl olduğu ortaya çıkarılmalıdır. Başka bir ifadeyle birliğin güzelliği zati bir güzellik değildir. Aksine birlik ve beraberlik, güzellik ve çirkinliği gerektirmektedir. Eğer hak üzere olursa güzeldir ve herkes bu konuda çaba göstermelidir, bunu meydana getirmelidir ve onu meydana getirdikten sonra da korumak için çaba göstermelidir. Eğer bu birlik ve beraberlik batıl üzere olursa o zaman da çirkindir. Böyle bir birliği ortadan kaldırmak herkesin görevidir. Başka bir ifadeyle birliğin hedef ve merkezine teveccüh edildikten sonra onu farz, haram, müstehap, mekruh ve mübah gibi beş farz hükümlere bölüştürmek mümkündür. Eğer bir grup kimse batıl üzere birleşmişlerse böyle bir beraberlik mukaddes bir beraberlik değildir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 56. hutbe

[2] A.g.e, 147. hutbe

Nitekim Kureyşliler de Hz. Ali'nin (a.s) aleyhine bir araya toplanmışlardı. *"Gerçekten onlar benden önce Resulullah'a (s. a. v) karşı savaşmakta birleştikleri gibi, bana karşı savaşmakta da ittifak ettiler"*[1]

Şamlılar'ın batıl bir şey üzerinde birlik içinde olmaları da bunun başka bir örneğini teşkil etmektedir. Oysa Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Vallahi onlar, batıl yolda birlik içindeyken, sizin hak yolunuzda ayrılığa düşmeniz sebebiyle çok geçmeden sizlere galib geleceklerini sanıyorum."*[2]

Hakeza Hz. Ali (a.s) serserilerin bir araya gelmesi hususunda da şöyle buyurmuştur: *"Bunlar öyle kimselerdir ki toplanınca üstün gelirler, dağılınca tanınmazlar… Bunlar öyle kimselerdir ki, toplanınca zarar, dağıldıklarında ise fayda verirler."*[3] Elbette bu tür birliktelikleri ortadan kaldırmak gerekir.

Vahdet ve Birliğin Asaleti

İnsan, tabiat adındaki bir kesret etkeni ile tabiat ötesi ruh adındaki vahdet etkeninden teşkil olmuştur. Dolayısıyla eğer insan, tabiat boyutunu güçlendirecek olursa ihtilaf ve çatışmadan başka bir şey elde edemez. Ama eğer tabiat ötesi boyutunu tezkiye edecek olursa, her türlü çatışmanın zararlarından korunmuş, esenlik ve mutluluk elde etmiş olur.

Münezzeh olan Allah, insanın bedeninin yaratılışını "turab", "tin", "hamaen mesnun", "selsal" gibi kelimelere isnat etmiştir ki bunlar da kesret aleminden olup sürekli çekişme nedenidir. **"Allah sizi (önce) topraktan yarattı"**[4]

Hakeza: **"Gerçekten ben, çamurdan bir beşer yaratacağım."**[5]

---

[1] Nehc'ül Belağa 36. mektup
[2] A.g.e, 25. hutbe
[3] A.g.e, 199. hikmet
[4] Fatır suresi, 11. ayet
[5] Sad suresi, 71. ayet

Hakeza: **"Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan bir beşer yaratacağım"**[1]

Hakeza **"Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman…"**[2]

Hakeza **"Sonra ona biçim verdi, ona kendi ruhundan üfledi."**[3]

Madde ve tabiatın kesret sırrını, varlığının darlığında aramak gerekir. Zira her maddi varlık bir takım özel şartları barındırmaktadır ki, ne başkasındadır ve ne de başkasını kabul etmektedir.

Tabiat ötesi alemin birlik sırrını ise, o alemin varlıksal genişliğinde aramak gerekir. Zira her soyut varlık, ne başkasının huzurunda engel teşkil etmektedir ve ne de başkasını müşahededen mahrumdur. Bu yüzden ne cennet ehlinin bir kin ve çatışması vardır, **"Biz onların göğüslerinde kinden ne varsa çekip almışız."**[4] ve ne de tabiat ötesi alemle irtibat halinde olan ve semavi vahiy emirleriyle amel eden iman sahibi kimselerin kalplerinde bir birine karşı düşmanlık ve öfke vardır. **"Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla; kalbimizde müminlere karşı kin bırakma; Rabbimiz! şüphesiz Sen şefkatlisin, merhametlisin."**[5]

İlk İnsanların Hayatı

İlk insanlar, sade fıtrat ve düşünceleri esasınca ortak bir tabiat ve görüşe sahip bulunmaktaydılar. Yani hem dünya görüşü hususunda tek bir görüş sahibi idiler ve hem de hak, batıl, maslahat ve fesatları teşhis etme hususunda ortak bir metodu takip ediyorlardı. Bu esas üzere Allah onları ümmeti vahide (tek bir ümmet) olarak övmüştür. **"İnsanlar tek bir ümmet idi."**[6]

---

[1] Hicr suresi, 28. ayet
[2] Hicr suresi, 29. ayet
[3] Secde suresi, 9. ayet
[4] A'raf suresi, 43. ayet
[5] Haşr suresi, 10. ayet
[6] Bakara suresi, 213. ayet

Ümmet ise tek bir hedefi, maksadı ve bedeli imamı olan topluluğa denmektedir. "Ümmet'en- vahide" cümlesindeki tekit sıfatı olan "vahide" kelimesi de şu gerçeği göstermektedir ki insanlar ilk fıtratlarında tek bir hedefi takip etmekte idiler ve onlar arasında hiçbir ihtilaf ve sürtüşme olmamıştır. Zira ya fikri ve ilmi bir ihtilafları yoktu veya varsa da çok az idi. Aralarında pratik ihtilaflar var ise de tevhidi fıtrat ve önceki peygamberlerin (Hz. Adem'den Nuh'a –a. s- kadar) nasihatları vesilesiyle kendiliğinden çözülüyordu. Çünkü semavi vahiy, ihtilafları çözümleme noktasında bir öğüt olarak yol açıcı konumunda bulunmaktadır.

İlk İnsanların Birlik Sırrı

İlk insanlarda ihtilaf ve çatışmanın olmayışı ya onların tümünün tıpkı melekler gibi kendi fiiliyet ve kemallerine ulaşmış olmalarıydı. Bu yüzden de birbirine karşı ihtilaf ve sürtüşme içinde değillerdi. Ya da ilk insanlar, oldukça yalın bir hayat yaşıyorlardı. Henüz kemale doğru hareket etmemişlerdi ki birbiriyle sürtüşme noktasına gelsinler. Henüz fiiliyetine ulaşmamış (ve çekirdek aşamasında olan) bir ağaç gibi. Bu ağaç, çekirdek suretinde kaldığı ve gövde, dal ve salkıma dönüşmediği müddetçe onlar arasında hiçbir çatışma ve izdiham göze çarpmamaktadır. Zira, bütün bu kemallere bil kuvve sahiptir; bi'l fiil değil. Ama tohum, toprağın içinde yer alınca, yeri yarınca, filizlenince ve kemale doğru hareket edince, ya bu gelişim yolunda bir takım engeller karşısına çıkmaktadır, ya da dallar birbirine girip sürtüşme meydana gelmektedir. Burada çekirdek fiiliyete dönüşmek istemektedir. Eğer insanlar arasındaki ihtilaf, müşacere olarak adlandırılıyorsa, bu şüphesiz ağaç dallarının birbiriyle sürtüşmesi sebebiyledir.

İlk insanlar da tıpkı cansız birer çekirdek gibi, herhangi bir sürtüşme içinde değildi. Zira onlar dünya görüşü, yaşam çevresi ve toplumsal ilişkiler açısından oldukça yalın bir hayat yaşıyorlardı ve hayvanların hayatı düzeyinde bir hayata sahip idiler. Bi'l fiil hayvan, bi'l kuvve in-

san idiler. Çiftçilik, hayvancılık ve sanayi araçlarına ihtiyaç duymuyorlardı. Yiyecek maddesi elde etme dışında bir sıkıntıya girmiyorlardı. Zira, ne bu yiyecekleri depolamaya ihtiyaç duyuyorlardı ve ne de bu yiyecekleri uzak mekanlara taşıma sıkıntısını çekiyorlardı. Onların yalın ve sade hayatları, ilk düşünceleriyle onların birlik ve vahdetine ortam sağlıyordu. Ama yavaş yavaş ilim ilerleyince, toplumsal ilişkiler genişleyip sanayi düşüncesi kemale erince insanlar arasında, teorik ve pratik derin sürtüşmeler meydana geldi ve böylece de yeniden, istenilen birliğe erişmek için kanun ve kitapların nazil olması ve ulu’l azm peygamberlerin gönderilmesine ortam oluştu.

2- Birlik Alanları

Birlik, barış ve genel teslimiyet, üç alanda söz konusudur. İslami alanda barış ve birlik, tevhidi dinlerin takipçileri alanında barış ve birlik ve beşeri toplumlar alanında barış ve birlik. Şimdi de bu alanları ayrı ayrı incelemeye koyulacağız.

a- İslami alanda birlik ve beraberlik

Müslümanları birlik ve kardeşliğe davet etmek, bir çok ayette defalarca belirtilmiştir ki bu ayetlerden bazılarına kısa birer açıklama ile işaret etmek istiyoruz.

Allah’ın İpine Sarılmak Ayeti

“Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.”[1]

Bu ayetteki kardeşlikten maksat, iman kardeşliğidir. Müslümanlar birbiriyle kardeştir. Zira onlardan her birisi, diğerinin peşinde olduğu aynı şeyi talep etmekte ve istemektedir. Mü’minlerin Emiri Hz. Ali (a.s)

[1] Al-i İmran suresi, 103. ayet

Malik-i Eşter'e yazmış olduğu bir mektupta onu, elinin altında bulunan kimselere karşı merhametli davranmaya davet etmiş ve onun Müslümanlarla dini ve imani kardeşliğini söz konusu ederek şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz insanlar, iki kısımdır. Ya senin din kardeşlerindirler ya da..."[1]

Toplu Yükseliş

İlahi ipe sarılmak, toplu yükseliş için ortam sağlamaktadır. Tek başına, **"Öyle ki, Peygamberle araları iki yay aralığı ya da daha yakın"**[2] makamına yükselebilen Peygamber, ümmetine bu yükselişte yardım etmekle görevlendirilmektedir. Peygamber'den, başkalarını da kanatlandırarak yüce hedeflere uçurması ve böylece de imam ve ümmetten oluşan birliğin uyum içinde Allah'a yakınlık yolunu katetmeleri istenmiştir. **"Ve mü'minlerden, sana tabi olanlara (koruyucu) kanatlarını ger."**[3]

O halde Allah'a doğru hareket aslında yükseliş hareketidir ve bu yükseliş hareketi bir vesileye ihtiyaç duymaktadır. **"Ey müminler, Allah'tan korkunuz, sizi ona yakınlaştırabilecek her yolu arayınız, onun yolunda cihad ediniz ki, kurtuluşa eresiniz."**[4] Burada yegane vesile, Allah'ın ipi olan dindir. Toplu olarak Allah'ın ipine sarılmak, birlik ve uyum içinde olmak ve Allah'ın ipi merkezinde birliktelik arzetmek, herkesin ağır sorumluluk yükünü kaldırmak hususunda gittikçe artan bir katılım sevincine sahip olmasına sebep olmaktadır ve insan böylece, *"şüphesiz Allah'ın eli cemaat iledir."*[5]sözü esasınca daha üstün bir güçle ilahi risaletini ve görevini yapmaya koyulmaktadır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 53. mektup
[2] Necm suresi, 9. ayet
[3] Şuara suresi, 215. ayet
[4] Maide suresi, 35. ayet
[5] Nehc'ül Belağa, 127. hutbe

Herkesin Barış ve Esenliğe Girmesini Emreden Ayet

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler, hepiniz topluca barış ve güvenliğe (silm'e, İslam'a) girin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."**[1] Ayette yer alan "silm" kelimesi, savaş kelimesinin karşıtı olup, barış ve uyuşma anlamındadır. "Kafeten" kelimesi ise "keff" maddesinden türemiş olup bir şeyin fiiliyetine ve zuhuruna engel olmak anlamındadır ve cemaat hakkında da kullanılmaktadır. İbn-i Abbas'tan şöyle dediği nakledilmiştir: "Bu ayet, Yahudi Abdullah b. Selam ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Onlar Müslüman oldukları zaman, Müslümanlarla cumartesi gününe saygı duymak ve deve sütü ve etinin keraheti[2] gibi hususlarda ihtilafa düştüler. Böylece Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) Tevrat'ı getirip onunla amel etmesini istediler. Allah da bu ayeti nazil buyurdu ve herkesi barış ve kardeşlik içinde yaşamaya davet etti." Bazı tefsirlerde de yer aldığı üzere Peygamber-i Ekrem'den (s.a.a) namazda Tevrat'tan ayetler okuyabilmeleri için izin istediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu ve onları şeytana uymaktan sakındırdı.[3]

Birlik ve Barışa Davet

Münezzeh olan Allah bu ayette iman eden kimseleri muhatap alarak tümünü barış, birlik ve sulh dolu bir hayata davet etmiştir. Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: Ey müminler! Hepiniz birlikte, uzlaşma ve birliğin sağlam kalesine giriniz. Çünkü barış ve birlik, sağlam bir kale mesabesindedir. Bu sağlam kale insanı her türlü hadiseden korumaktadır. Örneğin la ilahe illallah kelimesi ve rivayetlerde sağlam ilahi kale

---

[1] Bakara suresi, 208. ayet

[2] İğrenme, iğrençlik, mekruh oluş. İslâmiyetçe iyi sayılmayan şey. * İstenmeyerek, zorla. Şer'an yapılmaması sevaplı ve hayırlı olan bir şeyin terk edilmeyip yapılması.

[3] Esbab-i Nüzul-i Vahidi, s. 68

olarak adlandırılan Ali b. Ebi Talib'in (a.s) velayeti, ilahi azaptan korunma sebebi olmaktadır. [1] O halde bu barış ayetinde geçen "silm" kelimesinden maksat, İslami alanda müslümanlar ve müminler arasındaki kardeşlik, birlik ve uyuşmadır; İslam'a davet değildir. O halde bu ayet müminlere hitap etmekte ve onları iman ve İslam'ın iç sınırlarında genel bir birliğe, teslimiyete ve tefrikadan sakınmaya davet etmektedir. Evet, eğer bu hitap bütün insanlara yapılan bir hitap olsaydı, örneğin, **"Ey insanlar, yeryüzünde bulunan şeylerin temiz ve helâl olanlarından yiyin; sakın Şeytan'a ayak uydurmayın, onun izinden gitmeyin."**[2] veya Nasr Suresi'nde, **"Ve insanların Allah'ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğünde"**[3] geçen "nas" kelimesi olmuş olsaydı, "silm" kelimesini de İslam aslı üzere uyarlamak mümkün olurdu. Nitekim bazı Ehl-i Sünnet müfessirleri[4] bu şekilde tefsir etmişlerdir.

Birlik, Toplumsal Bir Farz-ı Ayn'dır

Ayette geçen, "udhulu" cümlesi, emir kipli bir fiildir ve farza delalet etmektedir. Dolayısıyla "udhulu fi's- silm kaffeten" "**hepiniz topluca barış ve güvenliğe (silm'e, İslam'a) girin"** cümlesinde geçen "kaffeten" kelimesi, bütün ve herkes anlamına geldiği için, farz bir hüküm olan kardeşlik ve birliğin belli olmayan birey veya bireylere özgü olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla da bu hüküm, farz-i kifayi sayılabilecek bir hüküm değildir ve bir takım kimselerin bu görevi yapmasıyla bu görev diğerlerinden kalkmamaktadır.

Aynı şekilde birlik ve beraberliğin farz oluşunda toplu olma hükmü de söz konusu değildir. Dolayısıyla da bireylerin tek başına bir görevi olmadığı söylenemez. Aksine her bireyin hem bireysel bir şahsiyeti ve

---

[1] "La ilahe illallah benim kalemdir. Herkim bunu söylerse benim kaleme girmiş olur ve her kim de benim kaleme girmiş olursa, azabımdan güvende olur. ", "Ali b. Ebi Talib'in (a. s) velayeti, benim kalemdir ve her kim benim kaleme girecek olursa azabımdan güvende olur. " (Bihar'ul Envar, c. 39, s. 246, c. 49, s. 127)

[2] Bakara suresi, 168. ayet

[3] Nasr suresi, 2. ayet

[4] el Cami' lil Ahkam'il Kur'an, c. 2, s. 23- 24

hem de toplumsal bir şahsiyeti vardır. Ayetin hükmü de bütün bireyleri kapsamaktadır. Lakin, bu bireylerin toplumsal haysiyeti göz önünde bulundurulmuştur.

İman Kardeşliği ile İlgili Ayet

"Muhakkak mü'minler kardeştirler. Kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size rahmet edilsin." [1]

Bu ayet, müminleri birliğe ve kardeşliğe davet etmiş, her türlü ayrılıktan ve tefrikadan şiddetle sakındırmıştır. Böylelikle Müslümanlar, **"…Kafirlere karşı şiddetli kendi aralarında merhametlidirler…"**[2] ayeti gereğince İslam'ın gölgesinde güzellik ve merhamet ile barış dolu bir hayat yaşamalıdırlar.

Bu esas üzere İslam ülkesi sahasında mümin olduğu iddiasıyla insanların canına düşen ve ihtilaf çıkaran kimseyi bu işinden alıkoymak ve o ihtilafları halletmek gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız; eğer dönerlerse aralarını adaletle bulunuz, adil davranınız, şüphesiz Allah adil davrananları sever."**[3]

Hz. Ali (a.s) ise iman kardeşliğini dile getirerek şöyle buyurmuştur: *"Siz Allah'ın dininde kardeşsiniz. Sizleri ancak gönüllerinizdeki çirkinlik ve kalplerinizdeki kötülük birbirinden ayırdı."*[4]

---

[1] Hucurat suresi, 10. ayet
[2] Fetih suresi, 29. ayet
[3] Hucurat suresi, 9. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 113. hutbe

Peygamber'in ilk Şiarı Kardeşlik Olmuştur

Resul-i Ekrem'in Medine'ye girdiğinde, daha mescid yapmadan ve bayındırlık işlerine koyulmadan, sergilemiş olduğu ilk şiar dini kardeşlik olmuştur. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Müslümanları ikişer ikişer Allah yolunda birbiriyle kardeş kıldı: "Peygamber (s.a.a) Ensar ve muhacirlerden olan ashabını ikişer ikişer kardeş kıldı."[1] Peygamber (s.a.a) Müslümanlar'ı birbiriyle, kendisini Müminlerin Emiri Hz. Ali'yle (a.s) ve hakeza Evs ve Hazrec kabilelerini birbiriyle kardeş kılarak bu birlik ve dayanışmayı daha da güçlendirdi. Vahdet şiarı, hem İslami hükümetin kurulduğu ilk aşamada, hem Medine'de İslam Devleti güçlendikten sonra ve hem de Mekke fethedilip Müslümanlar Arabistan yarım adasında üstün hale geldikten sonra söz konusu edilmiştir. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Veda Haccı'nda birliğin korunmasından söz ederek şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Müslümanlar kardeştir. Kanları birbirine oranla eşittir, hiç kimsenin kanı diğerinden daha değerli değildir."*[2]

Soy kardeşlerinin, soy babaları olduğu gibi iman kardeşlerinin de imani babaları vardır ki bu da Allah Resulü (s.a.a) ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'dir. Bu esas üzere Peygamber, kendisini ve Hz. Ali'yi İslam ümmetinin iki babası olarak tanıtmış ve şöyle buyurmuştur: *"Ben ve Ali bu ümmetin babasıyız."*[3]

İslami birlik sahasının açıklanmasından sonra, bu birliğin merkezini açıklamanın sırası gelmiştir. Zira İslami birlik belli, doğru ve hak bir merkez etrafında olmalıdır.

Vahdet Merkezi Olan Din

İlahi din, dünya Müslümanlarının birlik merkezidir. Nitekim Hz. Ali (a.s), Muaviye'nin valisi Nu'man b. Beşir'in davranışları karşısında la-

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 38, s. 336
[2] a.g.e, c. 67, s. 242
[3] a.g.e, c. 16, s. 95

kayt davranan Kufeliler'i kınarken şöyle buyurmuştur: *"Babasızlar, Allah'ın yardımı için ne bekliyorsunuz? Sizi bir araya toplayan bir dininiz yok mu? Sizi sarsan bir gayretiniz ve himmetiniz yok mu?"*[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bu hutbede dinin vahdet sebebi olduğunu açık bir şekilde beyan etmektedir. Ama din; Kur'an, Peygamber ve masum imamların sünnetinde tecessüm ettiği için bu üç merkezi dikkatli bir şekilde incelemek gerekir.

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Merkeziyeti

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), İslam Peygamberi'nin (s.a.a) mukaddes vücudu hakkında şöyle buyurmuştur: *"Peygamber-i Ekrem'in vücudunun bereketiyle Allah kinleri gömdü, düşmanlık ateşini onunla söndürdü ve onun vücudunun vasıtasıyla kalpler arasında ülfet yarattı."*[2]

Allah'a doğru harekete geçen insan sürekli olarak bir model ve örneğe ihtiyaç duymaktadır. Böylece kendi inançlarını, ahlakını ve davranışlarını, o örnek aldığı kimsenin inanç, ahlak ve amellerine uyarlamaya çalışacaktır. Resul-i Ekrem (s.a.a) ilmi ve ameli açıdan bütün hak yolunun yolcularının önderi olduğu için, hiç şüphesiz bütün bu konularda bir örnek teşkil etmektedir. Peygamber'in örnek oluşu da tıpkı risaleti gibi evrensel bir boyut taşımaktadır.

Münezzeh olan Allah, Resulünü (s.a.a) ilk önce özel bir edeple terbiye etti. Daha sonra Peygamberi diğerlerine örnek kıldı. Bütün beşeri toplumları vahye uymaya davet etti. Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) gerek Mirac'da ve gerekse Mirac dışında, gerek Kur'ani vahiy ve gerekse de ilham veya kutsi hadis şeklinde ortaya koyduğu bütün ilmi ve ameli emirleri; kitap ve hikmeti öğretmek ve ilahi adap üzere terbiye etmek ünvanına sahiptir. Resul-i Ekrem (s.a.a) bütün bu gaybi hediyeleri kabul hususunda tam bir kabul ve liyakate sahiptir. Tam fail olan Allah'tan nazil olan bütün feyizleri algılamıştır. Örneğin, "**Sen af (veya kolaylık)**

[1] Nehc'ül Belağa, 39. hutbe
[2] a.g.e, 96. hutbe

yolunu benimse, (İslâm'a) uygun olanı (örfü) emret ve cahillerden yüz çevir."[1] Hakeza: **"Gecenin bir bölümünde sırf sana mahsus bir nafile olmak üzere teheccüd ibadetini yap ki, belki Rabbin seni "övülmüş makam"a erdirir."**[2]

İlmi ve ameli kemalleri beyan eden ayetlerin tümü Resul-i Ekrem'in (s.a.a) insani kemalini de göstermektedir. Bu ayetler, Peygamberin göğüs genişliğini, Kur'an'ı Allah katından Ümm'ül Kitap olarak aldığını, bütün acı ve ağır olaylar karşısında direndiğini, hicret ve cihadını, çabasını, adalet ve insaf üzere hareket ettiğini dile getirmektedir.

Münezzeh olan Allah, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ilahi büyük ahlak ile ahlaklandığına işaret etmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Ve şüphesiz sen, pek büyük bir ahlâk üzerindesin."**[3] Gerçi bu ayet, Peygamber-i Ekrem'in ahlakını beyan eden diğer ayetlerden önce nazil olmuştur. Ama, konunun gelişim seyri ve teknik düzeni, kemal ile nitelenmenin önceden hasıl olmasını, daha sonra ise büyük ahlak sahibi olduğunun onaylanmasını gerektirmiştir.

Resul-i Ekrem (s.a.a) büyük ve güzel bir ahlak sahibi olduğu için sünneti, sireti ve hayatının bütün boyutları, hak yolunun yolcuları için bir örnek konumundadır. Elbette belli bir sıfat veya fiil hakkında özgün olduğunu belirten bir delilin ortaya konulduğu durumlar hariç. **"And olsun ki, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır."** [4]

"Peygamber size ne verirse artık onu alın, sizi neden sakındırırsa artık ondan sakının ve Allah'tan sakınıp- korkun. Şüphesiz Allah, cezası (ikâbı) pek şiddetli olandır."[5]

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) bütün emir ve yasaklarına itaatin gerektiğinin sırrı ise**, "Onlar, Ümmi peygamber (Rasûl) e uyanlardır.**

---

[1] A'raf suresi, 199. ayet
[2] İsra suresi, 79. ayet
[3] Kalem suresi, 4. ayet
[4] Ahzab suresi, 21. ayet
[5] Haşr suresi, 7. aye

Yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de (geleceği) yazılıdır ki O (peygamber) onlara marufu (iyiliği) emrediyor, münkeri (kötülüğü) yasaklıyor, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılıyor ve onların ağır yüklerini, sırtlarındaki zincirleri indiriyor. Ona inananlar, saygı gösterip düşmanlarına karşı yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nuru izleyenler, işte kurtuluşa erenler bunlardır."[1] ayet-i kerimesi gereğince Peygamberin bütün kılavuzluklarının bütün insanların bütün boyutlarda, ilmi ve ameli yönlerde kemalini garanti altına alan ilahi hikmet ve maslahat esasınca olmasıdır.

Kur'an-ı Kerim açık bir şekilde Peygamber-i Ekrem'in birlik merkezi olduğunu ve ümmetin ihtilaflarını ortadan kaldırdığını belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, artık onu Allah'a ve Resulüne döndürün."**[2]

Aynı şekilde Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) merkeziyeti hakkında şöyle buyurmuştur: *"Kim o bayraktan öne düşerse, okun yaydan fırladığı gibi dinden çıkar; kim ondan geri kalırsa, helak olur; kim de onunla birlikte olursa hakka ulaşır."*[3]

Müslümanların Peygamber'in (s.a.a) Risaleti Karşısında Görevi

Resul-i Ekrem'in önderliğine inanan kimseler, hem ilim ve anlayışları hususunda Peygamber'in sözlerine uygun olarak içtihat etmeli ve hem de Peygamber-i Ekrem'in getirmiş olduğu değerleri korumaya çalışmalıdır ki, Peygamber'in semavi hükümleri ve marifetleri açık bir şekilde anlaşılmış olsun, bu hükümlerle amel edilsin ve kötü düşünceli kimselerin zararlarından korunmuş olsun.

Peygamber-i Ekrem'in hakiki ve hukuki şahsiyetinin korunmasının önemi, diğerlerinin mallarının, haklarının ve nefislerinin korunmasının öneminden çok daha fazladır. Bu açıdan münezzeh olan Allah bazen

[1] A'raf suresi, 157. ayet
[2] Nisa suresi, 59. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 100. hutbe

olumlu bir şekilde şöyle buyurmaktadır: **"Peygamber, mü'minler için kendi nefislerinden daha evladır"**[1] Bazen de nefiy ve yasaklama suretinde şöyle buyurmaktadır: **"Gerek Medineliler'e ve gerekse çevrelerinde yaşayan Bedeviler'e, savaşta Peygamber'den geri kalmak ve kendi canlarının kaygısını onun canının kaygısının önüne geçirmek yakışmaz."**[2] O olumlu ve emir olan cümlenin özeti ve bu olumsuz ve yasaklama olan cümlenin özü, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) korunmasının en önemli görev olduğu ve hiç kimsenin kendisini korumak uğruna Peygamber'i korumaktan gaflet etme hakkına sahip olmadığıdır. Zira Allah'ın dini her şeyden daha değerlidir.

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) korunmasından maksat ise sadece Peygamber'in hakiki şahsiyetini, şahsi ve maddi bedenini korumak değildir. Aksine Kur'an ve masumların (a.s) sünneti şeklinde tecelli eden Peygamber'in manevi vücudunu ve hukuki şahsiyetini korumayı da kapsamaktadır. Bu açıdan, bu görev herkesin genel görevidir. Her çağda ve her mekanda da İslam'ın toplumsal meseleleri söz konusu olduğu için hakikatte Resul-i Ekrem'in (s.a.a) hukuki şahsiyetinin hakikati, bu açıdan sahneye çıkmış olmaktadır ve iman etmiş kimseler bu sahneyi asla terk etmemelidirler. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Mü'minler, Allah'a ve Resulüne iman edenler ve onunla birlikte toplu(mu ilgilendiren) bir iş üzerinde iken, ondan izin alıncaya kadar bırakıp-gitmeyenlerdir. Gerçekten, senden izin alanlar, işte onlar Allah'a ve Resulüne iman edenlerdir. Böylelikle, senden, kendi bazı işleri için izin istedikleri zaman, onlardan dilediklerine izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir."**[3] Bu ilahi hüküm, bütün asırlarda kıyamete kadar caridir.

---

[1] Ahzab suresi, 6. ayet
[2] Tevbe suresi, 120. ayet
[3] Nur suresi, 62. ayet

Kur'an ve İtretin (Allah'ın İpinin) Merkeziyeti

İnsanın Allah'a doğru yükselişi, tekamül esasına dayalı bir yükseliştir. Bu esas üzere Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız sakın ayrılığa düşmeyiniz"**[1] Dağcılar da yüksek bir tepeye tırmanırken düşmemek için ip ve halkalara ihtiyaç duymaktadırlar.

Kur'an-ı Kerim başka bir ayette ise Allah'a sarılmayı söz konusu etmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah'a sımsıkı tutunursa, artık elbette o, dosdoğru olan bir yola iletilmiştir."**[2]

Allah'ın ipi ise şüphesiz Allah'ın dinidir ve de inançları, ahlakı ve hükümleri kapsamaktadır. Allah'ın ipine sarılmak da dolayısıyla Allah'a sarılmaktır. Din, Kur'an ve itrette zuhur etmiş olan, tek bir hakikattir. Kur'an ve itret ise, Resul-i Ekrem'in detaylı bir beyanıdır. O halde insanın kendisini kurtarması için, Kur'an'a sarılmasından başka bir yol yoktur ve Kur'an'ın hakikati ise, Allah Resulü'nün (s.a.a) tertemiz soyunun inanç, ahlak ve amellerinde zuhur ettiği için, Peygamber-i Ekrem'in itreti de Allah'ın ipi sayılmaktadır. Nitekim dualarda, Ehl-i Beyt hakkında "Allah'ın sağlam ipi" ve "sağlam kulp"[3] gibi ifadeleri okumaktayız ve onlar da Kur'an'ı bu sıfatlarla tanıtmıştır. Örneğin Müminlerin Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın ipine sarılınız, şüphesiz Allah'ın ipi sağlam bir iptir."*[4]

Kur'an ve İtretin Ayrılmazlığı

Kur'an ve itret birbirinden ayrı, bağımsız ve çoğalma kabul etmeyen iki iptir. Aksi taktirde Kur'an ve itretin birbirinden ayrılması söz konusu

---

[1] Al-i İmran suresi, 103. ayet
[2] Al-i İmran suresi, 101. ayet
[3] Mefatih'ul Cinan, Ziyaret-u Emir'il Müminin
[4] Nehc'ül Belağa, 156. hutbe

olur. Oysa Resul-i Ekrem (s.a.a) Sekaleyn hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Havuzda yanıma gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmazlar."*[1]

Bu açıdan Kur'an'ın yeterli olduğu söylenemez. Nitekim bazı kimseler, "bize Allah'ın kitabı yeter" diye slogan atmışlardır. Aynı şekilde "bize Ehl-i Beyt yeter" sözü de doğru değildir. Biri alınıp diğeri terk edildiği taktirde kurtuluşa ermek mümkün değildir. Masum İmam olmaksızın Kur'an, tek başına birlik sebebi de değildir. Aksine ihtilaf nedenidir. Zira hasta kalpler, Kur'an'a kendi düşüncelerini sunarak mezhep yaratmakta ve yeni gruplar oluşturmaktadırlar. Nitekim Kur'an şöyle buyurmuştur: **"Sana bu Kitab'ı indiren O'dur. Bu Kitab'ın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)dir, bunlar onun özünü oluştururlar. Diğer kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına düşerler."**[2]

Bazı kimseler ise Kur'an'ı sadece okumakla yetinmekte, Kur'an'ın kavramlarını, ilkelerini ve kılavuzluklarını görmezden gelmektedirler. Bu açıdan da dağınıklığa ve ihtilafa düşmektedirler. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Çünkü bir araya gelseler bile dalalet hidayete uymaz. Bu halk ayrılık üzere birleştiler ve birlikten ayrıldılar Sanki kitabın önderleri onlar da, kitap onların önderi değildir. Onların yanında kitabın ancak adı vardır; sadece yazısını tanırlar."*[3]

İmam Ali b. Hüseyin (a.s) ise şöyle buyurmuştur: *"Masum kimse, Allah'ın ipine sarılan kimsedir ve Allah'ın ipi ise Kur'an'dır. Masum ve Kur'an kıyamet gününe kadar asla birbirinden ayrılmazlar. İmam insanları Kur'an'a hidayet eder, Kur'an ise İmama. Allah Tebareke ve Teala'nın,* **"Şüphe yok ki, bu Kur'an, en doğru yola iletir"**[4] *sözünün anlamı da zaten budur.* [5]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 23, s. 154
[2] Al-i İmran suresi, 7. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 147. hutbe
[4] İsra suresi, 9. ayet
[5] Tefsir-u Nur'is Sakaleyn, c. 1, s. 377

İmam Bakır (a.s), "dağılmayınız" ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah Tebareke ve Teala sizin Peygamber'den sonra dağılacağınızı biliyordu. Dolayısıyla onları da diğer ümmetler gibi ayrılıktan sakındırdı ve onlara Al-i Muhammed'in (s.a.a) velayeti etrafında toplanmalarını ve asla dağılmamalarını emretti."*[1]

O halde, İmam (a.s) toplum değirmeninin onsuz hareket etmediği bir kutuptan ibarettir ve durgun bir toplum ise şüphesiz kısır bir döngü içine düşecek ve dağınıklığa uğrayacaktır.

Ehl-i Beyt'in (a.s) Allah'ın İpi Olduğuna Dair Rivayetler

Peygamber'in (s.a.a) itretinin Allah'ın ipinin en açık örneği olduğu söylendi. Şimdi bu konuyla ilgili rivayetlere işaret edelim.

1- İmam Kazım (a.s), "**Toplu bir halde Allah'ın ipine sarılınız"**[2] ayeti hakkında sorulan bir soruya cevap olarak şöyle buyurmuştur: *"Ali b. Ebi Talib (a.s) Allah'ın sağlam ipidir."*[3]

2- İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Al-i Muhammed (s.a.a), Allah'ın sarılmayı emrettiği ipidir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur:* **"Toplu bir halde Allah'ın ipine sarılınız"** [4]

3- İmam Bakır (a.s), **"Toplu bir halde Allah'ın ipine sarılınız"** ayeti hakkında şöyle buyurmuştur: *"O ip, bizleriz."*[5]

---

[1] a.g.e, s. 378
[2] Al-i İmran suresi, 103. ayet
[3] Tefsir-u Nur'is Sakaleyn, c. 1, s. 377
[4] a.g.e
[5] a.g.e

Ali (a.s) Toplumun Merkezi ve Meşalesidir.

Hz. Ali (a.s) kendi konumu hakkında şöyle buyurmuştur*: "Allah'a and olsun ki falan kimse, hilafete göre yerimin, değirmen taşının mili gibi olduğunu bildiği halde hilafeti bir gömlek gibi giyindi."*[1]

İmam toplumun birliğini korumak ve çöküşünü engellemek için, geceleyin yanan bir meşale gibidir. Karanlık gecede hareket ederken yanlış yola girmek, çukura yuvarlanmak ve yırtıcı hayvanlara yem olmak gibi tehlikelerle karşı karşıya gelme ihtimali vardır. Dolayısıyla bunlardan korunmak için nur ve ışığa ihtiyaç vardır. Bu esas üzere Hz. Ali (a.s) insanlara şöyle buyurmaktadır: *"Can kulağınızı açınız. Dağınık fikirlerden ve azgın isteklere uymaktan sakınınız. Önderinizin etrafından dağılmayınız ki, sonunda kınanacaksınız. Kendinizi yakmış olduğunuz fitne ateşine atmayınız. Bu işten uzak durunuz. Bununla sonuçlanan yolu terk ediniz ki canıma and olsun çok acı olaylar sizi beklemektedir. Şüphesiz mümin bu acı olayların alevlerinde helak olacak, ama Müslüman olmayanlar bundan esenlikte kalacaktır."*

Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmaktadır: *"Benim içinizdeki durumum, karanlığın içindeki ışığa benzer; karanlığa dalan onunla aydınlanır."*[2]

İmam için, hidayet meşalesi ve değirmenin mili ifadelerinin kullanılması, toplumun gelişiminin ve yükselişinin korunmasının birliğe ve beraberliğe muhtaç olması sebebiyledir. Toplumun birlik ve beraberliği bir taraftan marifet nuruna ve diğer taraftan ise hareket ve çaba gösterilmesine bağlıdır. Zira her insanın, hem ilmi bir boyutu vardır ve hem de ameli yönelimi. Bu açıdan bireylerden oluşan toplum da aynı böyledir. Dolayısıyla toplumun düşünce ve hareketi sağlıklı olursa tabiatıyla birlik ve uyum içinde olacaktır. Bu yüzden masum İmam (a.s) hem toplumun görüş ve marifeti için hidayet meşalesidir ve hem de toplumun hareketi için değirmen kutbu konumundadır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 3. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 187. hutbe

İmam-ı Zaman'ın (a.s) Birlik Sebebi Oluşu

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) değerli evladı Hz. Mehdi'yi (a.s) birlik yaratan bir örnek olarak tanıtmış ve şöyle buyurmuştur: *"Tanımadığınız fitnelerin görülmesi yakındır. Haberiniz olsun, kim bizden aydınlatıcı ışık elde ederse orada nurlu bir meşaleyle yürür, salihler gibi yol alır, böylece bağları çözer ve tutsakları azad eder."*[1]

İslam Toplumunun Birliğinin Korunma Faktörü

Şimdi Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ve masum imamların (a.s) birlik merkeziyetindeki rolü açığa çıktığına göre, İslami toplumun birliğini koruma sebebi olan önemli bir unsura işaret etmek uygundur. Bu unsur ise, halk ve devletin karşılıklı haklarına riayet edilmesidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Bu haklardan Allah'ın farz kıldıklarının en büyüğü, emir sahibinin tebası, tebanın da emir sahibi üzerindeki hakkıdır…Ve bunu onların uzlaşmasını temin eden, dinlerinin yücelip güçlenmesini sağlayan bir vesile kılmıştır… O halde teba emredenin hakkını ve emreden de tebanın hakkını eda ederse aralarında hak üstün olur…Ve devletin bekası bununla gerçekleşir. Ama halk, emirine karşı koyduğu, emir de halkına zulmettiği zaman halk ihtilafa düşer, zulüm alametleri ortaya çıkar."*[2]

Bu hutbe, devlet ve milletin karşılıklı davranış biçimini ve bu davranışın olumlu ve olumsuz etkilerini beyan etmektedir. Bu hutbede göz önünde bulundurulan şey, devlet ve milletin karşılıklı haklarının eda edilmesidir. Bugün bu haklar, anayasa hukuku ünvanıyla ele alınmaktadır. Devlet ve milletin haklarına riayet etmek ve hakeza bu iki hakkın uyum içinde olması, İslam düzeninin birliğinin korunmasını sağlamaktadır. Bu esas üzere söz konusu uyum ve riayetin gerçekleşmesi için çok büyük bir çaba göstermek gerekir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 150. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 216. hutbe

İslam Birliğinin Oluşma Ortamları

Vahdetin ortaya çıkış nedenleri şunlardır:

1- Ortak bir hedef vermek

2- Ortak ilkeler ve temeller sunmak

3- Ortak bir çizgi göstermek

4- Ortak çizgi altında cüz'i detayları öğretmek

5- Ortak ve tek bir önderi takip etmek

Vahdet ve birliğin ortaya çıkış nedenlerinin bu genel başlıklarını Hz. Ali'nin (a.s) şu sözünde müşahede etmek mümkündür: *"Onlardan birine hükümlerden bir hüküm gelince kendi reyince-görüşünce hüküm verir. Daha sonra aynı mesele olduğu gibi bir başkasına anlatılır, o da (öncekine) aykırı bir fetva verir. Sonra bunlar kadı'ul kudat'ın (başkadının) yanına toplanır, verdikleri hükümleri anlatırlar. O da hepsinin hükmünün doğru olduğuna hükmeder. Halbuki ilahları bir, peygamberleri bir, kitapları birdir. Allah-u Teala bunlara birbirine aykırı hüküm vermelerini emretmiş de, bunlar da o emre mi itaat ediyorlar? Yoksa onları bundan nehyetmiş de bunlar isyan mı ediyor?"*[1]

Hz. Ali (a.s) bu sözünde, ortak inanç ve hedefin (ilahları bir), ortak önderin (Peygamberleri bir) ve ortak bir çizgide hareket etmenin (ve kitapları bir) toplum için vahdet ve birlik nedeni olduğunu açık bir şekilde beyan etmektedir. Bu esas üzere Müslümanlar, bu vahdet sağlayan faktörlere çok iyi bir şekilde riayet etmeli ve bu ilkeleri korumaya çalışmalıdırlar ki İslam toplumlarının birliğine herhangi bir zarar gelmesin. Bu birlik ve beraberlik, Hz. Ali (a.s) zamanındaki gibi olmalıdır. Nitekim Hz. Ali (a.s) bu hususta şöyle buyurmuştur: Resulullah'la birlikteyken öldürmek sadece babaların, oğulların, kardeşlerin, yakınların arasında dönerdi; her musibet ve güçlük ancak imanımızı daha fazla artırırdı; hak üzere sebat ederek, emre uyarak, yaraların acısına dayanırdık. Fakat İslam'da kardeşler olduğumuz halde, İslam'a giren eğrilik, sapıklık, şüphe ve tevil yüzünden birbirimizle savaşmaktayız. Allah'ın

[1] Nehc'ül Belağa, 18. hutbe

aramızdaki ayrılığı giderip bizi uzlaştıracağı vesileye yapışmalı ve onun dışındakilerden uzaklaşmaya çalışmalıyız.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) başka bir yerde de nübüvvete inanmanın ve ilahi önderi takip etmenin vahdet nedeni olduğuna işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Bir de Allah'ın onlara Resulünü yollayıp nimetlendirdiği zamana bakın; diniyle itaatlerini pekiştirdi, onları daveti etrafına toplayarak uzlaşmalarını sağladı; bu dinde birleşmeleri yüzünden yücelik kanatlarını gererek nimetini üzerlerine nasıl yaydı!"*[1]

Hakeza Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"(Peygamber) Emrolunduğu şeyi açıklayıp Rabbinin risaletini tebliğ etti. Allah onun vesilesiyle ayrılıkları birleştirdi ve gedikleri kapadı. Kalpleri dolduran, göğüslerde gizlenen ve kini alevlendiren yakınlar arasındaki düşmanlığı onunla giderdi ve onları birbiriyle uzlaştırdı."*[2]

Birliğin Faili Mebdei

Kalplerin birliği ve ruhların uyumu hiç şüphesiz iktisadi meselelerin ve diğer maddi olayların ipoteğinde değildir. Zira kalp, maddi olmayan bir gerçektir ve dolayısıyla da maddi olan şeylere bağlı değildir. Gönül ve kalpler, maddi araçlarla elde edilemez. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, kalplerin uyumunun, bağlılığının ve birliğinin, kalpleri yaratan Allah-u Teala'nın elinde olduğunu bildirmiştir. Kur'an-ı Kerim'e göre kalplerin birliği ve uyumu, sadece Allah'ın inayeti ile mümkündür. Münezzeh olan Allah, Kur'an-ı Kerim'de Peygamber'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: **"Ve onların kalblerini uzlaştırdı. Sen, yeryüzündekilerin tümünü harcasaydın bile, onların kalblerini uzlaştıramazdın. Ama Allah, aralarını bulup onları uzlaştırdı. Çünkü O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."**[3]

Münezzeh olan Allah başka bir yerde şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın ipine hepiniz sımsıkı yapışın. Dağılıp ayrılmayın. Ve Allah'ın sizin**

---

[1] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe
[2] a.g.e, 231. hutbe
[3] Enfal suresi, 63. ayet

üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz. O, kalplerinizin arasını uzlaştırıp- ısındırdı ve siz O'nun nimetiyle kardeşler olarak sabahladınız."[1]

Velhasıl, kalplerin birleşmesi ve toplumda birliğin sağlanmasının faili mebdei, sadece münezzeh olan Allah'tır; başkası değil.

Birliğin Etkileri

Toplumsal birliğin en önemli etkileri, şüphesiz şunlardır:

1- Milli izzet
2- Milli iktidar
3- Güvenlik
4- Dünya üzerinde hakimiyet

Hz. Ali (a.s) geçmiş nesiller hakkındaki bir konuşmasında bu gerçekleri açık bir şekilde belirtmiştir. Nitekim Hz. Ali (a.s) Nehc'ül Belağa'nın 192. hutbesinde, açık bir şekilde şöyle buyurmuştur: *"Sizden önceki ümmetlerin işledikleri kötülüklere, kınanan amelleri yüzünden uğradıkları belalara uğramaktan korkun. Hayırda ve şerde onların durumlarını düşünün ve onlar gibi olmaktan sakının.*

Hallerinin farklılığı (iyi ve kötü hallerini) düşündüğünüz zaman, her işte onların üstünlüğünü sağlayan, düşmanlarını kendilerinden uzaklaştıran, esenlik içinde yaşatan, onları nimetlere boğan; ayrılıktan çekinmek, birleşmeyi gerekli görmek, birbirini iyiye ve doğruya yönlendirip onu tavsiye etmek gibi yüceliğe ulaştıran hallerini elde etmeye çalışın. Birbirlerini yardımsız bırakmaları, kendilerini düşünmeleri, gönüllerinde birbirine kin güdüp düşmanlık beslemeleri gibi belleri kıran, güçleri zayıflatan hallerinden sakının. Sizden önceki müminlerin halini bir düşünün! Belaya ve imtihana uğradıkları zaman halleri nasıldı? Zahmetlerin en ağırını yüklenmediler mi? Belaların en çetinine uğramadılar mı? Dünya halkı içinde halleri en sıkıntılı olan onlar değil miydi? Firavunlar, onları kul ediniyor, en kötü şekilde işkence ediyor,

[1] Al-i İmran suresi, 103. ayet

defalarca acılığı tattırıyorlardı; helak olmak zilletinden ve düşmanlarının üstünlüklerinden dolayı kahredilmekten bir türlü kurtulamıyorlardı. Ne onları giderecek bir hile, ne de başlarından savacak bir yol vardı. Sonunda Allah, düşmanların cefalarına kendisine olan muhabbetleri sebebiyle dayandıklarını; Allah korkusundan kendilerine yapılan kötülüklere tahammül ettiklerini gördü de onlara belanın darlığından bir çıkış yolu açtı; zilleti izzete, korkuyu güvene çevirdi. Onlara Allah katından ummadıkları yücelikler lütfedildi; mülkün sahipleri, hükmedenler, başkan ve önderler oldular. Onların birlik içinde, dilekleri bir, gönülleri ılımlı, elleri ve kılıçları birbirlerine yardımcı, basiretleri açık ve azimlerinin tek olduğu zamanlarda nasıl olduklarına bakın; yeryüzünün efendileri olup, alemleri idare etmediler mi?"

B- Tevhidi Dinlerin Takipçileri Alanında Birlik

Birliğin ikinci alanı, semavi dinlere bağlı olan muvahhit kimselerin birliği ile ilgilidir. Bu konuda ise, Kur'an-ı Kerim'den iki ayete işaret edeceğiz ve bu iki ayet hakkında kısaca bir açıklama yapmaya çalışacağız:

Bütün Peygamberlere ve Kitaplarına İmanı Emreden Ayet

1- **"Peygamber, kendisine Rabbinden indirilene iman etti, mü'minler de. Tümü, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı."**[1]

Söz konusu ayet, alemdeki bütün muvahhitleri birliğe davet etmektedir ve biz bu yüzden iki cephede birlik sağlamaya çaba göstermeliyiz: Birincisi; Müslümanlar arasında birliği sağlamaya çalışmalıyız. Böylece bir milyardan fazla Müslüman, İslam ümmeti olarak tek bir safta

[1] Bakara suresi, 285. ayet

birleşmelidir. İkinci olarak da İslami birliği sağladıktan sonra daha da ileri giderek, tüm dünyadaki muvahhitlerin birliğini temin için teşebbüs etmeliyiz. Böylece Müslümanlar, semavi kitaplara inanan herkesle birlik oluşturarak, dünyadaki inkarcılar aleyhine kıyam etmelidir. Zira, tabiat ötesini inkar etmek, varlıkların maddi varlıklardan ibaret olduğunu söylemek, vahyi, risaleti, kıyameti, ahireti, nübüvveti, mucizeyi ve diğer gaybi marifetleri inkar etmek, bir çok acı olaylara ve tahammülü mümkün olmayan ağır hadiselere neden olmaktadır. Bu yüzden münezzeh olan Allah, Müslümanları birliğe davet etmekten de öte, alemdeki muvahhit kimseleri de birlik ve beraberliğe davet etmektedir. Şu anda ilmi ve teknolojik açıdan ilerlemiş olan modern dünyada, insanların bir çoğu putperestlik zilletine düşmüştür. Putperestlik, şu andaki şartlarda ayakta durabilecek bir hedefe sahip değildir. Eğer alemdeki bütün muvahhitler tek bir cephede birleşip ilahi ve tevhidi kültürü şiar edinecek olurlarsa putperestleri aşağılıktan kurtarabilirler, aksi taktirde putperestleri, inkar tehlikesi tehdit etmektedir ve bunu telafi edebilmek mümkün değildir. Gerçi inkar ve dinsizlik, fıtratın kabul ettiği bir şey değildir, devam edebilecek bir boyuta sahip değildir ve putperestler bile kendilerini inkarcılara tercih etmektedirler.

Muvahhit kimselerin dini birliği, beşeri toplumları zilletten izzete ulaştırma hususunda büyük bir etkinliğe sahiptir. Bu yüzden münezzeh olan Allah da Resul-i Ekrem'e şöyle arzetmiştir: **"De ki: "Ey Kitap ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin."**[1]

Allah-u Teala aynı zamanda bütün Müslümanlara da alemdeki muvahhit kimselerle en güzel şekilde tartışmayı öğretmiş ve onlara şöyle buyurmuştur: **"Ve deyin ki: "Bize indirilene ve size indirilene iman ettik; bizim ilahımız da, sizin ilahınız da birdir ve biz O'na teslim olmuş olanlarız."**[2] Yani bizim ve sizin ilahınız birdir. Biz, bir olan Allah karşısında teslim olmuş bulunmaktayız. Sizler de bizler gibi bir olan

[1] Al-i İmran suresi, 64. ayet
[2] Ankebut suresi, 6. ayet

Allah'a teslim olun. İşte bu ekol günümüz dünyasının ezici çoğunluğunu teşkil eden alemdeki bütün vahit kimseleri, azınlık teşkil eden inkarcılar karşısında tek bir safta toplayabilir.

Ehl-i Kitab'ı Birliğe Davet Eden Ayet

"De ki: "Ey Kitap ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin. (Ki o da şudur:) Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim." Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahid olun, biz gerçekten müslümanlarız."[1]

Gerçi münezzeh olan Allah katında din tek bir dindir. **"Şüphe yok ki Allah indinde din, İslâm'dan ibarettir."[2]** Lakin yaygın olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi dinlerdir ve bu dinler, bir çok ortak ilkelere sahiptir. Eğer alemdeki bütün muvahhit kimseler bu ortak ilkeler etrafında toplanacak olursa, teslis, putperestlik ve bir çok toplumsal zalim uygulamalar gibi şirk kokan inançlar kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır.

Bu açıdan Kur'an-ı Kerim, sadece Müslümanları Allah'ın ipi etrafında toplanmaya davet etmekle kalmamıştır. **"Hep birlikte Allah'ın ipine (kitabına, dinine) sımsıkı sarılın. Parçalanıp ayrılmayın."[3]** Aksine bütün alemdeki muvahhit kimseleri birliğe ve beraberliğe davet etmiş ve şöyle buyurmuştur: **"De ki: "Ey Kitap ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin. (Ki o da şudur:) Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim." Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahid olun, biz gerçekten müslümanlarız."[4]**

---

[1] Al-i İmran suresi, 64. ayet
[2] Al-i İmran suresi, 19. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 103. ayet
[4] Al-i İmran suresi, 64. ayet

Söylenmesi gerekir ki bu ayette adı geçen "kelime" kalpte yer eden, amelde ortaya çıkan ve konuşmalarda beyan edilen, kavl veya harf olarak da ifade edilen hakikattir. Bu esas üzere kavl, harf ve kelime, hem kalpte kökü olan, hem amelde zuhur eden ve hem de dilde ifade edilen anlam ve marifetler hakkında kullanılmaktadır.

Aynı şekilde, "Ey Ehl-i Kitap" kelimesiyle hitap etmek, tıpkı Müslümanlara "Ey Ehl-i Kur'an" kelimesiyle hitap etmek gibi, Yahudi ve Hıristiyanlara yapılan çok özel ve dikkat çekici bir hitaptır.

Allah Resulü'nün (s.a.a) Metodu

Bazı rivayetlerde Allah Resulü'nün (s.a.a) ülke başkanlarına yazmış olduğu mektuplar yer almıştır ki bu mektuplarda da söz konusu ayet açık bir şekilde yer almıştır. Örneğin Allah Resulü (s.a.a) Rum İmparatoruna yazdığı bir mektupta şöyle buyurmuştur: *"Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den Rum büyüğü Herkil'e. Hidayete tabi olanlara selam olsun. Şüphesiz ben seni İslam dinine davet ediyorum. Müslüman ol ki esenlik içinde olasın. Ayrıca Müslüman ol ki Allah seni iki defa mükafatlandırsın. Eğer yüz çevirecek olursan Rum halkının günahı senin boynunadır.* **"De ki: "Ey Kitap ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin. (Ki o da şudur:) Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim." Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun, biz gerçekten Müslümanlarız.""**[1]

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Mısır yöneticisi olan Mukavkis'e, yazmış olduğu mektupta da söz konusu ayete işaret edilerek şöyle buyurulmuştur: "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Muhammed b. Abdullah'tan Kıptilerin büyüğü Mukavkis'e. Hidayete tabi olanlara selam olsun. Şüphesiz ben seni İslam dinine davet ediyorum. Müslüman ol ki esenlik içinde olasın. Ayrıca Müslüman ol ki Allah seni iki defa mükafatlandırsın. Eğer yüz çevirecek olursan Rum halkının günahı senin

[1] Cami'us- Sahih-i Buhari, c. 1, s. 17, Bihar'ul Envar, c. 20, s. 386

boynunadır. **"De ki: "Ey Kitap ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin. (Ki o da şudur:) Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim." Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahid olun, biz gerçekten müslümanlarız."**[1]

Tevhidi Dinlerin Takipçileri Alanında Birlik Merkezleri

Münezzeh olan Allah, **"De ki: "Ey Kitap ehli, gelin"**[2] ayetinde alemdeki muvahhitlerin arasında birlik sağlamanın üç merkezine işaret etmiştir.

1- Allah'a İbadet Etmek

Tevhidi dinlerin takipçileri alanında birlik sağlamanın ilk merkezi ibadetler hususunda (münezzeh olan Allah'a tapma hususunda) birlik sağlamaktır. **"sadece Allah'a ibadet edin"** Kur'an-ı Kerim'in ayetleri esasınca, bütün ilahi Peygamberler, ibadi tevhidi tebliğ etmekle görevli idiler ve dolayısıyla da bütün insanları, ibadi tevhide davet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle yer almıştır: **"Senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki, ona şunu vahyetmiş olmayalım: "Benden başka ilah yoktur, öyleyse bana ibadet edin. "**[3]

Hakeza şöyle buyurmuştur: **"Hud onlara 'Ey soydaşlarım, Allah'a kulluk ediniz, O'ndan başka bir ilâhınız yoktur."**[4] Gerçi ikinci ayette yer alan, **"Allah'a ibadet edin"** ifadesi, hasr[5] ifade eden bir dil değildir. Lakin, "O'ndan başka bir ilâhınız yoktur" cümlesi, sadece münezzeh olan Allah'a ibadet edilmesi gerektiğini beyan etmektedir ve de "la ilahe illallah" kelimesinin açık bir tefsiri konumundadır.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 21, s. 383
[2] Al-i İmran suresi, 64. ayet
[3] Enbiya suresi, 25. ayet
[4] A'raf suresi, 75. ayet
[5] Bir şeyin içine alma. Yalnız bir şeye mahsus kılma

2- Şirki Reddetmek

Tevhidi dinlerin takipçileri alanında ikinci birlik merkezi ise, zati olan şirki reddetmektir. **"O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım."**

Kur'an-ı Kerim'de, herhangi bir yerde halis ibadetten ve ameli şirkin reddinden söz edildiğinde, bu ikisi arasında (ibadet ve şirki reddetme hususunda) vav-i atf harfi gelmemiştir. Örneğin: **"Onlar yalnızca bana ibadet ederler ve bana hiç bir şeyi ortak koşmazlar."**[1] Zira halis ibadet, ameli şirk ile uyumlu değildir. Bu açıdan eğer, bazen ibadet ve şirki reddetme arasında vav-i atf yer almışsa, örneğin şu ayette olduğu gibi, **"De ki: "Ey Kitap ehli, gelin."**[2] maksat, zati şirki reddetmektir. Zira bir kimse, ibadette muvahhit olduğu halde, zat hususunda müşrik olabilir. Örneğin, Yahudiler, Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu kabul ediyorlardı. Hıristiyanlar ise hulul[3] inancına sahip idiler. Bu esas üzere ameli ve zati şirkin her birinin ayrı ayrı muhataba anlatılması için, bir defa bağımsız bir şekilde ve bir defa da vav-i atf ile zikredilmiştir ki birisi ameli tevhit için olsun, diğeri ise zati şirki reddetmek için.

---

[1] Nur suresi, 55. ayet

[2] Al-i İmran suresi, 64. ayet

[3] Girmek, yer etmek; bir cismin başka bir cisme girmesi, iki şeyin birleşmesi. Allahü Teâlâ'nın kula girmesi sûretiyle onun ilâhlaştığını kabûl edenlerin bozuk ve yanlış görüşü.

Allah-u Teâlâ'nın üzerinden gece-gündüz ve zaman geçmesi düşünülemez. Allah-u Teâlâ'da, hiçbir bakımdan, hiçbir değişiklik olmıyacağı için, geçmişte, gelecekte, şöyledir, böyledir denemez. Allahü teâlâ, hiçbir şeye hulûl etmez ve etmemiştir. (Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî)

Allah-u Teâlâ hiçbir şeyle birleşmez. Hiçbir şey de O'nunla birleşmez. O'na hiçbir şey hulûl etmez; O da bir şeye hulûl etmez. O'nun benzeri, eşi yoktur. Nasıl olduğu anlaşılamaz, düşünülemez. (Ahmed Fârûkî)

İlâhın, bir cisme hulûl etmesi, imkânsızdır. Eğer ilâh cism olsaydı, başka bir cisme de hulûl ederdi. Cisme hulûl eden şey ise, cism olur ve hulûl edince iki cismin maddeleri birbirine karışır. Bu da, ilâhın parçalanmasını îcâb ettirir... Bu durum ise, Cenâb-ı Hak için muhâldir (mümkün değildir, olamaz). O hâlde, Allah-u Teâlâ hiçbir şeye hulûl etmemiştir. (Fahreddîn Râzî)

3- Birbiri Üzerinde Sulta Kurmanın Reddedilmesi

Tevhidi dinlerin takipçilerinin birliği alanındaki üçüncü merkez ise birbiri üzerinde her türlü sultanın reddedilmesidir. **"Ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim."** Bu merkezin beyanı hususunda iki önemli noktaya işaret etmek istiyoruz.

A- Toplum bireyleri, bir hakikatin parçaları, ortağı ve birbirinin benzeri konumundadırlar. Toplumsal ilişkiler açısından hiç birinin diğerine üstünlüğü yoktur. O halde, hiç kimse kendi iradesini başkasına yükleyemez. Bunu yapabilmesi için kendisi de dengine başkaları tarafından tahammül edebilmelidir.

B- Rububiyet, uluhiyete has şeylerdendir ve bu ikisi birbiriyle uyum ve gereklilik içindedir. Bu esas üzere ilk etapta birbirine ortak ve benzer olan bazı insanların başkalarının rububiyetini üstlenmeleri hususunda hiçbir delil yoktur. İkinci olarak, rububiyet, uluhiyetin özelliklerinden biridir ve sadece Allah, insanın ve evrenin rububiyetine layıktır.

Peygamber-i İslam, Ehl-i Kitap ile barış için çok çaba göstermiş ve bu bağlamda Yahudiler ile çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. Elbette onlar, her defasında bu sözleşmeleri bozmuşlar, İslam ve Müslümanlara karşı büyük bir kin duymuşlardır.

Beşeri Toplumlar Alanında Barış ve Birlik

Bu birlik, evrensel bir birliktir. Kur'an-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır: **"Allah, sizinle din konusunda savaşmayan, sizi yurtlarınızdan sürüp- çıkarmayanlara iyilik yapmanızdan ve onlara adaletli davranmanızdan sizi sakındırmaz. Çünkü Allah, adalet yapanları sever."**[1]

[1] Mümtehine suresi, 8. ayet

Hakeza Kur'an-ı Kerim başka bir yerde, İslami devlet ile küfür devleti arasında uzlaşma ve barıştan söz etmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse, sen de ona eğilim göster."**[1]

Lakin bu barışı kabullenmek, onların sizlere saldırmaması durumunda geçerlidir. Zira eğer onlar saldırır, sizlerden bazısını öldürür, mallarınızı yağmalarlarsa, sizin göreviniz barış değil savaştır. Dolayısıyla asla gevşemeyiniz. Onları barış ve uzlaşmaya çağırmayınız. Çünkü siz üstünsünüz, Allah sizinledir. Asla amellerinizi sonuçsuz bırakmayacaktır. Aksine savaşır, şehit, gazi veya esir olursanız amellerinizi hedefe ulaştırır ve bir netice ile birlikte kılar. Çünkü amel hedefe ulaşmayınca "vitr" (tek) sayılır. **"Öyleyse, siz üstün (bir durumda) iken, barışa çağırmak suretiyle gevşekliğe düşmeyin. Allah, sizinle beraberdir; O, sizin amellerinizi asla eksiltmez."**[2]

İnsani Birliğin Merkezi

İnsan, topluma muhtaç olduğu için ve de genel saadet çizgisi, başkalarıyla uyum olmaksızın şekillenmediğinden dolayı, kendi türdeşleriyle birlik içinde olmalıdır. Zira insan, ayni (objektif) ve tekvini bir varlıktır; zihni ve itibari bir varlık değil. Hakeza insanın saadeti de tıpkı varlığı gibi, hakiki ve ayni bir saadettir; zihni ve anlaşmaya dayalı bir iş değil. İnsanın diğerleriyle irtibatı da ayni ve tekvini merkezler üzere kurulu olmalıdır; itibari merkez üzere değil. Tıpkı ticari, teknolojik ve zirai sözleşmeler gibi, ki her biri alışveriş, kira, sulh, muzaraa[3] ve benzeri adlar altında gerçekleşmekte ve durumun değişmesiyle de bozulmakta ve yeni bir anlaşma imzalanmaktadır.

İnsanın kendi türdeşleriyle irtibat halinde olması ve birleşmesi, ayni ve tekvini bir irtibat olmakla birlikte (sözleşmeye dayalı ve zihni bir

---

[1] Enfal suresi, 61. ayet

[2] Muhammed suresi, 35. ayet

[3] Mûzaraa: "Zer" kökünden olup, müfaale babındandır. Tohum ekmek, tarla sürmek, ziraat yapmak gibi manalara gelir. İslâmi ıstılahta: "Bir taraftan arazi, diğer taraftan iş gücü ortaya konularak, elde edilen mahsulün belli oranda aralarında taksim olunması şartıyla kurulan zirai bir şirkettir" şeklinde tarif olunmuştur.

irtibat değil) ebediyetten de bir pay sahibi olmalıdır. Öyle ki bu irtibat ve birlik, her zaman, her yerde ve her nesil hakkında icra edilebilmelidir. Coğrafik ve tarihi değişikliklerden korunmuş olmalıdır. Açıkça bilindiği gibi, olayların saldırısından korunan ve zamanın değişmesiyle değişmeyen şeyler, beşerin maddi ve cismani boyutuna ait olmayan şeylerdir. Zira insanın cismi, özel bir topraktan ve çamurdan, özel bir takım şartlar ve zaman altında vücuda gelmiştir. Dolayısıyla da onların rengini taşımaktadır. Maddi özelliklerden kaynaklanan bir kültür ile birliktedir.

Söz konusu özellik; kavimsel, ırksal, dilsel farklılıkların kökenidir ve de bir çok sünnet, adap, gelenek ve benzeri şeylerin farklılık nedeni sayılmaktadır. Elbette bunlar, faydalı olmakla birlikte herhangi bir asalete de sahip değildir. İnsanın ebedi cevherinin yapımı hususunda etkin bir faktör konumunda bulunmamaktadır. Zira her toprakta, her ırk ve kavim arasında, her asır ve şehrin insanları arasında salih olan ve olmayan kimseler yetişmektedir. Bu açıdan münezzeh olan Allah, bu tür maddi boyutlara ve kesret rengine sahip olan işlere asalet bağışlamamıştır. Yani hem onlardan kaynaklanan çeşitliliği teyit etmiş ve hem de onların insanın asil tekamülünde etkisiz oluşuna işaret etmiştir. **"Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. Hiç şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız, takvaca en ileride olanınızdır."** [1]

Bu ayet esasınca birbirini tanıma hususunda soy çeşitliliği, doğal bir kimlik ölçüsünce etkili bulunmaktadır. Aksi taktirde İslam'ın değersel sisteminde hiçbir etkinliğe sahip değildir. Gerçi bu maddi kesret, diğer ihtilaflar ve çeşitlilikler gibi, münezzeh olan Allah'ın kudretinin nişanesi de olabilir. Lakin değersel bir üstünlüğe sahip değildir**. "Göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin ayrı (farklı ve değişik) olması da, O'nun ayetlerindendir. Hiç şüphe yok, bunda alimler için gerçekten ayetler vardır."**[2]

[1] Hucurat suresi, 13. ayet
[2] Rum suresi, 22. ayet

Bu esas üzere, doğru olduğunu farz edecek olsak dahi, Birleşmiş Milletler'in yasadığı kanunlar ve ırk, kavim, millet ile ilgili programlar, sadece itibari yasalardır ve dolayısıyla da beşeri toplumların tekvini saadetini temin edememektedir. Zira insanın tekvini hakikati, itibari ve sözleşmeden çok daha üstündür ve insanın ebediyeti, maddi işlerinden daha üstün ve kalıcı olmayan maddi işlerden daha üstün ve kalıcıdır.

Tevhidi Fıtrat Evrensel Birliğin Sermayesidir

Münezzeh olan Allah, kapsamlı saadet sermayesini ve bütün beşeri toplumları kapsayan birliği, sabit, evrensel, ebedi ve eşit bir temel ilke olarak insanın zatına yerleşmiştir. Öyle ki hiçbir asır, şehir ve nesil içinde herhangi bir kimse, bu özellikten mahrum bırakılmamıştır. Bu tekvini tekamül sermayesi, tevhidi fıtrat dilinden ibarettir. Bu tevhidi fıtrat dili ise hiçbir itibar, sözleşme ve onaylamaya ihtiyaç duymaksızın insanlarla irtibat kurabilme gücüne sahiptir. "**O halde (ey Peygamber ve Peygamber'e uyanlar) yüzünü samimiyetle ve tamamen bu dine çevir, Allah'ın fıtratına çevir ki O, insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din (budur) fakat insanların çoğu bilmezler."**[1]

İnsanın tevhidi fıtratının değişmemesinin sırrı da Allah'ın bu fıtratı değiştirmemesidir. Zira Allah insanı en güzel surette yaratmıştır. Dolayısıyla insanın tevhidi zatında hiçbir ayıp ve noksanlık bulunmamaktadır ve dolayısıyla da herhangi bir değişim söz konusu değildir. Ayrıca Allah'tan başka hiç kimse, insanın yaratılış sisteminde etkili bulunmamaktadır. Bu açıdan Allah-u Teala bunu mutlak şekilde reddederek şöyle buyurmuştur: **"Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur."**

Beşeri toplumların birlik ve vahdet merkezi, sadece tevhidi fıtratlarıdır. Bu tevhidi fıtratları ise ayni ve tekvini bir iş olup, ebedi ve kalıcıdır. Zira fıtrat, iklimsel özelliklerden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla da iklimsel özelliklerin değişikliğiyle herhangi bir değişim içine

[1] Rum suresi, 30. ayet

girmemektedir. Aynı şekilde belli bir zamana özgü de değildir ki o zamanın geçmesiyle, herhangi bir değişime maruz kalsın. Aynı zamanda diğer olaylara da maruz değildir ki, olayların değişimi ile, eskime ve pörsüme içine girsin. Aksine tevhidi fıtrat; her yer, zaman, sünnet, kavim ve ırkın üstünde bulunmaktadır. Zira insanın ruhu soyuttur ve insanın varlığıyla karışmış olan tevhidi fıtrat da maddeden münezzehtir ve tarih tabiatına hakim olan bütün kanunlardan uzak bulunmaktadır.

Bu açıdan ne reddetme ve def etme çerçevesinde maddi temel ve ilkelere uymaktadır ve ne de ispat ve cezp etme hususunda onlara tabidir. Zira evvela, melekuti ve soyut ruh, madde ile türdeş değildir. İkinci olarak melekuti ve soyut ruh, maddeden daha kamildir. Bu iki açıdan maddenin direkt ve asil tesirinin dışında bulunmaktadır.

Bu gerçek ışığında münezzeh olan Allah, şöyle buyurmuştur: **"Ve onların kalblerini uzlaştırdı. Sen, yeryüzündekilerin tümünü harcasaydın bile, onların kalblerini uzlaştıramazdın. Ama Allah, aralarını bulup onları uzlaştırdı. Çünkü O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."**[1] Bu kalplerin ve gönüllerin birleşmesi hususunda Allah'ın güzel isimlerinden iki ismin, yani aziz ve hekim isimlerinin çok önemli bir payı bulunmaktadır. Bu yüzden izzet ve hikmet sahibi kimselerin kalpleri, birbiriyle irtibat ve birlik içinde bulunmaktadır.

Ama cahillerin ve zillet sahibi kimselerin katı kalpleri, sürekli olarak birbirinden ayrıdır ve birbiriyle sürtüşme halindedir. Birbirine karşı kin, düşmanlık, çatışma ve saldırganlık halinde bulunmaktadır. Birbirinin gelişmesi karşısında haset etmekte ve çöküşü karşısında ise inatçı bir şekilde mutlu olmaktadırlar. Bu açıdan acı bir ceza olarak adalet sahibi Allah'ın şu hükmüne mahkum kılınmışlardır: **"Biz de onların arasına kıyamet gününe kadar sürecek düşmanlık ve kin salıverdik."**[2]

Özetle, evrensel birlik ve beraberlik, tekvini ve genel bir bağ olmaksızın mümkün değildir. Aksi taktirde insanların tevhidi fıtratıyla örtüşmeyen bir bağ, itibari ve yok olucu bir bağdır.

---

[1] Enfal suresi, 63. ayet

[2] Maide suresi, 64. ayet

İnsani Kardeşlik

İnsanların tevhidi fıtrata ve isteklerine yönelmesi, kendi aralarında insani kardeşlik bağlarının gelişmesine yardımcı olacaktır. Kur'an-ı Kerim bir çok ayetlerde, insani kardeşliğe işaret etmiştir. Örneğin Hz. Salih (a.s), Hz. Şuayb (a.s), Hz. Hud (a.s) gibi önceki peygamberlerin muvahhit olmayan ümmetlerinden söz edince, bu peygamberleri kavimlerinin kardeşi olarak saymış ve şöyle buyurmuştur: **"Semud (toplumuna da) kardeşleri Salih'i (gönderdik.)"**[1]

Hakeza: **"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik.)"**[2]

Hakeza: **"Ad kavminde de kardeşleri Hud'u peygamber olarak gönderdik."**[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Malik-i Eşter'e yazmış olduğu bir mektupta insani kardeşliğe işaret etmiş ve bunun gerekleriyle amel edilmesini önemle vurgulayarak şöyle buyurmuştur: *"Halkına merhametle muamele etmeyi kalbine şiar, onları sevip, lütfetmeyi kendine huy edin. Onlara karşı yiyeceklerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar gibi olma. Çünkü, onlar iki sınıftır: Bir kısmı, dinde kardeşindir, bir kısmı ise yaratılışta senin eşindir."*[4]

3- Tefrika ve İhtilaf

Tefrikayı Terk Etmenin Zarureti

Tefrika ve çatışma tehlikesi o kadar büyüktür ki, münezzeh olan Allah bundan sakınmayı, dini ikame etme ve bütün ulu'l azm peygamberlerinin şeriatını ayakta tutma emriyle eşit tutmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"O: "Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda**

---

[1] A'raf suresi, 73. ayet
[2] A'raf suresi, 85. ayet
[3] A'raf suresi, 65. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 53. mektup

ayrılığa düşmeyin" diye dinden Nuh'a vasiyet ettiğini ve sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da vasiyet ettiğimizi sizin için de teşri' etti (bir şeriat kıldı) . Senin kendilerini çağırmakta olduğun şey, müşrikler üzerine ağır geldi."[1]

Başka bir ayette ise ihtilafı; semavi azap, yıldırımlar ve deprem ile eşit tutmuş ve şöyle buyurmuştur: **"De ki: "O, size üstünüzden ya da ayaklarınızın altından azab göndermeye veya sizi parça parça birbirinize kırdırıp kiminizin şiddetini kiminize tattırmaya güç yetirendir."[2]**

Kur'an ve Tefrikadan Sakındırmak

Münezzeh olan Allah bir çok ayetlerde tefrika ve ayrılıktan sakındırmış ve örneğin şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın ipine hepiniz sımsıkı yapışın. Dağılıp ayrılmayın."[3]**

Hakeza: **"Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin"[4]**

Hakeza: **"Parçalanıp ayrılan ve anlaşmazlığa düşenler gibi olmayın."[5]**

Münezzeh olan Allah, bu ayetlerde Allah'ın ipine sarılmayı ve dini ayakta tutmayı emretmiştir. Bu da göstermektedir ki tefrikadan kurtulmanın yegane yolu, Allah'ın dinine ve doğru yoluna uymaktır. Yani Allah'a gerçek bir şekilde kul olmaktır. Nitekim Allah-u Teala başka bir ayette bu konuya açık bir şekilde işaret ederek şöyle buyurmuştur: **"Bu benim dosdoğru olan yolumdur, şu halde ona uyun. Sizi O'nun yolundan ayıracak (başka) yollara uymayın. Bununla size tavsiye etti, umulur ki korkup- sakınırsınız."[6]**

---

[1] Şura suresi, 13. ayet
[2] En'am suresi, 65. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 103. ayet
[4] Şura suresi, 13. ayet
[5] Al-i İmran suresi, 105. ayet
[6] En'am suresi, 153. ayet

Hz. Peygamber (s.a.a) kendi ashabı arasında bu ayet-i kerimenin içeriğini beyan etmek için yere düz bir çizgi çizdi. Daha sonra o çizginin sağ ve sol tarafına değişik çizgiler çizdi. Sonra ashabına, "Bu çizdiğim şey nedir?" diye sordu. Onlar, "Biz bilmiyoruz." diye arzettiler. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "Benim getirdiğim yol, bu orta yol gibidir. Bu yolun sağ ve solunda olan yollar ise, sapıklık yollarıdır."

Hz. Ali'ye (a.s) Göre Tefrika

Hz. Ali (a.s) bazen övücü ve teşvik edici bir dille İslam toplumunu dayanışmaya ve görüş birliğine çağırmıştır. Bazen de tehdit ve keskin bir dille İslam ümmetini tefrikadan sakındırmıştır. Bazen toplumun hayrının birlik gölgesinde olduğunu beyan etmiş ve bazen de toplumun birliğinin ihtilaf ve ayrılma durumunda ortadan kalkacağına işaret ederek şöyle buyurmuştur: "*Bu yolu seçerek çoğunluğun (hak) inancına sahip olun. Çünkü Allah'ın eli cemaatin üzerindedir. Ayrılıktan sakının. İnsanlardan ayrılan, sürüden ayrılan koyunun kurda yem olması gibi şeytana yem olur."*[1]

Münezzeh olan Allah'ın gaybi eli, birlik içinde olan kimselerin maddi elinden münezzeh olduğu için, uyumlu İslam ümmetini korumak gerekir. Sürüden geri kalan koyun, çobanın korumasından geri kaldığı ve kurda yem olacağı için de Müslümanların sıkı saflarından ayrılmamak ve şeytanın vesveselerinden güvende olmak gerekir. Hiçbir akıllı insan veya mütefekkir grup, hayırdan uzak durmaz ve şerre yönelmez. Hayır ve şerri teşhis etme hususunda bir yanlışlığa düşmüş olmaları durumu istisna.

Hz. Ali b. Ebi Talib (a.s), hayır ve şer ölçüsünü göstermek için dayanışma ve gönül birliğini hayrın merkezi olarak kabul etmiş, ihtilaf ve düşmanlığı ise kötülüğün merkezi olarak tanıtmış ve bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın dininde renkten renge girip kaypaklık etmeyin. Hakta birleşip cemaat olarak yaptığınız ve hoşlanmadığınız şey, batılda*

[1] Nehc'ül Belağa, 127. hutbe

birbirinizden ayrı olarak yaptığınız ve sevdiğiniz şeyden hayırlıdır. Münezzeh olan Allah ayrılığa düşen hiç bir kavme geçmişte bir hayır vermediği gibi, şimdi de vermez."[1]

Bu yüce sözden birliğin faydaları ve ihtilafın zararlarının anlaşılmasının yanı sıra, Allah-u Teala'nın geçmiş, şimdiki ve gelecekteki sünnetinin sürekliliği de açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Zira ilahi feyzin esası, birlik ve cemaat üzere tasarlanmıştır ve tefrika ve akılsızca ayrılıkta, hiçbir hayır söz konusu değildir.

Elbette böylesine değişmez sünnet, ya Allah'ın veli kullarına özgü olan gayb ilmi üzeredir, ya da bir yere kadar tarih araştırmacılarının ve ilahi sünnet yorumcularının nasibi olan, akli ve nakli kanıtlardan yardım almak ve tarihi olayları akli yorumlama yolu üzeredir. Hz. Ali (a.s) yorumsal sünnetbilim hakkında şöyle buyurmaktadır. *"Hikmeti açık olarak gören ibreti tanır; ibreti tanıyan öncekilerle yaşamış gibi olur."*[2]

Yani hikmet sahibi akıllı bir insan, tarihi detaylı olaylardan geçer, değişmeyen temel sünnetlere ulaşır. Bu detaydan asıla geçiş ise ibrettir. Akli yorumcular, bu yoldan geçtikleri için, şimdiki toplumun hatalarıyla adeta konuşur makama ulaşmışlardır. Nitekim Hz. Ali (a.s) kendi hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Belki de başlangıçtan sonuna kadar onlarla birlikte yaşamış, ömürleri benimle sona ermiş gibi oldu."*[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) her iki ilme de sahipti. Yani hem gayp yoluyla ilahi sünnetleri biliyor ve hem de derin akli yorumlama yoluyla ilahi değişmez sünnetlerden haberdar bulunuyordu. Bu ilim üzere, ihtilaf tehlikesini tümel bir ilke olarak ortaya koymuş ve böylece tarihin her döneminde hiç kimsenin ihtilaf düşüncesine kapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Zira Allah-u Teala, dağınık ve birbirine düşman olan topluluğu asla hayra ulaşmaz.

Hz. Ali b. Ebi Talib'in (a.s) bu sözünün Kur'an'i kökleri, herkesi Allah'ın ipine sarılmaya davet eden Al-i İmran Suresi'nin 103. ayeti ile cennet ehli olanları birbirine karşı kin ve düşmanlıktan münezzeh kabul

---

[1] a.g.e, 176. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 31. hutbe
[3] a.g.e, 31. mektup

eden Hicr Suresi'nin 47. ayetinde bulunmaktadır. Aynı kökler, Haşr Suresi'nin 14. ayetinde de göze çarpmaktadır ve Allah-u Teala bu ayette şöyle buyurmaktadır: **"Sen onları birlik sanırsın, oysa kalpleri paramparçadır. Bu, gerçekten onların akletmeyen bir kavim olmaları dolayısıyla böyledir."**

Bu ayet-i kerimenin özeti şudur ki ortak bir köke, hedefe ve dine sahip olan kimselerin kalpleri, birbirine karşı düşmanlık ve kin doluysa bunlar akıllı kimseler değillerdir.

Tefrika Çıkaran Kimselere Karşı Koymanın Zarureti

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) sadece tefrika çıkaran kimselerden hoşnut olmamakla *"Müslümanların topluluğunu dağıtmayı hoş görmüyorum"*[1] ve tefrikadan sakındırmakla kalmamış, aynı zamanda tefrika çıkaran kimselerle savaşmış ve onların öldürülmesini emretmiştir. Hatta bu kimselerin kendisinin sarığının altına gizlenseler dahi öldürülmesini istemiştir. *"Bu sloganı atan (Haricilerin fitneye düşürücü sözlerini söyleyen) kimseyi, benim sarığım altında olsa bile öldürün."*[2] Bu sözler de göstermektedir ki tefrika çıkaran kimselerin, toplumda ortaya çıkarmış olduğu tehlike çok ciddi bir tehlikedir ve bu tehlikeye mutlaka karşı koyulması gerekir.

Tefrika Çıkaran Kimselerin Stratejisi

İslam toplumunu dağıtma fikrinde olan kimseler, İslam toplumunun birliğini yok etmek üzerinde odaklanmışlardır. Onlar da tıpkı şeytan gibi bu yolda adım adım ilerlemektedirler. Bunlar, İslam toplumunun birliğinin ortadan kalkması için aşama aşama hareket etmekte ve mevziden mevziye ilerlemektedirler. İslam toplumundaki bireyleri dine

[1] Bihar'ul Envar, c. 32, s. 263
[2] Nehc'ül Belağa, 127. hutbe

bağlayan ve birlik içinde olmalarını sağlayan her şeyi tek tek işlemez hale getirmektedirler.

Hz. Ali (a.s) tefrika çıkaran kimselerin stratejisi hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Şeytan, yollarını güzel gösteriyor, dininizi düğüm düğüm çözmek istiyor. Sizleri birlik yerine ayrılığa ve ayrılıkla da fitneye düşürmeye çalışıyor."*[1]

Böyle bir durumda ise mutlaka hayır dileyen kimselerin nasihatine kulak vermek ve onları can-ı gönülden kabul etmek gerekir.

Söylemek gerekir ki insanların iman ve inançları hakkında ortaya atılan şüpheler, insanların birlik nedeni olan ilahi dinle irtibatlarını koparmaktadır. Bu açıdan da hemen bu tür şüphelere doğru cevap vermek gerekir ki İslam toplumunun birliği güven içinde kalsın.

Kur'an'da İhtilaf Çeşitleri

Kur'an kültüründe ihtilaf, bazen övülmüş ve mukaddes sayılmıştır ki bu ihtilaf, "ilimden önceki ihtilaf" olarak ifade edilmiştir. Bazen de ihtilaf kınanmış ve mukaddes değerlere aykırı kabul edilmiştir ki bu ihtilaf da "ilimden sonraki ihtilaf" olarak anılmıştır.

Mukaddes Olan İhtilaf

Hak ve gerçeğin zuhuru için çeşitli bireyler arasında ortaya çıkan ihtilaf, mukaddes bir ihtilaftır. Tıpkı görüş sahiplerinin hakkın aydınlanması için ihtilafa düşmesi gibi. Bu bireyler hakkı ortaya çıkarabilmek için tartışmaya girişmekte ve görüş alış- verişinde bulunmaktadırlar ve bu tartışmalar ışığında hakikat ortaya çıkmaktadır.

Bu ihtilaf, kemal ve gelişim ortamını sağladığı ve insanları birlik ve beraberliğin zirvesine yücelttiği için övülmüş ve mukaddes bir ihtilaftır.

İlim öncesi ihtilaf, insanı araştırmacı kılmaktadır. Zira insan için bir şey malum olmadığı sürece o şeyi kabul etmemelidir. Araştırma ve inceleme ruhu, insanların gelişme sermayesidir. Zira eğer onlar arasında

[1] Nehc'ül Belağa, 121. hutbe

görüş farklılığı olmasaydı, hatta aynı düşünceye sahip olmuş olsalardı, asla ilim ve teknoloji ilerlemez, karmaşık meseleleri halletme ortamı sağlanmazdı.

Bu ihtilaf, tek ümmet olmak ve tek hedef sahibi bulunmakla hiçbir aykırılık içinde değildir. Çünkü ihtilafın her iki tarafı da, hakkın ve gerçeklerin zuhurundan ibaret olan tek bir hedef ve maksadı takip etmektedir. Tıpkı bir hedefi takip eden terazinin farklı kefeleri gibi. Tartı kefesinin, mal kefesi ile uyuşmaması ve birinin hafif, diğerinin ise ağır olmasıyla farklılık ortaya çıkmaktadır. Eğer terazinin kefesi daha ağır olursa, itiraz ederek adeta, "malı artırman lazım, o malı bana denk kılmalısın ki hareket edeyim." demektedir. Ama eğer mal ve tartılan cinsin kefesi daha ağır olursa bu defa da adeta itiraz ederek, "neden tartı bana denk değildir?" diye itirazda bulunmaktadır. Terazinin iki kefesi birbiriyle uyumlu ve birlikte hareket etmelidirler ki bu ihtilaf ortadan kalkabilsin. Dolayısıyla terazinin iki kefesinin farklı olması, tek bir hedefe, yani adaleti hakim kılmaya ulaşmak içindir.

Mukaddes Olmayan İhtilaf

Bu ihtilaf ise, hak ve gerçeğin zuhurundan sonra ortaya çıkan ihtilaftır ve nefsin istekleri ve zulüm sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Ayrı görüş sahibi iki kimse, eğer görüş alış verişinde bulunduktan ve akıl ve vahiy vesilesiyle hak ortaya çıktıktan sonra, şeytana ve nefsani isteklerine uyar, hak karşısında durur ve ihtilaf çıkarırlarsa, bu ihtilaf kınanmış bir ihtilaftır ve hakkı ortadan kaldırmak ve batılı hayata egemen kılmak için ortaya atılmış bir ihtilaftır. Tıpkı terazinin iki kefesi uyum sağladıktan sonra, terazi, ölçü ve tartıda hile yapmak isteyen ve terazinin iki kefesi arasında farklılık oluşturmak isteyen kimseyi andırmaktadır. Münezzeh olan Allah da, Müslümanları bu kınanmış ihtilaftan sakındırmış ve şöyle buyurmuştur: **"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra, parçalanıp ayrılan ve anlaşmazlığa düşenler gibi olmayın."**[1]

[1] Al-i İmran suresi, 105. ayet

Kur'an'da Kutsal Olan ve Kutsal Olmayan İhtilaf

Kur'an-ı Kerim, **"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcı- korkutucular olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan, azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o, (Kitap) verilenlerden başkası değildir."**[1] ayetinde övülmüş ihtilafa işaret etmiş ve kınanmış ihtilafı açık bir şekilde beyan etmiştir.

Münezzeh olan Allah, bu ayetin başlangıcında şöyle buyurmuştur: İnsanlar, tek bir grup halindeydi. Onların oldukça sade ve basit bir hayatı vardı. İlim ve teknolojinin ilerlemesi sebebiyle, hak ve batılı teşhis etmek, maslahat ve fesatları beyan etmek hususunda ihtilafa düştüler. Bu kinayeli ihtilaf, peygamber ve kitapların inişinden önce olduğu için övülmüş bir ihtilaftır. Ama daha sonra münezzeh olan Allah onlara peygamberler gönderdi ve bu peygamberler ile birlikte ilahi kitaplar nazil buyurdu ki, aralarındaki bütün ihtilaflar ortadan kalkmış olsun. **"Allah, müjdeciler ve uyarıcı- korkutucular olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi."** Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere ayetin özeti, şöyledir: "İnsanlar tek bir ümmettir, sonra ihtilafa düştüler, sonra Allah onlara peygamberler gönderdi." Nitekim iç ve dış bir takım işaretler de bu Kur'ani yorumu teyit etmektedir.

İç işaretlerden biri, **"insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere"** cümlesidir. Çünkü eğer ilk insanların birliği korunmuş olsaydı ve dünya görüşü, nefsani melekeler, bireysel ve toplumsal işler hususunda ihtilafa düşmeseydiler, evvela bu cümlenin beyanı, yersiz olurdu. Zira bu durumda hiçbir ihtilaf

[1] Bakara suresi, 213. ayet

ortaya çıkmamış olurdu. İkinci olarak kitap adında bir kanunlar topluluğunun inişine de ihtiyaç duyulmazdı. Dolayısıyla insanlar arasında bir ihtilaf vücuda gelmiş olmalıydı ki Peygamberlerin gönderilişine ve kitapların nazil oluşuna ortam sağlanmış olsun.

Dış işaret ise **"İnsanlar, tek bir ümmetten başka değillerdi; sonra anlaşmazlığa düştüler. Eğer Rabbinden geçmiş (verilmiş) bir söz olmasaydı, anlaşmazlığa düştükleri şey konusunda mutlaka aralarında hüküm verilmiş olurdu"**[1] ayetidir ve bu ayet, vahiy öncesi ihtilafı beyan etmektedir.

Bu ilk ihtilaf, övülmüş ve kutsal bir ihtilaftır. Ama hakkın zuhuru ile sonuçlanmazsa bu ihtilaf, kınanmış bir ihtilaf olur.

Münezzeh olan Allah bu ayetin devamında kınanmış ihtilafı beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır: İnsanlar, vahyin inişi ve Peygamber vasıtasıyla vahyin tebliği karşısında iki gruba ayrıldılar: Bir grubu, Peygamberlerin emirlerini kabul ettiler ve hakka teslim oldular. Bir grubu ise, bütün ilahi mucizelere, apaçık delillerle hakkın zuhuruna rağmen, din alimleri ve vahyi taşıyan kimseler hakkında haset ve isyana düşerek, hakkı kabul etmediler ve dinde ihtilafa ortam sağlamış oldular. **"Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o, (Kitap) verilenlerden başkası değildir."**[2]

Mukaddes Olmayan İhtilafın Tevil Edilememesi

Bazı kimseler, kutsal olmayan ihtilafı tevil etmek için şöyle diyebilirler: "Bu ihtilaf da bir tür görüş ihtilafıdır ve din alimleri, peygamberler karşısında kendi şahsi görüşlerini ortaya koyuyorlardı." Lakin bu söz doğru değildir. Zira evvela kınanmış ihtilafın temelini, nefsani is-

[1] Yunus suresi, 19. ayet
[2] Bakara suresi, 213. ayet

tekler ve isyan teşkil etmektedir. **"Azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden."**[1] İkinci olarak münezzeh olan Allah ihtilafları ortadan kaldırmak için insana bir takım çözümler göstermiştir. Bu esas üzere din alimlerinin birbirine uyması caiz görülmüştür. Ama eğer bir insan, vicdani bir ilimle, karşı tarafın hata ettiğini anlarsa bunun aksi söz konusudur. Elbette fıkhi meselelerde vicdani ilmin varlığı oldukça azdır.

Kutsal Olan İhtilafların Odakları

Vahiy öncesi ortaya çıkan ve peygamberlerin gelişine ortam sağlayan kutsal ihtilafın çeşitli odakları vardır ve buna kısaca işaret etmek istiyoruz:

A- Ferdi görevler ve yaşam adabı hakkında ortaya çıkan ihtilaflar: Tıpkı beslenmenin niteliği, uyku miktarı ve istirahatın niteliği hakkında ortaya çıkan ihtilaflar gibi. Gerçi bu ihtilaf, toplumda kargaşalığa ve keşmekeşliğe neden olan bir ihtilaf değildir. Lakin kimin haklı olduğu ortaya çıkmalıdır.

B- Toplumsal meseleler ve genel ilişkiler ortamında meydana gelen ihtilaflar: Tıpkı ticari ve ticari olmayan kanunlar hususunda çıkan ihtilaflar gibi. Eğer bu ihtilaflar hallolmazsa şüphesiz toplumda kargaşaya neden olur.

C- Doğal kaynaklardan faydalanma niteliği hakkında ortaya çıkan ihtilaflar: Bir şahsın bu doğal kaynaklardan faydalanma türünü helal bilmesi, diğerinin ise bunu tam tersine haram kabul etmesi gibi. Bu ihtilaf da toplumun vahdet ve birliğine zarar veren bir ihtilaftır. Bu ihtilafı ortadan kaldırabilecek kimse de sübut makamında yanlışlıktan korunmuş ve ispat makamında insanlar tarafından kabul görmüş birisi olmalıdır.

İlahi Peygamberler, Allah'ın elçileri olduğundan ve kendi davalarını ispat etmek için mucize getirmiş olduklarından dolayı, hata ve yanlışlıklardan korunmuş kimselerdir. Onların mesajı, hakikat ile örtüştüğü ve insanların fıtratıyla da uyumlu olduğu için kabul görmektedir. Bu

[1] Bakara suresi, 213. ayet

açıdan onlar, bu ihtilafların üç odağını da halletme gücüne sahiptirler ve insanları, görüş ve hareket noktasında birliğe davet edebilmektedirler.

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) toplumda ortaya çıkan ihtilafların ve dağınıklığın sebebinin batın çirkinliği olduğunu belirtmiş ve bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Siz Allah'ın dininde kardeşsiniz. Sizleri ancak gönüllerinizdeki çirkinlik ve kalplerinizdeki kötülük birbirinden ayırdı."*[1]

Dinde Kutsal Olmayan İhtilaf

İnsanlar, ilahi peygamberlerin daveti hususunda iki gruba ayrılmışlardır: Bir grubu peygamberlerin bu davetini kabul etmiş, diğer bir grubu ise bu daveti inkar etmişlerdir. İlahi vahyi ve peygamberlerin nübüvvetini kabul etmeyen ve bunu bir mit ve efsane olarak kabul eden kimseler kafir olarak adlandırılmaktadır. Bu kimseler bizim tartışma konumuzun dışında bulunmaktadırlar. Ama peygamberlerin nübüvvetini kabul eden kimseler, mucizeyi peygamberlerin davetinin doğruluğuna nişane olarak kabul etmişlerdir. Bu kimseler de din ve kitabın metni hakkında iki gruba ayrılmışlardır. Onlardan bir grubu ilahi vahye iman etmişler ve Peygamberlerin hayat verici emirlerinin bereketiyle Allah'ın mükafat olarak verdiği hidayetine mazhar olmuşlardır. Bu kimseler, ilahi izin esasınca, hak ve vahyi tanımışlar ve bu hak ve vahiy ışığında tam bir güven ve huzur içinde nasıl yaşanacağını anlamışlardır. **"Böylece Allah, iman edenleri, hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izniyle eriştirdi."**[2]

Ama fırsatçı olan diğer grup ise dini, dünya geçimleri için bir vesile edinmişler, haset, isyan ve din hakkındaki yanlış anlayışları sebebiyle ihtilafa düşmüşlerdir. Bu ihtilaf, yukarıda üç odağını zikrettiğimiz ihtilaftan, yapı itibariyle çok farklı bir ihtilaftır. Çünkü, ilimden sonra ortaya çıkan ve kutsal olmayan bir ihtilaftır. Bunu tedavi etmenin yolu ise

[1] Nehc'ül Belağa, 113. hutbe
[2] Bakara suresi, 213. ayet

kılıç veya cehennem ateşi vesilesiyle ilahi bir azaptan başka bir şey değildir.

Dinde Kutsal Olmayan İhtilafın Kökeni

Dinde ihtilaf, çeşitli mezheplerin ortaya çıkış nedeni olan büyük bir tehlikedir. Bu ihtilaf, Allah'ın dinindeki veya peygamberlerin sözlerindeki bir belirsizlikten kaynaklanıyor değildir. Çünkü din ve peygamberlerin mesajı, açık olmakla birlikte apaçık deliller konumundadır. Hiçbir belirsizlik içinde değildir. **"Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra"**[1]

Hakeza dinde ihtilafın kökeni cehalet, unutkanlık veya ihtilaf eden kimselerin gaflete düşmüş olması da değildir. Çünkü bu sıfatlar, bağışlanabilir ve görmezlikten gelinebilir hususlardır. Dolayısıyla da ilahi tehdide maruz değildir.

Dinde ihtilafın yegane kökeni, dine mensup olan bazı kimselerin zulüm, haset ve riyaset düşkünlüğüdür. Örneğin kötü alimler gibi. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlığa düşenler."**[2]

Bu ayetten de anlaşıldığı üzere dinde ihtilaf, fıtri bir kökene sahip değildir. Aksine isyan ve fıtri kanunlara karşı taşkınlıktan kaynaklanmaktadır. Zira ilahi din, fıtratla uyum içindedir. Asla yaratılış düzeninde bir değişiklik ve ihtilaf söz konusu değildir. **"O halde (ey Peygamber ve Peygamber'e uyanlar) yüzünü samimiyetle ve tamamen bu dine çevir, Allah'ın fıtratına çevir ki O insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din (budur)"**[3]

---

[1] Bakara suresi, 213. ayet
[2] a.g.e,
[3] Rum suresi, 30. ayet

Münezzeh olan Allah diğer ayetlerde de dinde ihtilafın kökeninin, bazı din alimlerinin azgınlığı, taşkınlığı ve ben merkeziyetçiliği olduğunu beyan etmiştir. Örneğin Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Ve onda ayrılığa düşmeyin.", "Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, yalnızca aralarındaki 'tecavüz ve haksızlık' dolayısıyla ayrılığa düştüler."**[1]

Takvasız Alimler ve Kutsal Olmayan İhtilaf

Münezzeh olan Allah, çeşitli mekteplerin ortaya çıkış nedeni olan dinde ihtilafın yegane kökeninin, takvasız alimler ve kötü büyükler olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: **"Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra anlaşmazlığa düşenler."**[2]

Gerçi dünyevi işlerde ve hayat ile ilgili hususlarda ortaya çıkan ihtilaf, her kesim arasında ortaya çıkabilir. Ama ilmi ihtilaflar ve dinde tefrika, sadece alimlere özgüdür.

Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, normal insanların hayat işlerindeki ihtilafını kınamamıştır. Zira evvela bu ihtilafın kökeni cehalet, unutkanlık ve gaflettir. İkinci olarak bu ihtilaflar, peygamberlerin ve varislerinin kılavuzluğu sayesinde halledilebilir türdendir. Ama takvasız bilginlerin dinin özünde ortaya çıkardıkları ihtilaf, ilim ve kasıt üzere ve kökeni de azgınlık, taşkınlık ve hesadet olduğundan dolayı asla görmezlikten gelinemez. Aksine ilahi azap ve tehdide nedendir. **"Yol, ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere 'tecavüz ve haksızlıkta bulunanların' aleyhinedir. İşte bunlar için acıklı bir azab vardır."**[3]

Kötü alimlerin tehlikesi o kadar büyüktür ki, din ve ilahi kitap hakkındaki yanlış yorumlarıyla yeni bir mezhep ortaya çıkarmakta ve ilahi peygamberler karşısında durmaktadırlar. Nitekim Milel ve Nihel kitaplarının da kanıt olduğu üzere peygamberler dizisi karşısında tarih bo-

[1] Şura suresi, 13- 14. ayetler
[2] Bakara suresi, 213. ayet
[3] Şura suresi, 42. ayet

yunca, sahte peygamberler ve din çıkaran alimler dizisi yer almıştır. Allah-u Teala bir peygamberi gönderince ve yeni bir din insanlara sunnunca, tezkiye olmamış ve dinini satan alimler bunun yanı sıra ortaya çıkmış, mezhep uydurarak, dini parçalamaya ve bölmeye çalışmışlardır.

Bütün ilahi olmayan mezhep ve mektepler, örneğin vahabiyyet ve bahaiyyet gibi ekoller, riyaset düşkünü alimlerin ortaya çıkardıkları ekollerdir. Zira sıradan insanlar, ne mezhep uydurma gücüne sahiptirler ne de diğerleri bu kimseleri kabul ederler. Bu açıdan din alimleri ve kitabı taşıyan kimseler, dikkatli olmalıdırlar. İlim ve kasıt üzere mezhep çıkarma dediğimiz büyük tehlikeye düşmemeye gayret göstermelidirler.

Hz. Ali'ye (a.s) Göre Dinde İhtilafın Kaynağı

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) dinde ihtilaf ve dinde parçalanmanın önemini beyan ederek, şöyle buyurmuştur: Dinde ihtilaftan sakınınız. Zira insanların ihtilafı köklü bir ihtilaf değildir ve dini önderler vesilesiyle halledilebilir türden ihtilaflardır. Lakin dini önderlerin ihtilafı ve dinde ortaya çıkan farklılıklar, din ve toplumun yok oluş nedenidir.

O halde, birlik ve bir araya toplanma her ne kadar tabii olarak insan için zor ve acı olsa da bu acılık ve zorluk, ihtilafın yalancı tatlılığından daha iyidir.

Hz. Ali (a.s) daha sonra tecrübe ve tarih üzere değil, ilahi vahiy esasınca kesin bir dille şöyle buyurmaktadır: "Eğer bir kimse, ihtilaf çıkararak bir şöhret edinmek veya bir makama ulaşmak hayalinde ise, bilmelidir ki Allah hiç kimseyi ne geçmişte, ne de gelecekte tefrika çıkardığı sebebiyle hayra ulaştırmıştır."

"Hakta birleşip cemaat olarak yaptığınız ve hoşlanmadığınız şey, batılda birbirinizden ayrı olarak yaptığınız ve sevdiğiniz şeyden hayırlıdır. Münezzeh olan Allah ayrılığa düşen hiç bir kavme geçmişte bir hayır vermediği gibi, şimdi de vermez."[1]

[1] Nehc'ül Belağa, 176. hutbe

Tefrika ve Kutsal Olmayan İhtilafın Sonuçları

Vahdet ve birliğin etkileri olarak saydıklarımıza zıt olan her şey, kutsal olmayan ihtilaf ve tefrikanın sonuçları konumundadır. Lakin burada üç temel konuya işaret etmek istiyoruz:

1- Kudret ve Şevketin Yok Oluşu

Kur'an-ı Kerim, Müslümanlar arasındaki çelişki ve bu çelişkilerin kötü etkileri hususunda şöyle buyurmaktadır: "Birbirinizle çekişmeyin. Çünkü çekişmek, sizin zayıflığınıza ve gevşekliğinize neden olur. Gevşeklik ve zayıflık gelince de izzet ve şevketiniz ortadan kalkar. Dolayısıyla her ne kadar vahdet ve tefrikayı ortadan kaldırma işi, çok zor ve ağır bir iş olsa da sizler bu zorluğa tahammül ediniz. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir ve sonunda sabır ve direniş sayesinde sizler başarıya erişeceksiniz."

"Allah'a ve Resulüne itaat edin ve çekişip birbirinize düşmeyin, çözülüp yılgınlaşırsınız, gücünüz gider. Sabredin. Şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir."[1]

Hak ve batılın aydınlığa kavuşmasından sonra ortaya çıkan ve nefsani isteklerden kaynaklanan çekişme ve ihtilaf, birey ve toplumları ortadan kaldırmak için önemli bir etken konumundadır. Zira niza ve sürtüşme ihtilaf olmakla birlikte, bir birlikteliğe de sahiptir.

Niza ve tahribin etkilerinin sırrı da bu ittifak ve birliktir. İhtilaf çıkaran kimseler ister iki kişi, ister iki grup olsun, göstermiş oldukları çabalarının sonucu iki şeydir: Karşı tarafın gücünü ortadan kaldırmak ve muhalif tarafın kudretine karşı koymak için kendi gücünü tüketmek. Bu esas üzere ihtilaf çıkaran kimseler, birbirinin kudretini ortadan kaldırmak hususunda ittifak etmişlerdir. İşte bu da toplumun kudret ve şevketinin ortadan kalkış sebebidir. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Çekişip birbirinize düşmeyin, çözülüp yılgınlaşırsınız, gücünüz gider."**

---

[1] Enfal suresi, 46. ayet

Zillet ve Esaret

Hz. Ali (a.s), Nakisin[1], Marikin[2] ve Kasitin[3] ile yaptığı savaştan sonra, takriben mübarek ömrünün son zamanlarında, tarihin çeşitli kesimlerini betimlemeye çalışmakta ve insanları uyararak şöyle buyurmaktadır: *"Ey insanlar! Ben, Peygamber'in evlatlarının tarihinden üç kesiti sizler için açıklayacağım ki Allah'ın ihmal ehli olmadığını anlayasınız. Bu acı tecrübeyi bir defa daha tattınız ve zillete düştünüz ama yeniden aynı acıları tatmayınız. Bu tarih dizisinin ilk halkası, Allah'ın dostu İbrahim'in (a.s) kıyam aşamasıdır. Bu kıyamın bereketiyle Hz. İbrahim'in evlatları, İbrahimi peygamberler, imamzadeler ve peygamberzadeler olarak, Kur'an'ın tabiriyle melikler olarak, insanlara egemen oldular*. **"Sizi hükümdarlar yaptı ve alemlerden hiçbirine vermediğini size verdi."[4]** *Tarihin bu kesitinde sizler Allah'ın dostu İbrahim'in (a.s) bereketiyle azamet ve kudretin doruğuna ulaştınız ve bu da söz konusu tarih dizisinin ilk halkasıdır."*

Daha sonra Hz. Ali (a.s) bu tarih dizisinin ikinci halkasını beyan ederek şöyle buyurmaktadır: Sizler, İsmail, İshak ve Yakub (İsrail) gibi peygamberzadelerin ve imamzadelerin hayat hikayelerini işitmişsinizdir. *"İsmail'in evladından, İshak oğulları'ndan, İsrail (Yakub) oğulları'ndan (a.s) ibret alın. Hallerinin benzerliği ne kadar çok, durumları birbirlerine ne kadar da yakındır."*[5] Onlar, İbrahim'in soyundan şerafet sahibi insanlardı. Aynı zamanda peygamberzade ve imamzade kimselerdi. Bakınız bunlar nasıl yaşadılar. *"Onların bölünüp ayrıldıkları zamanı düşünün, Kisralar, Kayserler, onlara nasıl da efendiler oldular! Onları dünyanın mamur yerlerinden, Irak'ın denizinden (Dicle ve Fırat'tan) ve dünyanın yeşilliklerinden çıkardılar; yalnızca çalı çırpı bi-*

[1] Cemel ashabı olarak da bilinen Aişe ve ordusu
[2] Hariciler
[3] Muaviye ve taraftarları
[4] Maide suresi, 20. ayet
[5] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe

ten, şiddetli rüzgarların estiği ve yaşanması güç çöllere sürdüler. Onları sırtı yaralı hayvanlarla birlikte, fakir ve miskin bir halde bıraktılar."[1]

Yani günahkar kimselerin imamzadelere ve peygamberzadelere neler yaptığını görmediniz mi? Bir taraftan İran Kisraları ve diğer taraftan Rum Kayserleri bu imamzadelere egemen oldular. Onları, köleliğe ve yoksulluğa sürüklediler.

İran Kisraları ve Rum Kayserleri bu imamzadelerin erbabı olmakla kalmamış, onlara egemen olmuş ve onları ölülerden saymışlardır. Yemyeşil bölgeleri onların tasarrufu altından çıkardıklarını, güzel iklime sahip topraklarını onların elinden aldıklarını, onları kötü iklim şartlarına sahip bölgelere sürdüklerini, oraya yerleştirdiklerini; maden, kaynak ve stoklarını yağmaladıklarını görmediniz mi?!

Acaba sizler İran Kisralarının ve Rum Kayserlerinin, imamzadeleri ve peygamberzadeleri egemenlikleri altına aldıklarını ve onları İran ve Rum dilencileri haline getirdiklerini hatırlamıyor musunuz? Acaba sizler bir gün peygamberzadelerin bir hayvana dahi sahip olabileceğini düşünebiliyor muydunuz? İşte bunlar, tarihin bir hikayesidir. Hz. İbrahim'in (a.s) torunları, Hz. İsmail'in (a.s) evlatları, Hz. İshak'ın çocukları, "deber ve veber ashabı"[2] oldular. Kisralar ve kayserler onları bir avuç dilenciler haline dönüştürdüler. İbrahimi (a.s) peygamberzadelerin neden dilenciliğe düştüğünü ve "deber ve veber" ashabı olduklarını sakın unutmayınız. Bu silsilenin zilletine sebep olan şey, sadece dini terk etmek ve ihtilaflar çıkarmaktan başka bir şey değildir. Bu esas üzere bu zillet dolu tarihi yeniden yaşamamak için evvela dindar ve dine inanan kimseler olmalısınız. İkinci olarak uyumlu ve ittihat içinde bulunmalısınız. İşte bu, tarihin ikinci kesiti, İslam'ın zuhurundan öncesine kadar, imamzadelerin ve peygamberzadelerin hayatıdır.

Tarih dizisinin üçüncü kesitinde ise, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) bere-

---

[1] a.g.e

[2] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe. Deber binek hayvanının sırtındaki yara ve veber ise fakir ve miskin halk demektir ki Hz. Ali'nin şu sözüne işarettir: "Onları sırtı yaralı hayvanlarla birlikte, fakir ve miskin bir halde bıraktılar."

ketiyle İslam zuhur etti ve İslam, zuhuruyla birlikte "söz birliği" ve "kelime-i tevhid"i armağan olarak getirdi ve onların fikirlerini ihya etti. Onlara din verdi, onları dağınıklık ve ayrılıktan kurtardı. Onlara özgürlük ve kalkınma getirdi. Sonunda İslam sayesinde bu zillet içinde yaşayan kimseler, topluma egemen olacak bir makama ulaştılar. *"Alemlerin hakimleri ve etraflarında iktidar sahibi oldular. Önceden kendilerini yönetenlerin işlerini kendileri idare ettiler, kendilerine hükmedenlere hükmettiler. Kimse onlara mızrak ve taş atamaz oldu."*[1]

Unutulmuş azametlerini kendilerine geri çeviren İslam sayesinde bütün hakimler mahkum oldular ve bu "deber ve veber" ashabı ise, Rum Kayserlerine ve İran Kisralarına egemen oldular. Doğu ve batının savaş ganimetlerini Hicaz'a getirdiler. Hakim ve melik oldular. İşte bu da tarih dizisinin üçüncü kesitidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) söz konusu üç tarihi halkayı açıkladıktan ve peygamberzadeler ile imamzadeler silsilesinin tarihi dönemini yorumladıktan sonra kendi asrındaki toplumsal şartları beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır: Ey benimle uyuşmayan ve bana itaatten sakınan kimseler! Sizler, Kisra ve Kayserlerin sizlere egemen olduğu ve erbabı haline geldiği döneme mi geri dönmek istiyorsunuz yoksa Kur'an ve Ehl-i Beyt'in önderliği sayesinde hareket ettiğiniz o azametli döneme mi? *"Dikkat edin, siz ellerinizi itaat bağından çektiniz, sizin için inşa edilmiş olan Allah'ın kalesini cahiliye hükümleriyle deldiniz."*[2] Sizler, itaat ipini ellerinizden kaçırdınız, bu sağlam kaleyi deldiniz ve beni yalnız bıraktınız.

Hz. Ali (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Allah bu ümmetin arasını birlik ipiyle bağlamış, gölgesinde yaşayanlara dirlik düzenlik vermiş, himayesine sığınmalarını sağlamış; yarattıklarından hiç birinin kıymetini bilemeyeceği, bütün değerlerden üstün, bütün karşılıklardan değerli bir nimet ihsan etmişti. "*[3]

Yani münezzeh olan Allah bu insanlara bir ihsanda bulundu, onları Allah'ın ipi sayesinde birleştirdi ve kendilerine bir nimet verdi ki hiç

---

[1] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe
[2] a.g.e
[3] Nehc'ül Belağa, 192. hutbe

kimse o nimetin hakkını taktir edemez. Zira hiç kimse bu nimetin değerini bilmemektedir. Bu nimet, her şeyden daha değerli, her şeyden daha büyük ve her şeyden daha kıymetlidir. Sizler işte bu yüce merhaleye ulaştınız. Şimdi eğer İslami düzende ilahi vahdet ve birliği korumaz ve Ehl-i Beyt'e itaat etmezseniz, şüphesiz tarih dizisinin o ilk dönemine gerisin geriye döneceksiniz.

İslami İran'ın İzzeti

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) İbrahimi peygamberlerin evlatlarının ve imamzadelerinin tarih dizisinin üç kesiti hakkındaki derin yorumunu beyan ettikten sonra, şimdi de İran tarihinin üç kesitine ve İmam Humeyni'nin, İran milletinin saadetinin iadesi noktasındaki açık rolüne işaret etmek istiyoruz.

Nebi-i Ekrem'in ve Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) gerçek varisi olan merhum İmam, İran'da bu üç tarihi halkayı çok iyi tanıdı ve inceledi. İran milletinin tarihi azametini ve yüceliğini ihya etme adına bir varis olarak kendi görevini bu asırda en iyi şekilde ifa etti.

Bizim bir kimseye tam bağlanmamız, kendisi yolunda başımızı feda etmemiz ve gönül vermemiz oldukça zor bir şeydir. Ama İmam-ı Ümmet (İmam Humeyni), bu liyakate sahip biriydi.

"Biz, çok az şeyh ve zahit tanıyoruz.

Ya şarap kadehi ya kısa hikaye."

Uzak dönemden bir söz aktaracağımıza, son dönem alimlerinden Merhum Mirza Şirazi'nin (Allah tertemiz nefsini kutsal kılsın) sözünü aktaralım. Mirza Şirazi'nin zamanından şimdiye kadar biz bu üç tarihi halkayı geride bırakmış bulunmaktayız. Bu tarihi şahsiyetin verdiği fetva sayesinde ruhaniler (alimler), İslam ve Müslümanlar, yeniden azamet ve yüceliş elde ettiler. Müslümanlar, uzun yıllar boyunca, alimlerin fetvaları ve hükümleri esasınca amel ediyorlardı. Daha sonra nefsani istekleri ve dini terk ettikleri sebebiyle şu ayetin kapsamına girmiş oldular: **"Onların üzerine horluk ve yoksulluk (damgası) vuruldu."** [1]

[1] Bakara suresi, 61. ayet

1308- 1320 (hicri şemsi)yıllarını hatırlayanlar bu on iki yılın İran tarihinin zillet dolu bir dönemi olduğunu çok iyi bilirler. Elbette bundan önce ve sonra da durum aynı olmuştur. Ama bu on iki yıl, "deber ve veber" ashabı halkasının olduğu yıllar idi. Bu müddet zarfında Kuzeydeki bir çok camileri, tahıl ambarı veya yün dokuma ambarı haline getirdiler. Feyziye Medresesi ambar yeriydi. Harem'in etrafındaki tacirler, boş kasalarını medresenin hücrelerine yerleştiriyorlardı. Merhum İmam defalarca şöyle buyurmuştur: "Talebeler, gündüzleri bağlara gidiyor, gece olduğunda korkudan geri dönüyorlardı."

Bu yüzden **"Onların üzerine horluk ve yoksulluk (damgası) vuruldu"** ayeti, hakikaten İran Milletinin halini kapsamış bulunuyordu. İslam ümmetinin bu duruma düşmesine ve bu zillet dolu dönemi yaşamasına neden olan iki etken vardır:

1- Dini terk etmek

2- İç ihtilaflar

Ama daha sonra münezzeh olan Allah, gerçekten de Masum İmamların (a.s) varisi olan İmam Humeyni'yi gönderdi. Böylece o geçmişte kalan azamet ve yücelik kat kat fazlasıyla yeniden İslam'a ve Müslümanlara nasib oldu. Nitekim bugün bir çok ülkelerin sorumluları, bizim ülkemizin yöneticileriyle görüşebilmek için adeta sıraya girmektedirler. Hatta büyük şeytan Amerika bile (Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun) sorumlularımızdan birisi kendisine az bir bakacak olsa, bununla övünmektedir. Lakin, sorumluların son sözü şudur ki Müslüman ve inkarcı kafirin kuracağı ilişki doğru bir ilişki değildir.

İmam Humeyni (r.a) o azamet ve yüceliği 15 Hordad 1342 (h.ş.) tarihinde bizlere nasip etti. Hak olduğu için de, bir grup kimse hak yolunun şehitleri oldular. O kimseler, enbiya ve evliya ile haşrolacaktır. Bir grubu ise esir olup sonradan özgürlüğünü elde ettiler. Bir grubu ise yaralanıp gazi oldular. Diğer bir grubu ise mechul olarak kaldılar. Diğer bir grubu sürgüne gönderdiler, başka bir grubu ise diğer bir takım yardımlarda bulundular.

Şu anda biz, söz konusu üç tarihi halkayı, kendi ülkemizin tarihinde çok iyi bir şekilde hatırlamaktayız. Dolayısıyla, iç ihtilaflar çıkararak veya dini terk ederek bu acı tecrübeyi yeniden yaşamamalıyız. Çünkü

"Onların üzerine horluk ve yoksulluk (damgası) vuruldu"[1] ayetinin ifade buyurduğu tecrübe bir defa için yeterlidir. Nitekim rivayetlerde de yer aldığı üzere akıllı (veya mümin) kimse bir delikten sadece bir defa sokulur: "Akıllı kimse, bir delikten iki defa sokulmaz."[2]

3- Düşmanlık ve Haksız Hüküm

Kutsal olmayan ihtilaflardan kaynaklanan yanlış düşmanlıklar, insanın görüş belirtmesi ve hüküm vermesinde de büyük bir etkiye sahiptir. Öyle ki insanın hakikatler ve gerçekler karşısında kör ve sağır olmasına neden olmaktadır. Nitekim dostluklar da böyledir: "Bir şeyi sevmek insanı kör ve sağır kılar."[3] İnsan eğer bir şeyi veya bir kimseyi sevecek olursa onun ayıplarını ve zayıf noktalarını göremez ve işitemez. Aynı şekilde eğer insan bir şeyden nefret eder ve ona karşı düşman olursa, onun güzelliklerini ve güçlü noktalarını da göremez ve işitemez.

Dolayısıyla bu tür ihtilaflar, sınırı olmayan günahlardır. Lakin şeytan, çok derinliğine çalışmakta ve insanın kendi işlerine dini renk vermesini, rakibinin işlerini küfür olarak görmesini sağlamaktadır. Bu nitelik esasınca, her gün ihtilaflar daha da bir yaygınlaşmakta, kin ve düşmanlıkların derinliği daha da artmaktadır.

Şeytan, Tefrikanın ve Kutsal Olmayan İhtilafların Faili Kökenidir

Münezzeh olan Allah müminleri, İslam ve iman alanında peygamberlerin yolu olan genel birlik ve beraberliğe davet ettikten sonra onları şeytanın adımlarına uymaktan sakındırmaktadır. Zira şeytan apaçık düşmandır ve şeytanın adımları da insanlar için çok zarar vericidir. **"Ey iman edenler, hepiniz topluca barış ve güvenliğe (silm'e, İslam'a) girin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir**

[1] Bakara suresi, 61. ayet
[2] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 232
[3] a.g.e, c. 74, s. 165

düşmandır."[1] Bu ayetin başı ve sonunun karşılaştırılmasından da anlaşıldığı üzere, ihtilaf ve tefrika da şeytanın yollarından biridir. Zira ayetin başlangıcı, müminleri genel bir birlik ve beraberliğe davet etmektedir. Ayetin devamı ise müminleri şeytanın yollarına uymaktan sakındırmaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere tefrika şeytanın yoludur. Nitekim barış ve birlik de peygamberlerin yoludur.

Her kimde ihtilaf ve tefrika fikri ortaya çıkarsa bilmelidir ki bu fikir şeytanın öğrettiği bir yoldur. Zira evvela şeytanın yolu, doğru yolun, vahyin ve delilin karşısında yer almaktadır. **"Bu benim dosdoğru olan yolumdur, şu halde ona uyun. Sizi O'nun yolundan ayıracak (başka) yollara uymayın."**[2] Fikir ve düşünce, varlıksal bir iştir. Kendi kendine ortaya çıkmamaktadır. Aksine faili bir nedene dayanmaktadır. Üçüncü olarak düşünceyi icad eden kimse bizzat zihin olamaz. Zira zihin düşünceyi kabul edendir, yaratan değil. Dolayısıyla, yeni düşüncenin faili sebebinin meleklerin ilhamı mı olduğunu **"onların üzerine melekler iner"**[3], yoksa şeytanların ilkası mı olduğunu **"Gerçekten şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına gizli çağrılarda bulunurlar"**[4] anlamak için, sağlam akıl ve vahiy ölçüsünden nasiplenmek gerekir. Yani, görüş ve düşünce veya amel ve hedef noktasında, ilahi ölçü olan akıl ve vahiyden ibaret olan ilahi ölçüyle uyuşmadığı taktirde bu şeytanın vesvesesi ve ilkasıdır. Kur'an-ı Kerim defalarca müminleri, ferdi ve bireysel hususlarda şeytanın adımlarına uymaktan sakındırmıştır. Çünkü şeytan apaçık bir düşmandır ve düşmanın işi ise sadece zarar ve ziyan vermektir. **"Ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."**[5] Şeytanın siyaseti, adım adım uygulanan bir siyasettir. Şeytan, yavaşça ve sürekli olarak ilerlemekte, vesvese etmekte ve müminin imanının nurlu cevherini ortadan kaldırmakta, mümini haysiyetinden uzak düşürmekte ve sonuç

[1] Bakara suresi, 208. ayet
[2] En'am suresi, 153. ayet
[3] Fussilet suresi, 30. ayet
[4] En'am suresi, 121. ayet
[5] Bakara suresi, 208. ayet

olarak da mümini kafir ve sapık kılmaktadır. **"İkiyüzlülüklerinin durumu, insana "inkar et" deyip insan da inkar edince: "Doğrusu ben senden uzağım; alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" diyen şeytanın durumu gibidir."**[1]

Kur'an ile Kutsal Olmayan İhtilaf ve Tefrikaya Karşı Koymanın Yolları

Kur'an-ı Kerim birliğin zarureti ve ihtilafın batıl olduğu hakkında hem delil ortaya koymakta, hem insanlara güzel öğüt vererek onları birlik ve beraberliğe davet etmekte, hem de yanlışlık ve abartmanın önünü almaya çalışmaktadır. Böylece de birlik ve barış içinde yaşama adına, iyilikten emretmek ve kötülükten sakındırmak görevinden el çekmek isteyen kimselere meydan vermemektedir:

1- Delil İkame Etmek

Kur'an-ı Kerim, ihtilafların açıklaması hususunda şöyle buyurmaktadır: "İhtilafların ve bir grubun kendisini diğer bir gruptan üstün görüp diğerlerini kovmasının kökeni, doğal sebepler veya itibari işler veya ilmi ve fıkhi anlayışlara dönmektedir. Bunlar gerçi ihtilaf sebepleridir, ama hiç birisi imtiyaz ve üstünlük icat etmemektedir.

Doğal Farklılıkların İmtiyaz ve Üstünlük Nedeni Olmayışı

Kur'an-ı Kerim, ihtilafın kavim, soy, şive ve çeşitli diller gibi doğal etkenleri hakkında şöyle buyurmaktadır: Bunlar, bireyleri tanımanın doğal kimlikleridir ve asla üstünlük taslama sebebi değildir. Çünkü bireylerin üstünlük ve imtiyaz sebebi takvadır ve takva ise vahdet ve bir-

[1] Haşr suresi, 16. ayet

lik ortamını icat etmektedir. **"Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. Hiç şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız, takvaca en ileride olanınızdır. Hiç şüphe yok Allah, bilendir, haber alandır."**[1]

Cahiliyye döneminde bir çok ihtilaf ve çekişmeler, ırk ve kabile bağnazlığından kaynaklanıyordu. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) şahsı, bu ihtilaf sebebini ortadan kaldırmak için, büyük bir çaba göstermiştir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Mekke'de bir hutbesinde insanlara şöyle buyurmuştur*: "Ey insanlar! Allah sizleri cahiliyye utancından, babalar ve atalarla övünmekten temizledi. O halde insanlar sadece iki kısımdır: İnsan, Allah katında ya iyi, takvalı ve değerlidir, yada kötü ve şekavet sahibidir. Bütün insanlar Adem'in oğludur, Adem'in çocuklarıdır. Allah Adem'i topraktan yaratmıştır."* Peygamber (s.a.a) daha sonra da zikrettiğimiz ayeti kıraat buyurdu. [2]

Hakeza Peygamber (s.a.a) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Biliniz ki sizin rabbiniz birdir, babalarınız birdir. Ne Arab'ın Arap olmayana üstünlüğü vardır ne de Arab olmayanın Arab olana üstünlüğü vardır. Ne zencinin beyaza ve ne de beyazın zenciye takva dışında bir üstünlüğü yoktur. Ben sizlere ilahi emri tebliğ ettim mi?"* Oradakiler hep birden, "evet" dediler. Peygamber şöyle buyurdu: *"Bu sözleri burada hazır olanlar, hazır olmayanlara ulaştırmalıdır."*[3]

Hakeza Peygamber-i Ekrem (s.a.a) başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: *"Allah, sizlerin aile, soy, cisim ve mallarınıza bakmaz. Allah sadece sizlerin kalplerinize bakar. Herkimin salih bir kalbi varsa, Allah ona lütuf ve muhabbette bulunur. Sizler hepiniz Adem'in çocuklarısınız ve Allah nezdinde en sevimli olanınız, en takvalı olanınızdır."*[4]

---

[1] Hucurat suresi, 13. ayet
[2] Tefsir-i Kurtubi, c. 8, s. 309
[3] a.g.e
[4] a.g.e

O halde İslam, ırk, renk, kabile ve bütün çeşitleriyle cahili bağnazlıklara karşı savaşmıştır ve dünya Müslümanlarını ırk, kavim, kabile bağnazlığından kurtarıp tek bir bayrak altında toplanmıştır.

İtibari Sebeplerin Üstünlük Sebebi Olmayışı

Kur'an-ı Kerim, mal, evlat, makam gibi itibari etkenler hakkında ise şöyle buyurmuştur: "Bu itibari şeyleri, biz imtihan için insanlara vermekteyiz ve bunlar asla bireylerin birbirine karşı üstünlük taslama sebebi olamaz."

Dolayısıyla bu itibari işlerle kendisinin diğerlerinden üstün olduğuna inanan ve bu üstünlükten lezzet alan her birey veya ümmet bilmelidir ki bu lezzet yalancı bir lezzettir. Tıpkı uyuşturucu kullanan kimselerin uyuşturucu maddesinden aldığı lezzete benzemektedir. Lezzet ve seçkinliği yalancı ama sıkıntı ve küçüklüğü doğrudur. Çünkü nakiz[1] olan bir şeyin iki tarafı da doğru veya yalan olamaz. Böyle bir insan, lezzet alma hayaliyle hakikatte, lezzet örtüsü altında bir çok sıkıntılara katlanmaktadır. **"Bir ümmet diğer bir ümmetten (sayıca ve malca) daha gelişkindir diye, yeminlerinizi kendi aranızda bir bozuculuk unsuru yaparak, ipini kuvvetle eğirdikten sonra bozup çözen (kadın) gibi olmayın. Şüphesiz Allah, sizi bununla imtihan etmektedir. Kıyamet günü, hakkında ihtilafa düştüğünüz şeyi size muhakkak açıklayacaktır."[2]** Bu esas üzere tarihi ve itibari işlerin iftihar ve imtiyaz sebebi olamayacağını bilen, ama yine de bunun peşinden giden kimse, şeytanın yolunda yürümektedir. Şeytanlık ise akılla uyum içinde değildir. Kur'an-ı Kerim, bu hususta akli bir yorumda bulunmuş ve Yahudilerin gönüllerinin birbirinden ayrı olmasının delilinin, onların akılsızlığı olduğunu kabul ederek şöyle buyurmuştur: Yahudilerin beden-

[1] Nakiz olan bir şeyin iki tarafı doğru veya yalan olamaz. Biri doğruysa diğeri mutlaka yanlış veya biri yanlış ise diğeri mutlaka yanlıştır.

[2] Nahl suresi, 92. ayet

leri birbirinin yanındadır. Sizler onları toplu ve birlik içinde sanmaktasınız. Ama onlarla bir yerde yaşadığınızda, onların kalplerinin birbirinden ayrı olduğunu göreceksiniz. Çünkü her birinin kendine has bir inancı vardır. Dolayısıyla Yahudilerin kalplerinin dağınıklık içinde olmasının kökeni, akıllarının olmayışıdır. **"Sen onları birlik sanırsın, oysa kalpleri paramparçadır. Bu, gerçekten onların akletmeyen bir kavim olmaları dolayısıyla böyledir."**[1] O halde Kur'an'ın da belirttiği gibi, akıl ehli olan bir toplumun birbiriyle ihtilafı olamaz. Nitekim, bir grup ihtilaf içinde iseler, bu grubun akıllı olduğu asla söylenemez. Zira insan, ya nazari (teorik) akıl ile düşünmektedir veya ameli (pratik) akıl ile çalışmaktadır. Düşünce açısından da açıkça anlaşıldığı üzere tabii ve itibari etkenler, asla iftihar senedi olamaz ve yegane iftihar ve üstünlük senedi takvadır ve takva da tevazu kaynağıdır; üstünlük taslama değil. İnsanı ubudiyete ve cenneti elde etmeye çağıran ameli akıl ve hedef açısından da, tefrika ve ihtilafa bir delil yoktur. Bu esas üzere, ilmi ve nazari meseleler hususunda ihtilaf eden kimselerin nazari aklı yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, ihtilaf yolunu kapatmıştır. Eğer anladıktan sonra nefsani isteklerden el çekmeyecek olursa, bu defa da ameli aklı yoktur. Çünkü Allah, nefsani isteklere uymayı da önlemiştir.

İlmi Algılamalar İçin Merci Tayin Etmek

Kur'an-ı Kerim, fıkhi ve ilmi algılamalar hakkında şöyle buyurmuştur: Gerçi bunlar ihtilaf sebebi olabilir. Lakin eğer kitap ve sünnete müracaat edilirse, bu ihtilaflar kendiliğinden hallolur. **"Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, artık onu Allah'a ve Resulüne döndürün."**[2] Elbette Kur'an ve sünnete müracaat etmek de kendi sapık ve doğru olmayan anlayışını onlara yükleme şeklinde olmamalıdır. Aksine kendini ve ihtilaflarını Kur'an ve sünnete sunmalıdırlar ki bu sorunları kendiliğinden hallolsun. Eğer kitap ve sünnete müracaat edildikten sonra ilmi

[1] Haşr suresi, 14. ayet
[2] Nisa suresi, 59. ayet

ve fıkhi görüşler hususundaki ihtilaf hallolmazsa, bu defa da hemen tefrika ortamı oluşturmamalıdır. Çünkü bu görüş ihtilafları, o kadar mukaddes ve övülmüştür ki evvela hakiki ve doğru görüşlerin ortaya çıkmasına ve keşfedilmesine neden olmaktadır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Fikir alışverişinde bulununuz ki doğru fikirler, bu görüş alışverişinden doğar."*[1]

İkinci olarak fıkhi büyükler, içtihat ve taklit hususunda şu hakikate erişmişlerdir ki görüş farklılıkları, asla onlardan birinin namazda diğerine uymasına engel teşkil etmemektedir. Her ne kadar bu ihtilaflar, içtihat ve fetva haddinde bile olsa durum aynıdır. Sadece namazının batıl olduğuna dair vicdani bir ilim ve kesin bir delil elde ederse bunun aksi söz konusu olabilir. Bu husus da oldukça azdır. Çünkü fetvalar, tür olarak yakin ifade etmeyen delillerden destek almaktadır.

Bundan da öte, bir kimse temiz bir kalp ve ıslah olmak amacıyla Kur'an ve sünnetin muhkem hükümlerine müracaat edecek olursa, ihtilaflarının hallolmaması mümkün değildir. Nitekim münezzeh olan Allah, ailevi ihtilafların ortadan kalkması hususunda şöyle buyurmuştur: **"(Kadın ile kocanın) Aralarının açılmasından korkarsanız, bu durumda erkeğin ailesinden bir hakem, kadının da ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da aralarında başarı sağlar. Şüphesiz, Allah, bilendir, haberdar olandır."**[2]

2- Güzel Öğüt

Kur'an-ı Kerim, bütün ilmi ihtilafların kökeninin nefsani istekler, yersiz dostluklar ve düşmanlıklar ve şeytani şeyler olduğunu kabul etmektedir. Bu açıdan sürekli, insanları ahlaki açıdan nefsin kemaline ulaştırmaya çalışmaktadır ki insan böylece gazap ve şehvet kuyusundan dışarı çıkarak hikmet ve marifetin kemal ve doruğuna ulaşabilsin.

---

[1] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 266

[2] Nisa suresi, 35. ayet

Münezzeh olan Allah cennet ehlinin sıfatı hakkında şöyle buyurmuştur: Onların kalplerinden her türlü kin ve düşmanlığı gidermiş bulunmaktayız. **"Onların içlerinde kin namına ne varsa hepsini söküp atmışızdır"**[1]

İslam'ın ilk yıllarındaki müminler (Muhacirler ve Ensar) de dualarında Allah'tan bu seçkin sıfatı ve yüce makamı diliyorlardı. **"Derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman etmiş olanlara karşı bir kin bırakma"**[2] Yani diğer kimseler, ölerek, berzahı görerek, berzahın müşkülatlarına tahammül ederek ve temizlenerek cennete gitmektedirler. Sonunda da aralarında hiçbir ihtilaf ve kinin olmadığı bir makama ulaşmaktadırlar. Lakin ilahi insanlar, cennet ehlinin bu büyük nimetini dünyada Allah'tan talep etmektedirler. Çünkü, en lezzetli ve güzel hayat, birlik ve beraberlik gölgesinde mümkündür. Bu esas üzere eğer bir toplum, hikmet ve akıl üzere hareket edecek olursa sürekli cennette yaşamış olur. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) hikmeti, cennet diye tefsir buyurmuştur: *"Ben hikmetin (ve hikmet cennettir) şehri ve sen ise ey Ali, hikmet şehrinin kapısısın."*[3]

Zira bütün sıkıntılar, deruni ve dahili ihtilaflardan ortaya çıkmaktadır. Aksi taktirde, yabancıların göstermiş olduğu faaliyetler o kadar etkili değildir. Bu esas üzere ilahi insanların duası, birliği korumak olmuştur. Nitekim şöyle demişlerdir: "Sakın bir kimseye karşı içinde kin besleme ki bu vesileyle hem kendini azaba sokmuş olursun, hem de o şahsı ve halkı ihtilaf ateşiyle yakmış olursun."

3- Mugalata ve Yanlışlıktan Korunmak

Kur'an-ı Kerim, birlik ve beraberliği emretmenin yanında, her türlü özür ve bahane kapısını da kapamaktadır. Zira şeytan mümkün olan her

[1] A'raf suresi, 43. ayet
[2] Haşr suresi, 10. ayet
[3] Bihar'ul Envar, c. 40, s. 200

yolla dini hükümlerin icra edilmesinin önünü almaya çalışmaktadır. Bazen ilmi ve nazari hususlarda mugalata yapmakta ve bazen de ameli hususlarda insanı nefsani isteklere düşürmektedir. İlmi meseleleri yorumlamada şüphe ilka etmekte ve bu yolla tefrika icat etmektedir. Ameli meselelerde vesvese ederek ve nefsani istekleri harekete geçirerek ihtilaf ortamı çıkarmaya çalışmaktadır. Bu yüzden de aziz ve celil olan Allah bu ayeti nazil buyurmuştur: **"Sakın Şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır."**[1]

Kur'an-ı Kerim birliğin zaruret delillerini ve ihtilafın batıl olduğunun delillerini beyan ettikten sonra şöyle buyurmuştur: Genel birlik ve barış daveti, kayıtsızlık, ihmalkarlık, yersiz müsamahakarlık, iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevini terk etmek gibi şeylere bir bahane olmamalıdır. Çünkü iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmanın kendine has bir yeri vardır. Akıl, Kur'an ve rivayetlerin resmi olarak tanıdığı şeylerdir. Münker ve kötülük ise, akıl Kur'an ve rivayetlere aykırı olan şeyler, maruf ve iyiliktir. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak ve fesat ve günahın kökünü kazımak için çaba göstermek, İslami toplumda ülfet ve vahdetin icadı için en uygun ortamdır. Zira insanın fıtratı iyilikle uyum içindedir ve kötülüğe ise karşıdır. Kötülük üzere alışverişte bulunmak, sadece tefrika ortaya çıkarır. Bu açıdan münezzeh olan Allah bir taraftan şu ayette şöyle buyurmaktadır: **"Ey müminler, bütün varlığınız ile İslâm'a (barışa) girin"**[2] Yani ey iman eden kimseler! Hepiniz, Allah'a itaat içine giriniz ve şeytanın adımlarına sakın uymayınız. Şüphesiz şeytan sizin için büyük bir düşmandır.

Allah-u Teala öte yandan şöyle buyurmaktadır: Sizden bir ümmet ve grup, insanları sürekli hayır ve iyiliğe davet etmelidir. İnsanlara iyiliği emretmeli ve kötülükten sakındırmalıdır. **"Sizden, hayra çağıran, iyiliği (marufu) emreden ve kötülükten (münkerden) sakındıran bir topluluk bulunsun. Kurtuluşa erenler işte bunlardır."**[3]

---

[1] Bakara suresi, 208. ayet
[2] Bakara suresi, 208. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 104. ayet

Hakeza: **"Siz, insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz; maruf (iyi ve İslâm'a uygun) olanı emreder, münker olandan sakındırırsınız."**[1]

Bu esas üzere birlik ve kardeşlik, hiç şüphesiz iyiliği emretmeyi ve kötülükten sakındırmayı bırakmak anlamında değildir. Aksine eğer, yetkin bir hüccete sahip olarak öğüt verir, din ve marifetleri karşı tarafa ulaştırırsanız, ama buna rağmen o şahıs saldırganlık içine girecek olursa, ona iyiliği emretmeli ve onu kötülükten sakındırmalısınız. Öyle ki, bir şahıs, veliyy-i müsliminin emriyle, dövme ve öldürme vesilesiyle –ki kötülükten sakındırmanın son merhalesidir- bu fesadı önleyebilir. Eğer gizlice bu kötülüğü yapmış ise, had ve kırbaç ile bu kötülüğe engel olunabilir.

İslami toplumun gönül birliği ve dayanışma içinde her türlü kutsal olmayan ihtilaftan uzak olarak, daha büyük bir hızla kemali hareketini sürdürmesini ve insanlık aleminin kurtarıcısı olan Hz. Mehdi'yi (Allah-u Teala onun zuruhunu acil kılsın) görme liyakatine ermesini ümit etmekteyiz.

[1] Al-i İmran suresi, 104. ayet

Beşinci Bölüm

Nehc'ül Belağa'da Dünyayı Tanıma ve Dünyevileşme

Giriş

A- Sözlük anlamıyla dünya: *"Edna"* kelimesinin müennesi olup, *"dena"* ve *"denaet"* maddesinden türemiştir ve dolayısıyla da, *"çok daha düşük"* anlamındadır veya *"dunuv"* kökünden türemiş olup, *"daha yakın"* anlamına gelmektedir. [1]

B- Kur'an'da Dünya: Dünya, Kur'an-ı Kerim'de iki anlamda kullanılmıştır:

1- Ahiret alemi karşısında yer alan tabiat alemi. Örneğin: **"Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik (ver.)"**[2] Hakeza: **"And olsun, biz en yakın olan göğü (dünya göğünü) kandillerle süsleyip donattık."**[3]

2- Bağlılıklar ve itibarlar. Bu bağlantılar ve itibarlar, insanı günaha sürüklemektedir. Bu dünya, bir oyuncak, oyalanma, süs ve mal ve evlat hususunda böbürlenme vesilesi olan dünyadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: **"Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, '(eğlence türünden) tutkulu bir oyalama', bir süs, kendi aranızda bir övünme (süresi ve konusu), mal ve çocuklarda bir 'çoğalma-tutkusudur."**[4]

---

[1] bkz. Mekayis'ul Lugat, c. 2, s. 303
[2] Bakara suresi, 201. ayet
[3] Mülk suresi, 5. ayet
[4] Hadid suresi, 20. ayet

C- Sünnette dünya: Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde de dünya, iki anlamda kullanılmıştır:

1- Tabiat alemi. Tıpkı şu sözler gibi: *"Dünya geçiş yurdudur. Ahiret ise kalıcı bir yurttur."*[1] Hakeza: *"Şüphesiz dünya fena ve meşakkat yurdudur."*[2] Hakeza: *"Dünyayı yaratıklarına mesken ve sükunet yeri kılan odur."*[3]

2- İnsanı Allah'tan uzak ve gafil kılan ve aynı zamanda da kınanmış olan her şey dünyadır. *"Bana göre dünyanızın değeri bir keçinin aksırığından daha değersizdir."*[4]

Hakeza: *"Ey dünya! Ey dünya! Benden uzaklaş!"*[5] Söylemek gerekir ki dünyayı, ya ahirete oranla daha düşük ve basit olduğu için dünya olarak adlandırmışlardır veya ahirete oranla, bizlere daha yakın olduğu hasebiyle dünya olarak adlandırmışlardır.

Dünya Çeşitleri

Dini metinlerde dünya iki kısımdır: Kınanmış dünya ve övülmüş dünya. Kınanmış dünya; kuruntular, hayaller, üstünlük taslamalar, servet, makam, lakap ve mal veya evlat çoğunluğu ile övünmek, böbürlenmek, süs, itibari sözleşmeler, bağlılıklar ve birer serap olup hiçbir hakikati olmayan şeylerdir. Bu şeyler insanı Allah'tan gafil kılmakta ve günaha sürüklemektedir ve defalarca da kınanmıştır. Örneğin, **"Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, '(eğlence türünden) tutkulu bir oyalama, bir süs, kendi aranızda bir övünme (süresi ve konusu), mal ve çocuklarda bir çoğalma- tutkusudur."** [6]

Bu esas üzere vahiy kültüründe kınanmış dünya, gökyüzü, yeryüzü, deniz, sahra ve benzeri şeylerin dışındadır. Çünkü bunlar Allah'ın ayetleridir ve hakikati olan varlıklardır. Dolayısıyla da kınanmış değillerdir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 203. hutbe
[2] a.g.e, 114. hutbe
[3] a.g.e, 183. hutbe
[4] a.g.e, 3. hutbe
[5] a.g.e, 77. hikmet
[6] Hadid suresi, 20. ayet

Aksine Kur'an-ı Kerim, onları yücelikle anmaktadır. **"Şüphesiz, mü'minler için göklerde ve yerde ayetler vardır. Sizin yaratılışınızda ve türetip yaydığı canlılarda da kesin bilgiyle inanan bir kavim için ayetler vardır."**[1] Hakeza: **"Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?"**[2] Hakeza: **"Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır."**[3]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) üç talakla boşadığı dünya da işte bu hayaller, kuruntular, böbürlenmeler ve övünmelerden ibarettir. Bunların batını bir leş gibidir. Zulmedenler tıpkı köpekler gibi bu kötü kokan leşe saldırmaktadırlar. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Aşağılık dünyayı elde etmek için savaşırlar, kokmuş leşe saldırıp dalaşırlar."*[4]

Dünyanın batınını gören kimse, bu leşe gönül vermemekle birlikte, bu leşi üç talakla boşamakta ve böylece dönüş yolunu kapatmaktadırlar. İnsanın batın gözünün açılması ve dünyanın bir leş olduğunu görmesi için de ilk önce kendisinin leş olmamasına dikkat göstermesi gereklidir. Dünyaya aldanan insan, çok yiyen ve çok uyuyan bir insan, asla alemin batın ve sırlarını anlayamaz. Zira bedenin tümü sonunda bir leş haline dönüşmektedir. *"Ruh cesedinden çıkmış, cesedi kadavra haline gelmiştir."*[5]

Ailenin bütün bireyleri, insanın kötü kokusuna karşı burunlarını tıkamakta, ondan kaçmakta ve bir an önce onu defnetmeye çalışmaktadırlar.

İnsanın, dünyanın bir leş olduğunu anladıktan sonra, kendisinin bir leş olması gerçekten acınacak bir durumdur. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle

---

[1] Casiye suresi, 3- 4. ayetler
[2] Zariyat suresi, 20- 21. ayetler
[3] Al-i İmran suresi, 190. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 151. hutbe
[5] a.g.e, 109. hutbe

buyurmuştur: *"Bizden olup da ölen gerçekte ölmemiştir ve bizden olup da eskiyen gerçekte eskimemiştir."*[1]

İnsan hem dünyayı terk etmekle leş olmaktan kurtulabilir ve hem de ölümden sonra böylesine diri ve nurani kalabilir. Allah-u Teala'nın mukaddes zatı kınanmış dünyayı şöyle tanıtmaktadır: **"Bir yağmur örneği gibi; onun bitirdiği ekin ekicilerin (veya kâfirlerin) hoşuna gitmiştir, sonra kuruyuverir, bir de bakarsın ki sapsarı kesilmiş, sonra o, bir çer- çöp oluvermiştir."**[2] Örnek, örnek verilen şeyden ayrı bir şey olduğu için, doğal işler de, tıpkı dört mevsim gibi, dünya değildir. Bunlar düzenli ve güzel ayetlerdir. Yani, son bahar da tıpkı bahar gibi kendi yerinde güzeldir. Zira eğer son bahar ve kış olmazsa asla bahar gelmez. Ama birkaç sabah süren ve sonra eskimeye yüz tutan ilgi ve alakalar, yalancı cazibeye sahip olan dünyadır.

Dünyevi Hayat ve Güzel Yaşam

Dünya kınanmış ve övülmüş olmak üzere iki kısma ayrıldığı gibi insanın hayatı da iki türlüdür: Dünyevi hayat ve güzel hayat. Kur'an-ı Kerim açısından dünya ehlini kendine cezbeden dünyevi süsler, hayatın en düşük pay türüdür. **"Bu, dünya hayatının menfaatidir."**[3] Zira dünya çok daha aşağı şey anlamındadır ve hiçbir hayat dünya hayatından daha aşağı değildir. Aynı zamanda varlık aleminde hiçbir alem, dünyadan daha düşük ve basit değildir. Zira dünya dışında hiçbir alemde Allah'a isyan edilmemektedir. Berzah, kıyamet, melekler alemi, ruhlar alemi günah işlenecek bir alem değildir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Allah nezdinde dünyanın hakir olmasının nişanelerinden biri Allah'a karşı günahların sadece dünyada yapılmasıdır; Allah katında olana, dünyayı terk etmedikçe erişmek mümkün değildir."*[4]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 87. hutbe
[2] Hadid suresi, 20. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 14. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 385. hutbe

Her yerinde oyun, süs, makam düşkünlüğü, böbürlenme ve mal ve evlat çokluğuyla övünme gibi hasletlerin hakim olduğu aşağılık dünyaya karşılık bir de tertemiz bir hayat vardır. Bu hayat ise salih amel yapan iman sahibi kimselere ait bir hayattır. **"Erkek olsun, kadın olsun, bir mü'min olarak kim salih bir amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız."**[1]

Kur'an-ı Kerim, bu ayette, "Biz, müminin maddi ve tabii hayatını temiz bir hayata dönüştüreceğiz" dememektedir. Aksine şöyle buyurmaktadır: "Biz iman eden kimseye tertemiz bir hayat veririz."

Zira bu iki söz arasında çok büyük fark vardır. O halde mümin, herkesin nasiplendiği bu tabii hayatın yanı sıra tertemiz bir hayata da sahiptir ki diğerleri bu hayattan yoksun bulunmaktadır. Tertemiz hayat, bizzat bambaşka bir alemdir. Bu alemin lezzetleri de tabii alemlerin lezzetlerinden çok farklıdır. Tertemiz hayattan maksat, ahiret alemindeki temiz hayat değildir. Aksine normal insanların birbiriyle haşır neşir olduğu bu tabii dünyada müminler tertemiz bir hayattan nasiplenmektedirler ve ilahi veliler ile haşrolmaktadırlar. Yani, sıradan insanlar arasında yaşadıkları halde onlarla birlikte değillerdir. Bu tertemiz hayatta gam, korku, ıstırap, ihtiras, haset, cimrilik, hırs, kin, düşmanlık, cehalet ve sapıklık yoktur. Çünkü bu alem, tabii alemden çok daha üstün bir alemdir.

Aşağılık dünyada insanların konuşması, daha çok güzel yemek ve maddi nimetlerden istifade etmek hakkındadır. Ama tertemiz hayatta marifetler söz konusu edilmektedir. Münezzeh olan Allah, yiyecek şeylerden bahsettiği zaman, dört ayaklı hayvanlarla bir arada zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: **"İnsanların ve hayvanların yediği bitkiler"**[2] Hakeza: **"Size ve hayvanlarınıza bir yarar (meta) olmak üzere."**[3] Hakeza: **"Yiyin ve hayvanlarınızı otlatın."**[4] Ama Kur'an-ı Kerim, marifet, ilim ve bilgiden söz ettiği zaman, akıl ve ilim sahiplerini meleklerle birlikte anmakta ve şöyle buyurmaktadır: **"Allah, melekler ve**

[1] Nahl suresi, 97. ayet
[2] Yunus suresi, 24. ayet
[3] Naziat suresi, 33. ayet
[4] Ta-Ha suresi, 54. ayet

ilim sahipleri, O'ndan başka tanrı olmadığına şahitlik etmişlerdir."[1]

1- Övülmüş Dünyanın Özellikleri

Dünyanın Aldatıcı Olmaması

Bazıları, dünyanın insanı aldattığını sanmaktadırlar. Bu yüzden de yenilgileri ve mutsuzlukları dünyaya isnat etmekte ve kendilerini kusursuz kabul etmektedirler.

Hz. Ali (a.s) gerçi konuşmalarının bir çok yerinde dünya tehlikesini hatırlatmış ve dünyanın aldatıcı ve kandırıcı olduğunu belirterek şöyle buyurmuştur: *"Dünyanın debdebesinden ve süslerinden sakının ki şüphesiz dünya aldatıcı ve kandırıcıdır."*[2]

Lakin Hz. Ali (a.s) diğer bir hutbesinde bu konuyu yorumlayarak şöyle buyurmuştur: *"Evet, gerçek söylüyorum! Dünya seni aldatmadı; fakat sen, dünyayla kendi kendini aldattın! Dünya sana bir yığın öğüt vermiş, seni adalet ve insafa davet etmiştir. Dünya sana isabet eden bir bela veya gücünün eksileceği hususunda verdiği vaatlerinde, sana yalan atmaktan veya kandırmaktan daha vefalı ve daha doğru davranmıştır. Sana nice ibret ve nasihat verenlerini itham ettin ve doğru söyleyenlerini yalanladın. Dünyayı ıpıssız harabelerden ve bomboş kalmış diyarlardan tanımak isteseydin, onların sana üzülmeni istemeyen merhametli bir dost gibi çok güzel öğütler ve dersler verdiğini görürdün."*[3]

Dolayısıyla dünya insanı aldatmamakta ve kandırmamaktadır. Aksine insan, dünya vesilesiyle kendini aldatmaktadır. Dünya, içinde olanı gizleseydi ve güzel zahirine rağmen acı ve tatsız bir batını olsaydı aldatıcı olurdu. Ama dünya, hem zahiri güzelliğini göstermekte hem de acı batınını. Hem sevindirici boyutunu, hem de üzücü boyutlarını sergile-

---

[1] Al-i İmran suresi, 18. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe
[3] a.g.e, 223. hutbe

mektedir. Bu yüzden dünya asla aldatıcı değildir. Aksine aldatma vesilesidir. Dolayısıyla bu aldanmanın sebeplerini aramak gerekir. Aldatmaya sebep olan nedenleri bulmak icab eder. Bu nedeni bulunca da elinden aldatma vesilesini almak ve onu kovmak gerekir. Dünyada bir çok öğütler ve nasihatlar mevcuttur. Bu öğütler ve nasihatler insanı adalet ve insafa davet etmektedir. Dünya insanın canına bela dökmek ve kudret ve gücünü azaltmak hususunda insanı uyarmakta ve bu uyarısında da doğru konuşmakta ve vefalı davranmaktadır. Dolayısıyla dünya asla insana yalan söylememekte ve insanı aldatmamaktadır.

Dünya hakkında bir çok doğru konuşan kimse vardır ki insan bunları yalancı saymaktadır. Eğer dünyayı, yıkılmış şehirler ve harap olmuş evler vesilesiyle tanıyacak olursan, şüphesiz dünyayı merhamet eden bir hatırlatıcı ve etkileyici bir vaiz olarak görürsün. Şüphesiz dünya, şefkat dolu bir dost gibi, sana bir üzüntünün gelip çatmaması için titiz davranmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de de yer aldığı üzere dünya hayatı, sizleri aldatmamalıdır. **"Artık dünya hayatı sizi aldatmaya sürüklemesin"**[1] Lakin insanoğlu tanımaksızın dünyayı aldanma vesilesi karar kılmakta ve bu yüzden de zarar görmektedir. Dolayısıyla dünyanın debdebesine ve süslerine aldanan ve öğütlerinden gaflet eden varlık, insanın bizzat kendisidir.

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmaktadır: *"O halde sebat ve gayret göstermeli, hazırlıklı olmalı ve azık alabileceğiniz bu diyardan çok azık almalısınız. Dünya; geçmiş çağlarda sizden önceki toplulukları kandırdığı gibi, sizleri de kandırmasın."*[2]

Hilekar İnsan

Daha önce de işaret edildiği gibi insanı Allah'ı zikretmekten alıkoyan her şey dünyadır. Bu ister mal, ister evlat, ister makam, ister öğretim, ister kitap yazmak olsun fark etmez. Bazen insan bir ders verirken

[1] Lokman suresi, 33. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 230. hutbe

veya kitap yazarken Allah yolunda adım attığını sanmaktadır. Oysa şeytanın yolunda adım attığından ve şeytanın velayeti altında hareket ettiğinden gafil durumdadır. Zira bu insan halkın kendisine yönelmesinden lezzet almakta ve halkın kendisinden sırt çevirmesinden endişe duymaktadır. İnsanların sözünü işitmesinden, sözünü kabullenmesinden ve toplumda söz konusu edilmekten hoşnut olmaktadır. Eğer adı anılmayacak olursa, buna üzülmektedir. Bu şahıs, sözlerinin kalplere yerleşmesini istemekten önce, kendisinin diğerlerinin kalbine yer etmesine iştiyak duymaktadır. Bu makam düşkünlüğü dünyanın ta kendisidir. Eğer bu makam düşkünlüğünün sebebi ilim olursa, dünya ve dünyanın bir perde olması daha kalın ve daha kuşatıcı olacaktır.

Dünyanın Güzel ve Çirkin Yüzü

Daha önce de beyan edildiği üzere Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: "Dünya seni kandırmamıştır. Aksine sen, dünya aracıyla kendini kandırmışsın. Dünya bir seraptır. Serap ise asla kandırıcı değildir. Aksine yol ehli olmayan bilinçsiz insan, seraba maruz kalmakta ve her türlü şişkinliği bir gelişme göstergesi olarak algılamaktadır."

"Yürü ey Hace! Kendini iyi tanı
Ki şişmanlık şişmek gibi değildir."

Eğer hastalık sebebiyle bir kimsenin eli şişecek olursa, o kimse şişmanlamadığını anlamalıdır. Serap asla insanı aldatmaz. Dünyanın çirkin ve güzel iki yüzü vardır ve her iki yüzünü de apaçık bir şekilde göstermektedir. Dünyanın bir zahiri ve bir batını, bir başlangıcı ve bir sonu, bir inişi ve çıkışı, bir yükselişi ve düşüşü vardır. Dünya bunların hiçbirini gizlememiştir ve perdesiz olarak herkese göstermektedir. Dolayısıyla dünya asla insanı aldatmış değildir.

Aldatan kimse batılını hak şekilde gösteren kimsedir. Bu kimse, yüceliğini gösterir, ama düşüklüğünü, acılığını ve tatsızlığını gizler. Lakin eğer bir kimse her iki yüzünü de gösterecek olursa, bu kimse artık aldatıcı ve kandırıcı değildir. Eğer bir kimse, bir miktar suyu süt ile karıştırır ve süt diye başkalarına satacak olursa, bu aldatmaktır. Dünya bir iş vesilesidir ve gafil insan ise bu aleti düşmanın eline vermekte ve kendisini

kör kılmaktadır. Düşman da onun körlüğünden istifade etmekte ve onu aldatmaktadır. Dünya bir taraftan, bağları, bostanları, sarayları ve göz alıcı debdebeyi göstermektedir. Diğer taraftan da hastaneleri, akıl hastanelerini, ölümü ve mezarlıkları göstermektedir. Dolayısıyla eğer gençlik; dolgunluğu, canlılığı ve mutluluğu gösteriyorsa, ihtiyarlık da yaşlılığı ve endişeleri göstermektedir. Ama insan, onun güzel yüzüne vurulmaktadır. **"Ancak siz kendinizi fitneye düşürdünüz, (Müslümanları acıların ve yıkımların sarmasını) gözetip beklediniz; (Allah'a ve İslâm'a karşı) kuşkulara kapıldınız. Sizleri kuruntular yanıltıp aldattı. Sonunda Allah'ın emri (olan ölüm) geliverdi; ve o aldatıcı da sizi Allah ile (Allah'ın adını kullanarak, hatta masumca bizden görünerek) aldatmış oldu."**[1]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), kısa ve öz bir sözünde şöyle buyurmaktadır: *"Dünya iki gündür: Bir gün lehine, bir gün de aleyhinedir; lehine olduğunda azma, aleyhine olunca da sabret."*[2]

Dünyanın Tehdit Etmesi

Dünya tehdit etmekte ve bu tehdidiyle de amel etmektedir. Dünya tehlike çanlarını çalmaktadır. Dolayısıyla eğer bir insanın yaşı kırktan öteye geçecek olursa, lezzetlerin son çizgisine erişmiş sayılır. Eğer güzel bir geleceği varsa bile geçmişinden daha iyi değildir. Dünya, insan kırk yaşına ulaştıktan sonra elindeki ilahi nimetleri tek tek kendisinden alacağına dair tehdit etmiştir. **"Kime uzun ömür verirsek, yaratılışta onu tersine çevririz. Yine de akıllarını kullanmayacaklar mı?"**[3]

İnsan, kendi gözleriyle bu tehdidin ameli olduğunu görmektedir. Yani insanın gücü güçsüzlüğe, hatırlamaları unutkanlığa, bütün şöhretleri unutulmuşluğa ve inzivaya dönüşmektedir. *"Dünya sana isabet eden bir bela veya gücünün eksileceği hususunda verdiği vaatlerinde,*

[1] Hadid suresi, 14. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 396. hikmet
[3] Yasin suresi, 68. ayet

sana yalan atmaktan veya kandırmaktan daha vefalı ve daha doğru davranmıştır."[1]

Dünyanın Kılavuzluğu

Dünyayı tanımak için bütün sayfalarını açmak gerekir. Eğer insan bazı sayfalarını görmezse, kendisi o sayfalarını açmamıştır. Yoksa dünya, ona göstermemiş değildir. İnsan eğer mezarlıklara bir başvurur ve geçmiş zalimlerin evlerini bir gözden geçirecek olursa, -ki bir zaman yaşadılar ve daha sonra bırakıp gittiler- hiç şüphesiz ne onlar kalıcıydı ve ne bunlar korunucu, çok iyi bir şekilde anlamaktadır. **"Gerçek şu ki, sizden önce nice sünnetler gelip geçmiştir. Bundan dolayı yeryüzünde gezip dolaşın da yalanlayanların uğradıkları sonuç nasıl oldu bir görün."**[2] Hakeza: **"Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı ki, böylelikle kendilerinden öncekilerin nasıl bir sona uğradıklarını görsünler; üstelik onlar, kuvvet bakımından kendilerinden daha şiddetliydiler. Göklerde de, yerde de Allah'ı aciz bırakacak hiç bir şey yoktur. Hiç şüphesiz O, bilendir, güç yetirendir."**[3]

Bu dünya şefkatli bir dost ve kılavuzdur. Sahip olduğu her şeyi perdesiz bir şekilde insana göstermektedir. Nitekim dün tağutların elinde olan ve bugün ise mustazafların emri altına giren büyük köşkler de dünyanın doğru kılavuzluğunun bir göstergesidir.

İmam Ali b. Ebi Talip (a.s) dünyayı kınayan bir kimseye şöyle buyurmuştur: *"Ey dünyayı kötüleyen, aldatıcılığına kanan, boş şeylerine kapılan kişi! Dünyaya aldandıktan sonra mı onu kötülüyorsun?! Sen mi dünyayı suçluyorsun, yoksa o mu seni suçluyor?! O seni ne zaman azıttı, aldattı! Toprakta çürüyen atalarının helak olduğu yerle mi, yoksa toprak altındaki analarının içinde yattığı yerlerle mi aldattı seni?!"*

Hakeza: *"Dünya, ona doğru davranana doğruluk yurdu, ondan bir şey anlayana afiyet yurdu, ondan azık toplayana zenginlik yurdu ve*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 223. hutbe
[2] Al-i İmran suresi, 137. ayet
[3] Fatır suresi, 44. ayet

onunla öğüt alana öğüt yurdudur. Dünya, Allah dostlarının secde yeri (mescidi), meleklerinin namazgahı, vahyinin iniş yeri ve dostlarının ticaret yurdudur. Onlar, orda çalışmalarıyla rahmeti elde ettiler, cenneti kazandılar."

Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Dünya, ayrılacağını bildirdiği, uzaklaşacağını ilan ettiği, kendisinin ve ehlinin faniliğini anlattığı halde onu kınayan kimdir? Oysa dünya belasıyla belayı onlar için örnek vermiştir; neşesiyle onları neşeye teşvik etmiştir. Meyillendirmek, korkutmak, sakındırmak ve uyarmak için geceyi afiyetle sabahlar, gündüzü ise felaket ve faciayla akşamlar. Bu yüzden bazıları pişmanlık sabahı dünyayı kınar, bazısı ise kıyamet günü onu över. (Zira) dünya, (ahireti) onlara hatırlatmış, onlar da onu hatırlamışlardır (düşünüp öğüt almışlardır); dünya onlara haber vermiş, onlar da tasdik etmişlerdir; dünya onlara öğüt vermiş, onlar da öğüt almışlardır."*[1]

Bütün bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere tabiat alemi, tekamüle erişmek için bir zaruret arzetmektedir ve insanın uhrevi mutluluğunu temin etmektedir.

Dünyanın İbret Verici Olması

Münezzeh olan Allah evreni güzel bir surette yaratmıştır. **"Ki O, yarattığı her şeyi en güzel yapan…"**[2] Dolayısıyla hayır ve iyilik olan her şey münezzeh olan Allah'a dönmektedir. Dünya güzel bir evdir ve oldukça güzel bir alemdir. Elbette dünyanın güzel oluşu, her iki boyutunu görebilen ve dünyanın olaylarından ibret alabilen kimseler içindir. Ama ders alınacak olaylar oldukça çoktur. İbret alan kimse ise oldukça azdır. Nitekim Mü'minlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"İbret ne kadar da çoktur. Ama ibret alanlar ne kadar da azdır."*[3]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 131. hikmet
[2] Secde suresi, 7. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 297. hikmet

Dünyanın değişimlerinden ve başkalaşımlarından ibret almak, tefekkür gibi Ebuzer'i kendisiyle meşgul eden en büyük ibadet konumundaydı. Nitekim İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ebuzer'in (r.a) ibadetinin çoğu, tefekkür ve ibret almak idi."*[1]

Evrende mutlak kötü ve şer diye bir şey mevcut değildir. Dünya hem aldanış yurdudur ve kınanmıştır, hem de oldukça güzeldir ve bu güzelliği dünyanın değişimi ve başkalaşımıdır.

Dünyanın tek düze olmaması, bizlere şu önemli mesajı vermektedir ki dünya sadece birkaç günlük yurt konumundadır. İşte bu boyutu, dünyanın en güzel ve en iyi çehresidir. Her gün ölüm, hastalık, intikal, makamların değişimi ve imkanların farklılaşmasını gördüğü halde dünyaya aldanan akıllı bir insan düşünülemez.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Başkaları, sizin acı akıbetinizden öğüt almadan önce sizler diğerlerinin akıbetinden ibret alınız."*[2]

Eğer bir kimse, cehaletten ilme, zulümden adalete ve noksanlıktan kemale geçiyorsa, geçmişten mutlaka ibret almıştır. Ama geçmiş olayları ve hadiseleri okuyan ve yazan ama ondan intikal etmeyen bir kimse asla ibret ehli olamaz.

Hz. Ali (a.s) başka bir beyanında şöyle buyurmuştur: *"İsmail'in evladından, İshak oğulları'ndan, İsrail (Yakub) oğulları'ndan (a.s) ibret alın. Hallerinin benzerliği ne kadar çok, durumları birbirlerine ne kadar da yakındır. Onların bölünüp ayrıldıkları zamanı düşünün, Kisralar, Kayserler, onlara nasıl da efendiler oldular! Onları dünyanın mamur yerlerinden, Irak'ın denizinden (Dicle ve Fırat'tan) ve dünyanın yeşilliklerinden çıkardılar; yalnızca çalı çırpı biten, şiddetli rüzgarların estiği ve yaşanması güç çöllere sürdüler. Onları sırtı yaralı hayvanlarla birlikte, fakir ve miskin bir halde bıraktılar. "*[3]

Hz. Ali (a.s) başka bir açıklamasında ise şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz mümin, dünyaya ibret gözüyle bakar."*[4]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 22, s. 431
[2] Nehc'ül Belağa, 32. hutbe
[3] a.g.e, 192. hutbe
[4] Nehc'ül Belağa, 367. hikmet

Bir gün Selman Kufe'de demirciler çarsısından geçiyordu. Bir gencin baygın halde yattığını ve insanların onun etrafına toplandığını gördü. İnsanlar Selman'dan, bu genç hakkında dua etmesini ve bu gencin iyileşmesi için Allah'tan şifa dilemesini istediler. Selman gencin yanına geldi. O sırada genç ayağa kalkarak Selman'a şöyle dedi: "Onların benim hakkımda düşündükleri şey doğru değildir. Ben demirciler dükkanının yanından geçiyordum. Onlar kızgın demirleri döverlerken ben Allah'ın şöyle buyuran ayetini hatırladım: **"Ayrıca onlar için demirden kamçılar hazırlanmıştır."**[1]

Dünyadan Alınacak İbretler

İnsan hergün bir grubun zafere eriştiğini diğer bir grubun ise yenilgiye uğradığını görmektedir. Bir kimseyi kudret makamından alaşağı etmekteler. Diğer bir kimseyi ise o makama geçirmektedirler. Daha düne kadar mahkum olan bir çok kimseler bugün hakim duruma geçmişlerdir. Dün kudret sahibi olan kimseler, bugün esaret altına girmişlerdir. Bu değişim ve başkalaşım, insanın aldanmaması için büyük bir ders konumundadır.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya değişiklik yeridir; zira acınılacak kimseye gıpta edersin, gıpta edilecek kimseye de acırsın. Dünyada nimetler çabucak kaybolur, sıkıntılar birden bire bastırır."*[2]

Hz. Ali (a.s) hakeza şöyle buyurmuştur: *"Dünyanın ibret alınacak önemli hususlarından birisi de insanın arzusuna yaklaşmakta olduğu halde aniden ecelinin gelip çatması ve ümidinin kesilmesidir. Böylece insan ne arzusuna ulaşmış, ne de arzu ettiği şeyi baki kalmıştır. Sübhanallah! Dünyanın sevinç ve mutluluğu ne kadar aldatıcı, serabı ne kadar susatıcı ve gölgesi ise ne kadar çabuk yok olucudur. Ne gelecek olan ölümü reddetmek mümkündür ve ne de geçmiş şeyleri geri çevirmek dahilindedir. Sübhanallah! Canlılar, ölülere ne kadar da yakındır. Zira onlar da çok yakında ölülere katılacaklardır. Ölüler ise dirilerden*

[1] Hac suresi, 21. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 114. hutbe

ne kadar da uzaktır. Zira onlardan tümüyle ayrılmışlardır. Dünya ibret yurdudur; zira insan emeline ulaşmak üzereyken, birden ölüm onun emellerini yok eder. Ne emeline kavuşur; ne de hayal etmeyi terk eder. Fesubhanellah! Dünya mutluluğu ne müthiş bir mutluluk! Susuzluğa kandırışı ne harika! Ve ne güzel gölgelendiriyor kavurucu sıcaklarda! Azrail gelince geri çevrilemez, giden de geri getirilemez. Fesubhanellah! Yaşayan, ölüme kavuşmaya ölüden daha yakın, ölü de hayata yaşayandan daha uzak."[1]

Değişken Dünya

Dünya bir gün birine diğer bir gün ise onun karşıtına mutluluk vermektedir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya iki gündür: Bir gün lehine, bir gün de aleyhinedir."*[2]

Bu değişim ve başkalaşım, her zaman mevcuttur. Zira dünya değişim ve başkalaşım yurdudur: *"Dünya değişim ve intikal yurdudur."*[3]

Zamanın değişmesinin sebeplerinden biri de hükümetlerin ve devletlerin değişmesidir. Adil ve dünya hakkında zahit olan bir kimse hükümet ve kudretin başına geçtiği zaman, zaman tümüyle değişmektedir. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Sultan değişince, zaman da değişir."*[4]

İnsanlar, yöneticilerin siret ve metoduna karşı oldukça hassas ve etkilenir bir konumdadır. Dolayısıyla devlet ve hükümetin değişimi, toplumu da değiştirmektedir: *"Allah'ın koruduğu kimse dışında şüphesiz insanlar, hükümdarlar ve dünya ile birliktedir."*[5]

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Sultanın niyeti değişince zaman da değişir."*[6] Yani topluma hakim olan bir kimsenin

---

[1] Nehc'ül Belağa, 114. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 396. hikmet
[3] a.g.e, 72. mektup
[4] a.g.e, 31. mektup
[5] Nehc'ül Belağa, 210. hutbe
[6] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 3, s. 120

tefekkür ve düşünce tarzı değişince, toplum da değişmektedir. Toplumun yapısı pratik olarak değişmeden önce insanların fikri değişmekte ve yeni bir toplum haline dönüşmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) İslami toplumun yöneticiliği zamanında şöyle buyurmuştur: *"İşte şimdi hak ehline geri döndü ve kendi yerine intikal etti."*[1]

Hz. Ali (a.s) Malik b. Eşter'e yazmış olduğu fermanında ise şöyle buyurmuşlardır: *"Şüphesiz bu din, kötülerin elinde esirdir. Kötüler, din hususunda nefsani istekleriyle amel eder ve din vasıtasıyla dünyayı talep ederler."*[2]

Yani bugün ilahi dini ihya etme günüdür ve ben bu dini; ehil olmayanlardan, namahremlerden ve dünyayı talep eden kimselerden kurtarmak için kıyam etmiş bulunmaktayım ve hakimiyet sahnesine çıkmış bulunmaktayım.

Gerçi Alevi hükümetten önce de insanlar namaz kılıyor, zekat veriyor, Hac menasikini yerine getiriyordu. Ama, esaret altına girmiş bir ibadeti yerine getiriyorlardı; özgür bir ibadeti değil. İnsan, kendi fikirlerinin takipçisi ve rehini olduğu için akidesi esaret altına girdiği zaman, bizzat kendisi de tağut ve diktatör yöneticilerin esareti altına girmektedir. Dolayısıyla da onların kültürel ve fikri saldırı dalgası karşısında beyni yıkanmakta ve kendi asrındaki tağutların hizmetine girmektedir.

Halkın cehaletten, bilgisizlikten, diktatörlerin esaretinden ve zorba idarecilerin hakimiyetinden kurtuluşunun yegane yolu, ilahi önderlerin velayeti sayesindedir. Bu ilahi önderlerin velayeti altında insanlar için dinin ikmale ermesi ve ilahi nimetin tamamlanması mümkün olmaktadır.

Gadir bayramı gününe özgü olan bir duada İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Şüphesiz din, sizi sevmek, düşmanlarınızdan beri olmak ve üzerimize nimetin tamam olmasıyla kemale ermiştir."*[3]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 2. hutbe
[2] a.g.e, 53. mektup
[3] Tehzib, c. 3, s. 146

Zamanını Tanıyan Bilgin Kimse

İslam devriminin bereketiyle daha iyi bir yoruma kavuşan meşhur rivayetlerden biri de İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayettir: *"Zamanını tanıyan kimseye, belirsizlikler saldırmaz."*[1] Yani zamanını tanıyan kimse asla aldanmaz.

Kur'an ayetlerinden bazısı diğer bazısını tefsir ettiği gibi, Ehl-i Beyt'in rivayetlerinden bazısı da diğer rivayetlerin tefsiri konumundadır. Bu esas üzere diğer rivayetlerde zamanın nasıl anlamlandırıldığına dikkat etmek gerekir. Acaba zaman sadece tarih anlamında mıdır ve zamanını tanımak, tarihi olayları yorumlama anlamını mı taşımaktadır, yoksa bundan daha yüce bir anlama mı sahiptir? Hz. Ali'nin (a.s), *"Sultan değişince, zaman da değişir"*[2] sözünden de anlaşıldığı üzere hükümetin niteliği ile zamanın ortaya çıkışı arasında bir dış ve siyasi bir ilgi ve gereklilik bulunmaktadır. Eğer bir kimse zamanını tanıyacak olursa, yani hükümetleri, siyasetleri ve geçmiş ile şimdiki hakimlerin tefekkür ve düşünce tarzını iyi bilecek olursa, asla aldanmaz.

Bu hadisten daha ince bir anlam ifade eden başka bir hadiste ise Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Sultanın niyeti değişince zaman da değişir."*[3]

Dolayısıyla devletin amelen değişmesi gerekli değildir. Aksine eğer hakim kimselerin düşüncesi ve temelleri değişecek olursa ve hakim olan kimse başka bir karar alacak olursa, kendiliğinden zaman değişmektedir.

Zamanını tanıyan kimse, sadece kendi asrındaki siyasetçilerin davranışlarından haberdar olmakla yetinmemelidir. Aksine onların fikirlerini ve düşüncelerini de çok iyi incelemelidir ki asla onlara aldanmasın.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 75, s. 269
[2] Nehc'ül Belağa, 31. mektup
[3] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 3, s. 120

Dünya İmtihan Yeridir

Tabiat aleminin bütün her yeri bir imtihan yeridir ve evrende hiçbir şey imtihansız değildir. Bu alemde insana erişen her şey, ister dert ve sıkıntı olsun ister huzur ve güvenlik, ister acı ve ister tatlı olaylar, tümüyle ilahi birer imtihandır. Bu açıdan hiçbir şey insana bedava verilmemektedir. Eğer münezzeh olan Allah'ın imtihanı hususunda başarı elde ettiği için insana bir mükafat verilecek olsa bile, bu yepyeni bir imtihanın başlangıcıdır. Zira dünya imtihan yurdudur; amellerin karşılık verildiği yer değil. Yanında teklif ve görevin olmadığı salt karşılık ise sadece kıyamet ile ilgilidir. Münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz biz, yeryüzü üzerindeki şeyleri ona bir süs kıldık; onların hangisinin daha güzel davranışta bulunduğunu deneyelim diye."**[1]

Yani Allah'ın yeryüzünde karar kıldığı her şey yeryüzünün süsü ve yeryüzü ehlinin bir imtihanıdır; insanların süsü değildir. İnsanın süsü, ruhunda ve canında yer eden imandır. Nitekim münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Ancak Allah, size imanı sevdirdi, onu kalplerinizde süsleyip çekici kıldı."**[2]

Güzel bir elbise veya yüzük gibi insanın nefsinin dışında olan ve hakikatinden ayrı bulunan şeyler, beden ve cismin bir süsüdür; nefsin süsü değil. Eğer bir kimse ilim ve takva elde edecek olursa kendisini süslemiş olur. Eğer ölü bir toprağı ihya veya bu toprakta bir ev bina edecek olursa bu durumda toprağı süslemiş olur.

Yeryüzünün güzel renklere bürünmesi ve benzeri şekillere girmesiyle insanın süslenmiş olması makul ve mümkün değildir. Zira insan ebedi bir varlıktır ve ebedi olarak kalmaktadır ama bu işler ise fani olan işlerdir ve uzak veya yakın bir gelecekte yeryüzünün yeşilliği ve güzelliği tümüyle ortadan kalkacaktır. **"Günü gelince yeryüzünün bütün gözalıcı yeşilliklerini kesinlikle kupkuru bir toprak düzlüğüne çevireceğiz."**[3]

---

[1] Kehf suresi, 7. ayet
[2] Hucurat suresi, 7. ayet
[3] Kehf suresi 8. ayet

Eğer bir kimse kendisini zatının dışında bir şeyle meşgul edecek olursa, kendisini helak etmiş olur. Zira o zatının dışında olan şey, bir gün ortadan kalkacak ve içi boş kalacaktır.

Bu esas üzere yeryüzünde olan her şey, yeryüzünün süsüdür ve insanın imtihan vesilesidir. Yeryüzünün yemyeşil olması şükrü denemek içindir. Yeryüzünün solmuşluğu ise, insanın sabrını denemek içindir.

Nitekim insan diğer gezegenlere yolculuk ettiği ve güneş sistemi veya diğer yıldızlara egemen olduğu halde yine aynı söz geçerlidir. Zira bağ, ev ve benzeri şeyler, yeryüzünün süsüdür; insanın süsü değildir. Aynı şekilde yıldızlar da gökyüzünün süsüdür; insanın süsü değildir. **"Hiç şüphesiz, biz dünya göğünü 'çekici bir süsle', yıldızlarla süsleyip donattık."**[1]

İnsan, yeryüzüne ait olsun veya gökyüzüne, sürekli olarak kemalini kendi içinde temin etmelidir.

Kur'an-ı Kerim açık bir şekilde, süs olarak andığı mal ve evladın **"Mal ve evlatlar dünya hayatının süsüdürler"**[2] fitne ve imtihan vesilesinden başka bir şey olmadığını beyan etmektedir. **"Bilin ki, mallarınız ve çocuklarınız ancak bir fitnedir (imtihan konusudur.)"**[3] Dolayısıyla mala sahip olmamak veya malın azalması, bir imtihan vesilesi olduğu gibi, **"And olsun, biz sizi bir parça korku, açlık ve bir parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz"**[4], hakeza fazla mala sahip olmak da bir fitne ve imtihan vesilesidir.

Nimet ile İmtihan Etmek

Münezzeh olan Allah, insanı mal, nefis ve ürünlerin azalması hususunda imtihan ettiği gibi bunun karşıtı olan mal, evlat ve ürünlerin çokluğu ile de imtihan etmektedir. Elbette dünya hayatı, bir tomurcuk mesabesindedir ve asla ürün vermemektedir. Zira dünya ağacı, soğuk bir

[1] Saffat suresi, 6. ayet
[2] Kehf suresi, 46. ayet
[3] Enfal suresi, 28. ayet
[4] Bakara suresi, 155. ayet

yere ekilmiştir. Bu açıdan tomurcukları, meyve vermeye doğru hareket edince, son bahar ve çabuk gelen soğuklar kendisini kuşatmakta ve tüm ürünlerini dökmektedir. Bu yüzden hiç kimse şimdiye kadar dünya ağacından meyve toplamamıştır. Ama bu tomurcuk da imtihan içindir. Nitekim münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Onlardan bazı gruplara, kendilerini onunla denemek için yararlandırdığımız dünya hayatının süsüne gözünü dikme. Senin Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir."**[1]

Mal, evlat ve bunların çokluğu kafir ve münafıklar için bir azap sayılmıştır. **"Şu halde onların malları ve çocukları seni imrendirmesin; Allah bunlarla ancak onları dünya hayatında azablandırmak ve canlarının onlar küfür içindeyken zorlukla çıkmasını ister."**[2]

Diğer kimseler için de sadece bir imtihan vesilesidir. Sapık olan kimseler ise bunu bir hayır sanmaktadırlar. **"Kendilerine mal ve oğullar vermekle iyiliklerde onlar için acele ettiğimizi mı zannederler? Hayır; farkında değiller."**[3]

Oysa ki Kur'an-ı Kerim, haşyet, iman, şirkten sakınmak, Allah'a ibadeti ve itaati hayır olarak adlandırmaktadır. **"Rablerinden korkarak titreyenler, Rablerinin ayetlerine inananlar, Rablerine eş koşmayanlar, Rablerine dönecekleri için kalpleri ürpererek vermeleri gerekeni verenler, işte onlar iyi işlerde yarış ederler, o uğurda ileri geçerler."**[4]

Daha önce de söylendiği gibi dünya, teklif ve görev yurdudur. Dünyadaki bütün acı veya tatlı olaylar bir imtihan vesilesidir. Duanın icabet edilmesi ve insanın sorumluluk yükleyen hayır ve bereketten nasiplenmesi de bir ilahi imtihandır. Bu esas üzere münezzeh olan Allah, istikamet, dua ve Allah'tan yağmur talep etmenin tesirinin beyanının yanı sıra, imtihanı da söz konusu etmektedir. **"Eğer onlar (insanlar ve cinler), yol üzerinde dosdoğru bir istikamet tuttursalardı, mutlaka biz**

---

[1] Ta-Ha suresi, 131. ayet
[2] Tevbe suresi, 55. ayet
[3] Müminun suresi, 55- 56. ayetler
[4] Müminun suresi, 57- 61. ayetler

onlara bol miktarda su içirir (tükenmez bir rızık ve nimet verir) dik. Ki, kendilerini bununla denemek için."[1]

Bu esas üzere hiç kimse, hatta dualarının icabet edildiği bir makama ulaşan bir insan dahi, dünyada ve teklif aleminde olduğu müddetçe ilahi imtihanın dışında değildir. Bu açıdan bereketlerin nüzulunun zikrinin yanı sıra, takva ehli için bir sorumluluk da söz konusudur. **"Eğer o ülkeler halkı inansalardı ve korkup- sakınsalardı, gerçekten üzerlerine hem gökten, hem de yerden (sayısız) bolluklar (bereketler) açardık; ancak onlar yalanladılar, biz de onları kazanageldikleri nedeniyle yakalayıverdik."**[2] Takva sahiplerinin nimet elde etmesi, asla sorumluluklarını ortadan kaldırmamaktadır ve nimet karşısında sorumluluk içinde olmaları da bu nimetlerin bir imtihan olduğunun bir kanıtıdır.

Hayır veya Şerle İmtihan Edilmek

Münezzeh olan Allah bazılarını refah ve bollukla, diğer bazılarını ise sıkıntı ve darlıkla imtihan etmektedir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Umulur ki dönerler diye, onları iyiliklerle ve kötülüklerle imtihan ettik."**[3]

Allah-u Teala hakeza şöyle buyurmuştur: **"Nasıl davranacağınızı görelim diye sizi hem kötülükle ve hem de iyilikle sınavdan geçiririz."**[4]

Bu ayette şer ve kötülüğün hayırdan önce zikredilmesinin sırrı da bir çok kimseler için sıkıntılar ile imtihan edilmenin mutluluk ile imtihan edilmekten daha önemli olduğunu beyan etmek içindir. Oysa ki mutluluk anındaki imtihan, daha güçlü ve ağır olmasa da şüphesiz daha az değildir. Zira şükretmek, sabretmekten çok daha zordur. Sıkıntılara ve

[1] Cin suresi, 16- 17. ayetler
[2] A'raf suresi, 96. ayet
[3] A'raf suresi, 168. ayet
[4] Enbiya suresi, 35. ayet

belalara maruz kalan bir insan, bu konuda nakledilen bir çok rivayetlerde ve ayet-i kerimelerde yer aldığı gibi imtihan halinde olduğunu hemen anlar, ama refah ve nimet içinde olan bir insan, ilahi imtihana maruz kaldığını anlayamaz. Bu yüzden de her zaman gaflet içinde yüzer.

Rağıb-i İsfahani, "bela" maddesinde Müminlerin Emiri Hz. Ali'den (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: *"Eğer bir kimsenin dünyevi refah vesilesi genişler ama o kişi imtihan halinde olduğunu bilmezse, şüphesiz aldanmış demektir."*[1]

Allah-u Teala, hiçbir nimeti insana bedava veya imtihansız olarak vermemektedir. Ama insan sade düşündüğü için, gençlik, esenlik ve kudret halinde olduğu zaman, "Allah bana ikramda bulunmuştur" demektedir. Ama yaşlılık, hastalık ve sorunlarla pençeleştiği zaman ise, "Allah beni küçük düşürmüştür" demektedir. Oysa ki her iki halet de bir imtihan vesilesidir. Nitekim münezzeh olan Allah her iki haleti de imtihan olarak ifade etmekte ve şöyle buyurmaktadır: **"Fakat insan; ne zaman Rabbi kendisini bir denemeden geçirse, ona bir keremde bulunsa, ona nimetler verse: "Rabbim bana ikramda bulundu" der. Ama ne zaman onu deneyerek, rızkını kıssa, hemen: "Rabbim bana ihanette bulundu." der. Hayır…"**[2]

Kur'an-ı Kerim açısından zengin insanlar ile fakir insanlar veya sağlıklı bir insan ile hasta bir insan arasında hiçbir fark yoktur. Zira esenliğe ve refaha sahip olan insan şükretmeli, hasta ve fakir insan ise sabretmelidir ve şükretmemenin tehlikesi, sabretmemenin tehlikesinden daha az değildir.

Eğer insan yeryüzünde meydana gelen her olayın daha önce tümel bir kitapta yazılıp dizildiğini bilecek olursa, kaybettiği şeyler hususunda asla üzülmez ve elde ettiği şeyler hususunda ise vecde ve şevke gelmez. **"Yeryüzünde olan ve sizin nefislerinizde meydana gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (yazılmış) olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre pek kolaydır.**

[1] Mufredat-i Rağib, s. 145
[2] Fecr suresi, 15- 17. ayetler

Öyle ki, elinizden çıkana karşı üzüntü duymayasınız ve size (Allah'ın) verdikleri dolayısıyla sevinip şımarmayasınız."[1]

İşte bu bakış açısı, insanı rahatlatmaktadır. Zira insan, her gün zamanın yeni bir renge büründüğünü ve bu dünyanın bir gün kendi eline, bir başka gün ise başkasının eline geçtiğini ve her iki durumun da bir imtihan olduğunu çok iyi bilir. Bu açıdan refah ve zenginlik zamanında kendisini müstahak olarak kabul edip böbürlenmez, nimetlerin elinden alındığı gün de üzülüp kendisini kaybetmez ve sıkıntıya düşürmez. Aynı şekilde fikri sapıklıklardan da korunmuş olur. Kötü düşüncelerden ve zihniyetten uzaklaşır, olayları baht ve şans gibi şeylere isnat etmez, ümitsizlik ve küfür ehli olmaz.

Dünyanın Sevinç ve Hüznünün Birbirine Karışmış Olması

Dünyanın nimetleri ve lezzetleri, gam ve hüzünle iç içedir. Dünyanın gamları da, salt azap değildir. Dünyada salt mutluluk ve salt hüzün diye bir şey düşünmek mümkün değildir. Ama kıyamette bu ikisi birbirinden tümüyle ayrıdır. Zira cehennemde rahmetten bir nişane yoktur. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"İçinde rahmet olmayan bir yurt"*[2]

Ahirette ise öyle bir cennet zuhur etmektedir ki o cennette hiçbir sıkıntı ve tatsızlık söz konusu değildir. **"Burada bize bir yorgunluk dokunmaz ve burada bize bir bıkkınlık da dokunmaz."**[3] Münezzeh olan Allah, kıyamet günü, "fasıl" adıyla zuhur ettiği zaman, azabı salt bir azap ve nimetleri de salt bir nimet olacaktır. Bu açıdan da Allah-u Teala cehennem ehli hakkında şöyle buyurmuştur: **"Artık o gün hiç kimse, (Allah'ın) vereceği azab gibi azablandıramaz. Onun vuracağı bağı da hiç kimse vuramaz."**[4]

---

[1] Hadid suresi, 22- 23. ayetler
[2] Nehc'ül Belağa, 27. mektup
[3] Fatır suresi, 35. ayet
[4] Fecr suresi, 25- 26. ayetler

Allah-u Teala cennet ehli hakkında ise şöyle buyurmuştur: "Artık hiç bir nefis, yapmakta olduklarına karşılık olmak üzere, kendileri için gözler aydınlığı olarak (sayısız nimetlerin) saklandığını bilmez."[1]

Dünya İzdiham Yurdudur

İnsanın iradesi dünyada bazen hedefe ulaşmamaktadır. Zira dünya izdiham ve birbirini engelleme yurdudur. Ama ahirette, cennet ehli olan kimseler neyi talep ederlerse kendileri için ortaya çıkmaktadır. **"İçinde kalıcılar olarak."**[2] Zira cennet ehlinin iradesi, yakın ve etkili olan sebepler zincirindedir. Hakeza Kur'an-ı Kerim, cennet ehli hakkında şöyle buyurmuştur: **"Katımızda daha fazlası da var."**[3]

Yani, cennette öyle nimetler vardır ki cennet ehli olan kimseler, ondan haberdar değildir ki o nimetleri irade etsinler. Zira her şeyin iradesi, o şey hakkında ilme bağlıdır ve insan tanıdığı bir şeyi talep eder ve arzular. Başka bir ifadeyle, ameli akıl meselelerini nazari akıl düzenlemektedir. Yani iradeler, istekler, temenniler ve ümitleri düşünce düzene sokmaktadır. Dolayısıyla insan, düşüncesi miktarınca arzu etmektedir.

Eğer insan bir şeyden haberdar değilse, o şey hakkında hevese kapılmaz ve o şeyi, zihninde ve kalbinde arzu etmez. Nitekim teşbih, temsil, kinaye ve benzeri şeylerle de cennetin makul (akli) öğretilerini halletmek mümkün değildir. Aynı şekilde zihni kavramlarla da onları ilka etmek imkansızdır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey dinleyici cennetteki bu ilginç manzaralara yönelecek olursan ruhun onu seyretmekten zevk alır, şu anda onlara bir an önce ulaşmak için bu meclisten süratle kabir ehline komşu olmaya gidersiniz. Allah-u- Teala rahmetiyle bizi ve sizleri o iyilerin menzillerine ulaşmak için kalpten çalışanlardan kılsın."*[4]

---

[1] Secde suresi, 17. ayet
[2] Furkan suresi, 16. ayet
[3] Kaf suresi, 35. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 165. hutbe

Yani, cennette neler olduğunu bilecek olursanız, cennete şevk yüzünden meclisimizi terk eder, ölülere komşuluğa gidersiniz ki sizleri o aleme yakınlaştırsınlar. Ama cennetten haberdar olmadığınız için dünyanın geçici metasına gönül vermiş bulunmaktasınız. Takva sahibi kimseler, dünyada yüce bir şekilde yaşamışlardır. Ebedi yerleri için, ilahi Peygamberliğin mimarlığı ve kılavuzluğunda bir ev yapmışlardır ve o güzel bir yurttur. **"Takva sahiplerinin yurdu ne güzeldir."**[1]

Münezzeh olan Allah'ın güzellikle övdüğü bu yurt, yıkıcı olaylardan korunmuştur ve sakinleri de her türlü hüzünden uzak bulunmaktadır.

Dünyanın Bir Geçit Olması

Dünya bir misafirhanedir, ahiret yeri ise karar kılınacak yerdir. Nitekim Hz. Ali (a.s) bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Ey İnsanlar! Dünya yurdu geçiş yolu, ahiret yurdu ise karar kılınacak yurttur"*[2] Zira insan, dünyada olduğu ve hareket halinde bulunduğu için, huzur ve güveni yoktur ve hedefe ulaşmamıştır. Ama cennete vardığı zaman, huzur ve güvenlik içinde olur. Zira artık bu hareket hedefe ulaşmış bulunmaktadır ve hareket eden kimse, arzusuna erişmiştir. Elbette hareket eden kimse, sabit olmaktadır; sakin değil. Yani hareket yurdu, sükunet yurduna dönüşmemektedir. Aksine sebat yurduna dönüşmektedir. Zira sükun, hareketin hedefi değildir, aksine sebat hareketin hedefidir. Hiçbir hareket, sükunu rölatif olmadığı taktirde, sükuna doğru hareket etmez. Zira hareket eden bir varlık, sebat ve karar yurduna ulaşmak için çaba gösterir.

İnsan ve sürekli bir hareket halinde olan evren, asla yol sebatına ve güvenliğine erişemeyecek bir mahrumiyet içinde değildir. Zira, daimi bir hareket, hedefsizdir. Oysa hikmet sahibi insanın fiilleri mutlaka bir hedefe dayanmaktadır. Varlık kervanı, ahirette hedefine ulaşacaktır ve orada karar yurduna varacaktır.

İnsan, kemale susamıştır. Hiçbir pratik ekol, insanın bu susuzluğunu giderecek güce sahip değildir. Sadece fıtrat arşından ve yüce cennetten

---

[1] Nahl suresi 30. ayet

[2] Nehc'ul Belağa, 203. hutbe

gelen şeyler, insanın susuzluğunu dindirebilir. Dünyaya karşı susuzluk hissine kapılan bir kimsenin bu susuzluğu yalancıdır. İnsanın gerçek susuzluğu Kevser'e yöneliktir ve insan Kevser'e ulaşmadıkça asla huzura erişemez. Kevser ise cennet yurdudur. Her ne kadar mezar taşının üzerine huzur yeri yazılmış olsa da berzah alemi insan için bir hedef değildir. Bu esas üzere sadece cennet karar ve sebat yurdudur.

Cehennem ehli olanlar, bu sebat yurduna erişemedikleri için asla huzura kavuşamazlar. Cehennemden de dışarı çıkacak değillerdir. Bu yüzden de bazen şöyle derler: **"Keşke onunla (ölümümle) her iş olup bitseydi!"**[1]

Bazen de cehennemin Malik'inden, Allah'tan kendileri için ölüm dilemesini talep etmektedirler. **"Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin! diye seslenirler. Mâlik de: Siz böyle kalacaksınız! der."**[2]

2- Kınanmış Dünyanın Özellikleri

Kınanmış Dünyanın Aşamaları

Daha önce de işaret edildiği gibi kınanmış dünya, insanı Allah'tan uzaklaştıran, serap gibi batıl olan ilgiler, hayaller ve kuruntulardır.

Kur'an-ı Kerim dünya için beş merhale beyan etmiştir. Bütün bu merhalelerin tümü de kınanmıştır. "Biliniz ki, dünya hayatı oyundan, eğlenceden, süs ve gösterişten, birbirinize karşı övünmeden, mal ve evladı çoğaltma yarışından ibarettir."[3]

Bu ayet, dünya hayatının durumunu, farklı aşamalarını ve her merhaleye hakim olan hedefleri açık bir şekilde betimlemektedir.

Münezzeh olan Allah söz konusu ayette, dünya hayatını bir oyun, meşguliyet, gösteriş, insanlar arasında böbürlenme, mal ve evlatlar hususunda üstünlük talep etme olarak kabul etmektedir. Bu esas üzere,

---

[1] Hakka suresi, 27. ayet
[2] Zuhruf suresi, 77. ayet
[3] Hadid suresi, 20. ayet

oyun, meşguliyet (oyalanma), gösteriş, böbürlenme ve mal ve evlat hususunda üstünlük sağlama aşamaları, insanın ömründe ortaya çıkan farklı beş aşama konumundadır. Ama söz konusu dönemlerin kısaca bir açıklaması şöyledir:

1- Birinci aşaması, insanın hayatı oyunla geçirdiği çocukluk aşamasıdır.

2- İnsanın oyun yerine oyalandığı, meşguliyetler peşinde koşup ciddi işlerden uzak durduğu ergenlik dönemi.

3- Heyecan, aşk ve gösteriş dönemi olan gençlik dönemi. Bu ergenlik döneminde insan, zahirini süslemek, pahalı elbiseler giymek ve göz alıcı şeylere yönelmektedir.

4- Yaşlılık dönemi. İnsan gençlik dönemini geçirdikten ve kırk yaşını geçtikten sonra pahalı ve güzel elbiselere fazla önem vermemektedir. Artık böbürlenmeyle uğraşmakta, post, makam ve lakaplarıyla uilgilenmektedir.

5- Acizlik dönemi. Bu dönemde genellikle şahsın toplumda bir makamı yoktur ve hiçbir lakabı bulunmamaktadır. Bu yüzden çoklukla övünmekte, evlatların, torunların fazlalığıyla böbürlenmekte ve mal toplamayla kendini aldatmaktadır.

Söylemek gerekir ki insanlardan bazısının şahsiyeti, birinci ve ikinci aşamada durmakta ve yaşlılıkta da oyun ve oyalanmayla meşgul olmaktadır. Diğer bazı kimseler ise gösteriş merhalesinde kalmakta ve ömrünün sonuna kadar gösteriş, oyalanma ve oyun dolu bir hayat içinde yaşamaktadır. Bu tür kimselerin çocukça istekleri ve ruh haletleri vardır.

Oyun ve Oyalanma Dünyası

Kur'an-ı Kerim'in, insanların kalbinin temizlenmesi için göstermiş olduğu en iyi yollardan birisi de oyun ve oyalanmaktan uzak durmaktır. Bunun yanı sıra, Kur'an-ı Kerim, bir örnek olarak da dünyayı bir oyun ve eğlence olarak tanıtmakta ve şöyle buyurmaktadır: **"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir."**[1] Bu iki hususdan da anlaşıldığı

[1] Muhammed suresi, 36. ayet

üzere nefsi temizleme başarısı ve daha sonra da Allah'a doğru seyr-i süluk içine girmek, dünya ehli olan kimselere nasip olmamaktadır. Dolayısıyla dünya ehli olan bir insan, asla temizlenemez ve aynı şekilde temizlenen bir insan da asla dünyaya bağlanamaz.

Kur'an dünyayı bir oyun olarak tanıtmaktadır. Masumların özellikle de Hz. Ali'nin (a.s) sözlerinde yer aldığı üzere dünya bir oyalanma vesilesidir. Şeytan ve nefs-i emmare[1] insanı dünya ile meşgul etmeye çalışmaktadır. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) bir mektubunda şöyle yazmıştır: *"Şüphesiz dünya, insanı gayrisinden alı koymaktadır."*[2] Aslında insanı, dünyadan gayrisinden (yani Allah'tan) alı koyan her şey bir oyundur.

Dünyanın oyun ve oyalanma olduğunun nişanesi de şudur ki eğer bir kimse, bu tuzağa düşecek olursa dünyaya alışmakta ve dizginleri o oyalanma vesilesinin eline geçmekte ve sonuç olarak da bu oyalanma insanı bitirmeden, yormadan ve ortadan kaldırmadan asla bırakmamaktadır. Oyun oynamak da böyledir. Yani oyun, oyuncuyu oynatmaktadır. Onu kendisiyle meşgul etmektedir. İnsanı yormadıkça da asla rahat bırakmamaktadır. Nitekim uyuşturucu maddeler de uyuşturucu kullanan kimselere egemen olmaktadır ve uyuşturucu madde kullanan kimse, aslında uyuşturucu maddesinin egemenliği altında bulunmaktadır. Eğer bir kimse dünyaya, dünyanın süslerine, makama, lakaplara, mevkilere ve masalara bağlanacak olursa bu sıfatlar onu oyuna alır, güldürür, ağlatır, öfkelendirir veya hoşnut kılar.

Hikmet ve Oyun Dünyası

Kur'an-ı Kerim bir taraftan dünya hayatını oyun, oyalanma ve eğlenceden ibaret olarak kabul etmektedir. **"Hayat bir oyun ve eğlenceden ibarettir"**[3] Öte yandan da Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"Biz, bir oyun ve oyalanma konusu olsun diye göğü, yeri ve ikisi**

[1] İnsanın çirkin ve şeytanın teşviklerine itirazsız ve mücahedesiz tâbi olması hâli.
[2] Nehc'ül Belağa, 49. mektup
[3] Hadid suresi, 20. ayet

arasında bulunanları yaratmadık."[1] Bu iki ayetin birleştirilmesinden de anlaşıldığı üzere, dünya her ne kadar oyun vesilesi olsa da ve Allah bunu yaratmış bulunsa da, şüphesiz Hak Teala hikmet sahibidir ve asla oyun oynayan bir zat değildir. Başkalarını oyunla meşgul etmek, hikmete dayalı bir iştir. Hikmet sahibi bir baba çocuğunu oyunla oyalar, çocukları için oyun oynama vesilelerini temin eder ve çocuklarının oyun oynamakla birlikte kemale ermesini sağlar. Ama babanın kendisi burada oyuncu değildir. Aynı şekilde, medresede çeşitli sınıfların yanı sıra beden eğitimi dersi de vardır ve çocuklar bu derste oyun oynamakta, oyalanmaktadırlar. Dolayısıyla beden eğitimi dersi, hikmete dayalı bir derstir. Çünkü çocukların derslerinde ilerlemesine neden olmaktadır. Ama eğer çocuk bütün vaktini oyunla geçirecek olursa, bu durumda zarar etmiş olur. İnsan da eğer basiret üzere yaşayacak olursa, dünya insan için bir gelişme aracıdır. Ama eğer insan yaratılış hedefini unutur ve kendisini bu oyun araçlarıyla oyalama ve oyunla meşgul edecek olursa, şüphesiz hüsrana uğramış olur.

Bir kimse temizlenmek istiyorsa, mutlaka dünya ile savaşmak zorundadır. Zira insan dünyanın oyun ve oyalanma meydanındadır ve ister istemez yaşamak, çalışmak, muaşerette bulunmak ve diğerleriyle alış verişte bulunmak zorundadır. İnsan bir ilim elde etmelidir. Çünkü bunların da hem ilahi, hem de dünyevi çehresi vardır. Dolayısıyla insan, kendisini oyundan, oyalanmadan kurtarmak için mücadele etmek zorundadır. Oyun ve eğlenceden kurtuluş için de bu oyunları iyi tanıması ve silahlanması gerekir ki, bu oyunlar karşısında mücadele edebilsin.

Bu açıdan mümin bir insan, her an işlerini ilahi ölçülere sunmak zorundadır. Bu işlerinin dünyevi veya uhrevi olup olmadığını kontrol etmelidir. Acaba şimdi yapmış olduğu işi bir başkası yapacak olursa, aynı derece hoşnut olmakta mıdır yoksa o işi sadece kendisinin yapmasını mı istemektedir? İnsan eğer başkasının iyi iş yapmasına engel olursa veya o işin başkaları tarafından yapılmasından hoşnut olmuyorsa, bu o insanın hayır işini değil, kendisini sevdiğinin göstergesidir.

---

[1] Enbiya suresi, 16. ayet

Oyun ve Eğlenceden İbaret Olan Dünya ve Yaşlı Çocuklar

İnsan için en iyi sanat, dahilik ve aklıdır. Aklın fazileti hususunda şu kadarı yeterlidir ki aklı kemale ermeyen bir insan bile kendisini akıllı ve bilgili göstermeye çalışmaktadır.

Aklı yaratan Allah dışında hiç kimse aklın hakikatiyle aşina değildir. Allah hem aklı tanıtmış, hem de akıllı insanı bir model olarak sunmuştur. Nitekim, Allah-u Teala cehaleti de tanıtmış ve cahil kimseyi, sakınmak için bizlere tanıtmıştır.

İnsanların insanlığının müfessiri olan Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: Akıllı kimse, daimi ve kalıcı bir varlığa gönül veren, onun için çalışan, onun yolunda hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen, nefsini ve değerli her şeyini gözünden çıkaran kimsedir. Buna karşılık cahil kimse ise kalıcı olmayanı kalıcı sanan, onun için çalışan, onun yolunda fedakarlık eden kimsedir. Allah-u Teala kendisini sabit ve baki olarak tanıtmakta ve şöyle buyurmaktadır: **"Sen ölümsüz, diri olan Rabb'ine güven."**[1]

Bu esas üzere Allah, akıllı kimsenin ilahi düşünen, Allah'ın nezdinde olan şeylere aşina olan, talep ettiği şeyi ispat eden ve onu savunan kimse olarak tanıtmaktadır. Nitekim Allah'tan ve Allah'ın nezdinde olan şeylerden kaçan, Allah'tan gayrisine bağlanan kimseyi ise, Allah-u Teala cahil olarak kabul etmektedir. Allah ve Allah'ın yanında olan her şey kalıcıdır. İnsan ve insana bağlı olan her şey ise şüphesiz yok olucu ve fanidir. **"Sizin yanınızdaki tükenir, fakat Allah'ın katındaki kalıcıdır."**[2]

Bu açıdan münezzeh olan Allah, akıl sahibi kimseleri ahirete rağbet ettirmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Dünya hayatı, oyundan ve eğlenceden başka bir şey değildir. Oysa günahlardan sakınanlar için ahiret yurdu daha hayırlıdır. Buna aklınız ermiyor mu?"**[3]

---

[1] Furkan suresi, 58. ayet
[2] Nahl suresi, 96. ayet
[3] En'am suresi, 32. ayet

Dünya bütün debdebesi ve göz alıcılığına rağmen bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Oyun çocuklara özgüdür. Ama bazı kimseler bu çocukluk huyunu ve ahlakını yaşlılık dönemine kadar korumaktadır. Eğer seksen yaşına ulaşmışlarsa hakikatte seksen yaşındaki bir çocuk konumunda olmaktadırlar. Yani seksen yıl boyunca oyun oynamışlardır.

Bir sokaktan geçerken çocukların taş ve toprakla oynadıklarını gördüğümüzde onların bu yaptıklarına tebessüm etmekteyiz. Çocuklar, günün sonunda sokaklardaki bu taşları bırakmakta, el ve elbiselerini çırparak boş elleriyle ve yorgun bedenleriyle evlerine geri dönmektedirler. Bir grup kimse de yukarıda bizim halimize bakmakta ve bizim işlerimize gülmektedir. Bizim masa, makam ve mevki için neler yaptığımıza tebessüm etmektedir. Ömrümüzün sonunda emeklilik ve işsizlik döneminde, biz de bu masa ve makamı bırakmakta ve bitkin bir halde emekliye ayrılmaktayız.

Dünyanın İnsanı Susatması

Susuz insan, berrak ve duru bir su içince bu suya egemen haldedir. Onu cezp etmekte, hazmetmekte ve dönüştürmektedir. Ama eğer tuzlu bir su içecek olursa, o tuzlu suya adeta esir olmaktadır. Çünkü böyle bir su, hakikatte insanın sindirim organlarını kendi eline geçirmekte, insanın susuzluğunu artırmaktadır. Dolayısıyla yeniden insan mecburen bir bardak su içmek zorunda kalmaktadır. Eğer o sonradan içtiği su da tuzlu bir su ise susuzluğu yine artmaktadır. Dünya da işte tıpkı bu tuzlu suyu andırmaktadır. Bu açıdan İmam Musa b. Cafer (a.s) Hişam b. Malik'e şöyle buyurmaktadır: *"Dünyanın örneği, deniz suyu örneğidir. Deniz suyundan içildikçe susuzluk insanı öldüresiye susatır."*[1]

Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: Dünyaya bağlanan bir kimse, asla doymaz. İnsan dünyadan nasiplendikçe dengi veya daha fazla hırs kapıları yüzüne açılmaktadır. *"Dünya peşinde koşanlar, ona karşı daha*

[1] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 152

hırslı olma ve aşırı istekle yanıp tutuşmaktan başka bir şey elde edemediler."[1]

Eğer aç bir kimse, lezzetli bir yemek yiyecek olursa, artık yemeye ihtiyaç ve istek içinde bulunmaz. Ama açlık ve susuzluğa neden olacak bir şeyi yiyecek ve içecek olursa, asla doymaz ve susuzluğu ortadan kalkmaz. Dolayısıyla daha fazla ister. **"Daha fazlası var mı?"**[2]

Eğer biz, örneğin yüz yıllık ömrümüzün en fazla ihtiyacını temin eder ve buna rağmen doymayacak olursak buradan anlaşılmaktadır ki bu temin ettiğimiz şeyler, bizler için lezzetli yiyecekler konumunda olmamıştır. Zira eğer lezzetli yiyecekler olsaydı, biz doymuş olurduk. Aksine bu biriktirdiğimiz ve temin ettiğimiz şeyler, tuzlu bir su gibi bizim susuzluğumuzu artırmaktadır.

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Dolayısıyla (bir gün mutlaka) topladıklarıyla kendisi arasında ayrılık ve sağlam kılıp düzene soktuklarının dağılması söz konusudur. Geçmiş şeylerden ibret alırsan, gelecek şeyleri korur gözetirsin."* [3]

Başka bir önemli sorun da şudur ki insan, zahmetle topladığı her şeyi dert ve sıkıntıyla kaybetmek zorundadır. Bir kimse bir şeyi temin etmek için bütün ömrü boyunca zahmet çekebilir ama altmış yıl boyunca biriktirdiği şeyleri, birkaç saniye içinde kaybedebilir. Ama bunun derdi, sürekli bir derttir. İşte bu da bir oyalanmadan ve eğlenceden ibarettir. Eğer bir kimse bunu terk edecek olursa kurtuluş ve temizlik ehli olur. Bu esas üzere temizlik, oyun ve oyalanma ile uyuşmamaktadır.

Dünyanın Çeşitli Oyunculuğu

Dünya bir oyalanma vesilesidir. İnsanı Allah'tan alıkoyan her şey oyun ve eğlenceden ibarettir. Dünyaya tapmış bir insan asla temizlenmiş olamaz. Bu dünya ister zenginlerin malı ya da bilginlerin ilmi olsun asla fark etmez. Bazen ilim de dünyadır. Bazen insan bir şeyi öğrenmek

---

[1] Nehc'ül Belağa, 49. mektup
[2] Kaf suresi, 30. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 49. mektup

için büyük bir çaba göstermektedir. Ama eğer bir kimse kendine itiraz edecek olursa sinirlenmektedir. Bu da hakikatte o kimsenin kendisini istediğini göstermektedir. Zira ilim hiç kimsenin tekelinde değildir ve diğer kimseler de görüşünü belirtme hakkına sahip bulunmaktadırlar.

Dünya Aşağılık Bir Süstür

Dünya, alemin en aşağılık varlığı olduğu için lezzet ve süsleri de lezzet ve süslerin en düşüğü ve adisidir. Bu dünyada maddi menfaatler olarak insana erişen şeyler, dünyanın aşağılık hayatındandır. **"Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının metaıdır."**[1]

Ama Allah nezdinde olan şeyler daha iyi ve daha kalıcıdır. **"Allah katında olan ise, daha hayırlı ve daha süreklidir. Yine de akıllanmayacak mısınız?"**[2]

Lezzetler, saadetler, makamlar ve Allah nezdinde olan süsler, tümüyle hepsinden daha lezzetli ve makamları daha yücedir. Şüphesiz varlık aşamalarının en yüce lezzetleri, aşağılık alemlerin lezzetlerinden çok daha üstündür. Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının metaıdır. Asıl varılacak güzel yer Allah katında olandır."**[3] Yani dünya hayatında var olan şeyler, aşağılık hayatın süsleri konumundadır ve ondan daha aşağı bir şey düşünmek mümkün değildir.

Dünyanın aşağılık süsleri karşısında yüce alemin ziynetleri mevcuttur. Tıpkı iman süsü gibi. **"Ancak Allah, size imanı sevdirdi, onu kalplerinizde süsleyip çekici kıldı ve size küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdi. İşte onlar, doğru yolu bulmuş (irşad) olanlardır."**[4] Müminin ruhu, iman ile süslüdür. Küfür, fısk ve isyandan nefret etmektedir.

---

[1] Şura suresi, 36. ayet
[2] Kasas suresi, 60. ayet
[3] Al-i İmran suresi, 14. ayet
[4] Hucurat suresi, 7. ayet

Yüce alem, yüce bir takım lezzetlere ve süslere sahiptir. Aşağılık dünya alemi ise aşağılık süsler ve lezzetlerle doludur. Herkim dünyevi süslere ve lezzetlere yönelir, tekamülden, seyr-u suluktan geri kalırsa sermayesini kaybetmiş olur ve kıyamet günü de cevap vermek için çağrılır. Ama herkim yüce aleme yönelirse, şüphesiz ilahi vadelere ve likaya ulaşır, ebedi olarak nasiplenir. **"Şimdi, kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz, dolayısıyla ona kavuşan kişi, dünya hayatının metaı ile metalandırdığımız sonra kıyamet günü (azaba uğramak için) hazır bulundurulanlardan olan kişi gibi midir?"**[1]

Servet Toplamak

Mal ve servet toplama sevgisi de kınanmış bir sevgidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"malda bir çokluk yarışı"**[2]

Hakeza: **"Malı da 'bir yığma tutkusu ve hırsıyla' seviyorsunuz."**[3]

Mala karşı aşırı bir ilgi duyan kimse ölüm anında daha fazla baskıya maruz kalır. Zira bütün dünyevi ilgi ve alakasını koparıp atmalıdır. Elbette bazen, mal az olduğu halde bile, mala duyulan sevgi, fazla ve şiddetli olabilir. Kur'an-ı Kerim mal biriktirmeyi ve stoklamayı kınamış ve böyle yapan kimseleri, ilahi azap ile tehdit etmiştir. Kur'an-ı Kerim nitekim şöyle buyurmuştur: **"Altını ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlar ise, onlara da acıklı bir azabı müjdele."**[4]

Hakeza başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: **"Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip alay eden kimsenin vay haline! Gerçekten malının kendisini ebedi kılacağını sanmaktadır."**[5]

Bu insan mal biriktirmiş, bu malı tek tek saymış ve her gün bu malını daha da artırmak için büyük çaba göstermiştir. Böyle bir insan, aşırı mal

---

[1] Kasas suresi, 61. ayet
[2] Hadid suresi, 20. ayet
[3] Fecr suresi, 20. ayet
[4] Tövbe suresi, 34. ayet
[5] Hümeze suresi, 1- 3. ayetler

sahibi olmaktan şiddetli bir lezzet duyar. Halbuki bu maldan fazla istifade edemez, hakikatte diğerlerinin ambarcısı ve stokçusu konumundadır ve böyle bir insan, büyük çaba gösterir ve kıyametin bütün zorluklarına katlanacağını zanneder. Ama maldan nasiplenme lezzeti başkalarına nasip olur ve bu büyük bir hüsran konumundadır.

Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya malından elinde olan şeyin senden önce bir sahibi vardı; senden sonra da bir sahibi olacaktır; sen de şu iki kişiden birine topluyorsun: Allah'a itaat yolunda harcayan birisi olursa, senin ziyana uğrayarak elde ettiklerinle saadete erer. Yok eğer Allah'a isyan yolunda harcayan olursa, senin onun için topladıklarınla perişan olur. Bu her ikisini de kendine tercih etmen ve onlar için sırtında yük (günah) taşıman doğru değildir."*[1]

Eğer mali imkanlara ve servete karşı duyulan sevgi kontrol edilmezse, insanın akıbetini kötü kılabilir, dinini gevşetir ve yakini bozar. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Mal sevgisi, ahireti bozar ve mal sevgisi dini gevşetir ve yakini fesada uğratır."*[2]

Zira servet, nefsani isteklerin köküdür. Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Mal şehvetin kökü ve kaynağıdır."*[3]

Dünya malına bağlılık ve alaka şiddetle kınanmıştır; zengin olmak değil. Bu esas üzere herkimin serveti varsa ve maddi imkanlara sahipse o kimsenin dünya ehli olduğu sanılmamalıdır. Zira nice fakir kimselerin hırkasına duyduğu bağlılık, servet sahiplerinin servetlerine alakasından daha fazladır.

İlim ve İbadetin Çoğalması

İlmin çokluğuyla böbürlenmek de dünyadır. Bir kimse, ilminin çoğalması ve, "benim ilmim diğerlerinden daha çoktur" demek için ders okur ve ilim öğrenirse, durumu tıpkı "benim sermayem daha çoktur"

[1] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 610
[2] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 3, s. 396
[3] Nehc'ül Belağa, 58. hikmet

demek için çaba gösteren ve mal biriktiren kimseye benzemektedir. **"Varlıkça ve gösterişçe bunlardan çok daha üstündüler."**[1] Hakeza **"Bir ümmetin diğerinden daha çok olmasından ötürü…"**[2]

Hakeza **"Ben, mal bakımından senden daha zenginim, insan sayısı bakımından da daha güçlüyüm."**[3]

Bazen insan, bir çok ibadetlerin sıkıntısına katlanmaktadır. Ama bu sıkıntıları, Allah'ın rızasını elde etmek için çekmemektedir. Aksine, "Ben daha çok ibadet etmekteyim veya daha çok züht ehliyim" demek için ibadet etmektedir. Bu ibadet de aslında dünyadır. Salik insan, dünyada çoklukla övünmekten sakınmalı ve ahiret kevserine gönül bağlamalıdır ki Allah'a doğru seyr-u süluk yolunun en büyük engelini de ortadan kaldırmış olsun.

Dünyanın Küçüklüğü

Dünyanın küçüklüğünü gösterebilmek için Peygamber-i Ekrem'in münezzeh olan Allah nezdindeki bütün azamet ve makamına rağmen dünya hayatından fazla nasiplenmemesini göstermek yeterlidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Peygamber'in dünyadan fazla nasiplenmediği hususunda şöyle buyurmuştur: *"Resulullah'ın bu dünyada dostlarıyla beraber aç yaşaması ve Allah nezdindeki yüce makamına rağmen dünya süslerini kendisinden esirgemesi bu dünyanın kötülüklerine ve ayıplarına delalet eder. Bakan kimse aklederek baksın; Allah Muhammed'i böyle yaşamakla alçalttı mı, yoksa ikram edip yüceltti mi?! Alçalttı diyen, yüce Allah'a and olsun büyük iftira eder, yalan söyler. İkram edip yüceltti diyen de bilsin ki Allah ondan gayrisine dünyayı vermekle alçaltmış, dergahına en yakın olanlardan da dünyayı uzak tutmuştur… Dünyadan karnı boş olarak çıktı, ahirete esenlik içinde vardı, taş üstüne taş koymadan rabbinin yolunu tuttu, davetine icabet etti."*[4]

---

[1] Meryem suresi, 74. ayet
[2] Nahl suresi 92. ayet
[3] Kehf suresi, 34. ayet
[4] Nehc'ül Belağa, 160. hutbe

3- Dünya Sevgisinin Etkileri

Dünya sevgisinin etkilerini beyan etmeden önce dostluk ve muhabbet konusuna kısaca bir değinmek istiyoruz. Şüphesiz bilindiği gibi sevgi ve muhabbet iki kısımdır: Doğru sevgi ve yalan sevgi. Doğru sevgi, insanın kemali tanımasıdır. Elbette insan kemal hakkında bilgi sahibi olunca ona gönül verir. Tıpkı mutlak kemal olan Allah'a duyulan sevgi gibi. Buna karşı olarak kemalin de bir çekiciliği vardır ve seven kimseyi kendisine doğru cezp etmektedir. Hakikatte doğru sevgi iki boyutlu bir sevgidir.

Ama yalancı sevgi, insanın noksan ve eksik bir şeyi kemal sanması ve bu batıl zannı esasınca, o hayali kemale ilgi duymasıdır. Tıpkı Allah'tan gayrisine duyulan sevgi gibi. Özellikle de tabiat alemine duyulan sevgi, yalancı bir sevgidir. Hakeza hakikatte itici bir güç olan cazibesi de, tıpkı engerek yılanını andırmaktadır. Engerek yılanı nefes aldığı zaman bazı böcekleri kendisine cezp etmektedir. Ama bu cezbi, yetiştirmek ve kemal için değildir, hazmetmek ve yok etmek içindir. Dolayısıyla onların cezbi yalandır. Dünyanın debdebesi ve süsleri de işte böyledir. İnsan eğer dünyaya gönül verecek olursa dünyanın cazibesi onu kendisine doğru çeker, onu ezip yok eder. Daha sonra da atık şeklinde dışarı atar.

Ama münezzeh olan Allah'ın mukaddes zatı, sadece müminlerin sevgilisi konumunda değildir, Allah da onları sevmektedir ve onları kendine doğru cezp etmektedir ki, onları yetiştirebilsin ve ihya edebilsin. İşte bu açıdan şöyle denmiştir:

"Allah'tan başka her şey batıldır.

Her nimet, şüphesiz yok olucudur."[1]

Muhabbet ve sevgi hakkında da söylemek gerekir ki, Allah'ın sevgisi dışında her sevgi batıldır ve yalancıdır. Müminlerin Emiri Hz. Ali

[1] Usd'ul Gabe, c. 4, s. 483

(a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya sizi terk edecektir. Dolayısıyla dünya sizi terk etmeden önce, siz dünyayı terk edin."*[1]

Bir deyim olarak da şöyle denmiştir: "Bir makamdan azledilmek, erkeklerin boşaması ve yöneticilerin hayzı konumundadır."[2]

İnsan da sonunda dünyadan, lezzetlerinden ve makamlarından azledilecek ve mahrum kalacaktır. Bu açıdan Kur'an dünyayı, aldanma evi olarak tanıtmıştır.

Bir grup kimse, Leyla ve Mecnun hikayesinin sonunda şöyle demektedirler: "Leyla ömrünün sonunda hastalandı ve güzelliği ortadan kalktı. Sonunda annesine, mesajını Mecnun'a ulaştırmasını ve kendisine şöyle demesini vasiyet etti: "Eğer bir sevgili seçmek istiyorsan, benim gibisini sevme ki, bir tek ateşli hastalık sebebiyle bütün güzelliğini kaybetmekte ve hasta olduğu sebebiyle bütün sevinci ortadan kalkmaktadır. Öyle birini sev ki asla fani olmasın."

Bu esas üzere marifet, hakiki sevgiyi doğurmaktadır ve gaflet ise yalancı sevgiye neden olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de yalancı sevgi hakkında şöyle yer almıştır: **"Hayır; siz çarçabuk geçmekte olanı (dünyayı) seviyorsunuz. Ve ahireti terk edip bırakıyorsunuz. O gün yüzler ışıl ışıl parlar. Onlar Rabblerine bakar. O gün, öyle yüzler vardır ki kararmış- ekşimiştir. Kendisine, beli büken işlerin yapılacağını anlamaktadır."**[3]

Yani, fani şeyleri seven kimseler, kıyamet günü üzgün ve bitkin bir yüze sahip olacaktırlar. Ama münezzeh olan Allah'ı hakiki sevgili edinen kimseler, o gün mutlu bir yüze sahip olacaklardır.

Şimdi de dünyaya yöneliş ve sevginin bazı etkilerini beyan etmeye çalışacağız.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 86, s. 237

[2] es- Sevaik'ul Mu'rika, s. 125

[3] Kıyamet suresi, 20- 25. ayetler

1- Dünya Sevgisi Bütün Hataların Kaynağıdır

İslami öğretilerde dünyaya muhabbet ve yöneliş bütün kötülüklerin kaynağı olarak tanıtılmıştır. Hz. Ali (a.s) dünyayı çok iyi tanıdımış ve hakikatini insanlara beyan etmiştir. İnsanları dünya sevgisinden sakındırmış ve şöyle buyurmuştur: *"Dünya sevgisinden sakın. Şüphesiz dünya sevgisi her hatanın aslı ve her belanın kaynağıdır."*[1]

Hakeza Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya sevgisi her hatanın başıdır."*[2]

Eğer bir kimse dünya sevgisini seçecek olursa, en büyük yanlışlığı yapmış sayılmaktadır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Hataların en büyüğü dünya sevgisidir."*[3]

2- Ahirete Karşı Düşmanlık

Dünya sevgisi insanın ahiretten ve kıyametten kaçmasına ve aldatıcı dünya nimetlerini Allah ile görüşme makamından daha değerli kabul etmesine neden olmaktadır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya ve ahiret iki uyumsuz düşman ve iki farklı yoldurlar. O halde kim dünyayı sever ve ona gönül verirse, ahirete buğz eder ve ona düşman kesilir. Bunlar doğu ve batı gibidirler. Bunların arasında yürüyen, birine yaklaştıkça diğerinden uzaklaşır. Bunlar bir kocası olan iki kadın (kuma) gibidirler (sürekli ihtilaf içerisindeler)."*[4]

Bu esas üzere dünya sevgisi, Allah sevgisiyle bir araya gelmemektedir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Gece ve güneş (gündüz) bir araya gelmediği gibi Allah sevgisi ve dünya sevgisi de asla bir araya gelemez."*[5] Masum imamlar sürekli olarak dünya sevgisinin tehlikesini hatırlatmış ve münezzeh olan Allah'tan

---

[1] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 297
[2] a.g.e, c. 3, s. 395
[3] a.g.e, c. 2, s. 398
[4] Nehc'ül Belağa, 103. hikmet
[5] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 4, s. 624

dünya sevgisini kalplerinden çıkarmasını talep etmişlerdir. Örneğin İmam Seccad (a.s) Ebu Hamza-i Sumali duasında şöyle buyurmuştur: *"Ey efendim! Dünya sevgisini kalbimden çıkar."*[1]

Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: *"Eğer siz Allah'ı seviyorsanız, dünya sevgisini kalplerinizden dışarı çıkarın."*[2]

Dünya sevgisi insanın ahiretten kaçışına sebep olduğu ve insanı Allah ile görüşmekten hoşnutsuz kıldığı gibi, kulakları hikmete dayalı sözleri kabulden ve kalpleri basiret nurunu edinmekten mahrum kılmaktadır. Nitekim Hz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Dünya sevgisi aklı bozar, kalbi hikmet duyma hususunda sağır eder ve şiddetli bir azaba sebep olur."*[3]

Bu durumda insan, artık hikmet sahibi bir nasihatçinin sözlerine değer vermemektedir. Böyle bir kimsenin içinde bir nur da yoktur ki sapıklığın karanlıklarından kurtulabilsin. Sonuç olarak Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) dediği gibi hem dinini kaybetmektedir, *"Az bir dünya bile dini bozar"*[4] hem de dünyasını ortadan kaldırmıştır: *"Herkimin kalbi dünya sevgisi ihtirasına boğulursa ondan üç şey asla ayrılmaz: Sürekli bir hüzün, kendisini terk etmeyen bir ihtiras ve ulaşamayacağı bir arzu."*[5]

3- Gaflet Uykusu

Dünyaya bağlılığın etkilerinden biri de gaflettir. Dini tabirlerde, seyr-u sulük ehli olmayan kimselere uyuyan veya mest (sarhoş) kimseler denmektedir. Mest, şarabın aklını örttüğü kimse demektir. Bu esas üzere gençlik, makam, gurur ve mal da insanın aklının çehresini örttüğü, insanın uyanmasına ve hareket etmesine engel olduğu için mest edicidir.

---

[1] Mefatih'ul Cinan
[2] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 3, s. 22
[3] a.g.e, c. 5, s. 42
[4] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 6, s. 455
[5] a.g.e, c. 5, s. 359

Bilmeyen, nakıs olan ve bir kamilin kendisini kemale erdirmesi gereken insan ya muhtaçtır ve ihtiyacını ihtiyaçsız bir kimse gidermelidir ya da yolcudur ve hareket etmek zorundadır. Bu insan uykudadır ve uyku halinde de ölmektedir. Bu halde onu istemediği bir yere götürmektedirler. Çünkü bu hareket zaruri ve yakini bir harekettir: **"Senden önce hiç bir beşere ölümsüzlüğü vermedik; şimdi sen ölürsen onlar ölümsüz mü kalacaklar?"**[1]

Tabiat aleminde, hiç kimse huzurlu değildir ve güven içinde yaşamamaktadır. Zira dünya huzur yurdu değildir. Nitekim berzah ve kabir alemi de istirahat ve güvenlik yeri değildir. Mezar taşına yazılan, "huzur evi" ifadesi ise berzahın dünyaya oranla değerlendirilmesi esasıncadır. Aksi taktirde, kabir veya berzah, kıyamete oranla huzur yeri değildir. Zira berzah ehli olan kimseler, her ne kadar tabiat ve dünya ehlini geride bırakmışlarsa da, cennetten ibaret olan mutlak ve güvenlik yurduna ulaşmak için büyük bir çaba ve gayret içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla asıl güvenlik ve huzur yeri cennettir.

Şabaniyye duasında, gaflet uykusundan uyanma hakkında şöyle yer almıştır: *"Ey Allah'ım! Benim günahtan uzaklaşacak bir gücüm yoktu. Ama sen sevgin üzere beni uyandırdın."*[2]

Yani ey Allah'ım! Ben gafil idim, bir hareket etmeye başarım yoktu. Sonunda sen beni uyandırdın.

Bu uyanıklık ve hareket için de şüphesiz büyük bir gayret ve çaba gerekir. Peygamberlerin sesi bir kimsenin kulağına eriştiği zaman onu uyandırır. Hatta eğer uykuda olmuş bile olsa, onu uykusundan kaldırır. Peygamberler uyumuş insanları uyandırmak için gelmişlerdir. Ama eğer bir kimsenin uykusu ağır olursa, Peygamberlerin (a.s) sesleri, öyle ağır uykuya dalmış insanları uyandırmamaktadır. Münezzeh olan Allah Peygamber-i Ekrem'e şöyle buyurmuştur: **"Sen ise kabirlerde olanlara işittirecek değilsin."**[3]

---

[1] Enbiya suresi, 34. ayet
[2] Mefatih'ul Cinan
[3] Fatır suresi, 22. ayet

Uyanık insan, hareket etmesi gerektiğini, hareket etmediği ve iki anda bir halet üzere kaldığı taktirde zararda olduğunu anlar. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"İki günü bir olan kimse, şüphesiz zarar ve ziyan içindedir."*[1] Buradaki günden maksat, bir gece-gündüzden veya gece karşısında yer alan gündüzden ibaret değildir. Bu esas üzere eğer bir kimsenin iki saati veya hatta iki anı bile aynı olacak olursa, zarar etmiş sayılır. Zira ömrünü vermiş ama bunun karşısında bir şey almamıştır. Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) ifadesiyle: Herkim sürekli kendini hesaba çekecek olursa, kar eder ve her kim de nefsinden gaflet edecek olursa şüphesiz hüsrana uğrar: *"Nefsini muhasebe eden kazanır, kendinden gaflet eden zarar eder."*[2]

Gaflet, Ruhun Pisliğidir

Din açısından gaflet, pislik ve çirkinliktir. İnsanın Allah-u Teala'dan gaflet etmesine neden olan her sevgi, bir aşağılık ve sapıklıktan ibarettir. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Gaflet ruhun sapmasıdır."*[3]

Münacat-i Şabaniyye'den de istifade edildiği üzere gaflet, insanın ruhunun pisliğidir. Nitekim Masum İmamlar (a.s) Allah'a şöyle arzetmişlerdir: *"Ey Allah'ım! Kalplerimizi gaflet pisliğinden temizlediğin için sana şükrederim."*[4]

Bu tür ifadeler, kinayi ifadeler değildir. Bazıları faziletin "taharet" ve ahlaki rezaletin ise "vesah"[5] olarak ifade edilmesinin kinaye ve mecaz olduğunu sanmışlardır. Ama bu düşünce batıl bir düşüncedir. Zira insan, zahirin yanı sıra bir batına da sahiptir ve kıyamet günü bu batınlar zuhur edecektir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 68, s. 173

[2] Nehc'ül Belağa, 208. hikmet

[3] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 1, s. 369

[4] Mefatih'ul Cinan

[5] Çoğulu ise Evsah'tır ve de kir, pas, murdarlık ve pislik anlamlarını ifade etmektedir.

Kıyamet günü bazı kimseler nurani, beyaz yüzlü ve açık alınlıdırlar. Bazı kimseler ise siyah yüzlü, kara çehreli ve pislik içindedirler. Kıyamet günündeki "gıslin"[1] ise günahkarların yiyeceği olup gafletten kaynaklanan bir nesnedir. **"Bundan dolayı bugün, kendisine hiç bir sıcak dost yoktur. Günahkarların yiyeceği olan kanlı irinden başka bir yiyeceği de yoktur."[2]**

Dışarıdan insanın yakasına yapışan her türlü afetin kökeni, şüphesiz insanın derunundaki gaflettir ve eğer insanın derununda itikat ve iltifat kalesi var olacak olursa şüphesiz ona bir zarar gelmez. Zira her an gafil kimse başka bir gafilin elinden zarar görür.

Rivayetlerin birinde şöyle yer almıştır: "Hiçbir kuş, Allah'ı zikrettiği bir halde ok yemez. Bir kuş veya diğer hayvanlara isabet eden her ok, o hayvanın gafleti anındadır."

Nitekim İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Karada ve nehirde avlanan her hayvan ile vahşi hayvanlardan hiç birisi Allah'ı zikretmeyi zayi (terk) etmedikçe avlanmazlar."*[3]

Başka bir rivayette ise şöyle yer almıştır: *"Yıldırım, Allah'ı zikreden bir kimseye isabet etmez."*[4]

Her gafletin kökeni, dünyaya ve dünyevi süslere teveccüh etmektir. Ama koruyucusu olan ve Allah'tan gayrisini kalbinden uzak tutan bir kimse, gafletten korunmuş ve de her türlü pislikten münezzeh bulunmaktadır.

4- Istırap

Korku ve ıstırap, dünyaya bağlılığın ve yönelişin diğer etkilerinden biridir. Sıradan insanların mutsuzluğu, bizzat dayanağı olmayan şeylere dayanması sebebiyledir. Bu açıdan bir atasözü olarak şöyle denmiştir: "Suya düşen insan, suya düşen yılana sarılır." Yani suya düşen insan,

---

[1] Yara yıkandığında içinde çıkan irinli ve kanlı su. Aynı zamanda cehennem ehlinin etleri ve kanlarının yıkandığı nesne.

[2] Hakka suresi, 35- 37. ayetler

[3] Bihar'ul Envar, c. 61, s. 24

[4] A.g.e, c. 90, s. 156

kurtulabilmek için her türlü şeye sarılır. Zira o şeyin denizde bir kökü olduğunu ve güçlü olduğunu sanmakta ve hayal etmektedir.

Dünya sevgisine boğulmuş kimseler çırpınmakta, her an tehlike hissetmekte ve ona buna sarılmaktadırlar. Bu kimseler dünyanın debdebesine aldanmaktadırlar. Bu dünya debdebesinin, kendilerini ıstıraptan çıkaracağını zannetmektedirler. Oysa bu mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim, cehennem ateşine maruz kalan kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: **"Dünya hayatından hoşnut olup bu hayatla yetinenler…"**[1]

Yani bunlar, dünya ile yetinmişlerdir. Dünyadan hoşnut ve güvendedirler. Oysa ki dünya metası bir aldatmadan başka bir şey değildir. **"Dünya hayatı, aldanış olan bir metadan başka bir şey değildir."**[2]

Yani dünya hayatı, aldatıcı bir meta konumundadır ve insanı aldatmaktadır. Eğer boğulmak üzere olan bir insan, aldanarak boş bir şeye dayanacak olursa, şüphesiz huzura erişemez. İlahi insanların itminan içinde olmasının sebebi ise Hak'ka dayanmalarıdır. Zira Hak Teala mutlak sabittir. **"Bu böyledir. Allah gerçektir"**[3] Varlık alemini idare eden kimsenin, adaletiyle ayakta duran Allah olduğuna, bu Allah'ın evreni adalet üzere idare ettiğine ve bütün işlerinin hikmet üzere olduğuna inanan bir kimse şüphesiz kendisini Allah'a havale eder ve bu havale sebebiyle güvene erişir, ıstıraplar ortadan kalkar ve huzur içinde olur.

Ama fani olan dünyadan mutlu olan ve bu dünyaya ümit bağlayan bir kimse, her an dünyanın yok olma ihtimali olduğu için sürekli ıstırap ve endişe içinde yaşar. Bu açıdan da herkim dünyanın geçici lezzetlerinden dolayı mutlu olursa, şüphesiz akılsızlık etmiş olur: *"Dünya ile feraha erişen kimseler, ahmaktır."*[4] Zira dünya afetlerin yurdudur: *"Dünya afetler bölgesidir."*[5]

Bu esas üzere dünyanın debdebesine güvenmek, tıpkı güzel renkli bir engerek yılanıyla dostluk etmek gibidir. Oysa bu engerek yılanının

---

[1] Yunus suresi, 7. ayet
[2] Hadid suresi, 20. ayet
[3] Hac suresi, 62. ayet
[4] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 1, s. 124
[5] a.g.e, s. 153

öldürücü zehiri her an insanı tehdit etmektedir. *"Dünya (zehirli) bir yılan gibidir; derisi yumuşak, ama içinde öldürücü zehir vardır; aldanan cahil ona doğru yürür, akıl sahibi ise ondan uzak durur."*[1]

Bütün bu değişikliklere ve bireylerin alçalıp yükselmelerine rağmen, insan bu aldanma yurduna nasıl gönül verebilir? Nitekim Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünyaya, her gün müşahede edilen bütün acı olaylara ve değişikliklere rağmen itimat etmek cehalet ve bilgisizliktir."*[2]

Sonuç olarak da bu cehalet insanın zillete düşmesine neden olmaktadır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya insanı zelil eder."*[3]

Dolayısıyla hayatında mutluluk ve huzur isteyen bir insan sürekli olarak Allah'ı anmalıdır. Allah'ı anmak ise huzur ve güvenliğin yegane etkenidir. Böyle bir güvene erişen insan artık hiçbir şeyin yokluğundan endişeye kapılmaz ve hiçbir şeyden nasiplendiği için de kendinden geçmez. **"Bunlar, iman edenler ve kalpleri Allah'ın zikriyle mutmain olanlardır. Haberiniz olsun; kalbleri yalnızca Allah'ın zikriyle mutmain olur."**[4]

Bu ayetin başında yer alan, "ela" kelimesi, "sıla"nın[5] takdimi sayesinde hasr[6] ifade etmektedir.

Dolayısıyla ayet-i şerife insana sürekli uyanık olması gerektiği hakikatini bildirmektedir. Kalbin huzur ve güvene erişmesinin yegane etkeni Allah'ı anmasıdır. Münezzeh olan Allah, "Kalpler Allah'ın zikriyle itminana erişir" dememiştir. Aksine, "**Kalpler, sadece ve sadece Allah'ı zikretmekle itminana erer"** diye buyurmuştur. Bu hakikatin

---

[1] Nehc'ül Belağa, 119. hikmet

[2] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 116

[3] a.g.e, c. 1, s. 10

[4] Ra'd suresi, 28. ayet

[5] İçinde bulunduğu cümleyi sonradan gelen cümleye bağlamaya yarayan (edip, ederek, ederken) gibi fiil şekli rabt sigası.

[6] Bir şeyin içine alma. Yalnız bir şeye mahsus kılma.

sırrı da şudur ki Allah-u Teala bize, bizzat kendimizden daha yakın bulunmaktadır**. "Ve bilin ki muhakkak Allah, kişi ile kalbi arasına girer"**[1]

Kalpler de sadece Allah'ın elindedir. Kalpleri değiştiren ve kalplere teselli veren yegane zat Allah'tır.

5- Dünyevi Makama Bağlılık

İnsanın makamları iki kısımdır: Manevi ve dünyevi. Manevi makamlar; takva, Allah'a ibadet ve günahları terk etmek sayesinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla iç ve dış şeytanın vereceği zarardan korunmuştur ve sürekli bir kontrol olduğu taktirde gaspedilmesi mümkün değildir.

Ama dünyevi makamlar, örneğin idarecilik ve toplumsal başkanlık, yok olmaya maruzdur. Dünyevi makamlar, her gün azledilme veya tayin edilme noktasında bulunmaktadır. İmanlı insan, bu makamlara gönül vermez. Hz. Ali (a.s) kısa ve çok anlamlı bir ifadesinde dünyevi makamları şöyle ifade etmektedir: *"İnsanlar üzerinde yöneticilik, kokuşmuş bir su veya boğaza tıkanan bir lokma gibidir."*[2]

Dünya, kendisini berrak ve saf bir su gibi gösterir. Kudrete susamış kimseler, bu suya doğru koşar. Bu suyun kötü kokusuna ve kokuşmuşluğunu sarılırlar. Hakeza dünya kendisini yağlı ve yumuşak bir lokma suretinde gösterir. Böylece de makam ve mevki açları, bu lokmaya doğru saldırıya geçer. Bu lokmayı yuttukları an, boğazlarına tıkanır. Bu kimseler, arzularına ulaşma hasreti içinde helak olurlar.

İlahi vahiy ve semavi kültürün yeryüzüne ait beşeri kültürden en büyük farklılıklarından birisi, varlık âlemine ve bu varlık âlemindeki imkânlara bakış açısıdır. Yüce ve semavi görüşe sahip olan bir insan, dünyevi makamlara asla gönül vermez. Dolayısıyla da teklif ve İslami topluma hizmet aşkıyla kudret koltuğuna oturur. Bu açıdan bu makama tayin edildikleri takdirde asla sevinmezler ve bu makamdan alındıkları

[1] Enfal suresi, 24. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 5. hutbe

takdirde de asla üzülmezler. **"Öyle ki, elinizden çıkana karşı üzüntü duymayasınız ve size (Allah'ın) verdikleri dolayısıyla sevinip- şımarmayasınız."**[1]

Ama dünyaya bağlı insan, dünyevi makam ve mevkilere aşıktır. Bu makama ulaşmak için, her türlü çabayı gösterirler. Böyle bir insan kudret susamışlığı esasınca yöneticilik makamını elde eder ve bunu bir ganimet olarak sayar. Bu makamı kaybetmeyi ise bir bela ve musibet olarak düşünür.

Tağutların Makam Düşkünlüğü ve Evliyanın Uzlete Çekilmesi

Makam düşkünlüğü ve dünyevi makamlar peşinde koşmak, şüphesiz yeryüzünde fesat çıkarmak için uygun bir ortam konumundadır. **"İşte ahiret yurdu biz onu, yeryüzünde büyüklenmeyi ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armağan) kılarız."**[2]

Bu üstünlük peşinde koşma isteği, bazen Allah karşısında, bazen ilahi peygamberler karşısında ve bazen de hak üzere olan İmam karşısında ortaya çıkmaktadır.

Bunun en açık örneği ise İmam Ali b. Ebi Talib'in (a.s) karşısında üstünlük taslama adetidir. Hz. Ali (a.s) meşhur Şıkşıkiye hutbesinde, bu konuyla ilgili kapsamlı bir yorumda bulunmaktadır.

Devenin heyecanlandığı zaman çıkarmış olduğu özel çığlığa ve feryada şıkşıka denmektedir. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) de ateşli ve heyecanlı bir şekilde kendisinden önceki yöneticilerin işlerini yorumladığı için bu konuşmasını şıkşıka olarak ifade etmiştir.

Bu hutbe, Hz. Ali'nin en açık, yetkin ve güzel konuşmalarından biridir. Hz. Ali (a.s) bu hutbesinde, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra topluma hakim olan şartların siyasi ve içtimai bir yorumunu yapmıştır. Aynı zamanda Ali (a.s) bu hutbesinde kendi asrındaki dar

[1] Hadid suresi, 23. ayet

[2] Kasas suresi, 83. ayet

görüşlü halkın ve gasıb hakimlerin ruh haletini gözler önüne sermektedir.

Hz. Ali (a.s) bu hutbesinin baş kısmında şöyle buyurmaktadır: *"Allah'a and olsun ki falan kimse, hilafete göre yerimin, değirmen taşının mili gibi olduğunu bildiği halde hilafeti bir gömlek gibi giyindi. Oysa sel benden akar ve hiç bir kuş benim uçtuğum yerlere uçamazdı. Ben de hilafetle arama bir perde çektim, ondan yüz çevirdim. Başladım düşünmeye; kesilmiş elimle atağa mı geçeyim, yoksa kapkaranlık körlüğe sabır mı edeyim? Öyle bir karanlık ve körlük ki bu, büyüğü tamamıyla yıpratır, küçüğü tümüyle ihtiyarlatır, mümin kimse de Rabbine ulaşıncaya dek bu karanlık körlükte zahmetten zahmete düşer."*[1]

Hz. Ali (a.s) daha sonra ise şöyle buyurmuştur: *"Ama işi elime alınca bir bölük hemen biatten döndü, ahdini bozdu. Başka bir bölük ok yaydan fırlar gibi fırladı, çıktı, öbürleri de zulme saptılar.*

Sanki onlar her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın **"İşte ahiret yurdu; biz onu yer yüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veririz. Akıbet takva sahiplerinindir."**[2] *buyurduğunu duymamışlardı!*

Evet and olsun Allah'a elbette duydular ve anladılar da. Ama dünya gözlerine süslenmiş, bezenmiş bir şekilde göründü, onun bezentisi, süsü hoş geldi onlara."

6- Allah'ı Zikretmekten Yüz Çevirmek

Allah'ı anmaya engel olan tek şey, dünyayı talep etmektir. Nitekim münezzeh olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Şu halde sen, bizim zikrimize sırt çeviren ve dünya hayatından başkasını istemeyenden yüz çevir."**[3]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 3. hutbe

[2]- Kasas suresi, 83. ayet

[3] Necm suresi, 29. ayet

Bu ayet esasınca Allah'ı zikretmekten yüz çevirmenin sırrı, sadece dünyayı talep etmektir. Bu karşılaştırmadan elde edilen anlam ise dünyayı talep etmenin Allah'ı zikretmekle uyuşmamasıdır.

Bu gerçek, Mina'da geceleme hakkında nazil olan ve orada geceleyen kimselerin farklı zikirleri dile getirilen ayetlerden de istifade edilmektedir. Bu ayetler esasınca zahir itibariyle, Hac amelleri için Mekke'ye giden, Arafat ve Meş'ar amellerinden sonra Mina'da toplanan insanlar iki kısımdır: 1- Dünyayı talep eden kimseler ki bunların mantığı şudur: "Ey Allah'ım! Bizlere dünyayı ver. İster helal olsun ister haram bize dünyayı nasip et." Bunlar, Allah'ı zikreden kimseler değillerdir. Onların Lebbeyk sözleri de her ne kadar kavram olarak zikirse de örnek ve hakikat olarak, Hak Teala'dan gaflettir. Aynı şekilde namaz kılan kimselerin çoğunun niyeti de kavram olarak niyettir. Ama hakikatte Allah'tan gaflettir.

2- Hakkı zikreden kimseler ki onların mantığı şudur: "Ey Allah'ım! Bizlere dünya ve ahiret iyiliklerini ver ve bizlere dünya ve ahiretin helalinden nasip eyle." **"(Hac) ibadetlerinizi bitirdiğinizde, artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah'ı anın. İnsanlardan öylesi vardır ki: "Rabbimiz, bize dünyada ver" der; onun ahirette nasibi yoktur. Onlardan öylesi de vardır ki: "Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik (ver) ve bizi ateşin azabından koru. " der."**[1]

7- Hakiki Marifetten Mahrumiyet

Münezzeh olan Allah, dünyayı talep eden kimselerin ilmini de yetkin olmayan bir ilim kabul etmiş ve Resulüne de bu kimselerden yüz çevirmesini emretmiştir. **"Şu halde sen, bizim zikrimize sırt çeviren ve dünya hayatından başkasını istemeyenden yüz çevir. Onların bilgilerinin erişebileceği sınır budur."**[2]

---

[1] Bakara suresi, 200- 201. ayetler

[2] Necm suresi, 29- 30. ayetler

Bu grup, ilim hakkındaki bu az birikimlerle asla nefis marifeti, akıl marifeti ve bilahare tabiat ötesi marifetlere ulaşamaz ve onlardan nasiplenemez. İlahi marifetlerden nasiplenebilecek kimseler, en azından akıl sahibi kimseler olmalıdır. Maddi ilimleriyle sadece dünya çerçevesinde ve tabiat varlığında gezinen bir kimse, tabiat penceresinden tabiat ötesi aleme geçiş yapamaz.

Bu açıdan Allah-u Teala ruhun hakikatini soran kimselere şöyle buyurmaktadır: **"Size ilimden yalnızca az bir şey verilmiştir. "**[1]

Bu hitap, zahiren haklarında **"İşte onların ilimden yana ulaşabildikleri (son sınır) budur."**[2] diye buyurulan kimselerdir. His veya hayal düzeyinde düşünen kimselerin ilmi oldukça azdır ve bu kimseler, dünyadan başka bir şey görmezler. Ama akıl düzeyinde düşünen kimselerin hedefleri de kesinlikle akli bir hedeftir. Akli bir hedef ise, tabiat darlığında zuhur etmez. Dolayısıyla akıllı insanın hedefi, tabiat ötesi alemden kaynaklanır. Ama dar görüşlü insanın hedefinin nihayeti fani dünyadır.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya ancak kör (kalpli) olanların görme sınırının son noktasıdır, dünyanın ötesinde ne olduğunu görmez. İnsan basiretiyle dünyayı deler geçer ve (esas) dünyanın öteki dünya olduğunu bilir. Bu yüzden basiretli kimse dünyadan yüz çevirir, kör ise ona yönelir. Basiretli kimse ondan azık toplar, kör ise onun için azık biriktirir."*[3]

Hz. Ali (a.s) başka bir konuşmasında şöyle buyurmuştur: *"Dünya ibretle bakanı basiret sahibi yapar, hasretle bakanı ise kör eder."*[4]

Merhum Seyyid Razi ise şöyle diyor: "Eğer bir kimse, "Dünya ibretle bakanı basiret sahibi yapar" cümlesi hakkında düşünecek olursa, bu cümlede çok ilginç ve derin bir anlam elde eder. Öyle ki bu anlamın derinliklerine erişebilmek mümkün değildir. Özellikle eğer "hasretle

[1] İsra suresi, 85. ayet
[2] Necm suresi, 30. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 133. hutbe
[4] Nehc'ül Belağa, 82. hutbe

bakanı ise kör eder" cümlesi bunun yanına eklenecek olursa bu durumda bu iki cümle arasındaki fark kendiliğinden anlaşılacaktır. Bu fark oldukça açık, ilginç ve aşikar bir farktır.

Kapsamlı Anlamda Dünyevileşme

Gerçi Kur'an-ı Kerim insanları dünyayı talep eden ve ahireti talep eden kimseler olarak ikiye ayırmış ve şöyle buyurmuştur: **"Sizden kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz de ahireti istiyordu."**[1]

Hakeza Kur'an-ı Kerim, bir grubun dünya ekinini diğer bir grubun ise ahiret ekinini talep ettiğini açıklayarak şöyle buyurmuştur: **"Kim ahiret ekinini isterse, biz ona kendi ekininde arttırmalar yaparız. Kim de dünya ekinini isterse, ona da ondan veririz…"**[2] Ama meşhur teslis hadisinde Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), ahireti talep edenleri üç kısma ayırmaktadır. Onlardan bir kısmının hedefi sadece ateşten sakınmaktır. Diğer bir kısmının hedefi cennet şevki ve iştiyakıdır. Diğer bir kısmının hedefi ise Allah sevgisidir.

"İnsanlardan bir grup, Allah'a rağbet (mükafat) için kulluk eder; bu tüccarların ibadetidir. Bir grup da Allah'tan korkarak kulluk eder, bu da kölelerin kulluğudur. Bir grup da Allah'a şükür etmek için kulluk eder, bu da hürlerin ibadetidir."[3]

Allah'tan, Allah dışında bir şeyi talep eden birinci ve ikinci grup, üçüncü gruba oranla, dünyayı talep eden kimselerdir. Gerçi bunlar, iman, namaz ve oruç ehli kimselerdir. Ama Allah'tan gayri her şey kapsamlı ve genel anlamda dünyadır. Her ne kadar cennete ulaşmak veya cehennem azabından kurtulmak için bir vesile olsa da. Bu ince anlamı şu ayetten istifade ederek anlamak mümkündür: **"Sen de sabah akşam O'nun rızasını isteyerek Rablerine dua edenlerle birlikte sabret.**

---

[1] Al-i İmran suresi, 152. ayet
[2] Şura suresi, 20. ayet
[3] Şerh-u Gurer'ul Hikem, c. 2, s. 866

Dünya hayatının (aldatıcı) süsünü isteyerek gözlerini onlardan kaydırma…"[1]

Bu ayette Resul-i Ekrem'e (s.a.a), seyr-u süluk ehli olan ve sabah akşam Allah'ı zikreden kimselerle birlikte sabretmesini, sabrı terk etmemesini ve dünyayı talep eden kimselerle birlikte olmamasını emretmektedir.

Hakeza bu ayette dünyayı talep etmek, Allah'ın vechini talep etmenin karşısında yer almıştır. Yani bunlar, sadece irade ehlidir ve Allah'ın vechini irade etmektedirler. Onlar, sabah akşam yaptıkları bu zikirden, sadece cehennemden kaçmayı veya cennete yerleşmeyi talep etmemektedirler. Aksine onlar sadece Allah'ın vechini talep etmektedirler. Nitekim Müminlerin Emiri ve diğer Ehl-i Beyt imamları da şöyle buyurmuşlardır: **"Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz…"**[2]

Hak yolunun saliklerinin bu iradesi sadece Allah'ın vechine yöneliktir; cehennemden sakınmak veya cennete ulaşmak için değildir.

O halde irade, eğer Allah'ın vechi ile ilgili olursa, salik Allah'a ulaşma başarısını elde eder ve bu da irade mertebesinin en üstünüdür. Ama eğer sadece cehennemden sakınmak veya cennete ulaşmak için olursa, bu insan yolda kalır. Zira söz konusu ayette iki grup arasında bir karşılaştırma yapılmış ve Resul-i Ekrem'e şöyle hitap edilmiştir: "Sen, Allah'ın vechini irade eden kimselerden ol. Onlardan ayrılma ve dünyayı talep eden diğerlerine sakın yönelme."

Bu karşılaştırmadan da anlaşıldığı üzere bir grup dünya ehli, bir grup ise Allah'ın vechini irade eden kimselerdir. Ama bir grup insan ise cehennemden sakınmak ve cennete ulaşmak için çaba göstermektedirler. Bunlar her ne kadar dünya ehline oranla ahireti talep eden kimseler olsa da Allah'ın vechini talep eden kimselere oranla genel ve kapsamlı anlamda dünya ehli olan kimselerdir. Çünkü bunlar, yolun ortasındadırlar. Her ne kadar kendilerinden daha düşük kimselere oranla kurtuluş ehli olsalar da kendilerinden üstün olanlara oranla henüz hedefe ulaşmamışlardır.

---

[1] Kehf suresi, 28. ayet

[2] İnsan suresi, 9. ayet

Bu esas üzere Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bu ayet karşısında iki görev edinmiştir: Dünyayı talep eden kimselerden yüz çevirmeli, onlarla birlikte olmamalı ve aynı zamanda da Allah'ın vechini irade eden salikler ve taliplerle birlikte bulunmalıdır. Elbette dünyayı talep eden kimselerle birlikte yaşamak kolaydır. Çünkü nefsin lezzetleriyle birliktedir. Onlar, israf ve refah düşkünü kimselerdir. Eğer insan bunlarla yaşayacak olursa, nimetlerden nasiplenir ve sıkıntı görmez. Ama Allah'ın vechini irade eden salikler ve mahrumlarla birlikte yola düşmek, oldukça zordur. Bu açıdan Allah-u Teala Resul-i Ekrem'e (s.a.a) sabretmesini emrederek şöyle buyurmuştur: **"Sabah akşam Rabblerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber, sen de sabret."**[1]

Söylemek gerekir ki dünyayı talep eden kimselerden uzaklaşmak, güzel bir uzaklaşma olmalıdır. Zira Allah-u Teala her ne kadar Peygamber-i Ekrem'e "onlarla birlikte olma" diye emretmişse de, Peygamber onları tümüyle de terk edemezdi. Çünkü onların da peygamberiydi. Bu esas üzere onları da terbiye ve hidayet etmekle görevliydi. Dolayısıyla başka bir ayette şöyle okumaktayız. **"Ve yanlarından nazik bir şekilde ayrıl."**[2]

Eğer insanların önderi, insanlardan ayrılır ve inzivaya çekilecek olursa, böyle bir ayrılık, güzel bir ayrılık değildir. Zira onları başı boş bırakmış sayılır. Oysa, Allah'ın mesajını bu insanlara ulaştırmakla görevlidir. Ama gerektiği kadarıyla onları hidayet etmekle sorumlu olduğu halde, onlara karşı sefa ve samimiyetle davranmaz, onların arasını kazanmaz ve onların kendi yanına girmesine izin vermezse, böyle bir ayrılık, güzel bir ayrılıktır.

Dünyevileşmenin Ölçüsü

Dünyevileşme, insanın bütün gücünü ve kabiliyetlerini, dünya metası elde etme yolunda harcamasıdır. Bu esas üzere insanın kendisinin ve toplumunun ekonomik durumunu iyileştirmek için yapmış olduğu

[1] Kehf suresi, 28. ayet
[2] Müzemmil suresi, 10. ayet

çaba ve gayretler bir dünyevileşme değildir. Aksine sadece mal ve servet toplamak amacıyla gösterilen çaba ve gayret, dünyevileşmektir.

İslam düzeninin yabancılara bağlılıktan kurtulması veya ülkesinin yabancıların saldırısından korunması ya da kendisinin ve ailesinin haysiyetini korumak için ekonomik faaliyetler gösteren, çaba ve gayet içinde olan bir kimsenin işi ahirettir; dünya değil. Bu açıdan İslami kaynaklarda helal rızık elde etmek için, ailesinin ve toplumun refahı için çalışmak ve çabalamak ibadet sayılmıştır ve izzet ve büyüklük elde etme vesilesi kabul edilmiştir. Nitekim İmam Sadık (a.s) Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"İbadetin yetmiş parçası vardır ki en üstün parçası helal rızık talep etmektir."*[1]

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: *"Ailesinin geçimini temin etmek için çaba gösteren kimse, Allah yolunda cihat eden kimse gibidir."*[2]

İmam Bakır (a.s) ise bir rivayette şöyle buyurmuştur: *"Herkim insanlardan müstağni olmak, ailesi için çalışmak ve komşusuna yardımda bulunmak için çaba göstermek ile dünyayı talep edecek olursa, kıyamet günü aziz ve celil olan Allah'ı mülakat eder ve kıyamet günü yüzü, ayın ondördü gibi parlar."*[3]

Bir gün bir genç, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) yanından geçiyordu. Orada bulunan bir grup, o gencin dikkat çekici bir güce sahip olduğunu görünce şöyle buyurdular: "Keşke bu genç, Allah yolunda yürümüş olsaydı." Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: *"Eğer bu şahıs, ailesinin doğru ve helal yoldan rızkını temin etmek veya anne ve babasını doğru yoldan korumak ve idare etmek, veya topluma yük olmamak ve kendisini ona buna muhtaç olmaktan kurtarmak için hareket etmiş ise, bu yol Allah'ın yoludur. Ama eğer servetini artırmak için fazlalık talep ediyorsa, bu yol şeytanın yoludur."*[4]

Bu esas üzere eğer bir kimse, dünyada kalıcı bir iş yapıyorsa, bu işi ahiret işidir. Hz. Ali (a.s) münezzeh olan Allah'tan kendisini herkesten

---

[1] Tehzip, c. 6, s. 324
[2] Vesail'uş- Şia, c. 17, s. 67
[3] Vesial'uş- Şia, c. 17, s. 21
[4] el Meheccet'ul Beyza, c. 3, s. 140

müstağni kılmasını ve haysiyetini müstağni kılmakla korumasını talep etmektedir ki başkalarına ihtiyacı, şahsiyetinin düşüklüğüne sebep olmasın. *"Ey Allah'ım! Yüzsuyumu ihtiyaçsızlıkla koru ve beni fakirlikle başkalarının yanında küçük düşürme. Bunları, senden rızık dileyenlerden istememek, mahlukatının şerlerinden merhamet dilemek için istiyorum."*[1]

4- Dünyevileşmeyi Tedavi Yolu

Züht

Allah'ın nezdinde olan şeylere erişmek için aldatıcı dünyanın metasını terk etmekten başka bir yol yoktur. İşte bu terk etmek züht olarak adlandırılmaktadır. Züht, dünyayı terk etmek anlamında değildir. Aksine dünyaya rağbetsiz olmak anlamındadır. Dünyaya rağbetsiz olmak için, insan alıştırma yapmalıdır. İlk önce insan aldatıcı dünya metasını terk etmeli, daha sonra yavaş yavaş rağbetsiz olmalıdır ve bu rağbetsizlik için bir marifet gereklidir. Eğer insan, bir şeyin aldatıcı olduğunu ve haysiyetini ortadan kaldırdıktan sonra o şeyin kendisini terk ettiğini bilirse, hemen o şeyi terk eder. Züht sadece terk etmek değildir, rağbetsizlikle karışık terk anlamını ifade etmektedir. Terk, zühtün ilk adımıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hz. Yusuf kıssasında şöyle buyurmuştur: **"Onlar zaten ona değer vermemişlerdi."**[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Sana rağbet edene rağbet göstermemen, nasibinin noksanlığıdır; sana rağbet etmeyene rağbet etmen ise nefsin zilletidir."*[3] Bu esas üzere bir şey hakkında züht sahibi olmak, o şey hakkında rağbetsiz olmaktır.

Dünyaya bağlılık, insanın yolunu kesmekte, ayaklarını bağlamakta ve salik olan kimsenin gücünü ortadan kaldırmaktadır. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim insanı dünyaya karşı rağbetsiz kılmak istemekte ve

---

[1] Nehc'ül Belağa, 225. hutbe
[2] Yusuf suresi, 20. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 451. hikmet

şöyle buyurmaktadır: Dünyanın bir çok cemal ve celali olduğu halde, bir araç olmaktan başka bir şey değildir. Eğer bir kimse, bu araçlara gönül bağlayacak olursa, kendisini bağlı kılmış olur. Kendi elleriyle ayaklarını bağlamış ve süluktan alı koymuş sayılır.

Hz. Ali (a.s) bu yüzden herkesi rağbetsizliğe ve dünya hakkında züht içinde yaşamaya davet etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Dünyaya zahitlerin ve ondan yüz çevirenlerin gözüyle bakın. Vallahi dünya az bir zaman sonra kendisine yurt edinenleri yok edip gider. Ondan emin olan imkan sahiplerini elemlere boğar."*[1]

Münezzeh olan Allah ise Peygamber-i Ekrem'e şöyle buyurmuştur: **"Onlardan bazı gruplara, kendilerini onunla denemek için yararlandırdığımız dünya hayatının süsüne gözünü dikme. Senin Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir."**[2]

Yani başkalarının elinde olan ve bizim kendilerine verdiğimiz imkanlara göz dikme. Zira onları bu imkanlarla denemek istiyoruz. Lakin, rabbinin rızkı, daha iyi ve kalıcıdır. Zira dünya imkanları hiç kimse için meyve olmayacaktır. Tabiat alemi o kadar soğuktur ki, bu imkanlar el verip insana nasip oluncaya kadar tabiatın soğukluğu gelip çatmakta ve her şey bir anda yok olmaktadır.

Züht Nişanesi

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Bütün züht, Kur'an-ı Kerim'in sadece iki cümlesinde beyan edilmiştir:* **Öyle ki, elinizden çıkana karşı üzüntü duymayasınız ve size (Allah'ın) verdikleri dolayısıyla sevinip şımarmayasınız."**[3]"

Dolayısıyla bir kimse, züht makamına yetişip yetişmediğini, dünya zahitlerinin mekanına erişip erişmediğini öğrenmek istiyorsa, dünya metasına ulaştığı taktirde sevinip sevinmediğine ve dünya metası elin-

[1] Nehc'ül Belağa, 103. hutbe
[2] Ta-Ha suresi, 131. ayet
[3] Hadid suresi, 23. ayet

den çıktığı zaman da üzülüp üzülmediğine bakmalıdır. *"O halde geçmişe üzülmeyen ve geleceğe sevinmeyen kimse, zühdün iki tarafını (geçmiş ve geleceğe itinasızlığı) da elde etmiştir."*[1]

Gerçek Züht

Bazen insan, tüccarca hareket etmektedir. Yanlış yere kendisini zahit sanmaktadır. Yani cennet nimetlerine ihtiras duyduğu için dünyada zühte kapılmaktadır. Bu kimse kendi evinde az yiyen ve bu vesileyle misafir olacağı sofrada çok yemeyi amaçlayan bir misafiri andırmaktadır. Bu züht değildir. Aksine ruhun alçaklığı ve kınanmış tüccarlık ahlakıdır.

O halde bazen insan, dünyayı sadece dünya için veya insanların övgüsü için terk etmekte, kendisini bu kuruntularla oyalamaktadır. Böyle bir insan tüccar ve muhakkık Tusi'nin tabiriyle aşağılık bir kimsedir.[2]

Bazen insan dünyanın imkanlarından el çeker ve zahit bir şekilde yaşar ki ahirette cehennem ateşinde yanmasın veya cennete gidebilsin. Bu durumda, her ne kadar cennet arzusu iyi bir şey olsa da, insanı kemale ulaştıran bir mertebe değildir.

Gerçek züht, insanın Allah'tan gayrisine karşı zahit olması, yani rağbetsiz bulunması demektir. Böyle bir insan, Allah'a karşı rağbet içinde olmalı ve Allah'tan başka her şeyi sadece Allah için terk etmelidir. Zira Allah her şeydir ve insanın varlığının derinliklerinde hazır ve zahir haldedir. İnsanı ihata etmiştir ve insanın bütün varlığını lezzetli ve mutlu kılmaktadır. Bu lezzeti nitelendirebilmek mümkün değildir. İşte bu, ilahi velilerin istenilen zühtüdür. Nitekim İmam Seccad'ın (a.s) gece karanlığında şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Dünyada züht içinde yaşayanlar nerede! Ahirete rağbet eden kimseler nerede?"*[3]

Alemin gerçek zahitlerinin örneği olan Hz. Ali (a.s) de şöyle buyurmuştur: *"Ne mutlu dünyada zahit olanlara ve ahirete rağbet edenlere!*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 439. hikmet
[2] Evsaf'ul Eşraf, s. 80
[3] Bihar'ul Envar, c. 46, s. 76

Onlar yeryüzünü sergi, toprağını yatak, suyunu güzel koku, Kur'ân'ı iç elbise (kalp ziyneti), duayı ise (olaylara karşı) dış elbise yapan ve dünyayı Hz. Mesih İsa gibi kesip atan (ondan yüz çeviren) kimselerdir."[1]

Olumsuz Züht

Söylendiği üzere züht sadece dünyayı terk etmek değildir. Aksine dünyaya karşı rağbetsiz olmaktır. Nitekim Hz. Ali (a.s) toplumsal ve ekonomik çabaları, yiyecek ve giyecekleri terk etmemiştir.

İslam, hiçbir zaman insanı gevşekliğe, donmuşluğa, işsizliğe ve inzivaya davet etmemiştir. Aksine insanı sürekli bir çaba ve gayret içinde olmaya davet etmiştir. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) müminin niteliği hakkında şöyle buyurmuştur: *"Müminin gideri az, geliri (faydası) ise çoktur."*[2] Yani mümin, çaba ve gayret gösteren kimsedir. Müminin topluma bir çok faydası vardır. Ama şahsi istifadesi ise oldukça azdır.

Resul-i Ekrem (s.a.a) zamanında bazen züht hakkında yanlış anlamalar oluyor ve bir takım kimseler, dünyaya yönelişin etkilerinden sakınmak için olumsuz zühte maruz kalıyorlardı. İmam Sadık'tan (a.s) nakledildiği üzere Osman b. Maz'un dünyayı terk etti ve gündüzleri oruç tutarak geceleri ibadetle geçirmeye başladı. Eşi Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) huzuruna vardı ve kendisine Osman'ın yaptıklarını anlattı. Peygamber, ayakkabılarını giymeden eline alarak öfkeli bir halde Osman b. Maz'un'un yanına geldi. Osman namaz kılıyordu. Peygamber-i Ekrem'i (s.a.a) müşahede edince namazı bıraktı. Peygamber (s.a.a) ona şöyle buyurdu: *"Ey Osman! Allah beni ruhbanlık ve dünyayı terk etmek için göndermedi. Allah beni hak, doğru ve kolay bir din üzere gönderdi. Bu dinde sıkı davranma ve zorluk yoktur. Ben de namaz kılıyorum, oruç tutuyorum ve eşlerimle muaşerette bulunuyorum. O halde fıtrat ve metodumu beğenen kimseler, benim sünnetimle amel etmelidirler. Evlilik ve eşlerle muaşeret de benim sünnetimden biridir."*[3]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 104. hikmet
[2] Bihar'ul Envar, c. 64, s. 311
[3] Bihar'ul Envar, c. 22, s. 264

Hıristiyanların Bid'atı

Gerçi dünya hayatına dalmak ve dünyaya bağlanmak kınanmıştır ve insanı yaratılışın hedefinden, yani Hak Teala'yı mülakat etmekten alı koymaktadır. Lakin dünyayı aşırı bir şekilde terk etmek de doğru değildir. İnsanın tekamül ve gelişimine engel teşkil etmektedir. Dünyayı terk etmek hususunda Hıristiyanların çirkin bid'atlarından biri de dünyayı terk eden kadın ve erkekler için evliliği yasaklaması, toplumdan inzivayı tavsiyede bulunması, toplumda insani görevlerini terk etmesi, ibadet için uzak tapınakları seçmesi ve uzak bir çevrede yaşamayı önermesidir. Oysa insan, toplumsal bir varlıktır, maddi ve manevi tekamülü de toplu hayat ortamında elde edilmektedir. Bu açıdan semavi dinlerden hiçbirisi bu hakikati reddetmemektedir.

Münezzeh olan Allah, nesli korumak için cinsel içgüdüyü yaratmıştır. Dolayısıyla mutlak olarak bu içgüdüyü reddeden her şey batıldır. Dünyaya karşı rağbetsizlik, gösterişten kaçınmak, mal ve makama esir düşmemek anlamındaki İslami zühdün ruhbaniyet ile hiçbir irtibatı yoktur. Kur'an-ı Kerim bazı insanlar hakkında şöyle buyurmuştur: **"De ki: "Davranış (tarzı olan ameller) bakımından en çok hüsrana uğrayacak olanları size haber vereyim mi?" Onların dünya hayatındaki bütün çabaları boşa gitmişken, kendilerini gerçekte güzel iş yapmakta sanıyorlar. "**[1]

Hz. Ali (a.s) ise, bu ayetin tefsiri hakkında şöyle buyurmuştur: *"Onlar, kendilerini uzak tapınaklara hapseden ve iyi iş yaptığını zanneden ruhban kimselerdir."*[2]

[1] Kehf suresi, 103- 104. ayetler
[2] Kenz'ul Ummal, c. 3, s. 4496

Karmaşık Dünyada Huzura Erişmek

İnsan sürekli olarak sevinçli ve mutlu bir şekilde yaşamak istemektedir. Ama bir grup kimse dünyada sürekli bir mutluluğun mümkün olmadığına inanmaktadır. Zira dünya dert ve sıkıntılarla karışıktır. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Dünya bela ile karışık haldedir."*[1]

Ariflerin dediği üzere karmakarışık olan bu alemde huzur ve mutluluk içinde yaşamak mümkündür. Eğer kalıcı olana bağlanacak olursak, bu mutluluk elde edilebilir. Zira biz sürekli olarak bir çok şeylere gönül bağlamaktayız. Sahip olmadığımız şeylere ilgi duymaktayız. Kaybettiğimiz şeylere sıkılmaktayız. Bilgimiz nakıs olduğundan, dost bulma ve seçme gücümüz zayıf olduğundan dolayı da sürekli sıkıntı içindeyiz. Dolayısıyla kalıcı olan şeyleri talep etmeli ve sevmeliyiz. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Haberiniz olsun; Allah'ın velileri, onlar için korku yoktur, onlar mahzun olacak değildirler."**[2]

Zira Allah'ın veli kullarının sevdiği şey, fani olan bir şey değildir ve fani olan şeyler ise bu insanların sevdiği şeyler değildir. Ama bu ilahi sınırdan veya akıl çerçevesinden dışarı çıkacak olursak buradan itibaren cehalet sınırları başlamış sayılır. Cehaleti fazla olan kimselerin, haset, cimrilik, korku, hüzün gibi birçok batıni düşmanları vardır. Eğer bir kimse dünyanın sadece bizler için yaratılmadığını, diğerlerinin de bundan pay sahibi olduğunu ve ilahi imtihan için ondan bir miktarının her gün birinin eline geçtiğini biliyorsa; bir makama ulaştığında sevinmez veya bir şey kaybettiği taktirde endişeye kapılmaz. Dünya eğer kaybedilecek bir şey olmasaydı, bize erişmezdi ve bize eriştiği için, bizim elimizden de gideceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ona gönül bağlamamamız en güzelidir. Zira dünyaya gönül bağlayacak olursak, bilmeliyiz ki dünyayı kaybettiğimiz taktirde sıkıntılara düşeceğiz ve bu sıkıntılar, cehaletimizden dolayı bizlere dayatılan sıkıntılardır. Bu açıdan ilahi veliler sürekli olarak rahatlık içindedir. Dolayısıyla akıllı kimse rahattır, cahil ise sürekli bir azap içindedir.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 226. hutbe

[2] Yunus suresi, 62. ayet

Velhasıl sıkıntı ve azaplardan kurtulmak için faziletlere alışmak ve ölüm anında bizlerle gelip bizleri asla terk etmeyen şeylere bağlanmak gerekir.

İnsan, iki yoldan zarar görmektedir. Ya eskiden sahip olduğu bir şeyi kaybettiği için şimdi hüzün içindedir ve bu hüzün insan hayatında dayanılmaz bir yük konumundadır, ya da insan gelecekte bir şeyi kaybedeceğinden dolayı endişe içinde bulunmaktadır. Ama mümin insan ne geçmişin hüznüne sahiptir ve ne de geleceğin tasası kendisini meşgul etmektedir. **"Allah'a, ahiret gününe inanan ve salih amellerde bulunanlar; onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olacak değildirler."**[1]

Dünya Ehline Rağbetsiz Olmak

İslam'ın semavi öğretilerinde yer aldığı üzere, bir hastayı ziyaret ettiğimiz taktirde fazla oturmamalı ve hemen kalkmalıyız. Çünkü o hastadır ve sıkıntı çekmektedir. Büyük İslam hekimi Farabi, şöyle naklet-mektedir: "Bir hekime en iyi öğüdün ne olduğu sorulunca şöyle dedi: "Sıradan insanlarla fazla oturmamak gerekir. Çünkü onlar türsel olarak hastadırlar ve sağlam insanlar, oldukça azınlıktır."[2]

Bütün çabası, dünyanın aldatıcı metasını elde etmek için olan kimseler, sürekli olarak zikir, söz ve amelleriyle dünyevi süslere odaklaşırlar. Bu kimselerin ruh sefasından ve temizliğinden nasipleri yoktur. Böylesi kimselerle oturmak insanı onlarla aynı niteliklere yöneltir. Dolayısıyla da insanın ahireti unutmasına ve dünyayı talep etmesine sebep olur. Nitekim Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Nefsani isteklerine esir olan kimselerle oturup kalkmak, insana imanı unutturur ve şeytanın hazır olmasına sebep olur. *"Heva heves ehliyle düşüp kalkmak, imanı unutturur ve şeytanı celbeder."* [3]

---

[1] Maide suresi, 69. ayet

[2] el-Millet, s. 96

[3] Nehc'ül Belağa, 86. hutbe

Bir kimse, bir meclise oturur da o mecliste bir ilim elde etmezse o meclisin hakkını eda etmemiş olur. Aynı oranda da Allah'tan uzak düşmüş olur. Dolayısıyla görüşmelerde ve yapılan toplantılarda eğer ilmi ve manevi bir fayda yoksa fazla oturmaktan sakınmak gerekir. Elbette eğer bir meclis, alimane bir meclis olur ve orada ilmi ve faydalı konular söz konusu edilecek olursa, insanın mümkün olduğu kadar oturması uygundur.

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Zühdü

İlahi veliler, sadece kalıcı olan sevgiliye bağlanırlar. Serap gibi ortadan kalkan dünyaya karşı rağbetsiz olur ve ondan kaçarlar.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a), peygamberlerin hatemi, en üstünü ve en yüce ilahi öğretmendir. Getirmiş olduğu şeriati, hak dinini kemale erdiren bir şeriattir. Bu peygamber, dünyaya karşı o kadar rağbetsiz idi ve dünyayı o kadar aşağılıyordu ki Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) Peygamber'in bu niteliği hakkında şöyle buyurmuştur: *"O, (Peygamber) dünyayı çok küçük saymış, küçümsemiştir. Değersiz görmüş, ciddiye almamıştır. Bilmiştir ki Allah burasını hor olduğu için bilerek ondan uzak tutmuş ve başkasına vermiştir. Bu yüzden kalbini dünyadan çevirmiş, onun adını gönlünden çıkarmıştır. Onun süsünün gözden uzak olmasını, gösterişli bir elbise ya da bir mevki edinmemek için daha sevimli bulmuştur. "*[1]

Hz. Ali (a.s) bir başka yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın Resulü; dünyanın çirkinliklerine ve alçaklıklarına, dünyaya düşkünlüğün ayıplığına ve kötülüğüne karşı sana güzel bir örnek ve delil olarak yeter. Çünkü dünya etrafıyla Peygamber'den alınmış, bütün yönleriyle başkası için hazırlanmıştır. Peygamber onun sütünden kesilmiş ve süslerinden yüz çevirmiştir."*[2]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 109. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 160. hutbe

Hz. Ali'nin (a.s) Diliyle Peygamber'in (s.a.a) Hayatı

Hz. Ali (a.s) en iyi örnek olarak Peygamber-i Ekrem'i (s.a.a) tanıtmanın ardından şöyle buyurmaktadır: *"Öyleyse tertemiz olan Peygamberine (s. a. v) uy; çünkü, onda uyacak kimse için güzel örnekler, yaslanacak kişiye yaslanacak yerler vardır. Allah katında kullarının en sevgilisi, nebisine uyup onun yolunu izleyen kimsedir. Dünyada ağız dolusu bir lokma yemediği gibi, gözünün ucuyla bile bakmadı ona. Dünya ehlinin, bedeni en zayıf, karnı en aç olanıydı, Dünya ona sunuldu, kabul etmedi. Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın buğzettiği şeyi bildi de buğzetti, hor gördüğünü hor gördü ve küçük gördüğünü de küçük gördü. Hiç bir ayıbımız olmasa bile, yalnız Allah ve Resulünün buğzettiğini sevsek, Allah ve Resulünün küçülttüğünü büyütsek, Allah'a karşı gelmek ve Allah'ın emrinden çıkmak için yeter bize. Peygamber (s. a. v) yerde yemek yer, kul gibi otururdu. Ayakkabısını kendisi tamir eder, elbisesini kendisi yamardı. Çıplak merkebe biner, birini de arkasına bindirirdi. Evinin kapısına asılmış olan, üzerinde resimler bulunan perdeyi görünce, zevcelerinden birine "Benden gizle, baktıkça dünyayı ve süslerini hatırlıyorum" dedi. Dünyadan kalbiyle yüz çevirmiş, içinde yad etmeyi öldürmüştü. Güzel bir elbisesi olmasın, dünyayı sürekli bir yer bilmesin ve onda her zaman kalma ümidini taşımasın diye, ziynetini gözünden uzak tutmayı severdi. Bu yüzden ruhundan dışarı atmış, gönülden uzaklaştırmış, gözünden gizlemişti. Bir şeyi sevmeyen biri işte böyledir; ne onu görmek ve ne de yanında adının anılmasını ister."*[1]

[1] Nehc'ül Belağa, 160. hutbe

Müminlerin Emirinin (a.s) Zühdü

Hz. Ali (a.s) de Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) ruhu mesabesindedir. **"Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım."**[1]

Aynı zamanda Hz. Ali (a.s) Peygamber'in kucağında büyümüş ve terbiye olmuştur. Dolayısıyla Peygamber de dünyayı, tıpkı öğretmeni ve önderi gibi görmekte ve dünyanın aşağılığını insanlara anlatmaktadır.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Benim nazarımda dünyanız, bir çekirgenin ağzıyla çiğnediği yapraktan daha değersizdir."*[2]

Hakeza Hz. Ali (a.s) başka bir yerde şöyle buyurmuştur: *"Allah'a and olsun bu dünyanız benim gözümde, cüzzamlının elinde bulunan sıyrılmış domuz kemiğinden daha değersizdir."*[3]

Hz. Ali'nin (a.s) dostlarından biri olan Zerar b. Hamza Zebai Muaviye'nin yanına varınca, Muaviye ondan kendisine Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) haletlerini aktarmasını istedi. Zerar cevap olarak şöyle dedi: "Şehadet ederim ki onu bazen ibadet ederken gördüm. Gece karanlığı her tarafı bürüyünce, o mihrapta duruyor, sakallarından tutuyor, yılan sokmuş kimse gibi kıvranıyor, ateşler içinde yanıyor ve hüzünlü bir şekilde ağlayarak şöyle buyuruyordu: *"Ey dünya! Ey dünya! Uzaklaş benden. Kendini bana mı sunuyorsun, yoksa beni mi arzuluyorsun? Aldatma zamanın yaklaşmasın! Heyhat! Sen, benden başkasını aldat; benim sana ihtiyacım yok. Seni üç kez boşadım; artık dönmeye imkan yok. Ömrün kısadır, değerin azdır, arzun hakirdir. Ah! Azığın (ibadet ve kulluğun) azlığından, yolun uzunluğundan, seferin uzaklığından, varılacak yerin (kabir, berzah ve kıyametin) zorluk ve azametinden! "*[4]

Örnek ve modelin insanın gelişiminde etkisi büyük olduğu için Hz. Ali (a.s) sadece konuşmak ve diliyle tavsiyede bulunmakla yetinmemiştir. Aksine kendi metodunu söz konusu etmiştir. İşte bu örnek bir model

---

[1] Al-i İmran suresi, 61. ayet
[2] Nehc'ül Belağa, 224. hutbe
[3] a.g.e, 236. hikmet
[4] Nehc'ül Belağa, 77. hikmet

tanımı faydalıdır. Zira, insana dünyadan yüz çevirmeyi ve dünyaya aldanmamayı tavsiye eden kimsenin bizzat amel ehli olduğunu ve dediği her şeye uyduğunu göstermektedir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Bil ki her kişinin uyduğu, yolundan gittiği, ilminin nuruyla ışıklandığı bir imamı vardır. Yine bil ki sizin imamınız, dünyasında eskimiş bir elbise ve iki lokma ekmeğiyle yetinmektedir. Elbette buna güç yetiremeyeceğinizi bilin. Ama takva ve ibadet telaşı ile temiz ve iffetli olmaya çalışarak bana yardım edin. Allah'a and olsun ki ben, bu dünyanızda ne bir altın, ne de gümüş külçeleri yığdım; ne ganimetlerden mal biriktirdim, ne üzerime yırtılmış elbisemden başka bir elbise aldım, ne de dünyada bir karış toprağa sahip oldum. Ancak geçinmeme yetecek kadar yiyecek aldım. Gerçekten dünya, benim gözümde acı bir pelitten daha değersiz, daha bayağıdır."*[1]

Hz. Ali (a.s) ameli olarak dünyaya rağbetsiz olduğunu ispat ettikten ve beytülmalin dinar ve dirhemine karşı nasıl davrandığını gösterdikten sonra, kendi valilerine de takvayı ve beytülmale riayet etmeyi tavsiye etmiştir.

Esbağ b. Nebate şöyle diyor: "Bir takım malları Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) yanına getirdikleri zaman, Hz. Ali (a.s) onları beytülmale gönderiyor ve bütün müstahak kimseleri çağırıyordu. O mallara dokunuyor, altın ve gümüşlere hitap ederek şöyle buyuruyordu: *"Beni kandırmayınız, başkalarını kandırınız."* Hz. Ali (a.s) bütün malları yoksulların, müstahak kimselerin arasında bölüştürmedikçe beytülmalden dışarı çıkmıyordu. Ardından oranın yıkanıp süpürülmesini emrediyor, orada iki rekat namaz kılıyor ve şöyle buyuruyordu: *"Ey dünya! Kendini bana sunma. Beni şevke getirmeye çalışma. Zira ben seni üç talakla boşadım. Artık bu hususta dönüş yoktur."*[2]

---

[1] Nehc'ül Belağa, 41. mektup

[2] El-Kuni ve'l elgab, Muhaddis Kummi, c. 3, s. 138

Hz. Ali'nin (a.s) Dünyevi Lezzetlerden Yüz Çevirmesi

Hz. Ali (a.s) bir gün bağında çalışıyordu. Bağdan sorumlu olan kimseye, *"Bir yiyeceğin var mıdır?"* diye sordu. O şahıs şöyle arzetti: "Kabaktan yağsız bir yiyecek temin ettim. Bu size uygun bir yiyecek değildir." Hz. Ali (a.s), *"Onu bana getir"* diye buyurdu. Söz konusu şahıs şöyle diyor: "Hz. Ali (a.s) mübarek ellerini yıkadı ve bu yemekten yedi. Daha sonra karnına işaret ederek şöyle buyurdu: *"Böylesine sade bir yiyecekle bile doyan bir karın! Ne kötü o kimseye ki karnı kendisini ateşe götürür."*[1]

Kitab'ul Garat'ın sahibi ise üstadının üstatlarından birinin şöyle dediğini nakletmektedir: "Çocukluk çağında babam ile Cuma namazını kılmak için Kufe'deki merkez camiye gittik. Bu merasimi güzel bir şekilde müşahede edebilmem için babam beni omuzlarına almıştı. Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ayakta durmuş bir halde hutbe okuyordu. Hz. Ali (a.s) sürekli olarak gömleğinin kollarını sallıyordu. Babama, "Acaba hava sıcak olduğu için mi Hz. Ali böyle yapmaktadır?" diye sordum. Babam şöyle dedi: "Hayır, Hz. Ali sıcaklık ve soğukluk hissetmemektedir. Gömleğinin kolunu bu şekilde hareket ettirmesinin tek sebebi şudur ki Hz. Ali'nin tek bir gömleği vardır ve onu yıkamıştır, ama kurumadığı için böyle hareket ettirerek onu kurutmaya çalışmaktadır."[2]

Hz. Ali'nin (a.s) dünyevi lezzetlere rağbetsiz olmasının sebebi, dünyevi nimetlere sahip olacak gücünün olmayışından değildi. Zira bizzat kendisi şöyle buyurmuştur: *"Eğer isteseydim balın safını, buğdayın halisini yemeye, ipek elbise giyinmeye yol bulabilirdim. Fakat heyhat! nefsimin beni yenmesi, lezzetli yemekler yemeye götürmesi nasıl mümkün olabilir!"*[3]

Hz. Ali (a.s) başka bir yerde dünya metası hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Ey insanlar, dünya malı vebalı çer- çöptür. O halde otla-*

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 41, s. 103

[2] el-Garat, s. 62

[3] Nehc'ül Belağa, 45. mektup

ğından sakının. Ondan gönül koparmak, ona güvenmekten daha faydalıdır. Yaşatacak kadarı, servetinden (biriktirmesinden) daha temizdir. Ondan fazlasıyla mal toplayanların (ahirette) mahrumiyetine hükmedilmiş, müstağni olana ise rahatlıkla yardım edilmiştir.

Dünya süsü gözlerini kamaştıranın, (kalp) gözleri kör olur. Dünyaya aşık olmayı gömlek gibi giyinen, içini hüzünle doldurur, bu hüzünler onun kalbinin içinde oynar. Öyle bir hüzün ki, onu meşgul eder; öyle bir gam ki, onu kederlendirir. Durumu böylece devam eder, nihayet boğazı düğümlenir (ölür), sonra bir köşeye atılır, hayat damarları kesilir. Allah'ın onu yok etmesi, kardeşlerinin de onu mezara gömmesi oldukça kolaydır.

Mümin dünyaya ibret gözüyle bakar, karnının ihtiyacı miktarınca ondan azık alır; dünya sözünü düşman ve gazap kulağıyla işitir. "Malı çok oldu" derlerse kısa bir müddet sonra, "fakir oldu" derler; varlığına sevinirlerse, yokluğuna üzülürler. Dünyanın hali budur ve dünya ehline, ümitlerini kesecekleri gün (kıyamet günü) daha gelmedi."[1]

Dünyevi nimetlere bu tür bakan bir kimse asla dünyevi nimetlerle kirlenmez ve dünyanın süslerinden yüz çevirerek sade bir hayat ile kanaat eder.

Hz. Ali'nin (a.s) Gümüş ve Altına Rağbetsizliği

Hz. Ali (a.s) beytülmali korumak ve insanların haklarına riayet etmek hususunda o kadar çaba gösteriyordu ki kardeşinden ve çocuklarından az bir miktar buğdayı bile esirgiyordu. Ama bir fakir, Hz. Ali'den şahsi bir malını istediği zaman, Hz. Ali cömert bir şekilde o malı kendisine bağışlıyordu. Nitekim bir gün bir yoksul, Hz. Ali'den (a.s) yardım istedi. Hz. Ali (a.s) ise kendi şahsi mallarından sorumlu olan şahsa, o fakire bin tane verilmesini emretti. O şahıs, bin altın mı yoksa gümüş mü vermesi gerektiğini sorduğunda ise Hz. Ali (a.s) şöyle

[1] Nehc'ül Belağa, 367. hikmet

buyurdu: *"Her ikisi de benim nezdimde taşlardır, dolayısıyla o bedeviye hangisi daha faydalıysa onu ver."*[1]

Hakeza Cemel savaşında Talha ve Zübeyr Basra'yı işgal edince, önce beytülmale girdiler. Orada altın ve gümüşten bir tepe oluştuğunu görünce şöyle dediler: "Biz hedefimize ulaştık ve galip olduk." Ama Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s) ordularıyla saldırıp Basra'yı özgür kılınca beytülmale girdi ve gümüş ve altından tepe karşısında şöyle buyurdu: *"Ey altın ve gümüş benden başkasını kandırın."* Zira Ali (a.s) bütün dünyayı üç talakla boşamış bir kimseydi, nerde kaldı ki bu bir miktar altın ve gümüşü boşamamış olsun!

Hz. Ali'nin (a.s) Dünya Hükümetine İtinasızlığı

İslami bakış açısına göre ümmetin idareciliği ve toplum yöneticiliği kendi kendinden bir değere sahip değildir. Dolayısıyla insan onun için çaba göstermemeli, tatlı uykusunu bozmamalı ve dünyayı kaybettiği zaman da üzülmemelidir. **"Boğazı tıkayıp kalan bir yemek."**[2]

Aksi taktirde insan dünyasını kaybedince, dünya lokması boğazına tıkanır. Dolayısıyla yöneticiliğin değeri, başka güzel ve istenilen bir şeye neden olmasıdır. İbn-i Abbas şöyle diyor: "Nakisin ile savaşmak için gönderildiğimizde, Basra'nın Zikar bölgesinde Mü'minlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) huzuruna vardım. Hz. Ali (a.s) ayakkabılarını dikmekle meşgul idi. Bana şöyle buyurdu: "Bu ayakkabının değeri ne kadardır?" Ben, ayakkabıya baktım ve hiçbir değer ifade etmediğini söyledim. Bunun üzerine Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Allah'a yemin olsun ki bu değersiz ayakkabı, benim için sizlere hükümet etmekten daha değerlidir, bu hükümetle bir hakkı ihya ettiğim veya bir dert sahibinin sorununu hallettiğim ya da bir batılı ortadan kaldırdığım durumlar hariç."[3]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 41, s. 32
[2] Müzemmil suresi, 13. ayet
[3] Nehc'ül Belağa, 33. hutbe

Hz. Ali (a.s) Şıkşıkiye hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Şu dünyanızın değeri bir keçinin aksırığından daha değersizdir bence."*[1]

Hükümet Valilerine Dünyayı Terk Etmeyi Tavsiye Etmek

İlk masum vasi ve halife, Peygamber-i Ekrem'in vahiy mektebinde yetiştiğinden ve dünyanın hakikatini çok iyi tanıdığından dolayı, *"İnsanlar dünyanın zahirine bakarken, Allah'ın velileri, onun batınına bakarlar"*[2], dünyayı bir yılana benzetmektedir ki bu yılan insanın elinin altında yumuşak olarak durmaktadır. Ama içinde öldürücü bir zehir vardır. Cahil bir kimse buna ilgi duyar ama akıllı bir kimse bundan sakınır. *"Dünya (zehirli) bir yılan gibidir; derisi yumuşak, ama içinde öldürücü zehir vardır; aldanan cahil ona doğru yürür, akıl sahibi ise ondan uzak durur."*[3]

Bu açıdan Hz. Ali'nin (a.s) sadece kendisi bundan kaçmakla yetinmemektedir, aksine herkesi dünyaya bağlanmaktan sakındırmakta ve dünya malını vebalı kurumuş bir bitkiye benzetmektedir.

Veba hastalığı önce insanın haysiyetini yok ettiği gibi, dünya da vebalı bir otlak konumundadır ve ilk etapta insanın haysiyetini gidermektedir.

İnsanlar, dünya hayatında makam sahiplerine ve büyüklerine uyduğundan ve hakim olan kimselerin sireti, insanların hayatında büyük bir role sahip bulunduğundan dolayı, Hz. Ali (a.s) sürekli olarak hükümet valilerini dünyadan yüz çevirmeye teşvik etmiş ve onları dünyaya bağlanmaktan sakındırmıştır. Örneğin Basra valisi Osman b. Huneyf, şehirdeki zenginlerden birinin davetine icabet etti. Hz. Ali (a.s) bunu işittiği zaman hemen ona bir mektup yazarak şöyle buyurdu: *"Ey İbn-i Huneyf! Basra eşrafından birinin seni ziyafete çağırdığını, oraya koşarak*

---

[1] Nehc'ül Belağa, 3. hutbe
[2] a.g.e, 432. hikmet
[3] a.g.e, 119. hikmet

gittiğini, çeşit çeşit yemeklerin, kocaman kocaman kaselerin sana sunulduğunu öğrendim. Oysa yoksulların (çağrılmayıp) kovulduğu, zenginlerin davet edildiği bir davete icabet edeceğini sanmıyordum. Çiğnediğin lokmaya bir bak; (helal haram açısından) şüpheli olursa onu ağzından at; tam anlamıyla pak olduğunu bilirsen birazcık ye."[1]

Hakeza Hz. Ali (a.s) valilerinden biri olan Munzir b. Carud Abdi'nin kendisine ihanet ettiğini işittiği zaman hemen ona bir mektup yazarak şöyle buyurdu: *"Babanın doğru bir insan olması beni aldattı; senin de onun izini takip edeceğini zannettim. Sen, bana söz verdiğin gibi davranmayıp nefsinin arzusuna boyun eğdin ve ahiretini harab ederek dünyanı imar ettin. Dinini de terk ederek aşiretini ihya etmektesin. Hakkında öğrendiklerim doğruysa ehlinin devesi ve çarıklarının bağı bile senden hayırlıdır. "*[2]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) Dünya Hakkındaki Verdiği Temsil[3]

Hz. Ali (a.s) Selman için yazdığı bir mektupta, dünyaya bulaşmayı zehirlenme veya yılanın öldürücü zehirine benzeterek şöyle buyurmuştur: *"Dünyanın durumu, yılana benzer; dokununca yumuşak gelir, fakat zehiri öldürür."*[4]

Yani dünyaya dokunmak, zehirli bir yılana dokunmak gibidir. Gerçi dünya vesilesiyle zehirlenen bir kimse, uyuştuğu için bir acı hissetmemektedir. Lakin bu perde ortadan kalkınca, önceden zehirlendiği ve bundan gafil olduğunu anlayacaktır. **"Ona: "And olsun ki, sen, bundan gafilsin; işte senden gaflet perdesini kaldırdık, bugün artık görüşün kesindir" denir."**[5]

Hz. Ali (a.s) hakeza münafıkların başkanı olan ve kendisini kandırmak için geceleyin bir tabak lezzetli yemeği kapısına getiren Eş'as b. Kays'ın hikayesini naklederek şöyle buyurmuştur: *"Kapalı bir kap*

[1] Nehc'ül Belağa, 45. mektup
[2] Nehc'ül Belağa, 71. mektup
[3] Benzetmek. Teşbih etmek
[4] a.g.e, 68. mektup
[5] Kaf suresi, 22. ayet

içinde helva getirdi. O helvadan tiksindim. Adeta yılan kusmuğu veya zehiriydi. "Bu hediye midir, yoksa zekat veya sadaka mıdır?"diye sordum. "Eğer sadaka veya zekat ise bu biz Ehl-i Beyt'e haram kılınmıştır." dedim. "Bu ne zekattır ve ne de sadakadır; bu bir hediyedir" dedi. "Anan, ağlasın sana! Allah'ın diniyle gelip beni tuzağa mı düşüreceksin? Aklını mı kaybettin, şeytan mı çarptı, yoksa sayıklıyor musun!" dedim.

Vallahi, karıncanın ağzındaki arpanın kabuğunu alarak Allah'a isyan etmem için bana yedi iklim ve göklerin altındakiler verilse gene de kabul etmem. Benim nazarımda dünyanız, bir çekirgenin ağzıyla çiğnediği yapraktan daha değersizdir. Ali'nin fani olacak nimetler ve baki olmayan lezzetlerle işi ne!"[1]

Ali (a.s), İki Cephede Muzaffer

Hz. Ali (a.s) hem deruni savaşta ve hem de dış savaşta galip olmuş bir kimseydi. Nefs-i emmareyle savaşı hakkında şöyle buyurmuştur: *"Nefsimi şimdiden takva ile meşakkate alıştırmalıyım."*[2]

Dolayısıyla biz de nefsimize egzersiz yaptırmakla görevliyiz. Nefis eğer bizden haram bir şey isteyecek olursa, bu tıpkı insanın bindiği atın yoldan çıkmak istemesine benzemektedir. Dolayısıyla hemen o bineğin dizginlerini tutmak ve onu yolda yürütmek gerekir. Eğer biz nefsin isteklerine cevap vermeyecek olursak, yavaş yavaş buna adet edinir ve zorluklarda sabreder. Bu iş, nefisle savaşmaktır. Dünyanın dış debdebesiyle savaş hususunda da Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ey dünya! Benden uzaklaş ve kendini bana gösterme. Zira ben seni alacak değilim."*[3] Hz. Ali (a.s) bu sözü inziva döneminde buyurmamıştır. Aksine hükümeti zamanında dünyaya böyle davranmıştır.

---

[1] Nehc'ül Belağa, 224. hutbe
[2] Nehc'ül Belağa, 45. mektup
[3] Nehc'ül Belağa, 45. mektup

Hz. Ali'nin (a.s) Zühdüne Uymak

Müminlerin Emiri Hz. Ali (a.s), halka hitaben şöyle buyurmuştur: *"Elbette buna güç yetiremeyeceğinizi bilin. Ama takva ve ibadet telaşı ile temiz ve iffetli olmaya çalışarak bana yardım edin."*[1]

Hz. Ali (a.s) helalden nasiplenmek hususunda da şöyle buyurmuştur: *"Gözlerinizi geceleri ayık tutun. Karınlarınızı zayıflatın…Cesetlerinizden alıp cömertçe ruhlarınıza verin. Bu alış verişte sakın cimrilik etmeyin."*[2]

Oburluk, hem akıl açısından kötüdür, hem de nakil (Kur'an ve rivayetler) açısından. Zira yediklerimizin çoğu, bedenin ihtiyaç duyduğu şeyler değildir ve beden, o yiyecekleri def etmek için büyük bir çaba içine girmek zorundadır. Büyük bir makama erişmesi gereken ruh, dolayısıyla çöpleri temizlemekle meşgul olmaktadır. Bu tıpkı, bir şehrin planını hazırlayabilecek güce sahip olan bir mühendisin, çöpleri süpürmeye mecbur kalışına benzemektedir. Hz. Ali (a.s) bu yüzden şöyle buyurmuştur: Sizler, iç ve dışınızın istekleri, eğlenceleri ve oyunlarına karşı cömert bir şekilde bedenlerinizden azaltmalı ve ruhlarınızın faydasına doğru hareket etmelisiniz. Dünya nefs-i emmare yoluyla insanı aldatmaktadır. Dolayısıyla nefs-i emmareyi cihad-ı ekber sahnesinde alaşağı etmek gerekir. Eğer temizlenecek olursak, bizim bağlılıklarımız azalır. O zaman, güvenli bir kaleye girmiş oluruz ki hiç kimse bizlere ulaşamaz ve günahlardan çok kolay bir şekilde uzaklaşmış oluruz.

---

[1] a.g.e

[2] a.g.e, 183. hutbe

İçindekiler

Yayımcının Önsözü ..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Çevirmenin Önsözü 2
Birinci Bölüm 9
Velayetin İspatı 9
Birinci Bölüm 10
Kur’an’da Velayet 10
Giriş 10
1-Velayet Kelimesinin Anlamı 10
İlişkiler Çeşidi 11
Yardım ve Sevgi Anlamında Velayet 13
“Veli” İlahi Güzel İsimlerden Biridir 13
2-Reel Alemde Velayetin Gerçekleşmesi 14
Velayetin Varlığını İspat Etmenin Kolaylığı 14
Allah’ın Kur’an’daki Velayeti 16
Şeytanın Kur’an’daki Velayeti 16
Kur’an’da Müminlerin Velayeti 17
Kur’an’da Kafirlerin Velayeti 17
İnsanın Veli Edinmede Uyanık Olmasının Gereği 18
İnsanların Birbirine Karşı Velayetinin Gerçekleşme Niteliği 19
3-Velayetin Gerçekleşme Nedenleri 21
Velayetin Başlatıcısı İnsan 21
İnsan İçin Velayetin Mümkün Oluşu 22
Marifet ve ihlas 23
Marifet Asaleti 23
Marifet ve İhlas Hususunda Hz. Ali’nin (a.s) Sözlerine Kısa Bir Bakış 24
Allah’ı Tanımak 25
Allah’ı Tanımanın İmkanı 26
Samediyyet, Allah’ın Velayet Kaynağıdır 27
Tevhit Temelini Tanımak 28
Kullar ve Allah’tan Gayrisinden Malikiyetin Reddedilmesi 32
Nefis Marifeti 33
Amelde İhlas 34
Allah Sevgisi, İhlasa Erişmenin Yoludur 35
Gerçek ve Yalancı Sevgi 35
İhlas Hakkında Bir Takım Ayetler 37
Marifet ve İhlas, İnsanın Velayet ve Samediyetine Ortam Hazırlamaktadır 37

İnsanın Samediyyet Dereceleri 38
Velayetin Ortaya Çıkış ve Bekası Hususunda Marifet ve İhlas'ın Rolü 39
İbadet ve Velayet 40
İbadet Yakinin Merdivenidir 42
Ef'ali Tevhit İbadetin Ürünüdür 43
İnsanın Mazhariyeti 44
Allah'tan Dilemek 45
Peygamberin Velayet Elde Etmesi İçin Ebuzer'e Yaptığı Tavsiyeler 46
Velayetin Engelleri 48
1-Dünyaya Yönelmek, Velayetin Gerçekleşmesine Engel Olmaktadır 48
2-Velayetin Gerçekleşmesine Engel Olan Faktörlerden Biri de Günahtır 49
Ahireti Hatırlamak, Günahlar Karşısında Bir Seddir 50
Velayeti Keşfetmenin Yolları 50
1-Korku ve Hüznün Olmayışı 50
2-Allah'ı Görme İştiyakı 52
3-Rızayet ve Teslim 53
4-Allah Vesilesiyle Hareket ve İdrak Güçlerinin İdaresi 54
5-Dünyayı Tanımak ve Dünyanın Zararlarından Sakınmak 54
6-Olağanüstü Olayların Zuhuru 55
Olağanüstü Olayların Çeşitleri 56
Mucize ve Keramet Arasındaki Fark 56
Velilerin Kerametinin Zuhuru Hakkındaki Şüpheler ve Bunların Cevapları .. 57
4-Velayet Çeşitleri 57
Birinci 57
İkinci Öns 58
Üçüncü Önsöz – Her Şeyin Allah'a Dayanması: 58
Dördüncü Önsöz – Velayet-i Tekvini ve Velayet-i Teşrii'nin Dönüş Noktası: .. 58
Allah'ın Tekvini ve Teşrii Velayeti 58
Velayetin Allah'a Mahsus Olduğunun Beyanı 60
Tekvini Velayetin Allah'a Özgü Olduğunun Delilleri 62
Birinci Delil – Allah'ın M 62
İkinci Delil – Mutlak Kudret: 63
Üçüncü Delil – İlahi Mutlak Malikiyet: 63
Teşrii Velayetin Allah'a Özgü Olduğunun Delili 64
Allah'ın Teşrii ve Tekvini Velayetinin Niteliği ve Farklılığı Hakkında 66
1-Genel Velayet 67
2-Özel Velayet: 67
Direkt ve Endirekt Özel Velayet 69
3-Daha Özel Velayet 69
İlahi Evliya ve Enbiya'nın Velayeti 70
Velayetin Tecelli Etmesinin Örneği 72
Velayet ve Velayetin Tefviz ve Tevkilden Farkı 72

Birinci Delil: **73**
İkinci Delil: **73**
İkinci Bölüm **75**
Velayet Bayramı **75**
Giriş **76**
1-Kur'an'da Velayet Bayramı **76**
En Üstün Manevi Nimet **76**
İmamet, Risaletin Devamıdır **78**
İlahi Koruma Vaadi **81**
Musa Kelim'in (a.s) Halkın Cehaletinden Endişe Duyması **83**
Kafirlerin Ümitsizlik Günü **85**
Münafıklar Tehlikesi **88**
Velayet-i Fakih, İmametin Devamıdır **91**
2-Tarihte Velayet Bayramı **95**
Dinde Velayetin Yeri **98**
Gadir Sahnesinde Şahit Tutmak **100**
İlahi Velinin Evleviyyeti (Evla Oluşu) **101**
3-Kendi Dilinden Velayet Fatihi **102**
Yüce Kemal Zirvesi **102**
Velayetin Güçlü Temelleri **104**
Mülk ve Melekutun Şahidi **105**
Peygamber'e (s.a.a) İlk İman Eden Kimse **107**
Ümmetin Rabbanisi **108**
Münezzeh Olan Allah'ın Terbiye Ettiği Kimse **108**
Peygamber'in (s.a.a) İlim Şehrinin Kapısı **110**
Halis Alevi Tevhit **111**
Batını Gören ve Dünyayı Tanıyan Kimse **114**
Vahdetin En Üstün Savunucusu **116**
En Yalnız Önder **117**
Savaş Meydanlarının Galibi **119**
Peygamber'in (s.a.a) Veziri **120**
Üçüncü Bölüm **122**
Alevi Velayet **122**
1-Ayetin Tefsiri **122**
a-Ayetin Nüzul Sebebi **122**
Ayetin Nüzul Sebebi Hakkında İki Önemli Husus **123**
B- Ayetin Kelimeleri **125**
C-Ayetin Anlamları **126**
Velayetin önderlik anlamına geldiği ve bunun delilleri **128**
Zekattan Maksat **130**
Rüku Edenlerin Anlamı **131**
Bil fiil ve Bil kuvve Velayet **132**

Her asırda velinin bir kişi olması 135
Çoğul Kelimesinin Azamet ve Yüceltme İçin Kullanılması 138
İlahi Velilerin Akıldan Geçen Düşünceler Üzerindeki Hakimiyeti 139
Allah'ın Velayetinin Mazharları 140
Ali'nin (a.s) Velayet Ayetini Delil Göstermesi..... 141
Diğer Masum İmamların Velayeti..... 142
2-Ayette Geçen Veli Kavramının Özellikleri..... 143
A-Namaz Kılmak 144
Namazı İkame Etmenin Dini İkame Etmekle İrtibatı 144
Namaz Kalplere İtminan ve Güven Vermektedir 146
Namaz Bütün Dertlerin Şifasıdır 146
Namaz Ehlinin Sıfatları..... 147
1-Kıyamete İnanmak..... 147
2-Söz ve Emanete Riayet:..... 148
3-Şehadette Sebat Göstermek:..... 148
4-Namaz Vakitlerini Gözetmek:..... 148
Namaz Kılan Kimsenin Üstünlükleri..... 149
Namazın Faydaları 149
1-Ale..... 149
2-Na..... 150
3-Ruhun Te..... 151
4-Müminlerin Duasından Faydalanmak: 151
Peygamberlerin Namazı Tavsiye Etmesi 152
B-İnfak..... 152
3-İnfak Helal 154
4-İnfak, Temiz ve Güzel Maldan Olmalıdır: 154
5-İnfak, Mal ile Sınırlı Olmamalıdır:..... 154
İnfakın, Namazı İkame Etmekten Sonra Gelişinin Sebebi 154
İnfakın Diğer Faziletler Yanında Zikredilmesi..... 155
İnfaka Teşvik 155
İnfak Adabı 156
1-İnfakta İhlas: 156
2-İnfakta Eziyet ve Minnet: 157
3-Değerli Maldan İnfakta Bulunmak: 157
4-İnfak, Saygı Üzere Olmalıdır; Acıma Hissi Üzere Değil:..... 158
Sadakayı Harcamanın En İyi Yolları 159
İnfakın Etkileri 160
1-Mal Sevgisi Hastalığını Tedavi Etmek: 160
2-İnsanın Temizlenmesi ve Gelişmesi: 161
3-Allah 162
İnfakın Sevabı..... 163
3-Tevella ve Teberra..... 164

Varlıkların Çekim ve İtim Kanunu....164
Allah'ın Tevellası....165
Allah Resulü'nün Tevellası....167
Allah'ın Velisini Sevmenin Değeri....168
Velayetin Nurani Çehresi....169
Müminlerin Emiri'nin (a.s) Bazı Faziletleri....171
1-Ali Peygamber'den ve Peygamber de Ali'dendir.....171
2-Ali'nin (a.s) Evinin Kapısı Dışında Bütün Kapıların Kapatılması....172
3-Hayber'in Bayraktarı....173
4-Peygamber'in (s.a.a) Kalbinin Sevgilisi....175
5-Peygamber'in Halifesi....175
7-Hikmet Şehri....177
8-Baba ve Evlatlık Hadisi....177
Mutlak Velayetin En Seçkin Mazharı....180
Kafirlerin İhtiras Çerçevesi....190
Haşyetin Anlamı ve Havf (korku) Kelimesiyle Farklılığı....192
Haşyet ve İlmin İlişkisi....193
Gerçek Tehlike....193
İrşadi Yasak ve Mevlevi Emir....196
Kafirlerin Ümitsizlik Sebebi....197
Dinin Kemale Ermesi ve Nimetin Tamamlanması....198
Dinin Anlamı....199
Koşullu ve Koşulsuz Nimet....199
Şeriatlerde Tekamül....204
Kur'an Tahriften Münezzehtir....205
İslam Şeriatinin Tedricen Tebliğ Edilmesi....205
"el-Yevm" Kelimesinden Maksat....206
İhtimallerin İncelenmesi ve Kritiği....209
Makul bir İhtimal....213
Ayetin Nazil Olma Niteliği....218
Birinci İhtimal:....218
İkinci ihtimal:....221
2-Rivayetlerde Gadir-i Hum'un Konumu....222
1-Ayetin Nüzul Mekanı....223
2-Ayetin Nüzul Zamanı....223
3-Ehl-i Sünnet Nezdinde Ayetin Nazil Olduğu Zaman....224
4-İnsafsızca Bir Çaba....225
5-Son Farize ve Ayetin Nüzulu Hakkında Bir Rapor....225
6-Velayetin Tebliğ Merhaleleri....227
7-Tevhidi Tamamlayan Unsur....229
8-Ehl-i Beyt'in (a.s) Büyük Hakkı....230
Gerçek Bayram....231

10-Düşmanların Asıl Ümitsizliği 232
3-Nükteler 232
1-Nakıs Bir Dine Bağlanmak 233
2-Ali'nin (a.s) İmameti Hakkındaki Nasları (apaçık delilleri) İnkar Etmek ... 234
3-Kıyas Esasınca İstidlal 235
Zann'ın Değeri 236
İçtihat Delilleri 237
Kıyasın Mahiyeti 239
Şia Rivayetlerinde Kıyasın Yeri 241
Kıyasın Önderi, İmam Sadık'ın (a.s) Huzurunda 242
4-Cebir Ekolü 245
5-Nübüvvete Saltanat Gözüyle Bakmak 246
6-Muterize Cümlesi 248
7-Allah'ın Sonsuz Kudreti ve Yaratılış Aşamaları 250
8-Mevla Kelimesinin Anlamı 251
Velayetin Tathir Ayetinde Tecellisi 255
Giriş 255
Tathir Ayetinin Konumu 257
1-Ayetin içeriği 258
Terimlerin Açıklaması 258
İrade Çeşitleri 258
A-Teşrii İrade: 259
B-Tekvini İrade: 259
Doğru Yorum 264
Hazfedilen Şeyin Tayini 265
Bir Hatırlatma 267
Hülasa ve Netice 267
Resul-i Ekrem (s.a.a) ve Ehl-i Beyt 273
Ayetin Tefsiri 277
Birinci Sakınca: 277
İkinci Sakınca: 277
Beğenilmez Yorum 278
2- Reel Örneklerin Tayini 280
Bir hatırlatma: 280
Faydasız Çaba 281
Üstünlük Ölçüsü 281
Vahy Tefsirinin Kaynağı 283
a-Söz ve Hadis Beyan Etme Yoluyla: 284
b-Kisa'nın Altında Toplanma: 284
Bir Hatırlama: 285
Bir Hatırlatma: 285
Bir Hatırlatma: 286

Bir Hatırlatma: 287
C-Ehl-i Beyt’e Her Gün Selam Vermek 287
Bir Hatırlatma: 288
Bir Hatırlatma: 289
d-Mübahale Olayı 289
Bir Hatırlatma: 290
Bağnazlık Tozları: 291
Gizli İtiraf 293
Özet 293
Bir Hatırlatma: 295
3- Şüpheler 296
Birinci İtiraz: 296
Cevap: 297
İkinci İtiraz: 297
Cevap: 297
Bir Hatırlatma: 298
Üçüncü İtiraz: 299
Cevap: 299
Dördüncü İtiraz: 299
Cevap: 299
Beşin 300
Cevap: 300
Altıncı İtiraz: 301
Cevap: 301
Yedinci İtiraz: 301
Cevap: 302
Sekizinci İtiraz: 304
Cevap: 304
Makbul Bir Yorum 305
Dokuzuncu İtiraz: 307
Cevap: 307
Yapılan Mugalataların Kökü 307
Onuncu İtiraz 308
Cevap: 308
Cevap: 310
4-Nükteler 314
1-Üç Çeşit Temizlenme ve Tathir Ayeti 314
2-Muhles Kimselerin Makamı 316
3-Bağnazca bir Çaba 317
İkinci Bölüm 320
Velayetin Nitelikleri 320
1. Bölüm: Ali (a.s) Allah’ın Güzel İsimlerinin Mazharıdır 321

Giriş 321
1- Tümel Gerçekler..... 322
İsmin Anlamı..... 322
Zatın Sıfatlarının Tanımı..... 323
Fiil Sıfatlarının Tanımı 323
Zat Sıfatlarının Fiil Sıfatlarından Farklılığı 324
Ortak Sıfatların Tanımı 325
Güzel İsimlerin Allah'a İsnat Edilmesi..... 327
Allah'a Güzel İsimleri İsnat Eden Ayetler 328
Güzel İsimlerin Allah'tan Gayrisine İsnat Edilmesi..... 329
İki İsnadın Arasını Birleştirmek (Mazhariyet) 330
Birinci Yorum:..... 330
İkinci Yorum:..... 331
Üçüncü Yorum: 331
Fiili Sıfatların Mazhariyeti 333
İsm-i A'zam'ın Mazharları..... 333
Önemli Hususları Hatırında Tutmak 335
2- Kamil İnsan..... 336
Kamil İnsanı Tanıma Yolu 336
Ali (a.s) Yaratılış Aleminin Dengidir 337
Ali (a.s) Kur'an-ı Kerim'in Dengidir. 338
Ali'yi (a.s) Tanımanın Şartı 339
Ali'yi (a.s) Tanıma Niteliği..... 339
Hz. Ali'nin (a.s) Şuhudi İmanı..... 341
1- Yaratıcıyı Müşahede Etmek:..... 341
2- Ahireti Müşahede Etmek:..... 342
3- Nübüvve 342
4- Adaleti Müşahede Etmek: 342
5- İmameti Müşahede Etmek: 343
3- İlahi Sıfatın Tecelli Yeri..... 344
1- Allah'ın Velayetinin Mazharı..... 344
Hz. Ali'nin (a.s) Velayetinin Üstünlüğü 345
2- Hakkın Mazharı 346
Ali'nin (a.s) Ashabının Hakkaniyeti 347
3- Allah'ın İlminin Mazharı..... 348
Ali (a.s) İlimlerin Hazinesidir 349
Ali (a.s) İlmin Kaynağıdır 351
İmamların (a.s) İlimlerini Yüklenmek..... 351
Miras Olarak Bırakılan İlim..... 352
Hz. Ali'nin (a.s) Ledunni İlmi..... 353
Hz. Ali'nin (a.s) Gaybi Haberleri 354
4- İlahi Kudretin Mazharı 355

Ali’nin (a.s) Cesareti....356
Ali’nin (a.s) Görüşüne Göre Ölüm....357
5- Nimet Bağışlamanın Mazharı....358
İtiraz ve Cevap....358
Tevessülün Yorumu....359
6- İlahi Hidayetin Mazharı....360
Hidayet Çeşitleri....361
Ali’nin (a.s) İsmeti....363
7- Allah’ın Hilminin Mazharı....364
Hilmin Kökleri....364
8- İlahi Rahmetin Mazharı....366
Rahmetin Anlamı....367
Minnetsiz Rahmet....367
Allah’tan Mükafat Dilemek....368
Rahmetin çeşitleri....369
Duygusal Rahmetler:....369
Akli Rahmet....370
Ali’nin (a.s) Genel Rahmeti....371
Ali’nin (a.s) Rahmetinin Kıyamette Zuhuru....372
9- İlahi Kerametin Mahzarı....373
Kerametin Anlamı....373
Kur’an’da Keramet....374
Ehl-i Beyt’in Keramet Bağışlaması....375
10- İlahi Selamın Mazharı....376
11- Allah’ın İyilik Sahibi Oluşunun Mazharı....377
Sonuç....378
İkinci Bölüm....383
İmam Ali’nin (a.s) Sözlerinde Kur’an....383
Giriş....383
1- Kamil İnsanın İlmi....384
Kamil İnsan, Cami (kapsamlı) Kitaptır....384
Kamil İnsan, Allah’ın Halifesidir....385
Kamil İnsan Konuşan Kur’an’dır....386
Hilafetin Allah’a İsnadı....387
2- Ali b. Ebi Talib (a.s) Kur’an-ı Hekim’in Tanıtıcısıdır....388
Ehl-i Beyt (a.s) Kur’an’ın Yegane Tanıtıcısıdır....388
Önceki Rivayetlerin Özeti....390
Ali (a.s) Kur’an’ın Yegane Tanıtıcısıdır....391
Önceki Rivayetlerin İçeriği....392
Ali’nin (a.s) Hakikatinin Kur’an Hakikatiyle Uyuşması....394
3- Kur’an-ı Kerim’in Faili Düzeninin İncelenmesi....396
Yaratılış Aleminin Tecellisi....397

Kur'an-ı Kerim'in Tecellisi 398
Kur'an İlahi Nurdur 399
4- Kur'an'ın İç Düzeninin İncelenmesi 400
Kur'an Tefsiri Hususunda Kılavuzluklar 400
1- Kur'an'ın Susması ve Konuşması 401
2- Kur'an'ın Konuşmasına Soru Sormanın Etkisi 402
3- Doğru Sorunun Nitelikleri 402
Kendi Görüşü Üzere Tefsir Etmek 403
Nehc'ül- Belağa'da Evren ve Kur'an'ın Konuşması 403
4- Kur'an Bütün İhtilafları Halletme Kaynağıdır 404
5- Kur'an ve Üç Grup 405
6- Kur'an'ın Masumlar (a.s) İçin Konuşması 406
Masumlardan (a.s) Beklenti 406
7- Kur'an-ı Kerim'in Kendi Hedefleri Hususunda Konuşması 407
8- Masumlar Kur'an'ı Kur'an'la Tefsir Etmenin Kemale Erdiricisidir 408
Masumlar (a.s) Kur'an'ın Tercümanlarıdır 408
Kendi Görüşü Üzere Kur'an'ı Tefsir Etmenin Hakikati 409
Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Hadislerinde Kur'an'ın Kur'an ile Tefsiri 410
9- Masumlar (a.s) Kur'an'ın Müteşabihlerini Halletme Merkezi Konumundadır 412
5- Kur'an'ın Hedeflediği Düzenin İncelenmesi 413
Allah, Varlıkların Hedefsel Mebdeidir. 414
Evren ve Kur'an'ın Hedefsel Esası 415
Evrenin Yaratılış Hedefi 415
Hz. Ali'nin (a.s) Sözlerinde Allah'ın İhtiyaçsızlığı 416
Hz. Ali'nin (a.s) Sözlerinde İnsanın Hedefli Oluşu 417
Semavi Kitapların Hedeflerinin Özü 417
Kur'an'ın Hedef Sisteminin Üstünlüğü 419
Kur'an-ı Kerim'in Risaletinin Hedefler Sistemini Açıklaması 420
1- Hidayet Hususunda Kur'an'ın Risaleti 422
Kur'an'ın Hidayeti İlahi Hidayetin Mazharıdır 423
Hidayetten Faydalananların Farklılıkları 423
Bir Hatırlatma 424
2- Marifet Hususunda Kur'an'ın Risaleti 424
Tüm Boyutlarıyla Marifetin Bağışlanması 425
Zikir ve Şükrün Yakin Üzerindeki Etkisi 426
Sevimlilik Yakinin İpoteğindedir 427
3- Muaşeret Hususunda Kur'an'ın Risaleti 428
İnsani Muaşeret 428
Güzel ve Sevgi Dolu Muaşeret 429
Hukuki Muaşeret 430
Kabiliyetlerin Farklılık Sırrı 431

Toplum Sorumlularının Görevi....431
Muaşeretin İyileşme Yolu 433
4- Geçimini Temin Hususunda Kur’an’ın Risaleti....433
Malın bir Araç Olması 433
Zenginliğin Kemal Olmayışı....434
Kanaatin Hayati Rolü 435
Adaletin Önemi....435
Fakirlik ve Zenginlikle İmtihan Edilme 436
Sonuç....437
Giriş 440
1- Hz. Ali’nin (a.s) Makamının Azameti....441
Öğrencilerinin Dilinden Ali (a.s) 448
2- Nehc’ül Belağa’da Teorik Hikmet 451
Allah’ı Tanıma İmkanı....452
İlahi Sıfat ve Zatın Künhüne Ermenin İmkansızlığı 452
Allah’ın Varlığının İspatı....454
Allah’ın Ezeli Oluşu....457
İlahi Zatın Sınırsız Olmasının Gerekleri....458
1- Zatı, İlmi Olarak İhata Etmenin İmkansızlığı....458
2- Allah Her Şey İledir 458
3- Allah Her Şeye Yakındır....459
4- Eşyayı Tanımak İlahi Nur İledir....460
Allah’ın Benzersiz Oluşu....462
Allah’ın Soyutluluğu....462
1- Allah’ın Zat ve Zati Sıfatlarından Hareketin Tenzih Edilmesi....463
2- Allah’ın Zatı ve Zati Sıfatları Hususunda Mekan ve Zamanın Geçersizliği465
Allah’ın Birliği 467
Nübüvvetin Zarureti....468
Ahiretin Zarureti 470
3- Nehc’ül Belağa’da Ameli Hikmet....472
İnsanın Değersel Ölçüsü....473
İlmin Allah Korkusuyla İlişkisi 474
Allah’tan Korkunun Mükafatı 475
Uyarmak Peygamberin (s.a.a) En Önemli Risaletidir 476
Bilginlerin Risaletinin Odak Noktası 477
Nehc’ül Belağa’da Ameli Hikmetin Örnekleri....478
Takvayı Tavsiye Etmek....478
Kıyamette Terazi 480
Kalbi Bayındır Kılmak....481
İlahi İpe Sarılmak....481
Allah’a Dayanmak....482
Kalbi, Öğüt ile İhya Etmek....482

Züht ve Rağbetsizlik 483
Kalbin Yakin İle Güçlendirilmesi 484
Kalbin Hikmet ile Nuraniyet Kazanması 484
İlmin Ortadan Kalkması 486
İlmin Sesi 487
Hikmet Kalp Hayatının Nedenidir 487
Ölümü Hatırlamak 488
Hz. Ali'nin (a.s) Ölüme Olan İlgisi 490
Dünya Hakkında Kalp Basireti 491
Dünya Sevgisi, Beyinsizliğin Kökenidir 492
Dünya Aldanma Vesilesidir 493
Dünyada Uyanmanın Yolu 498
Dünya ve Ahiret Çocukları 499
Geçmişlerden İbret Almak 502
Ahiret Yurdunu Islah Etmek 503
Ahireti Dünyaya Satmamak 504
Doğru Yol ve Metot 506
Nefsin Yüceliğini Korumak 507
Gafletten Uyanmak 508
İyiliği Emretmek ve Kötülükten Sakındırmak 512
Allah Yolunda Cihat Etmek 513
Dini Derin Anlamak 514
Dördüncü Bölüm 516
Nehc'ül Belağa'da Toplumların Birliği 516
1- Tümeller 516
Vahdet ve Birliğin Terimsel Manası 517
İstenilen ve İstenilmeyen Birlik 519
Vahdet ve Birliğin Asaleti 520
İlk İnsanların Hayatı 521
İlk İnsanların Birlik Sırrı 522
2- Birlik Alanları 523
Toplu Yükseliş 524
Herkesin Barış ve Esenliğe Girmesini Emreden Ayet 525
Birlik ve Barışa Davet 525
Birlik, Toplumsal Bir Farz-ı Ayn'dır 526
İman Kardeşliği ile İlgili Ayet 527
Peygamber'in ilk Şiarı Kardeşlik Olmuştur 528
Vahdet Merkezi Olan Din 528
Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Merkeziyeti 529
Müslümanların Peygamber'in (s.a.a) Risaleti Karşısında Görevi 531
Kur'an ve İtretin (Allah'ın İpinin) Merkeziyeti 533
Kur'an ve İtretin Ayrılmazlığı 533

Ehl-i Beyt'in (a.s) Allah'ın İpi Olduğuna Dair Rivayetler 535
Ali (a.s) Toplumun Merkezi ve Meşalesidir. 536
İmam-ı Zaman'ın (a.s) Birlik Sebebi Oluşu 537
İslam Toplumunun Birliğinin Korunma Faktörü 537
Birliğin Faili Mebdei 539
Birliğin Etkileri 540
B- Tevhidi Dinlerin Takipçileri Alanında Birlik 541
Bütün Peygamberlere ve Kitaplarına İmanı Emreden Ayet 541
Ehl-i Kitab'ı Birliğe Davet Eden Ayet 543
Allah Resulü'nün (s.a.a) Metodu 544
Tevhidi Dinlerin Takipçileri Alanında Birlik Merkezleri 545
1- Allah'a İbadet Etmek 545
2- Şirki Reddetmek 546
3- Birbiri Üzerinde Sulta Kurmanın Reddedilmesi 547
Beşeri Toplumlar Alanında Barış ve Birlik 547
İnsani Birliğin Merkezi 548
Tevhidi Fıtrat Evrensel Birliğin Sermayesidir 550
İnsani Kardeşlik 552
3- Tefrika ve İhtilaf 552
Tefrikayı Terk Etmenin Zarureti 552
Kur'an ve Tefrikadan Sakındırmak 553
Hz. Ali'ye (a.s) Göre Tefrika 554
Tefrika Çıkaran Kimselere Karşı Koymanın Zarureti 556
Tefrika Çıkaran Kimselerin Stratejisi 556
Kur'an'da İhtilaf Çeşitleri 557
Mukaddes Olan İhtilaf 557
Mukaddes Olmayan İhtilaf 558
Kur'an'da Kutsal Olan ve Kutsal Olmayan İhtilaf 559
Mukaddes Olmayan İhtilafın Tevil Edilememesi 560
Kutsal Olan İhtilafların Odakları 561
Dinde Kutsal Olmayan İhtilaf 562
Dinde Kutsal Olmayan İhtilafın Kökeni 563
Takvasız Alimler ve Kutsal Olmayan İhtilaf 564
Hz. Ali'ye (a.s) Göre Dinde İhtilafın Kaynağı 565
Tefrika ve Kutsal Olmayan İhtilafın Sonuçları 566
1- Kudret ve Şevketin Yok Oluşu 566
Zillet ve Esaret 567
İslami İran'ın İzzeti 570
3- Düşmanlık ve Haksız Hüküm 572
Şeytan, Tefrikanın ve Kutsal Olmayan İhtilafların Faili Kökenidir 572
Kur'an ile Kutsal Olmayan İhtilaf ve Tefrikaya Karşı Koymanın Yolları 574
1- Delil İkame Etmek 574

Doğal Farklılıkların İmtiyaz ve Üstünlük Nedeni Olmayışı 574
İtibari Sebeplerin Üstünlük Sebebi Olmayışı....576
İlmi Algılamalar İçin Merci Tayin Etmek....577
2- Güzel Öğüt....578
3- Mugalata ve Yanlışlıktan Korunmak....579
Beşinci Bölüm....582
Nehc'ül Belağa'da Dünyayı Tanıma ve Dünyevileşme....582
Giriş....582
Dünya Çeşitleri....583
Dünyevi Hayat ve Güzel Yaşam....585
1- Övülmüş Dünyanın Özellikleri....587
Dünyanın Aldatıcı Olmaması....587
Hilekar İnsan....588
Dünyanın Güzel ve Çirkin Yüzü....589
Dünyanın Tehdit Etmesi....590
Dünyanın Kılavuzluğu....591
Dünyanın İbret Verici Olması....592
Dünyadan Alınacak İbretler....594
Değişken Dünya....595
Zamanını Tanıyan Bilgin Kimse....597
Dünya İmtihan Yeridir....598
Nimet ile İmtihan Etmek....599
Hayır veya Şerle İmtihan Edilmek....601
Dünyanın Sevinç ve Hüznünün Birbirine Karışmış Olması....603
Dünya İzdiham Yurdudur....604
Dünyanın Bir Geçit Olması....605
2- Kınanmış Dünyanın Özellikleri....606
Kınanmış Dünyanın Aşamaları....606
Oyun ve Oyalanma Dünyası....607
Hikmet ve Oyun Dünyası....608
Oyun ve Eğlenceden İbaret Olan Dünya ve Yaşlı Çocuklar....610
Dünyanın İnsanı Susatması....611
Dünyanın Çeşitli Oyunculuğu....612
Dünya Aşağılık Bir Süstür....613
Servet Toplamak....614
İlim ve İbadetin Çoğalması....615
Dünyanın Küçüklüğü....616
3- Dünya Sevgisinin Etkileri....617
1- Dünya Sevgisi Bütün Hataların Kaynağıdır....619
2- Ahirete Karşı Düşmanlık....619
3- Gaflet Uykusu....620
Gaflet, Ruhun Pisliğidir....622

4- Istırap 623
5- Dünyevi Makama Bağlılık 626
Tağutların Makam Düşkünlüğü ve Evliyanın Uzlete Çekilmesi 627
6- Allah’ı Zikretmekten Yüz Çevirmek 628
7- Hakiki Marifetten Mahrumiyet 629
Kapsamlı Anlamda Dünyevileşme 631
Dünyevileşmenin Ölçüsü 633
4- Dünyevileşmeyi Tedavi Yolu 635
Züht 635
Züht Nişanesi 636
Gerçek Züht 637
Olumsuz Züht 638
Hıristiyanların Bid’atı 639
Karmaşık Dünyada Huzura Erişmek 640
Dünya Ehline Rağbetsiz Olmak 641
Peygamber-i Ekrem’in (s.a.a) Zühdü 642
Hz. Ali’nin (a.s) Diliyle Peygamber’in (s.a.a) Hayatı 643
Müminlerin Emirinin (a.s) Zühdü 644
Hz. Ali’nin (a.s) Dünyevi Lezzetlerden Yüz Çevirmesi 646
Hz. Ali’nin (a.s) Gümüş ve Altına Rağbetsizliği 647
Hz. Ali’nin (a.s) Dünya Hükümetine İtinasızlığı 648
Hükümet Valilerine Dünyayı Terk Etmeyi Tavsiye Etmek 649
Ali (a.s), İki Cephede Muzaffer 651
Hz. Ali’nin (a.s) Zühdüne Uymak 652